EX-
LIBRIS

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI

*

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA

I (V) - 1935

ŠTAMPARIJA
DOMA SLEPIH VITEŠKOG KRALJA ALEKSANDRA I
UJEDINITELJA — ZEMUN

„GLAS NEDUŽNIH"

GODINA I (V) — 1935

Pregled sadržine:

A) ČLANCI:

B) STALNE RUBRIKE:

1) BIBLIOGRAFIJA

A) DOMAĆA:

Knjige:

Autoreferati:

Časopisi:

B) STRANA:

Knjige:

Časopisi:

2) PREGLED ŠTAMPE:

4) STRANI PREGLED:

7) LIČNE VESTI:

Saradnici „Glasa nedužnih" u 1935 godini:

Prof. AGAPOV MAKSIM, stručnjak za psihometriju Centr. higij. zavoda — Beograd

Prof. BRANKOVIĆ DRAGOLJUB, inspektor Min. prosvete i šef I. Nastavnog otseka — Beograd

ERAT VLADIMIR, nast. def. dece — Sarajevo

ERMENC ZVONKO, nast. def. dece — Beograd

MUDr FREUND HINKO, specijal. za mane govora i glasa — Zagreb

GRM FRAN, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana

MUDr HORETZKY OTTO, lekar Bolnice za duš. bolesti — Vrapče

Ph.C. JAGODIČ VOJKO, učitelj — Ljubljana

KUNST IVAN, nast. def. dece — Ljubljana

MUDr KURTOVIĆ MARA, šef Školske poliklinike — Sarajevo

LEBAR ANICA, nast. def. dece — Ljubljana

LEVEC ANKA, nast. def. dece — Ljubljana

MUDr LEVI KURT — Zemun

MATIĆ V. MIODRAG, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

MAZI VILKO, nast. def. dece — Ljubljana

NAKAO SHICHIRO — Tokio (Japan)

OČKO JOSIP, upravnik Zavoda za odgoj slijepe djece — Zagreb

PAVLOVIĆ P. MILOŠ, upravitelj I narodne škole — Sarajevo

PODKRAJŠEK MATILDA, nast. def. dece — Ljubljana

PUHAR KAREL, nast. def. dece — Ljubljana

SKALA ANTON, pom. referent Min. prosvete — Beograd

Ph.Dr SPASIĆ J. VLADIMIR, upravnik Zavoda za gluvoneme — Beograd

MUDr SERKO ALFRED, profesor Univerziteta — Ljubljana

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOC. ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI — STALEŠKI ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

SADRŽAJ:

TABLE DES MATIÈRES:

GODINA I (V)

SVESKA

1-3

januar—mart

1935

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Glas nedužnih

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — STALEŠKI ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Godina I (V) BEOGRAD, januar — mart 1935 Sveska 1-3

Uvodna reč

Predajemo prvu svesku obnovljenoga „Glasa nedužnih" u prvome redu svima članovima našeg Udruženja, a potom celoj našoj i stranoj javnosti, svima onim pojedincima koji imadu interesa za naš rad i naša nastojanja. Pre svega mislimo tu, dakako, na pedologe, pedagoge, lekare, juriste i sve socijalne radnike.

Opšte smernice za uređivanje časopisa date su i uslovljene ovim činjenicama:

1) Što je časopis — kao što se iz naslova vidi — neposredni naslednik „Glasa nedužnih", koga je pune 4 godine (od 1928 — 1931) velikim žrtvama i samopregorom uređivao i izdavao njegov pokretač i vlasnik g. Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik našeg Udruženja;

2) Što je obnovljeni „Glas nedužnih" stručno-pedagoški i staleški organ Udruženja, i njegov zadatak obeležen je u pravilima Udruženja.

Pokušaćemo dati sintezu ovih dvaju elemenata koja će nam karakterizovati opšti zadatak časopisa. Na osnovu toga razvićemo onda naš program tj. kako mislimo da uređujemo časopis.

„Glas nedužnih" bio je pokrenut sa zadatkom „*da u našem društvu budi socijalnu misao, socijalno osećanje i staranje za ova nedužna bića* (misli se na onu slepu, gluvonemu itd. mladež koja — zbog nedovoljnog broja ustanova za vaspitanje i zbrinjavanje ove mladeži — ostaje nezbrinuta i neobrazovana) *i da propagira ideju osnivanja potrebnog broja specijalnih zavoda za vaspitanje i obrazovanje nenormalne dece*" (vidi: uvodni članak u 1 broju „Gl. ned." pod naslovom „Naša reč"!)

Ovo je bila jedna od osnovnih ideja - vodilja za pokretanje časopisa i toj ideji hteo je „Glas nedužnih" da služi. Možemo danas mirne duše reći da je časopis toj misli zaista predano služio i to s dosta uspeha, jer se od momenta njegova izlaženja osetio ***snažniji zamah i polet u izgradnji i razvoju specijalnog školstva kod nas.*** Bilo bi, po našemu mišljenju, neopravdano

gledati u toj činjenici samo slučajnu koincidenciju, postoji tu zacelo izvesna uzročna veza.

Dabome, da ta potreba nije ni danas zadovoljena u svoj svojoj potpunosti: još i danas premalen je, daleko premalen broj specijalnih škola, zavoda i ustanova u našoj Kraljevini, a da bi mogla sva nenormalna deca kod nas da dobiju potrebno vaspitanje i obrazovanje i da im se pruži potrebna socijalna zaštita. Prema tome ovaj istaknuti zadatak časopisa aktuelan je još i danas. Istina, teška ekonomska kriza (koja vlada kod nas kao i svuda širom celog sveta, a koja je vidno istakla problem tzv. „prečih potreba") zaustavila je i omela nagli tempo razvoja našeg specijalnog školstva u kvantitativnome smislu od Ujedinjenja pa na ovamo i ometaće ga verovatno još izvesno vreme. Ali to nas ipak ne sme da sprečava u tome, da trajnim ukazivanjem na ovaj gorući socijalni problem uzdržimo budnom pažnju merodavnih faktora i naše najšire javnosti na njemu. Samo na taj način imaćemo barem izvesnu garanciju da će, kad se ekonomske prilike malo poprave, osnivanje novih zavoda i škola krenuti življim tempom napred. Uostalom ne valja zaboraviti niti na privatnu inicijativu i pomoć u tome poslu. Koliko može privatna inicijativa da učini imamo jedinstven i divan primer sa Domovima za doživotni smeštaj slepih Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja u Zemunu, za koje su privatna lica poklonila preko 1,000.000 dinara.

Prirodno, da bi jedino isticanje potrebe za podizanjem i osnivanjem novih ustanova, zavoda i škola za defektnu, nedovoljno razvijenu i socijalno zapuštenu mladež pretstavljalo samo jednostrani pokušaj za rešenje ovoga socijalnog problema. Nije dosta da imademo samo dovoljan broj takovih ustanova, važno je da njima provejava moderan pedagoški duh, da se u radu primenjuju poslednja iskustva savremene pedagoške nauke. Uporedo, dakle, sa *kvantitativnim* razvojem specijalnog školstva treba da ide i razvoj unutrašnji, *kvalitativan.*

Zapravo ova poslednja vrsta razvoja uticaće povoljno i na onu prvu vrstu razvoja. Poboljšanjem kvaliteta vaspitnog i nastavnog rada, podizanjem stručne naobrazbe učiteljstva tih škola dobiće se i bolji, lepši rezultati, a ti i takovi rezultati biće najbolja propaganda i najjači argumenat za naše zahteve, da se pokloni puna pažnja osnivanju novih škola i zavoda za nenormalnu mladež. Baš sada, kad je zbog pomenutih okolnosti zastao za čas kvantitativni razvoj specijalnog školstva, treba iskoristiti ovu pauzu i baciti se na kvalitativnu izgradnju i poboljšanje onoga što već imademo.

O tome drugome momentu vodio je računa i stari „Glas nedužnih" (iz pomenutog već uvodnog članka citiramo ovaj otsek: „ . . . *Dalje će naš časopis donositi članke koji će tretirati psihološka, pedagoška i druga pitanja koja se odnose na vaspitanje, obrazovanje i zbrinjavanje ove mladeži*". Upozorujemo još na

članak Dra Herforta „Naš program" u 3 svesci I godišta, 1928). Slično se izražavaju i pravila Udruženja, gde se veli: „Zadatak je Udruženja pomagati i unapređivati teorijska i praktična nastojanja oko usavršavanja metoda vaspitanja i obrazovanja defektne dece i raditi oko specijalnog stručnog spremanja nastavnika te dece u kome će cilju *izdavati zajednički stručni časopis*". Sintezu svih ovih momenata nalazimo u podnaslovu samog časopisa, i na osnovu toga hoćemo sada da obeležimo naš radni program.

Časopis ima da postane jugoslovenski pedopatološki organ posvećen problemima naučnog ispitivanja nenormalne dece i mladeži, i to *naše* dece. Tu on ima da ispuni značajnu misiju u razvoju i unutrašnjoj izgradnji našega specijalnog školstva. Pedopatologija pretstavlja naučni temelj za naš pedagoški rad. Naučno ispitivanje svih kategorija defektne dece koje su pobrojane u podnaslovu pružiće sigurne naučne osnove za izgradnju pedagogike specijalnog školstva. To ispitivanje treba da obuhvati sve momente: somatičke, psihičke i sociološke, ono treba da ujedini sve za to pozvane faktore (pedologe, pedagoge, lekare, psihologe, biologe, antropologe, sociologe itd.) u prvome redu treba pak da se ostvari puna saradnja lekara i nastavnika svih vrsta specijalnih škola. Tu se otvara široko polje rada i za teoretičare i za praktičare.

Svesni smo svih teškoća s kojima moramo neminovno da se sretnemo baš na ovome području rada. Naši univerziteti imadu većinom samo po jednog profesora pedagogike i po jednog profesora psihologije, i prirodno je da se ovi ne mogu specijalizovati u pedopatologiji. A daleko smo još od toga da bi imali samostalnu katedru pedopatologije. Osećamo također nedostatak u tome što nemamo nijednoga pedološkog zavoda (instituta) gde bi se koncentrisao naučni rad na polju pedopatologije. Naša pedopatološka literatura vrlo je skromna. Zato će za prvo vreme jedva biti moguće da se tu emancipujemo od inostranstva. Naš posao na polju pedopatologije biće pionirski: naš časopis nastojaće da združi na tome poslu sve one pojedince koji se tim radom već sada u nas bave u jednu veliku duhovnu zajednicu; objavljivanjem njihovih radova moraćemo da im dademo potstreka zu dalji rad; moraćemo pridobivati i nove radnike za to područje naučnog rada. Članci naših praktičara, nastavnika specijalnih škola svih vrsta, pružaće teoretičarima materijal za naučno ispitivanje i praktična gledišta s kojih će oni pristupati rešenju postavljenih problema.

Što se tiče izgradnje pedagogike specijalnih škola*) tu imamo

---

Napomena uredništva

*) Izbegli smo namerno izraz „pedagogika lečenja" ili „terapijska pedagogika" (Heilpädagogik), jer on zapravo obuhvata samo vaspitanje zaostale, slabomislene i psihopatske dece, a tek u proširenom smislu reči obuhvata i vaspitanje slepih, gluvonemih, logopata itd. (Uporedi: Hehlmann,

također prostrano polje rada: pored problema vaspitanja, problema didaktičkih i metodičkih, imamo probleme organizacije i administracije specijalnih škola, a ne smemo s vida pustiti ni historijsku pedagogiku specijalnih škola u nas.

Problem socijalne zaštite naročito nekih izvesnih kategorija nenormalne dece i mladeži važan je isto tako kao i pedagoški problem, ako ne i važniji. I tim pitanjima posvetiće naš časopis dužnu pažnju.

Pored originalnih članaka, teorijskih i iz pedagoške prakse, i dobrih prevoda iz strane literature poslužiće ovome cilju još i sledeće stalne rubrike: *„Bibliografija (domaća i strana)“*, gde ćemo nastojati da čitaoce časopisa informišemo o svima važnim izdanjima s područja pedopatologije, pedagogike specijalnih škola, zaštite mladeži uopšte a naročito defektne i drugih graničnih oblasti; *„Domaći i strani pregled“*, gde ćemo notirati sve ono aktuelno što može da bude od interesa za ovakav stručni časopis; i *„Pregled štampe (domaće i strane)“*, gde ćemo pratiti pisanje naše i strane dnevne i periodičke štampe, ukoliko je to od interesa za istaknute ciljeve časopisa, a sasvim nezavisno od rubrike „Bibliografija“. Tu ćemo saopštavati i kratku sadržinu srodnih časopisa u inostranstvu i zemlji.

Razume se samo po sebi da ćemo naročitu pažnju posvećivati bratskim slavenskim državama. Nastojaćemo sa svoje strane da do punog važenja privedemo *princip aktivne i pozitivne saradnje među slavenskim narodima.* na ovome području nauke i pedagogike.

Ne želimo ostati nipošto izolovana grupa. Naš časopis pratiće zato pažljivo opšti pedagoški život i kretanje u zemlji i van nje vodeći najviše računa, dakako, o elementarnom školstvu — narodnoj školi.

Silom prilika časopis mora da bude, makar za prvo vreme i staleški organ Udruženja. Tome su posvećene specijalne rubrike *„Vesti iz organizacije“* i *„Iz života zavoda i škola — Lične vesti“*. Prva rubrika donosiće zvanična saopštenja za članove Udruženja, tretiraće aktuelna staleško-politička pitanja i donosiće članke o unutarnjem radu Udruženja. Druga rubrika donosiće lične vesti kao i vesti iz pojedinih škola, zavoda ili odelenja, ukoliko budu od interesa za širu javnost.

Da zaključimo: Široko područje rada pruža se pred nama, nebrojene lepe perspektive za budućnost otvaraju se pred našim očima! Hoće li biti moguće da se sve to ispuni? Previše smelo bilo bi to unapred tvrditi. Možemo reći samo toliko, da ćemo preko svih teškoća težiti ka postavljenome cilju. *Kako ćemo napredovati i dokle ćemo dopreti zavisi o nesebičnoj i požr-*

Pädag. Wörterbuch, 1931, strana 85). Umesto ovog izraza, koji je pored toga vrlo teško ispravno prevesti u duhu našeg jezika, uzeli smo termin „pedagogika specijalnih škola“.

tvovanoj saradnji s kojom naš list računa. Zato se obraćamo svima, koji su po svome pozivu zvani, a osećaju volju i sposobnost da nas u našim nastojanjima pomognu, da to i učine. Jedva da trebamo napomenuti, da će našem časopisu biti svaka *ortodoksnost* potpuno strana. Preduvet za uspeh jeste *jedinstvo cilja*, za ovo je preduvet *skupnost interesa*; ali ovo jedinstvo cilja ne smemo identifikovati s jednoličnošću ili punim unifikovanjem i uniformiranjem puteva koji vode ka postavljenome cilju. Naš put ka cilju vodi stazama *tolerancije* i *poštivanja tuđeg mišljenja*, jer je to uvek pouzdan znak prave kulture duha, a niti ozbiljan naučni rad to ne isključuje.

Pokušali smo sasvim kratko da skiciramo naš radni program. Razume se da on nije definitivan; on može da se dopunjuje i menja. Bićemo zato zahvalni za svaku dobronamernu primedbu, svaki ozbiljan sud i dokumentovanu kritiku, svaki potstrek i predlog, ukratko: za sve što može doprineti da se časopis poboljša i upotpuni.

Urednik

IZ REZOLUCIJE V KONGRESA ZA ISPITIVANJE DETETA (I SVESLOVENSKOG) U BRNU

„V kongres za ispitivanje deteta (I sveslovenski) predlaže, da se što više ubrza razvoj školstva za defektnu decu u Jugoslaviji, kolikogod to okolnosti dozvoljavaju.

1) Pre svega treba osnovati dovoljan broj zavoda i škola za defektnu decu svih stupnjeva i kategorija.

2) Pored toga je neophodno potrebno da se urede pedološki zavodi u većim mestima Jugoslavije, da bi se pomoglo naučno ispitivanje ne samo normalne već i defektne dece.

3) U cilju upoznavanja nastavnih metoda na školama za defektnu decu, a naročito da bi se postiglo veće specijalizovanje, treba omogućiti učiteljima raznih vista tih škola boravak u svrhu studija u Čehoslovačkoj i Poljskoj".

T. G. Masaryk

(1850 — 1935)

Čehoslovačka proslavila je 7 marta o. god. radosno i svečano kao svoj narodni praznik 85 rođendan svog oslobodioca, tvorca čehoslovačke državne samostalnosti i prvoga pretsednika T. G. Masaryka.

Masaryk je ličnost koja je visoko izrasla nad svoju okolinu i sadašnjicu. U njemu je ostvaren ideal prosvećenog naučnika, filozofa i državnika, neumornog radnika i neustrašivog borca za večne ideale Istine; on je oličenje etičke lepote, moralne snage i harmonički razvijenog čoveka. Zbog ogromnih zasluga za domovinu on je već za života svoga ušao u istoriju i u narodni Panteon: lapidarni zakon republike „T. G. Masaryk zaslužan je za državu“ najveće je priznanje i počast koje mu je Otadžbina mogla dati pored bezgraničnog poštovanja, odanosti i ljubavi njegovih sugrađana.

I danas, u dubokoj starosti — sačuvavši začudnu svežinu duha i tela — on je bogodani vođa svog naroda. On je jedinstven primer da se demokratija i autoritet tako neprisilno stapaju u jednoj ličnosti i kao takav najčvršća je garancija da će državni brod Čehoslovačke vođen njegovom rukom produžiti preko svih iskušenja i zapreka put ka boljoj budućnosti.

Velikoj i opštoj radosti bratskoga čehoslovačkog naroda pridružio se spontano i celokupni naš narod; iako u žalosti za tragično izgubljenim Velikim svojim Kraljem — Ujediniteljem, naš narod vidno je manifestovao svoju ljubav i poštovanje za sajajnu ličnost T. G. Masaryka. Masaryk je tu ljubav i štovanje zaslužio ne samo kao državni poglavar bratskoga nam naroda već i kao osvedočeni prijatelj našeg naroda; on je i uživa još od Zagrebačkoga i Friedjungova procesa, kad je muški i odvažno uzeo u odbranu naše nacionalne interese.

Opštoj radosti čehoslovačkog i jugoslovenskog naroda pridružuje se i naš časopis. Nama je Masaryk blizak i drag, jer je — i sam nekada vaspitač i vođa generacija — uvek sačuvao iskrene simpatije i živ interes za školstvo i učitelje. Dirljiv je i divan njegov odnos prema deci, začuđava obilje pedagoških misli u njegovim delima.

Zato mi, jugoslovenski učitelji specijalnih škola, gledamo u Masaryku velikog humanistu, pedagoga — učitelja, prijatelja i zaštitnika prosvete i škole. Kad sve naše najlepše želje i misli združujemo u iskrenu molitvu da ga Bog još dugo sačuva čila i krepka za dobro bratske nam Čehoslovačke, mi smo svesni da ćemo najlepše da ga proslavimo na taj način, *ako što intenzivnije prionemo na rad oko pozitivne saradnje na pedagoškom i kulturnom polju s braćom Čehoslovacima u prvom redu, a potom i sa svima ostalim slovenskim narodima.* Jer — po njegovim rečima — slovenska uzajamnost biće samo onda realno ostvarena, ako se bude manifestovala u pozitivnoj saradnji na polju kulturnom, političkom i gospodarskom.

F. M.

PEDAGOŠKI AFORIZMI MASARYKOVI:

Ljubav k bližnjemu znači danas nemati mira ni pokoja zbog bede, moralne i fizičke, i raditi neprestano otvorenim očima protivu te bede — i kad je ne vidimo.

*

A opet i uvek to pitanje novaca! Uzmite samo vaspitanje sa zdravstvene strane, vaspitanje defektne ili manje nadarene dece pa vaspitanje zapuštene dece; veli se da dobra škola štedi novac koji bi bio potreban za kriminal, bolnice i sirotišta. Dobro vaspitanje i dobra nastava moraju da budu što je moguće više individualni; u tome pravcu izvodi se kod nas ceo niz pokusa. Ja bih ih pravio još više, ali upravo individualizacija škole iziskuje — tih novaca! (40)

*

Već se mnogo radi u psihologiji konkretnoj i pedagoškoj, u pedopsihologiji; imademo dela o sposobnostima dece i mladeži, o testovima i psihometriji, o dečjim defektima i zločinima — to je, istina, sve tek u začetku, ali je već i to napredak što se o svemu tome više razmišlja. Ali više od svega je potrebno da bismo svoju decu ljubili, ne ustima nego činom, da bi se za nju više starali i više s njom živeli. (45)

*

Ne mogu da shvatim, da se dosad nismo dovoljno brinuli za dečja igrališta, kupatila i parkove za decu — što siromašnija četvrt grada, to više treba tamo da ih bude, jer tamo ima više dece . . . trošiti novac za decu — to je najcelishodnija investicija (41)

*

Reforma škole znači isto tako reformu učitelja, učiteljstva uopšte; to znači povisiti njegov socijalni položaj i njegovo obrazovanje. Danas već učitelji sami zahtevaju da imadu visokoškolsko obrazovanje: trebalo bi, dakle, ispitati kakav bi bio odnos takova učitelja — akademika prema deci.

Glavno je: voleti decu, umeti se mislima i osećanjem preneti u njihov duševni život koji je više konkretan i simboličan nego apstraktno naučan; izvoditi nastavu očigledno, nadovezati nastavu na ono što dete konkretno vidi u svojoj okolini i individualizovati nastavu što je moguće više. Uopšte bi se moralo mnogo više misliti na školu, na vaspitanje i nastavu . . . a i davati također mnogo više materijalnih sretstava nego dosad. U razvoju škole je razvoj demokracije. (17—18)

*

Reformirati dečje vaspitanje ne znači samo usavršavati tu didaktiku u školi; to znači reformirati i život nas odraslih; mi smo tlo iz koga rastu nove generacije — od nas mnogo zavisi, hoće li one biti bolje i srećnije. Imao je pravo onaj saski ministar kad je rekao deputaciji, koja mu je došla s predlozima o dečjem vaspitanju, da ga ne brine vaspitanje dece već vaspitanje odraslih . . . (40)

*

Za školu nisu odlučni zakonski propisi i njihov tekst, odlučan je pre svega *duh* koji vlada u svakoj pojedinoj školi i pre svega u njenom učiteljstvu. Da bi se vaspitanje i nastava pravilno vršili zadaća je učitelja da dečje duše napune *ljubavlju.* Posle sve ide lako.

*

Vaspitanju kod nas manjka negovanje samostalnosti, samosvesti i čestitosti. Ja sam bio prisiljen da budem samostalan već od detinjstva brigom za svagdanji hleb i time što sam se — daleko od porodice — morao da brinem sam o sebi i o svemu sam da odlučujem. (79)

*

Prvi zahtev čovečnosti, prva norma sociologije jeste, da svatko dobije mogućnost da se izobraži. Tko čini teškoće nekome pojedincu ili kakovome narodu u njegovoj težnji za naobrazbom smrtno greši — *svaki čovek ima pravo da se naobražava* upravo tako kao što ima i pravo na život.

(Aforizmi ispod kojih je u zagradi označen broj strane uzeti su iz knjige „K. Čapek, Hovory s T. G. Masarykem")

Veljko Lj. Ramadanović — 60 godina

Gotovo nezapaženo prošla je pored nas jedna značajna godišnjica: 14 septembra 1934 navršio je 60 godina života Veljko Lj. Ramadanović, osnivač i upravnik Doma slepih Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja u Zemunu, inspektor Min. socijalne politike i narodnog zdravlja i pretsednik našeg Udruženja. Skromno i tiho, u najužem porodičnom krugu proslavio je naš dragi svečar taj svoj jubilej. Mnogobrojne pismene i telegrafske čestitke njegovih prijatelja i poštovalaca iz naše zemlje i inostranstva, pored nekoliko članaka u stranim pedagoškim časopisima, obeležile su jedino ovu značajnu godišnjicu.

Nije nam namera da iznosimo biografiju svečarevu, da opišemo sistematski i pregledno njegov požrtvovani, mnogostrani i uspešni rad na izgradnji specijalnog školstva u našoj državi. To bi daleko premašalo okvir jednog članka. Sem toga delo još nije završeno. Biće to zahvalan posao za onoga tko se bude poduhvatio da piše istorijat specijalnog školstva u nas. A držimo da to nije ni potrebno: ima li ikoga kod nas, tko se ma i najmanje interesuje problemom obrazovanja i socijalne zaštite nenormalne dece, a da mu nije poznat rad Ramadanovićev barem u glavnim potezima? Ta zar on nije poznat i cenjen daleko van granica naše otadžbine?

Hteli bismo na ovome mestu samo da iznesemo neke najglavnije odlike njegove zbog kojih on i jeste danas naš *Vođa*, zbog kojih on može da posluži kao lični primer svima nama koji se bavimo istim poslom.

To je pre svega: *jasan i određen životni cilj*. Ramadanović je celi svoj život posvetio jednome poslu: vaspitanju, obrazovanju i zbrinjavanju nenormalne dece: gluvoneme, slepe, itd. Ovaj životni cilj zasnovan je na *idealnoj i jakoj ljubavi prožetoj filantropizmom i visokim humanitetom* prema onima za koje u predratnoj Srbiji ništa nije bilo urađeno, za one kojima je Bog oduzeo dar govora, za decu gluvonemu. Posle se ta ljubav prenela i na slepu decu i na nenormalnu decu svih kategorija uopšte. Ta ljubav pomagala je Ramadanoviću da izdrži sve patnje i tegobe samohranoga studenskog života u Pragu, kamo je otišao zbog specijalnih studija; ta ljubav mu je vrelo oduševljenja i poleta, na njemu se osvežava onda kad ga pritiskuju nedaće i prate neuspesi. Ta ljubav daje mu snage i poleta da se posle svih peripetija 1917 god. ponova vrati svome poslu, svome ži-

votnome pozivu, i da tu istraje sve do današnjega dana, iako ponekad neshvaćen i napadan i od svojih najbližih saradnika. Svome životnome cilju ostao je, dakle, Ramadanović kroz ceo život veran, izgrađujući u sebi jedno *visoko etičko, upravo pestalocijansko shvatanje vaspitačkog poziva.* To shvatanje dokumentovao je on delima, a ne samo rečima.

K tima pozitivnim elementima u karakteru jubilarovu pridružuje se njegova *jaka volja i neobična istrajnost* u započetim preduzećima. Tu je on pravi rasni sin Šumadije. Kad se tome doda *poduzetan duh, velik organizatorski talenat, neumorna i mnogostrana radljivost* koja ne poznaje umora ni predaha, onda nam je jasno da je Ramadanović naoružan svim tim oružjima duha — dodajmo ovamo još i primernu intelektualnu kulturu i odličnu stručnu spremu — mogao da dosegne sve one uspehe i značajne rezultate, koji su tu pred nama kao živi svedoci jednoga bogatog i plodnog života. To su one osobine koje možemo samo da poželimo svima nama jugoslovenskim učiteljima specijalnih škola. Po tim svojim osobinama Ramadanović je naš duhovni otac, naš istinski vođa!

Ne smemo zaboraviti još jednu stvar: Ramadanović je *gorljiv, fanatičan propovednik slovenskog bratstva i uzajamnosti.* Ali on ne ostaje samo propovednik, on svoje ideje i tu provodi u delo. O tome rečito priča njegova knjiga „Život slepih u Domu slepih Kralja Aleksandra I od 1917—1933 god.“ (izd. 1933 god.) — poglavlje „Naše veze sa Čehoslovačkom, Poljskom, Bugarskom i drugim državama“. I ovde treba da ga sledimo: ne odbacujući princip najšire internacionalne saradnje izgrađujmo ipak pre svega princip slavenske saradnje i solidarnosti!

Iako je Ramadanović danas već u godinama ipak on i dalje radi mladalačkim poletom i energijom. Upravo ovih dana završavaju se poslednji unutrašnji radovi u „Domovima za doživotni smeštaj slepih Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja“ — doskora počeće da se primaju prvi štićenici. To je takoreći kruna životnog dela njegova, preduzeće od čijeg bi izvođenja svaki drugi u ovim ovako teškim ekonomskim prilikama odustao ili bi to izvođenje barem odložio, ali Ramadanović ga je dugo pripremao, izabrao momenat za početak rada i evo privodi delo kraju. Zaista da ništa drugo nije uradio nego ovo, zaslužio je on da kaže sa Horacijem: „EXEGI MONUMENTUM AERE PERENNIUS!“ A to može mirne duše reći, kad pregleda jednim pogledom ceo svoj život, životno delo svoje.

Redakcija časopisa želi dragome i uvaženome svečaru da poživi u krepku zdravlju još mnogo i dugo, da vodi naše mlado Udruženje ka napretku, da izvede sve svoje životne planove, pre svega da dočeka ostvarenje svoga sna: da se ujedini učiteljstvo specijalnih škola svih slavenskih zemalja u jedan Sveslovenski savez! — Još jednom: Na mnogaja!

F. M.

проф. ДРАГОЉУБ БРАНКОВИЋ,
инспектор Мин. просвете — БЕОГРАД:

Појам нормалног и ненормалнога

У ПСИХОЛОГИЈИ И ПРАКТИЧНОМ ЖИВОТУ

У страним академским делима за психологију никад до сад није се нашло расправљање о томе, шта је нормално а шта ненормално. Увек се у науци као и у обичном животу претпоставља да су то ствари јасне по себи, а међутим није тако, као што ће се то у овом расправљању видети. Сви се људи, који воде самосталан живот, сматрају за нормална бића и ако у ствари нису, као што се погрешно узима да су и сви ђаци нормална бића. . . . Пуно је људи и на највећим друштвеним положајима, који су у извесном погледу психички дефектни, дакле — ненормални. Нервозитет нпр. не може се никако сматрати за нормалан душеван живот, нити претерана осетљивост за редовну душевност. Где је психичка нормалност, просечност, која би се слично термометру могла обележити са нула степени; одатле навише преконормално, а испод нормале — исподнормално, дефектно? Просечно у психологији узима се магловито: сваки замишља нормално по интензитету и квалитету на свој начин, сваки је ту субјективан, схвата како зна и уме. У оваком схватању ненормалног и нормалног од ока врло често бркају се ова два појма не само у практичном животу, него и у науци. Многе исте појаве расправља и психологија и психопатологија, нпр. илузију, халуцинацију, присилне претставе, лажно познанство (déjà vu) итд., па сад Адлерова индивидуална психологија читаву психопатологију преноси у нормалну психологију. Адлер и његови ученици уносе сасвим јасне појмове из психопатологије у психологију, као: нервозитет, психозу, хистерију, епилепсију, онанију, енурезис, садизам, некрофилију итд.

Непознавање у психологији шта је нормално, најбоље се види у лутању код тестова за испитивање интелигенције. Које се дете узима за нормално развијено? Оно које може

да решава извесне тестове тј. извесне задатке. Известан проналазач тестова поставља као нормално развиће, кад дете зна са лакоћом да решава извесне постављене задатке за његово доба узраста. Али на основу чега он поставља те задатке за решавање и сматра их као нормалне? На ово не можемо да добијемо егзактан одговор, већ само апроксимативан.

Врло важно је питање за науку, кад престаје нормално и почиње ненормално. У интелектуалном погледу сви степени слабомислености јесу ненормални типови: дебили, имбецили и идиоти јесу ненормални типови. Али исто тако ненормални су типови кад дете показује врло јако умно развиће: дечак од 7 година мисли и води разговор као одрасли човек од 30. Народ зове такво дете „стармали". И ово је неприродно, те је и оно ненормално. Такође ненормални су типови они који показују и друге недостатке у говору, опажању (потпуно погрешно опажају), фантазирању (не могу ништа да замисле), у недовољној моторици (неспособни за најобичнији практички посао), у неосећању (лепо га не одушевљава много, нема сузу жалосницу ни радосницу ни за кога). Има нпр. људи са највишом спремом, али су без каритативних емоција, те су и они ненормални: имају интелекта, али немају емоција. Несумњиво су типови ненормалности: глувонеми, слепи, хроми. То је увек јасно и за науку и практични живот. Ненормални су типови и запуштени и неморални типови (аљкавост и нечистота одела). Овде долазе и криминални типови са јачим и слабијим степеном. Крадљивци (апстрахујући да ли је узрок хередитарност или социјална утицајност), лажљивци, такође су ненормалне појаве у друштву.

Рођени песници, уметници ма које врсте несумњиво претстављају ненормалне типове у извесном погледу: опажању, комбиновању, фантазирању и изражајној способности. Све ове њихове атрибуте већина света — нема, што значи да су они такође ненормални. Али су ненормални и они који показују врло мало способности за музику, цртање, моделовање и ако имају у овом правцу довољно васпитања. Ненормална је и она жена која је неспретна у кућевном раду и ако је упућивана у том правцу.

Као што видимо, ненормално се испољава на свима линијама људске делатности, на свима чулним областима: оптике и акустике, моторике и сензибилности, кушања, мириса и бола, интелекта, воље и емоција. Свуда може се јавити јачи или слабији интензитет од нормалнога, што значи да имамо две врсте ненормалнога: *минус ненормално* и *плус ненормално*. Али где је нормално, ту нам наука није казала своју реч, а живот јесте, али неодређено и магловито. О прецизности не може бити говора: све иде од прилике. Негде би се морала поставити гранична линија која раздваја *доле* од

горе, мање од сувишнога. Ово би било корисно не само за чисте науке, психологију и психопатологију, него и за друге додирне науке као што је педагогика, криминалистика, социологија итд Свуда овде треба да знамо *шта имамо* и *шта треба* да створимо. Небулозна схватања појма нормалног стварају пометњу у остварењу социјалних задатака. Школа и друштво морају да знају кад постављају циљеве постигнућа колико су ови удаљени од нормале. Ми не мислимо у овом случају да су досадање „тест" — методе способне да утврде класификацију интелигенције, а најмање карактерологије и емоција, јер и оне саме узимају почетак — „нормалу" — од прилике, фантазијом. Оне испитују „унапред" интелигенцију, полазећи од замишљеног нормалног, које се међутим и не зна.

Физичари знају шта је нормално у топлоти, одакле се полази у посматрању: они знају шта је „неутрално топло" тако да кажемо. Полази се од нуле горе (плус) и испод (минус), а нула је онда кад се топи лед у хладној води. Такову прекретницу у психологији, нажалост, немамо. Зато смо ми у нашој *Психологији на експериментално биолошкој основи* (изд. 1930) и казали да је прелаз из нормалног у ненормално сасвим течан: од психологије до психопатологије нема ни корак. Све је у нијансирању психичкога. Сем тога ми смо и на другом месту*) истакли проблем нормалног и ненормалнога, јер без овога не може се логички ићи не само кроз психологију, него ни кроз педагогију, јуриспруденцију, а особито криминалистику и психијатрију, а затим ни кроз практичан живот.

Ph Dr ВЛАДИМИР Ј. СПАСИЋ — Београд:

Лечење, дресура или педагошко развијање дефектне деце?

У педагошкој теорији и школској пракси постоје два принципијелно различита психолошко-педагошка гледишта у погледу посматрања и схватања дечјег душевног живота, као и саме дечје психофизичке природе и њеног развоја. Ми их укратко можемо означити као: *старо и ново психолошко-педагошко схватање.* Ова два принципијелно различита гледишта изазивају и одговарајуће принципијелне разлике у схватању и извођењу самог васпитања и наставе како код

*) Општа педагогика лечења са психопатологијом, изд. 1932. г.

нормалне тако и код дефектне — глувонеме, слепе, слабомислене (дебилне), недовољно развијене и слабо надарене деце. Због њихове опште психолошко-педагошке и дидактичко-методске важности додирнућемо најпре та два гледишта у њиховим основним линијама, да бисмо на основу њих покушали дати принципијелан одговор на питање: лечење, дресура или педагошко развијање дефектне деце?

I

По старом психолошко-педагошком схватању дечја се душа замишља првобитно као неисписана хартија или празна табла, „tabula rasa". Она има да се испише само разним утицајима споља и тако испуни потребним психичким садржајима свести. Спољни фактори су, дакле, меродавни за развијање дечјег душевног живота. Пошто се дечја душа утицајем споља пуни потребним садржајима и тиме развија, то се и ово утицање споља има да врши свесно, намерно, плански и систематски, према унапред постављеном циљу и од других одређеном и наметнутом плану и програму. Тиме се овим систематским утицањем споља, оличеном у настави и васпитању извођеном у старом духу, треба од детета да створи све што се жели, хоће, тражи или наређује, без потребног обзира при томе на унутрашњу дечју природу, њене природне снаге и способности као и природни правац или тежњу за спонтаним њеним развојем. Дете се замишља као материјал који се може месити и прерађивати како се хоће и у ком правцу се жели, те начинити од њега све што се унапред одреди. Васпитање и настава би били по томе свемоћни у свом утицају на развој детета.

По овом емпиристичко-интелектуалистичком становишту дете се углавном посматра и схвата као пасивно и рецептивно биће, које само има да прима наметнуте утицаје споља да би се развијало по унапред од других одређеном циљу и правцу.

Васпитање по овом старом психолошко-педагошком гледишту појављује се и изводи више као намерно и принудно утицање споља на формирање дечје психофизичке природе, према унапред споља и од других постављеном плану, систему, правцу и циљу утицања. Унутрашње потребе развоја дечје природе се запостављају, исто тако и потребе саме заједнице. Зато тако схваћено и организовано васпитање има стварно карактер принудног утицања и систематског укалупљивања, то је више формирање у духу дресуре а не слободно развијање.

Пошто се по овом старом психолошко-педагошком схватању дете посматра више као пасивно и рецептивно биће, које се углавном развија под утицајима споља, то и сама

настава у старом схватању претставља више механичко примање, памћење и учење споља датих или од наставника предатих или наметнутих готових знања. Према томе то је више настава пасивности и рецептивности, која систематским пуњењем дечје свести споља натуреним готовим знањима тежи да развије не само дечји интелекат, већ и осећајну и вољну страну. Таква настава има вербалистички карактер, то је настава дидактичког материјализма и духовне пасивности дечје. Школа са таквом наставом претставља стару школу учења и памћења готових знања или школу духовне дресуре.

II

Насупрот старом психолошко педагошком гледишту стоји ново психолошко-педагошко схватање дечјег душевног живота, васпитања и наставе, које се принципијелно разликује од старог.

Према новом схватању, које има карактер генетичког или еволуционистичко-активистичког становишта, као синтезе емпиристичког и нативистичког схватања дечје душе, дете се углавном посматра као активно психофизичко биће. Оно није празна табла већ природна органска целина разних унутрашњих виталних снага и психофизичких диспозиција као природних клица за развој појединих особина, склоности и способности. Уз помоћ унутрашњих сила и снага дечје природе и педагошког потстицања и вођења споља, врши се активизирање и развијање, и више изнутра спонтано, свих вредних дечјих психофизичких снага у правцу природне структуре дечје. Према томе дете се развија првенствено сопственом спонтаном активношћу својих здравих унутрашњих психофизичких снага, јер у суштини својој претставља активно а не пасивно биће. Спољни утицаји треба да претстављају само одговарајуће потстицаје и да стварају потребне услове за природан и слободан развој дечје природе.

Према овом новом схватању и само васпитање, узето у најширем смислу, претставља слободно природно развијање сопственом активношћу унутрашње здраве дечје психофизичке природе, уз потребно педагошки организовано потстицање и вођење споља од стране одговарајућих васпитних фактора. **Васпитање је, дакле, више саморазвијање а не дресура и укалупљивање; то је самоваспитање здраве дечје индивидуалности у вредносну личност.** Сарадња и помоћ

спољних васпитних фактора треба да стоји увек у потребном складу са природним развојем детета, као и потребама и циљевима његове заједнице.

Ново психолошко-педагошко схватање даје и савременој настави нове школе сасвим други карактер. Она полази првенствено од дечјих природних интереса и потреба и његове спонтане активности са тежњом да створи повољне услове и прилике за активизирање и развијање свих вредних дечјих снага и диспозиција. На психолошки и животно блиској а културно вредној грађи она тежи да омогући детету потребно духовно развијање, као и слободно и самостално стицање потребних културних добара и вредности, нужних знања и умења. Према томе настава има карактер наставе рада и активности са циљем самосталног стицања знања и духовног развијања. Она даје и самој школи карактер школе рада и активности. Али пошто је уско везана са животом и радом детета и заједнице, она добија и карактер школе живота, као и школе личности и заједнице, која кроз васпитну школску заједницу уводи подмладак у вредносну народну заједницу.*)

III

Код психофизички здраве деце процес духовног развоја тече углавном нормално, јер се та деца сматрају способном за образовање и васпитање. Питање је сад, како у том погледу стоји принципијелно са дефектном децом, наиме са: глувонемом, слепом, слабомисленом и недовољно развијеном децом? Јесу ли и она, принципијелно узето, способна за образовање и васпитање, за духовно развијање, или не, као и да ли процес њиховог развијања спада у делокруг рада једног педагога или лекара специјалисте? Да ли ова деца треба да подлеже лекарском лечењу или медицинској терапији, наставничкој дресури или педагошком развијању?

Одмах можемо принципијелно истаћи да и савремена настава и савремено васпитање дефектне деце базира углавном на новом психолошко-педагошком схватању дечјег душевног живота, као и његовог развоја. Према томе и поменута дефектна деца (сем случајева тешке и компликоване дефектности) принципијелно се могу сматрати способном за образовање и васпитање и поред дефекта који имају, јер се рађају са потребним диспозицијама за психофизички развој.

*) Ради ближег упознавања са савременим педагошким схватањем видети књиге др. Влад. Спасића: „Увод у нову школу и савремену наставу“, Београд, 1930, и „Стара и нова школа“, Београд, 1935, које су изашле као II и IV књига „Библиотеке наше нове школе“, коју уређује др. В. Спасић.

Глувонема деца (глуворођена) рађају се са свима потребним диспозицијама као и нормална деца, штавише и са диспозицијама за говор. Но услед недостатка слуха њихов говор се не развија у нормални артикулисани гласни говор, већ остаје на ступњу мимике и гестикулације. Иако недостатак слуха претставља велику сметњу и кочење за правилан и потпун духовни развој глувонемог детета, ипак и глувонемо дете пролази углавном исте развојне фазе као и нормално дете само успореним темпом. Благодарећи урођеним диспозицијама за духовни развој и таквој деци школа за глувонеме може много помоћи. Она их може оспособити не само за гласно говорно изражавање и разумевање нормалног говора других шчитавањем истог са говорних органа, већ и у потребној мери и духовно развити и оспособити за самосталан живот и рад, стварајући од њих и поред њиховог дефекта у слуху и говору ваљане, корисне и продуктивне чланове наше социјалне заједнице.

Код слепе деце је углавном сличан случај иако са другим дефектом. Ипак недостатак вида, благодарећи школама за слепе, таквој деци не ствара тако велике препреке и сметње њиховом духовном развијању, како је то случај код глувонемих. Стога се урођене духовне диспозиције код слепе деце могу јаче и потпуније развити но код глувонеме деце.

Слабомислена деца, као и недовољно развијена и слабо обдарена деца, такође се сматрају способном за образовање и духовно развијање. Диспозиције за духовни развој постоје и код такве деце, само са извесним ограничењима и сметњама. Ни у ком случају не може се ова способност одрећи лакшим случајевима слабомислености (дебилној деци), док би код случајева теже слабомислености (имбецила и идиота) требало вршити брижљиво и систематско испитивање, да би се утврдила евентуална образовна способност и њен степен и тако избегле могуће погрешне претпоставке и закључивања од површног посматрања такве деце. Цијен сматра да апсолутно неспособних за образовање слабомислених нема. Ту може бити само речи о степену њихове способности за образовање, који се може испитивањем утврдити.*)

Пошто се може сматрати да и дефектна деца имају у различитом степену способност за духовно развијање или за образовање и васпитање, то је сад питање: да ли тај процес развијања дефектне деце има карактер лечења, дресуре или слободног духовног развијања?

Изрази „лечење“ и „терапија“ иако су чисто медицински изрази, употребљавају се доста често и у настави и васпитању дефектне деце, кад са том децом има посла наставник —

*) Ближе о слабомисленима о томе у књизи: Th. Heller, Grundriss der Heilpädagogik, Leipzig, 1925; стр. 295 и даље.

педагог а не лекар. Иако око дефектне деце често имају посла и лекар и педагог, ипак сваки од њих има свој посебан делокруг и правац рада. Наставник — педагог добије дефектно дете код којег је процес болести већ свршен а само су остале њене последице у одговарајућем дефекту, ако исте нису биле урођене. Према томе таква дефектна деца нису више болесници којима је потребно клиничко лечење или медицинска терапија, што спада у делокруг рада лекара специјалисте. Напротив, таквој деци потребна је сада педагошка помоћ не лекара већ стручног наставника — педагога, који ће потпомоћи и водити духовни развој дефектног детета у циљу максималног могућег духовног развоја и његовог васпитања до корисне личности. Педагошким утицањем и вођењем наставник — педагог не лечи дете у медицинском смислу, већ га педагошки развија и отклања сметње у дечјем интелектуалном, осећајном, вољном и моралном животу и раду, које би могле настати услед постојећег дефекта у дечјој природи. Зато и изразе „лечење" и „терапија", ако се и уколико се употребљавају у настави и васпитању дефектне деце којима руководи наставник — педагог а не лекар, треба употребљавати у смислу „педагошко лечење" и „педагошка терапија", да би се избегле евентуалне заблуде.

И г. Бранковић сматра да су предмет медицине, наиме психијатрије или психотерапије, само аномалије које васпитање не може да уклони или ублажи, као што су тешки случајеви слабомислености где васпитно утицање бива потпуно искључено.*) Лекарима специјалистима остају, дакле, сви тежи случајеви слабомислености и уопште тежи и специјални случајеви недостатака и мана дефектне деце (идиоти, кретени, психопати), код којих је искључен сваки образовни и васпитни утицај услед недостатка способности и услова за њихов духовни развој, тј. код деце која су услед јачег дефекта или каквог недостатка подложна специјалном медицинском лечењу или специјалној медицинској терапији од лекара специјалиста. Али ипак сарадња лекара специјалисте и педагога код дефектне деце не сме бити искључена, већ и пожељна кад год се за то укаже потреба.

За глувонему децу у истом смислу се изражава Dr O. Schumann. По њему, није на свом месту означити глувонеме за болеснике и за њих захтевати какво лечење, а заводе за глувонеме схватити као клинике и санаторијуме. Тиме би дидактика а с њом и педагози били из њих искључени. „Дидактичка терапија" претставља сама по себи једну противуречност. Никакво лечење већ образовање и припремање за живот. Задатак завода за глувонеме у принципу јесте педа-

*) „Општа педагогика лечења" од Драг. Бранковића, Београд, 1932; стр. 8.

гошки задатак, задатак образовања и формирања. Места за образовање глувонемих нису клинике и санаторијуми, већ општи васпитни заводи у којима се глувонеми не лече већ образују.*)

Исти је однос и код остале дефектне деце, слепе, слабомислене и недовољно развијене деце. И она спадају у делокруг педагошког утицања наставника — педагога а не лекара. Само у тешким и специјалним случајевима дефектне деце, где недостају потребне диспозиције и способности за образовање, долази лекар специјалиста за потребно лечење, а не за образовање и васпитање. Сарадња њихова, као што смо нагласили, увек је добродошла, плодоносна и корисна, ако се, уколико се и кад се за то укаже потреба.

V

Кад већ рад наставника — педагога код дефектне деце нема карактер медицинског лечења, онда да ли ће његово педагошко утицање имати карактер дресуре или слободног духовног развијања? Можемо рећи да ће то углавном зависити од тога, са ког се психолошко-педагошког становишта, старог или новог, посматра и схвата дечја душа.

По старом психолошко-педагошком схватању, настава као и васпитање не само нормалне већ и још више дефектне деце имала би карактер намерног и принудног утицања споља у духу укалупљивања и дресуре, јер се сматра да ова деца нису способна за слободан духовни развој. Према томе настава би претстављала више механичку дресуру дефектне деце.

По новом психолошко-педагошком схватању, које данас преовлађује и у савременој настави и васпитању дефектне (као и нормалне) деце, сматра се да су и дефектна деца рођена са извесним диспозицијама за духовни развој. Према томе и дефектна деца су способна за образовање и васпитање, само у разним степенима, што зависи од квалитета и квантитета самог дефекта, који свакако отежава и успорава развој дефектног детета. Дакле, и у дефектној деци постоје разне диспозиције или клице за развој појединих духовних и телесних снага и способности. Само, схваћене у генетичком и активистичком духу, оне се неће моћи развити механичким утицањем и дресуром, већ слободним и што већим активизирањем у духу спонтане и самосталне активности базиране на природним дечјим интересима и спонтаним унутрашњим његовим развојним снагама.**)

*) Ближе о томе у књизи: „Handbuch des Taubstummenwesens", Osterwieck am H., 1929. стр. 133.

**) Шта значи слободно духовно развијање слабомислене деце, показао ми је јасно један пример из Помоћне школе у Јени (Немачка) у којој сам у своје време хоспитовао. У V разреду те школе добио се

Код дефектне деце је нарочито потребно проналажење вредних диспозиција за развој, као и њихово буђење, потстицање и потпомагање у развоју пружањем потребних услова и прилика за њихово активизирање. Само код дефектне деце ова педагошка помоћ пружиће се посебном или специјалном наставом, подешеном према врсти дефекта, како би се њоме отклониле или бар ублажиле сметње дечјем психофизичком развијању, које проистичу из дотичног дечјег дефекта. Таква се настава мора принципијелно служити савременим наставним методама, како би се омогућило слободно психофизичко развијање дефектног детета до максималних граница и то развијање свих вредних диспозиција које се у дечјој природи налазе и поред дефекта који ту постоји.

Према свему досад изложеноме, можемо углавном истаћи, да савремена настава и ново васпитање дефектне деце [глувонеме, слепе, слабомислене (дебилне) и недовољно развијене или недовољно надарене] треба принципијелно да има карактер не медицинског лечења или педагошке дресуре, већ дух и карактер педагошког развијања, т. ј. слободног духовног развијања уз потребно педагошко буђење, потстицање, потпомагање и вођење. Јер, дефектно дете са свима његовим вредним психофизичким диспозицијама треба потпомоћи да се слободно и што више самостално развије, те да се тако и оно оспособи да самостално мисли и дела, да правилно развије своја осећања и вољу као и своје морално и социјално схватање и поступање, и да се тако и оно образује и васпита у границама својих природних способности за вредносну личност и корисног члана своје социјалне заједнице.

утисак да је то нормално оделење обдарених бољих ђака, које се не би могло по духовној развијености деце поредити ни са старијим разредима. Посматрајући рад тога наставника, који је то оделење стално сам водио, разумео сам откуда му и такви педагошки резултати. Он није децу дресирао и мучио, већ их у правом смислу слободно духовно развијао и тако и најмањи остатак духовних диспозиција у њима пробудио и развио до највећег степена својим педагошким потстицањем и развијањем.

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

O neurotskim smetnjama govora

(Predavanje održano unutar ciklusa predavanja „Društva za psihičku higijenu“ u Zagrebu, mjeseca decembra 1934)

Neurotske smetnje govora jesu takove nepravilnosti u funkciji govora, koje nijesu uvjetovane nikakovim tjelesnim organskim defektima ili oboljenjima, već imadu za podlogu čisti duševni mehanizam. A ipak je bitna oznaka ovih neurotskih ili psihogenih smetnji ta, da je onaj koji od njih trpi jednako nemoćan da ih se riješi kao i onaj koji boluje od mane uslovljene tjelesno ili organski. Iako se organski uslovljene mane čine na oko mnogo težim od onih neurotske ili psihogene prirode, ipak možemo baš potonje u neku ruku smatrati značajnijim, a to zato, jer su one većinom izražaj jedne *općenite disharmonije duševnog ustrojstva,* dok su organske grješke uglavnom posve neovisne od ostale ličnosti. Baš ta duševna nesređenost izvorom je neurotskih pojava ili simptoma, a uslijed njih se taj već postojeći duševni nesklad u obliku „circulus vitiosus“ a još dalje produbljuje. Neurotski simptomi stoje u središtu svjesne pažnje: bolesnik je duboko svjestan svoga manjka i on upravo nepojmljivo teško pod njim trpi. Pomislimo na pr. samo na teške afekte stida, bola, straha, potištenosti i zdvojnosti koji zavladaju mnogim mucavcima te mogu dovesti do toga, da ovi ljudi postaju vremenom posve asocijalni, jer su prije spremni odreći se kontakta sa ljudskim društvom nego izvrgnuti se stalno prokletstvu mucanja. Ovima organski zdravim ljudima koji tako teško trpe pod svojom duševno uvjetovanom manom, koja se većinom samo od vremena do vremena javlja, stoje nasuprot oni koji zbog organskog manjka organa za govor trpe od najranijeg djetinjstva stalno na ružnom i napadnom izgovoru. Ovaj znade katkada biti toliko nejasan, da ih se teško razumije. No kod tih ljudi ne postoji svijest o tome, i oni su se na svoj manjak toliko privikli da ga uopće ne primjećuju.

Neurotske ili psihogene smetnje govora vrlo su mnogobrojne i obuhvaćaju uglavnom tri velike grupe.

1) Histerične smetnje govora. Uslijed afekata dolazi autosugestivnim putem do toga, da bolesnici potpuno zanijeme ili da uzmognu govoriti samo šapćući. Govorimo o histeričnoj nijemosti i histeričnoj afoniji. Poznato je, da je takovih slučajeva za vrijeme rata iza živčanih potresa bilo mnogo, no isto se zbiva i u na oko tihom i idiličnom krugu familija, osobito kod žena koje naginju histeričnim reakcijama. Uzima se, da kod ovih ljudi postoji instinktivna sklonost da se *bijegom u bolest*, u jedno stanje nemoći, uklone teškim životnim situacijama i time prisile svoju okolinu na to da ih štedi. Ovakovu duševno uvjetovanu nijemost većinom nije teško otstraniti: direktnim sugestivnim putem ili indirektnom sugestijom — zastrašivanjem ili izazivanjem boli — moguće je u najkraćem roku izazvati glas i time im vratiti vjeru u sposobnost glasnoga govora. Dakako, da je time otstranjen samo jedan *simptom* a ne i naklonost histeričkim reakcijama.

2) Prisilne smetnje govora. Imade ljudi koji već od najranije mladosti pokazuju sklonost da raznim napadnim nehotičnim kretnjama izražavaju svoja čustvena stanja. Ove se kretnje kod njih vrlo lako usamostale, automatiziraju, te nastupaju napokon i neovisno, što više čak i protiv volje. Ovakove prisilne izražajne kretnje osobito često pokazuje lice (to su tzv. *tikovi*) no one mogu obuhvaćati i čitavo tijelo. Prisilna neuroza govora očituje se u tome, da bolesnik stalno ponavlja neke riječi, koje katkada znadu biti posve besmislene, i on nije u stanju da se tome opire, iako pod tom manom trpi i društveno stradava. O ovim smetnjama, koje obično nijesu objekt liječenja, mislim da ovdje ne treba pobliže govoriti.

3) Neuroze straha i očekivanja. Strah i očekivanje protežu se ili na sadržaj govora, na logički i stvarni smisao onoga što će se reći: onda govorimo o *tremi*, a kad se oni odnose na sam čin govora, na samu mogućnost stvaranja riječi i glasova, onda govorimo o *mucanju*. Neuroze straha i očekivanja najvažnije su neurotične smetnje govora, te ćemo o njima opširnije govoriti, jer broj mucavaca je upravo ogroman. (Za Ameriku na pr. izračunato je, da od mucanja pati samo od đaka 200.000, u Njemačkoj 100.000, a kod nas bilo bi prema tomu oko 20.000 školske djece koja mucaju). Korjen *neuroza očekivanja* leži kod zdravoga čovjeka u „tjeskobnoj stravi da bi se neuspjeh mogao ponoviti i u gubitku samopouzdanja kod primjećivanja vlastite slabosti" (Kraepelin). Uslijed strašljivog očekivanja neuspjeha većinom su poremećene onakove funkcije ili vještine koje se kod zdravoga čovjeka odigravaju uglavnom mehanički, bez naročitog udjela svjesne pažnje, kao na pr. hodanje, stajanje, gutanje, spavanje, čitanje, pisanje, govor, mokrenje, seksualni akt; stečene vještine, kao: sviranje na glasoviru, violini itd. Pri tom je stalno ponavljanje neuspjeha očevidno posljedica neobičnog stanja očekivanja neuspjeha i pretjeranog svraćanja pažnje na

pojave koje se obično odigravaju bez kontrole svijesti. Sve što o mucanju znademo uči nas, da i ono spada u red ovih smetnja.

Nameće se pitanje: koji faktori odlučuju da je u tako velikom broju slučajeva baš funkcija govora objekat neurotskog oboljenja? Prije toga valja nam odgovoriti na slijedeće osnovno pitanje: da li slučajno kod jednoga čovjeka ovaj, kod drugoga onaj organ ili funkcija pokazuje neurotske smetnje, ili se za to može pronaći jedan stvaran uzrok?

FUNKCIJA I NEUROZA.

Poznato je, da se neurotska poremećenja kod jednih javljaju uglavnom na čisto psihičkom polju u obliku strahovanja, prisilnih misli i predodžaba, osjećaja*) krivnje, manje vrijednosti itd., dok se kod drugih te smetnje očituju i na tjelesnim organima, funkcijama i vještinama, na koje bolesnik svraća pretjeranu i bojažljivu pažnju. Ovakove su na pr. smetnje: lupanje srca, probavne smetnje, mucanje i mucanju slične smetnje pri hodanju, sviranju instrumenata itd., znojenje, crvenilo lica, bolovi u glavi, slabost tijela, grčevi, napadaji nesvjestice i bezbroj drugih.

Veza između neuroze i organa, resp. funkcije koja je poremećena, nije slučajna. „Organ dolazi neurozi u susret" veli *Freud.* Neurotske se smetnje naime često ispoljavaju baš ondje, gdje već u osnovi postoji laka poremetljivost jednog organa ili jedne funkcije. Ta poremetljivost ili labilnost vrlo je često familijarno uslovljena: u porodicama sa labilnim krvožilnim sustavom imaće neuroze zato drugi karakter nego u familijama sa osjetljivim probavnim organima itd. Poznato je mišljenje *Adlera,* koji ovakove organe manje vrijednosti (Organ-Minderwertigkeit), kako ih on naziva, stavlja u središte problema neuroze.

Je li, dakle, govor zato tako često izložen smetnjama, što su vanjski organi koji služe njegovom stvaranju manje vrijedni od drugih?

U prijašnje vrijeme, kada se još nije poznavala duševna pozadina mucanja, koje je svakako najvažnija neurotska smetnja govora, smatralo se da anatomske ili fiziološke nepravilnosti jezika, živčevlja ili mozga prouzrokuju tu smetnju. Čak je i narodno vjerovanje, da *jezik,* kao simbol govorne vještine, imade kod svih grješaka u govoru svoj udio. To vjerovanje bilo je oficijelno shvaćanje antikne medicine (Aristotel). Ako je ovo mišljenje donekle još i opravdano kod onih grješaka koje su bar dijelom organski uvjetovane, ono je kod smetnja neurotske prirode potpuno neosnovano. Tvrdnja Adlerove škole, da malovrijednost organa usne šupljine stvara dispoziciju za mucanje, može se smatrati kao zadnji trag ove vjekovne zablude.

Napomena urednika:
*) u smislu osjećanje (Gefühl)

Relativno laka poremetljivost govora kod velikog broja ljudi imade sasvim drugi uzrok. Ona se ne da tumačiti slabostima nekih perifernih organa, već je ona vrlo složene naravi, uvjetovana *cjelokupnom ličnošću*, njezinim duševnim, intelektualnim i karakternim osobinama koje se zrcale i odrazuju u govoru više nego u ičemu.

KOMPLIKOVANOST GOVORA I NJEGOVIH FUNKCIJA

Govor krije u sebi mnoge pojedinačne funkcije, a organi koji sudjeluju kod njegovog stvaranja vrlo su mnogobrojni. *Govor je najkomplikovanija ljudska vještina.* Već u toj komplikovanosti samoga aparata za govor leži jedan uzrok njegovome čestom poremećenju. No stvar će nam postati još jasnija, ako uočimo *različitost funkcija govora:*

I) Govor s jedne strane služi kao *najvažniji instrumenat za izražavanje naših čustvenih stanja:* u njegovom glasovnom dijelu, u njegovoj melodiji, modulaciji, akcentu i ritmu dolazi naša čustvenost direktnim putem do izražaja i bez obzira na riječi.

II) Govor zatim imade značenje *sistema zvučnih (akustičkih) znakova ili simbola.* Ti zvučni simboli — riječi — prikazuju predmete i lica i njihove stvarne odnošaje. U njima se odrazuje mišljenje i logički procesi.

III) i IV) Govor je, osim toga, glavni nosilac *socijalno - komunikativne funkcije:* sve što se govorom izražava imade ujedno i svrhu da djeluje na druge, da nešto javlja, saopćuje, signalizira. Govorom dakle diramo i prodiremo u sfere drugih bića, stupamo s njima u vezu, izazivljemo u njima shvaćanje za naše zahtjeve, simpatije, ili negodovanje i otpor. Time smo dodirnuli četvrtu funkciju govora, kao *instrumenta borbe:* obrane i napadaja, volje i htijenja, taštine, egoizma i bezbroj poriva i nagona.

UNUTARNJI GOVOR.

Važno je, da osim ovih mnogobrojnih funkcija i tendenca govora uočimo još nešto drugo, naime, da je intaktnost vanjskog, glasnoga govora vezana za intaktnost unutarnjega, duhovnoga govora. Sve, što hoćemo glasom da izrazimo, mora najprije biti smišljeno. Glasna riječ imade za pretpostavku zamišljenu riječ, glasna rečenica zamišljenu rečenicu. Rečenica, u cjelini i u svim svojim dijelovima, mora da bude u duhu već iskonstruisana, prije nego će organi za govor moći da joj podaju zvučan, čujan oblik.

Ako sve to razmislimo, onda će nam biti jasno da česte smetnje govora nijesu slučajne pojave, nego da su nužna posljedica komplikovanosti te vještine. Čovjek se, doduše, govorom služi bez ikakve muke, i u normalnim prilikama taj čitav komplicirani mehanizam sa svojim velikim brojem moždanih centara, živčanih niti i čitavim sklopom organa (ošit, prsni koš, pluća, glasnice, nepce, jezik, čeljusti, usne) funkcionira besprikorno —

jedno pravo čudo prirode! — a čovjek se njime služi slijepo, nesvjestan svega onoga što se pri tome u njemu zbiva. Friedrich Hebbels veli na jednome mjestu svojih Dnevnika: „Tridesetšest godina već govorim — danas sam se prvi puta zadivio fizičkom čudu stvaranja govora i postanka glasa iz nečujnih pokreta jezika i usana, koji tako malo dolaze k svijesti kao postanak misli . . .". Naivnost, kojom se čovjek nesvjesno služi ovim kompliciranim aparatom, paće je i potrebna, jer da čovjek progleda on bi se nužno zbunio i neminovno bi uslijedila smetnja.

POREMEĆENJA U NORMALNIM PRILIKAMA

Dovoljno je već svako kolebanje, svaka nesigurnost, svaka rastrešenost i neznanje, da *elan* govora, koji je ona sila pokretnica koja taj čitav mehanizam na nama nepojmljiv način stavlja u gibanje, da taj elan popušta i da se javlja zastoj, pače potpuni prekid govora. Rastrešenost i podvojena duševna stanja čine, da čovjek nehotice izusti nešto drugo, nego što je svjesno naumio, i da mu se u govor upliću omaške za koje je *Freud* otkrio da su često tendenciozne odavajući potsvijesne želje i težnje. Promatrajući pažljivo govor ljudi, opazićemo, da su takove nepravilnosti već u običnim prilikama dosta česte. Sve to doduše spada u okvir normalnoga ali pokazuje, da je poremetljivost govora već i u miru i pod normalnim prilikama vrlo velika i svakidašnja pojava.

GOVOR NEUROTIČARA.

Sve se to znatno pojačava ako se radi o ljudima duševno neuravnoteženim, disharmoničnim, koji se ne osjećaju dorasli zahtjevima života i zajednice, te prema tome dolaze s njima u nerazriješive konflikte, a to su neurotičari. Govor ovakovih ljudi, neurotičara, pokazaće već i u običnim situacijama uslijed unutarnjeg kolebanja, neodlučnosti, nesigurnosti, dvojbenosti mnogo nepravilnosti. Odlučnost i elan govora biće znatno sniženi.

Govoriti znači eksponirati se, znači izložiti sebe i svoju nutrinu drugima, zadirati u sfere drugih bića, navaliti na njih i izložiti se opasnosti, izdati sebe, svoje slabosti i tajne namjere. Zato vidimo da u iznimnim kritičnim časovima govor svakoga čovjeka poprima obilježje nesigurnosti, oklijevanja, isprekidanosti ili pako osobite žurbe i naglosti.

Kod neurotičara, koji se zbog osjećaja nedoraslosti skoro stalno nalazi u *kritičnim situacijama*, ovakav način govora postaje lako uobičajen (habitualan) karakterizirajući karakter ovih ličnosti. Vidjeli smo dosad da je već sama komplikovanost govora i mnogobrojnost funkcija, koje su u njemu sadržane, uzrok čestim trenutačnim poremećenjima. Karakter govora kao naj-

odlučnijega socijalno - komunikativnog instrumenta čini, da oni, koji se životu i zahtjevima zajednice ne ćute doraslim, pokazuju stanovite nedostatke u govoru, u prvom redu oslabljenje elana: smetenost, kolebanje i neodlučnost.

FAMILIJARNI FAKTOR.

Upalo mi je u oči, da u porodicama mucavaca i drugi članovi familije često trpe na nepravilnostima u govoru, na neobičnoj žurbi, smetenosti, kočenju itd. Pogotovo u afektu znadu se oni lako smesti, i onda ako inače ne pokazuju izrazite neurotske osobine. Već odavna je poznato, da za mucanje postoji jedna izrazita familijarna naklonost. Držim vjerojatnim, da je baš ova familijarno uslovljena nedoraslost govora, osobito u afektu, jedan važan faktor pri razvoju mucanja, a vjerojatno i drugih neurotskih smetnja u govoru.

AFEKTI I GOVOR.

Afekti kod raznih ljudi različito jako mogu da utječu na govor. Oni kod gotovo svih poremećenja govora imadu znatnoga udjela. Zato je potrebno pobliže promatrati, kako afekti uspijevaju poremetiti govor.

1) U većem uzbuđenju može doći do poremećenja logičkih funkcija uopće, a napose funkcije izbora riječi i njihovoga misaonog vezivanja. Obično rečeno: uzbuđen čovjek lako zaboravlja ono što hoće, i ne nalazi riječi baš onda, kada ih najnužnije treba. Oprečno tome imade ljudi, koji se baš u afektu znadu osobito vješto izražavati.

2) Imade ljudi kod kojih se afekti ispoljavaju poglavito na organima disanja i fonacije — dakle na onim istim organima koji sudjeluju pri stvaranju glasova — na taj način, da ih koče u njihovom radu. Veli se: „Izdao ga glas“ — „Steglo mu se grlo“. Ovakovi ljudi osjetiće pri svakom jačem uzbuđenju znatno otešćanje u govoru. Osobito će biti pri tome pogođen glas.

3) Kod nekih postaje nagon za izražavanje u afektu tako živahan, da im pofale nužne riječi. Time dolazi do poremećenja u govoru, koji postaje neobično užurban, glasan, pun ponavljanja, ispuštanja i prekidanja. Ponavljanja pri tome treba da ispunjavaju nastale praznine u mislima. Protivna su stanja takova, gdje se u afektu nagonu za izražavanjem suprotstavljaju jaki protunagoni. Uslijed toga prevladava oklijevanje, kočenje ili šutnja. Ima ljudi, kod kojih je ovo djelovanje afekata na govor osobito karakteristično. To su ljudi koji brzo zašute i koji se u otsudnim časovima nikada ne mogu odlučiti na govor.

Prilike za ovakova ispoljavanja utjecaja afekata na govor pruža u izobilju već svakidašnji život. Osobito izraženo biće to razorno djelovanje afekata na govor u iznimnim situacijama nakon jakog potresa živčevlja na pr. nakon pada, teškog

udarca, zasipavanja, kod iznemoglosti, nakon operativnih pothvata, za vrijeme infekcioznih oboljenja. Ovdje pridolazi kao daljnji faktor još i djelomično isključenje ili suženje svijesti. Svi se ovi događaji spominju češće u povijesti mucanja i histerične nijemosti.

Dosadanja naša razmatranja pokazala su nam, da mogućnosti prilika za poremećenja u govoru imade u vrlo velikom broju. Ta su poremećenja, časomično i u slabijoj mjeri, jedna svakidašnja pojava. Pojačano se ona javljaju u afektima, a u najtežoj mjeri u iznimnim situacijame sa jakim duševnim potresima i suženjem svijesti. Govor neurotičara osobito je izložen ovakovim nepravilnostima. U nekim porodicama postoji jedna izrazita naklonost poremećenjima u govoru, osobito u afektima. Iskustvo mi je pokazalo, da mucavci većim dijelom potječu baš iz takovih porodica.

(Svršiće se)

МИОДРАГ В. МАТИЋ,
управник Дома глувонемих — ЈАГОДИНА:

Школе за децу с говорним манама

(Реферат на I годишњој скупштини Удружења наставника школа за дефектну децу Краљевине Југославије — Београд, јануара 1935 године.)

Главно начело народне просвете је да сваки грађанин добије основно образовање и васпитање, како би према својим способностима активно суделовао у социјалном животу и дао од себе свој удео култури и цивилизацији свога народа. Према том основном начелу, које треба да буде средиште сваке праве државне просветне политике, ниједно дете, било нормално или ненормално, не сме да буде лишено наставе која би одговарала његовим душевним и телесним способностима и особинама. Да би се удовољило том главном начелу народне просвете, наша народна школа мора имати своје специјалне огранке — школе за ненормалну децу, које ће својим специјалним методама, својим нарочитим уређењем и организацијом — обзиром на телесне и душевне недостатке ове деце — досећи свој циљ, који народна школа за нормалну децу не може никад постићи.

У ове специјалне школе долазе *школе за децу с говорним манама и недостацима.* С обзиром на велики број ове деце, на њихове говорне дефекте који им сметају да у нормалној школи постигну потребне основе образовања и васпитања, с обзиром на сметње које она чине редовној настави, њихово издвајање у посебне разреде и школе је императив наставе и јавног морала.

Да бисмо јасно уочили потребу оснивања тих школа, проучићемо укратко говорне мане и недостатке, упознаћемо ову децу, која се у науци називају једним именом логопати.

Но да бисмо ушли у суштину тих говорних мана, бацићемо један летимичан поглед на услове правилног развитка говора.

Главни фактори за правилан развитак говора јесу: 1) органи за примање утисака (*периферијско — импресивни пут*); 2) центри у мозгу за чување и прераду утисака; и 3) апарат за говор (*периферијско — експресивни пут*).

Апарат за примање утисака је тространук, то значи да постоје три пута за пријем говора, од којих је најважнији слух (уво). За пријем говора око такође игра извесну улогу, док чуло пипања (*осећаји додира и положаја*) и осећаји покрета имају такође знатну важност. Ова три пута преносе утиске до сензоричног центра у мозгу. Од овог центра постоји веза до говорно—моторичног центра, који се опет налази у директној вези са органима за стварање гласова (говорни органи). Још у доба раног детињства развије се између ова два центра — сензоричног и моторичног — трећи центар у мозгу, центар за образовање престава и појмова. Код потпуно развијеног говора цео говорни процес иде у виду једног круга: од апарата за пријем до сензоричног центра, одатле даље до центра за образовање појмова, од овог пак до моторичног центра и најзад од моторичног центра до говорних органа. Изазвани гласови и гласовне комбинације преставља опет материјал за пријемне органе. Тако се цео процес говора обавља у једном кругу.

Говорних мана и недостатака може бити сад толико, колико има поремећаја и неправилности на овом кружном путу говорног процеса. Углавном разликујемо три групе: периферијско — импресивну, централну и периферијско — експресивну групу говорних недостатака.

У прву групу долази немост, која је проузрокована потпуним или делимичним осуством слуха. Деца, која се роде глува или која изгубе слух до своје десете године, губе и способност говора. Такове особе се називају обичним именом глувонеме особе.

И наглуве особе пате од извесних говорних мана. Наглувост у великој мери може имати за последицу потпуну или делимичну немост. Иначе у сваком случају говор наглуве особе карактерише се неправилном дикцијом, боја гласа губи своју природност, поједини се гласови испуштају, а неки се уопште не изговарају. Тепање је најчешћа мана наглувих особа.

Сем глувоће и велике наглувости може бити узрок неспособности за говор и тешка форма наслеђеног или рано стеченог идиотизма. Идиоти, ако не узмемо у обзир њихове неартикулисане гласове и чисто рефлексно кричање и смејање, остају целог живота неми. Насупрот глувонемости, где се узрок налази у периферијском недостатку, у чулном дефекту, код идиота немост долази од поремећености и ненормалности централног нервног система. Идиоти могу имати врло развијен слух, па ипак не науче природним путем говорити.

Трећа група неме деце карактерише се тиме, што она није ни глува ни идиотска, па ипак не научи говорити. То је такозвана слушна немост. Овде узроци могу бити разни. Пре свега препреке могу бити у говорним органима, а нарочито у органима за дисање. Затим ту долази закаснели душевни развитак; нарочито је честа заосталост на моторичној области. И недостатак расположења и воље за говор може допринети појави слушне немости. Томе је опет често узрок средина, сиромашна и оскудна у потстицајима за говор. Слушно неме особе могу разумевати туђи говор, а може то разумевање и потпуно изостати.

Губитак способности за говор може наступити услед повреда лобање и мозга, услед извесних болести (артериосклерозе, луеса, тумора, запалења мозга и др.), при чему настрадају мождани центри за говор. У овим случајевима имамо разне врсте афазија, које могу бити у вези с губитком других способности (способности писања, читања).

Функција говора може бити даље поремећена нарочитим говорним манама. Тако при говору могу бити погрешни и неправилни поједини гласови, док је остали процес говора беспрекоран. То је позната говорна мана под именом тепање. Тепање може бити делимично, кад се неправилност односи само на један глас, затим повећано тепање, кад се неправилност односи на више гласова и најзад потпуно тепање, кад је ова мана у највећој мери, те је говор уопште неразумљив. Узроци тепања се базирају на неком органском недостатку, као што су: потпуна или делимична узетост гласних жица, ненормалне и нагле промене гркљана за време пубертета, неправилности и дефекти тврдог и меког непца, неправилни и кварни зуби као и њихов недостатак, дефекти и неправилности језика, носа, носне шупљине, задебљање носне

слузокоже, израштаји у носу, отечени крајници и повреде говорних органа.

Супротно тепању је муцање. При овој мани изговор појединих гласова је тачан и исправан, али је говорни процес неправилан и испрекидан. Узроци муцања су психичке природе. Ова мана се појављује код лако узбудљивих и раздражљивих особа. Муцање се чешће појављује код даровитије деце, док је тепање одлика слабо обдарене деце.

Све говорне мане можемо обухватити у неколико група:

1) глувонемост, која као засебна тема не спада у опсег нашег предавања;
2) идиотска немост;
3) слушна немост;
4) општа заосталост развитка говора;
5) тепање и хуњкање;
6) дефекти говорних органа услед органских живчаних и можданих оболења и повреда;
7) разне врсте афазија; и
8) муцање.

Деца са овим говорним недостацима обично се одликују већом осетљивошћу. Њихов душевни живот је понекад наследно оптерећен психопатијом и неуропатијом. Стога ће и то бити разлог, да се издвоје у посебне школе и разреде, где ће сем специјалне наставе имати друкчије опхођење од стране наставника. Целокупна атмосфера у тим школама мора бити тако подешена, да деца буду охрабрена при најмањем успеху; деца треба да осете на сваком кораку љубав, благо поступање и родитељско старање. Телесном васпитању мора бити поклоњена нарочита пажња. Не сме бити пропуштено ниједно срество, а међу њима у првом реду гимнастика, дечије игре и умерен спорт, које потпомаже освежавање, телесно и живчано очвршћавање ове деце.

Први покушаји отклањања говорних мана без операције изведени су почетком прошлог столећа (1825 г.) у Америци. Тамо је некој младој Американки Leigh успело да помоћу *„гимнастичких вежби језика"* отстрањује говорне мане. Та метода пренета је из Америке у Холандију, а затим у Белгију, Француску и Немачку. У то време поврвели су муцавци и тепавци из свих крајева у Брисел, Париз и Ахен, где су поједини лекари и учитељи, који су своју методу држали у тајности, покушали лечење. Но свакако да је ова метода била површна и без дубље научне основе. Тек 1886 год. чувени немачки учитељ глувонемих Алберт Гуцман изграђује систематски своју методу отстрањивања муцања и отвара прве течајеве и школе несамо за муцавце већ и за учитеље такве деце. Његова метода је углавном метода обуке глувонеме деце.

Он полази с нетачне претпоставке, да муцавца треба вежбати у дисању, артикулацији и координацији покрета говорних органа. Поред тога он је из старе методе узео везивање речи у једну целину, отезање самогласника, певање и терапију ћутања. У то време (од 1891 до 1912) развија се у Немачкој међу лекарима и педагозима жив интерес за логопедију. Покреће се и стручан часопис за лечење говорних мана, на коме сарађују истакнути логопеди. Гуцманова метода није пружила оне резултате, који су се од ње очекивали. Насупрот Гуцману немачки лекар Р. Денхарт поставља нову теорију о узроцима муцања, према којој ова мана базира на чисто психичким особинама. Ово гледиште прихватају многи научници, међу којима се нарочито истичу Либман, Хепфер, Фрешелс, Мајер и други. Према овој теорији подешава се нова метода, која се опет служи више психо-терапијом. Од рата се, међутим, покрет за лечење говорних мана још више шири. У свима земљама се оснивају разреди, школе и заводи за логопате, у којима се лечење говорних мана спојило са наставом и васпитањем. У тим установама постоји тесна веза и сарадња учитеља и лекара. Говорне мане не само да престављају научно—медицинско већ и еминентно педагошко питање. Оне стоје у тесној вези с развитком телесних и душевних способности детета.

Школа и разреда за децу с говорним манама има данас највише у Немачкој. Тамо има девет потпуних осморазредних школа (у Берлину 5, у Хамбургу 2, у Халеу 1 и у Карлсруу 1), разреда има у 14 већих градова, а течајева у 95 градова. Поред тога постоје амбуланте за говорне мане при свима ушним клиникама.

У Енглеској има преко 40 сталних течајева и неколико разреда у великим градовима. Стручни наставници обилазе мања места и тамо преко године одржавају повремене течајеве.

У Француској се лечење говорних мана изводи при заводима за глувонему децу. У последње време образовало се у Паризу друштво за логопедију и фонетику, које ће имати задатак да потпомаже отварање специјалних школа, разреда и течајева.

У Италији постоји у Милану основна школа за логопатску децу, а поред ње и течај за децу у предшколско доба. У Торину, Риму и Напуљу при филозофским факултетима постоје оделења за експерименталну фонетику, где се спремају стручни наставници.

Данска има један државни завод у Кјебенхавену, где се амбулантно лече сиромашне особе с говорним манама. Ту постоје три оделења: 1) за муцавце; 2) за децу са свима другим функционалним сметњама говора и гласа; и 3) за органске сметње (операције, протезе и др.). У неким другим

градовима постоје при основним школама течајеви за децу логопате. Приватно друштво логопеда стара се за стручно образовање учитеља.

Беч има једну организовану школу и неколико разреда за децу логопате. Целокупна настава за ову децу и течајеви за образовање стручних учитеља стоје под надзором професора Фрешелса*). Поред тога у Аустрији постоје у Грацу и Кнителфелду течајеви за децу с говорним манама.

У Русији има 22 амбуланте за лечење одраслих логопата. Москва и Лењинград имају при медицинским факултетима специјална одељења за спремање стручних лекара и наставника логопеда. Иначе постоје многобројни течајеви, разреди и дечја игралишта за децу с говорним манама у многобројним варошима и варошицама.

У Швајцарској у Цириху има посебних разреда за наглуве и муцавце. У многим другим местима (у Базелу, Женеви, Берну, Луцерну, Санкт Галену, Винтертуру и др.) постоје такође разреди и течајеви за децу с говорним манама. Стручно спремање учитеља врше Здравствено — педагошки семинари при универзитетима у Цириху и Женеви.

У Шведској се лечење говорних недостатака врши у поликлиникама у Штокхолму, Гетеборгу, Лунду и Малмоу.

Чешка и немачка ушна клиника у Прагу раде на лечењу говорних мана. Брно има амбуланту за логопате. Учитељи глувонемих држе често течајеве за отклањање говорних мана.

Норвешка има једну организовану школу у Ослу и више разреда за децу логопате.

Поред тога у многим другим државама постоје друштва за логопедију и фонетику, која се старају за стручно образовање лекара и учитеља и за отварање нових школа, разреда, амбуланата, саветовалишта, дечијих игралишта и течајева за децу и одрасле с говорним манама и недостацима.

У Југославији нема специјалних школа за децу логопате. Лечење говорних мана врши амбуланта при медицинском факултету у Загребу, на клиници професора Шерцера. Њу води познати стручњак лекар Dr Фројнд. Сем тога поједини наставници глувонеме деце баве се теоријски и практично овим питањима. Међу њима се нарочито истакао † Јосип Медвед, дугогодишњи управник Завода за глувонеме у Загребу. Поред тога заузимањем г. В. Рамадановића, управ. Дома слепих у Земуну, отворена су при крају прошле године два одељења за наглуве (у Јагодини и Београду).

С обзиром на велики број деце с говорним манама потребно би било одмах приступити отварању прво течајева и

*) Dr-u Фрешелсу стојао је уз бок све до своје смрти (25 јануара 1932 год.) искусни стручни учитељ директор Карл Роте као педагошки вођа свих школа, одељења и течајева за логопате у Бечу.

разреда, а доцније и потпуно организованих школа. Мишљења смо, да с обзиром на природу и карактер говорних недостатака ове установе треба да буду тројаке: 1) школе за наглуву децу, где би се комбиновала метода шчитавања и рад с Либеровим апаратом; 2) школе за муцаву децу; и 3) школе за све остале говорне недостатке.

При оснивању школа и разреда за децу с говорним манама и недостацима морају се имати на уму ови захтеви:

1) Лечење и отклањање говорних мана мора што пре отпочети, јер уколико дуже траје говорни или гласовни недостатак, утолико теже иде с његовим отклањањем. Те мане и недостаци су праћени врло често душевним патњама, душевном депресијом. Стога деци треба уштедити ове душевне патње и што пре их ослободити говорних недуга.

2) Настави у школама за говорне мане треба да претходи стручно лекарско испитивање. И за све време наставе неопходно је потребна стална сарадња наставника и лекара. Исто тако познавање фонетике као и примена логопедагошко — фонетичких мера јесте један од првих увета да се постигне успех у настави.

3) Школе за говорне мане се у погледу циља слажу са школама за нормалну децу, али се од ових битно разликују по начину рада (методи) и по томе, што их посећују ученици са нарочитим одликама. Неопходно је потребно издвајање ове деце од нормалне младежи како би она избегла потсмех и поругу, који имају необично дејство на претерано осетљиву душу ових ђака. Поред тога њихове мане преставља ју велику опасност за нормалну децу, јер их она подражавањем лако примају. Због овог нарочитог положаја, због начина рада и менталитета ових ђака школе за говорне мане морају имати пуну самосталност под управом и надзором стручних лица.

4) Спремање стручних наставника вршило би се на универзитетима, где би се теоријска знања стицала слушајући извесна предавања на медицинском и филозофском факултету, и при заводима за глувонему децу, где би се кандидати упућивали у практичном раду. Овакви наставници би у материјалном и правном погледу били изједначени са наставницима остале дефектне деце.

5) Ове школе треба да оснивају првенствено велики градови, држава и бановине. Оне би стајале у тесној вези и сарадњи са ушним клиникама и хигијенским заводима.

Школе за децу с говорним манама вршиле би код нас једну благотворну мисију: у социјалном погледу омогућивале би једном великом броју наших суграђана, да учествују у привредном и социјалном животу без сметњи и тешкоћа, што зацело преставља ју ови недостаци; у моралном погледу ослобођавале би ове особе тешких патњи, разочарења и увреда, које ове мане проузрокују; у националном погледу чувале би

ове школе највеће народно благо — наш језик. И наш велики југословенски песник, Петар Прерадовић, вели:

„Љуб' си, роде, језик изнад свега,
У њем живи, умири за њега!
По њему си све што јеси . . .“

MUDr OTTO HORETZKY — ZAGREB:

O duševno zaostaloj djeci

Problem duševno zaostale djece jedan je od centralnih problema duševne higijene i socijalne skrbi. On zahvata u najrazličitija područja, a o ispravnom stavu prema njemu zavisiće rezultati, do kojih ćemo doći radeći s duševnom zaostalom djecom.

Kod nas je pitanje te djece od osobite važnosti. Tek pred nekoliko godina pristupilo se življem i sistematskom radu na tom polju. Roditelji nijesu dotle imali uopće kuda da smjeste takvu djecu. Imućniji su slali zaostalu djecu u razne zavode izvan naše države. Danas je i to gotovo nemoguće. Djeca siromašnijih roditelja ostajala su kod kuće i prije kao i danas. Često viđamo takvu djecu, kako se skiću ulicama, lutaju selima moleći milodare i primajući poruge.

Društvo sve više osjeća potrebu da se brine za tu djecu i nastoji temeljito zahvatiti u to pitanje. Proučavanje razvoja djeteta, pitanje predohrane, liječenja i odgoja, smještavanje i skrb za duševno zaostalu djecu čine posebna poglavlja u duševnoj i socijalnoj higijeni. Svaki član ljudskog društva: liječnici, pedagozi, roditelji, sociolozi itd., trebali bi da tu na svoj način pripomognu, da dođe do što bržeg ostvarenja postavljenog zadatka. U prvom redu za to su zvani liječnici-psihijatri i pedagozi. Oni moraju sporazumno raditi hoće li imati uspjeha.

Kod nas se tim problemom uglavnom bave učitelji za defektnu djecu. No oni često osjećaju, da im fali saradnja stručnjaka liječnika. Psihijatar mora ispitati, koje su funkcije defektne, kada su nastale smetnje, kakvog su porijekla i intenziteta te će dati smjernice i putokaze pedagogu pojedince za svako dijete. Pedagog će pak, tek kad upozna nedostatke djeteta sa svih strana, moći primijeniti sve svoje znanje i sposobnosti i opet referirati liječniku svoja opažanja za vrijeme obuke i igre. Na toj bazi počivaće izgradnja, razvoj i terapeutske pretvorbe defektnog djetinjeg duševnog života.

Tim smo već zašli u sredinu našeg problema. No prije svega da ga ograničimo i preciziramo. O čemu se zapravo radi kod duševno zaostale djece?

Često se za tu djecu upotrebljava naziv slabouman, malouman, slabomislen, defektan i sl. Svi ti nazivi označuju uvijek samo jednu karakterističnu promjenu i to obično jednostrano na intelektualnom polju. Valja znati, da u duševni život spada još mnogo drugoga. Spomenuti nazivi ne govore dosta obuhvatno o srži same stvari. Uzmimo slaboumnost. Obično se tako nazivaju intelektualni nedostaci, smetnje pamćenja, pažnje, reprodukcije, poimanja, shvaćanja i prosuđivanja, nadalje nekritičnost i neuviđavnost. Te promjene nalazimo kod staračke slaboumnosti, onda kod bolesnika kod kojih se takovo stanje razvije kao posljedica dugotrajne duševne bolesti ili kakvog moždanog oboljenja. Ipak se ta slaboumnost mnogo razlikuje od one kod djece.

Izraz slabomislen mogao bi se primijeniti jedino na debile. Naziv „defektan" je opet nešto preopširan pojam. Može se odnositi na pr. i na sasvim fizičke defekte (sljepoća i sl.).

Najbolje ćemo učiniti ako sve dječje duševne anomalije obuhvatimo u viši, širi i općenitiji pojam. Na taj način izbjeći ćemo lakše zablude i jednostranosti. Sva su ta djeca *duševno zaostala.* Još tačnije rečeno: *u razvoju duševno zaostala.* Radiće se dakle o ličnostima koje su u raznim smjerovima nedovoljno razvijene.

Jedan prizor iz života uvešće nas odmah u sva pitanja koja nam se nameću. U bolnicu za duševne bolesti dolazi majka i nosi dijete na rukama. Dijete se nemirno ogledava, ispoljava neke neartikulovane glasove i grčevito se drži majke. Majka ga posadi na klupu, no ono smjesta ustaje i trči naokolo. Dijete je staro 8 godina. Majka ga dovodi u bolnicu, jer ne zna više što da počne s njime. Kad mu je bilo 4 godine, opazila je mati da se ne ponaša poput ostale djece, da ne govori, da je nečisto, da nema volje za igru itd. Dijete je prepušteno samo sebi, jer ona i muž služe. Majka moli da se dijete primi u bolnicu, jer udara i grebe, razbija, prevrće i maže, a mora da se s dvoje manje braće zadržava u jednoj sobi, koja služi i kao kuhinja. Mi u dvoumici, bolnica prepuna, kuda ćemo s tim eretičnim idiotom? Ako to nemirno dijete dođe u kontakt s duševno bolesnima, izazvaće koga i može lako nastradati. Tko će preuzeti odgovornost, ako se što dogodi? Posebnog odjeljenja za djecu nemamo. Dijete prepustiti majci znači u tim prilikama unesrećiti čitavu porodicu. I tako se odlučismo dijete smjestiti u bolnicu pod zasebnom paskom i nadzorom. Sad dolazi najzanimljivije. Sutradan evo majke. Moli i zaklinje, da joj povratimo dijete; iznajmila je veći stan, sada će moći na njega bolje paziti, ona ne može bez njega živjeti. . . .

Na tom primjeru, koji nije jedinstven, možemo doživjeti tragičnu sudbinu te porodice i prodrijeti u probleme toga teškog

života. Naročito je karakteristična majčina ljubav i požrtvovnost prema duševno zaostalom djetetu. Ona osjeća i više od dužnosti ili samilosti. Često, ma da u obitelji ima više djece, roditelji su najuže vezani s bolesnim djetetom.

Kako dolazi do takove duševne zaostalosti?

Dozovimo si u pamet razvoj normalnih duševnih i tjelesnih sposobnosti čovjekovih od rođenja pa tamo do dvadesetih godina. Tu ćemo vidjeti čudnovatu činjenicu, da se duševne funkcije u rano djetinje doba gotovo ne razlikuju od tjelesnih. Tjelesni i duševni procesi uvijek su, no naročito u to doba, usko međusobno povezani. Duševna samostalnost je kod novorođenčeta na najnižem stepenu razvoja. Snage duševnosti gotovo se i ne razlikuju od tjelesnih, kao da direktno prelaze u njih. Evo jedan običan primjer: glad i tjelesno zadovoljenje gladi, neugodnost i plač, sve su te pojave kod malog djeteta na granici izmedu duševnog i tjelesnog. Iz toga se vidi, da je odnos između čovjekove duševnosti i tjelesnosti u raznim dobama čovjekova razvoja različit. No ako tu stvar kod djece u različito doba sasvim pažljivo promotrimo, uvjerićemo se, da to ide i dalje: iste duševne snage u pojedinim razdobljima života sasvim su različite, neke od njih pojavljuju se uopće po prviput u izvjesnom času života. Ovo potonje biće nam razumljivije, ako se sjetimo, da to vrijedi nepobitno i za mnogo manje elastično ljudsko tijelo. (Na pr. sekundarne spolne oznake u pubertetu).

Koje su kvalitete duše u najranije čovjekovo doba, tj. kvalitete najdalje od onih potpuno razvijenog čovjeka? Potpuno razvijen čovjek odlikuje se mišljenjem kod budne svijesti. Najsvjesniji smo u mišljenju. U njemu je naša duša i najslobodnija i tako reći najizrađenija. Najveća tama i nesvjesnost u ljudskoj duši nalazi se u nagonima, koji su očito u bliskoj vezi s našom voljom. Ali sve što se odnosi na našu volju baš zbog toga još je ponajviše nerazjašnjeno. Ljudi osjećaju svu važnost volje kao duševne snage, bave se njom, ali još mnogo lutaju.

Na koji način saznajemo nešto o našoj volji? Jedan je putokaz promatranje odnosa ljudske volje i ljudskog djelovanja, čina. Voljni elemenat usko je vezan uz sam čin. Ali taj je elemenat ujedno i najviše udaljen od naše svijesti. Budući da je volja najviše udaljena od naše jasne svijesti, ona je u nekim manifestacijama moguća i na najnižem stepenu duševnih funkcija u razvitku čovjeka. Zbog toga je tačna tvrdnja, da se *volja* razvije u čovjeka najprije, a očituje se kod malog djeteta naročito u bezbrojnim pokretima njegova tijela, općoj živahnosti i potrebi gibanja. S time je u vezi poznata elementarna sposobnost djeteta: sposobnost oponašanja. Sve što se zbiva u okolini ulazi tako u dijete, a putem volje manifestira se kao čin. Tako je čak dječje zdravlje i bolest, a pogotovo dječje vladanje i kretanje u mnogo čemu odraz okoline, u kojoj dijete raste.

U početku novorođenče ne vlada svojim pokretima. Naskoro pokušava dizati glavu, zatim trup i postavlja se na noge, dok konačno ne prohoda. Ista snaga, koja daje poticaj kod pokretanja ruku i nogu, kod uspravljanja i hodanja, očitovaće se kasnije u glasu i govoru. I govor je uslovljen nekim pokretima i za nj treba (uz ostalo što se izražava govorom) poticaj volje. Dijete uživa u neprestanom brbljanju, nalazi zadovoljstvo u pokretanju jezika, usnica i glasnica. Moć oponašanja omogućiće djetetu da pojedine riječi i rečenice poveže u izražajnu cjelinu. Tek onda dijete polako i postepeno uči misliti. To mišljenje je ispočetka isto tako automatsko, nesvjesno i uvjetovano voljom, kao i oni prvotni pokreti ruku i nogu. Ako pogledamo dosta pažljivo dijete u doba tog prvog razvoja naći ćemo isti način, istu gestu, iste osebine i u tome, kako dijete hvata ručicama i hoda, kao i u tom, kako govori i misli. Isto tako spretno ili nespretno vezuje ono pojedine misli i riječi kao što i hoda. Tromo i pospano dijete, koje naginje na debljinu, većinom teško i shvaća. Ono imade često i opstipaciju i polagano govori. Živo, sangvinično dijete brzo shvaća, lagano otskakuje, gotovo nečujno hoda, jedva vrškom prstiju dodiruje zemlju, stalno nešto traži, malo spava, ima često proljeve. Drugim riječima i takovo dijete pokazuje isti pravac i stil u duševnim i tjelesnim izražajima.

Na tom najnižem stepenu, dakle, volja daje pravac cjelokupnom razvoju djeteta. Kad dijete postaje starije, volja ostaje i dalje nesvjesna i upravlja pokretom i činom, ali se nešto od duševnog života sve više izdvaja iz tjelesnih, organskih funkcija i stvara osjećaj i misao kao slobodnije duševne kvalitete. Kroz čitav ljudski život ostaje dakle volja u najužoj vezi s nagonskim životom, ma da se kasnije dade dirigirati i višim duševnim snagama. Obično je odvajanje volje dovršeno oko 7 godine života. Baš u nepravilnom zbivanju tog procesa oslobađanja duševnih snaga i jest pravo psihološko objašnjenje *duševne* zaostalosti. Sam izraz „zaostalost“ upućuje nas na takovo shvaćanje.

Pri daljnjem oslobađanju osjećanja od volje i kasnije mišljenja od volje i osjećanja, ostaje kao uspomena na ono najranije doba jedinstvenosti činjenica: prvo, da te snage nastaju ipak preobrazbom jedna iz druge; i drugo, da zadržavaju izvjesne osnovne stilske srodnosti. Ta se preobrazba kod duševno zaostale djece ne odigrava u pravo vrijeme i na ispravan način. Tako rezultiraju različiti oblici nesavršenih ljudi.

Te predodžbe su možda mnogome sasvim nove i u prvi čas neobične, no njih potvrđuje pomno promatranje života. Ipak ne će biti na odmet, da potražimo, nema li u svijetu živih bića još koja srodna pojava.

U biljnom carstvu mi te pojave jasno zapažamo, jer je biljka mnogo jednostavnije građena. Iz sjemenke izraste biljka sasma određenog oblika. Taj je oblik samo onda ispravan, ako se na biljci u pravo vrijeme iza listova razvija cvijet sa svojim

dijelovima: čaškom, vjenčićem i plodom. Sve je to naravno metamorfoza sjemenke odnosno lista. Ako se ne razvije ispravno list, tad će biti kržljav i cvijet i plod. Ako se ne razvije ispravno cvijet, biće kržljav plod i kraj zdrava lista.

Kod čovjeka se taj razvojni princip razlikuje samo utoliko, što se u njega radi o unutarnjim duševnim snagama, pa je njihova preobrazba manje očita i napadna. Ali preobrazba duševnosti kod čovjeka postoji, i ako se ispravno ne zbiva, nešto će u njemu biti zaostalo. Pred nama će biti bilo kakav neoslobođen stvor, kod koga se prerano zaustavilo unutarnje preobražavanje. Mi to onda dobro zapažamo baš kod čovjeka, ma da bi nam stvar bila sigurno slabo napadna, da se kod njega sve normalno razvilo. Čovjekovi duševni oblici sa svojim delikatnim pojedinostima iskaču pred nas uslijed patoloških smetnja. Na nama je sada da pogodimo otčitati, koje metamorfoze nisu glatko protekle i u kojem času razvojnog toka života.

Slijedeći viši duševni elemenat u razvoju nakon volje jest *osjećanje*. Taj se elemenat razvija u drugoj periodi djetinjstva, u školsko vrijeme, od 7 do 14 godine. I taj važni faktor ljudske duše vezan je isprva na neke tjelesne funkcije. Tek što se osjećanje donekle oslobodilo i osamostalilo, vezuje se ono i na neke posebne organe ljudskog tijela.

Ako hoćemo lokalizirati i pokazati kojem organskom sistemu pripada i na koje se tjelesne funkcije vezuje volja, naći ćemo, da su uopće za pokrete i djelovanje u svijetu važni organi izmjene tvari, mišići i svi ekstremiteti. Pomoću njih doista izražavamo volju. Svaka je tjelesna akcija vezana i uz izgaranje. Rad mišića, probavnih organa i tjelesna toplina usko su povezani. Ispravna njega malog djeteta ide za tim da ga okruži toplinom, jer je to za nj najbolja okolina. I to je u skladu s ranijom tvrdnjom, da malo dijete živi gotovo samo voljom.

Osjećanje se ne iživljava u akciji nego u ritmičkom doživljavanju nekih polarnih opreka: simpatija — antipatija, ljubav — mržnja, radost — tuga, veselje — žalost, strah — hrabrost, sram — raskalašenost, bol i užitak, i sl. Sve su to elementi iz kojih je izgrađeno čuvstvo ili osjećanje. Tjelesni supstrat tih duševnih funkcija u čovjeku jest ritmički sistem: organi disanja i krvotoka. Ako se čovjek objektivno promatra kod doživljavanja straha, radosti ili kakvog drugog osjećaja,*) on taj doživljaj nikad ne će lokalizirati u glavu ili mozak, već u predio srca. Dah i bilo (puls) mijenjaće se, i promjenu u njima doživjećemo u duši kao osjećaj.**)

Napomene uredništva:

*) Osjećaj upotrebljava se ovde u značenju izraza „osećanje" (čustvo, sentiment) kao ekvivalentan s njime. Uporedi članak Dra Lorenca „Naša psihološka terminologija" („Prilozi za psihologiju deteta" God. I. str. 148)

**) Vidi gornju primedbu, što važi za ceo članak!

Iza 7 godine osjećanje postaje slobodnije, živi sve samostalnije. U prvom redu iživljava se ono u dječjoj fantaziji. Fantazija se služi slikovitim umjetničkim predodžbama. Kako je to osjećajno doživljavanje važno za dijete u toj dobi može se čovjek uvjeriti, ako promatra odraz djetinjeg unutarnjeg umjetničkog doživljavanja u harmoničnosti tjelesnih kretnja. Uporedimo na pr. gracioznost djece u toj dobi prema nezgrapnosti i grubosti iza puberteta! (Naravno, da ćemo i tu naći sve prelazne forme.) Zbog pomenutog živog odnosa prema umjetnosti djeca su u toj dobi neobično pristupačna svakom saznanju, ako im ga podamo u obliku priče. Priča treba da obiluje što većim kontrastima i ne treba da bude uvijek u svim pojedinostima djetetu odmah shvatljiva. Glavno je da priča može kod djeteta probuditi napetu pažnju i očekivanje koje će pod konac priče naravno nešto popustiti. Na taj ćemo način najbolje zaposliti ritmički sistem disanja i harmonizirati kolanje krvi, koji kao sve ritmičko pulziraju u nekom porastu i opadanju. Jednako prijemljivo biće dijete u toj dobi i za boje. I pisanje će najprirodnije učiti iz slikanja. Pojedina slova treba da izrastu iz priče. Bliže prema prelazu u pubertet razviće se osobito smisao za muziku i pjesmu. Jednom riječi, kad bi htjeli ocrtati to drugo doba dječjeg života, morali bi dijete nazvati umjetnikom od prirode. To doba završava s pubertetom.

Tek iza puberteta u pravom smislu izdvaja se i oslobađava ljudsko samostalno *mišljenje*. Ono, što nam se čini da je mišljenje prije tog vremena, i nije pravo mišljenje, već slikovito predočivanje, često nedjeljivo vezano uz akciju. Pravo logičko mišljenje vezano je uz moć valjanog rasuđivanja i kritike, a djetinje mišljenje do puberteta s jedne strane je neka vrsta oponašanja, a s druge strane nošeno više ritmom i muzikom nego logičkom sadržinom. Početak slobodnog zaključivanja, kritike, pa naročito tzv. predmetnog mišljenja, dakle čisto intelektualnih elemenata, valja staviti u doba puberteta, a njihov zreli razvoj u doba „punoljetnosti“, otprilike oko dvadesetih godina. Tad se završava onaj ljudski razvoj koji se odvija bez naše prave unutarnje slobode. Rast, mijenjanje zuba, spolno dozrijevanje, hodanje, govor, mišljenje — sve mi to samo sobom dobivamo. O našoj okolini zavisiće, kako će se te, ispočetka zakukuljene, snage razviti i uzgojiti. Iza 21 godine moraćemo sami upravljati našim razvojem, naročito duševnim, jer će otada biti izdvojeni i oslobođeni naši najvažniji duševni elementi.

U grubim crtama prikazan je ovim normalni razvoj duševnih kvaliteta u tri perioda. Taj prikaz služiće nam kao osnova kod opisivanja, razvrstavanja i liječenja duševno zaostale djece. Rekli smo, da u nepravilnom izdvajanju i preobražavanju osnovnih duševnih snaga: volje, osjećanja i mišljenja, baš leži bit duševne zaostalosti. O tim snagama govori svaka današnja psihologija. Ipak svi ti prikazi ne mogu zadovoljiti pedagoga i njegove po-

trebe: a pogotovo ne pedagoga terapeuta. Nedostatak današnjeg psihološkog gledanja na tu stvar jest u tom, što je ono samo statičko, a ne uzima obzir na razvoj i metamorfoze spomenutih snaga. Kao osnov ovoj radnji poslužila su psihološka otkrića antropozofa Rudolfa Steinera, koja nam očito omogućuju plodniji pogled na sva pitanja medicinske pedagogije.

Uzmimo na pr. da se volja uslijed raznih zapreka, o kojima ćemo još govoriti, ne može u prvo doba dovoljno izdvojiti iz vezanosti sa svim ostalim. Kakve će biti posljedice? Razviće se tijelo sa svim svojim funkcijama, ali ne će biti izdiferenciranih i slobodnih unutarnjih snaga. Imaćemo pred sobom dijete, koje je puno automatskih pokreta i nekoordiniranih kretnja. Ono ne može u pravo vrijeme da se uspravi, hod mu je težak i nezgrapan. U govoru postoji ista smetnja kao i u hodu. Tjelesni model raste, a iz snage volje ne izraštava i ne oslobađava se paralelno klica osjećanja i mišljenja. Ona zaostaje u tijelu. Same tjelesne funkcije ostaju napadnije nego kod normalno razvijenog djeteta. Poznato je na pr. da *idioti*, a o njima se ovdje i radi, imadu mnogo bolju probavu nego normalna djeca. Ako se uzme u obzir da je kod malog djeteta volja i čitava duševnost ustremljena na tjelesne funkcije, a kod idiota zaostaje to stanje za čitav život, tad lako možemo razumjeti gore spomenutu pojavu. Odnos idiota prema hrani, pohlepnost i neumjerenost u jelu zapravo pretpostavlja veliki broj smetnja u probavi, no kako su kod njega upravo sve snage volje, koja je vezana na sistem izmjene tvari, probave i ekstremiteta, zaostale u organskoj strukturi tijela, one mogu tamo djelovati punom elementarnom jakošću. I kod idiota ima doista mnogo manje probavnih smetnja. Odrasli čovjek ispravno razvijen već i zbog toga u stanovitom smjeru ima slabiju probavu od djeteta do 7 godine, jer dio unutarnjih duševnih snaga troši na osjećanje, a pogotovo na mišljenje. Idiot stiče grubu vanjsku jakost odraslog čovjeka, a zadržava odnose duševnosti prema tjelesnosti iz doba najranijeg djeteta.

U drugo doba razvoja izostaće ili u pojedinostima izdvajanje osjećajnog elementa iz tjelesne strukture ili u cjelini izdvajanje klice mišljenja. Takova će djeca doduše hodati, ona će i govoriti. Njihova glavna smetnja očitovaće se u grubosti nutarnjeg doživljavanja. Na zaostali duševni elemenat, sada u ritmičkim organima, imaće veliki upliv otprije razvita volja. Impulzivnost, naglost, promjenljivost, padanje iz jednoga ekstrema u drugi ili opet mlitavost, neodlučnost, površnost, tupost, često su vanjski znaci tog stanja. To grubo šarenilo nutrašnjeg života potpomagaće i pojačavati kod raznih *imbecila* nerazvijenost misaonog elementa. Tako će često rezultirati ljudi od momenta, koji slijepo nasrću, naivno povjeruju i bez skrupula podliježu tuđim uplivima, jer idu putem emocionalnog života. Za razliku od asocijalnih idiota imbecili su često antisocijalni. Veza s ritmičkim sistemom

kod anomalija imbeciliteta očita je i po tom, što su promjene naročito šarolike u izražavanju govorom. Imbecili znadu govoriti, ali treba pripaziti na modulaciju tona, oblikovanje riječi i na ritam govora pa ćemo često opaziti malo promijenjeno ono, što tako lijepo vidimo kod djece prije puberteta. Govor je zapeo u tijelu, on još slijedi zbivanja u organizmu. Glas se diže i spušta gotovo pjevajući u velikim amplitudama ili opet imbecil monotono recitira. Ne znači to naravno da za razliku od imbecila kod idiota uopće ne postoje nikakova ritmička zbivanja. Ta su sasvim ostala u klici, sasvim neizdiferencirana kao okamenjena u poznatim stereotipnim njihanjima, kretanjima, neartikuliranim glasovima itd. Kod imbecila naprotiv počinje bogatija diferencijacija svega toga, ali izostaje potrebna harmonizacija ritmičkih manifestacija ljudske duše. Raščlanjenost postoji, ali odnosi između pojedinih dijelova nisu sređeni. Imbecil se izražava s više riječi nego idiot, ali to izražavanje nije završeno u harmoničnu cjelinu.

(Nastaviće se)

АНТОН СКАЛА,
референт Мин. просвете — БЕОГРАД:

Стручна спрема наставника школа за дефектну децу

Рад са недовољно развијеном и дефектном децом изискује нарочито оспособљење наставника. Недовољно развијена и дефектна деца су душевно друкчије организована него што су нормална деца. Иако изгледа да је неко дете, које показује само веће или мање недостатке чула слуха или вида или у телесном развоју, душевно нормално, ипак ови недостаци нису остали без утицаја ни на душевни живот телесно дефектног појединца. Васпитач који има посла са оваковом децом ово ће брзо да примети и онда треба да предузме све што одговара душевном и телесном устројству појединца, да би се његове индивидуалне душевне способности ојачале и приближиле нормалноме.

Научити дефектно дете да чита, пише и да задобије програмом прописано школско знање није најтеже а није ни најглавније. Много теже, али важно и главно, јесте дефектно дете васпитати тј. подићи његову интелигенцију, што значи: оспособити га да се сналази у разним ситуацијама и да може узети учешћа у активном раду друштвене заједнице.

Стручна спрема наставника школа за дефектну децу треба дакле да је такова, да би наставник могао поједино дефектно дете *васпитати* полазећи од његових телесних и душевних особина и склоности, а поред тога дати му и програмом прописано *школско образовање.*

С обзиром на ово начелно гледиште израђена су и Правила о стручној спреми наставника школа за дефектну децу у нашој држави која су ступила на снагу 25 фебруара 1935 год. објављивањем у „Службеним новинама".

Стручно образовање наставници школа за дефектну децу треба да добију радећи са дефектном децом под надзором и према упутствима старијих искусних наставника. За време двогодишњег практичног образовања у установама за дефектну децу кандидати се спремају и у теорији на тај начин што посећују као ванредни слушаоци на Универзитету предавања из: психологије, психопатологије, педагогике, анатомије, физиологије, биологије, хигијене, акустике и фонетике.

Учитељи-кандидати који раде у установама за дефектну децу у местима, у којима нема универзитета, дужни су да набаве предавања из поменутих предмета.

После двогодишњег практичног рада у некој установи за дефектну децу и теоријског спремања кандидати се пријављују за полагање испита пред нарочитом државном комисијом за стручни испит наставника школа за дефектну децу. Државна комисија за стручни испит наставника школа за глувонему децу ради код просветног одељења (IV) Кр. банске управе у Љубљани, она за наставнике школа за слепу децу код просветног одељења (IV) Кр. банске управе у Загребу, а за наставнике школа за недовољно развијену децу код Одељења за основну наставу Министарства просвете (Наставни отсек).

Комисију поставља Министар просвете за три године. Чланови комисије узимају се из редова виших чиновника Министарства просвете или Банских управа, професора Универзитета, средњих и учитељских школа и наставника школа за дефектну децу.

Кандидат који се пријави за полагање испита треба да изради у времену од 3 месеца домаћи рад. Тему за домаћи рад саопштава кандидатима испитна комисија.

Сврха домаћег рада јесте, да кандидат покаже способност да тему обради са дубљим разумевањем у погледу њеног васпитног значаја, а с обзиром на принципе васпитања оне врсте дефектне деце са којом кандидат жели да ради.

На усменом испиту сваки кандидат треба да покаже опште знање из психопатологије и психологије с испитивањем даровитости, из анатомије, физиологије и хигијене; из педагогике лечења и из психофизиологије говора и лечења говорних мана.

Кандидати за рад са глувонемом децом треба да покажу још и детаљно знање из фонетике, из специјалне методике наставе глувонемих и из историје и организације васпитања глувонемих.

Кандидати за рад са слепом децом показаће још и детаљно знање из специјалне методике наставе слепих, с нарочитим обзиром на терапију покрета и вежбање чула, те из историје и организације васпитања слепих.

Наставници пак школа за недовољно развијену децу треба да покажу нарочито знање из специјалне методике наставе недовољно развијене деце, с нарочитим обзиром на лечење душевних недостатака, те из историје и организације васпитања недовољно развијене деце.

После усменог испита полаже се и практични испит у некој школи за дефектну децу, према струци за коју се кандидат пријавио. На овом испиту кандидат треба да покаже своју способност за практични васпитни рад са дефектном децом.

Кандидатима који су положили испит издаје се сведочанство о положеном стручном испиту за наставнике школа за дефектну децу.

Испит за наставника школа за дефектну децу има вредност *више стручне спреме*, и наставници ће уживати сва права која даје та спрема.

IZ ŠKOLSKE PRAKSE:

KAREL PUHAR,
nastavnik Gluhonemice — LJUBLJANA:

Po novi poti

Odkar živi človeški rod, so v njem nesrečniki, ki jih je narava oropala sluha in s tem govora — daru božjega. Dolgo so jih ljudje smatrali za izmeček človeške družbe. O njih so imeli vse polno predsodkov in jih zaradi tega celo preganjali; silili so jih opravljati najnižja dela.

Šele proti koncu 15 stoletja so se začeli za nje brigati posamezni bogataši na Španskem, ki jim je kruta usoda naklonila gluhoneme otroke. Radi bi jih bili rešili strašne duševne temote, jih na kak način izobrazili in jih tako približali polnočutnim ljudem. Benediktinec *Pedro de Ponce* se imenuje kot prvi učitelj gluhonemih in Španija zibelka tega pouka.

Posplošil se je pouk in vzgoja gluhonemih proti koncu 18 stoletja. Tako je ustanovil *abbé de l'Epée* v Parizu prvi zavod in učil gluhoneme z umetnimi kretnjami izražati svoje misli. Bil je avtoriteta in težko je prodrl proti njemu *Samuel Heinicke* z

glasovno govorno metodo. Iz boja med takratno francosko in nemško šolo je izšla nemška kot zmagovalka in prejela svojo popolno sankcijo na mednarodnem kongresu učiteljev gluhonemih v Milanu leta 1880.

Mislim, da je dandanes o tem, je-li gluhoneme potrebno učiti glasovnega govora, brezplodno debatirati. Saj so gluhonemi po razumu enaki polnočutnim, včasih jih celo nadkriljujejo. Odstraniti je treba le nedostatek nemosti, pa imamo pred seboj takorekoč polnočutnega človeka z vsemi njegovimi zmožnostmi. Poglejmo samo absolvente našega zavoda, ki so postali: graverji, litografi, lastniki tiskarne, upodabljajoči umetniki in trgovci. Mnogo je uglednih mojstrov in mojstric, in dosti pridnih pomočnikov in pomočnic. In čim popolnejša bo izobrazba gluhonemih, tem višje se bodo lahko dvignili na lestvici socijalnih pozicij. Zato proč s predsodki, proč z zatrdili, da je dovolj, da se gluhonemega le za silo izobrazi! Današnji boj za obstanek je prekrut, da bi mu mogel biti kos le napol izobraženi gluhonemi. Še s to izobrazbo, ki jo sedaj sprejemajo, se komaj, komaj prebijajo skozi življenje. Naša maksima je in mora biti: „Čim popolnejšo izobrazbo gluhonemim!“ Saj pravi Feuerbach: „Beseda (govor) je luč sveta.“

Gre le zato, kako najti najboljšo pot—najboljšo metodo, po kateri bi se gluhonemi čim lažje, čim hitreje in čim popolneje naučili popolnega govora. Imamo vse polno metodikov, ki se z vso vnemo trudijo najti to srečno pot. Tako je:

Vater vztrajal pri čisti mehanično-sintetički artikulacijski metodi. Razvijal je glasove po vrstnem redu, jih artikuliral, zvezal v zloge in besede z vsemi mogočimi kombinacijami in iz te preartikulirane snovi zajel pojme, ki jih je zopet posebej vadil. Prav tako so bile preartikulirane po vrsti konzonantske skupine in razviti temu odgovarjajoči pojmi. Ko so bili vsi glasovi in vse konzonatske skupine dovolj preartikulirane in utrjene, je šele pričel razvijati govor. Smatra se ga tudi kot zagovornika te metode. V resnici je imel presenetljive uspehe. Bil nam je ideal.

Malisch v Ratiboru zagovarja svojo globalno artikulacijsko metodo, ki jo naslanja na dejanje in pisanje. V duševnem razvoju sicer otroci hitreje napredujejo in imajo večje veselje do govora in govornega izražanja. Slabši pa je mehanični govor, ki ni tako čist kakor v artikulacijskem razredu.

Schneider v Braunschweigu si pomaga in združuje govor s kretnjami češ, da je kretnja z gluhonemim homogena, medtem ko so mu besede tuje in jih je treba priučiti po umetni poti.

Qwerll se protivi Schneiderju in zagovarja svojo z grafičnimi ponazorili opremljeno metodo. Tudi on dosega s svojo metodo prav vidne uspehe.

Belgijska metoda ubira grafično pot. Po tej metodi se napisuje na tablo in na papirne trakove kar cele stavke, neoziraje

se na artikulacijo. V začetku je govor (artikulacija) podrejenega pomena.

So še drugi! Omenil sem le par glavnih metodikov, ki se trudijo in iščejo ono srečno najkrajšo pot, ki drži do najpopolnejšega govora.

Na našem zavodu smo se dosedaj zvečine držali mehanično-sintetične artikulacijske metode. Prikrojevali smo jo najnovejšim izkustvom vsaj toliko, da smo se oprijeli zlogov in besed ter prehajali v analizo.

Ko sem letos prevzel pouk v prvem — takozvanem artikulacijskem — razredu, sem se odločil opustiti dosedanjo mehanično-sintetično artikulacijsko metodo in pričeti globalno z odgledovanjem in govorom celih besed in stavkov. Nisem pa popolnoma zavrgel artikulacije, o čemer bom govoril kasneje.

Najvažnejše se mi zdi naglo in točno odgledovanje; nadomestuje naj uho — sluh. Čim hitreje in bolje odgleduje gluhonemi, tem bolj se približuje polnočutnim ljudem. Napisovanje mi je podrejenega pomena, kajti to zadobi pravo veljavo in vrednost šele z izgovorjeno besedo — z izgovorjenim stavkom. Napisovanje naj bo le opora, pomoč spominu za utrjevanje odgledanih in izgovorjenih besed in stavkov!

Naša prva in poglavitna naloga je, otroka raznemiti, dati mu govor. Saj nas prav govor dviga nad vse drugo stvarstvo. Razum in govor nas dela *človeka*, ustvarjenega po božji podobi. In kakšen naj bo govor? Lep in razločen! Prav kakor pravi naš vodnik in učitelj ravnatelj gospod G r m: „Govor je toliko vreden, kolikor ga razumemo.“ Če pa hočemo gluhonemega naučiti lepega, razločnega in razumljivega govora, moramo upoštevati tudi mehanično-sintetično artikulacijsko metodo. Tako mehanični govor gluhonemega čim bolj približamo govoru polnočutnih.

Zato se držim zlate srednje poti: besede — stavki — artikulacija. Pri tem grem od znanega k neznanemu. Kaj je našim gojencem znano in kaj neznano? Tole mislim: „Marsikateri učenec prinese že s seboj v zavod dobre, lepe glasove. Zakaj bi čakal z njimi, da pridejo — po mehanično-sintetičnem artikulacijskem redu — na vrsto mogoče šele konec šolskega leta? Naj jih uveljavi čim preje! Pri tem se jim vzbuja zanimanje za govor in se sami z vso vnemo trudijo, da se priuče tudi neznanih glasov.“

Pouk se vrši večinoma v zboru. Le kadar je treba popraviti ali razviti glas, se bavi s posameznikom. Ker mnogo govorijo, se jim glasovi zadostno utrjujejo. Pri govoru se držim načela: „Od lažjega k težjemu.“ Trdi zaporniki so najlažji. Besede, ki vsebujejo mehke zapornike sem obravnal poslednje. Od vokalov je „i“ najtežji. Prav tako se izogibljem zaenkrat težjih konzonantskih skupin. Morda bi tudi tega kompromisa ne bilo treba? Če pojde kdo po mojih potih, naj poizkusi. Predsodkov se je treba predvsem otresti.

Prićel sem torej z vajami v odgledovanju. Težko je tako pestro družbo otročičev, ki do vstopa v gluhonemnico niso imeli svojemu stanju primerne vzgoje, poenotiti in jo podvreči disciplini. Mirno sedeti in odgledovati ni lahko. Paziti na učitelja, vedno gledati na oblikovanje ustnic, to še starejšemu dela preglavice. Zraven pa še domotožje! Vsem je še treba nadomestiti nenadomestljivo materino ljubezen.

Z menoj so vstajali, sedali, brcali, privzdigovali noge, telovadili z rokami, migali z glavo, prijemali se za ušesa, nos in lase, kazali jezik, odpirali in zapirali usta, krožili in šobili ustnice itd. Polagoma sem se omejil in koncentriral pozornost na odgledovanje. V par dneh mi je večina učencev sledila. Med tem pa smo se vadili dihati skozi nos in usta, smo pihali v vodo, upihovali svečo, pihali kroglice in pripravljali s pomočjo bombaža eksplozijo za glas „p".

Po vseh teh pripravah, ki so bolj igranje kakor resno opravilo, sem vzel pozdrav: „Pa". Skoro vsi so izgovorili dobro, vsaj približno pravilno. Z onimi pa, ki jim zapor še dela preglavice in se nosna resonanca še preveč uveljavlja, k bombažu, da se še in še vadijo zapora in eksplozije. Eni vpijejo, drugi so pretihi, tretji zopet govore v visokem falzetu. Treba je izravnavanj in pravilne modulacije! Sledi pojem: „Pápa". In nato stavek: „Ata pápa." Ata sem jaz. Kažem sebe in otroci govorijo: „Ata pápa. Ata púpa." To tudi vse delam. Stojim na stališču, da naj ves govor temelji na dejanju, na resničnem življenju. Včasih smo se bali zgodaj vzeti „m", da otroci ne bi nosljali. Rinili smo ga proti koncu šolskega leta. Pa sem takoj za „Ata papa. Ata pupa." vzel: „Mama papa. Mama pupa." In nič zlega se ni zgodilo. Še prav dobro se je obneslo. Služilo je za odgledovanje in utrjevanje „p" in „m", zapornika in nosnika. In kako lepo jim zveni nosnik! Mama je začasno gospodična, ki pri meni hospitira. Kmalu sem pripregel glagol „ima": „Ata ima kapo. Ata ima auto. Mama ima puto. Pes ima šapo. Puta ima uš." Temu je sledila nikalnica „nima": „Ata nima uši. Mama nima kape." itd.

Otroka se s trdilno in nikalno obliko stavkov vadi paziti, misliti in razločevati. Odvaja se ga od mehanizacije govora. Vedno mora pomisliti ali — ima, ali — nima; ali — je, ali — ni!

Sploh je treba glagol čim prej vpreči v službo pouka in govora, ker prav na glagolu bazira naš jezik. Najvažnejše pri pouku gluhonemih je, da dejanje opisujejo istočasno, ko ga vršijo. Še tako se nam kajkrat pripeti, da nam na vprašanje: „Kje si bil?" odgovori učenec namesto: „Kruh sem peljal k peku" — „pek, voz, kruh." In prav zato moramo čim prej začeti z govorom v celih stavkih. Gojence moramo od vsega početka vaditi *pripovedovati*. Pripoveduje se pa v stavkih, ne pa v nekakih „aforističnih krepeljcih".

Ker je za naše gojence vprašanje vsaj tako važno kakor odgovor, — prav gotovo pa še bolj — sem pričel kolikor mogoče kmalu tudi z vprašanjem. Na pr.:

Kaj je to? „To je auto. To je pes. To je koza. To je muha.“ Da se otroci vprašanja in odgovora zavedajo, pustim, da sami vprašujejo in odgovarjajo. Kakega pomena in silne važnosti je to za odgledovanje, ni treba posebej povdarjati. Otroci se že prav s prvega početka vadijo odgledovanja drug od drugega. Na drugi strani pa vprašanje otroka sili k aktivnosti, kar moramo zopet čim bolj podpirati. S tem se gojencem vzbuja veselje do govora in govornega izražanja.

Kdo je to? „To je Petek. To je Šenk. To je Žagar. To je Klemenčič. To je Demark.“ In dalje! „Kdo je to? Judež povej! To je Petrič.“ „Kdo je to? Zorko povej! To je Radič.“ „To ni Radič. Zorko laže.“ „Kdo je to? Prosim povej, Puhar!“ „To je Demark.“ To vse seveda vprašujejo in odgovarjajo otroci sami.

Glas „r“ še ne znajo vsi učenci. Pa jim pustim kljub temu izgovarjati besede z „r“. Kako se trudijo, da bi ga izgovorili! Od 16 učencev, ki jih imam v razredu (kar je dosti previsoko število), so samo še trije, ki ga ne govorijo. Sicer govore danes — konec februarja — že vse glasove. V odgledovanju imajo že toliko vaje, da mi vse sproti odgledujejo.

Tudi pridevnik že uvajam v govor, kakor: „Miklavž je lep. Klobasa je velika. Potica je dobra. Čevelj je nov.“ Takoj vadimo tudi nikalnico: „Čevelj ni nov. Puhar je bolan. Judež ni bolan. Klemenčič je bolan. Klemenčič leži. Žagar ni bolan. Žagar ne leži.“

Od prvega dne vadimo: „Vstanite! Sedite! Pridite ven! Pojdite! Pazite! Pozdravite! Molimo!“ Sedaj, ko vsi otroci povelja tudi izvrše in govorijo, že sami poveljujejo. En učenec gre iz razreda. Ko vstopi, vstanejo in na njegovo povelje: „Pozdravite!“ pozdravijo: „Dobro jutro!“ (Dober dan!) „Molimo!“ Vsi molijo z njim: „V imenu Očeta + in Sina + in Svetega Duha + Amen.“ To že vsi učenci znajo. Tudi križ smo molili od vsega početka. Počasi so govorili za menoj. Popravljal sem glasove, razvijal, oblikoval in utrjeval.

Poizkusil sem s prvo in drugo osebo osebnega zaimka v zvezi z glagolom: „Jaz molim. Ti moliš.“ Otroci to pojmujejo in kazaje sebe govorijo: „Jaz molim.“ Kazaje svojega tovariša reko: „Ti moliš.“

Glede napisovanja in čitanja se držim že poprej omenjenih načel. Prvo je odgledovanje in govor, drugo napisovanje in čitanje. Zato drugega ne forsiram. Pa kljub temu večina učencev že precej dobro piše in čita. Utrjevanju in obnavljanju govora bo seveda dosti pomagano, ko bodo znali vso predelano snov napisati in čitati.

Ker so porabili v začetku za izgovor ene besede dosti časa in zraka, smo dihali za vsako besedo. Sedaj pa vežemo že po dve do tri besede in jih izgovorimo v eni ekspiraciji. Sčasoma

se bo to zboljšalo. Čim hitrejše bo odgledovanje, čim prožnejši bo govor, tem daljšo frazo bodo izgovorili v enem izdihu. Pazim tudi na akcent, kolikor se pač da.

So tu še nedostatki. Tako se pripeti, da pravi učenec: „ma“ prav lepo, pri „mu“ pa pravi „mpu“. To gre na rovaš majhne odprtine, ki jo napravimo za „u“. Dosti neprilik delata „t“ in „k“ koncem besed. Prav radi jima dodajajo še „ə“, ki pač lepo ne zveni. Isto se dogaja pri zvezi „k“ in „s“ = „ks“ (Kəs). In še drugih težkoč je dovolj. Vse te težkoče pa so se pojavljale tudi pri mehanično-sintetični artikulacijski metodi. Zato vedno trdim, da artikulacije ne smemo zavreči, pač pa jo gojiti za dosego čistote govora.

Táko je moje prepričanje: „Smo namestniki mater, od katerih se gluhi otroci uče govoriti. Govorimo z njimi, kakor matere! Mati neštetokrat pokaže otroku predmet in ga imenuje. Pa ne pravi samo: „lučko“! Ona reče: „Vidiš lučko! Vidiš auto! Vidiš vlak!“ Ali: „To je ura. To je hiša. To je miza.“ To. ej govori v stavkih. Govorimo tudi mi v stavkih!

Mati otroku ne napisuje besed in stavkov. Le govori z njim. Nam se tudi s pisanjem prav nič ne mudi. Res je, da so gluhonemi starejši. Zato pa tudi pisanja in branja ne izbegavam popolnoma. Učímo jih pisati in brati! Ali to naj nam ne bo prva in poglavitna naloga. Saj se tudi gluhonemi otroci kakor polnočutni že pred šolsko dobo kolikor toliko nauče pisati in čitati od starejših tovarišev.

Dosti je otrok, ki posamezne glasove slabo, nepravilno ali potvorjeno izgovarjajo. Pa ga mati uči, ga opominja, opozarja, mu pokaže itd. Če mu kak glas manjka, ga privede v gluhonemnico, da mu ga razvijemo. Zakaj naj ne bo prav tako pri nas? Ista naloga čaka nas učitelje gluhonemih. Govorimo z otroki, delajmo z njimi, ponazorujmo! Slabo izgovorjene glasove popravljajmo, manjkajoče jim dajmo!

Ljubimo jih, kakor jih ljubi mati, govorimo z njimi, kakor govori mati, opozarjajmo in vodimo jih, kakor dela mati in jih — kot njihovi učitelji—učimo kakor jih najbolje moremo učiti in pripraviti za življenje, pa bomo najlažje in najbolje dosegli cilj, ki smo si ga zastavili.“

Bibliografija

A) DOMAĆA

(Napomena uredništva: U vremenu otkako je prestao izlaziti „Glas nedužnih" — dakle od 1931 god. pa do danas — izišlo je kod nas nekoliko dela i brošura s područja pedagogike specijalnih škola i njenih pomoćnih disciplina. Nastojaćemo postepeno da o svima tim delima donesemo opširnije prikaze.)

МИОДРАГ В. МАТИЋ, ШТА ТРЕБА ДА ЗНАЈУ РОДИТЕЉИ ГЛУВОНЕМОГ ДЕТЕТА — Штампарија Дома слепих „Краља Александра I Ујединитеља" Земун 1935; стр. 11, цена неозначена.

Наш неуморни колега Миодраг В. Матић издао је ових дана брошуру под насловом кога исписасмо. Како се то већ из наслова види, брошура је намењена родитељима глувонеме деце. А ту своју замисао аутор напомиње одмах у почетку овим речима: „Желео бих да дам неколико савета онима, који су одговорни за васпитање глувонеме деце, а нарочито бих желео да пружим неколико кратких упутстава мајкама ове деце у погледу васпитања и образовања".

Књижица је раздељена на ова поглавља: Како учи да говори нормално дете — На који начин се може употребити метода понављања у настави глувонемог детета — Како вежбамо дете у понављању — Даља упутства за учење шчитавања — Игра као сретство обуке — Учење простих реченица — Опхођење с глувонемим дететом — Изазивање гласа код глувонемог детета — Гестикулација детета и друге напомене — Глувонеми ђаци за време школског распуста — Заводи за глувонему децу у нашој држави.

Брошура је израђена по Мартиновој и Черном, скромно је опремљена а то стога да буде што јефтинија, јер ће се — како смо информисани — *бесплатно* делити родитељима глувонеме деце.

Препоручамо ову брошуру колеге Матића пажњи наших чланова, нарочито пак наставницима глувонеме деце. Можда не би било лоше да се приреди слична брошура за издање латиницом односно на словеначком језику, или да се ова брошура за то употреби? Potreba за то, држимо, свакако постоји.

„УЧИТЕЉ" педагошки часопис Југосл. учитељског удружења, уредник Милић Р. Мајсторовић; излази месечно сем јула и августа у свескама од 5 табака, цена за чланове J. у. у. Дин 50 - за нечланове Дин 80 - годишње.

Већ 49 годину излази педагошки часопис „Учитељ", од тога 15 година као педагошки орган J. у. у. Несумњиве су његове заслуге у прошлости. Веран тим својим лепим тра-

дицијама продужава „Учитељ“ своју културну и педагошку мисију и данас, кад се — у вештој редакцији Милића Р. Мајсторовића — развија у нашу централну и водећу педагошку ревију. Једно преимућство има „Учитељ“ пред свима нашим другим педагошким листовима, а то је, да је он материјално солидно фундиран. Обезбеђено је његово уредно излажење, омогућено је да формат и опсег његов буду тако велики (5 табака месечно). Није чудо: та „Учитељ“ је орган наше бројно највеће организације просветних радника — Југословенског учитељског удружења, и организација сноси све трошкове око његова издавања. Та чињеница, што он не мора да кубури и бори се за опстанак, несумњив је плус за његова уредника. Он може несметано да се посвети сав искључиво његову уређивању.

Часопис доноси у бројним сталним рубрикама (Психологија и педагогика — Културна историја — Научни преглед — Словенски педагошки преглед — Школска реформа — Методика — Школски рад — Библиографија — Хроника и др.) у сваком броју мноштво интересантних чланака. Било би, можда, за желети да се у часопису осети живља сарадња учитеља, али ако нам то недостаје, није свакако кривица до уредништва. Добро би било, да „Учитељ“ доноси увек у рубрици „Библиографија“ кратак преглед, можда само попис чланака, свих наших осталих педагошких часописа. Ова се потреба намеће због тога, што је наш педагошки живот и рад одвише ограничен на поједине уске педагошке центре, од којих сваки опет има своју интересну сферу. Недостаје преглед над целокупним педагошким животом и радом у нашој држави. Често они у Вардарској бановини не знају шта пише „Popotnik“, а они у Дравској бановини како и шта пише на пр. „Учитељски покрет“.

Иначе препоручамо нашим члановима и читаоцима да се на овај леп часопис претплате или да барем прате његово писање. Претплата се шаље: Благајни Ј. у. у. — Београд, Краља Милутина 66; чек. рачун 53081.

„УЧИТЕЉСКИ КАЛЕНДАР ЗА ПРОСТУ 1935 ГОДИНУ“ Издање Ј. у. у. Београд 1935 — стр. 558 џепног формата, цена Дин 12.- (везано) за чланове Ј. у. у. за остале Дин 15.-

Југословенско учитељско удружење учинило је врло добро што је издало овај календар. Поред календарског дела и разних тарифа унет је одељак са свима важнијим подацима који се односе на Ј. у. у. (правила, извод из пословника, извод из правилника Дома Ј. у. у., адресар чланова Главног и Надзорног одбора), надаље одељак „Учитељско законодавство“ где се налазе све оне најважније одредбе и законски прописи које сваки учитељ или учитељица треба да знаду. На крају је опширан шематизам учитеља народних

школа у читавој држави са алфабетским регистром бановина и школских срезова.

Има дабоме ситнијих грешака и недостатака у овоме календару, али те грешке нимало не умањују његову вредност. То није ни чудо при овако обимном послу. Ако се J. у. у. одлучи да такав календар стално издаје, моћи ће се сличне грешке временом осетно смањити ако не посве искоренити.

Са своје стране предложили би само једну ствар за будућност: *да се у „Шематизму“ издвоје засебно специјалне школе (школе за дефектну децу) као што је то у овом календару учињено код Дравске бановине* (зашто код других бановина није тако поступљено, не знамо). О томе би можда требало да настоји наше Удружење а у споразуму са Југословенским учитељским удружењем? Држимо, да би до споразума лако дошло.

Овај јефтини, лепо опремљени и корисни календар најтоплије препоручамо. Календар се добија код среских школских надзорника, или се новац шаље унапред непосредно Благајни J. у. у.

Dr FRANJO HIGY-MANDIĆ, UZGOJNI DOMOVI I NASTAVA U PRIRODI. Izdanje „Minerve“ nakl. knjižare d. d. Zagreb 1934 (Biblioteka „Nova pedagogija“), str. 64, cena broš. Din 15.- (u pretplati Din 12.-)

U zbirci pedagoških monografija koju izdaje nakladna knjižara „Minerva“ d.d. u Zagrebu izišla je ova knjiga našeg vrednog školskog i pedagoškog radnika Dra Mandića, direktora učiteljske škole u penziji, osnivača i upravitelja Šumske škole u Zagrebu. Želimo ovim prikazom da skrenemo pažnju naših čitalaca na ovaj najnoviji rad Dra Mandića.

Moramo odmah istaći, da nam se ova monografija čini jednom od najboljih u pomenutoj zbirci. Njena vrednost ne leži samo u tome što opisuje i prikazuje jedno pedagoško pitanje kojemu se dosad nije posvećivala velika pozornost u nas, već i u tome, što tu Dr Mandić opisuje svoje delo — „Šumsku školu“ u Zagrebu koju je on osnovao i osobno je vodi.

Knjiga je razdeljena na desetak poglavlja, a na kraju dodat je spisak upotrebljene literature.

Iza kratkog „Uvoda“, gde je ukratko reč o „staroj“ i „novoj“ školi i gde se navode razlozi koji su doveli do reformnih težnji u savremenoj pedagogiji (autor navodi 4 razloga: negativne rezultate pedagogije, snažan razvitak psihologije, brzi razvitak tehnike, nove prilike socijalnog života i nove praktične ciljeve), dolazi poglavlje „Važnije pedagoške struje sadašnjosti“.

U tome poglavlju prikazano je sasvim kratko, upravo aforistički na 8 i po stranica 17 pedagoških struja i pravaca sadašnjice. Ono je trebalo da posluži kao uvod za glavnu temu

knjige. Držimo, da je ovaj cilj promašen, zbog toga jer je izlaganje isuviše kratko (izgleda upravo da je to jako skraćeno prepričavanje odnosnih partija iz knjige Dra Spasića „Uvod u novu školu i savremenu nastavu"): — za laika ono ne znači gotovo ništa, a stručnjake je autor mogao rađe da upozori na ona naša i strana dela, gde su ti pravci opšrnije opisani. Izostavljanjem ovog poglavlja dobilo bi se više mesta za izlaganja koja se direktno tiču postavljene teme. Baš zbog ovog suviše skraćenog opisa dolazi tu i tamo do izvesnih nejasnosti. Kad se na pr. pri opisu *Winnetka*—metode kaže „ djeca se ocjenjuju s pomoću testova" (str. 9), onda to nije dovoljno jasno i precizno. Svako će, verovatno, u prvi mah pomisliti da je reč o *psihološkim* testovima. Međutim, radi se tu o tzv. *nastavnim* testovima.

Treće poglavlje nosi naslov „Uzgajanje u prirodi". Ovde autor iznosi istorijat ideje o vaspitanju i nastavi u prirodi, navodi njene zastupnike, iznosi štetne posledice po učeničko zdravlje i njihovo telesno razviće od nastave u zatvorenim učionicama koje su još često pretrpane, nedovoljno svetle i zračne. Na kraju donosi autor podelu vaspitanja u prirodi, koje se — po njemu — provodi na dva načina: jedan je internatski pod imenom „Uzgojni domovi na ladanju", a drugi opet kao „Šumske škole". Tu moramo primetiti, da nam se čini tačnijom i potpunijom podela Dra Spasića (str. 55 citirane knjige, poslednji stav).

Sledeće poglavlje prikazuje „Uzgojne domove na ladanju" kako autor prevodi nemački termin „Landerziehungsheime" (kod Dra Spasića ima termin „poljski vaspitni domovi"). Opširno su opisani ovi domovi, njihova organizacija te vaspitni i obrazovni rad u njima. Osnivač tih domova Dr Cecil Reddie dobio je malo mesta; mnogo više mesta dobili su *H. Lietz* (pri čemu se autor uglavnom držao prikaza u delu: Herget, Die wichtigsten Strömungen im päd. Leben der Gegenwart), pa onda *Wynekeen* i *Paul* Geheeb (čiji se dom u Odenwaldu—Die Odenwaldschule—smatrao najuzornijom školom tog smera. Posle nacional-socijalističke revolucije Geheeb je bio proteran iz Nemačke, a njegovo krasno delo uništeno. Geheeb radi danas u Švajcarskoj u „Institut Monnier", Pont-Ceard, kanton Ženevski).

U poglavlju „Škole u šumi" prikazani su higijensko-pedagoški razlozi koji su doveli do osnivanja tih škola, a lepo su ocrtane i druge vaspitne i nastavne prednosti koje te škole donose. U sledećem poglavlju („Iskaz škola u prirodi") nalazimo spisak tih škola širom celog sveta. Sa zadovoljstvom ističemo da je Čehoslovačkoj (naročito „Dečjoj farmi" E. Štorcha) posvećeno više pažnje.

Preostala trećina knjige (kojih 20 stranica) namenjena je Šumskoj školi u Zagrebu (Tuškanac) koju je — kako spomenusmo — osnovao i s dozvolom Min. prosvete vodi autor. Ovde autor u početku navodi gde se sve kod nas vrši nastava u pri-

rodi (na Lokrumu, u Topolščici, u Šumetlici, u Novom Sadu i na Vijencu u Fruškoj gori), iznosi razloge koji su ga potakli da u Zagrebu otvori Šumsku školu za slabunjavu i anemičnu decu, daje podatke o izgradnji škole i iznosi primere vaspitnog i nastavnog rada u toj školi, dakako u opštim potezima i kratko. Poglavlje „Igre" donosi pregled najvažnijih psiholoških teorija o dečjim igrama. Ono je trebalo da posluži kao uvod u naredno poglavlje. Jedan od recenzenata negde u zagrebačkoj dnevnoj štampi veličao je ovo, kao da je to prvi put u našoj pedagoškoj literaturi da imamo pregledno izložene teorije o dečjim igrama. Međutim, mi ne delimo ovo mišljenje s ovih razloga: 1) Ovo svakako nije prviput da se iznose psihološke teorije o igri u nas. To je učinio daleko bolje i potpunije Dr V. Zjenkovski u svojoj „Psihologiji deteta" (izd. Geca Kon, Beograd 1924 — glava II), pa onda Dr Branislav Krstić u svojim litografisanim predavanjima iz dečje psihologije; 2) izlaganje Dra Mandića isuviše je kratko, onako „in excer. to"; 3) autor ne donosi nikakve kritike pojedinih teorija; 4) tabela teorija nije potpuna. Manjka tu gledište Schillerovo, teorija Baldwina, teorija Adlerova pa teorija našeg pedagoga Dr Vićentija Rakića, koju je on izneo u svojoj disertaciji „Gedanken über Erziehung durch Spiel und Kunst" Leipzig, 1912 (Šteta, što nemamo dobrog srpskohrvatskog prevoda te knjige. Prevod u „Podrinskoj učiteljskoj biblioteci" 1927, sveska 1—8, vrlo je rđav).

Poglavlje „Igre naše djece" ne donosi bogzna šta nova: to je kratak opis igara đaka Šumske škole u Zagrebu.

Iz „Zaključne riječi" vidimo, da je u Zagrebu osnovano „Društvo za podizanje i unapređenje šumskih škola" koje će najpripravnije dati savete i upute za rad u tom pravcu.

Slažemo se s autorom, da bi trebalo i kod nas da se otvori što više sličnih škola, da bismo očuvali mladež od tuberkuloze i vaspitali što zdraviji i vedriji jugoslovenski podmladak. Samo držimo, da bi u tom pravcu trebala da preduzme inicijativu država (kao što je to slučaj u Bugarskoj — uporedi članak u rubrici „Strani pregled") u sporazumu s nadležnim vlastima i privatnim udruženjima za zdravstvenu zaštitu dece, kako bi te škole bile pristupačne i deci najsiromašnjih slojeva narodnih, deci radničkoj i sirotinjskoj sa periferija naših velikih gradova i deci u industrijskim centrima, jer toj deci preti najveća opasnost.

Još jednu principijelnu zamerku imamo da učinimo autoru: što ni jednom reči nije pomenuo rad poč. Sretena Adžića, od koga imamo i knjigu „Poljska učionica" (izdanje Min. narodnog zdravlja, 1924), što — po našemu mišljenju — nije smelo da bude. Možda Dr Mandić tu i nije toliko kriv; verovatno nije za tu knjigu ni znao. Ali kadgod naiđemo na sličnu pojavu u našoj pedagoškoj literaturi (a ima ih, Bogu hvala, dovoljno!), onda nam se uvek nameće jedna misao: kad ćemo već jednom da

dobijemo jednu opštu *jugoslovensku* pedagošku bibliografiju i jednu pedagošku enciklopediju?

U knjizi Dra Mandića ima dosta štamparskih grešaka, za šta svakako nosi odgovornost izdavač (opazili smo to i kod ostalih knjiga zbirke „Nova pedagogija"), takođe ni jezik ni pravopis nisu uvek najbolji. Ali to su primedbe sporednog značaja i ne umanjuju vrednost knjige. Knjigu najtoplije preporučamo svim kolegama i čitaocima.

ДР ВЛАДИМИР J. СПАСИЋ, проф. „СТАРА" И „НОВА ШКОЛА" психолошко-педагошки основи и њихова принципијелна карактеристика и разлика, Београд 1935, Свеска 4 „Библиотеке наше нове школе" — стр. 16, цена брош. Дин 5.-

Др Спасић поставио си је у овој расправи два задатка: 1) да покаже, како покрет за нову или савремену школу и поред свих привидних разноврсности у свом развоју има карактер педагошког јединства, и 2) да између „старе" и „нове" школе постоје стварно принципијелне разлике, иако можда многима — у садање још прелазно доба — изгледа да тих разлика нема.

Што се тиче првог задатка, аутор у облику кратког схематског прегледа даје основне принципе за организовање нове школе. То су: *принцип рада (активности)* и *принцип живота (доживљајности)* у погледу наставе, а *индивидуални и социјални педагошки принцип* у погледу васпитања. Синтезом тих принципа добија аутор *принцип активног педагошког рада и живота у школској заједници* на којем се оснива *школа у духу образовно-васпитне животне и радне школске заједнице*, коју аутор сматра за најнапреднији за сада правац нове школе у смислу једне *педагошке идеје* прогресивно-динамичког и регулативног карактера. Даље се наводе предуслови за што брже и успешније претварање традиционалне наше школе у савремену. Наглашено је, да је то немогуће *тренутно* да се изведе.

Што се тиче другог задатка, ту аутор износи и расправља принципијелне разлике између старе и нове школе. Он их налази у:

1) различитом посматрању дечјег душевног живота;

2) неједнаком схватању и примени старог и новог васпитања;

и 3) различитом организовању и извођењу традиционалне и савремене наставе.

На крају илуструје на принципима *саморадње* и *очигледности* схватање и методичко примењивање појединих дидактичко-методичких принципа у настави старе и нове школе.

Природно да, обзиром на мали опсег, Др Спасић не иде у детаље и своја изјођења не документује доказним материјалом. Његово расправљање остаје увек опште, идејно и

принципијелно. Иначе се расправа одликује лепом прегледношћу и чита се релативно течно и лако, ма да је писана прилично сажето.

Не упуштајући се у њењу стварну оцену препоручујемо је топло својим читаоцима, јер она озбиљно потстиче на дубље размишљање о истакнутоме проблему, без обзира на то како ће ко да оцени ауторова извођења.

Поручује се код писца — Београд, Делиградска 40. Чек. рачун: 53522

*

Упозорујемо наше читаоце, а нарочито чланове Удружења, да половином априла о. год. излази из штампе:

НОВИ ПРОСВЕТНИ ЗБОРНИК

средили: А. Скала и Т. Михајловић

Књига ће износити којих 8 штампаних табака а садржај њен је следећи:

1) Уредба о вршењу надзорничке службе
2) Правила о полагању надзорничког испита
3) Општи правилник о обдаништима, склоништима и сличним установама за заштиту и васпитање деце
4) Правила о стручној спреми наставника школа за дефектну децу
5) Правила о полагању вероучитељског испита

Књига ће стајати 15 динара. Поручити се може код А. Скале — Београд, Карнеџијева бр. 11.

B) STRANA

DR JAN UHER: PATY SJEZD (PRVNI SLOVANSKY) PRO VYZKUM DITETE V BRNE 28—31 RIJNA 1933. Brno 1934, 452 str., Cena Kč 35.

U redakciji sekretara kongresa Dr Uhra izašla je ova opširna knjiga u kojoj je sabran celokupan rad V kongresa (I sveslovenskog) za ispitivanje deteta u Brnu. (O tome kongresu pisao je kod nas opširno kol. Jože Župančič u „Popotniku“ brojevi 8, 9 i 10 za 1934 god. i kol. Miodrag Matić u „Učitelju“ sveska za decembar 1933.)

U ovome zborniku otštampana su sva pozdravna pisma upućena kongresu, pozdravni govori održani prilikom svečanog otvaranja kongresa (primećujemo da manjka govor univ. profesora iz Ljubljane Dra K. Ozwalda u ime jugoslovenske delegacije), zatim: rezolucija kongresa, 56 predavanja održanih na kongresu, spisak učesnika, sadržina i registar imena.

U knjizi nalazimo referate naših jugoslovenskih učesnika, i to:

1) Dr Bran. Krstić: Psihički razvoj seoskog deteta po izlasku iz škole

2) Vlada K. Petrović: Razvoj elementarne nastave u Jugoslaviji

3) Dr Karel Ozwald: Individualne crtačke sposobnosti deteta u pretškolsko doba

4) Anton Skala: Vaspitačeva ličnost u doba puberteta

5) Miodrag V. Matić: Razvoj školstva za defektnu decu u Jugoslaviji

Žalimo, da u knjizi nema referata našeg neumornog radnika na polju vaspitanja i zbrinjavanja defektne dece insp. Veljka Lj. Ramadanovića „Nagluvo dete“ u kojem je on upoznao kongres s aparatom Dra Lieber-a „Sonotone“.

Učitelji specijalnih škola naći će u ovom zborniku mnogo interesantnih i poučnih predavanja, kao što su na pr.: Dra Herforta (Nasleđe i pubertet), Dra Michla (Adenoidna vegetacija), Dre Kutvirtove (Smetnje u glasu i govoru u doba puberteta), Dra Stejskala (Iskustva s diferencijacijom đaka na prvome stupnju), V. Černy-a (Spontani razvoj govora kod gluvonemog deteta u pretškolsko doba), P. Krchnáka (Film i vaspitanje moralno posrnulog deteta). Zato knjigu najlepše preporučujemo. Narudžbe izvršava g. Dr Jan Uher — Brno, Rudišova 6.

DR CYRIL STEJSKAL: DETSKA INTELIGENCE. (Дечја интелигенција), Praha 1934. Страна 372, цена 40 Кч.

Чешка педолошка наука обогаћена је без сумње једним одличним прилогом. Истакнути школски радник и изврстан научник, професор Стејскал, дао је дело из области педологије, које може служити на част и чешкој науци и њеном аутору.

„Дечја интелигенција“, коју је као прву свеску издало Централно друштво чехсловачких професора, јесте прва књига проф. Стејскала. Друго дело од истог писца обухватиће питања диференцијалне психологије интелигенције: развитак интелигенције од раног детињства; разлике социјалне, полне и племенске; психологију поднормалних и наднормалних. У трећој свесци биће изнети закључци ових знања с обзиром на школску праксу и школску организацију. Тако ће професор Стејскал дати једну целину на области испитивања детета, која ће бити од значаја и за науку и за школски живот.

У овом делу — Дечја интелигенција — Стејскал се бави проблемима: шта је интелигенција, филогенезом интелигенције, функцијом интелигенције, односом интелигенције према памћењу и пажњи, типовима интелигенције, методама како се одређује интелигенција и тестовима. Он најпре дефинише шта је интелигенција, одређује њене функције, упоређује душевни живот слабоумног детета и животиње. Одређује однос интелигенције према телесним ознакама и структури детета, испитује исто тако однос између интелигенције и школског успеха ђака и сравњује резултате са закључцима наставника и ђака о интелигенцији појединаца. Критички пропраћа овај начин одређивања интелигенције. Тежиште овог испитивања преноси на објективно научно испитивање путем тестова и

тој методи посвећује највећу своју пажњу. Износи развитак и разне врсте тестова, према којима такође заузима критичко посматрање. Стејскал утврђује, да је интелигенција зависна од безбројних околности, под којима се индивидуа развија, а пре свега од породичне средине и наслеђа детета. При расправљању ових питања Стејскал има у виду не само нормално, већ и ненормално дете. Њему посвећује такође пуну пажњу.

„Дечја интелигенција" је синтетички рад Стејскалов, који обухвата не само резултате досадашње литературе о овом предмету, већ и богато искуство писца педагога и научника испитивача. При читању овог дела задовољиће свој интерес не само теоретичар, већ исто тако и практичан школски радник. И ми наставници дефектне деце наћи ћемо у њему многу корисну поуку и много драгоцено знање, које ће нам помоћи, да боље схватимо природу и интелигенцију дефектног детета, чије васпитање нам је поверено. Било би од велике користи за наше педагошке раднике, када би ово дело имали на нашем језику. Друговима, који владају чешким, топло препоручујемо.
М. В. Матић

B. THOLON, LE FRANÇAIS A L'ECOLE. Knjigarna „Librairíe Delagrave" Paris, rue Soufflot 15, je pred kratkim dala v pro dajo knjižico: „Le Français à l'École", premier degré, par B. Tholon.

Delce je predvsem namenjeno gojencem in gojenkam francoskih gluhonemnic, s pridom ga pa morejo rabiti tudi tujci, ki se hočejo naučiti francoščine. Je to že druga nekoliko izpopolnjena izdaja, ki so jo učitelji gluhonemcev po vsem svetu zelo želeli in takorekoč zahtevali. Prva izdaja je naglo pošla, z drugo so pa zaradi krize do preteklega leta čakali. Knjižico je spisal kot že rečeno g. Thollon, bivši inspektor na pariški gluhonemnici in izredno upoštevani strokovnjak na polju pouka in vzgoje gluhonemcev. Snov je vzeta iz vsakdanjega življenja in je praktično sijajno obdelana. Razdeljena je na tri poglavlja: 1) kratki prizori iz življenja; 2) osnovni slovnični pojmi (jezikovne oblike); in 3) izražanje duševnih in moralnih doživetkov. Prvo jezikovno poglavje obsega 148 prav kratkih prizorov iz praktičnega življenja, ki nudijo v svoji pestrosti skoraj vse, kar je potrebno za prvo govorno občevanje učitelja z gojenci. Če jih učitelj dobro predela, si poznejže delo močno olajša, gojencem pa da veselje za samodelavnost in hotno samostojno izražanje. Naj to primera iz knjižice same pojasnita. Prva vaja, prevedena besedo za besedo na slovensko, se glasi:

Učitelj vpraša:
Peter! kaj storiš kadar prideš v razred?
Učenec odgovarja:

Jaz odprem vrata. Jaz pozdravim g. profesorja.
Jaz stopim v razred. Jaz grem na svoj prostor.
Jaz zaprem vrata. Jaz prekrižam roke.
Druga vaja: Peter! kaj storiš če hočeš v zvezek pisati?
Jaz vzamem svoj zvezek. Jaz vzamem tinto.
Jaz odprem svoj zvezek. Jaz otresem svoje pero.
Jaz vzamem pero. Jaz pišem. itd.

Učenec, ki se je že prej naučil povedati svoje ime in imena součencev in pozdravljati, vse to sam dela in obenem govori ter poznej tudi piše in čita. Vaje mu delajo veselje in ga ne dolgočasijo, ker diha iz njih čisto življenje, kakršno v resnici je. Poznej postavljajo učenci vaje v vse osebe, števila in čase, se izražajo trdilno, nikalno, velelno, želelno, vprašalno itd. Kombinacij je torej vse polno. Predaleč bi zašel, če bi hotel vse dobrote tega delca naštevati. Naj navedem le še primer iz tretjega poglavja:

Pozornost (Pazljivost)

Bodi pazljiv.	Glej. (Poglej).	Čutiš?
Ti si nepazljiv.	Vidiš?	Pokusi.
Ti si lahkomišljen.	Slišiš?	Imaš rad?
Prizadevaj si.	Potipaj.	Podiši.
		Ali dobro diši?

itd.

Povdarjam vnovič, knjižica, ki se je v praksi prav dobro obnesla, more pri pravilni rabi sijajno služiti za vodilo tovarišem na gluhonemnicah, posebno mlajšim, tudi z nefrancoskih gluhonemnic, zategadelj jo toplo priporočam vsem in vsakomur posebej. Nobena strokovna knjižnica bi jo ne smela pogrešati. Morebiti bi jo celo kazalo prevesti na srbohrvaščino in slovenščino, s privoljenjem g. Thollona seveda. — Žal, da še nista natisnjeni tudi knjižici 2 in 3 stopnje učenja jezika po Thollonovi metodi. G. Thollon sam pravi, da je sedanja splošna kriza tega kriva, ker ne dovoljuje objave dela, ki bi bilo glede na primeroma majhno naklado, predrago. Bog daj, da bi se že enkrat kriza ublažila in postalo lajše kulturno delovanje med narodi in poedinci! Fran Grm

Dr ALEKSEJ ZAHOR, STATISTIKA SLEPCU V ČECHACH K ROKU 1931 (Statistika slepih u Češkoj iz godine 1931), izdala „Čsl. ústrední péče o slepé“, Praha 1935, str. 58, cena 20.- Kč.

Delo je podeljeno u devet poglavlja.

U „Uvodu“ iznosi autor motive koji su nagnali „Čsl. centralnu skrb za slepe“ da izradi statistiku slepih u ČSR, opisuje detaljno način na koji je proveden popis (vrlo je interesantna „lista pitanja“ sa 43 pitanja, od kojih su pitanja 1—23 imali da popune opštinski uredi, a pitanje 24—43 opet lekari-okuliste) i teškoće u radu. Akcija je počela 1926 godine, završena 1932 time što je bio sabran materijal za rad. Iz „Uvoda“ se vidi ko-

liko je to bio ogroman i obiman posao. U svemu je stiglo 4539 „upitnih lista“, od kojih je 502 moralo biti isključeno od daljeg rada zbog svojih nedostataka, tako da rad obuhvata 4037 civilnih slepaca. Zajedno sa 316 slepih vojnika, za koje je dao potrebne podatke Zemalj. ured za staranje o ratnim invalidima koji o njima vodi stalnu evidenciju, dobijamo ukupan broj od 4353 slepih u zemlji Češkoj (ovaj rad obuhvata samo slepe u zemlji Češkoj, a ne u čitavoj ČSR. Ostale pokrajine: Moravska, Slovačka, Šlezija i Podkarpatska Rusija doći će docnije na red).

U II poglavlju (opšti demografski odnosi) prerađen je popisom dobijeni materijal statistički i to obzirom na broj slepih u odnosu na celokupni broj stanovnika u zemlji (u tu svrhu razdeljena je ona na šest područja), zatim obzirom na starost, pol, narodnost i veru.

III poglavlje (Socijalni odnosi) donosi najpre pregled slepih, odeljeno po polu, obzirom na njihovo zanimanje *pre nego što su oslepili*, onda „ranglistu“ tih zanimanja, zatim stambene prilike njihove i konačno pregled slepih obzirom na zavode za slepe (Vidimo tu, da je 409 slepih smešteno u zavodima, 486 ih je bilo u zavodima, 318 ih je u zavodima druge vrste — uboškim domovima i sl., a 2824 slepih nije bilo u nikakovom zavodu! Za 70-oricu nema podataka).

U IV poglavlju (Kulturni i gospodarski odnosi) izloženi su opširno i na zanimljiv način podaci koji se tiču školskog obrazovanja slepih sviju kategorija starosti i njihove egzistencije u gospodarsko-privrednom smislu (da li oni prosjače, žive od vlastitog rada, imaju druge prihode ili su upućeni na dobročinstva) i međusobni odnos tih dvaju elemenata: školovanosti i načina privređivanja.

V poglavlje (Uzroci slepoće) opširno obrađuje uzroke koji su doveli do oslepljenja, pri čemu valja odmah da napomenemo, da su slepi koje obuhvata ova statistika podeljeni u tri kategorije — prema stepenu slepoće — i to: A) potpuno slepi — kojima oči uopšte manjkaju ili su toliko izmenjene, da oni nemaju ni osećaja svetlosti; B) praktično slepi — koji imaju osećaje svetlosti i mogu za normalnog danjeg svetla da svakim okom broje ispružene prste na tamnoj podlozi na udaljenosti do 1 m; C) koji mogu pod istim ustovima da broje prste do na udaljenost do 3 m, znači: koji vide nešto bolje nego skupina B. Inače obe poslednje grupe (B i C) ne mogu čitati ni pisati ni uz pomoć naočara, a napolju vide tako rđavo, da bez pomoći vođe ne mogu da hodaju po mestima koja su im nepoznata.

VI poglavlje (Brak i potomstvo slepih) posvećeno je obradi materijala u odnosu na brak slepih i na njihovo potomstvo. Uzete su u obzir razne kombinacije koje su moguće kod braka slepih, pa su doneti pregledi o plodnosti tih brakova, o potomstvu obzirom na opšte zdravstveno stanje, a onda naročito obzirom na vid, a na kraju su podaci i o tome kakav je bio vid

kod roditelja i srodnika onih slepaca koji su obuhvaćeni ovom statistikom.

U VII poglavlju (Slepi s još nekom manom) donet je pregled slepih obzirom na to imadu li pored slepoće još kakovu telesnu ili duševnu manu odnosno bolest. Naročita pažnja posvećena je gluvonemima-slepim ili gluvim-slepim.

VIII poglavlje donosi podatke o slepim invalidima. Naročito je opširno obrađen problem materijalnog obezbeđenja njihovog.

U IX poglavlju (Zaključak) daje autor kratak osvrt na rezultate dobivene ovom statistikom. Izvodi i nabraja ceo niz mera koje bi trebalo preduzeti za slepe, obzirom na stranu preventivnu kao i obzirom na stranu represivnu. To su upravo zadaci socijalnog staranja za slepe, pregledno i sistematski izneti.

Knjiga je lepo i ukusno opremljena, tehnički besprekorna. Njena sadržina bogata je za onoga ko ume da čita statistiku, a poznato je, da brojevi govore najrečitije. Zato je najtoplije preporučamo!

Na kraju ne može da nam se ne otme pitanje: Kad ćemo mi doći do jednog ovakovog rada? Tko će se u nas prihvatiti toga posla? Bilo bi nam to iz mnogih razloga preko potrebno!

Časopisi:

„UCHYLNA MLADEŽ“ časopis za ispitivanje i vaspitanje slabomislene, gluvoneme, slepe, psihopatske, moralno ugrožene i telesno defektne mladeži. Urednici: univ. prof. MUDr K. Herfort i insp. Josip Zeman.

„Društvo za staranje o slabomislenima“ u Pragu izdaje evo već jedanajstu godinu ovaj odlični pedopatološki časopis. Časopis ima za sobom jedan mali jubilej: lane je proslavio desetgodišnjicu svog izlaženja. Program koga su postavili njegovi osnivači, današnji urednici gg. Dr Herfort i insp. Zeman, časopis je već u ovoj prvoj dekadi ispunio pa delom i premašio: uspeo je da postane centralni pedopatološki organ u bratskoj ČSR, da okupi oko sebe najviđenije čehoslovačke teoretičare s područja pedopatologije kao i najbolje praktičare iz redova stručnih učitelja specijalnih škola i nije možda najmanje baš njegova zasluga, da se specijalno školstvo u ČSR tako lepo razvilo.

Časopis je izišao ove godine u novoj vanjskoj opremi, bogat unutrašnjim sadržajem. Prvi dvobroj za ovu godinu doneo je, među ostalima, i ove značajne članke: Fr. Mlčoch: Vežbanje čula u najnižem odelenju pomoćne škole — S. Knytl: Ispitivanje pažnje kod gluvoneme dece — Prof. O. Chlup: K problemu moralnih defekata mladeži — A. Bartoš: Kako pišu bogaljasti đaci. Na kraju su opširne rubrike „Literatura“ i „Vesti“

Časopis najtoplije preporučujemo onima koji vladaju češkim, a bratskoj redakciji časopisa iskreno čestitamo njen jubilej sa željom da „Uchylná mládež“ i dalje napreduje i razvija se u korist zadatka koji si je postavila.

„SZKOLA SPECJALNA" časopis posvećen nastavi i vaspitanju abnormalnih, organ Sekcije specijalnog školstva pri Savezu poljskih učitelja. Redaktor Dr M. Grzegorzewska (Aleje Ujazdowskie, 20 — Warszawa). God. pretplata 8 zlotija. Administracija: Warszawa, Wybrzeže Košciuzkowskie 35.

Poljsko učiteljstvo specijalnih škola ima već 11 godina svoj stručni časopis „Szkola specjalna" koga sa puno uspeha i autoriteta uređuje Dr Marja Grzegorzewska, rektor Više pedag. škole i direktor Drž. instituta za spec. pedagogiku u Varšavi. Početkom ove škol. godine (1934/35) pretvoren je časopis u „kwartalnik" tj. izlazi četvrtgodišnje jedanput.

Celu I svesku ovoga godišta (docnijih svezaka nemamo) od 46 stranica ispunjava rasprava Dr med. i filoz. *Jana K. Dabrowskog* „Psihološki osnovi automortifikacije*) (automutilacije)". On se tu ograničava na slučajeve a-m. u psihoneurozama i u slučajevima uzetim iz posmatranja svakodnevnog života, gde se oni smatraju za nešto „normalna". Poreklo većine slučajeva a-m. vidi autor u „potrebi da se pati". Pojave a-m. deli on u 5 grupa, razmatra slučajeve svake pojedine grupe, prikazuje vezu a-m. sa samoubistvom kao poslednjom etapom njenom, podvlači tesnu vezu između izvesnih oblika a-m. i mortifikacije drugih. Na kraju iznosi autor nekoliko lekovitih i vaspitnih sretstava koja se mogu upotrebiti pri opasnim (smrtonosnim) slučajevima automortifikacije i podvlači veliku moralnu i vaspitnu vrednost neopasnih oblika automortifikacije.

Na kraju je kratka rubrika „Vesti" i izvod (résumé) na francuskom. Časopis preporučamo onima koji znaju poljski.

„МЕДИКО-ПЕДИГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ" за здравствено-социјално и васпитно старање за дете и младеж. Редактори: Др В. Шуманов и Ангел Петров. Годишње 10 свезака, цена 80 лева. Редакција и администрација: Софија, Булев. Драгоман 58 (Др Шуманов).

Старање за дефектну децу и специјално школство у Бугарској добиће снажну подршку и помоћ у овоме часопису који је покренут почетком ове године. Часопис, истина, има много обимнији задатак, али је у дефектној деци посвећено много пажње. Часопис ће доносити чланке с ових подручја:

1) Старање за потомство — борба с дечјим побољевањем, манама, дечјом смртности и дегенерацијом;
2) Психохигијена и телесна култура;
3) Школска хигијена и хигијена васпитања и образовања;
4) Педологија и дечја социологија;
5) Дефектна деца и помоћни лекарско-педагошки заводи;
6) Правно старање за децу и младеж;
7) Библиографија, критика, рецензије и саопштења.

Примили смо прва два броја с лепим и богатим садржајем. Од

*) Napom. urednika: „Automortifikacija" znači mučenje, trapljenje sebe samoga. Imamo dva vida automortifikacije: f i z i č k a (na pr. kod asketa) i p s i h i č k a, no to su samo dve strane jedne te iste pojave i javljaju se na jednom il drugom „terenu" zavisno od psihološkog tipa dotične osobe, njene starosti, kulture itd. Najčešće javlja se automortif. u konkretnim slučajevima u oba vida s prevagom jednog ili drugog od njih.

чланака, који могу да нас непосредније интересују, наводимо: Проф. Др М. Герасков, О старању за анормалну децу — Др В. Шуманов, Организација специјалних школа и завода за децу с душевним недостацима — Ив. Шинков, Глувонеми и друштво — Др Д. Чолаков, Школа и борба против туберкулозе — Др Б. Шанов, Говорне мане — Др Ст. Донев, Старање за слепе — Проф. Др К. Пашев, Надзор над очима ученика у нашим школама — Др В Шуманов, Деца без надзора и старање за њих – Кирил Петров, Нови методи у борби с дечјим преступима.

На крају се налазе још рубрике: „Школска хигијена и превентивна медицина" — „Званичне наредбе" — „Критика" — „Литература".

Из овог кратког приказа види се да је много пажње посвећено баш проблемима којима се и наш часопис бави. Симпатично је, што су оба прва броја испунили искључиво бугарски школски и јавни радници. Редакцији часописа желимо најлепши успех у њеноме раду а бугарским колегама честитамо што су добили лист од кога ће без сумње имати много користи. Верујемо да ће „Медико-педагогическо списание" посветити потребну пажњу и сарадњи међу словенским народима. Часопис најлепше препоручујемо

„ARCHIV FÜR DAS BLINDENWESEN UND FÜR DIE BILDUNGSARBEIT AN SEHSCHWACHEN". Četvrtgodišnje 2—3 sveska. Pretplata za inostranstvo RM 7·50 (10 švajc. franaka). Administracija Verlag Schöler, Wien XIX — Hauptstrasse 3

Izdavači (Dir. S. Altmann i prof. O. Wanecek, oba iz Beča, i Dr Zoltan Tóth, direktor Visoke škole za pedagogiku lečenja u Budimpešti) pokrenuli su ovaj časopis oktobra 1934 godine.

Prva sveska „Arhiva" obećaje već da će to biti seriozan i pažnje vredan časopis. Za to daju garancije već i sami njegovi izdavači. Još nas više utvrđuje u tome lista saradnika, na kojoj čitamo sama poznata imena kao: *Dr Allen* (Cambridge, USA), *Dir. Bürklen* (Wien), *Dr Th. Heller* (Wien), *Dr Nicolodi* (Firenze), *Dr Révész* (Amsterdam) i dr. Od Slavena nalaze se među saradnicima: *Dr Marja Grzegorzewska* i *Dr V. Dolanski* (Varšava), *Dr A. Zahor* (Prag) i *V. Ramadanović* (Zemun).

Časopis će donositi članke i na engleskom, francuskom te italijanskom jeziku.

U prvom broju nalazimo članke *Dra Münza* („Plastički radovi slepih i njihovo značenje za razumevanje pretstava oblika i prostora kod slepih"), *Dr Tótha* („O problemu vaspitanja slepih na osnovi terapijsko-pedagoškog mišljenja"), *Johanne v. Werthemstein* („O problemu normalnog pisma i njegove pedagoške vrednosti u školi za slepe") te anonimni članak „Razviće čula i izgradnja ličnosti kod slepog malog deteta". Na kraju su još kratke rubrike „Vesti" i „Literatura".

Žalimo da nam prostor ne dopušta da opširnije prikažemo ovu prvu svesku, da bi naši čitaoci mogli da dobiju ma i bledu pretstavu o njegovoj bogatoj sadržini. Najtoplije preporučamo ovaj časopis naročito nastavnicima slepe dece.

Nastojaćemo da osiguramo odobrenje redakcije „Arhiva" da možemo prevesti poneki važniji članak i objaviti ga u našem časopisu. Držimo da ćemo time mnogo poslužiti onima koji se interesuju problemima vaspitanja i obrazovanja te psihologije slepih.

„REVUE PRO VZDELANI A VYCHOVU HLUCHONEMICH“ („Revija za obrazovanje i vaspitanje gluvonemih“ list posvećen problemima obrazovanja, vaspitanja i socijalnog staranja za gluvoneme, nagluve i logopate), urednik *Václav Souček*, redakcija i administracija: Prag XVI — Radlice (Vymoluv zem. ústav pro hluch.), izlazi mesečno sem velikih ferija, god. pretplata Kč 20.

Ovaj lepi časopis izdaje već 12 godina „Savez društava učitelja gluvoneme dece u ČSR“. Časopis donosi vredne priloge za učitelje gluvoneme dece. Od važnijih članaka u prva tri broja ovoga godišta spominjemo: V. Černy: Psihološki testovi za gluvonemu decu, V. Gano: Brakovi gluvonemih, M. Maly: Nekoliko razmišljanja o čitanju gluvoneme dece, V. Souček: Problem gluvonemosti s gledišta historijskog razvoja i dr. Sem toga ima časopis rubrike „Društvene vesti“ — „Razne vesti“ — „Iz časopisa“.

Kao samostalan prilog donosi „Revue“ u svakome broju po 1 tabak dela: „J. Sedláček — Fr. Zajic, Gluvonemi, njegovo vaspitanje i obrazovanje“. Ovo treba da bude sistematsko delo o gluvonemima koje će korisno da posluži mladim učiteljima i svima koji se bave o gluvonemima, jer će tu biti makar i kraće izneto sve što se tiče gluvoneme dece. Ovaj prilog štampa se u sredini svakog broja tako da se pojedini tabaci lako mogu da izvade i posle da se uvežu.

„Revue“ također praktički neguje slavensku saradnju, što sa naročitim zadovoljstvom ističemo. Tako u 1 broju donosi „Revue“ nekrolog Nj. Vel. Kralju Aleksandru I Ujedinitelju i članak St. Svačine „Veljko Lj. Ramadanović“ (povodom 60-godišnjice). U poslednjem dvobroju (5—6) otštampan je kao zaseban prilog članak St. Svačine „Postanak i razvoj staranja za gluvoneme u Jugoslaviji“ kao dopuna publikaciji V. Černoga „Hist. razvoj vasp. i obrazovanja gluvonemih“. Na ovaj rad kol. Svačine osvrnućemo se kritički u narednom broju.

Časopis toplo preporučamo naročito nastavnicima gluvoneme dece.

„PÉČE O MLADEŽ“ Mesičnik pro verejnou i soukromou sociální peči o mládež („Staranje za mladež“ — mesečna revija za javno i privatno socijalno staranje o mladeži) — Uređuje Dr Jaroslav Kallab sa redakcionim odborom — Godišnja pretplata Kč 20. Redakcija: Brno, Falkensteinerova 6 — ČSR.

„Svaz čsl. péče o mládež v ČSR“ izdaje već 14 godinu ovu lepu reviju u redakciji Dr Kallaba. Pred nama su prva dva sveska za ovu godinu, jačine jednoga štampanog tabaka velikog formata, oba bogata lepim člancima i vestima s područja socijalnog staranja i zaštite mladeži. Ovome radu počela se i kod nas u novije doba posvećivati dužna pažnja. Istina, imali smo i imamo velik broj privatnih udruženja i institucija koje su čitav niz godina blagotvorno delale na tome polju i postigle vidne rezultate a produžuju taj rad i danas, vidna je i aktivnost države na tome polju (naročito na području higijenske zaštite), ali nešto

nam je nedostajalo: *jedinstvo u radu, koordinacija snaga, planski i sistematski pod patronatom države organizovana socijalna zaštita i staranje za mladež u svima njenim pravcima i vidovima.* Veliki korak ka napretku jeste bez sumnje stvaranje Zemaljske unije za zaštitu dece Kraljevine Jugoslavije pod protektoratom Nj. Vel. Kraljice-Majke Marije. Od te Unije očekuje se, da će ona da koordinuje napore svih pojedinačnih organizacija i tako omogući da u tome pravcu postignemo najlepše uspehe.

Prirodno, da nastavnici ma koje bilo vrste škola ne mogu i ne smeju ostati po strani, neinteresovani na ovome poslu. Mi školski i prosvetni radenici pozvani smo upravo da tu najaktivnije sarađujemo. Mi smo to dosad uistinu i radili, i u mnogim organizacijama koje se ovim poslom bave učitelji su upravo glavni saradnici.

Svi oni koji se aktivno bave ili interesuju ma kojom vrstom socijalne zaštite mladeži i dece, naći će u ovoj odličnoj reviji mnogo lepe pouke i potsticaja za rad i razmišljanje. Od važnijih članaka pominjemo: 1) Kamil Šlapak: Zdravstveno stanje o siromašnoj deci; 2) Jan Boxan: Šta je pridonela za socijalni rad svetska izložba „Stoleće napretka" u Čikagu; 3) Vlad. Švácha: Međunarodna ferijalna izmena omladine; 4) Boh. Vítek: Učiteljstvo i socijalno-zdravstveno staranje za mladež" i dr.

Za učitelje defektne dece od naročitog su interesa članci: 1) Dr K. Kizlink: Zadaci staranja o mladež (govori isključivo o staranju za defektnu decu); 2) Iz života u zavodima za gluvoneme u SSSR; 3) Prof. Dr Miroslav Krivy: O slabomislenosti uopšte, a naročito u Slovačkoj.

Napominjemo još, da časopis ima stalnu rubriku pod naslovom „Staranje za defektnu decu". Časopis preporučamo.

„ОБРАЗОВАНИЕ" (L'instruction), месечно списание, София. Редактор Д. Негенцов. Излази у месечним свескама од октобра до маја, свега 8 свезака годишње. Издаје: Дружество „Булгарска кооперативна книжнина" София, улица П. Каравелов 26. Годишња претплата за иностранство: 100 лева.

Свеска за јануар 1935 доноси чланке: проф. др Иоцова, Динкова (Школа и професионална оријентација), Добрева (Наша гимназија), Дра Ганева (За активност), Лакова (О граматичкој настави у прогимназијама), Иванова (Цртање у нашим школама и учитељи-уметници), Димитрова (Како су се развили неки методички проблеми око почетног читања и писања), Рјапове (Земљорадничко-домачички институт у Татар-Пазарџику), Дра Иванова (Учитељица и кооперативно васпитање). Затим су рубрике: Домаћи преглед, страни преглед и библиографија.

Часопис препоручујемо онима који се интересују за педагошки живот и новине у братској Бугарској.

Uredništvo je primilo sledeće knjige i publikacije:

Др Н. Краински: Криминална психологија, Београд 1934

Др Илија М. Јелић: Заштита отпуштених осуђеника и малолетника као социјална потреба и начин њена извођења, Београд 1934

Mihajlo Rostohar: Psychologické základy počátečního čtení s praktickym návodem ke čtení, Brno 1934

MUDr Hinko Freund: Über inneres Stottern — otisak iz *„Zeitschr. f. d. gesammte Neurol. u. Psychiatrie“* Berlin 1934

MUDr Hinko Freund: Razvoj govora i njegove smetnje — ponatis iz „Zdravniškega vestnika“ 1934

MUDr Hinko Freund: Zur Frage der Beziehungen zwischen Stottern und Poltern — otisak iz *„Monatschr. für Ohrenheilkunde und Laryngo-Rhinologie“* Wien 1934

te časopise:

„Komensky“ — Praha

„Nové školy“ — Brno

Deutsche Gehörlosen-Zeitschrift „Die Stimme“ — Essen

„Il piccolo sordomuto“ — Siena

„Die Blindenwelt“ — Berlin

„Der Blindenfreund“ — Düren — Rl.

„Revue générale de l'enseignement des sourds-muets“ - Paris

„Nauczyciel gluchoniemych i niewidomych“ — Warszawa

„La voix des aveugles“ — Cannes

„Le messager suisse des aveugles“ — Lausanne

U narednim brojevima donećemo opširnije prikaze.

Pregled štampe

A) DOMAČA:

„БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ“ часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда, који излази у редакцији Слоб. А. Видаковића, посветиле су број 4—5 свога 52 годишта (април-мај 1934 год.) *Заштити деце.*

Пре свега налазимо афористички уводник из пера Њ. Вел. Краљице-Мајке Марије, а онда налазимо 24 чланка из пера наших најпознатијих јавних радника на пољу дечје заштите. Чланци су сврстани у три пододељка, који носе наслов: Национални и социјални проблеми дечје заштите; Здравствена питања из дечје заштите; Проблеми моралног и интелектуалног васпитања деце. У последњем одељку налази се чланак г. *Антона Скале*, референта Мин. просвете, под насловом *„Заштита абнормалне деце“* на који смо нарочито хтели упозорити наше читаоце, јер је ту — додуше концизно али прегледно — изнето отприлике све што је учињено

досад на овоме пољу код нас (Исти је чланак прештампан доцније и у „Учитељу“, свеска за септембар 1934 год., стр 20-28).

Свеска је прилично обилато илустрована.

Препоручујемо ову свеску „Београдских општинских новина“ пажњи наших читалаца.

„POPOTNIK“ donosi u svesci za septembar 1934 god. (prva sveska LVI godišta) članak Karela Doberšeka „Vidova bolezen pri šolskih novincih“. Autor opisuje u tome članku pojave „Vidove bolezni“ (Veitstanz, Chorea) kod jednog učenika I razreda narodne škole, kod koga su simptomi obolenja bili vrlo izraziti.

„BRAILL-OVA RIZNICA“ časopis za slepe — koji se štampa Braillovom azbukom za slepe, a koga već 12 godinu uređuje V. Ramadanović, upravnik Doma slepih u Zemunu — posvećuje ceo prvi dvobroj svog XII godišta (januar februar 1935) uspomeni Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja. Tu su članci: Danas se u zadužbini na Oplencu sahranjuje Viteški Kralj Aleksandar I Ujedinitelj — Plač Beograda bio je plač cele zemlje — Poslednji oproštaj Nj. Sv. Patrijarha g. Varnave u Sabornoj crkvi.

B) STRANA:

„REVUE GÉNÉRALE DE L'ENSEIGNEMENT DES SOURDS-MUETS“ (Paris) donosi u svesci za oktobar 1934 god. članak „L'enseignement des sourds-muets en Yougoslavie (Nastava gluvonemih u Jugoslaviji)“ iz pera kolege St. Svačine iz Praga. Autor iznosi ovde svoje utiske i zapažanja o našim zavodima za gluvoneme, koje je posetio u jesen prošle godine, i nekolike crtice iz istorije školstva za gluvoneme kod nas.

„PÉČE O MLADEŽ“ sveska za mart 1935 god. donosi, pored ostalih članaka i vesti, u rubrici „Staranje za defektnu decu“ informativni izveštaj o Uzgajalištu za devojke u Jilemnici i izveštaj o razvoju i današnjem stanju Pomoćne škole u Bratislavi. Nadalje su od interesa članci L. Vaníčeka „Stanje i nivô govora odraslih gluvonemih bivših đaka zemaljskih zavoda“ i otsek o abnormalnoj deci u članku B. Víteka „Učiteljstvo i socijalno-zdravstveno staranje za mladež“.

„DER BLINDENFREUND“ donosi u svesci za novembar-decembar 1934 god. članak Dra Herberta Schmidta (Lamberg) pod naslovom „Ekonomski i socijalni položaj slepih u balkanskim državama“. Na ovaj ćemo se članak još opširno osvrnuti u idućem broju.

УТИСКЕ ИЗ БЕОГРАДА описује кол. J. Pešková из „Sociální poradny hl. mesta Prahy“ (Уред за соц. саветовање Општине града Прага), која је за време великих ферија 1934 године боравила којих 14 дана у Дому слепих у Земуну као

гост Управе завода, у ревији „Sociální pracovnice“ (свеска 9 за новембар 1934 год.).

Врло лепо, прегледно и објективно изнела је г-ђица Пешкова своје утиске поглавито о београдским јавним институцијама за социјалну заштиту младежи. Успут описује Дом слепих у Земуну, Завод за васпитање малолетника у Београду, Школу за нудиље друштва Црвеног Крста итд.

Интересантан је за нас суд колегице из братске Републике, где је тако развијено социјално старање уопште, а нарочито за младеж, о ономе што смо ми успели досад створити на томе пољу јавног рада, уколико је то она могла упознати за релативно кратко време свог боравка међу нама.

„Признајем, да сам у Београду била изненађена многим стварима и да сам своје излете из Земуна завршила скоро нерадо. Сигурно да би и посета другим заводима (установама) потврдила само мој дојам, да се налазим у вароши и земљи људи који познају могућности свог развоја. Они живо теже самосталноме животу, стрпљиви су и храбри, не познају журбе и нервозе, бесплодни „spleen“ и превремени замор од чега тако често пате људи у западним велеградовима. Зар не држите, да све те особине могу у врло знатној мери да ограниче социјалну зависност појединаца, и да ће Југословени моћи пре него ми да обрате своје снаге к превентивноме социјалном раду?“ завршава г-ђица Пешкова свој чланак.

Ми са своје стране можемо само пожелети, да се што више ојача и прошири међусобна феријална измена јавних радника између наше државе и братске ЧСР, јер од тога очекујемо највеће користи за нашу заједничку будућност.

Надамо се, да ће се Извршни одбор Удружења позабавити поред осталога и овим питањем, уколико се тиче наставника специјалних школа, и успети да га повољно и успешно реши. Па не треба се само зауставити на Чехословачкој, већ ту акцију проширити и на Пољску и Бугарску, ако то буду околности дозвољавале.

„OBZOR HLUCHONEMYCH“ časopis Saveza društava za staranje o gluvonemima u ČSR donosi u broju za oktobar 1934 god. članak V. Prinicha „Poseta učitelja gluvonemih Jugoslaviji“, gde se opisuju dojmovi s naučnog putovanja koje je krajem juna i početkom jula preduzela u našu zemlju jedna grupa učitelja gluvonemih iz Praga a u kojoj je učestvovao i pisac članka. Braća Čehoslovaci razgledali su sve naše zavode za gluvoneme (Beograd, Jagodina, Zagreb i Ljubljana), posetili našu lepu Dalmaciju, Plitvička jezera i Slovenačku te su na taj način upoznali i prirodne lepote naše zemlje. Tko će od nas ove godine u Čehoslovačku?

„ОБРАЗОВАНИЕ“ педагошка ревија, која излази у Софији у редакцији Д. Негенцова, доноси у свесци за децембар

1934 год. чланак *Ив. Станимирове „Ненормална деца и старање за исту“*. Ауторка излаже у кратким потезима проблем ненормалне деце, износи разлоге који оправдавају потребу да се тој деци омогући васпитање и образовање и пружи потребна социјална заштита, пледира да се и у Бугарској посвети дужна пажња томе проблему и да се приступи његовоме решавању. Износи практичне и конкретне предлоге за то.

Редакција часописа пропратила је чланак примедбом, из које видимо, да је бугарско Министарство просвете донело законску наредбу о отварању школа и разреда за ненормалну децу. На другоме месту *(Страни преглед)* доносимо опширније информације о томе закону према подацима из истог часописа, свеска за јануар о. године.

Domaći pregled

НОВ НАЧЕЛНИК ОДЕЛЕЊА ЗА ОСНОВНУ НАСТАВУ

За начелника Одељења за основну наставу Министарства просвете постављен је г. Јован Петронић, досадањи начелник Просветног одељења Кр. банске управе у Новом Саду. Нови начелник наступио је 18 фебруара 1935 год. своју дужност. Досадањи начелник г. Душан Јакшић именован је за начелника Општег одељења Министарства просвете.

UREDBA O OSNIVANJU SUDOVA ZA MLAĐE MALOLETNIKE

Na osnovu § 435 Zakona o sudskom krivičnom postupku propisao je g. Ministar pravde Uredbu o osnivanju sudova za mlađe maloletnike na području Apelacionih sudova u Beogradu i Skoplju i na području Velikog suda u Podgorici.

Po citiranom paragrafu Ministar pravde dužan je da kod svakoga sreskog suda, gde ima iskusnih sudija, podesnih prostorija i pedagoški obrazovanih lica, osnuje Uredbom naročito odelenje kao sud za mlađe maloletnike.

Na području Apelacionih sudova u Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu i Splitu postoje sudovi za mlađe maloletnike kod svih sreskih sudova već otprije. I na području Apelacionog suda u Novom Sadu postoje ti sudovi kod većine sreskih sudova. Tako je sada ovom najnovijom Uredbom izvedeno u celoj Kraljevini izjednačenje u pogledu organizovanja sudova za mlađe maloletnike pri sreskim sudovima.

ПРАВИЛА О СТРУЧНОЈ СПРЕМИ НАСТАВНИКА ШКОЛА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ прописао је г. Министар просвете под О. н. бр. 9058 од 8 фебруара 1935 године. Правила су ступила на снагу 25 фебруара о. год. објављивањем у „Службеним новинама“ а отштампана су и у „Просветном гласнику“ за фебруар о. год.

О тим правилима доносимо у овом броју чланак г. Скале

који је као њихов творац свакако најпозванији да о њима пише. У томе чланку изнети су и најважнији прописи тих Правила. Оне, који су директно заинтересовани, упозоравамо на „Нови просветни зборник“ (види рубрику „Библиографија“!)

Морамо да изразимо нашу захвалност г. Министру просвете, што је потписивањем тих Правила омогућио решење једног од важних питања за развој нашег специјалног школства. Овиме је задовољен један од захтева нашег Удружења које је оно изнело у резолуцији с овогодишње скупштине. Надамо се да овај гест г. Министра не ће остати усамљен, већ да ће он заједно са својим сарадницима настати да се што пре реше и остала питања чије решење једино може да обезбеди правилан развој специјалних школа у нас.

Истина, Удружење је у својој резолуцији пледирало за то да се при Вишој педагошкој школи у Београду отвори специјалан отсек за теоријско образовање наставника школа за дефектну децу. Али кад већ то није било могуће остварити, онда ова Правила претстављају свакако најсретније решење проблема. Очекујемо да ће се још ове године расписати конкурс за учитеље-хоспитанте према чл. 3 Правила, да ће ускоро бити именовани чланови држ. комисија за стручне испите и да ће се Правилником или упутствима за рад тих комисија детаљније прописати шта се све тражи из појединих предмета. Овиме би се кандидатима знатно олакшало спремање за испит и дале би им се директиве за студиј. Како смо обавештени, на томе се свему већ и ради.

Једну тешкоћу видимо у одредби другог става чл. 6 („Учитељи-хоспитанти који раде у школама или одељењима, у местима у којима нема филозофског факултета, дужни су да набаве предавања из поменутих предмета“) јер — колико знамо — не постоје на свима нашим факултетима умножена предавања (табаци) нити уџбеници за све предмете које Правила наводе.

ФАБРИКА „БАТА“ У БОРОВУ ПРИМА СЛЕПЕ РАДНИКЕ

Предусретљивошћу г. Томе Максимовића, директора Батиних фабрика у Борову, постигнут је споразум по коме ће Батине фабрике примити известан број (до 20) одраслих слепих оба пола за своје фабричке раднике. Поводом тога био је почетком марта о. год. у Борову управник Дома слепих у Земуну г. Вељко Рамадановић заједно са 5 слепих девојака, и радна проба испала је на потпуно задовољство фабричке управе. Тих пет девојака биће ангажовано одмах, а остали онако како се буду јављали. Од послова у фабрици долазе у обзир следећи: лепљење потпетица, разлепљивање задњих делова белих дамских ципела, подвезивање (шнирање) обуће, обрезивање гумених потпетица (само за врло спретне) и закивање сандука у складишту (само за мушкарце). Слепи

радници имаће исту плату и све остале погодности као и други радници. На овај начин омогућиће се самостална егзистенција извесном броју оних одраслих слепаца који не желе да живе у азилу већ хоће да воде самосталан живот напољу.

За њих ће бити основан интернат, у ком ће управа и надзор бити поверени удовама ратника палих у ослободилачким ратовима а којима је судба доделила слепо дете.

Бележимо ово као леп пример социјалног схватања фабрике Бата и као значајан успех за социјално збрињавање одраслих слепих код нас. Управа Дома слепих у Земуну обратила се у истој ствари и једној нашој фабрици сапуна, али нажалост без успеха. Изгледа да су ретки људи као што је г. Максимовић који у једноме скорашњем писму пише дословно: „Много размишљам о томе, како би могли запослити што већи број Ваших питомаца, да Вам на тај начин помогнемо."

СВЕТОСАВСКУ ИЗЛОЖБУ ДЕЧЈИХ РУЧНИХ РАДОВА приредио је током месеца фебруара ове године Савез хуманих друштава Краљевине Југославије у Ратничком дому у Београду. Поред радова деце основних школа из Београда и унутрашњости, деце из београдских Обданишта, ученика занатских школа итд. били су изложени и радови ученика Завода за васпитање глувонеме деце Друштва „Краљ Дечанскии" у Београду и ученика Дома слепих Витешког Краља Александра I Ујединитеља у Земуиу. Овај део изложбе привукао је био општу пажњу. Пошто је део публике изразио сумњу да слепа деца сама ово раде, било је на изложби свакодневно неколико слепих ученика и ученица који су тамо, на лицу места, радили те радове. Дана 16 фебруара посетила су изложбу Њихова Вис. Краљевићи Томислав (покровитељ изложбе) и Андреј те Кнежевић Никола у пратњи Маршала Двора г. Др Славка Грујића и његове госпође. Високи гости задржали су се прво у оделењу Дома слепих из Земуна. Управник Дома г. Рамадановић показао је Принчевима једну књигу за слепе и објаснио им је, како слепа деца уче да читају помоћу Брајове азбуке. Од изложених ученичких радова Дома слепих изабрали су принчеви са себе већи број предмета.

II SVESLOVENSKI KONGRES ZA ISPITIVANJE DETETA IMAO BI SE ODRŽATI 1937 GOD. U BEOGRADU

Ovaj kongres imao se, prema odluci prošlog kongresa u Brnu 1933 godine, da održi u Poljskoj, ali su Poljaci odbili da ga organizuju. Zato je 18 marta o. god. boravio u Beogradu naš zemljak, profesor univerziteta u Brnu Dr Mihajlo Rostohar, koji je pretsednik Stalnog odbora za pripremanje pedoloških kongresa u ČSR. Cilj njegova dolaska bio je da ispita mogućnosti kako bi se naredni kongres za ispitivanje deteta (VI po redu, a II sve-

slovenski) održao u Beogradu. G. Dr Rostohar posetio je u toj stvari najpre Rektora Univerziteta g. Dra Vladimira Ćorovića pa je zajedno sa njim bio primljen kod g. Ministra prosvete. Gosp. Ministar prosvete prihvatio je predlog i obećao da će obezbediti materijalna sretstva za održavanje kongresa kod Kr. Vlade. Prema ovome izgleda sigurno, da će se kongres održati u leto 1937 god. kod nas u Beogradu. Pretsednici kongresa bili bi Ministar prosvete i Rektor beogr. Univerziteta, a za protektorat zamoliće se g. Dr Radenko Stanković, Kraljevski Namesnik.

Dr Rostohar saopštiće rezultate svoje posete Stalnom odboru u Pragu, pa čim dođe iz Praga odgovor pristupiće se odmah pripremnim radovima za kongres. U prvome redu izabraće se Odbor za pripremu kongresa koji će da preduzme sve što je potrebno da bi se kongres što bolje organizovao.

Ne treba isticati od kolike je važnosti za našu zemlju da se ovaj kongres drži upravo kod nas, i zato možemo oduševljeno pozdraviti razumevanje i interes koga su naši nadležni faktori pokazali za ovu stvar. O svima pripremama za ovaj kongres izvestićemo naše čitaoce a u prvome redu članstvo našeg Udruženja. Naše Udruženje treba da pokaže punu aktivnost kako bi na ovome kongresu imali Sekciju za nenormalnu mladež, koja je postojala i na svim ranijim kongresima i dala lepe rezultate.

ДОМОВИ ЗА ДОЖИВОТНИ СМЕШТАЈ СЛЕПИХ Витешког Краља Александра I Ујединитеља у Земуну, са чијом се изградњом почело у пролећу 1934 године, завршени су. Унутрашњи радови приводе се крају и кроз најкраће време почеће да се примају први штићеници. О овим Домовима донећемо у једном од идућих бројева опширнији информативни чланак.

JEDNA RETKA POSETA BEOGRADU

Početkom aprila meseca o. god. dolazi u Beograd na kraću posetu jedan retko dragi gost. To je poznati socijalni radnik *Dr Petar Zenkl*, pretsednik Centralnog socijalnog odbora grada Praga i direktor Centralnog ureda za osiguranje. On je velik i osvedočen prijatelj našeg naroda. Beogradska opština sprema Dr Zenklu svečani doček. Njegova je poseta inače radnog karaktera: na Kolarčevom narodnom univerzitetu održaće on predavanje o socijalnoj politici grada Praga s prikazivanjem filma o socijalnim ustanovama grada Praga, a u Društvu Crvenog Krsta konferenciju sa pretstavnicima svih naših humanih ustanova i udruženja.

Iz Beograda odlazi Dr Zenkl za Sofiju. O ličnosti i radu Dra Zenkla kao i o njegovom boravku u našoj prestolnici donećemo u idućem broju opširniji članak, a dragome gostu želimo prijatan boravak u našoj sredini.

Strani pregled

БУГАРСКА

НОВИ ЗАКОН О ОТВАРАЊУ ШКОЛА ЗА НЕНОРМАЛНУ ДЕЦУ У БУГАРСКОЈ

Да би се обезбедило једно редовније, правилније и савременије старање за ону децу, која се означавају обично као заостала у своме душевном или физичком развићу и која остају на терет несамо својим породицама већ и друштву, издана је законска наредба о тзв. помоћним*), специјалним школама и одељењима.

Према тој наредби помоћне школе и одељења отварају се за децу која заостају од правилног душевног или физичког развића. Ту имамо две врсте школа: 1) школе за децу с душевним недостацима, и 2) школе за децу с физичким недостацима.

Школе и одељења за децу с душевним недостацима јесу:

а) Помоћне школе или одељења за децу умно и педагошки заосталу;

б) Домови—школе за децу социјално занемарену и за децу с моралним недостацима.

Школе и одељења за децу с физичким недостацима јесу:

а) Школе за слепу децу и децу са слабим видом;

б) Школе за глувонему и наглуву децу;

в) Помоћна одељења за децу с говорним недостацима и манама;

г) Школе на слободном ваздуху и климатске школе (опоравилишта) за децу слабуњаву и децу с предиспозицијама за туберкулозу.

Специјална одељења за децу, која изостају од правилног душевног или телесног развића, отвараће се — по могућству — у свакоме месту где има најмање 15 такове деце.

У већим градовима отвараће се по потреби и самосталне специјалне школе.

Специјалне школе и одељења отвараће Министарство просвете, школски одбори па и приватна лица.

У Софији се уређују угледне (узорне) специјалне школе. У њима ће хоспитовати и практиковати будући учитељи и лекари за специјалне школе у земљи.

---

*) Примедба ур.: У оригиналу стоји „помоштни училищта", што би се заправо морало превести са „помоћне школе", али пошто се у Бугарској тим именом означавају све врсте школа за деф. децу, то ћемо отсад тај термин преводити са „специјалне школе" да не би било неспоразума. За наш термин „помоћне школе" имају Бугари израз „спомагателни училищта".

При специјалним школама уредиће се интернати, радионоице и др. Приватне специјалне школе и заводи издржаваће се из сопствених средстава.

При управама специјалних школа у обласним местима уредиће се специјалан кабинет за медикопедагошко и психолошко истраживање дефектне деце. Ти ће се кабинети старати о избору деце и њиховом распоређивању у специјалне школе и оделења.

Број деце у разредима не може да буде мањи од 10 односно 20.

Сваком специјалном школом управља директор са вишим педагошким образовањем и 5-годишњом праксом.

Учитељи специјалних школа јесу: редовни и практиканти. Практикантом могу постати лица која имају оспособљење за учитеље народних школа или они који су завршили педагогију на универзитету. После двогодишње праксе полажу практиканти нарочити државни испит за редовне учитеље.

За сваку специјалну школу поставиће се по претставци директора потребан број учитеља, васпитача, техничког особља и лекар.

Пошто је донела тако у кратком изводу важније одредбе из нове законске наредбе продужује редакција „Образованиа“ овако: . . . . „Кад се једном новом наредбом чине напори да се даде јачег полета у томе правцу, онда се то може само најлепше да поздрави“.

Пренели смо дословно из „Образованиа“ главније одредбе нове законске наредбе уверени да ће то живо интересовати наше читаоце. Жалимо што нам простор не допушта да донесемо и цео коментар редакције.

За нас је нарочито од интереса да подвучемо ове моменте у тој новој законској наредби:

1) Концентрација свију специјалних школа у једноме ресору — ресору Мин. просвете;

2) Оснивање угледних (узорних) школа у престоници;

3) Оснивање педолошких завода у свима обласним местима;

4) Предвиђање засебног лекара за сваки завод (школу) као и обавеза да ти лекари претходно хоспитују и практикују на угледним школама у Софији.

По свему нам се чини, да је овом наредбом постављен солидан и смишљен основ за изградњу и развој специјалног школства у братској Бугарској. Исто тако желимо подвући симпатичан пријем и оцену овог настојања од стране редакције „Образованиа“. Од своје стране можемо само најлепше да поздравимо све ово и да пожелимо искрено, да би се специјално школство у Бугарској што боље и лепше развијало и напредовало.

ČEHOSLOVAČKA

RADI SE ŽIVO NA OSNIVANJU FEDERACIJE POJEDINIH ORGANIZACIJA UČITELJSTVA SPECIJALNIH ŠKOLA U ČSR.

Kako je poznato u bratskoj ČSR imade učiteljstvo specijalnih škola raznih vrsta svoje zasebne organizacije, a učitelji zavoda za slepe nemaju organizacije. Srećna je bila zamisao da se ostvari Federacija svih organizacija. Federacija bi bila slobodna i ne bi u nikakvoj formi ograničavala samostalnost pojedinih organizacija; zajedničke akcije provodila bi Federacija tek onda, ako sve organizacije dadu za to svoj pristanak, inače bi se akcije provodile samo u ime onih organizacija koje se sa dotičnom akcijom saglase.

Dana 15 decembra 1934 god. bila je inicijativom Saveza učitelja pomoćnih škola (SUPŠ) sazvana sednica delegata pojedinih organizacija koju je otvorio pretsednik SUPŠ dir. J. Pokorny. Naglasio je potrebu da učiteljstvo specijalnih škola zajednički istupa i dao reč insp. J. Zemanu koji je u dužem govoru izneo razloge koji govore za to da se Federacija što pre osnuje. Posle diskusije izabran je pripravni odbor. Za pretsednika izabran je jednoglasno insp. Zeman, za zapisničara F. Ludvik, tajnik SUPŠ, a u komisiju za izradu projekta pravila zastupnici svih kategorija učiteljstva spec. škola (A. Bartoš, F. Ludvik, A. Novák, J. Pancír i J. Štefl). Komisija se ima sastati 12 januara 1935 i prodiskutovati projekat pravila koji će se odaslati pojedinim organizacijama da se o njemu izjasne na svojim godišnjim skupštinama. Projekat će se poslati i upravama onih zavoda, čije učiteljstvo nema vlastite organizacije. Zapisnik ove sednice objavljen je u časopisima „Uchylná mládež“ i „Revue“.

Nemamo nikakovih daljih vesti o tome šta se uradilo po tome pitanju, ali verujemo da će doći do ostvarenja te Federacije, jer bi to bilo u interesu samih čehoslovačkih kolega. S druge strane opet na taj bi način bilo olakšano stvaranje Sveslovenskog saveza učitelja specijalnih škola, koju je misao glavna skupština našeg Udruženja *jednoglasno* usvojila januara o. god. u Beogradu. Ne ćemo valjda dozvoliti da zbog sitnih, možda ličnih razloga, ova lepa zamisao propadne? To ne bi bilo nimalo pohvalno za našu svest o potrebi aktivne saradnje među slovenskim narodima.

Obavestićemo naše čitaoce o tome pitanju čim dobijemo nove izveštaje.

MEĐUNARODNA IZLOŽBA ŠTAMPE ZA SLEPCE U PRAGU

Društvo „Česky slepecky tisk“ u Pragu, kojemu je pretsednikom poznati i uvaženi naš prijatelj insp. g. Jozef Zeman, proslaviće 20-godišnjicu od svog osnivanja time, što u mesecu maju ove godine priređuje veliku međunarodnu izložbu štampe za slepe u Pragu. Izložba biće otvorena 8 maja. Priređivački odbor želi da prikaže sve što je u vezi sa štampom za slepe, sve

što reprezentuje današnji kulturni nivô slepačke štampe kao i njen istorijski razvoj. Biće izložene sve novine, časopisi, knjige i druge publikacije štampane Brajovom azbukom, udžbenici koji se upotrebljavaju u školama za slepe, pomoćna srestva za elementarnu nastavu u čitanju i pisanju kod slepih, pisaće mašine za slepe, reljefne slike i geografske karte, muzikalije; statistički podaci o bibliotekama i štamparijama za slepe, diagrami, godišnji izveštaji o delatnosti raznih udruženja i zavoda za obrazovanje slepih; slike uglednih slepaca i ljudi zaslužnih za slepačku štampu, literarni radovi i kompozicije slepih itd.

Prema obaveštenjima u januarskom broju revije „Uchylná mládež“ za ovu godinu, zainteresovale su se već i obećale su učestvovati ove države: Rumunija, Jugoslavija, Nemačka, Litvanija, Belgija, Rusija, Poljska, Kanada i Turska. Engleska je poslala već oko 70 predmeta, a Japan 60.

Kako smo obavešteni, Uprava Doma slepih Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja u Zemunu poslala je već 79 raznih predmeta na tu izložbu. Poslato je: 13 udžbenika za osnovnu školu, 7 udžbenika za gimnaziju, 12 različnih muzikalija, škola za instrumente i teorijskih dela iz područja muzike, 8 pedagoških dela, 4 beletristička dela na češkom i 9 na srpsko-hrvatskom jeziku, onda 11 godišta časopisa „Brajova riznica“, 7 udžbenika za esperanto i 8 beletrističkih dela na esperantu — sve to štampano Brajovom azbukom, onda izvestan broj dela o slepima štampanih običnim slovima, 34 razne fotografije i 4 velike zidne statističke karte (pregleda). Reljefne karte nisu slate zbog nezgoda i rizika oko transportovanja, ali su zamoljeni Klarov i Dejlov zavod za slepe u Pragu, kojima je Uprava Doma slepih u Zemunu ranije bila poklonila po 1 veliku reljefnu kartu naše Kraljevine, da te karte stave na dispoziciju Odboru za priređivanje izložbe. Tako će verovatno i one biti izložene u jugoslovenskom delu izložbe.

Iz ovoga vidimo, da će Jugoslavija biti dostojno reprezentovana na ovoj značajnoj izložbi najviše baš zaslugom g. Ramadanovića. Ova nas činjenica veoma raduje, jer će naše ovako lepo i obilato učešće biti od neocenjive kulturne vrednosti i propagandističkog značaja.

NEMAČKA

NEMAČKO UČITELJSTVO SPECIJALNIH ŠKOLA udruženo je naredbom državnih vlasti u *Nacionalno-socijalistički učiteljski savez (N.S.L.B.)*, kao zasebna grupa (Reichsfachschaft) V-Specijalne škole. Na čelu grupe nalazi se kao „Reichsfachschaftsleiter“ učitelj gluvonemih *Ruckau* iz *Liegnitza*. Sama grupa deli se u 4 skupine (tzv. Reichsfachgruppen) i to:

1) Učitelji gluvonemih, sa podgrupama: učitelji za nagluvu decu i učitelji — logopedi;

2) Učitelji slepih i dece sa slabim vidom;
3) Učitelji pomoćnih škola; i
4) Svi ostali učitelji u pojedinim zavodima (u kaznionama, zavodima za bogaljaste, idiote, slabomislene itd.)

Za sve ove 4 skupine ustanovljen je zajednički časopis „Die deutsche Sonderschule“ (Verlag Karl Marhold, Halle a. d. Saale). Stručni časopis za nastavu gluvonemih „Blätter für Taubstummenbildung“, koji je izlazio punih 46 godina u izdanju izdavačke knjižare Erwin Staude (Osterwieck am Harz) a u redakciji Dra Paula Schumanna kao izdanje raspuštenog „Saveza nemačkih učitelja gluvoneme dece“, morao je još marta 1934 god. da obustavi svoje izlaženje i to po nalogu nadležne grupe N.S.L.B.-a. I dalje izlazi stručni časopis „Der Blindenfreund“ koga izdaje skupina br. 2.

BELGIJA

XI KONGRES MEĐUNARODNOG UDRUŽENJA ZA ZAŠTITU DECE održaće se u Bruxellesu (Brislu) od 25—29 jula 1935 god. prilikom Međunarodne izložbe koja se tamo priređuje. Protektorat nad kongresom preuzela je belgijska vlada.

Vesti iz organizacije

О РАДУ ОСНИВАЧКЕ СКУПШТИНЕ УДРУЖЕЊА 28 и 29 ДЕЦЕМБРА 1933 ГОД. У ЗАГРЕБУ издаће Удружење засебну „Споменицу“ у редакцији кол. Ф. Маслића, о чему ћемо накнадно донети опширнија обавештења.

PRVA REDOVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA UDRUŽENJA održana je 3 januara o. god. u Beogradu. Skupština je primila jednoglasno izveštaj Upravnog odbora i prema predlogu Nadzornog odbora dala privremenoj Upravi razrešnicu. Određena je članarina za redovne, vanredne i pomažuće članove, usvojen nacrt rada i budžeta za 1935 godinu i doneta rezolucija. Izabran je aklamacijom novi Upravni i Nadzorni odbor te održano svih 7 referata tačno prema programu. O radu skupštine donećemo u idućem broju opširniji izveštaj.

Novi Upravni i Nadzorni odbor konstituisao se ovako: *Upravni odbor:* pretsednik: Ramadanović Lj. Veljko, I potpretsednik: Karličić Božidar, II potpretsednik: Mazi Vilko, sekretar: Žutić Đorđe, blagajnik: Simić Vlastimir, knjižničar: Pantić Dušan; članovi: Matić Miodrag, Očko Josip, Meandžija Petar, Erat Vlado; zamenici: Mihelič Josip, Janežič Gabrijel, Šiljak Dobrilo, Druškovič Antonija i Marjanović Janko.

Nadzorni odbor: prets. Grm Fran, potprets. Hergešić Rajko, sekr. Popović Zorka; zamenici: Damjanović Jelisaveta i Popović Risto.

РАД ИЗВРШНОГ ОДБОРА УДРУЖЕЊА

Извршни одбор одржао је седницу 21-II-о. год. где је донет закључак да се покрене од 1-I-о. год. стручно-сталешки часопис „Глас недужних“ који би излазио месечно, сем великог распуста, на по 2 табака. За уредника изабран је кол. Ферд. Маслић, а власник биће у име Удружења претседник В. Љ. Рамадановић. Утврђена је даље цена и тираж листа, а донете су и друге потребне одлуке. О томе било је целокупно чланство извештено актом бр. 27|1935 (распис бр. 1) од 26-II-1935 год.

Код Пошт. штедионице у Београду отворен је за Удружење чековни рачун под бр. 57083. Члановима су већ достављени чекови којима се могу служити за слање чланарине.

Предузети су кораци код београдске радио-станице да се у њен програм уврсте и предавања о васпитању и соц. заштити дефектне деце (акт бр. 17 од 28-I-1935 год.). Станица је одговорила да је њен програм већ потпуно попуњен предавањима и упутила је да се И.о. обрати Центр. пресбироу, да он одобри увршћење тих предавања у „Национални час“. До данас није примљен још никакав одговор.

REZOLUCIJU I GODIŠNJE SKUPŠTINE UDRUŽENJA — kojom Udruženje moli od nadležnih faktora: 1) da se otvori što veći broj zavoda i škola za defektnu decu, 2) da se donese Pravilnik o stručnoj spremi nastavnika škola za defektnu decu, 3) da se uredi pitanje administrativnog i pedagoškog nadzora specijalnih škola, 4) da u Banovinske škol. odbore uđe i po jedan pretstavnik spec. škola, 5) da se nastavnici spec. škola u pogledu napredovanja po grupama izjednače s ostalim nastavnicima s višom stručnom spremom, i 6) da se u V godini učiteljskih škola uvede nedeljno 1 čas predavanja o vaspitanju i obrazovanju defektne dece — podneo je g. Ministru prosvete lično pretsednik Udruženja koji je tom prilikom upoznao g. Ministra s radom Udruženja i s potrebama našeg specijalnog školstva. Gosp. Ministar saslušao je izlaganja pretsednikova, obećao je da će obići nekoje zavode i škole, čim mu bude moguće, i da će dati svoju punu pomoć da se udovolji svima opravdanim zahtevima i potrebama.

Rezolucija je dostavljena također gg. Ministrima pravde te soc. politike i nar. zdravlja. Gosp. Ministar pravde Dr Dragutin Kojić uputio je povodom toga Udruženju sledeće pismo:

„Primio sam akt toga Udruženja kao i rezoluciju priloženu uz isti i — s obzirom na značaj pitanja čije se rešenje njome traži — voljan sam, u granicama mogućnosti i nadležnosti, učiniti sve sa svoje strane da ti pravedni zahtevi budu zadovoljeni.“

Beležimo ovo sa zadovoljstvom, a okolnost da su već Pravilima o stručnoj spremi, koja je potpisao g. Min. prosvete, zadovoljeni zahtevi pod 2) i 5) ove rezolucije daje nam nade, da će u najskorije vreme biti zadovoljeni i ostali zahtevi ove rezolucije.

RASPIS br. 3

1) Molimo kolegice i kolege koji nam do danas nisu odgovorili na akt br. 31/1935 da to *hitno* učine kako bismo u sledećem broju mogli objaviti imena administrativnih poverenika Udruženja za pojedine admin. jedinice.

2) Molimo sve članove koji su u zaostatku s članarinom da taj zaostatak što pre izmire, jer su sa izdavanjem časopisa porasli rashodi Udruženja i potrebno je da se članarina na vreme plaća.

Sekretar, Pretsednik,
Đorđe Žutić, s. r. V. Lj. Ramadanović, s. r.

Iz života zavoda i škola

У ПОЧАСТ 85 ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА ПРЕТСЕДНИКА БРАТСКЕ ЧЕХОСЛОВАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ Т. Г. МАСАРИКА приређена је 7 марта о. год. у свечаној сали Дома слепих Витешког Краља Александра I Ујединитеља у Земуну свечана прослава. Прославу је приредило Соколско друштво Земун I уз учешће основних школа „Краљ Александар I", „Краљевић Андреј" и питомаца Дома слепих.

Још много пре заказаног почетка почели су да се искупљају гости. У заступању Чехословачког посланика на нашем Двору Дра Павела Велнера дошао је саветник посланства г. Бохумил Томпса са госпођом, Земунски одељак О.Г.Б. заступао је градски сенатор г. Дреновац, Команданта места коњички капетан I класе г. Дуњић М. Љубомир. Делегате су послали: „Чешка обец" у Београду, Удружење чехословака „Хавличек" у Београду, Соколско друштво „Матица" Земун и др.

Тачно у заказано време почео је програм чехословачком химном коју је отсвирала музика Дома слепих. Потом је одржао говор о Масарику колега Радосављевић, наставник у Дому слепих. Онда је следовао биран програм: музичке тачке, које су извели мушки и женски хор, виолински и тамбурашки оркестар те солисти Дома слепих (мали Ордагић и Лазић на клавиру), измењивале су се са соколским рецитацијама и вежбама. Морални успех ове лепе и успеле приредбе није изостао, што је истакао у своме импровизованом говору г. Томпса, који је — између осталога — подвукао нарочито пуну и трајну солидарност браће Чехословака са нама. Свечаност је завршена нашом државном химном, а онда се публика почела полако да разилази носећи најлепше утиске с ове скромне али успеле приредбе.

Неће можда бити без интереса ако напоменемо, да је у штампарији Дома слепих израђено поводом 85-годишњице Масарикове у Брајовој азбуци дело Бохуслава Ухлиржа „Lidové prednášky T. G. Masaryka" (Предавања за народ Т. Г. Масарика) на чешком језику. Један примерак у специјалном повезу и изради послата је управа Дома Кабинетској канцеларији претседника републике као дар претседнику Масарику а по два примерка дела послата су на дар свим заводима у Чехословачкој, Удружењу самосталних слепаца у Чешкој

(Праг) и Моравској (Брно) те друштву „Česky slepecki tisk“ у Прагу.

Lične vesti

A) ZVANIČNE:

I) ПРЕМЕШТЕНИ СУ ПО МОЛБИ:

а) за наставнике школа за дефектну децу;

Аврамовић Љубица (VIII група) из Осијека у Држ. помоћну школу у Нови Сад

Менцеј Мартин (VIII група) из Трбовља у помоћно одељење у Шоштању

Јанежич Доротеја (VIII група) из Вича у помоћно одељење Држ. народне школе „Краљица Марија“ у Земуну

Јоксимовић М. Владислав (VIII група) из Куманова у Држ. помоћну школу у Нови Сад

Живанић С. Александар (VIII група) из Батушнице у помоћно одељење у Петровграду (Великом Бечкереку)

Марковић Вукашин (VII група) из Земуна у Помоћно одељење Држ. народне школе „Вук Караџић“ у Београду

б) за учитеље-хоспитанте:

Корошец Валентин (VIII група) из Јовца у Завод за глувонему децу у Београду

Швеар Марија (чин. припр.) из Бушевца у Помоћно одељење у Госпићу

Кезеле А. Лудмила (IX група) из Двора у Завод за васпитање глувонеме деце у Љубљани

Марков Ђ Гордана (чин. припр) из Пејићевих Салаша у Држ. помоћну школу у Нови Сад

Вукићевић А. Радојка (IX група) из Бошњана у Помоћно одељење у Крагујевцу

Маринковић Ј. Благоје (IX група) из Цариброда у Дом малолетника у Београду

Домазетовић Ђ. Велиша (VIII група) из Кифиног Села у Помоћно одељење XIV народне школе у Сарајеву

Стефановић Негослава (IX група) из Тополе у Помоћно одељење у Крагујевцу

с) за учитељицу женског ручног рада:

Илић Милица из Јагодине у Дом слепих у Земуну. Удајом за Милићевића Благоја, чинов. Дома слепих у Земуну, променила је породично име у Милићевић

II) ОТПУШТЕН ЈЕ ИЗ ДРЖАВНЕ СЛУЖБЕ:

Маслић Ј. Фердинанд (VIII група) у Земуну, ради отслужења кадровског рока у војсци

III) ПОСТАВЉЕЊА:

Маслић Ј. Фердинанд за наставника у Дому слепих с правима чин. VIII гр. тиме да му се урачуна време које је провео у држ. служби

IV) УНАПРЕЂЕЊА:

у V групу: Очко Јосип у Загребу;

у VI групу: Даражио А Цвета и Друшкович Ф. Антонија у Марибору, Матић В. Миодраг у Јагодини и Симић С. Властимир у Земуну;

у VIII групу: Милатовић Ј. Стеван у Сарајеву и Снопко С. Александар у Земуну.

B) PRIVATNE:

Колега Владимир Обрсновић, наставник Помоћне школе у Земуну, венчао се 24 фебруара о. год. у Св. Богородичиној цркви у Земуну са г-ђицом Анђом Вукичевић, чиновницом Поштанске штедионице у Београду. Срдачно честитамо!

Нашег члана Стојана Алчевића, слепог наставника музике у Дому слепих у Земуну, задесила је тешка породична несрећа: 8 марта о. год. умрла му је жена Отилија подаривши живот малој кћерћици Љиљани. Покојници нека је вечно рајско насеље, а колеги Алчевићу наше топло саучешће са жељом да храбро поднесе овај тешки ударац!

UKAZ O ODLIKOVANJU ČEHOSLOVAČKIH JAVNIH RADNIKA

Kako doznajemo već po završetku redakcije ovoga broja odlikovani su u ime Nj. Vel. Petra II Kralja Jugoslavije ukazom Kraljevskih Namesnika a na predlog g. Ministra soc. politike i nar. zdravlja sledeći naši prijatelji, ugledni i istaknuti čehoslovački javni, naučni i prosvetni radnici:

ORDENOM JUGOSL. KRUNE I REDA S LENTOM:

Dr Petar Ženkl, direktor Centralnog ureda za soc. osiguranje i pretsednik Centralnog soc. odbora grada Praga

ORDENOM JUGOSL. KRUNE IV REDA:

Josip Žeman, inspektor Min. prosvete u p. iz Praga

ORDENOM SV. SAVE III REDA:

Paula Dra P. Zenkla, Ph Dr C. Stejskal, i *MUDr K. Herfort*, univ. prof. u Pragu, *Ph Dr M. Rostohar*, univ. prof. u Brnu

ORDENOM SV. SAVE IV REDA:

PhDr Marija Nesnidalova, dir. Pomoćnih škola u Plznju, S. *Dominata Honkova*, dir. Hradčan. zavoda za slepe u Pragu, *Ružena Pelantova*, dir. Odelenja za soc. politiku opštine grada Praga, *August Bartoš*, viši dir. Jedličkova zavoda za bogaljastu decu u Pragu, *Karel Goldfinger*, pedag. dir. Masarikovih domova u Pragu (Krč), *Jaromir Doskočil*, dir. Zavoda za slepe u Pragu, *Melichar Bednarik*, dir. Zavoda za gluvoneme u Plznju, *Jan Chlup*, dir. Zavoda za bogaljastu decu u Brnu (Králevo Pole).

Braći i sestrama, prosvetnim i socijalnim radnicima iz bratske ČSR, najlepše čestitamo na ovome zasluženom priznanju za njihovu dugogodišnju saradnju sa nama Jugoslovenima. Neka im ovo visoko priznanje bude potsticaj da nam i dalje ostanu skloni i da produže i dalje svoj blagotvorni rad na čehoslovačko-jugoslovenskoj saradnji u korist našeg specijalnog školstva i što lepše budućnosti bratskih nam naroda.

„Glas nedužnih“ izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Redakcija i administracija: Zemun — Dom slepih. Pretplata i reklamacije šalju se blagajni Udruženja (Zemun, Dom slepih) na ček. račun br. 57083, a rukopisi i ostalo redakciji. Rukopisi se ne vraćaju.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik Doma slepih — Zemun, Župna 2

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja“ Zemun, Cara Dušana 111

NAŠI SARADNICI U OVOM BROJU:

Prof. BRANKOVIĆ DRAGOLJUB, inspektor Min. prosvete (šef Nastavnog otseka) — Beograd

MUDr FREUND HINKO, šef Ambulatorija za govorne mane na ušnoj klinici prof. Šercera — Zagreb, Gjorgjićeva ul. 23|II

GRM FRAN, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana, Zaloška cesta 5

MUDr HORETZKY OTTO — Zagreb, Mesnička ulica 5

MATIĆ V. MIODRAG, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

PUHAR KAREL, nastavnik — Ljubljana (Gluhonemnica) Zaloška cesta 5

SKALA ANTON, referent Min. prosvete — Beograd, Karnedžijeva 11

PhDr SPASIĆ J. VLADIMIR, hon. prof. Više ped. škole i upravnik Zavoda za gluvoneme Društva „Kralj Dečanski" — Beograd, Deligradska 40

SAOPŠTENJA REDAKCIJE I ADMINISTRACIJE

Zbog izvesnih tehničkih teškoća u štampariji izlazi ovaj prvi trobroj časopisa sa zakašnjenjem. Usled toga izići će za mesec april i maj jedna sveska (dvobroj), a od juna meseca o. god. izlaziće časopis redovno tj. svakog meseca po jedna sveska.

Ovu svesku šaljemo svima onim ustanovama i pojedincima za koje verujemo da će časopis pretplatiti i molimo ih da priloženim čekom doznače pretplatu barem za pola godine. *One, koji časopis ne žele primati, molimo da nam ovu prvu svesku odmah vrate.*

„GLAS NEDUŽNIH"

revue mensuelle pour la pédopathologie et la pédagogique des écoles spéciales

publié par la

Fédération des instituteurs des écoles spéciales en Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" publié un numéro dans la 2e quinzaine de chaque mois (juillet — aout exceptés), soit 10 numéros chaque année. Le № 1 parait en janvier.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Rédaction — Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographipue.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOC. ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI — STALEŠKI ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

SADRŽAJ:

TABLE DES MATIÈRES:

GODINA I (V)

SVESKA

4-5

april—maj

1935

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

ГЛАС НЕДУЖНИХ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДОПАТОЛОГИЈУ И ПЕДАГОГИКУ СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА — СТАЛЕШКИ ОРГАН УДРУЖЕЊА НАСТАВНИКА ШКОЛА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

Година I (V) БЕОГРАД, април — мај 1935 Свеска 4-5

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

O neurotskim smetnjama govora

(Svršetak)

POSTANAK MUCANJA

Sada nam se nameće pitanje: koji se faktori moraju još pridružit ovim prvobitnim časomičnim i slučajnim poremećenjima, da iz toga nastane jedna trajna smetnja? Očevidno i fakat česte nepravilnosti jedne funkcije sam po sebi još nije dovoljan da izazove trajnu neurotsku smetnju. Ne postaje na sreću svako mucavcem, koji češće zamuckuje. Vidimo često ljude, veoma nespretne u govoru, kočene i nesigurne, ili ljude koji govore neobično užurbano ili naglo sa mnogo opetovanja, sa mnogo zastajanja čak i napadnim zapinjanjem — a da toga uopće nijesu svijesni — i da o tome ne vode računa ni onda, ako ih netko na taj nedostatak upozori. Viđamo opet druge, osobito djecu, koji uslijed straha potpuno zanijeme, te ne mogu da kroz sekunde izuste niti jedan glas, — i da sve to ipak kod njih ostaje bez ikakovih štetnih posljedica.

Većina ljudi ima očevidno *veliku otpornu snagu* prema ovakovim doživljajima: oni su — može se reći — prema njima imuni. Drugačije, ako od izrazite, često familijarno uslovljene, naklonosti k prvobitnim poremećenjima u govoru trpi ličnost, koja prema njima ne može da sačuva stav ravnodušnosti, već ju ovakovi doživljaji uznemiruju, zastrašuju, šokiraju. To može biti na pr. uvjetovano jednom općom nesigurnošću, smanjenim povjerenjem u samoga sebe i s time u vezi povećanom osjetljivošću i razdražljivošću prema neuspjesima svake vrsti, osobito prema onima koji se zbivaju pred očima drugih ljudi. Taj poremećeni stav, ta smanjena sigurnost stvara *trajno, potsvjesno očekivanje neuspjeha.* Ovo latentno ustrašeno očekivanje čini, da

čovjek, kad jedamput svoja napadna poremećenja u govoru spazi, ova poremećenja više ne doživljava bezazleno kao neke slučajnosti, već kao *dokaze svoje osobne nemoći.* Javlja se napeto očekivanje, da će se mučni doživljaj ponoviti, a time se pažnja počinje sve intenzivnije obraćati vanjskom toku govora. Nastupa povećano oklijevanje, kočenje, koje se ispoljava u zastajanjima i opetovanjima, a to čovjek — sa bolesno pooštrenim samoopažanjem — doživljava kao neku vanjsku zapreku. Time je podlegao autosugestiji, da ne može govoriti. Protiv prividnih zapreka u govoru dižu se nagonsko - instinktivne protusile: ponavljanja postaju sve napornija a napokon se ona zamjenjuju čistim naporima, koji mogu postati tako jaki, da obuhvaćaju nesamo organe za govor, nego i lice, oči, glavu, ruke i noge, pače i čitavo tijelo.

Kroz čitav Stari vijek pa sve još do u najnovije vrijeme mislilo se, da su ti *napori* pravi pravcati grčevi. Danas međutim nitko više ne sumnja u to, da se tu radi o *instinktivnim prisilnim pokušajima, silom nadvladati tobožnje zapreke pri artikulaciji glasova i stvaranju slogova.* Ovi napori, koji su najkarakterističnija i najpoznatija vanjska oznaka mucanja, međutim nikada ne dovađaju k cilju nego nasuprot tek *stvaraju pravu zapreku i teškoću.* Prostor nam na žalost ne dozvoljava, da o tim zanimljivim pojedinostima iscrpnije govorimo.

Iz svega vidimo, da je, pored neke osobite naklonosti poremećenjima u govoru, *ličnost* čovjeka pri postanku ovoga zla od otsudne, sudbonosne važnosti. Vidimo, da *mehanizam postanka mucanja u svemu odgovara neurozama očekivanja* o kojima je već bila riječ. Iz malenih početaka razvija se na taj način smetnja, koja je u teškim slučajevima u stanju da čovjeka od najranije mladosti amo izvrgava velikim duševnim patnjama i stradanju i da ga kroz čitav život više ne ostavi.

Ne očituje se mucanje uvijek na takav vidljiv i napadan način, ono može biti sasvim skriveno, potajno, a ipak skopčano sa velikim duševnim patnjama. Na sreću imade i dosta slučajeva lakoga mucanja koje je na prelazu između neuroze i navike, tako da oni, koji to mucanje pokazuju, malo trpe radi svoje mane. Ove lake forme mucanja mogu i same po sebi nestati.

* * *

Do sada smo uglavnom govorili o unutarnjim faktorima koji sudjeluju pri postanku neurotskih smetnja govora. No imade i drugih važnih momenata, koje nam također valja spomenuti, ako nećemo da nam prikaz ostane jednostran.

Ti momenti jesu *starost, spol,* te vanjski faktori, osobito *postupak okoline i doživljaji, koji su s njime u vezi.*

STAROST

Važnost starosti vidi se po tome što preko 50% svih mucavaca počinju da mucaju prije početka osnovne škole, dakle u

najranijem djetinjstvu. Rekli smo, da je jedan od preduvjeta da se razvije mucanje taj, da se nepravilnosti u govoru neobično često i jako nameću pažnji. Ova laka poremetljivost znade biti i familijarno uslovljena. No ima jedno životno doba, kada je ta poremetljivost sveopća pojava, a to je ono *rano djetinjstvo*, kad je razvoj govora već dovršen. U to doba počinje se dijete služiti govorom na način odraslih, no bez dovoljne vještine, spretnosti i iskustva. Preživahnom nagonu za izražavanjem nasuprot stoji pomanjkanje riječi i izraza. Djeca osobito lako zašute i zanijeme od straha. Znademo, da su opetovanja, prekidanja i nagla zastajanja izričite osobine dječjega govora. Te su nepravilnosti kod 30% djece tako izrazite, da se kod njih govori o *fiziološkom mucanju*, dakle o mucanju uslovljenom samim razvojem govora. Tomu pridolazi i to, da su *neurotske dispozicije* (dakle: nesigurnost, sugestibilnost, osjećaj manje vrijednosti, afektivna razdražljivost) baš u djetinjstvu osobito izražene. Iz toga će biti razumljivo, da su u tim godinama česte pojave ne samo mucanje, već i druge neurotske smetnje govora, kao na pr. histerička nijemost i prisilno izgovaranje riječi i glasova.

SPOL

Dok od histeričkih smetnja pate više žene negoli muškarci, od mucanja trpe znatno više *muškarci* negoli žene. Kod male djece taj je odnos 3:1 a kasnije, po nekim autorima čak 7:1. Uzroci tome nijesu posvema jasni. Izgleda, da je jedan uzrok taj, što se *razvoj govora* kao i uopće tjelesni razvoj kod djevojčica zbiva ranije, tako da kod njih ne dolazi do onolikog *nerazmjera između nagona i mogućnosti za izražavanjem.* Drugi je razlog po mom mišljenju taj, da afekti kod žena uglavnom djeluju obratno na govor nego kod muškaraca; dok muškarci u najvećem uzbuđenju — u strahu, užasu, žalosti — obično zanijeme, žene obično ovakovim osjećajima daju glasnog izražaja. Što se mucanje kod žena vremenom u jačoj mjeri gubi, sigurno je uzrok i *ženska taština*, koja čini, da one mnogo vještije prikriju svoju grješku, tako da ona postaje neprimjetljiva.

VANJSKI UPLIVI

O značenju vanjskih upliva, o postupku i držanju okoline pri razvoju mucanja i drugih smetnja u govoru do sada još nijesmo govorili, ne zato što ih ne bi smatrali važnim, nego zato, što se unutarnjim faktorima obično ne posvećuje dovoljno pažnje, te smo držali, da o njima treba jednom opširnije govoriti. Treba istaći, da će vanjski faktori moći da izazovu jednu ovakovu smetnju tek onda, ako su prisutne one unutarnje naklonosti o kojima smo već govorili i koje smo upoznali 1) kao osobito izraženu laku poremetljivost govora; 2) kao opće smanjenu unutarnju sigurnost u vezi sa povećanom razdražljivosti i osjetljivosti. Sve to čini neurotsku ličnost.

Ako je milje (milieu) u kojem dijete živi nervozan, stalno nabijen afektima, onda će povodi za prvobitna poremećenja u govoru naravno biti znatno češći i jači. Isto tako nepovoljno djelovaće sve, što je u stanju da povećava osjetljivost, strah, prekomjernu ambiciju i taštinu djeteta, da slabi njegovu samosvijest i samopouzdanje. I sasvim protivni postupci mogu imati sličnu kobnu posljedicu: u porodicama sa jednim djetetom često se vidi, kako preveliko maženje čini dijete nesposobnim, da se kasnije prilagodi povećanim zahtjevima života. Kod prisutnosti opisanih unutarnjih sklonosti, za ovakovu djecu može već *polazak škole* biti jedan takav događaj komu nijesu dorasla i ona će sa prvim danom polaska škole početi mucati. Prevelika strogost, koja je mnogo običnija u porodicama sa više djece, može kod nježnog duševnog ustrojstva — kad su prisutne spomenute sklonosti, djelovati upravo razorno. Strah od roditelja čini, da će ovakova djeca upravo kod kuće govoriti naročito loše dok im govor u školi znade biti bolji. Kod kuće pridolaze razni konflikti sa starijom braćom, prkos, zavist, ljubomor itd. Sve to znade biti izvorom stalnog uznemirivanja i trvenja. Sve ove činjenice djeluju nepovoljno i kod djece bez naročite naklonosti neurotskim oboljenjima. No imade stanovitih vanjskih upliva, koji specijalno kod djece koja su sklona smetnjama u govoru imadu toliko nepovoljan utjecaj, da ih ovdje moramo naročito istaći. Ti momenti imadu bitan udio kod razvoja tih mana, ali osobito su važni zato, jer se *tu radi o faktorima, koji se dadu donekle ukloniti time, da se okolina uputi, kako treba postupati sa djetetom, koje pokazuje prve znakove mucanja.*

Na unutarnje, dijelom prirođene, dispozicije uglavnom ne možemo utjecati a isto tako smo često nemoćni da djelujemo na porodične konflikte, koji nastanu iz unutrašnje nužde. Tim više smo dužni obazirati se na sve one vanjske faktore, koji mogu pridonijeti razvoju te mane a koji se mogu razumnim držanjem okoline spriječiti. Unutarnje dispozicije jesu samo u stanovitim slučajevima tako jake, da i pri najpovoljnim vanjskim prilikama dovedu do mucanja; u većini slučajeva se može dokazati, da nerazumno držanje okoline imade znatnoga udjela kod postanka ove mane. *Već loši uzori u govoru* (nagli, bučni, brzi govor okoline) imaju loših posljedica, jer djeca nesvjesno oponašaju takove uzore. Osobe sa griješkama u govoru, osobito mucave osobe znače za malu djecu stalnu opasnost te se imadu po mogućnosti ukloniti. Kada se pokazuju prvi znaci mucanja smatra to okolina obično jednom *lošom navikom ili nemarnošću* a ne oboljenjem. U najboljoj nakani, da se djetetu pomogne, ona ga stalno opominje i kori. Ako su roditelji ili odgojitelji manje uglađeni ili slabih živaca, dijete se opominje na stroži način, grdi pa i tuče. To im se čini tako prirodnim i nužnim, da se roditelji na pr. [illegible] time i hvale ističući da su učinili sve što mogu, naime da su dijete bezbroj puta blago i strogo opomenuli, ali da sve to nije ništa koristilo.

Ovakovim postupkom roditelji u svome neznanju postizavaju u većini slučajeva upravo protivno od onoga, što su naumili. Mana se nužno pogoršava, a uzrok tomu biće nam po svemu što smo dosada čuli posve jasan. Obilježje jedne neurotske smetnje, koja se očituje u poremećenju jedne funkcije ili vještine, leži baš u osjećaju nemoći da se vlastitom snagom savladaju poteškoće. Svi napori, koje kod mucavca vidimo, služe jedino svladavanju tih umišljenih ali doživljenih poteškoća. Mucavac u neobično teškoj mjeri trpi radi osjećaja napadnosti svoje griješke, uvjeren, da svojim načinom govora, koga on sam u najvećoj mjeri osjeća neprirodnim, izaziva u drugima negodovanje, nervozu, ljutinu, neshvaćanje, ruglo i prezir, a ujedno trpi i radi nemoći, što se i uz najjače napore ne može riješiti svojih poteškoća. Uzevši sve to u obzir, biće razumljivo, da svaka opomena i strogost, svako ispravljanje, grdnja i poruga sa strane slušača mora na mucavca štetno djelovati. On u takvom vladanju vidi potvrdu za svoje strahovanje, vidi neshvaćanje, nepravednost, cinizam i brutalnost. Ovakovo držanje okoline samo pojačava njegovo uzbuđenje, time bivaju i napori sve veći, a plahost i strah pred ljudima sve jači. Osobito u školi mucavci proživljuju prave kalvarije poruge i oponašanja sa strane svojih sudrugova prema kojima su bespomoćni. Imade — iako na sreću rijetko — i učitelja, koji djeci i te kako jasno pokazuju, da ih njihova mana smeta, da im je neugodna i ružna. Događa se, da se mucanje zamjenjuje sa neznanjem, i da netko samo radi svoje mane mora ponavljati jedan razred. Ovakove se poruge, neshvaćanja i zapostavljanja duboko doimlju osjetljive duše mucavaca usađujući u nju neizbrisivi strah i nepovjerenje naprama ljudima i stalnu fikciju vlastite smiješnosti. Ovi osjećaji ih ne ostavljaju ni kasnije nego ih muče kroz cijeli život, te znadu znatno otešćati liječenje.

Upoznavši tako sasvim letimično najglavnije štete koje se nanose mucavcu sa strane *okoline* nerazumnim držanjem nameće se pitanje: *kako da se s tom djecom zapravo postupa?*

POSTUPAK KOD POČETNOG MUCANJA

Od najveće je važnosti, da okolina prema mani djeteta sačuva *potpunu ravnodušnost i mir* i da mu u ničem ne pokazuje, da je njegova mana napadna i ružna. Dobro je sve što može da dijete smiri, da mu jača samosvijest i samopouzdanje. Loše uzore u govoru treba ukloniti. Dijete po mogućnosti treba oko sebe da čuje miran i pravilan način govora, koga nesvijesno počinje oponašati. Treba mu prednjačiti mirnim govorom, koga će ono kao u igri oponašati. Pred djetetom se o njegovoj mani i o mucanju uopće ne smije govoriti. Ima pače i takovih slučajeva, da je jedno dijete počelo mucati lih zato, što je slušalo kako se govori o mucanju jednoga drugog djeteta. Drugi su postali mucavcima u času, kada su nakon pada, udarca ili drugih

nezgoda od straha zamuckali a netko je na njih zavikao: „Pa kako ti to govoriš, ti mucaš?!“

Svjesnom nepažnjom, potpunom prividnom ravnodušnošću, umirenjem, hrabrenjem i prednjačenjem mirnim govorom a ne opominjanjem i prijetnjama moguće je u nekim slučajevima manu već u zametku ugušiti.

Time nije rečeno, da se djeci uopće ne smije radi govora prigovarati. Naprotiv: ima jedan pretstadij mucanja, koji se odlikuje jednostavnim ponavljanjem slogova, a u kojem svjesna pažnja još može da ukloni to ponavljanje. U tom stadiju i u svim lakim slučajevima mucanja može *svjesna pažnja*, ako prati govor i usporenje samoga tempa govora, ukloniti nepravilnosti. Kasnije, kada je mana već dalje uznapredovala, što se opaža po češćim *naporima*, kada već postoji stanoviti osjećaj nemoći, straha i očekivanja, svako svraćanje pažnje na govor djeluje nepovoljno.

Kako i na koji način se u pojedinim slučajevima ima sa bolesnikom postupati odrediće liječnik. Svakako roditelji u prvim počecima mucanja mogu mnogo učiniti, bilo u dobrom, bilo u lošem smislu. No čim je mana uznapredovala tako daleko da se javljaju napori, onda više nijesu zvani roditelji da je otstrane, već je potrebno liječenje.

JAVNA SKRB

Široki slojevi pučanstva, pa i liječnički krugovi nijesu još dovoljno obaviješteni o tome, kako i na koji se način može kod male djece zapriječiti, da se to zlo ne ukorijeni. O tome bi trebalo govoriti roditeljima, o tome bi se trebalo učiti već u školi, a u prvom bi redu trebali biti upućeni učitelji i liječnici.

U svim zemljama danas postoje pokreti, kojima je cilj suzbijanje mana govora, a jedno važno oruđe pri tom je propagandistički rad u svrhu obavještenja i prosvjećivanja širokih slojeva pučanstva u tim pitanjima. Roditelji moraju znati kakove su to smetnje i kako treba s tom djecom postupati. Trebala bi da postoje dječja igrališta, u kojima bi se stručno izobražene učiteljske sile bavile s takovom djecom. U nekojim se zemljama, kao Švajcarskoj, Rusiji i Njemačkoj, posvećuje baš najmlađima najveća pažnja polazeći s ispravnoga gledišta, da je *zapriječenje jedne mane važnije, nego li njeno liječenje.* U tim zemljama osnovana su brojna igrališta za djecu s manama govora, koja stoje pod liječničkim nadzorom.

ŠKOLE I RAZREDI

U drugim zemljama se država i privatna udruženja u velikoj mjeri brinu za *đake* koji mucaju time što ih odjeljuju od ostalih i udružuju u *posebne razrede i škole.* Time ih s jedne strane spašavaju od neshvaćanja i poruge, a s druge strane im omogućuju liječenje, koje ondje obavljaju učitelji-logopedi pod liječničkom kontrolom.

AMBULANTE

Za odrasle mucavce postoje vani svagdje *ambulante i savjetovališta* u velikom broju. Liječenje mucanja uglavnom je psihoterapija. O tome ovdje ne možemo govoriti: to će biti tema jednog posebnog predavanja.

Borba protiv neurotskih mana govora zapravo je jedno pitanje *psihičke higijene* i ona će biti uspješna tek u takovoj sredini, u kojoj je uspjelo probuditi dovoljni osjećaj odgovornosti za one nesretne ljude, koji posjeduju dar govora, ali su sputani i ne mogu se njime slobodno služiti. *Širiti znanje, razumijevanje i shvaćanje* za njih i njihovu manu ne znači samo smanjiti gorčinu njihove sudbine nego i pripraviti teren, da im se i kod nas, gdje dosada nije učinjeno još gotovo ništa, u neslućenom opsegu omogući spas.

Prof. MAKSIM AGAPOV — Beograd:

Državne i društvene institucije kao organi kriminalno-pedagoškog vaspitanja i kriminalne politike

Pregled opštih problema i konkretnih zadaća kriminalne pedagogike i kriminalne politike stavlja nas jedno vrlo važno, pogotovo u praktičnom pogledu, pitanje: ko je pozvan da radi ili da sarađuje na rešavanju svih tih problema i zadaća? Već sam ranije naglasio, da bi bilo pogrešno ograničiti krug vaspitnih institucija na porodicu, školu, domove za vaspitanje i popravljanje itd. Zapravo pod izvesnim uslovima *„svaka ljudska zajednica, koja je organizovana u pozitivne svrhe, može biti iskorišćena u svrhu pedagoškog delovanja i na pojedinca i na samu zajednicu“*.

Na ovom mestu nećemo raspravljati o organizacijama i ustanovama, kojima je kriminalno-pedagoška delatnost pravi, neposredni i glavni zadatak, nego ćemo govoriti o faktorima, koji se tom delatnošću sami neposredno ne bave, ali je na jedan ili drugi način potpomažu. U prvom redu sama je država zainteresovana da se povede odlučna borba protiv javnog, prikrivenog, latentog i potencijalnog kriminaliteta, i ona tu borbu vodi preko svojih mnogobrojnih organa, od kojih je svakome namenjena naročita uloga. Najvažniju ulogu igra dakako *zakonodavac*. Tu dolazi u obzir ne samo njegova prerogativa da daje direktive svim drugim državnim organima već i njegova funkcija da iz duhovnog života svog naroda crpi ideje i pobude i da ih oživotvorava. Baš ova funkcija stavlja zakonodavca u vezu s jav-

nim mnjenjem, mišljenjem naučnih krugova i predlozima praktičnih radnika. Karakter tih veza unapred određuje suštinu, obim i uspeh mnogih pothvata zakonodavne vlasti. Tu neće biti na odmet ilustracija, koja se direktno odnosi na oblast krim. vaspitanja i krim. politike. Englesko javno mnjenje odavno pokazuje veliko interesovanje za problem dečije zaštite. Nastojanjem mnogobrojnih filantropa, javnih radnika i sociologa stvorene su razne ustanove, koje se brinu o napuštenoj, nezaštićenoj i moralno pokvarenoj deci. Još od pre 20 godina 5 glavnih institucija ove vrste mogle su zbrinuti preko 4 hiljade dečaka i devojčica. Njihovi se troškovi pokrivaju sredstvima, koja nabavlja, tako reći, privatna inicijativa. Država samo sankcioniše i nadzire rad ovih ustanova. Prvu instituciju za zbrinjavanje dece organizovao je dr Barnardo, otprilike pre 70 godina, druga „Boy's Home" osnovana je 1870, treća „Guirls Village Home" — 1874 g., četvrta „Boys-Garden City" — 1909, a peta „Wats Naval Training School" — 1912 god. Međutim se *Children Act*, koji celokupno staranje o maloletnicima stavlja na zakonsku podlogu, javlja tek 1908 godine. Iste je godine izdan *Prevention of Crime Act*, koji tretira pitanje starijih maloletnika, najzad je zakon o zaštiti duševno zaostale dece — „Mental Deficiency Act" izašao 1913 godine. Upoređenje datuma govori za to da su u početku javno mnjenje i privatna inicijativa sami preduzeli na sebe zadaću da se staraju o deci, a njihova akcija delovala je na volju i mišljenje zakonodavca. Children Act u jednom od svojih delova govori o „Industrial Schools" i o „Reformatories Schools", tj. o zanatskim školama i školama za popravljanje, koje su barem za sada privatne institucije. Dakle zakonodavac je u ovom slučaju rado prihvatio pomoć samog društva i bazira na njoj dalje svoje pothvate u oblasti dečije zaštite.

Sasvim drugačije stoje stvari kod nas u Jugoslaviji, gde privatna inicijativa, odziv društva i naročito dobrotvora nisu još imali velikog efekta. Dom Maloletnika, Društvo za zaštitu i vaspitanje dece i druge ustanove sličnog tipa i istih zadaća nisu izašli iz okvira skromnih pothvata, koji nisu u stanju da svoj blagotvorni uticaj prošire na veći broj dece. Zato nije ni čudo, da su u Jugoslaviji sama zakonodavna tela, oslanjajući se na predloge i mišljenje stručnjaka ili naučnika, išla tako reći ispred društva. Zakon Kraljevine Srbije od 1860 g. tretira pitanje maloletnika u vrlo naprednom duhu, što je dalo Dru D. Subotiću pravo da kaže da je u njemu „ova materija bila vrlo razumno rešena, tako da se naš tadašnji zakon smatrao za epohalno delo toga vremena" („Šest osnovnih problema krivičnog prava", str. 123). Novo zakonodavstvo tj. Kazneni zakon i novi Krivični sudski postupak od 1929 god., Uredba Ministra pravde o osnivanju i radu zavoda za vaspitanje i popravljanje dece i mlađih maloletnika (18-I-1930), i Uredba o vaspitanju i popravljanju starijih maloletnika osuđenih na kaznu lišenja slobode, pret-

stavljaju znatan korak unapred. Ali i tu treba navesti mišljenje Dra D. Subotića, koje on iznosi povodom poslednjih dvaju akata: „I jedna i druga uredba, posmatrana sa gledišta teorijskog, pretstavljaju odlično izrađene zakonske tekstove, i ako bismo se na njih oslonili, mogli bismo reći da smo postigli savršenstvo i da prednjačimo drugima". Ali . . . „sve ostaje po starom. Novo ništa nije podignuto a staro nije ništa preudešeno. Celokupna moderna reforma se svela na teorijsko napredovanje: praktično i korisno nije ništa urađeno" (ibid. 140). Dalje, uvaženi autor ovih reči govori o uzroku ovakvog stanja, naime o tome da nema potrebnih materijalnih sredstava, koje bi država morala pronaći i to putem ušteda na drugim stranama i svrsishodnim iskorišćavanjem Fonda za podizanje kaznenih zavoda. Ali je još ranije povodom t. zv. patronaže ukazao na važnost privatne inicijative i privatnih sredstava, sa žaljenjem istakao da je ideja patronaže „u našoj zemlji vrlo malo prihvaćena i ostvarena, ma da se humanost ispoljila na svima poljima . . ., dok je u ovom pogledu . . . ta akcija humanosti ostala daleko od srca mnogih inače humanih ljudi" (Ibid 134).

Ovo upoređenje engleskih i naših prilika jasno pokazuje vezu između zakonodavca i društva: u jednom slučaju on samo sankcioniše, nadzire i podupire rad društva, u drugom slučaju trudi se da stvori novu situaciju, ali još ne nalazi potreban odziv i dužno razumevanje.

Svakako zakonodavcu pripada glavna uloga, on vodi kriminalnu politiku tj. odlučuje o suštini, smerovima i oblicima borbe protiv kriminaliteta, prema tome određuje praktičnu mogućnost primene principa kriminalne pedagogike.

Jedna od najvažnijih zadaća svake državne vlasti jeste razvoj t.zv. „građanske svesti", tj. smisla za dobro zajednice i za disciplinu. Nepostojanje, opadanje ili iščezavanje građanske svesti prouzrokuje krajnju razuzdanost, ogromni porast kriminaliteta i najzad propast države. Takav je slučaj bio s rimskom državom, kada se u njoj razvio sistem kupovanja dužnosti viših funkcionera alias prodaje glasova. Rim je pao ne pod pritiskom barbara, već zbog toga, što je sebična i kratkovidna politika njegovih vlastodržaca onemogućila svrsishodno preuređenje države, a istovremeno ugasila građansku svest plebsa i to baš time, što je tolerisala sistem podmićivanja i korupcije.

Na koji način država može usaditi i razviti građansku svest i time podignuti javni život na uzornu visinu? Propaganda rodoljublja u tom pogledu nije dovoljna. Rečima mora odgovarati stvarnost, naime: besprekorno funkcionisanje celokupnog državnog aparata služi kao najbolja škola za vaspitanje građanstva. Kada administracija nije dobra, onda se javlja nezadovoljstvo. Setimo se toga, kako je srpski živalj odgovarao na zulume turske vlasti: hajdučijom, ustancima i borbom za oslobođenje. Dakle *upravni organi*, tj. *administracija* a naročito *policija*, imaju mo-

gućnost da deluju na građanstvo ili u pozitivnom ili u negativnom smislu. Savremene kulturne države dobro shvataju ovu ulogu svog administrativnog i policijskog aparata. Nije na odmet zabeležiti da pod uticajem njihovog staranja za poboljšanje tog aparata, postepeno u društvo prodiru novi pogledi na njegove zadaće i njegovu vrednost. Na primer, ranije je sama reč „policija“ zastrašujuće delovala čak na one, koji nisu ništa skrivili, a sada vidimo u Belgiji, u Engleskoj i u nekim drugim zemljama polismena u ulozi ne samo čuvara javne bezbednosti, već i u svojstvu informatora, savetodavca, uopšte čoveka koji čini izvesne usluge samoj publici, a naročito ženama i deci. U vezi s time stvara se atmosfera poverenja, poštovanja i simpatije. Da je to tako svedoče konstatacije, koje nalazimo u stručnoj literaturi. U tom duhu govorio je naš stručnjak Vasa Lazarević, kada je držao 18-V-1929 predavanje na radiu o istorijskom razvitku policije. Između ostaloga rekao je, da je policija „u pojedinim velikim i modernim državama osigurala sebi lep položaj svojim lepim stečenim glasom jedne korisne i važne ustanove zahvaljujući sve boljem i boljem tehničkom savršenstvu i specijalnoj stručnoj spremi svojih pretstavnika“. Isto bih mogao potvrditi i na osnovu ličnog iskustva, koje sam stekao, dok sam bio u svojstvu pomoćnika i vršioca dužnosti Upravnika jednog reona grada Moskve, koji je imao oko 300.000 stanovnika te je za praksu dao dosta poučnog materijala.

Nećemo pogrešiti, ako priznamo da policiji može pripadati vanredna uloga u pogledu kriminalnog vaspitanja građanstva. Ona je vrši ne samo putem ispravnog funkcionisanja svoga aparata, već i pomoću odredaba i naređenja, koja regulišu mnoge strane javnog života, a takođe i pomoću sankcija, koje joj stoje na raspoloženju i koje primenjuje na pojedince ili čak na izvesne grupe i kategorije prestupnika. Pošto ovde iznosimo samo opšti pregled organa kriminalno-pedagoškog vaspitanja na ovom mestu nećemo se upuštati u detaljnu analizu vaspitnih funkcija i zadaća policije.

Isto tako sada nećemo govoriti ni o naročitim policijskim institucijama, kao što su ženska policija, dečija policija za održavanje ćudoređa (police des moeurs). O svemu tome treba da posebno govorimo.

Što se tiče *sudstva* i njegove uloge, opet ćemo se tu ograničiti iznošenjem generalne karakteristike, dok ćemo na drugom mestu ući u detaljnije razmatranje.

Sud je pozvan da kroji pravdu, ili kako kaže Dr Slobodan Jovanović: „I upravna i sudska vlast dejstvuje po zakonima koje je zakonodavna vlast propisala; sudska vlast primenjuje te zakone; upravna ih izvršuje“ („O državi“, 3 izd. str. 261). Na drugom mestu isti pisac kaže: „Zakonodavstvo se sastoji u postavljanju opštih pravila; sudstvo u njihovom primenjivanju na posebne slučajeve“ (Ibid. 237 str.).

Šta je zapravo karakteristično u radu celokupnog sudskog aparata? Da on bude stavljen u dejstvo, potrebni su krivično delo i krivac, odnosno, učinilac krivičnog dela, drugim rečima, to je uvek reakcija na akciju, dejstvo post-factum, uz to dejstvo prilično sporo i ograničeno okvirom zakonom predviđenih sankcija, koje se primenjuju ne impersonalno nego isključivo prema realnom krivcu. Dakle, po samoj svojoj prirodi sudstvo je lišeno slobode inicijative, te nije u stanju da se bori protiv kriminaliteta putem preventivnih ili profilaktičnih mera, prema tome prikriveni ili ne otkriveni, latentni ili uopšte potencijalni kriminalitet, a uz to ljudska malicioznost i izopačenost, ukoliko su izbegli kažnjivi oblik svojih manifestacija, nisu pod udarom njegovog oružja. Uz sva ograničenja sfere njegove akcije, ipak sudstvu pripada ogromna uloga, jer uglavnom ima posla s jedne strane s najaktivnijim i najopasnijim činiocima krivičnih radnja, s t. zv. profesionalnim zločincima i prestupnicima, s druge strane s maloletnicima, prema kojima je njegov zadatak osobito delikatan, pošto se maloletnici vrlo lako mogu pretvoriti u ljude bez ikakve socijalne vrednosti, a mogu postati i okoreli zlikovci. Pošto sud određuje sankcije, on se eo ipso pretvara u vrlo važan organ kriminalnog vaspitanja, tako reći on određuje primenu jednog ili drugog režima i time predodređuje postupak izvršnih organa. Sem toga valja obratiti pažnju na značenje samog sudskog postupka.

Šta se dešava u duši krivca, kada je izveden pred sud? Retko koji krivac ne oseti svu težinu te situacije, jer je pretrpeo izvestan neuspeh već zbog toga što odgovara za svoj čin i što je morao doći u nove ni malo ugodne prilike, koje su vezane za boravak u zatvoru, za istragu itd. Ovako ispred cele javnosti razgolićene duše, moralno utučen, ponižen i postiđen, krivac u očekivanju sudske odluke preživljava vrlo teške časove i tad se odlučuje njegova sudbina. Od suda ovisi u mnogom, kako će krivac primiti presudu: da li kao cenu iskupljenja i mogućnost da se duševno očisti i preporodi, ili kao surovu, svirepu osvetu društva, koje ga se boji i kome bi inače mogao nametnuti svoju volju. Dakle: kajanje, ili još veća gorčina i zloba, oba toliko suprotna duševna procesa, u znatnoj meri zavise od dobre volje, razumevanja i umešnosti suda. Njegova presuda mora biti shvaćena i od krivca i od javnog mnjenja kao nužna odbrana interesa zajednice i kao mera opravdana ovim interesima i sudom savesti. Čim je veća vera u kompetenciju i pravičnost suda, čim veći ugled on uživa, tim je veća njegova moralna i vaspitna uloga. Tendencije modernih država idu u smeru povećanja kompententnosti suda (zato mu se, između ostaloga, stavlja ne raspoloženje institucija stručne ekspertize), i u pravcu obezbeđenja njegove nepristrasnosti i nezavisnosti (stalnost sudija), a to znači da je vaspitna uloga suda shvaćena.

Samoupravna tela, tj. *varoške i seoske opštine*, raspolažu pravima i sredstvima, koja ih stavljaju u red vrlo moćnih faktora u oblastima kriminalnog vaspitanja i kriminalne politike. Prirodna je stvar, da najbitniji uslov da ona postanu takav faktor jeste izvesni nivô kulturnosti opštinskih odbornika i viših opštinskih funkcionera. Kao što zakonodavac stoji u prisnoj vezi s javnim mnjenjem i mišljenjem iskusnih stručnjaka, tako se i opštine nalaze u još prisnijem odnosu sa štampom, javnošću, čak i sa najagilnijim pojedincima, društvenim radnicima.

Opštine imaju pravo i mogućnost da daju smer i obeležje javnom životu, da same stvore ili da podupru kulturno-prosvetne i karitativne institucije, kao što su: biblioteke, domovi kulture pa domovi za starce, za decu, za vaspitanje maloletnika, prenoćišta, prihvatilišta, obdaništa itd. Dakle, uglavnom, od samoupravnih tela valja tražiti smisao i dobru volju za t.zv. socijalno staranje ili za pomoćnu akciju. Na njima leži zadatak da se staraju o podizanju javnog morala i da podupiru rad socijalno korisnih udruženja i ustanova. Takozvana „zemstva“ u predratnoj Rusiji stvorila su pravo čudo, i to u zemlji, koja je bila jedna od najzaostalijih. Smisao i oduševljenje za svoj posao, kojim su se odlikovali mnogi istaknuti radnici „zemskih“ samouprava, delovali su tako na javnost, da su kod nje našli vrlo lep odziv, a kao posledica toga mnogi su se inteligentni ljudi s oduševljenjem prihvatili napornog rada u najzabačenijim palankama i selima. Na žalost, uspešni rad „zemstava“ bio je prekinut Svetskim ratom i Revolucijom, ali su i za vreme Svetskog rata zemska i gradska samouprava pokazale i dokazale svoju ogromnu vrednost, naime: kada državni mehanizam već nije bio u stanju da podnosi veliki napor i tolike žrtve, zemstva i gradovi su preuzeli na sebe zadaću da snabdevaju vojsku municijom i drugim potrepštinama. Dok su funkcionisala zemska i gradska samoupravna tela, Rusija je naglo napredovala i moglo se već govoriti o američkom tempu i ogromnim uspesima njenog razvoja. Sada u Rusiji ne postoje prave varoške i seoske opštine, sve je u rukama t.zv. sovjeta, koji su zapravo organi diktature jedne političke stranke. Kakva je posledica tih promena? Ne možemo gradskim i seoskim sovjetima da stavimo na teret pojavu t.zv. „besprizornih“. Stotine hiljade dece, a računaju da ih ima na milione, kako pokazuje i njihov naziv, ne uživaju ni pomoći ni zaštite. Iako komunalni sovjeti nisu tu bedu i nevolju sami skrivili, ipak ostaje nepobitna činjenica, da je nisu u stanju ukloniti ili ublažiti. Međutim, šta moramo misliti o toj napuštenoj deci? Propadanje ove dece znači uništavanje biološke vrednosti ruskog naroda i osiguravanje za mnoge godine unapred porasta razuzdanosti i kriminaliteta. Možda ni komunalnim sovjetima ne treba odreći dobru volju i želju da vode akciju o zbrinjavanju besprizornih, ali njima nedostaju sredstva. Na kraju krajeva nije ni potrebno da samoupravna tela sama i u svojoj režiji vode

staranje o slabijim članovima svojih opština ali ona moraju raspolagati sredstvima i dobrom voljom da ta sredstva stave na raspoloženje državnoj i privatnoj inicijativi. Ukoliko socijalno staranje ne postoji ili ne zanima opštinske odbore i sudove, utoliko je veća opasnost porasta kriminaliteta i opadanja javnog morala, jer mesto kulturno-prosvetnih i humanitarnih institucija na duše i telo dece i omladine, pogotovo one koja pripada siromašnim slojevima društva, razorno deluje ulica.

(Svršiće se)

MUDr OTTO HORETZKY — ZAGREB:

O duševno zaostaloj djeci

(nastavak)

Prije nego pređemo na prikaz debiliteta nužno je umetnuti objašnjenje jedne velike razvojne analogije. Kako mišljenje do puberteta nije samostalno, tako ni govor do 7 godine ne živi dovoljno u vlastitim ritmovima nego slijedi i oponaša okolinu. Ali u prvoj klici postoji hodanje, govor i mišljenje već kod malog djeteta od 3 godine. Druga je stvar, kako se volja osjećaj i misao izgrađuju postepeno kroz tri perioda po sedam godina*) Jedan i drugi momenat, i prva klica i kasnije izgrađivanje, važne su za razlikovanje triju stepenova ljudske duševne zaostalosti. Već u najranijem djetinjstvu, kad se uči hodati i tako reći po prvi puta govoriti i misliti, nastaju osnovne smetnje, sudbonosne za cio kasniji život. Kasnije, kad se govor i mišljenje usavršavaju (od 7—14 i 14—21 godine) uslovljuju anomalije nastale u najranijem djetinjstvu način i obuhvatnost daljnjeg ravoja. Kad se to uzme u obzir, onda nam postaje jasno, da je duševna zaostalost problem najranijeg djetinjstva i da je neizmjerno važno, da se baš kod te najmanje djece počne intenzivnom medicinskom pedagogijom i terapijom. Taj problem izmiče nam lako s vida i zbog toga, što u školu dolaze od zaostale ponajviše samo debilna djeca, pa se sva pažnja posvećuje njima.

Jedna shema moći će nam donekle samo na ukočen način ilustrirati ta zamršena, ali važna razvojna zbivanja.

Napomena uredništva:

*) Važnost ritmičkog perioda od po 7 godina, koji je bio poznat već u Starome veku, čak mnogo poznatiji nego danas, ističe u novije vreme naročito univ. prof. Dr. Hermann Swoboda u Beču (delo „Das Siebenjahr, Untersuchungen über die zeitliche Gesetzmässigkeit des Menschenlebens" Bd I, Vererbung — Wien 1917). Dr. Swoboda podvlači naročito važnost ovog vremenskog faktora (Zeitfaktor) za probleme nasleđa kod čoveka. Po njemu se tek pomoću ovog faktora može uneti red u komplikovane odnose pri pojavama nasleđa kod čoveka, gde na prvi pogled Mendelovi zakoni izgleda ne mogu da se primene, a naročito u pitanju tzv. „dominantnih oznaka".

normalni razvoj

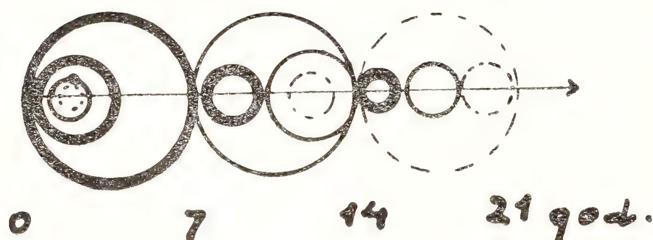

volja
osjećanje
mišljenje

Na osnovu te sheme mogao bi se dati pregled razvojnih zaostalosti kod idiota:

idiot

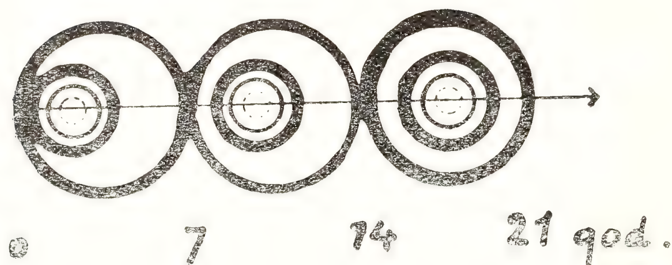

To jest on kasnije prohoda (katkad tek u 3—4 godini); sadržina njegove unutrašnjosti sastoji se u volji i njenim manifestacijama, od 7 godine dalje obično se više ne mijenja; ne uči, nego samo tjelesno raste.

Imbecil bi se mogao prikazati ovako:

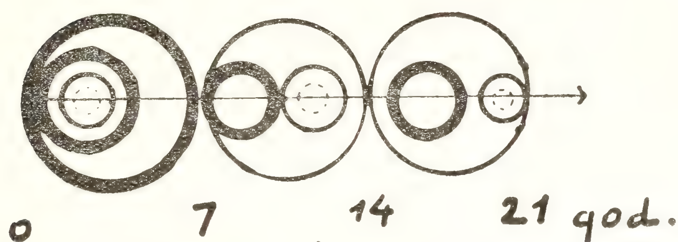

On uči hodati i govoriti također dulje i teže. To svoje znanje upotpunjava donekle sve do 14 godine, ali nikada ne nauči u to doba sve ono, što druga normalna djeca. Iza 14 godine obično prestaje sasvim dalji duševni razvoj.

Debilno dijete karakterizirano je tim da u početku stekne sve funkcije, ali ih ne usavrši kao normalni čovjek. Specijalno treće od spomenutih doba za nj znači izrazitije zaostajanje.

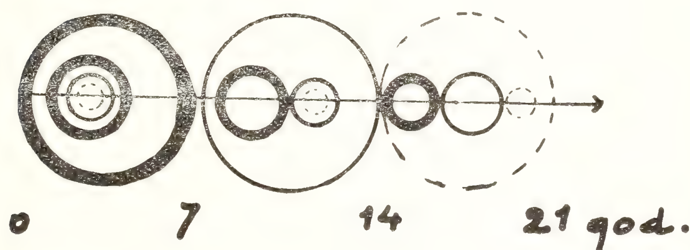

To jest on u klici ima sve funkcije, ali zbog zaostalosti mišljenja uči i nadopunja teže pogotovo onda, kad se traži samostalno mišljenje.

Kraj bogatih i mnogobrojnih elemenata ljudske duše te sheme od ovog grubog objašnjenja na sve moguće načine variraju, čim uzmemo u obzir više pojedinosti. Ta čak i uticaj triju osnovnih duševnih snaga (mišljenja, osjećaja i volje) jedne na drugu se mijenja. U diferencijaciji može se ići i dalje, ako se uzme u obzir da neka djeca više zaostaju u najranijoj dobi, a druga da imaju dosta zdravu klicu, ali je nisu mogla kasnije valjano razviti. Sad nam je lako shvatiti i treću, najlakšu formu zaostalosti.

Debilitet se naročito ispoljava onda, kad mišljenje treba da poprima samostalnije forme. Kod debila mišljenje se mehanički odvija. Instrumenat misli-mozak i živčani organi - sapeli su misaoni proces u stroge, uske puteve. Neelastičnost u reprodukciji, produkciji i kombinaciji pojmova karakteristična je za taj stepen zaostalosti. Autokritika, rasuđivanje, pažnja često i pamćenje pokazuju neku krutost, skamenjenost, zasićenost i težinu.

Ovakovom podjelbom mi smo pokušali pobliže karakterizirati i fiksirati neke tačke, koje su kao neke prekretnice kod normalnog dječjeg razvoja i s kojih se mogu osvijetliti mnoge nerazjašnjene pojave kod duševno zaostale djece. Razumljivo je da će većina zaostale djece pokazivati anomalije u sva tri područja duše. No najvažnije je to, da nađemo gdje je glavna smetnja i način, kako ćemo utvrditi čime i koliko se može pomoći tom djetetu. Ako podijelimo duševno zaostalu djecu jednostavno na idiote, imbecile i debile prema raznim testovima, mi ćemo si stvoriti neku jednostranu ili nesređenu sliku intelektualnih sposobnosti te uopće ne ćemo znati tačnije, što se sa tim djetetom događa. Na temelju napred izložene analize otvaramo nove puteve, koji nas upućuju direktno na medicinsko-pedagoški rad.

Od drugih razdioba, koje gledaju na stvar samo vanjskim, empiričkim pogledom, najpoznatija je ona, koja dijeli zaostalu djecu na takovu, koja se prema okolini odnose aktivno, i na tupe, mirne, negativne forme. To jest eretične ili uzbudljive forme pokazuju neki nutarnji nemir, koji se ispoljuje bilo pokretima, bilo u brbljivosti, bilo u brzoj promjenljivosti osjećaja, već prema stepenu zaostalosti. To su djeca, koja ne mogu mirno sjediti u školi, koja istrčavaju, koja sve znadu, uvijek ih se čuje. Njihova koncentracija i pažnja je slaba, a interes velik ali površan. Glasnoća i bezobzirnost, nasrtljivost pa bezglava hrabrost osposobljuje ih, da u životu blefiraju. Često se među njima nalaze štreberi i biflanti, koji mehanički pamte i pod svaku cijenu hoće na površinu.

Takovo praktično gledanje na zaostalu djecu daje nam mogućnost, da nekako svrstamo konsekvence, koje kod njih kasnije u životu nastupaju, naročito u etičkom i socijalnom smislu. Kod eretičnih imbecila i debila moralno etički osjećaji su „terra incognita". Ne zato što ne će da ih poznadu, nego zato što ti osjećaji kod njih nisu uopće valjano razvijeni. Zato na pr. prelaze preko smrti roditelja potpuno ravnodušno: pogotovo ako se nadaju, da će od toga imati nekakve koristi. Ako pak stignu u kakav mehanički posao, recimo tvornički, oni će moguće čitav život ostati nezapaženi. No često se na kakvoj malenkosti otkrije njihov nedostatak, bilo da podbace u braku ili inače u društvu. Eretični debil voli da paradira i da se zabavlja, on će potrošiti čitav imetak, ako je bogat, na pr. na žene, dok se jednog dana nakon nekog škandala ne povrati kući. Tada će ga eventualno nastojati što prije oženiti, jer će

roditelji tako kušati da riješe problem eretičnih debila. Takovi pokušaji često završavaju time, da se mladić stavi pod skrbništvo ili u kakav sanatorij za duševno bolesne. Debilno seljačko dijete obično će čuvati koze ili krave, a ako živi u gradu lako će doći u konflikt s vlastima. Uopće stvar mnogo ovisi o miljeu, koji na slabijeg čovjeka jače utiče.

I spol ima svoje značenje. Ženska debilna djeca imućnih roditelja teže uče i ako imadu zgodan eksterijer vjerojatno će se udati. Ona će se obično pobrinuti za dovoljan broj djece, ali uglavnom će se u tom slučaju njihov defekt manje zapaziti. U siromašnijim slojevima zapaziće se relativno mnogo jače eretična debilna djevojka. Njezina nemirna narav goniće je od nemila do nedraga. Lako će je nagovoriti na krađu i prostituciju. Katkada je za nju sreća, ako učini kakav delikt, jer je onda otkriju i pobrinu se za nju.

Kod apatičnih tupih debila i imbecila biće tok života također mnogo ovisan o vanjskim prilikama. Bogatog će gurati roditelji i nastojati da dobije kakovo namještenje. Nakon mnogih brodoloma i neuspjelih pokušaja ostaće mnogi definitivno kod kuće. Siromašni apatični imbecil provodiće jednoličan život iz dana u dan. Kamo ga gurnete, tamo će ostati. Zadovoljan je sa svime. Glavno je da dobije hrane i da mu date mira. Manjak na inicijativi daće mu svoje obilježje.

To su uglavnom karakteristični orisi onih duševno zaostalih, koji se provlače kroz život i školu i koje susrećemo bilo u duševnim bolnicama, bilo na sudu ili najčešće kao skrivene među mnoštvom u ljudskom društvu. Na osnovu takovog razdjeljenja za racionalnu terapiju ne dobivamo upravo nikakvih smjernica.

Još teže je današnjem društvu s teškim idiotima. Na jednom smo to primjeru već prije pokazali. Ako se takav idiot nalazi kod kuće među normalnom djecom, on terorizira čitavu familiju. Stvaraju se najnemogućnije situacije. Vječni rat i borba. Ne znaju kako će s takovim djetetom postupati, pa njegova prisutnost kraj druge djece dovodi roditelje često upravo u očajanje. Pogotovo pred pubertetom. Dijete je izloženo na milost i nemilost kritici i nemilosrdnosti okoline. To su najbjednije slike što ih čovjek može doživjeti. Nije rijetkost da nađete dijete svezano i zaprljano na podu u nekoj tamnoj izbi, naročito ako je još nemirno. Mirni apatični idioti obično rano umiru.

Od interesa je spomenuti dvije vrsti zaostalosti, koje se svojim tipom razlikuju od ostalih. To su mongoloidi i kreteni.

Mongoloidizam nazvan po karakterističnom položaju i kosom rezu očiju te istaknutim jagodičnim kostima, prate uvijek i tjelesne anomalije. Djeca su niskog rasta, trup je prema ekstremitetima napadno velik. Kosti su kratke i gipke, koža je crvenkasto rumena, dosta vlažna, na dlanovima kao napuknuta, jezik je navoran ili isprekidan, glava okrugla, nos širok. Oni su ži-

vahni i mirni. Već se kod poroda mogu često prepoznati. Tko jednom vidi mongoloida prepoznaće sve ostale. Toliko nalikuju jedan na drugoga. U Njemačkoj imade oko 1% mongoloida od svih idiota, a u Engleskoj oko 5%. Ti su mongoloidi vrlo interesantna pojava. Zamislite, kakva je to zagonetka s gledišta nasljeđa, da dijete Engleza, Rusa, Nijemca, Francuza itd. pa makar kako različiti bili roditelji, gotovo jednako izgleda! Duševni stepen te djece je različit.

Drugi je tip *kretenizam*. Kreteni su karakterizirani niskim rastom, suhom mekanom kožom i duševnom zaostalosti. Izgled im je starački, zubi manjkavi i nepravilno poredani, nos širok i uleknut, prsti kratki i zdepasti, koža poput tijesta. Neki imadu gušu. Govor im je nesavršen, ne znoje se. Rast kose je vrlo slab, stepen zaostalosti različit. Kretnje su im i hod vrlo nespretni. Ako se kretenizam razvije u kasnijim godinama onda ne pokazuje svih tih simptoma. Nazivamo ga tada *miksedemom*. Kod njega ne postoji niski rast, i zaostalost ne dosiže tako teški stepen. Uzrok te zaostalosti nalazimo u nepravilno razvijenoj žlijezdi štitnjači. Ta žlijezda pomoću svojih sokova upliviše na rast i izmjenu tvari. Ako se taj sok ne producira u dovoljnoj količini (uslijed bolesti te žlijezde), nastaje tip kretena. Podavanjem životinjske štitnjače polučujemo dobre rezultate kod tih vrsta duševne zaostalosti, ako dosta rano počnemo s liječenjem. Drugo je pitanje kako nastaje taj manjak i ta promjena same žlijezde.

Do sada smo ukratko ocrtali, kako se zaostalost razvija i kako se manifestira, ali nismo govorili, koji uzroci do tih anomalija dovode. Na to nije lako potpuno odgovoriti.

Činjenice, koje dovode do duševne zaostalosti, možemo donekle podijeliti na vanjske i unutarnje. Vanjski su uzroci: sifilis i alkoholizam roditelja, duševno bolesni ili epileptični roditelji, nadalje bolesti, koje izazivaju oštećenje moždanog tkiva ili jači pritisak na mozak. U ovu grupu idu: gripa, infektivne bolesti, ozljede, tumori, smetnja kod poroda, konačno bolesti žlijezdanog sustava i razne rjeđe živčane bolesti.

Daljnji važni faktor u naše vrijeme, već zbog širine djelovanja, jest bolesno i razrovano društvo, neorijentacija u svijetu, površnost i mehanizacija čitavog našeg života. Nepoznavanje i nerazvijanje spiritualnih vrednota sa strane onih, koji okružuju i uzgajaju mladež. Zatim kulturne tekovine, koje dovode do komoditeta, neaktivnosti i uspavljivanja duševnih snaga. Takovih imade u svakom uglu u izobilju i one uz neke možda i dobre strane, doprinašaju u velikoj mjeri razvitku duševnih anomalija (film, radio, pretjerani šport s rekorderstvom, novine itd.). Uslijed jednostranog djelovanja tih faktora na roditelje i djecu gotovo u sve slobodno vrijeme, izložen je prirodan razvoj duševnih snaga stalnim insultima. Odatle rezultira ili duševna zaostalost ili kakova druga duševna pa čak i tjelesna anomalija. Gotovo sva t.zv.

nervozna djeca posljedica su takove neuravnotežene okoline.

Preostaje još čitav niz u pravom smislu duševno zaostale djece, koji ne možemo protumačiti samo tim vanjskim faktorima. Mi smo kod opisivanja razvoja pojedinih duševnih kvaliteta spomenuli, da postoje razne zapreke kod izdvajanja i razvoja pojedinih duševnih snaga. Taj problem moramo postaviti na najširu bazu. Jer, kako nastaju zapreke? Kod posljedica upale mozga lako nalazimo zapreku u samom bolesnom procesu mozga. Od momenta upale duševne se snage ne razvijaju jednakim tempom. Drukčije je, kad ne nalazimo tako očitog vanjskog uzroka nego nalazimo samo duševne snage a priori slabe i nepotpune pa uslijed toga nastaju disharmonije. Vidimo samo, da djeca kasno prohodaju, otešćano govore, dugo mokre u krevet, a za sve to ne nalazimo jasnih uzroka. Tad to pripisujemo endogenim faktorima.

Među zaostale s endogenim uzrokom spadaju i prije spomenuti mongoloidi. Roditelji potpuno zdravi. Nigdje u lancu pređa kakova minus varijanta. Samo nošenje (graviditet) bez incidenta. Prvo dijete zdravo, drugo mongoloid, treće zdravo. Postoji teorija, da se radi o oštećenju zametka, ali ta teorija ne kazuje ništa o porijetlu samog uzroka. Nigdje kakav vanjski ma i mali uzrok. Morali biste strašno „nakrenuti i spojiti" kromosome, da protumačite tu pojavu. Poznato je da se baš putem kromosoma nastoji tumačiti naslijeđene sposobnosti, svojstva, dispozicije itd.

Slučaj? Mi uvijek naginjemo sve više tome, da stvari, koje su kompliciranije a kojih ne možemo odmah pregledati, nazovemo slučajem. Tko ne zna zašto je netko pao s tornja, smatra to pukim slučajem, a možda je taj pad bio unapred smišljen čin.

U mongoloida ima nešto, po čemu su kao braća. Kad bi ih postavili jednog kraj drugog, mogli bi mirne duše pomisliti da potječu od istih roditelja. Rođena braća razumljiva su nam po istim roditeljima. Kod „braće" mongoloida toga nema. Od prave braće veća braća su blizanci. Nisu im samo roditelji isti nego se rađaju najedanput te im je eventualno i zametak isti. A ipak blizanci znadu biti mnogo manje slični nego mongoloidi, djeca raznih roditelja. Na prvi pogled čini se da se i tu radi o slučajnosti. Neke mutacije i kombinacije nasljedstvene tvari? Ako tome još dodamo da kod istih roditelja postoji duševno zaostalo dijete i talentirano dijete, zaista se moramo čuditi pred takvom igrom prirode. Sâmo se nameće pitanje: nema li tu ipak neke zakonitosti? Na to pitanje može se razno odgovoriti. Zavisi od toga, kako gledamo na osnovne probleme života uopće, a napose na postanak čovjeka i njegovo značenje. Moglo bi se prigovoriti da je to nenaučno stanovište. No taj prigovor vrijedi jedino onda, ako se naučnim smatra samo ono, što se zaključuje na osnovu aprioristićkog i materijalističkog pogleda na svijet. S druge strane se često događa ako je čovjek u svojoj naučnosti

suviše ukočen da se baš onda laboratorijski i kabinetski zaključci netačno i nedopušteno prenesu na čovjeka. Najbolji primjer za to je eksperimenat sa životinjama kod probanja djelovanja lijekova. Kod tog se pokusa stavlja čovjek u isti red sa životinjom, a zaključci i rezultati koji su stečeni kod takvog pokusa često su se izravno prenosili na ljude.

Vidimo dakle, da je i te kako važno baš u naučnom pogledu da vodimo računa o tome, kako će se koji eksperimenat ili iskustvo misaono preraditi i primjenjivati. Do ekstremnog gledanja na pr. na problem sterilizacije dolazi se stoga, što ga jedni promatraju samo kao materijalisti, drugi kao spiritualisti, treći čak kao nacionalci, klerikalci, marksisti itd. Kraj toga svi mogu da se u svoje svrhe posluže nekim nepotpunim naučnim činjenicama tj. objektivno sakupljenim iskustvima.

Do izvjesne zakonitosti kod postanka i razvoja duševno zaostalog djeteta doći ćemo, ako pobliže promotrimo endogene tj. unutarnje uzroke. Biologija nastoji te stvari protumačiti u vezi s hereditetom pomoću kromosoma i gena, mikroskopski sitnih djelića u spolnim stanicama. Ta, u suštini homogena masa bjelančevine, da je nosilac tjelesnih i duševnih osebina. Jedan dio kromosoma muške rasplodne stanice i jedan dio ženske sastavlja se u stanovitom omjeru, a o tome kako se vežu ti štapićasti djelići treba da zavisi, kakav će biti novi individualitet. Ili tačnije, uglavnom o slučaju. Do tog otkrića došlo se na temelju pokusa s biljkama, jajima morskog ježa, miševima, vinskom mušicom, leptirima itd. To otkriće služi kao moderna naučna dogma, te se na osnovu toga vrši selekcija plemenitih voćaka, trkaćih konja i ljudskih rasa. O tome bi se dalo mnogo više i zvučnije pisati, no ovoliko za našu daljnju orijentaciju dovoljno. Matematskom tačnošću dade se izračunati koliko će u prvoj, drugoj itd. generaciji biti bijelih, crvenih i ružičastih ruža. Donekle se taj zakon dade primjeniti i na nekoje životinje. No sve što je kao rezultat pokusa s križanjem pasmina preneseno na ljudski rod, pa teorija gena (hipotetični djelići u kromosomima, koji da prenašaju diferencirane kvalitete duše s roditelja na djecu), u najmanju ruku valja uvrstiti u neopravdane hipoteze. Kad bi i prikrpili uz svaki kromosom nekoliko hiljada duševnih kvaliteta, opet bi došli u mučnu situaciju da posve različite, ali obuhvatne kvalitete duše (gen za muziku) vezujemo uz gotovo homogenu materiju kromosoma! Taj je materijalistički monstrum više fantastičan i u očima današnjeg skeptika, nego najtanji spiritualizam, kad govori o samostalnom postojanju duha.

(Svršiće se)

VILKO MAZI — Ljubljana:

V boju proti jecanju

(Referat na I godišnjoj skupštini Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije — Beograd, januara 1935 godine)

Jecanje (asocijativna afazija) je ena najbolj razširjenih, pa tudi ena najtrdovratnejših govornih motenj. Dasi v naši državi še ne vodimo o tem statistike, sodimo po vsej priliki, da tudi pri nas jeca več ali manj vsak stoti človek, med šolsko mladino pa je celo 2 do 3% jecačev. Jecače dobimo v vseh slojih naroda, posebno pa v družinah, kjer so roditelji vsled težkih gospodarskih prilik ali drugih nadlog prekomerno živčano razdraženi in kjer zato manjka mirnega, patriarhalnega sožitja.

Jecač je velik siromak, odkar se začne zavedati svoje napake. Ne samo da je na slehernem koraku izpostavljen očitnemu ali prikritemu zasmehu družbe, mu je zelo otežkočen, dostikrat celo nemogoč dostop v to ali ono službo, v ta ali oni poklic. Njegova misel grebe noč in dan v enem edinem vprašanju, kje in kako najti izhoda iz teh Tantalovih muk, kako dobiti zdrav govor in nemoteno razpolagati z njim. Jecači ne izbegavajo govoru; oni imajo celo prav mnogo povedati in so včasih še preveč zgovorni. Saj so pa to tudi ponavadi zelo nadarjeni in sposobni ljudje. Toda občutek, da se jim bo govor mahoma zataknil in da se bodo v tistem trenotku osmešili ali pa vsaj zbudili mučno pozornost, jim zmerom spet jemlje pogum do govora, jim vriva misel inferijornosti. Mnogo jih je, ki v teh tegobah obupajo sami nad sabo, zasovražijo okolico, postanejo izraziti mizantropi ter nemalokdaj posežejo po svojem lastnem življenju.

Jecanje je torej težko socijalno zlo, ki smo mu doslej v naši državi posvečali vse premalo pažnje. Dočim so naši sosedje in druge kulturne države že v stoletnem intenzivnem boju s to govorno hibo, imamo pri nas en sam ambulatorij za odpravo govornih motenj in še tega smo dobili šele v zadnjih letih. Vočigled neizpodbitnemu dejstvu, da imamo pri nas najmanj 150.000 jecačev, pomeni ta ambulatorij komaj skopo kapljo balzama na to pekočo socijalno rano. Prav tako revni smo tudi glede literature o tem vprašanju, ker premoremo doslej, kolikor je meni znano, eno samo drobno brošurico od pokojnega ravnatelja *Medveda*, pa še ta je samo skromen izvleček iz knjige nemškega strokovnjaka *Dr Gutzmanna* ter že daleč za izsledki moderne logopedije. O kakih tečajih, odnosno o specijalnih zavodih, ki bi jih bili ti siromaki tako krvavo potrebni, in s katerimi se nekatere države ponašajo že izza svetovne vojne, pa pri nas ne bomo mogli govoriti vse dotlej, da se ublažijo naše težke gospodarske prilike, ali pa da nam nebo nakloni velikega mecena,

ki bi si s tako ustanovo izklesal trajen spomenik ljudske hvaležnosti.

BISTVO JECANJA

Jecanje je po najnovejših dognanjih psihična motnja, ki se kaže v nekem krčevitem zatikanju govora in to posebno v dialogu, zlasti pa takrat, kadar ima jecač občutek, da ga poslušalec mučno opazuje, ali kadar mora nenadno kaj prav važnega povedati; kadar stoji torej pred kakim odločilnim trenotkom. V takih okoliščinah se neredkokdaj zgodi, da se mu govor ne samo trenotno zatakne, temveč celo popolnoma odpove. Kadar je jecač sam, ali se vsaj ne čuti opazovanega, zlasti pa v deklamaciji in pri petju, mu teče izreka navadno brez vsakih težkoč. Iz tega lahko sklepamo, da je glavni vzrok vsakokratnega jecanja iskati v nepripravljenosti in pod uplivom poslušalca, v nekakem strahu, da bi utegnil govor tu ali tam naleteti na ovire, ki bi na poslušalca napravile neprijeten dojem.

Doslej smo bili navajeni deliti govorne težkoče jecačev v dve skupini: *tonično* jecanje, kjer se izreka zatakne na gotovem glasu ali zlogu, navadno na začetku besede ali stavka, ter po premaganju ovire gladko steče dalje (na pr.: p———et), dočim pri *kloničnem* jecanju izreka ne obvisi, temveč teče preko večkratnega ponavljanja glasu, zloga ali celo poedine besede (na pr.: pppppet). Klonus je pravzaprav primarna oblika jecanja, ki polagoma prehaja v tonus. Novejša opazovanja so pokazala tudi zelo pogost pojav obeh navedenih oblik hkratu, te je *klonotonus* odnosno *tonoklonus*, kakor pač kateri prevladuje. In še eno, toda doslej zelo malo znano skupino imamo, na katero je pokazal zlasti dunajski logoped *Dr Fröschels* ter jo imenuje *kaširanje*. Gre tu večinoma pri starejših in inteligentnih jecačih za pojav, kjer se ne pokaže niti tonična niti klonična oblika jecanja, pač pa jecač brez vidnih naporov, kakor da bi premišljeval, tako dolgo počaka z izreko, da ga mine tesnoba in da dobi občutek varnosti, nato pa gladko izgovori. Simptomatično pri tem je, da tak jecač, dokler je v tej svoji notranji borbi za izreko, ne gleda poslušalcu v oči in da mu v tem času nalahno podrgavajo nosnice, kar lajik komaj opazi. V svoji praksi sem imel en sam tak primer, ki bi mu rekel lahko *notranje* jecanje za razliko od vsakomur opaznega tonusa in klonusa, ki bi ju mogli imenovati *zunanje* jecanje.

Domalega vsi jecači imajo nekak strah pred izreko gotovih konsonantskih skupin, pa tudi pred posameznimi konsonanti, osobito pred zaporniki, in celo pred vokali, kakor zatrjujejo to mnogi strokovnjaki. *Liebmann* pa trdi, da vokalnih jecačev ni in tudi jaz doslej še nisem dobil nobenega. Zanimivo je, da ta strah ni latenten, to se pravi, da včasih težkoča sploh ne nastopi in se izvrši izreka kritičnega mesta proti pričakovanju gladko. Zanimivo je tudi, kako se skoro slehern jecač skuša

izogniti takih vnaprej slutenih težkoč in to na zelo različne načine. Eni zamenjavajo „težje“ glasove, zloge ali besede z „lažjimi“, drugi pa jih postavljajo v tak vrstni red, kjer se jim vidi, da pojde brez ovir. Mnogi pa se poslužujejo še drugih trikov, tako na pr., da vrivajo pred „težka“ mesta gotove olajševalne glasove, zloge in celo besede, ki nimajo nobene vsebinske zveze ter služijo zgolj sproščenju govorne težkoče. Ta pojav je v znanstvenem svetu znan pod imenom *embolofrazija* in ga najdemo zlasti med inteligentnimi jecači. Tako je eden mojih kandidatov embolofraziral z besedo „ne“ ter jo mnogokrat vrival celo med kako drugo besedo, ako se je nadejal težkoče (na pr. ju-ne-tri, namesto jutri). Seveda si jecač s takimi „olajšavami“ stori dostikrat prav slabo uslugo, ker napravlja z njimi govor še bolj nejasen in nesmiseln.

Sicer pa ima vsak jecač svoje izrazite težkoče in tudi svojo izrazito težnjo, kako bi se prebil najuspešneje preko ovir, kako bi čim najbolje prikril svojo napako in tako čim najbolj imponiral poslušalcu s svojim govorom. Ta želja po imponiranju postane dostikrat tako bolestna, da se izživlja v njej vse njegovo hotenje, da polaga vso važnost samo na obliko in pri tem popolnoma zanemarja vsebino govora.

Jecač se skoro na vsak pogovor pripravlja kakor na težak izpit, vidi strahove v gotovih črkah, ki jih pa v govoru ni, ker imamo tu opraviti samo z glasovi, in ravna sploh popolnoma nasprotno nego normalno govoreč človek, ki smatra govorno funkcijo kot avtomatično opravilo ter se zanjo prav tako malo zanima kakor za kako drugo avtomatično funkcijo svojih organov na pr. dihanje, ali hojo, to se pravi: popolnoma nič. Jecač pozablja na to, da se poslušalec ne briga niti za svoj govor, še manj pa za govor koga drugega ter da ga zanima samo izvedeti, *kaj*, ne pa *kako* mu hoče kdo govoriti. Normalno govoreč človek ne pozna kakih „lažjih“ ali „težjih“ besed, on ve, da mu je narava že vse tako pripravila, da v trenotku, ko hoče svojo misel razodeti, more tudi že izprožiti svoja govorila brez kakršnekoli ovire, dočim jecač venomer dvomi o tej svoji zmožnosti. Dvom pa rodi strah, ki zbega artikulacijske organe. Jecač ima naposled občutek, da ga poslušalec nestrpno priganja h govoru, da mu ne da potrebnega časa za artikulacijo, dočim bi se moral zavedati, da te pravice nihče nima ter da je vsak človek suveren gospodar svojega govora. Tako torej vidimo, da je vse mišljenje jecača o govoru napačno in da je jecanje prav za prav bolj miselna nego govorna motnja.

SOGIBI

Simptomatični pojav pri jecanju su tudi *sogibi*, to je krčevito migotanje mišic na ustnicah in na spodnji čeljusti, mežikanje (nistagmus), skimavanje z glavo v to ali ono stran, potresavanje ramen, podrsavanje z nogo itd. Nekateri strokovnjaki,

med njimi tudi *Dr Fröschels*, menijo da so ti sogibi, čeprav pri vsakem jecaču drugačni, hotne narave, to se pravi, da jih jecač zavestno uporablja, da se more z njimi prebiti preko nastalih težkoč, odnosno, da skuša z njimi vezati poslušalčevo pozornost tako dolgo, dokler se govorni organ ne sprosti. *Gutzmann* pa je mnenja, da je tvorba teh sogibov podzavestna. *Strümpell* jih šteje celo med patološke pojave. Jaz se tudi v tem pridružujem *Dr Fröschelsu*, oprt na izjave mnogih mojih klijentov, da se poslužujejo sogibov namenoma, kadar slutijo težkočo. To velja zlasti o sekundarnih sogibih, to je onih, ki se ne tvorijo v neposredni bližini govoril. Tudi o sogibih moremo reči, da so čisto individualni, nekateri jecači pa se jih sploh ne poslužujejo, zlasti oni ne, ki jih nadomeščajo z embolofrazijo.

VZROKI JECANJA

Vzroki jecanja so samo psihične narave. V prejšnjih stoletjih pa so mnogi trdili, da je jecanje organska napaka. Tako pravi *Aristoteles* (384-322 pr. Kr.), da ima jecač prekratek in pretrd jezik, dasi že *Hippokrates* pred njim (460-337 pr. Kr.) popolnoma pravilno ugotavlja, da je treba iskati vzrok jecanja v inkongruenci med mišljenjem in govorom. V 16 stoletju je italijanski zdravnik *Hieronymus Mercurialis* zatrjeval, da povzroča jecanje prevelika vlažnost telesa. Zato je jecačem odsvetoval umivanje in kopanje, priporočal odvajalna sredstva in nek jedek obliž na tilnik. Leta 1841 je tvegal nemški kirurg *Dieffenbach* na nekaj jecačih zelo krvavo operacijo jezika, trdno prepričan, da je jecanje samo anomalija jezika. Dosegel pa ni nikakega izboljšanja. Tudi naziranje, da izvira jecanje iz napačnega dihanja, se je pokazalo kot zmotno. Jecač ima navadno popolnoma normalne govorne in dihalne organe, sicer bi ne mogel gladko deklamirati ali peti.

Danes moremo govoriti prav za prav samo še o treh vzrokih jecanja, ki pa so naposled vsi psihične narave. Najčešče povzroča jecanje kak strašen dogodek iz zgodnjega detinstva, ki se utisne globoko v podzavest in ki ga skoro ni mogoče nikdar več izkoreniniti. Jecač se morda tega dogodka niti ne spominja, vendar mu je vselej baš pri govoru tako usoden. Nadalje utegne biti jecanje tudi posledica težkih infekcijskih obolenj (tifus, škrlatinka, meningitis), ki sežejo tudi na centralno živčevje. Končno se more pridobiti jecanje tudi s posnemanjem, kar se najčešče dogaja v šolski dobi, pa tudi že pred njo. Napačno je mnenje, da utegne biti jecanje prirojeno, ker si ga je otrok pridobil samo s posnemanjem slabega vzora.

Jecanje se pojavi v dobi govornega razvoja, to je še do prvih šolskih let, ki so še posebno nevarna, ako pride tak otrok v stik z drugimi jecači in k učitelju, ki ne zna pravilno ravnati z njim. Nevarna za jecanje pa je potem tudi doba pubertete. Zanimivo je, da je odstotek jecačev med moškimi mnogo večji

nego med ženskami in to med vsemi narodi. Ovržena je na podlagi novejših proučevanj trditev, da nekateri narodi (na pr. Kitajci) ne poznajo jecanja.

ODPRAVA JECANJA

Kakor so ljudje iskali različne vzroke jecanja, tako so bila različna tudi sredstva, ki so se jih posluževali za odpravo te govorne motnje. Omenil sem že dokaj čudaško terapijo Mercurialisa. Toda to je bilo še v 16 stoletju. Mnogo bolj nas mora začuditi fiasko Dieffenbachove operacije, ali pa še kasneje *Langenbeck* in *Klencke*, ki sta hotela odpraviti jecanje z vcepljanjem raznih serumov ter odvajanjem krvi na cepljeno mesto, ko so imeli že davno pred njimi Nemci sami *(Dr Frank)*, zlasti pa Francozi *(Bertrand, Serres d'Alais, Itard, Rullier* i dr.*)* mnogo praktičnih strokovnjakov, ki so hodili pri odpravi jecanja nam mnogo bolj razumljiva in tudi že dosti uspešna pota. Tako pravi *Bertrand*, da je jecanje krčevita živčna afekcija, ki jo je mogoče odpraviti samo s psihičnimi pomočki, zlasti z odvajanjem pozornosti od govorne funkcije, pa naj si bo to že s katerokoli metodo, samo da ima pacijent dovolj trdne volje, iznebiti se svoje napake. Velike uspehe je žel v tem času v Nemčiji tudi *Denhardt*, ki smatra strah pred glasom in govorom kot glavni vzrok jecanja ter se je zato posluževal predvsem psihoterapeutskih pomočkov.

Danes vemo, da jecanju kot psihični motnji ne pridemo blizu z nobenimi materijalnimi pomočki. Desi moramo objektivno priznati, da je medicinska znanost zelo globoko prodrla v ta problem in da še vedno prinaša nova razkritja, vendar jecaču ni mogoče pomagati z nobeno medicino in tudi z nobeno operacijo. Zato tudi ne moremo govoriti o zdravljenju jecanja, temveč samo o odpravljanju jecanja. To pa je psihoterapeutska zadeva in predvsem stvar pedopsihologa, ki pa mora biti tudi dober poznavalec fonetike. Če je obenem tudi zdravnik, je to samo plus, nikakor pa ne pogoj. Res je jecanje naposled v zvezi tudi z ostalim organizmom, toda nikdar v toliki meri, da bi si tu ne znal pomagati izkušen pedopsiholog-fonetik, ki mora kot tak dobro poznati anatomijo in fiziologijo govornega organa in centralnega živčevja, ako hoče svoje znanje postaviti na pravo podlago. Kdor danes še trdi, da je odpravljanje jecanja izključna domena medicine, dela to iz nepoznavanja stvari ali pa iz sebične špekulacije, kajti mi vemo, da so najboljše uspehe pri jecačih dosegli doslej baš nemedicinci. To se mi je zdelo vredno povdariti, ker je tudi pri nas še zelo razširjeno mnenje med lajiki, da je treba jecača „zdraviti" ter da zna in more to samo diplomiran zdravnik.

Poznamo mnogo metod za odpravo jecanja, po katerih je mogoče doseči prav lepe uspehe. Žalibog pa so ti uspehi največkrat samo trenotni in navidezni, kajti čim se vrne jecač iz

takega tečaja ter se znajde v le količkaj vznemirljivem okolju, začne takoj spet jecati in nemalokrat še huje, nego je jecal poprej. Nobena metoda ne more roditi trajnega uspeha, ako nima pomočkov za odpravo vsakokratnega strahu pred govorom in poslušalcem in ako ne zna jecaču pokazati in dokazati njegovega napačnega pojmovanja govorne funkcije. Tako je danes tudi že skoro brez vse vrednosti toliko slavljena metoda Dr Gutzmanna, opirajoča se samo na dihalno tehniko. Z največjo rezervo pa moramo vzeti v roke razne knjige, v katerih avtorji kažejo na presenetljive uspehe svoje metode. Na papirju se da vse lepo in vabljivo povedati, toda v praksi je stvar največkrat čisto drugačna. Doslej še nismo doživeli, da bi si bil upal katerikoli metodik pokazati svoje klijente pred javnostjo, dobro vedoč, da bi pri taki javni preizkušnji skoro gotovo odpovedali, pa bi se tako podrla tudi njegova metoda. Prvi, ki je tvegal tak poizkus, je bil *Dr Löw*. Nekoč sam hud jecač, ki je zaman iskal pomoči pri vseh znanih špecijalistih, je naposled na podlagi intenzivnega študija svoje duševnosti našel pot do odrešenja, metodo, o kateri edini doslej lahko trdimo, da more roditi zares trajne uspehe. Mi smo lani imeli priliko prisostvovati njegovim tečajem v Ljubljani in spoznati, da je to zares solidna psihoterapeutska metoda. Zato je velika škoda, da se Dr Löwu ni dalo prilike, seznaniti z njegovo metodo tudi še druge pedopsihologe-fonetike v naši državi. Baš vsled zmotnega naziranja, da je jecanje prav za prav stvar medicine, je uspelo odgnati od nas tega odličnega strokovnjaka, ki bi nam bil lahko izredno mnogo koristil. Razumljivo je tako, da Dr Löw ne dovoli širiti njegove metode po naši državi, ker je to slej ko prej njegova duševna last, s katero more samo on prosto razpolagati.

Sicer pa tudi metoda Dr Löwa ne more delati čudežev. Dasi je to doslej edina metoda, ki more dati jecaču točna in zanesljiva navodila, kako naj se ogne strahu pred govorom in poslušalcem in ki mu jasno pokaže njegovo blodno mišljenje o govorni funkciji, vendar je tudi pri njej odvisno vse od volje pacijenta. Kdor se ne ravna z vso doslednostjo po njenih navodilih tako dolgo, da mu preidejo ta navodila v kri in meso, bo jecal tudi preko te metode. Najlepše uspehe dosežejo po njej odrasle osebe, ki se že dovolj zavedajo vseh neprilik jecanja. Pri otrocih pa je mogoč uspeh samo pod trajnim nadzorstvom učitelja, odnosno roditeljev, kar zahteva najmanj 3 do 4 mesece.

POMOČ LOGOPATIČNI DECI

Nas mora zanimati predvsem vprašanje, kaj je treba storiti v pomoč logopatični deci, ki je je pri nas na tisoče. Tehnično, pa tudi materijalno nemogoče je, da bi vso to maso obrnili na zagrebški ambulatorij. Treba je torej to skrb postaviti na širšo podlago. Prvo, kar bi lahko prav kmalu storili, bi bilo preventivnega značaja. V kratkem poljudnem spisu bi bilo treba ljudstvo

poučiti, kako se je mogoče ubraniti govornih motenj in kako je treba ravnati z logopatičnim otrokom. Stara resnica velja tudi tu, da je preprečiti bolje nego lečiti. Redki so primeri, kjer znajo starši pametno in obzirno ravnati v takih slučajih, zlasti z jecači. S tem, da takega otroka neprestano opozarjajo na njegovo napako ter ga hočejo siloma pripraviti do lepega govora, napravijo še večje zlo. Otrok se šele zdaj začne prav zavedati svoje napake ter koncentrira vanjo vse svoje mišljenje, vso svojo pozornost. On postane prav bolestno interesiran na svojem govoru, vidi v svojih težkočah vedno večje strahove in čimbolj se trudi, da bi dobro govoril, tem prej mu izpodleti. Tako nastane psihični moment govorne motnje in s tem je zlo že tako močno zakoreninjeno, da mu je dostikrat skoro nemogoče najti uspešne pomoči. Poleg staršev pa bi moralo tudi učiteljstvo poznati vsaj osnovna logopedična pravila. Nič si ne prikrivajmo, da se zlo logopatičnega otroka navadno šele v šoli prav razraste. Ne samo da je tak siromak izpostavljen zasmehu svojih součencev, ga dostikrat tudi učitelj ubija s svojim brezobzirnim ravnanjem, pa bodisi s svojo strogostjo, ali pa malobrižnostjo. Temu se ni čuditi, če pomislimo, da učiteljska škola nima danes v svojem načrtu niti ene logopedične ure. Pred leti smo imeli to vsaj v Ljubljani, kjer je vodil tak pouk naš največji strokovnjak na polju praktične fonetike in logopedije, ravnatelj *Grm*. Namesto, da bi to važno pedagoško panogo razširili na vso državo, so jo črtali še na tem edinem zavodu.

Kar se tiče tečajev za logopatično deco, pa je treba to stvar še temeljito preudariti. Na hitro roko ni tu mogoče ničesar dobrega ukreniti. Mi vemo, da ima inozemstvo že mnogo takih ustanov, vemo pa tudi, da le malo teh ustanov žanje zadovoljive uspehe. Temu so krive razne pogreške, ki bi se jim morali mi izogniti. Glavna pogreška je v tem, da se ne uvažuje individualnega pouka, ki je za jecače še prav posebno potreben. S poukom v masi se more tu kaj malo doseči. Nič manjša pogreška pa je tudi v tem, da jecači niso ločeni od drugih logopatov. Imajo pa te ustanove gotovo tudi mnogo posnemanja vrednega, tako v svoji organizaciji kakor tudi v metodi. Zato bi si jih morali vsekakor ogledati tisti, ki bi jim bila poverjena naloga, da organizirajo tudi pri nas pomoč logopatični deci.

Določiti bi bilo treba naposled še strokovno naobrazbo bodočim logopedom. Ta bi morala obsegati vse tisto znanje, ki se zahteva danes od učitelja gluhonemcev, poleg tega pa še špecijalni študij govornih motenj in metod za njihovo odpravo. Pouk logopatične dece je še prav posebno delikaten, zato ga more z uspehom opravljati le tisti, ki je ves na svojem mestu. Domalega vsi logopati so tudi neuropati, ki jim je treba največje obzirnosti. Nervozen učitelj bo pri njih kaj malo opravil. Zato bi bilo treba take učitelje skrbno izbirati, zagotoviti jim nemoteno delo, jim dati dovolj sredstev, da bi jih ne trle materijalne

skrbi ter da bi mogli zasledovati ogromno literaturo in bogatiti svoje znanje na srečo teh siromakov, ki jim naj naposled tudi pri nas zasije boljša usoda.

REKAPITULACIJA

Jecanje je tudi v naši državi zelo razširjeno, vendar smo tej govorni motnji, ki pomeni težko socijalno zlo, posvečali doslej premalo pozornosti. Jecanje je psihična motnja, ki se kaže skoro pri vsakem jecaču v drugi obliki. Vzroki jecanja so različni, zato so bile tudi metode za odpravo te motnje zelo različne. Najuspešnejša more biti samo tista metoda, ki zna odgnati jecaču strah pred govorom in poslušalcem, kar je glavni povod jecanja. Pri nas bi bilo treba predvsem poskrbeti za profilakso te in drugih govornih motenj doma in v šoli, dalje pa tudi organizirati tečaje za logopatično deco.

MUDr МАРА КУРТОВИЋ — Сарајево:

Неколико опажања о раду помоћних оделења у Сарајеву

Пре три године отворена су у Сарајеву при нормалним основним школама прва помоћна оделења за умно заосталу децу. Отварање ових помоћних оделења од велике је важности, јер су на овај начин пре свега удаљена из нормалне школе деца, која су ометала наставу и бескорисно за се седела у нормалном разреду, а с друге стране спепијалним начином лечења и педагошким методама настојало се да се уреди физичко и душевно развиће ове деце, што је важно како за будућност ове деце тако и за друштво уопште.

Испочетка нису били упућени у рад ових оделења ни учитељи основних школа а камоли родитељи, па су ови у почетку примили рад тих оделења са неповерењем. Али постепено однoшај постао је срдачнији, и верујемо да ће с временом родитељи радо давати у ова оделења децу која то потребују. Пошто по Правилнику дете мора бити прегледано и од лекара ради примања у помоћно оделење, потписана је, као Шеф школске поликлинике, вршила прегледе ове деце и већ три године стално сарађује са учитељима ових оделења консултујући се са њима и давајући им своја опажања уколико се тиче физичког развића детета и утицаја наследности на развиће детета и на његово психичко стање.

Након проматрања рада у овим оделењима, лекарског прегледа и лечења ове деце износимо своја опажања.

Први предувет ка успех ових оделења је најтешња колаборација лекара и педагога, што смо ми и настојали да проведемо у нашем раду. Ако се ова колаборација не би провела успеси рада били би сумњиви.

До отварања ових оделења овакву децу у већини случајева испитивали су лекар и педагог сваки посебно од времена до времена, према потреби. Лекар је лечио не обазирајући се на педагошке налазе, а педагог је исправљао карактер, обучавао и васпитавао дете не интересујући се који су разлози дечије заосталости, да ли је то дете консултовао лекар итд.

Резултати оваквог рада били су такви, да се овој деци није много помогло. Помоћна оделења пружила су могућност да се ова деца испитају заједнички и од лекара и од педагога, и резултати таквог рада дали су се одмах осетити, олакшан је био посао и лекару и педагогу, а очигледна је била добит у напретку детета. На пр.: код једног детета потребно је применити само једно правилно медицинско лечење, побољшати његово здравствено стање, побољшати хигијенске услове живота, излечити мане чула, ублажити мане наследности, подићи нервну систему итд. После ових предузетих мера често дете постаје способно за нормално развиће. Према другом пак детету за његово развиће недовољни су ови методи и остају од највеће важности специјални педагошки методи. Код трећег (а ови су случајеви најчешћи) комбинује једно и друго за постизавање успеха.

Стога смо мишљења, да ће успех ових оделења бити осигуран само у том случају, ако избор ове деце и њихово васпитање буде медицинско-педагошко.

Али се у другим правцима пошло погрешним путем.

Сва су деца са разним степенима заосталости окупљена у један разред, у једну групу, а нису класифицирана и строго груписана. Стога се ради са потешкоћама које проистичу као последица таквог груписања. Чак и имбецилна деца, која припадају трећој групи и којој уопште нема места у овим помоћним оделењима, налазе се у истим разредима са децом четврте и пете групе која овде спадају; она су помешана и са поднормалном децом, или децом која су заостала у школи често пута услед социјалних прилика и моралне запуштености.

Примање овакве деце је разлог да су ова оделења била схваћена код родитеља као „reffugium“ абнормалне деце, па стога нико није хтео давати своје заостало дете у исти разред где су била деца имбецилна која овамо не спадају.

Ако се мислило на успех, требало је добро пазити и организовати само хомогене групе, у њима радити по методама рационално састављеним, које одговарају способностима ове деце. Овако помешаној деци сакупљеној у једној групи теже је да се оријентишу у оваком разреду неголи у нормалној

школи. Успех незнатног побољшања једног имбецилног детета нема никаквог значаја, када се узме у обзир, колико су друга деца при томе назадовала и у своме напретку изгубила.

Само један имбецилни тип онемогућава рад читавог разреда, а кад их је у једном разреду више, ту је при највећој вољи и напору тешко постићи успех и промашиће се сврха ових одељења. Свака група деце потребује нарочити педагошки поступак, и оно што користи једном детету може нашкодити другом.

Стога, ради успешног рада ових одељења и ради напретка ове деце потребно је проводити строго класифицирање и груписање разреда у хомогене групе што је од огромне важности.

А уколико то до сада није учињено, потребно је да се до године при састављању ових група направи између учитеља размена и проведу потребне групације.

До сада се то није проводило јер се објашњавало тиме што су деца са станом по периферији града, па се уписују у најближа помоћна одељења, а деца су сиромашна, слабо одевена, услед својих умних заосталости често и не могу да запамте пут и сл. Али ако се отвори помоћна школа, та ће деца бити принуђена да се скупљају у њу па то важи и за помоћна одељења, тим пре што кад има више одељења ипак се то да уредити.

Уређење и отварање помоћне школе за Сарајево по могућности са интернатом, специјално за сиромашну децу, било би од велике користи.

Има више разлога што ми сматрамо да сама помоћна школа без интерната не би била довољна за потпуни успех. Само са интернатима могло би се провести све оно што модерна медицина захтева, осим осталог педагошког рада, а и имућна деца могла би школу да посећују *екстерно*. Што се тиче замерке да овакви интернати много коштају, ипак тај би се трошак исплатио, ако се узме у обзир да већина ове деце нису за азиле и да се могу привести нормалном животу, где ће сами привређивати и бити корисни чланови. На овај начин држава би правила уштеду ослободивши се друштвеног баласта, јер из статистике види се, да многа ова деца услед своје умне заосталости постају кандидати дечијег криминалитета у разнии његовим формама.

Главни разлози што ми претпостављамо помоћну школу са интернатом јесу ови:

На многу децу утиче много социјална беда у којој живе, често малтретирање од стране родитеља, који мисле да ће дете строгом дресуром дотерати, затим често и лоши примери најближњих и околине. За овакву децу, за коју родитељи стекну убеђење да нису за нормалну школу, а значи и за нормални живот и привређивање себи, не показују родитељи потребног интереса, они не схваћају методе ових одељења

којима је циљ да у најприступачнијој форми васпитавају и обучавају ову децу и да их доведу нормалној школи и друштву. Често се ова деца упрежу у тешке кућне послове и избегавају похађање помоћних оделења. Често се ова деца код куће малтретирају, називају лудама, туку, те постају тако заплашена да разуме се и на оно мало способности што их је дете имало не обраћа се пажња и не развијају се. Већина ове деце живи у врло тешким материјалним приликама, у средини са врло сумњивим моралним принципима, па зато би се ова деца могла поправити само ако се удаље из овакве средине и сместе у интернате. Дете које живи у једној морално запуштеној средини нема осећаја за школу и многој деци не фале толико умне способности колико отсуство надзора над њима и доброг савета.

Ако се узме да су то деца нервно растројена за коју су сви рђави примери врло заразни, јер она све брзо примају и копирају, онда је разумљиво колико је важно за њих да живе у једној мирној, сређеној средини. У оваквој средини препоручује се деци један мирни хигијенски живот, хидротерапија, електризација, добра исхрана, леп поступак осим специјално-педагошких метода које она према степенима своје заосталости потребују.

Здравствено стање ове деце није задовољавајуће. Мало које дете да је било потпуно здраво а има их много са оболењима нервне системе. А у анамнези родитеља ове деце среће се: алкохолизам, туберкулоза и луес, разна нервна оболења и сл. тако да се само потврђује да *наследност код ове деце игра велику улогу.*

Ми смо са своје стране чинили све што се могло. Апатичност, незаинтересованост родитеља и тешке материјалне прилике њихове те не могу деци посветити потпуну пажњу, неразумевање од стране деце увек су отежавали наш рад. Само у интернатима деца би искористила све методе модерне медицине поред свих горе наведених педагошких разлога.

Разуме се, у тим интернатима требало би одмах отпочети са примењивањем способности те деце у практичне сврхе и обучавати их у разним занатима. На овај начин деца би себи обезбедила будућност. Помоћна школа имала би увек довољан број деце, јер има још много деце коју би требало покупити и довести у помоћну школу. Она седе у нормалној школи апатична према раду, од свију заборављена, осећају да су одгурнута од живота и зато се бацају на улицу.

Педагошким настојањем подигао би се морал те деце, створило би им се расположење за рад и развиле способности за живот.

Оснивање ових школа са интернатима велика је добит јер им је циљ да умно заосталој деци пруже правилно физичко и морално развиће, да их доведу у ред нормалне деце

корисне себи и друштву. За увођење у живот ових школа, прилагођавање њихово потребама и средини потребно је много времена и стрпљења.

Разуме се, рад у њима мењаће се и усавршавати према тим потребама, само треба настојати да се ова одељења уреде и воде онако како захтевају стварне потребе ове деце.

Да резимирамо наше предлоге изнете у горњем реферату:

1) за успех ових школа при васпитању и образовању умно заостале деце потребна је интимна колаборација лекара и педагога (*медицинско-педагошки рад*);

2) потребно је груписање и класифицирање деце у хомогене групе, према одговарајућим способностима ове деце; и

3) где је број деце већи, потребно је оснивање помоћних школа са интернатом.

FRAN GRM — Ljubljana:

Izobrazba učiteljev gluhonemcev

(Referat na I godišnjoj skupštini Udruženja nastavnika škola za defektru decu Kraljevine Jugoslavije — Beograd, januara 1935 godine)

Kulturno višino države merimo navadno po njenem šolstvu. Poleg doma je šola najvplivnejša institucija človeške družbe, ki posega globoko v vse zasebno in javno življenje; v njej se razvijajo človeške umske in etične sile, v njej se človek usposablja za eksistenčni boj. Veličina države se pa ne kaže zgolj v šolstvu za duševno normalne in telesno zdrave državljane, marveč tudi v prosvetnih napravah za tiste nesrečneže, ki jim je usoda ugrabila ali okrnila ta ali drugi čut, ali jih je pa pri dušnih zmožnostih prav po mačehovsko prikrajšala. V mislih imam tu šole in zavode za gluhoneme, slepe, slaboumne ali kako drugače pohabljene otroke, vzgajališča za te sirote, ki jim bo življenje, kar ga jim je usojenega, grenko in neusmiljeno trdo, brez lastne krivde, nemara zategadelj, ker je za nekatere ljudi preveč lepo, lahko in lahkomisleno, za večino pa siromašno in polno skrbi, ki pušča mnogokrat slabe sledove v nedolžnem potomstvu. Vsem tistim, ki jim je dobrotno nebo naklonilo zdravje in udobno življenje in ki imajo moč v rokah, kličem s pesnikom:

„Odpri srcé, odpri roké,
Otiraj bratovske solzé,
Sirotam olajšuj gorjé!“

Delo božjih rok so, človeško obličje jih krasi, zato je naša dolžnost jih podpreti, da bo njih bitje in žitje vredno človeka. Kakor sem že omenil, se ceni kulturna višina države zlasti še

po zavodih za gluhoneme, slepe, slaboumne itd. Tuje države kar tekmujejo med seboj, katera bo postavila več takih zavodov in katera izmed njih bo imela boljše strokovno učiteljstvo. Pri nas se šolstvo za normalno mladino zelo lepo razvija, šolstvo za naštete reveže je šele v povoju. Krepko bo treba prijeti za delo za razvoj tudi tega šolstva. Posebno za gluhoneme otroke, ki jih je več kot bi si utegnil marsikdo misliti in ki so, če so vzgojeni in izobraženi v šoli, prav dobri delavci in samostojni služilci kruha in niso torej v življenju nikomur v nadlego in spotiko, bo treba več zavodov. Šole pa potrebujejo predvsem dobro izobraženih učiteljev in zategadelj bo treba začeti pri strokovni učiteljski izobrazbi.

Vzgoja in poučevanje gluhonemcev je silno težavna stvar. Zakaj? Enostavno zategadelj, ker gluhonemi nima glasovnega govora, ki ga vsesplošno rabijo ljudje za medsebojno sporazumevanje in ker tudi nima čutnega organa, po katerem percipiramo (zaznavamo) akustični govor. Pomanjkanje sluha in govora je pa tisto, ki dela strahotni prepad med gluhonemcem in človekom vseh čutov, je zlo, ki otežkoča vzgojo in pouk gluhonemih otrok tako zelo, kakor nikjer drugje. Pouk slepcev, dušno zaostalih otrok itd. je dosti lažji od pouka gluhonemcev, ker imajo slepi in manjnadarjeni otroci že kolikor toliko razvit govor, ki ga je treba v šoli le izpopolnjevati in čistiti in ki ga otroci z zdravim sluhom z lahkoto dojemajo. Učitelj gluhonemcev pri svojih gojencih vsega tega nima. On ima opravka z nemim psihičnim bitjem, do katerega jedra ne more zlepa, ker je vhod vanj zaprt s sedmimi strašnimi zapahi. Utreti si mora torej drugo pot do govora in z njim v dušo in to je orjaško delo, ki ga cenijo vsi pravi misleci in znanstveniki. O gluhonemcu kot objektu vzgoje in pouka pišeta Dr *de Parrel* in Mme *Lamarque* tole:

„Les voies d'accès pour atteindre son intelligence et la cultiver sont réduites, son cerveau est comparable à une habitation dont la plupart des fenêtres seraient murées; la lumière n'y pénètre qu'imparfaitement; quels que soient les trésors qui y sont enfermés, on ne peut les éclairer qu'à demi; certains détails demeurent dans la penombre. Or, un effort obtient un succes différent suivant qu'il est accompli en pleine lumière ou dans l'obscurité.

C'est la parole qui illumine les fonctions psychiques de l'enfant normal et les oblige, par sa stimulante clarté, à s'éveiller, à se mettre en mouvement, à progresser vers le raisonnement, l'originalité créatrice, l'abstraction ou tot au moins vers l'utilisation pratique de la saine compréhension des choses.

Le sourd complet, des la première enfance, n'à que ses yeux et ses mains pour explorer l'horizon chargé d'inconnu qui se ferme devant lui: ses renseignements sont par cela même d'une insuffisance marquée; il n'est qu'en communication indirecte et incomplète avec tout ce qui l'entoure. On comprend

ainsi combien est délicat et complexe le problème que doit patiemment résoudre le proffeseur chargé du conduire vers la vie sociale normale, c'est-à-dire l'existence en commun, le travail libérateur de toute emprise étrangère, la participation aux échanges intellectuels qui unissent entre eux les hommes." (Les Sourds-Muets, page 296). Potemtakem ni torej nič čudnega, če so začeli ustanavljati šole za gluhoneme otroke veliko pozneje kot za polnočutne, ker zaradi velikanskih ovir dolgo niso vedeli, kako naj bi jih poučevali in izobraževali.

II.

„Tukaj sem in oblikujem človeka po svoji podobi, rod, ki naj bo meni enak v trpljenju, ihtenju, uživanju in veselju."
(Goethe: Promethej)

Namen strokovne šole je predvsem naučiti gluhonemca glasovnega govora in mu dati z njim potrebno znanje za življenje. „Delo ki čaka učitelja, je Promethejevo delo", pravi priznani strokovnjak *H. Koch* v Tilsitu. In dalje: „Domišljaš si nemara, da bi moral črtiti življenje, zbežati v puščavo, ker se ti mladostne sanje ne uresničujejo, ker ti sleherni dan prinaša gole nepremagljive težkoče v tvojem prizadevanju, duhovno življenje gluhega in nemega otroka združiti z zvenečimi simboli in signali glasovnega jezika. Tvoje delo porabi toliko energije, da ti jo ne ostane skoraj nič za kaj drugega." (Bl. f. Taubstb. 15-I-1927). Torej prizadevanje, naučiti gluhonemega otroka najprej govora je tisto, ki je tako silno težko.

Predočimo si najprej, iz katerih činiteljev se sestaja glasovni govor, ki je vsesplošno v rabi v človeškem življenju. V *Hofforyjevem* časniku (Nord. tidskr. f. filol. n. r. VI. 324) je napisano zadevno tole: „Pri govoru deluje petero činiteljev, namreč možgani govornika, njegova govorila, zrak ali event. kak drug medij, slušni organi in možgani poslušalca. Shematično ponazorjeno:

Govornik		Zrak ali event. kak drug medij	Poslušalec	
Možgani Misli	Govorila		Uho	možgani
M^1	G	Z	U	M^2

Znanosti, ki se bavijo s temi različnimi faktoriji, so: a) psihologija (M^1, M^2); b) fiziologija, in sicer nekaj fiziologija govornih organov, zlasti dihal in ust (G), nekaj pa slušnih organov (U); in c) fizika (Z).

Akustično plat govora pomenita Z in U, M^1 in M^2 pa psihološko. Vsi ti činitelji so neizogibno potrebni za ljudi, ki se hočejo pogovoriti ustno. Če ta ali drugi izpade, vpliva to na

ostalo vrsto in posledice izpada se pokažejo pri tej priči; zlasti hude so, če ne deluje U. Sluh je glavni in pravzaprav edini percepcijski organ akustičnega govora, ki prenaša po akustičnih dražljajih nastale energije v možgane M, v možganih se izvrši apercepcija (zaznava) kot psihološki pojav, ki vzbudi predstave in misli in pošilja pobude (impulze) v govorila G; le-ta se zganejo in zaigrajo mogočno polifonijo govora, ki se prenaša v obliki zvočnih valov po Z zopet v uho itd. Tako nastane pri tvoritvi besede in nje oddajanju ter sprejemanju nekako kroženje govora (logocirculatio) po navedeni peteročlenski verigi. Človek zdravih čutov in normalnega duha se ga navadi po tej poti, ne drugače. Če manjka faktor U, odpade sprejemanje in dojemanje govora in zategadelj tudi delovanje ostalih štirih činiteljev in posledica tega je nemost. Strašna beseda je to, a bila je dolgo še strašnejša, ker so bili gluhi ljudje obsojeni na vseživljensko nemost. Dandanes je v tem pogledu, hvala Bogu, drugače. Nemost je ozdravljiva, se da odpraviti, ker je znanost toliko napredovala, da premaga tudi njo. Ampak mojster-orjak je tisti, ki jo res premaga. Tak mojster mora mnogo, mnogo vedeti in znati, mora biti za svoj nadvse težavni poklic odlično pripravljen, vrhu tega pa mora biti človek neizčrpne energije in vztrajnosti, velikanskega potrpljenja in velike, gorke ljubezni do bližnjega, posebno otrok, skratka, biti mora popolen človek. Kdor ni tak, naj to delo pusti in se ga naj ne loti, ker bi mu sicer prinašalo samo razočaranj in neuspehov in bi bilo v škodo in trpinčenje ne le njemu, marveč tudi gojencem, ki so njemu izročeni.“ Velike so torej terjatve od učitelja gluhonemcev; ustregel jim bo, če bo drugoval njegovim odličnim vrojenim in po koreniti izobrazbi pridobljenim sposobnostim še idealizem in ga bo vodil pri vsem njegovem prizadevanju prelep *Rossenbergerjev* verz:

„Auf dem Wege zum Licht lasset keinen zurück!
Führt jeden mit euch, der vergessen vom Glück,
dem die Ampel erlosch, dem die Glut nie gebrannt,
das Kind, das den leitenden Stern nie gekannt;
Sie taumeln in Not und Verlassenheit.
Ihr begnadeten Pilger der Ewigkeit,
führt alle mit euch in Liebe und Pflicht,
lasset keinen zurück auf dem Wege zum Licht.“

V napredku pouka gluhonemcev opazujemo že delj časa nekako stagnacijo, kar dokazuje, da še ni učiteljeva strokovna izobrazba taka, kakršna bi morala biti. Tak glas gre po vseh državah, tudi po najkulturnejših. Vseobča zahteva učiteljev gluhonemcev tujih držav je *popolni akademski študij na univerzi in praktična izobrazba na gluhonemnici, kjer je vseučilišče.* To je maksima, od katere se to učiteljstvo ne bo odmaknilo, dokler se mu ne izpolnijo želje. Zakaj pa je baš univerza edino učilišče,

ki more dati učitelju gluhonemih, kar potrebuje za svoj izredno težavni poklic? To nam bo kmalu jasno.

Dognano je, da ima gluhonemi dojemljivo dušo in da čuti potrebo odkrivanja lepote, ki jo projicira vanjo vnanji svet po čutilih, ki so mu še ostali. Neizobražen v šoli si pomaga s kretnjami, ki so pa zelo pomanjkljiv in največkrat nerazumljiv izraz njegovega duhovnega življenja. Govora se sam navaditi ne more, ker ga ne sliši in ga ne more posnemati, zategadelj ostane brez pouka nem. Ker so pa razen sluha, ki je glavni organ za dojemanje govora, še druga pota govorne percepcije, je mogoče glušca navaditi glasovnega govora, dasi ga ne sliši in ga slišati nikdar ne bo mogel. Ta percepcijska pota drže preko vida in tipa; govor je potemtakem nekaj viden, nekaj pa otipljiv in sicer so gibanja govoril, ki jih moremo opazovati in dojemati z očmi ter očutiti s tipnimi organi; kar uide vidu in tipu, doda kombinatorična sposobnost učenčeva. Čudno je pri tem to, da se gluh človek, čeprav ima ti dve percepcijski progi normalni, glasovnega govora ne navadi sam od sebe nikoli ali pa se ga nauči tako, da mu koristiti ne more, ker je nerazumljiv. Pri neokrnjenom sluhu je to povsem drugače, kakor potrjujejo izkušnje. Gluh in nem človek potrebuje torej bolj kot kdorkoli strokovno izobraženega učitelja, ker bi mu le-ta sicer dosti pomagati ne mogel. Kaj pa mora učitelj gluhonemcev dobro vedeti in znati, da bo kos težki nalogi, ki ga čaka v gluhonemnici? Da bomo to bolje razumeli, čujmo kaj piše o razvijanju govora pri normalnem otroku slavni *Destutt de Tracy* v svoji „L'introduction aux Éléments d'idéologie." On pravi dobesedno tole: „Nemara niste še nikoli pazili na množico reči, ki se jih mora otrok učiti, da se navadi govora; koliko mora opazovati in premišljevati, da spozna in razmota vse predmete, s katerimi je obkrožen; da zapazi in razločuje glasove in artikulacije oseb svoje okolice; da spozna, da se te in te besede nanašajo na predmete in jih označujejo, da spet druge izražajo, kaj mislimo o teh predmetih in kaj hočemo napraviti z njimi; da se povzpe sam do ponavljanja teh besed in da jih pravilno rabi in navsezadnje, da spozna način, kako jih je izpreminjati in medsebojno vezati tako, da postanejo verna podoba naših misli. Premislite vse te težkoče in uvideli bodete, da se brez preudarjenja in sklepanja ne more premagati toliko ovir." Tako Destutt, ki ga je sam Napoleon štel med kneze ideologije. In vendar se otrok z zdravim sluhom in normalne inteligence igraje navadi govora, med tem, ko si ga gluhonemi pridobiva in pridobi, kakor dokazuje izkušnja, z velikansko težavo in s skrajno vztrajnostjo, edino pod vodstvom strokovno izobraženega učitelja. Pot, ki jo ubirata učitelj in učenec pri učenju je silno naporna in se zategadelj razlikuje od one, ki jo hodi slušec, težkoče so potisočerjene, uspeh je z muko porojeno dete. Slušec zasleduje in dojema govorne fenomene z nekako lahkoto, čeprav se vrstijo naglo drug za drugim; nepre-

stani slušni vtisi, ki so vir pogonov in vzburjenja govorilnim čutnicam učinjajo mišično krčenje in gibanje, iz katerega prihajajo besede, ki mikajo k posnemanju. Če ni slušnih dojmov, ni najboljšega pogona za govorno posnemanje, govorila so v pasivnem stanju, nemost je neizogibna; poiskati in vzbuditi se pa dajo drugi govorni dojmi, se dajo izobraziti druga centra in izhajališča govornih impulzov, kar pa terja, da se prikaže stalen uspeh in ne fata morgana, temeljitega poznanja sintetičnih funkcij organičnega kolesja in drugih pomožnih faktorjev, ki proizvajajo v svojem tekmovanju to, kar imenujemo glasovni govor. Vsako poznavanje pa predpostavlja raziskovanje, in raziskovanje problema, tako kompliciranega kot je fenomen, na katerega se opira pridobitev artikuliranega govora, je čez vse težka stvar. Ta raziskovanja se morajo vršiti v več znanstvenih panogah in iz več panog je treba črpati znanje. Na prej navedenem diagramu je razvidno, katera znanstva so to vobče.

(Svršiće se)

IZ ŠKOLSKE PRAKSE:

MATILDA PODKRAJŠEK — Ljubljana:

Vaje,

s katerimi skušam doseči glas „r“

PREGLED

1. Navajam petero drdralnih vaj, s pomočjo katerih si gluhonemec po naravni poti pridobi glas „r“ — približno, kakor si ga prisvoji normalno dete.

2. Izvajam „r“ s pomočjo zonde, ki drega jezik, dokler se sam ne izproži. predpogoji pa so: Pravilna nastava v žleb zaokroženega jezika ob sprednje gornje nebo in glasno dihanje skozi ta žleb, ne da bi učenec pri tem stiskal žrelo.

3. Kaj je vzrok in kako odpravim (bolje preprečim) krčevito stiskanje žrela, ki ovira iz prs prihajajoči zračni tok na njegovi poti do artikulacijskega mesta in povzroča mučno drgnjenje in daje vsej artikulaciji neprijetno barvo.

4. Važnost temeljitega izpraznjenja pljuč z izdihom in skrbna izraba zračnega toka.

5. Kako in zakaj je vežbati kratki „r“ z ne več od treh tresljajev. Njega važnost glede lepe vezave. Pomen spremljajočega nevtralnega glasa.

6. Kako preizkusim, da je dobljeni „r“ brezhiben.

*

ad 1) Posnemam postopek slišečega otroka, ki s prstom dregne ustnice ter se veseli, če mu zdrdrajo. Tudi mi to vadimo. Ker pa naši gojenci ne slišijo, pazim strogo na to, da izvajajo vse te drdralne vaje *z glasom*, če hočem, da kaj koristijo.

Najprej torej skušamo s pomočjo tresenja ustnic brbrati glasni:

„brrrrrrrrrrrrrrrrrr"

Ako otrok tega še ne more, ga v to pripravim s sledečimi predvajami:

1) Otrok naj daje v dolgih izdihih zategnjen nevtralni glas: ________ Zadel ga bo, če otiplje naše grlo, medtem, ko mi izvajamo glas, sličen onemu s katerim začenjamo „r" v besedah: v—rt, t—rd, d—rn, b—rv, st—rm. Ali čujete vodilni ton teh besed? To je nevtralni glas, ali kakor ga v obče označujemo „polglasni e".

2) Ko zna otrok izvesti nevtralni glas, naj v istem tonu hitro izgovarja:

„bbbbbbbbbbbbbbbbbbb"

3) Otrok nadaljuje to vajo ________ jaz mu dregnem ustnice.

4) Otrok dela isto vajo ________ in si sam dregne ustnice, kar ponavlja tako dolgo, dokler mu ne zdrdra „ustnični" (bilabialni) (Brummlippchen) „r" sam od sebe.

Ustnično tresenje, ne da bi ga spremljal glas, torej tihi ali nemi brbralni „r" zavračam, ker je razvoju pravega „r" bolj kvaren kot koristen. Mikavno je slišati gornjo brbralno vajo z vmesnim „t", ki poljubno prekinjuje zračni tok. Ustnice se tresejo kakor poprej, v ustih pa nastavljamo „t". Sliši se takole:

„trrrrr trtrtrtrrrrr trtrtrtrrrrr"

Ta vaja se posreči, če naredim šobo in pri zaprtih ustih izgovarjam v ritmičnih presledkih: „te________tetete________tete tete________". Eksplozija pri „t" bo ustnice že sama odprla in stresla.

Otroci z gibčnim jezikom znajo tresti jezik, naslonjen na ustnice. Kakšnemu gojencu velim, naj z jezikom otepava gornje ustnice, kar je uspešnja vaja za mesnate, neokretne jezike z debelim robom.

Vse te vaje koristijo Hkratu pa oživé artikulacijski pouk. Za pridobitev pravega „r" pa smatram za bistveno vendar le prvo vajo, zakar se vedno zopet povrnem k njej. V zvezi že z eno vajo, ki jo bom sedaj opisala, sem že kakšenkrat nepričakovano hitro dosegla, da se je pri otroku sprožil pravi „r", to pa na naslednji način:

Tresenje ustnic često pritegne s sabo tresenje jezikove konice v *ustih*, tako da istočasno brbramo in drdramo. Prvo z ustnicami, drugo z jezikom. Treba le napraviti močno šobo in držati jezik v ustih dvignjen. Ker se to vrši pri zaprtih ustih, je prvo vidno, drugo ne. Zase dobro vemo, kdaj se nam poleg ustnic strese tudi jezik; — pri otrocih pa tega ne moremo kontrolirati. Zahtevam edino, da dvignejo jezikovo konico, predno narede šobo in predno začno brbrati z ustnicami. Nekoliko pa vse eno

spoznam, če gojencu jezik v ustih drdra ali ne, namreč kadar ga na mojo pobudo *premika* med drdranjem. Tedaj šele loči uho tresljaje jezikove konice. Spomnim, da se ravnokar opisano drdranje vrši z glasom. Večkratno ponavljanje te vaje polagoma utrdi in krepi tresenje jezika v ustih. S tem pa je v bistvu že izveden naš pravi „r". Treba ga le še izločiti. To pa se zgodi, če počasi odmaknemo spodnjo ustnico, da preneha zunanje tresenje. Morebitne hibe, kakor zamolkel glas, popravim s tem, da vežbam pridobljeni „r" *izven* ustne dupline. *Dam ga drdrati ob gornjo ustnico.*

Omenjena vaja ima veliko dobrega. Stegnjen jezik po naravni poti niža svoj koren. Drgnjenje zraka ob velumu, kar zmanjšuje prožnost jezikove konice ter daje glasu neprijetno barvo, je onemogočeno; žrelo se širi, zračni tok gre neoviran skozi in ustvarja lep „r".

Ko se je s pomočjo te zadnje vaje učenčevo žrelo privadilo puščati polni zračni tok k jeziku, preide artikulant brez nadaljnega k našemu običajnemu „r", ki ga delamo ob prednjem gornjem nebu ali tik za zobmi. Sicer pa prejšnje premaknitve artikulacijskega mesta niti ne opazimo, če nismo nanjo pozorni.

S tem končam izvajanje „r" po naravni poti. Omenjam, da tudi tu z zondo pomagam k proženju vsakokrat, če so pogoji zato in se jezik ne izproži sam.

ad 2) Dosti več truda mi daje drug način izvajanja. Učenec naj napravi z jezikom *žleb* in naj piha skozi njega. To pihanje mora biti spremljeno z nevtralnim glasom, ki ga slišimo pri polglasnemu „e". Spočetkoma drži učenec jezikov žleb izven ustne dupline, nekako pod gornjimi ustnicami in zrak, ki prihaja iz globine prs, se drgne ob njih. (Temu podobna je moja predvaja za „ž"). Do tu pihanje skozi žleb nikomur ne dela prevelikih težav. V žleb zaokrožen jezik je viden, pih se lahko čuti. (Treba k večjemu, da gleda otrok v ogledalo in opazuje, kaj dela njegov jezik, če potegne ž njim parkrat sapo vase. Ali pa pošljem dotičnega gojenca pod vodovodno pipo in mu velim, z jezikom loviti curek vode. V obeh slučajih bo jezik dvignil robove in naredil žleb).

Ko smo dosegli, da zamore otrok na zahtevo pihati skozi vidni jezikov žleb, treba isti žleb potegniti nazaj za zobe in tam nadaljevati pihanje. To pa je malemu novincu težko dopovedati in mu more pomagati edinole čut, ki si ga pridobi pri pihanju in ki ga naj prenese na vznotraj. Vsa umetnost obstoji v tem, da se je poprej drgnil zrak ob gornje ustnice, sedaj pa se bo drgnil ob sprednje gornje nebo. Kakorhitro je učenec to pogodil, sva prišla za velik korak bliže cilja. Jezikov žlebiček je na svojem mestu. Potreben je le še jak zračni tok, nakar je dana možnost, da se „r" sproži.

Vsled opazovanja vem, da bo le jezik s tanko konico lepo zdrdral. Ali pa zamore vsak jezik tanjšati svojo konico, oziroma

jo napraviti prožno? Menim, da more; izvzet je samo slučaj, ko je jezik spodaj predaleč prirastel, kar poprej poglej! (Reci otroku, naj pritisne ves jezik na nebo, — kakor to dela, predno kliksne, — nato pa naj odpre usta. Jezik je tedaj v celem dvignjen in kožica prav dobro vidna. Zdravnik bi jo lahko kar prestrigel!) Gibčnost, prožnost, oblikovanje itd. jezika zavisi od njegovih enajsterih mišic, ki jih je trajno vežbati. To pa je manjkalo našim artikulantom svojih 8 — 10 let, ko jim je jezik v malone popolnem brezdelju počival. Ni čuda, če je postal neokreten in če kljubujejo pclenele mišice sedanjem otrokovem naporu. Za lep „r", ki ga navzlic ovir vendarle zelimo doseči, moramo pač vztrajno vaditi zgoraj opisano pihanje na jezikovo konico, nakar bo tudi dotična mišica vršila svojo nalogo: tanjšala bo jezikovo konico in „r" bo zdrdral.

Proženju jezika pripomorem, kakor sem že omenila na koncu prvega izvajanja, z dreganjem z zondo. Zonda je narejena iz srebrne žice, sklenjene v zanjko. Spretnim gojencem dam zondo v roko in si smejo sami masirati jezik. Pri tem jih nadziram: 1) glede višine glasu, 2) da ne stiskajo žrela.

ad 3) To zadnje je obča napaka gluhonemcev in nje odprava mi dela dostikrat preglavico. Stiskanje žrela je vsekakor posledica sile ali napora. Vsi, ki govore guturalni „r", (Francozi, Korošci, . . .) pri tem glasu več ali manj stisnejo žrelo. Med našimi otroci pa to delajo oni nestrpneži, ki v napačni pridnosti zastavijo vse sile, da jim jezik zdrdra.

Močno stiskanje žrela se čuje kot neko hreščanje, ki kazi ne le glas „r", ampak vso artikulacijo. Pa tudi malenkostno stiskanje naredi govor nenaraven, utruja govornika in poslušalca ter povzroča slabo vezavo. . . . Da se prepričam, je li zračni tok oviran ali ne, to je, ali otrok žrelo stiska ali ne, mu med pihanjem sežem z mazincem nad jezik, nakar zastane tresenje jezikove konice, sliši se pa glas pomešen s hhhhhhhhhh, dočim se pri neoviranem zračnem toku sliši čist glas.

Da odpravim stiskanje žrela, se poslužujem naslednjih vaj, ki uspešno odpro glasotvorki. Dam zaporedno hitro izgovarjati: „bbbbbbb" „vvvvvvv", najbolj pa vadim globok, prsni „m". Učenec, ki otiplje vibracijo tega nosnika na mojih *ustnicah* in *krog* moje *brade*, naj se potrudi, do bo tudi on dosegel *na teh mestih* veliko *krepkejše tresenje* od onega v nosu. Ne morem dovolj povdarjati, koliko pridobita skozi globoki „m" blagoglasje in lepa vezava. Gluhonemci po večini nagibajo k temu, da pri „m" in njegovem sorodniku, potisnejo ves zrak skozi nos, kar jim znatno viša glas, jih utruja in napravi njih govor nenaraven. Da se učencu laglje posreči to preprosto pomikanje nosne vibracije navzdol, mu velim večati ustno duplino in širiti nosnice. Obenem mu dam občutiti globok prsni glas, ki mi gre neoviran skozi grlo.

ad 4) Veliko pažnjo polagam na to, da spravi učenec pri tej temeljni vaji ves zrak iz pljuč. Dam mu gobo, ki jo v prve le malo stisne in izpusti; nato pa docela stisne in izpusti. Enako naj napravi pri dihanju. Razumel bo, kako šine v popolno praznoto prsnega koša hipoma nov zrak, kako se napolnijo pljuča in kako se vstvarja mogočen glas, ki gre v gladkem toku skozi grlo. Vdiha v obče ne vadim, ker je vdih nujna posledica izdiha. Pač pa čuvam, da je izdih na vso moč izdaten in da se njegov zračni tok skrbno izrablja za tvorbo glasu, kar pride kasneje v prid lepi vezavi in obeta moduliran govor.

Mimogrede omenim, da bi bilo dobro priporočiti to enostavno dihalno vajo z „m“ vsem odhajajočim gojencem. Vadijo naj jo dosledno vsak dan par minut —, potem se ni bati, da bi njih govor postajal sčasoma tišji, kakor sem to žal opazila pri svojem bivšem učencu Stancerju, ko me je nekaj let po odhodu iz zavoda obiskal.

ad 5) Sedaj pa končam pridobitev „r“. Kakorhitro znajo otroci neovirano in ne da bi glas stiskali, *glasno* pihati skozi jezikov žlebiček, ki se rahlo naslanja na gornje nebo, tedaj masiram jezik z zondo tako dolgo, da se „r“ sproži. Kakorhitro pa „r“ zdrdra, ga vadim v zvezi z „a“, tako, da dobim „rarara“. Važno je, da si pri tej vaji sledijo zlogi *najurneje*, če „r“ drdra ali ne. Ne pustim pa jezika za „a“ odmikavati z mesta, kjer se „r“ proži. Naj se artikulant vadi štediti gibljaje, kar mi v govoru nevede vedno storimo.

Hitro izgovorjavo zlogov „rarara“ [ali poljubno ro. . ru. . re. ., (*riri* je najtežje in pride nazadnje na vrsto)] vadimo zato, da si pridobimo čim krajši „r“. Dva tresljaja, kvečjemu trije mu zadoščajo. Ko otroci v prve poskušajo to hitro vajo, nima njih „r“ nikakih tresljajev, pa nič za to! Saj se bomo prepričali, da tudi mi v navadnem govoru „r“ kaj nedovršeno izgovarjamo. To pa temelji na dejstvu, da daje, na artikulacijskem mestu za „r“ pridržani jezik, z najmanjšo, že samo s približajočo, to je nezvršeno vibracijo občutek pravega „r“. In samo tak „r“ se praktično, to je v govoru, uporablja.

Poslušaj svoj „r“ v besedah: vrt, vrlina, uvrščati — riba, račun, rokoborec — brivec, trikrat, okrožni —! V prvih treh besedah ima „r“ samoglasniško vrednost. Slišiš ga kot polglasni „e“, ki preide v rahlo vibracijo, kar samo na sebi še ni noben „r“, pač pa učinkuje za takega. V drugih treh besedah začenja „r“ zloge. Tu drdra nekoliko več, pa vseeno ločiš kvečjemu tri tresljaje. V zadnjih primerih stoji „r“ v zvezi s soglasniki. Isti pojav! In če ga raziskuješ na koncu besede, ugotavljaš vedno vnovič, da „r“ silno malo drdra, da pa je spremljajoči ga *nevtralni* glas to kar učinkuje.

Dolgi „r“ vadim zgolj zaradi spretnosti. V govoru ga pa zatiram kolikor morem. S pomočjo že omenjene vaje „rarara“, kjer si zlogi najurneje slede in privedejo učenca do tega, da vrši

vso artikulacijo v normalno globokem, prsnem glasu in da varčuje z gibanjem govoril, si obetam zadovoljive uspehe glede lepe vezave z glasom „r“.

ad 6) Še eno vajo imam, ki mi je porok, da je „r“ brezhiben. To je, če ga zna otrok izpeljati iz nevtralne (ali kake druge) nastave, na primer iz „a“.

Takoj, ko je učenec izustil „a“, se njegov jezik rahlo dviga in oprezno bliža artikulacijskemu mestu za „r“, kjer zadržuje njega proženje tako dolgo, da ni zračni tok pripravil vibracije, iz katere zdrdra „r“ tako gladko in popolno, da poslušalčevo uho ne zazna ne kdaj, ne kako. Grafično bi to ponazorila nekako takole:

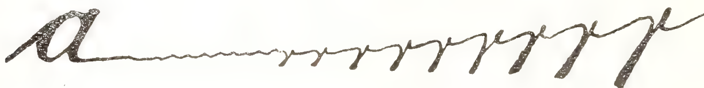

Mladi gluhonemec, ki zmore to nelahko izpeljavo glasa „r“, je dokazal, da pravilno izvršuje artikulacijska temeljna navodila, da je vežbal pljuča in trebušne mišice in da si bo s vstrajnostjo in dobro voljo pridobil blagoglasen govor, ki mu bo ne le olajšal vstop v življenje, ampak mu bo tudi priboril eksistenco, kot polnovrednemu članu človeške družbe.

---

† Jozef Pilsudski

19. III. 1867 — 12. V. 1935

Pri završetku redakcije ovog broja iznenadila nas je tužna vest o velikom udarcu koji je zadesio bratski nam poljski narod: 12 maja umro je maršal Jozef Pilsudski, nacionalni heroj poljskog naroda i stvaralac slobodne Poljske.

Ličnost pokojnog maršala pretstavljala je velik autoritet, i njegova smrt težak je gubitak za Poljsku, naročito u ovome momentu, kad treba provesti u delo Konstituciju, kojom je udaren nov temelj za unutarnje uređenje i razvitak bratske Republike.

Iskreno učestvujući u bolu braće Poljaka, a u uverenju da će poljski narod svojim zdravim instinktom i svojim pozitivnim osobinama umeti da preboli ovaj teški udarac, kličemo:

Slava uspomeni velikog maršala!

LJUDI, DELA, MISLI:

Prof. Dr Petar Zenkl

PRETSEDNIK SREDIŠNJEG SOCIJALNOG ODBORA GRADA PRAGA I DIREKTOR SREDIŠNJEG ZAVODA ZA SOCIJALNO OSIGURANJE U ČSR

Ispunjavajući obećanje dato u prošlome broju pokušaćemo da u najopštijim potezima prikažemo našim čitaocima ličnost Dra Zenkla. Jer, trebala bi čitava knjiga da se opiše život i dosadanje delo te da se analiziraju i kritički prikažu misli ovoga svakako najvećeg praktičnog socijalnog radnika ne samo bratskog čehoslovačkog naroda već i Slovenstva uopšte.

Dr Zenkl rođen je 13 juna 1884 god. u Taboru (Južna Češka) u brojnoj porodici jednog krojača. I pored svih briga i napora, što su ih roditelji imali da ishrane i odneguju svoju brojnu decu, dobila su ona u porodici odlično domaće vaspitanje. Miran i harmoničan život u skromnoj ali srećnoj porodičnoj sredini, uzoran primer i nežno staranje roditeljsko, učinili su zacelo, da Dr Zenkl još i danas drži „da je *dobra* porodica najbolja i najpouzdanija sredina za napredovanje deteta“, mnogo bolja nego veliki zavodi, koji dete otuđuju od života i izvrgavaju ga mnogim opasnostima (vaspitanje ka pretvaranju, oslanjanje na tuđu pomoć, nerazumevanje prave životne sredine itd.).

Dabome da skromna sredstva očeva nisu dopuštala izdatke za školovanje, i mali je Petar već u srednjoj školi morao sâm da se delimično izdržava davajući kondicije. Odlaskom u Prag na univerzitetske studije stao je potpuno da se stara o sebi: u bivšem Kr. češkom zemaljskom odboru dobio je mesto računskog pripravnika, a docnije posle položenog drž. ispita postao je činovnik. I pored toga završio je Dr Zenkl sve svoje studije na vreme i s odličnim uspehom, što svedoči o njegovoj nadarenosti, vrednoći, ogromnoj energiji i izdržljivosti.

Posle završenog univerziteta (studirao je filologiju, filozofiju i sociologiju) bio je Dr Zenkl nastavnik u različitim srednjim i višim školama, većinom u Pragu i Karlinu, od 1907—1918 godine. Kao profesor nije se on ograničio na čisto nastavnički rad među četiri školska zida; naprotiv: razvio je živu delatnost literarnu i oko narodnog prosvećivanja. Mnogobrojni udžbenici i priručne knjige za školu, što ih je izdao sâm ili u zajednici s drugima, ogroman broj popularnih predavanja, kurseva, izdavačko preduzeće „Vesmir“, bezbroj članaka u časopisima i novinama, prevodi Šekspira itd. — sve su to dokazi njegova neumornog i plodnog rada.

Svoj rad na socijalnome polju počeo je Dr Zenkl početkom druge decenije ovog veka, kad uzima aktivnog učešća u radu

komunalne samouprave kao član gradskog veća u Karlinu, gde je 1919 god. postao i pretsednik gradske opštine. U teškim danima Svetskog rata, kad se na bojištima Evrope, Azije i Afrike krvavilo, a u pozadini zaraćenih država svuda osećala nevolja i oskudica, naročito u najširim slojevima naroda, kad je bio ugrožen opstanak i zdrav razvoj narodne uzdanice — dece i mladeži, osećala se u Karlinu plodna i naširoko zasnovana aktivnost prof. Zenkla naročito blagotvorno. Nije bilo akcije na socijalno-humanitarnome polju gde ne bi bilo njega. Svuda je on stizao. Bio je osnivač i duša brojnih društava i ustanova za socijalnu i zdravstvenu zaštitu socijalno slabih, a naročito dece.

Nije onda čudo da je odmah po nacionalnom oslobođenju, kad je bilo obrazovano Ministarstvo soc. politike, bio pozvan da tamo preuzme vođenje odelenja za zbrinjavanje dece i odraslih telesno i duševno zaostalih. Za to nije uistinu bio niko pozvaniji. Tamo ostaje Dr Zenkl do 1926 god. kad je bio postavljen za generalnog direktora Središnjeg zavoda za soc. osiguranje u ČSR (ustanova kao otprilike naš SUZOR), na kome se položaju nalazi i danas.

Kada se 1920 god. formira Veliki Prag, u čiji sastav ulaze okolne gradske i seoske opštine, pojavljuje se odmah mnoštvo problema što ih je povuklo za sobom to formiranje. Pojedine opštine bile su naseljene stanovništvom ekonomski i socijalno heterogenim, razvijale su se do tada potpuno odvojeno svaka za sebe. Trebalo je to sve sada pomalo unificirati. Među ostalim vrstama problema stao je odmah u prvi plan problem komunalno-socijalne politike. Ono što je postojalo bilo je nedovoljno i pretstavljalo je sobom jedan konglomerat. A zadaci su se svakim danom množili. Rat je ostavio za sobom teške posledice, a novo vreme s promenjenim političkim i socijalnim uslovima (proces nagle urbanizacije u Pragu kao metropoli!) donosilo je nove, još teže i složenije zadatke. Gde da se nađe čovek koji bi to sve savladao? I opet je izbor pao na Dra Zenkla. On je gigantskim naporom svog duha i volje organizovao socijalnu politiku grada Praga u svim njenim pravcima i vidovima, tako da nije preterano kad ga je lane, prilikom proslave njegove 50-godišnjice, jedan čehoslovački list nazvao „ministrom soc. politike grada Praga“. A primator praški Dr K. Baxa kaže „Možemo reći, da je bila sreća za Prag da je Dr Petar Zenkl došao na vođstvo najvažnije grane komunalne uprave, jer on je reformisao dotadanji sistem socijalnog staranja, izmenio sve iz temelja i oživotvorio jedno novo, istinsko socijalno staranje“.

Predaleko bi nas odvelo da makar samo nabrojimo šta je tu sve Dr Zenkl stvorio i uradio. Zadovoljićemo se samo da spomenemo „Masarikove domove“ u Krču, najveću socijalnu ustanovu sveta, o kojoj je opširno pisao „Glas nedužnih“ u br. 1—2 iz 1930 godine (članak kol. Vlastimira Simića). To je biser u kruni njegova dosadanjeg stvaranja. Kažemo „dosadanjeg“, jer

Dr Zenkl radi neumorno i danas, jednako predano i oduševljeno kao i dosad, i ko zna šta će još uspeti svim svojim pozitivnim osobinama da stvori i dâ?

Dr Zenkl veliki je i osvedočeni prijatelj našeg naroda. O tom je dao dosad mnogo dokaza, a daje ih i sad svakodnevno, i to delima a ne samo rečima. Evo nekoliko primera:

On je kao pretsednik Društva za školovanje i izdržavanje jugoslovenskih studenata u Čehoslovačkoj pre dve godine podigao velelepni „*Aleksandrov kolež*“, jedan od najmodernijih studentskih domova u Evropi, u kojem naši studenti uz minimalnu otštetu uživaju sve blagodeti udobnog života, tako da im je ušteđeno tavorenje i zlopaćenje, koje je već skršilo i uništilo mnoge talente a s malo životne otpornosti. Naši studenti u bratskome Pragu imaju danas, zaslugom Dra Zenkla, uslove za život i studiranje kakovi se samo poželeti mogu.

Kao pretsednik Jadranske straže u ČSR uspešno je propagirao da desetine hiljada Čehoslovaka idu na naš Jadran.

Naše specijalno školstvo zadužio je Dr Zenkl naročito time, što je njegovim posredovanjem omogućeno desetini naših drugova i drugarica da u Pragu završe pod povoljnim uslovima svoje studije u svrhu specijalizovanja. Skoro svi oni bili su gosti Opštine grada Praga i uživali su sve moguće povlastice.

Dr Zenkl pomaže i naše socijalne ustanove, savetom i delom. Da navedemo samo dva primera: on je veliki dobrotvor Domova za doživotni smeštaj slepih Kralja Aleksandra I Ujedinitelja u Zemunu, kojima je podario lično iz svojih sredstava Din. 15.000. Prilikom poslednje njegove posete Beogradu osnovana je Čehoslovačko-jugoslovenska radna zajednica socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova.

Blaženopočivši Kralj Aleksandar gajio je prema Dru Zenklu naročitu pažnju i simpatije, odlikujući ga za njegov rad nesamo visokim našim odličjima već i Svojim ličnim prijateljstvom. A to je Dr Zenkl svojim poštenim i predanim radom na zbliženju bratskih nam naroda uistinu i zaslužio. I sve one počasti, koje su mu s naše strane ukazane prilikom poslednje posete Beogradu, samo su malo uzdarje za sve one darove koje nam je podarilo plemenito i toplo bratsko srce Dra Zenkla.

*

Bilo bi bezuvetno, od stvarnog interesa opširnije i sistematski izneti misli Dr Zenkla, koji ima za sobom 25 godina uspešnog i stvaralačkog socijalnog rada, ogromno iskustvo i bogatu erudiciju. Kad bi nam skučeni prostor našeg časopisa dozvoljavao, najradije bi doneli barem opširniji izvod iz predavanja, što ga je 8 aprila o. g. održao na Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu. Ali ni to nam, nažalost, nije moguće pa ćemo zato sasvim aforistički i nesistematski izneti neke nje-

gove misli o socijalnom staranju. Neka nam i on i čitaoci oproste, ako naša izlaganja budu nepotpuna.

Osnovno svoje shvatanje socijalnog staranja formuliše Dr Zenkl ovako:

„Uvek je bilo mnogo bede i trpljenja, i uvek je bilo dobrih ljudi koji su pomagali. Pomagali su individualno, udruživali su se u društva, verske organizacije i druge činioce. Naše savremeno doba odbacuje tu neobaveznu humanitarnost i mesto nje proglašuje ovu pomoć potrebnima kao *osnovnu, obaveznu dužnost celine* da se pobrine odgovarajućim načinom za svoje članove, koji trebaju pomoć, prolaznu ili trajnu. Naše savremeno doba, mesto pređašnjeg milosrđa uvodi sistematsko, promišljeno, individualno socijalno staranje, ljudsku plemenitu pomoć, ali nikako ne ispoljavanu kao milost, nego kao dužnost celine prema svojim slabim članovima."

U ovako shvaćenom i provođenom socijalnom staranju ogleda se pravi patriotizam:

„Voleti narod mora da znači ne samo voleti nekaku idejnu, misaonu ili apstraktnu, često čak i nedovoljno jasnu, maglovitu pretstavu naroda kao celine, nego i voleti narod u njegovim pojedinim članovima, imati prema pojedinim članovima svoga naroda istinsku socijalnu ljubav, koja ublažuje bolove, koja se ispoljava ne samo rečima nego i delima. Socijalnu ljubav, koja se povećava upravo tamo, gde je najviše potrebno. Socijalnu ljubav, koja se u prvom redu ispoljava također nastojanjem, da bi se što više ublažilo ljudsko trpljenje i ljudska beda i da bi se omogućio, ukoliko je to u snagama današnjeg društvenog uređenja, snošljivi život svim članovima društva, u užem okviru dakle svim članovima naroda i države. U tom pravcu treba čoveka prevaspitati.

A taj zadatak najbolje rešava sistematsko plemenito socijalno staranje. Marljivo izvršivanje zadataka socijalnog staranja i učešće u njihovom sprovođenju je upravo ispoljavanje poštenog patriotizma, ispoljavanje svesnog nacionalizma, nacionalizma dela, za razliku od praznog i udobnog patriotizma reči koje zvone kao praporci lažnog humanizma. Mera i opseg pomoći i socijalnog staranja, koju celine, bilo opština, banovina, ili država, pružaju svojim članovima, zavisi od njihovih privrednih snaga i mogućnosti. Njih je moguće uporediti sa prilikama drugde samo relativno. Ali duh kojim je pružena pomoć nošena, metode kojima je pružana, to ne zavisi od bogatstva i veličine, tu se pokazuje i prava duša činioca, koji pomoć pružaju. Ako je natecanje i takmičenje u obimu pomoći, koju ta država ili opština svojim građanima pruža, ograničena njihovom privrednom snagom i drugim prilikama, otvara se polje najplemenitijeg takmičenja u tome kakvim duhom, kakvom plemenitošću

je pružena pomoć stvorena. Danas se zrelost jednog naroda ne može meriti samo prema njegovoj starodrevnosti, davnim umetničkim i drugim spomenicima i prema junačkoj istoriji. Lepo je imati slavne očeve, ali je nedostojno biti malim potomcima velikih predaka. Narod, koji može pokazivati samo dragocene ali hladne kamene spomenike iz stare slave, ali ništa, što bi dokazivalo plemenitost njegovog današnjeg osećanja i dobrote narodnog srca, taj je narod siromašan, bedan, nedostojan."

Socijalno staranje treba prethodno da ispuni izvesne uslove da bi bilo uistinu efikasno.

Njega treba pre svega zaštititi od bilo kakovih zloupotreba, kako od strane onih koji pomoć traže, tako i od onih koji o njoj odlučuju.

„Sistematsko socijalno staranje mora svakako pomagati svakome, koji pomoć društva uistinu i neophodno treba, ali ono se mora brinuti i o tome da isključi sve osobe, koje, i to često vrlo uporno, nastoje da dobiju socijalnu pomoć, bez da je stvarno trebaju. Pri tom ono ne sme pomagati *rušenje samostalnosti pojedinaca*, mora nastojati da pomaže tako da samostalnost pojedinca koji moli pomoć, bude, ukoliko je moguće, obnovljena, regenerisana."

S druge strane opet:

„Smatram da je osnovni, elementarni uslov plemenitog *socijalnog* staranja da pružanje materijalne, zdravstvene ili vaspitne javne pomoći ne bude vezano ni za kakve stranačke, političke, koterijske ili verske uslove. Kupovanje duša, zloupotrebljavanje socijalne bede i nedaća, trpljenja u cilju odnarođivanja, političke agitacije ili verskih akcija i sl. je najveća sramota savremenog čoveka našega veka."

Zatim treba na najmanju meru svesti svako eksperimentisanje, jer: „tu se radi o bedi, o ljudskome trpljenju, a najčešće i o sudbini ljudi. Potrebno je učiniti pripreme sa krajnjom predostrožnošću, da se što manje reskira. Upravo zato je potrebno u socijalnome staranju pred svakom merom i odlukom predostrožno ispitivanje, razmatranje i krajnja opreznost."

U pogledu ugledanja na druge pri organizovanju soc. staranja potrebno je da se bude oprezan:

„Potrebno je koristiti i tuđe iskustvo, ali ono nije dovoljno. U tehnici i drugim granama mogu se tuđe dobre stvari i dela primenjivati čak i slepo kopirati. Ali kad se radi o socijalnom staranju, nije moguće niti najbolja tuđa poduzeća slepo kopirati. Socijalno staranje, kako o deci, tako i o nezbrinutim i starim građanima, treba da nadoknadi čoveku (koji je postao zavisan od društva) ono radi čega je pod nivôom prosečnog pojedinca, koji živi u normalnim prilikama. Socijalno staranje mora zato da organski izrasta iz običaja i prilika života dotičnog naroda i kraja i mora paziti na urođene osobine i karaktere ljudi,

kao i na duh vremena. Mora odgovarati nazorima i privrednoj, kulturnoj i socijalnoj strukturi ljudi i društvene sredine, inače ne bismo nikada dosegli cilj, i naš rad ne bi bio u duhu vremena: gradili bismo samo na pesku i ne bismo naišli na razumevanje širokih slojeva građanstva za svoja nastojanja. A naš najvažniji saradnik u ostvarivanju naših socijalnih programa jesu baš te široke, radne, trudbeničke mase građanstva, koje su po samoj ekonomskoj organizaciji našega društva najsocijalnije, pa, ako hoćete, i socijalno najbolećivije, najsentimentalnije."

Od ostalih principa, da spomenemo samo letimice ove:

U soc. staranju treba naročitu pažnju posvetiti profilaktičkim merama.

Za svaki novi soc. zadatak potrebna je priprema širokih slojeva putem štampe, predavanja, tečajeva i sl.

Potrebno je laičkom elementu osigurati saradnju tj. pravo odlučivanja i kontrole u sprovođenju soc. staranja.

Sve pseudosocijalne akcije „en masse" kao i individualna milostinja nose u sebi izvesne opasnosti, najviše zbog toga jer se tu ograničava samo na trenutnu pomoć a ne traži se lečenje zla u korenu njegovom. Pored toga ova sakupljanja priloga često su nepravedno prebacivanje tereta na ekonomski najslabije, o čemu jasno svedoče i visina skupljenih iznosa i vrste novca koji se sakupi.

U socijalnom staranju treba da imaju glavnu reč stručno obrazovane sile.

Treba koordinirati i koncentrisati sve snage koje rade na polju soc. staranja, jer je tu rasparčavanje štetno. Princip ekonomije glasio bi ovde: *Centralizacija principa, uprave, kontrole i predračuna, ali decentralizacija izvršivanja.*

Soc. pomoć ne sme biti šablonska već mora biti rukovođena specijalnim okolnostima svakoga konkretnog slučaja. Zato je potrebno individualno istraživanje pojedinih slučajeva.

*

Dr Zenkl jeste u osnovnim svojim shvatanjima zadataka soc. staranja pravi sledbenik svoga velikog učitelja T. G. Masaryka, koji s pravom uvek spaja ideju demokratije s *idejom humanosti.* A Dr Zenkl pokazao nam je put, kojim treba ići da se ova ideja provede u delo.

F. M.

Bibliografija

A) DOMAĆA

Проф. ДРАГОЉУБ БРАНКОВИЋ: ОПШТА ПЕДАГОГИКА ЛЕЧЕЊА СА ПСИХОПАТОЛОГИЈОМ. Београд, 1932 стр. 110. Цена брош. 20 дин.

Педагогика лечења је наука о настави, васпитању и збрињавању оне деце, чији је телесни и душевни развитак трајно спречен индивидуалним и социјалним факторима. Ти фактори су: 1) инфериорност и чулна дефектност (слепило, кратковидост, глувоћа, наглувост, глувослепоћа); 2) спречавање развитка централног нервног система (лакша, средња и тешка слабоумност); и 3) неуропатолошка и психопатолошка конституција, богаљастост, телесна болест, социјални фактори (овде долазе деца која се тешко васпитавају).

Педагогика лечења је широка научна област, која обухвата и теорију и праксу. Њене су помоћне науке медицина, хигијена, социологија, а нарочито психопатологија. Сама реч педагогика лечења означава сврху и задатак: лечење и васпитање, што опет претпоставља специјалан рад и методе стручних људи-лекара и педагога. Но било би врло погрешно, ако би се педагогика лечења сматрала само за домен ових стручњака. У врло великој мери она мора интересовати родитеље, наставнике свих школа, школске лекаре, социјалне раднике, свештенике, судије и судске лекаре. Јер упознати и разјаснити многе душевне и телесне ненормалности деце, ући у суштину многог неуспеха и многе промашене егзистенције, схватити извесне дечије и омладинске криминалности, а затим предупредити и отклонити погрешно упућен развитак дечије личности и потпомоћи његове позитивне вредности, може се само помоћу знања педагогике лечења.

На нашем језику ми досад нисмо имали једно дело из ове области, које би давало један преглед на сва питања, која обухвата педагогика лечења. Љотићев спис „О душевно слабој деци" обухвата само један део ове науке о слабоумној деци и деци, која се тешко васпитају. Штампано је више краћих списа и чланака по часописима, који третирају поједина психолошка и друга педагошка питања. Али једног увода, једног прегледа целине проблема, који би служио за оријентацију, ми нисмо досад имали.

Проф. Бранковић се подухватио да нам пружи једно такво дело. У својој књизи, чији наслов горе исписасмо, он је изнео концизно, јасно и прегледно најновије резултате психопатологије о душевним и телесним недостацима ненормалне деце, модерне принципе педагогике лечења, организацију школства за сву ненормалну децу и указао на потребу и организацију једног модерног социјалног старања и збрињавања ове деце.

Писац је поделио књигу на прегледне одељке. У уводу износи појмове нормалног и ненормалног, који још ни у самој науци нису јасно ограничени. Интересантно је да је појам ненормалног много шири, него што се обично држи и мисли. Затим износи значај терапијске педагогике за људе разних професија, њен историјски развитак, који у прошлости није био богзна како богат, а који тек у најновије доба добија пуног маха. Даље говори о врстама ненормалности, о предмету педагогике лечења, о односу психијатрије и педагогике и методама терапијске педагогике.

Одељак о узроцима обољења нервног система, који имају за последицу највећи број душевних ненормалности, говори о оптерећеном наслеђу, инфективним болестима, мožданим поремећајима и обољењима извесних жлезда.

У одељку о слабомислености и методама испитивања излажу се ступњеви духовне слабости (дебилност, ембесилност, кретенизам, идио-

тизам), затим главне карактеристике духовне абнормалности — недостаци у пријемљивости утисака, недостаци у мишљењу, а затим методе упознавања слабоумне деце.

Онда долази одељак о деци која се тешко васпитавају, о деци која стоје на граници душевног здравља и душевне болести (нервозна, психопатична, неурастенична, хистерична, епилептична деца). Ту се излажу узроци, који се претежно налазе у наслеђеној конституцији и тешким социјалним околностима живота, а затим о методама поступања и лечења.

О психоанализи, која у последње време налази све већу примену у педагогици лечења, релативно је мало речено. Но ипак подвучен је њен значај и важност.

Исто тако о социјалним факторима (запуштености, алкохолизму, исхрани, становима, економској беди, уопште рђавим економским околностима) могло би се с обзиром на њихов значај за појаву ненормалног стања код деце рећи која реч више. Па ипак ове важне чињенице нису испуштене из вида.

Одељак о специјалним школама (школе за туберкулозну и телесно слабу децу за епилептичну, глувонему, слепу, наглуву, кратковидну, слабоумну, психопатичну, богаљасту и школе за децу с говорним манама) излаже у кратким потезима задатке, наставне програме и организацију ових школа.

Најзад последњи одељак је посвећен морално посрнулој деци, њиховом збрињавању, васпитању и образовању у заводима.

Књига је писана научно, али је врло јасна и врло погодна за оријентацију практичним радницима на пољу васпитања и образовања ове деце: наставницима и дечијим родитељима. Стога је топло препоручујемо не само стручним учитељима дефектне деце, који ће у њој наћи свој одличан уџбеник, него и свима осталим колегама, ђачким родитељима и социјалним радницима. М. В. Матић

VILKO MAZI: GOVORNE MOTNJE s posebnim ozirom na jecanje. Ljubljana 1935, strana 80, cena Din. 26·— samozaložba.

Naša stručna literatura dobila je ovih dana lep prilog u vidu knjige, čiji naslov ispisasmo. Autor knjige, dugogodišnji nastavnik ljubljanske Gluhonemnice, bavi se aktivno studijem logopedije i praktično radi na tome polju. Rezultate svojih studija i praktičnog rada izneo je on pregledno i lepo u svojoj knjizi.

Knjiga je namenjena roditeljima i vaspitačima logopatske dece te odraslim logopatima za pouku i ravnanje. Pisana je popularno tj. jasno i razumljivo, izlaganja su dopunjena primerima iz prakse, ali pored toga knjiga je na naučnoj i stručnoj visini tako da može odlično da posluži pored praktičnog cilja, kome je uglavnom namenjena, još i kao pomoćna knjiga za uvod u studij govornih mana. Tome doprinosi u znatnoj meri i to, što je na kraju dodana strana (isključivo nemačka) stručna logopedska literatura.

Pored opšteg uvoda obrađene su u šest sledećih poglavlja najvažnije govorne mane: mucanje, brzopletost (battarismus, Poltern — ovaj termin uzeli smo prema knjizi Matić — Ramadanovića „Govorne mane"), tepanje, razne vrste nemosti, afazije i simptomatične govorne smetnje koji se pojavljuju kao pojave — pratilje pri različitim nervnim i duševnim oboljenjima. Naročita

pažnja posvećena je mucanju, kao što je u podnaslovu knjige i istaknuto.

Na kraju se nalazi poglavlje, gde su data profilaktička uputstva roditeljima i vaspitačima logopatske dece i odraslim logopatima, pa diferencijalna diagnoza mucanja, brzopletosti i tepanja u vidu tabelarnog pregleda.

Šteta što knjiga neće moći da uđe u šire slojeve srpskohrvatskog dela našeg naroda, jer je pisana slovenačkim jezikom. Bilo bi vredno, da se omogući autorizovani prevod na srpskohrvatski i da se nađe izdavač koji bi ju izdao.

Knjigu kol. Mazija najtoplije preporučujemo. Poručuje se kod autora: Ljubljana, Poljanska cesta 15/V. Do 10 juna o. god. može se pretplatiti uz cenu od Din 22·—, a docnije važi cena označena na početku prikaza. Tehnička oprema i štampa su besprekorne.

NOVI ČASOPISI:

„УЧИТЕЉСКА СТРАЖА“ лист за просветно-школска и културна питања — Крагујевац. Излази месечно на по два табака. Претплата Дин 40·— годишње. Власник и одговорни уредник: Драгутин М. Михаиловић — Крагујевац, Танаска Рајића ул. 29а. Редакциони одбор: Алексије Ђурђић, учитељ у пензији, Данило Милановић и Драгутин Д. Прокић, учитељи у Београду.

Почетком априла о. год. покренут је овај нови часопис. Из садржине прва два броја (за април и мај) види се, да „Учитељска стража“ с пуно озбиљности настоји да одговори задацима, које су си њени покретачи поставили у својој уводној речи под насловом „Југословенском учитељству“. Проблеми, којима се часопис бави и које расправља, груписани су у 4 одељка: настава — дете — наше друштво — учитељска организација.

Поред чланака, оригиналних и преведених, часопис има сталне рубрике: Књижевни преглед — Белешке — Библиографија.

У свом броју за мај доноси часопис у рубрици „Белешке“ белешку под насловом „Оснивање помоћних оделења у Крагујевцу“.

„Учитељска стража“ заслужује пуну пажњу нашег учитељства и остале јавности.

„DELO PROTI TUBERKULOZI“ glasilo Narodne protituberkulozne lige, urednik Dr Tomaž Furlan — Golnik, izlazi četiri puta godišnje, pretplata Din 10·— Uprava: Ljubljana, Miklošičeva cesta 20.

Protituberkulozni pokret u Jugoslaviji dobio je svoj prvi list: februara o. god. izišla je prva sveska ovog časopisa, čiji je cilj da pomaže Narodnu protituberkuloznu ligu u njenim strem-

ljenjima tj. da širi pouke o problemima tuberkuloze i da pridobija šire narodne slojeve i državnu vlast za organizirani rad na suzbijanju ovog našeg socijalnog zla.

Od naročitog značaja za nas jesu članci: Okuženost šolske mladine na Gorenjskem (Dr T. Furlan), Pomen in važnost tuberkulinske reakcije (Dr L. Simoniti).

Ovaj lepo uređeni list možemo najlepše preporučiti našim učiteljima, kao socijalnim radnicima.

„НАРОДНИ ПОДМЛАДАК“ лист за расправљање дечјег питања — Орган Југословенске уније за заштиту деце, Београд, Симина улица 19. Уредници: Dr М. Ђ. Поповић и Слободан Ж. Видаковић. Излази 6 пута годишње, годишња претплата Дин. 20.—

У мају о. год. изишла је прва свеска овог новог часописа, јачине 4 штампана табака, богата садржином. Од чланака истичемо нарочито: Идеологија Југ. уније за заштиту деце (Dr Матија Амброжич), Kolonizacija dece u seljačke porodice u Jugoslaviji (Prof. Dr Josip Šilović), Nekoliko reči o komunalno-socijalnoj zaštiti dece u našim gradovima (Slobodan Vidaković) и др.

Његовим покретањем добиће рад Уније, верујемо, снажну подршку и потстрек, а питање дечје заштите у нас своју тако потребну трибуну.

B) STRANA:

MIHAJLO ROSTOHAR: PSYCHOLOGICKE ZAKLADY POČATEČNIHO ČTENI S PRAKTICKYM NAVODEM KE ČTENI (Psihološke osnove početnog čitanja s praktičnim uputstvom za čitanje), Brno 1934, vlastita naklada, strana 183. cena ?

Retko da je koja knjiga u novije vreme pobudila više pažnje i izazvala živiju diskusiju no ova knjiga Dr Rostohara, profesora psihologije na univerzitetu u Brnu. Ova diskusija nije se zaustavila samo u granicama Čehoslovačke, gde se na pr. opširno osvrnuo na tu knjigu prof. Jozef Kubálek, poznati metodičar te autor bukvara i brojnih rasprava o metodici elementarne nastave čitanja, u najnovijoj svesci časopisa „Nové školy“ (sveska za maj—juni 1935). I našoj pedagoškoj javnosti poznata je knjiga iz članaka Jove P. Jovanovića „Najnoviji metod za izvođenje obuke dece u čitanju“ („Učitelj“ april 1935) i prof. Sergija Hessena „Još o globalnom metodu“ („Učitelj“ maj 1935).

Prof. Rostohar bavi se ovim problemom već duže vremena. U živome je sećanju njegovo predavanje „Psihologija čitanja s naročitim obzirom na elementarno čitanje“ sa V kongresa za ispitivanje deteta u Brnu (kod nas preveo u „Učitelju“ kol. Miodr. Matić) i diskusija, koju je to predavanje izazvalo. Plod studija Dr Rostohara u tome pravcu jeste ovo delo. U njemu se Dr Rostohar nije zadovoljio da problem početnog čitanja obradi

samo teoretski, s gledišta psihologije, već je pošao i korak dalje: izradio je i praktično uputstvo za nastavu početnog čitanja.

U prvome, teorijskom delu svoje knjige autor podvrgava opširnoj analizi psihološki proces čitanja, podvrgava kritici dosadanje metode početnog čitanja (sintetičku, globalnu i analitičku) i iznosi njihove nedostatke s psihološkog stanovišta.

U drugome delu iznosi Dr Rostohar principe na kojima zasniva svoju metodu početnog čitanja i zatim daje iscrpno metodsko uputstvo za nastavu početnog čitanja.

Nije naše da se na ovome mestu upuštamo u stvarnu ocenu knjige Dra Rostohara, jer za to treba mnogo više prostora a i udubljivanja u samu stvar. Hteli smo samo da skrenemo pažnju svih onih, koji se po prirodi svog posla intenzivnije i praktički bave ovim problemom, na ovo značajno delo. Delo je značajno već po tome što je poniklo iz naučnih studija i naučno je solidno fundirano, možemo čak reći da je u tome pogledu retko. Ono stoji i pada dakako s vrednošću onih naučnih rezultata na osnovu kojih je poniklo.

Prirodno, da u drugom (praktičnom) delu knjige ima metodičkih nedostataka. To nije nikakovo čudo, ako se uzme, da autor nije praktični školski radnik-didaktičar, već profesor psihologije. Ali to još nije razlog da se metoda Dr Rostohara upravo zbog toga „a priori" odbacuje. Nju treba praktički iskušati, jer pravo kaže naš poznati metodičar Jova P. Jovanović na kraju svog prikaza: „ Ništa ne treba ni usvajati ni odbacivati bez *temeljnih studija i pokušaja*".

Od naročitog interesa trebala bi da bude knjiga Dr Rostohara za one naše kolege koji rade u pomoćnim odelenjima i školama, jer ona se obazire na individualne razlike kod učenika. Za izvođenje nastave po ovome metodu nije potreban bukvar: sva se nastava izvodi na školskoj tabli.

ST. SVAČINA, VZNIK A VYVOJ PÉČE O HLUCHONEMÉ V JUGOSLÁVII (Postanak i razvoj staranja o gluvonemima u Jugoslaviji) — preštampano iz „Revue" broj 5—6 iz 1935 god.

Kada hoćemo kritički da cenimo ovaj rad kolege iz bratske ČSR, onda treba pre svega da nam bude jasno, što je uopšte dalo potstreka autoru, da se primi tog posla. Kako smo spomenuli već u prošlome broju, izišao je ovaj rad kao dopuna knjizi V. Černy-ja „Historijski razvoj obrazovanja i vaspitanja gluvonemih", gde nema uopšte ništa o istoriji vaspitanja gluvonemih u slovenskim državama: Poljskoj, Bugarskoj i Jugoslaviji. Zadatak ovog rada kol. Svačine bio je, dakle, da čehoslovačkim kolegama kratko i u najopštijim potezima prikaže istorijski razvoj i sadanje stanje staranja o gluvonemoj deci kod nas. Ako se još uzme u obzir, da autoru nisu stajali na raspoloženje svi izvori za taj posao i da on ne vlada, izgleda, potpuno srpskohrvatskim jezikom, onda možemo reći da je on ipak, uglavnom, uspeo da reši svoju zadaću.

Pažljivo smo pregledali ceo rad i možemo reći da nema grubljih grešaka. Ima, dabome, sitnijih grešaka, i one se dadu klasificirati u 3 kategorije:

1) Greške koje su nastale usled nedovoljnog poznavanja srpskohrvatskog jezika, a tih ima naročito na str. 2, gde se govori o Radivoju Popoviću;

2) Sitnije greške u pogledu kronološkom, gde svi podaci nisu sasvim tačni; i

3) Mnogobrojne greške u pogledu napisivanja naših geografskih i ličnih imena te naslovâ delâ i ustanovâ. Ovo je autor mogao da izbegne da je svoj rukopis prethodno poslao na korekturu nekome od nas Jugoslovena.

Najveći nedostatak rasprave jeste, što se nigde ne spominje uistinu *prvi* jugoslovenski zavod za gluvoneme, koji je bio otvoren 10 novembra 1840 god. u Gorici, kulturnome centru primorskih Slovenaca, koja je danas nepravedno otrgnuta od naše države i pripada Italiji. O tome zavodu ima dragocenih podataka u delu Antona Rudeža „Gluhonemi. Zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja“ (Gorica, 1894).

Ipak moramo biti zahvalni kolegi Svačini što se poduhvatio toga posla i što ga je, uglavnom, povoljno rešio. Ovaj primer jeste za nas dokaz pravilno shvaćene slovenske uzajamnosti, saradnje i težnje za međusobnim upoznavanjem i zbliženjem, i mi ga kao takova srdačno pozdravljamo.

Časopisi:

„REVUE GENÉRALE DE L'ENSEIGNEMENT DES SOURDS-MUETS“ (Opšta revija za nastavu gluvonemih). Izlazi mesečno počev od oktobra (sem avgusta i septembra) u sveskama od 1 tabaka. Godišnja pretplata 25 franc. franaka. Adresa: 254, rue Saint-Jacques, Paris (5e). Administrator i odgovorni urednik: G. Langrand.

Punih 36 godina izdaje nastavnički zbor zavoda za gluvoneme u Parizu ovaj stručni časopis, čiji se uticaj proširio daleko izvan granica Francuske. U redovima njegovih saradnika nalaze se mnoga imena poznata nastavnicima gluvoneme dece širom celog sveta.

U prvih 7 brojeva iz ove godine nalazimo ove značajnije članke: Selekcija u nastavi gluvonemih (M. Douchex), Nekoliko slučajeva delomične demutizacije pomoću globalne metode (E. Drouot), Moralno vaspitanje gluvonemih (R. Dière), Sv. Avgustin i vaspitanje gluvonemih (R. Venencie).

Pored originalnih članaka časopis ima stalne rubrike: Vesti — Pregled časopisa — Bibliografija, gde donosi dragocene informacije i aktuelne vesti s područja nastave i vaspitanja gluvoneme dece. Časopis toplo preporučujemo onim kolegama, nastavnicima gluvoneme dece, koji čitaju francuski.

„DER BLINDENFREUND“ (Prijatelj slepih) časopis za nemačko slepstvo, izdaje: Stručna skupina učitelja slepe dece u N.S.L.B. (Nacional-socijalističkom učiteljskom savezu), glavni urednik: direktor Georg Heinz (Nürnberg). Izlazi svakog meseca u sveskama od po 2 tabaka. Pretplata RM 2·70 četvrtgodišnje.

„Der Blindenfreund“ stručni je časopis s bogatom i dugom tradicijom: ovo je 55 godina njegova izlaženja. I danas, pod promenjenim prilikama u Nemačkoj, uspeo je on da obezbedi svoje izlaženje pošto se tim prilikama potpuno prilagodio. I u njegovom vanjskom izgledu i u načinu njegova pisanja ogleda se princip „Gleichschaltung-a“ u svoj svojoj potpunosti. U tom pogledu od interesa je videti uticaj nacional-socijalističke ideologije na savremeno staranje za slepe u Nemačkoj, oceniti napore koji se čine u cilju da se celokupno vaspitanje i soc. zaštita slepih proniknu tom ideologijom. U tom pogledu časopis je zaista verno ogledalo sadanjih prilika, stremljenja i strujanja u nemačkome školstvu za slepe.

Sem toga časopis donosi i čisto stručne rasprave. Navodimo na pr. članke: Psihička komponenta pri aktu gledanja (Magdalena Wenstenfeld), Opažanje prostora u početnoj nastavi škole za slepe (J. Mayntz), O položaju dece sa slabim vidom u našim zavodima za slepe (K. Naumann).

Časopis ima stalne rubrike: Sitni prilozi i vesti — Bibliografski pregled, a česta je rubrika „Praktičar ima reč“ gde se nalazi po jedan kraći prilog iz školske prakse. Bibliografski pregled donosi i sva nova izdanja u Braillovoj azbuci.

„NOVÉ ŠKOLY“ časopis posvećen interesima novog vaspitanja i čsl. organ Međunarodne lige za novo vaspitanje. Redaktori: Dr Ot. Chlup, Dr Jan Uher i Dr J. Dvoraček s redakc. odborom. Izlazi mesečno sem glavnih ferija. Pretplata Kč. 35·— godišnje. Redakcija i administracija: Brno, Hroznová ul. 41.

„Društvo novih škola“ u Brnu izdaje osmu godinu ovaj časopis, koga je 1926 god. pokrenuo Dr Ot. Chlup, univ. profesor u Brnu. Časopis ima zadatak da propagira u Čehoslovačkoj principe Međunarodne lige za novo vaspitanje i da ih pomogne provesti u delo.

Ti principi jesu: Zadatak vaspitanja jeste da obrazuje volju i kontrolu vlastitih postupaka razumom. Vaspitanje mora nastojati da očuva i poveća duševnu energiju deteta. Ono treba da je individualno. Disciplina treba da nastoji oko oslobođavanja skrivenih duševnih snaga deteta. Celokupno spremanje za život treba da bude u saglasnosti s razvojem urođenih interesâ deteta, koji se manifestuju u aktivnosti manuelnoj, intelektualnoj, umetničkoj, socijalnoj i dr. Moralna odgovornost razvija se samostalnim đačkim organizacijama a u saglasnosti s karakterom dece u određenoj dobi. Saradnjom i služenjem društvu pobija se egoizam. Saradnja u okviru koedukacije dopušta da se vrši uzajamni blagotvorni uticaj. Dete neka se vaspita za dužnosti

građanske, narodne i opštečovečanske.

Naročitu pažnju posvećuje časopis idejnim osnovama školske reforme, savremenim pravcima i strujanjima u organizovanju novih škola (Jan Uher: Racionalizacija u školi, J. Kubálek: Igra i rad u školsko doba, Oskar Epstein: Osnovi demokratskog školstva, J. Uher: Učiteljsko samoobrazovanje, Dr O. Chlup: Cilj srednje škole itd.). Obilno su zastupljena i pitanja didaktičko-metodička. Posvećuje se pažnja aktuelnim događajima u zemlji i inostranstvu, problemima psihologije itd.

U časopisu je stalna rubrika „Građanska škola“ te rubrike: Beleške — Literatura. Povremeno izlazi u časopisu i zaseban prilog „Slobodnog pedagoškog udruženja“.

Svojom sadržinom dokazuje časopis, da je Brno aktivan i živ pedagoški centar u Čehoslovačkoj, a tome svakako mnogo doprinosi i časopis sâm. Preporučujemo „Nové školy“ pažnji naših čitalaca, jer časopis to u punoj meri zaslužuje.

Uredništvo je primilo sledeće knjige, časopise i brošure:

Проф. Радмило Вучић: Основи педагогике — Београд, 1934

Vilko Mazi: Usoda gluhoneme mladine — Ljubljana, 1933

Contributi pedagogico-didattici della R. Scuola di metodo „Girolamo Cardano“, serija II svezak 2 i 3 (Milano)

„Napredak“ časopis za pedagogiju — Zagreb

„Pedagogický sborník“, stručni pedag. časopis — Turč. Sv. Martin

„Слободно взпитание“, часопис за педагошку културу — Софија

„Русскаја школа“, научно-педагошки часопис — Праг (Praha)

„Грађанска школа“, часопис удружених наставника грађанских школа у Краљевини Југославији — Београд

U narednim brojevima donećemo opširnije prikaze

Pregled štampe

A) DOMAĆA:

„БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ“ бр. 3 (март 1935 год.) доносе у рубрици „Социјална хроника“ чланак под насловом „Посета проф. др Петра Зенкла граду Београду“ где је изнет укратко рад дра Зенкла као и програм његове посете нашој престоници.

У броју 4 (април 1935 год.) налази се опширан извод из предавања што га је Др Зенкл одржао на Коларчевом народном универзитету „Искуства и смернице соц. политике савремених градова“, затим поздравни говор Душана С. Николајевића на свечаној седници Градског већа у част г. Дра

Зенкла „Хлеб, кров и лепота", па онда опширан извештај о бављењу Дра Зенкла у Београду као и извештај о оснивању Чехословачко-југословенске радне заједнице социјалних и социјално-здравствених друштава и установа.

„JАВНОСТ" недељни часопис за културна, социјална, привредна и политичка питања (излази у Београду у редакцији Нике Бартуловића) доноси у броју 13 од 13-IV-о. год. чланак *Дим. J. Стојановића: „Збрињавање слепих"*.

Zagrebački dnevnik „HRVATSKA STRAŽA" doneo je u 4 svoja broja iz aprila o. god. niz članaka kol. Josipa Očka, upravnika Zavoda za slepe u Zagrebu, pod naslovom „*Zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu*". U člancima je ocitana ukratko istorija vaspitanja slepih, naročito istorijat zagrebačkog zavoda, njegovo današnje uređenje i aktuelne potrebe. Ma da ovi članci imadu pretežno propagandističko-informativni karakter, mogu ipak lepo da posluže kao građa za istorijat specijalnog školstva kod nas.

„НАРОДНА ПРОСВЕТА" (орган J. у. у., уредник Душан М. Прица, Београд) доноси у броју 44 од 5 маја о. год. чланак кол. Јанка Марјановића из Суботице „Pažnja kod duševno zaostale dece".

„BRAILLOVA RIZNICA" Izišla je 2 sveska (mart-april 1935 god.) ovoga našeg jedinog časopisa za slepe s ovom sadržinom:

1) Svog velikog sina, Voždovog praunuka dočekala je Šumadija na kolenima; 2) Pored svojih slavnih predaka počiva sada na Oplencu i Viteški Kralj Ujedinitelj; 3) Strani novinari zadivljeni su ljubavlju naroda prema Kralju; 4) Dr Berislav Anđelinović, Iseljenikova molitva; 5) Rajko Radović, Ljudi u planini.

Zatim je rubrika „Iz života slepih" s mnogo vesti iz inostranstva i na kraju esperantski članak L. Zamenhofa.

„ТРЕЗВЕНОСТ" орган југосл. велике ложе трезвености гут-темплерског реда доноси у броју 1—3 (јануар—март 1935 год.) чланак „У погледу наслеђа алкохол је веће зло, него сифилис и туберкулоза" из пера кол. Вел. Дамјановића, управнка Помоћне школе у Новом Саду.

U 40 broju staleško-političkog organa J. u. u. — Sekcija za Dravsku banovinu „UČITELJSKI TOVARIŠ" izišao je anonimni članak „Vzrok in posledica" gde se u prvome odeljku („Alkoholizam") iznose štetne posledice prekomernog uživanja alkohola u Dravskoj banovini (u pogledu kriminala i broja vanbračne dece) i dosadanji uspesi na polju pobijanja alkoholizma, a u drugome odeljku („Defektna deca") pregled specijalnih škola i statistički pregled defektne dece u Dravskoj banovini. Na kraju se traži otvaranje pomoćnih odelenja u izvesnim mestima za prvo vreme, a potom otvaranje pomoćnih škola s internatskim uređenjem u Kranju, Tržiču, Šmarjah pri Jelšah i Škofjoj Loki.

Raduje nas pravilno shvatanje redakcije „Učiteljskog tovariša“ o značaju specijalnog školstva i pažnja koju je posvetila ovome problemu.

ŽIVOTOPIS BLAŽENOPOČIVŠEG KRALJA ALEKSANDRA I UJEDINITELJA na esperantskom jeziku izdao je Veljko Lj. Ramadanović pod naslovom „Vivo de Aleksandro I“. Životopis je otštampan Brajovom azbukom za slepe i biće pristupačan slepim esperantistima celog sveta.

Izvesne odeljke iz tog dela pod naslovom „Reĝo Aleksandro I — la pacfaranto kaj la blindulamiko“ doneo je broj 15-16 esperantskog časopisa „Ligilo por vidantoj“ koji izlazi u Švedskoj.

Lep prikaz o toj knjizi donosi časopis Udruženja slepih vojnika u Poljskoj „Ociemnaly zolnierz“ u broju 4 (za april o. g.).

B) STRANA:

„UCHYLNA MLADEŽ“, sveska 3—4 za 1935 godinu, donosi ove članke: J. Veprek: Pomoćna škola u vrtu, Zd. Zapletalová: Statut i nastavni program za odelenje za nagluvu decu, G. Šterba: Gluvonemi i nezaposlenost, Al. Zikmund: Psihotehnička stanica za savetovanje pri izboru poziva u Zavodima za vaspitanje maloletnika, Dr K. Kubíček: Fizičko vaspitanje defektne dece.

U tome broju je srpskohrvatski članak kol. Žutića „Zašto se podižu domovi za doživotni smeštaj slepih?“ i stalne rubrike: Literatura — Vesti.

МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ“ (Софија):

Свеска за март 1935 године:

Наука о детету — педологија; Проф. Др М. Герасков: Муцаво дете; Др Рајна Ганева, Психолошка служба за потребе васпитања; Лала Петрова: Пансионат као васпитни фактор; Др Л. Цвјетков: Антитуберкулозна вакцинација; Младен Филипов: Дарови, средина и телесно васпитање; Др П. Георгијева — Петкова: Здравствено просвећивање села; Др В. Шуманов: Месни одбори Савеза за заштиту деце; Ст. Трајков: Говорна настава код слабомислене деце.

Свеска за април 1935 године:

Школско-лекарски институт код нас; А. Балтов: Више радости у школу!; Др К. Чолаков: Уплив телесних радњи на психу; Др В. Шуманов: Градња јефтине, хигијеничне и модерне школске зграде; Ив. Шинков: Уредба о институтима за глувонеме; Др В. Шуманов: Дечји дан. Сем тога налазе се у овом броју завршеци чланака Лале Петрове, М. Филипова и Ст. Трајкова из 3 свеске.

У обе свеске су сталне рубрике: Школска хигијена и превентивна медицина — Официјелне наредбе — Хроника — Библиографија.

„ČASOPIS UČITELEK MATERSKYCH ŠKOL“, organ Saveza čsl. učiteljica materinskih škola u Pragu, donosi u svesci za april 1935 članak A. Brúžove *„S fonijatričkog odelenja prof. Dra Seemanna“* gde su vrlo lepo i pregledno izneta ispitivanja što ih je 1930/31 škol. godine provodilo fonijatričko odelenje Češke ušne klinike u Pragu među decom, koja su bila te godine upisana u praške materinske škole (zabavišta). Od 2926 dece, koliko je svega bilo ispitano, nađeno je da ispravno govori njih 1015 (34,7%), a neispravno njih 1911 (65,3%). U članku je data tačna klasifikacija svih govornih mana i opisan je način na koji se u Pragu te mane otstranjuju. Mucave dece bilo je 32 (21 dečak i 11 devojčica) tj. 1,09% od sve ispitane dece, a 1,7% od dece koja imaju neku manu u govoru.

„PÉČE O MLADEŽ“ (Brno)

U svesci za april o. god. jesu pored ostalih i ovi članci: *Sv. Ježek: Film i škola*, gde autor raspravlja o problemu tzv. školskog ili vaspitnog filma; *Dr T. Blaha: Telesni rast seoskog deteta; V. Novy: Delatnost sudova za mladež u Slovačkoj i Podkarpatskoj Rusiji*, gde je na osnovu zvanične statistike vrlo interesantno obrađeno to pitanje za razdoblje od 1927—1931 godine, dakle pre Zakona o krivičnim sudovima za mladež, koji je u ČSR stupio na snagu 1 oktobra 1931; *J. Zapletal: Iz savremenog staranja za decu — logopate*, gde autor govori v nezgodama koje imaju u školi deca s govornim nedostacima i manama, onda o tome što se preduzelo dosad u ČSR na području logopedije a na kraju iznosi projekat jedne šire zasnovane akcije, kojom bi se taj socijalno-pedagoški problem u Moravskoj trebao da reši. Članak *B. Pažoutove: Sličice iz dečjeg oporavilišta M. Stejskalove u Crikvenici* s nekoliko fotografija opisuje život u toj čsl. ustanovi na našem Jadranu i ima propagandističko-informativni karakter.

„ОБРАЗОВАНИЕ“ (Софија)

Свеска за фебруар 1935 године: Раф. Попов: Научни интерес за пећине (шпиље) — Н. Илиев: Практично и научно образовање — Ив. Величков: Пут бугарског учитељства — Едгар Фардинг: Професионална оријентација (превод) — Ил. Мрјанков: Значај осећања у процесу наставе — Г. Димитров: Потреба приправних вежбања за читање и писање — Ник. Николов: Идеали образовања и васпитања — Д. Негенцов: Културно и просветно подизање села;

Свеска за март 1935 године: Др М. Герасков: Питање даровитих ученика — Н. Илиев: Прошлост, садашњост и будућност наше школе — Г. Димитров: Одељено или скупно почетно читање и писање. Чиста или комбинована метода наставе у читању и писању код нас — И. Б.: Неопходни услови за добијање елементарне писмености — Р. Кр. Шарова Драматизација у деце — Ал. М. Герасков: Бугарска учите-

љица — W. P. Watkins: Методе кооперативног васпитања.

У обе свеске: Литерарна рубрика „Сан и јава“ те рубрике: Унутрашњи преглед —Спољни преглед — Библиографија.

„ARCHIV FÜR DAS BLINDENWESEN, u.s.w.“ (Wien)

God. I, broj 2 (januar 1935):

Univ. prof. Dr Herm. Swoboda: Eugeničke mere protiv nasledne slepoće.

Prof. Otokar Wanecek: Pedagoška higijena očiju

Dr E. E. Allen: Razmatranja o slepima u Sjedinjenim Državama Amerike.

Prof. Karl Trapny: Münz-Löwenfeld, Plastische Arbeiten Blinder (prikaz knjige)

Urednik posvećuje prigodni članak dir. Ernestu Niepel-u (Berlin) prigodom njegovog penzionisanja.

Ruth Hügin prikazuje Školu za decu sa slabim vidom u Bazelu (Švajcarska) — Vesti — Pregled časopisa — Literatura.

God. I, broj 3—4 (mart 1935):

Dr Friedrich Mansfeld: O suštini slepoće

Dr A. Záhor: Što nas uči statistika o slepima

Prof. Karl Trapny: Vežbanje ruke u školama za slepe

S. Nakao: Problem dece sa slabim vidom u Japanu (N. B. Donosimo i mi u ovom broju gotovo isti članak, poslat nam izravno od autora).

Izveštaji i saopštenja — Pregled časopisa — Literatura.

„SZKOLA SPECJALNA“ izišla je sveska 2—4, jačine 15 štampanih tabaka (240 strana) sa izveštajem o II kongresu poljskog učiteljstva specijalnih škola, koji je bio održan u Varšavi od 4—6 oktobra 1934 godine. U svesci su otštampana sva predavanja (referati) održana u plenumu i pojedinim sekcijama kongresa. Po značaju radova ova sveska pretstavlja pravi naučni zbornik trajne vrednosti. O kongresu izvestićemo opširnije u jednom od idućih brojeva.

Domaći pregled

† МИЛАН ШЕВИЋ

Наша педагошка наука претрпела је тежак губитак: 21-II-о. год. умро је у Београду Др Милан Шевић, познати наш педагошки и јавни радник.

Пок. Шевић рођен је 1866 год у Новом Саду. Гимназију је завршио у родноме месту и у Халашу, студирао је на универзитетима у Будимпешти, Женеви, Цириху и Минхену, а 1888 год. докторирао је у Лајпцигу. Теза му је била о Доситеју Обрадовићу. Преко 20 година провео је на раду као наставник на гимназијама у Крагујевцу, Пожаревцу, Шапцу и Београду. Пензионисан је 1909 године. Иза рата 1920 год. реактивиран је и постављен за хонор. професора педагогије на београдском универзитету. Ту је основао Општи педагошки семинар чији је управник био

до 1932 год., када је напустио ово место због тога што универзитетске власти и остали надлежни нису довољно схватали важност рада у томе семинару, од кога је он хтео полако да створи **педагошки факултет** на коме би се образовали наставници свих категорија школа. И после оставке пок. је Шевић марљиво радио у Педагошком друштву, које је основао 1924 год. и чији је претседник био све до смрти, па онда на довршавању својих педагошких и књижевно-историјских дела.

Пок. Шевић много је путовао у сврху студија, а перфектно знање више страних језика омогућавало му је да у струци постане управо ерудита.

Литерарно је био нарочито активан: 1908 год. покренуо је „Педагогијску књижницу“ у којој је изишло 65 свезака, од којих је највећи број он сам написао или превео; 1922 год. покренуо збирку „Педагошки класици“; написао је више уџбеника за српскохрватски језик и филозофску пропедевтику у средњим школама; живо је радио на књижевној историји; нарочиту пажњу посвећивао је дечјој књижевности; сарађивао је обилато у многим књижевним и стручним часописима итд. У рукопису остала су му дела: Општа и посебна дидактика те Историја педагогике.

Учитеље народних школа много је ценио и заузимао се за то да им буду отворена универзитетска врата.

Нека му је вечна слава!

† МИХАЈЛО ПУПИН

У Њу Јорку умро је 12 марта о. год. наш славни земљак: проналазач, научник светскога гласа и професор електромеханике на њујоршком Колумбија-универзитету, Михајло Пупин. Умро је тачно 61 годину после оног дана кад се као младић укрцао у Хамбургу у лађу, која га је имала да одвезе у Америку. У ону Америку, која је постала његовом адоптираном отаџбином, где се снагом свога духа и карактера успео тако високо. Треба прочитати његову аутобиографију „From Imigrant to Inventor“ (Од пастира до научењака) да се види с каквим се тешкоћама имао да бори у животу али да се упознају и све одлике тога сјајног човека. Аутобиографија изишла је на енглеском, француском, немачком, шведском и јапанском језику, а имамо је у српскохрватском и словеначком преводу. За наше слепе спремио је то дело г. Рамадановић и издао га Брајевом азбуком у 6 дебелих свезака. Један примерак однео је он 1931 год. приликом бављења у Америци на поклон пок. Пупину, који је изјавио да му је то најдражи поклон што га је могао добити.

Своју домовину пок. Пупин није никада заборавио. О томе сведочи његова помоћ нашој делегацији на Конференцији мира 1918 год. у Паризу, где је спасао нашој држави делове Баната, Барање; Прекомурје, Међимурје и делове Словеначке те Далмацију, затим његове многобројне и велике задужбине и поклони у новцу.

Дому слепих у Земуну уступио је 1931 год. једно своје примање од државе у износу од 5000 долара као свој прилог за зидање Домова за доживотни смештај слепих („Глас неуких“ 1931 год. стр. 548). Нажалост, то се примање није могло реализовати, па је његов дар остао само племенити гест једне узвишене душе. Ипак то нимало не умањује нашу тугу за тако сјајним сином наше крви и расе, који је — успркос завидне каријере у далеком свету — увек остао веран Отаџбини и за њу много и несебично урадио.

НОВА УПРАВА ПЕДАГОШКОГ ДРУШТВА У БЕОГРАДУ

Педагошко друштво у Београду одржало је ванредну скупштину с овим дневним редом:

1) Комеморација оснивачу и претседнику друштва † проф. Милану Шевићу;

2) Избор нове управе.

О животу и раду пок. Шевића говорили су: Милица Ђурић-Топаловић, Др Бранислав Крстић и Јован С. Јовановић.

После комеморације извршен је избор нове управе и то овако:

Претседник Милорад Ванлић, проф. Више пед. школе; потпретседник Др Слободан Поповић; секретар Живојин Ђорђевић; благајник Милић Мајсторовић. Чланови управе: Др Бранислав Крстић, Др Владимир Спасић, Никола Завишић, Милица Ђурић-Топаловић и Душан Прица.

ОТВАРАЊЕ НОВИХ ПОМОЋНИХ ОДЕЛЕЊА И ОДЕЛЕЊА НАРОДНЕ ШКОЛЕ У ЗАВОДИМА

Од почетка ове, 1934/35, школ. године отворена су следећа помоћна одељења: *шесто* и *седмо* одељење при Држ. помоћној школи у Новом Саду (О. н. бр. 45536 од 28-VIII-1934 год.), *једно* помоћно одељење при Вежбаоници учит. школе у Госпићу и *једно* помоћно одељење при Држ. народној школи „Змај Јован Јовановић“ у Београду (О. н. бр. 54270 од 5-X-1934 год.)

Три помоћна одељења у Крагујевцу, и то по једно при Вежбаоници држ. учитељске школе, при Држ. народној школи Радничке колоније и при Држ. народној школи Краља Петра II (О. н. бр. 4232 од 23-I-1935 год.)

При Држ. народној школи у Заводу за васпитање деце у Пахинском отворено је *треће* одељење (О. н. бр. 75807/34 од 24-I-1935 год.)

При XIV држ. народној школи у Сарајеву *друго;* при Држ. народним школама у Београду и то: у школи „Вук Караџић“ *друго*, у школи „Јанко Веселиновић“ *друго*, у школи „Краљица Марија“ *прво;* при Држ. народној школи „Краљевић Андреј“ у Земуну *друго* (О. н. бр. 65808/34 од 23-I-1935)

POSETA PROF. DR PETRA ZENKLA BEOGRADU

Iako je poseta Dra Zenkla Beogradu bila pretežno radne prirode, ipak ni on sâm u svojoj otmenoj skromnosti ni iko drugi nije mogao sprečiti da se ta poseta ne pretvori u spontanu i ogromnu manifestaciju čehoslovačko-jugoslovenskog bratstva i prijateljstva.

Gradsko veće grada Beograda ceneći zasluge Dra Zenkla za naš narod izabralo ga je na svojoj sednici od 5 aprila o. god. jednoglasno u znak priznanja *počasnim građaninom* grada Beograda. Jednom ranijom naredbom pretsednika određen je tačan program dočeka i bavljenja Dra Zenkla u Beogradu.

Dr Zenkl stigao je u Beograd 6 aprila o. god. jutarnjim subotičkim brzim vlakom. Još do Novog Sada izišao mu je ususret i dopratio ga u Beograd njegov lični prijatelj, pretsednik našeg Udruženja insp. Veljko Lj. Ramadanović. Na beogradskoj

železničkoj stanici dočekali su ga i pozdravili u ime Opštine grada Beograda pretsednik Soc. odbora veća grada Beograda, većnik Dobra Bogdanović; u ime g. Ministra soc. politike načelnik g. Ljuba Hofmanović; u ime čehoslovačkog poslanstva savetnik g. Dr Pokorni; u ime Saveza gradova g. Slobodan Ž. Vidaković, otpravnik poslova Saveza; zatim delegati Jug.-čehoslovačkih liga, SUZOR-a, te mnogih drugih soc. ustanova i humanih udruženja.

Posle odmora u hotelu „Srpski kralj" učinio je Dr Zenkl zvaničnu posetu Pretsedniku Beograda g. Vladi Iliću, u pratnji gradskih većnikâ Dušana S. Nikolajevića i Dobre Bogdanovića. Susret je bio vrlo srdačan, i Dr Zenkl ostao je u kabinetu Pretsednika puna dva sata diskutujući sa Pretsednikom i prisutnim većnicima o različitim komunalno-socijalnim problemima Beograda i Praga. Tu je Dr Zenkl predao g. Iliću umetnički izrađen album grada Praga kao poklon praške opštine prestonici Jugoslavije.

Iza posete otišao je Dr Zenkl zajedno sa g. Ilićem i gradskim većnicima u Sabornu crkvu na šestomesečni pomen Blaženopočivšem Kralju Aleksandru. Po svršenom pomenu odvezao se Dr Zenkl u Dvor, gde se zajedno s g. Ilićem upisao u dvorske knjige.

U podne istog dana Dr Zenkl u pratnji gg. Bogdanovića, Vidakovića i šefa kabineta Pretsednika Beograda odvezao se na Avalu gde je položio venac na grob Neznanog junaka.

Sutradan, 7 aprila u 10 časova održana je u lepo dekorisanoj dvorani gradske većnice svečana sednica Gradskog veća grada Beograda. Sednicu je otvorio prigodnim govorom Pretsednik g. Ilić, a iza toga govorio je Dušan S. Nikolajević, poznati naš književnik i pretsednik kulturnog odbora grada Beograda. Oba govora pozdravljena su odobravanjem i toplim manifestacijama Dru Zenklu i Čehoslovačkoj. Pretsednik g. Ilić saopštio je onda odluku o izboru Dra Zenkla za počasnog građanina Beograda i uz kratak, srdačan govor predao novom građaninu prestonice diplomu. Vidno uzbuđen odgovorio je Dr Zenkl lepim govorom na srpskom jeziku, čime je sednica završena. Sednici je prisustvovao Nj. E. g. Dr Pavel Wellner, opunomoćeni Ministar Čehoslovačke Republike u Beogradu. Celu sednicu prenosio je radio Beograd—Zagreb—Ljubljana.

Po podne istog dana kao i dobar deo iduća dva dana posvetio je Dr Zenkl posetama i proučavanju beogradskih socijalnih, zdravstvenih i kulturnih ustanova. Među ostalim ustanovama posetio je Dr Zenkl i Dom slepih u Zemunu, o čemu izveštavamo na drugome mestu.

Uveče održao je Dr Zenkl na beogradskoj radio-stanici predavanje o značaju prijateljstva Čehoslovačke i Jugoslavije, koje su prenosile sve radio-stanice u našoj državi.

8 aprila u 18 časova u velikoj sali Kolarčevog narodnog univerziteta održao je Dr Zenkl odlično uspelo predavanje o socijalnoj politici grada Praga s prikazivanjem filma o socijalnim ustanovama grada Praga, a naročito o „Masarykovim domovima" u Krču. Nikada valjda nije Kolarčev narodni univerzitet zabeležio tako brojnu posetu: sve je bilo krcato puno publike iz svih društvenih slojeva naše prestonice. Predavanje je otvorio i publici pretstavio Dra Zenkla g. Dobra Bogdanović, kao pretstavnik Beogradske opštine. Predavanje Dra Zenkla, koje je on držao na našem jeziku, trajalo je s prikazivanjem filma puna dva sata, saslušano je bilo s ogromnim interesom i ostavilo je na sve prisutne dubok i neizbrisiv utisak. Mnogo puta za vreme predavanja i prikazivanja filma dolazilo je u dvorani do spontanih manifestacija Presidentu Masaryku, bratskoj Čehoslovačkoj, Zlatnome Pragu i Dru Zenklu.

Posle predavanja dao je Pretsednik Beograda banket u „Džokej klubu" u čast dragoga gosta. Banketu je prisustvovao velik broj najodličnijih zvanica i on je ceo protekao u znaku srdačnog čehoslovačko-jugoslovenskog bratstva.

U utorak, 9 aprila, otišao je Dr Zenkl sa celokupnim Gradskim većem grada Beograda na Oplenac, gde se poklonio grobu Blaženopočivšeg Kralja i gde je on održao na našem jeziku uzbudljiv govor pred Kraljevim grobom.

Posle podne istog dana održana je u svečanoj dvorani „Crvenog Krsta" konferencija, o kojoj izveštavamo u narednom članku, a posle konferencije svečani skup i čajanka u Jugoslovensko-čehoslovačkoj ligi, gde je pretsednik Lige g. Dobra Bogdanović predao Dru Zenklu diplomu o počasnom članstvu Jugoslovensko-čehoslovačke lige.

U sredu, 10 aprila učinio je Dr Zenkl niz zvaničnih poseta. Na prvome mestu Pretsedniku ministarskog saveta i Ministru spoljnih poslova g. Bogoljubu Jevtiću kod koga je ostao u dužem razgovoru i predao mu specijalne albume „Masarykovih domova" i „Aleksandrovog koleža". Zatim je Dr Zenkl posetio Ministra prosvete g. Stevana Ćirića, gde se takođe duže zadržao pretresajući razna kulturno-prosvetna pitanja. Sledovale su posete Ministarstvu soc. politike i narodnog zdravlja, Okružnom uredu za osiguranje radnika itd.

U podne priredio je čehoslovački opunomoćeni Ministar na našem Dvoru Nj. E. g. Dr Wellner svečan ručak u Čehoslovačkom poslanstvu u čast Dra Zenkla.

Uveče otputovao je Dr Zenkl za Sofiju. Na sâmoj železničkoj stanici, gde su ga ispratili mnogobrojni njegovi prijatelji i poštovaoci te pretstavnici opštine grada Beograda i drugih ustanova, predao je načelnik Min. socijalne politike g. Ljuba Hofmanović Dru Zenklu orden Jugoslovenske krune I stepena s lentom, kojim ga je u ime Nj. Vel. Kralja Petra II odlikovalo Kraljevsko Namesništvo.

Vidno uzbuđen i dirnut zahvalio je Dr Zenkl na ovome visokom odlikovanju, oprostio se srdačno sa svim prisutnima i nastavio svoj put za Sofiju, kamo je išao također u sličnoj misiji tj. da upozna prestonicu Bugarske i njene socijalne radnike s rezultatima rada na tom polju u Čehoslovačkoj.

OSNIVANJE ČEHOSLOVAČKO JUGOSLOVENSKE RADNE ZAJEDNICE SOCIJALNIH I SOCIJALNO-ZDRAVSTVENIH DRUŠTAVA I USTANOVA

Jedan od pozitivnih rezultata posete Dra Zenkla Beogradu jeste neosporno osnivanje ove zajednice. Ona je osnovana na konferenciji, koju je Dr Zenkl održao 9 aprila o. god. posle podne u svečanoj sali Crvenog Krsta s pretstavnicima gotovo svih naših humanih, socijalno-zdravstvenih, kulturnih udruženja i ustanova, te s pretstavnicima nauke, državnih i komunalnih vlasti.

U zakazano vreme iskupilo se na ovome skupu preko šezdeset pretstavnika pomenutih vlasti, ustanova i udruženja iz Beograda. Prostor nam ne dozvoljava da iznesemo sva imena. Pomenućemo samo da su bili zastupljeni: Akademija nauka, Univerzitet, Društvo Crvenog Krsta, Liga protiv tuberkuloze, Ministarstvo soc. politike, Beogradska opština, Centralni higijenski zavod, Društvo za vaspitanje i zaštitu dece, Unija za zaštitu dece, Društvo „Privrednik", Društvo za zaštitu devojaka, Društvo „Nasušni hleb", Jugoslovenski ženski savez, Kolo srpskih sestara, Materinsko udruženje. Beogradsko žensko društvo, sva beogradska obdaništa, Jugosl. profesorsko društvo, Jug. učiteljsko udruženje, itd. Naše udruženje zastupao je pretsednik insp. Ramadanović, Odbor Doma maloletnika upravnik g. Nikićević, Društvo „Kralj Dečanski" g. Dr Vladimir Spasić.

Konferenciju je otvorio u ime Beogradske opštine pretsedavajući g. Dobra Bogdanović, koji je pozdravio gosta prof. g. Dr Zenkla i pretstavnike društava, pa je podvukao značaj problema stavljenih na dnevni red ove konferencije:

1) Saradnja privatne inicijative sa javnim faktorima;

2) kooperacija i koordinacija privatne inicijative.

Potom je govorio u ime društva „Crvenog Krsta", kao domaćina, prvi potpretsednik njegov, senator g. Svetozar Tomić, a u ime g. Ministra soc. politike Dr Marušića načelnik Ministarstva g. Ljuba Hofmanović.

Sekretar konferencije g. prof. Zečević pročitao je spisak učesnika, a onda je dobio reč g. Dr Zenkl, koji je podneo opširan i stručan referat o postavljenim problemima i to sasvim konkretno, na osnovu zaključaka do kojih je došao vlastitom praksom.

Posle referata Dra Zenkla prešlo se na živu i svestranu diskusiju koja je trajala preko tri sata.

Prvo je govorio g. Dr M. Ambrožič, prof. Univerziteta, vrlo opširno i stručno.

Posle njega dobio je reč g. Ramadanović. On pozdravlja privatnu inicijativu, ali joj postavlja izvesne preduslove: „Postoji preduslov koga valja ispuniti ako se hoće da privatna inicijativa daje zaista pozitivne rezultate od trajnije vrednosti. Taj preduslov jeste, da se rad privatnih udruženja za socijalnu zaštitu i staranje o deci i mladeži organizuje *stručno*. Današnje poratno doba, izmenjene socijalne i ekonomske prilike života, donele su sobom nove probleme u pogledu rada na tome polju; donele su i nove zadatke o kojima ono „zlatno predratno" doba nije ni sanjalo. Danas nije dovoljno samo ljubav ka bližnjem, težnja da se pomogne napaćenima i siromasima koji pomoć iz kojih bilo uzroka trebaju, traži se više od toga, traži se još i stručnost. Ali pošto se to ne može tražiti od svih onih plemenitih pojedinaca, koji su se udružili u razna udruženja s ciljem da rade na izvesnom području socijalnog staranja i zaštite, potrebno je da svako značajnije takvo udruženje ima *barem jedno stručno lice*, lice koje će biti upoznato detaljno sa svime što je potrebno za ostvarenje postavljenih ciljeva odnosnog udruženja. To lice biće *stručni savetodavac*, koji će celokupnom radu davati željeni pravac. Njegova reč treba da ostane odlučujuća, njegov *stručni* savet neophodan. Držim da ovu misao ne treba dalje razvijati: Ova osnovna ideja, da socijalnu zaštitu i staranje o deci i mladeži valja postaviti na *naučne* osnove, organizovati taj rad *stručno*, toliko je jasna da će se zacelo svi prisutni sa time složiti.

Kad smo tako konstatovali jednu potrebu, da kažem jedan ideal moderne socijalne zaštite i staranja, onda valja da se odmah zapitamo: kako je kod nas u tome pogledu?

Već i pri površnijem posmatranju opazićemo da u tome pogledu stojimo još prilično daleko od tog ideala. Istina, imamo lep broj udruženja gde je ovakva *stručna saradnja* lekara, pedagoga, jurista i drugih stručnih lica ostvarena, ali imamo i *izvestan broj privatnih društava gde te saradnje uopšte nema*.

Ovaj imperativ moderno organizovanog rada na polju socijalne zaštite i staranja za one koji to trebaju istaknuo je u svome sinoćnjem predavanju i naš dragi i uvaženi gost i vođa *Dr Zenkl*. Upravo najviše njegovom zaslugom sproveden je u delo taj imperativ u bratskoj Čehoslovačkoj Republici, a naročito u komunalno-socijalnoj politici *grada Praga*. Sam g. Dr Zenkl isticao je uvek od kolike je koristi za rad oko socijalnog staranja i zaštite saradnja stručnih, kvalifikovanih lica".

Pošto kod nas nemamo škole za spremanje socijalnih radnika, a da bi se udovoljilo ovome zahtevu moderne socijalne politike, g. Ramadanović predlaže, da se zamoli g. Dr Zenkl da omogući da se u Višoj Školi za socijalno staranje u Pragu školuje godišnje po 10 mlađih učiteljica, koje bi konkursom biralo

Min. prosvete i dalo im za vreme školovanja otsustvo s platom. Pomagala bi ih materijalno i Beogradska opština. Po završenim studijama u Pragu dodeljivale bi se one na rad pojedinim ustanovama i udruženjima u Beogradu, gde je takova stručna saradnja potrebna. Opština bi svoje subvencije davala samo onim društvima privatne inicijative, gde bude uposlena takova jedna specijalno školovana socijalna radnica.

I svi ostali govornici učinili su niz odličnih predloga i sugestija, što je celoj diskusiji dalo visok akademski autoritet. Diskusiju je zaključio pretsedavajući g. Bogdanović i predložio da se izabere odbor za izradu rezolucije.

Čim je odbor (prof. dr Petar Zenkl, Ljuba Hofmanović, Slobodan Vidaković, prof. Božidar Zečević, prof. Dr M. Ambrožič, Milena Atanacković i prof. Dr Bog. Konstantinović) završio svoj rad, izvestilac istog g. Slobodan Vidaković podneo je izveštaj i na kraju pročitao i predložio sledeću rezoluciju, koja se aklamacijom usvojila:

„Posle iscrpnog i stručnog referata prof. dr Zenkla i svestrane diskusije, pretstavnici svih društava i ustanova jednoglasno se slažu i odlučuju:

1) Da se u interesu što zdravijeg, racionalnijeg i boljeg razvoja prave socijalne politike i zdravstvenog staranja mora što pre pristupiti svestranoj koordinaciji i kooperaciji privatne inicijative na svima poljima socijalne i socijalno-zdravstvene akcije;

2) Neophodna je saradnja privatne inicijative sa javnim faktorima, kojima se kao stručnim forumima daje pravo direktive, koja se mora centralizovati, ali se isto tako njeno izvršenje mora ostaviti samoupravi respektivnih društava i ustanova;

3) Radi što uspešnijeg sprovođenja koordinirane socijalne akcije u delo, odlučuje se, da se pristupi osnivanju Zemaljskog saveza socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova Kraljevine Jugoslavije;

4) Pristupa se osnivanju Čehoslovačko-jugoslovenske radne zajednice socijalnih društava i ustanova, kroz koju bi se u međusobnom upoznavanju i razmeni iskustava i programskih gledišta što bolje izgradila socijalna politika bratskih naroda Čehoslovačke i Jugoslavije;

5) Podvlači se, da je naročito neophodna saradnja privatne inicijative sa komunalno-socijalnim ustanovama kao što je Beogradska opština i ostale gradske opštine. Izrada plana i programa ove saradnje ostavlja se gradskim komunalnim forumima;

6) Da bi se sprovela što veća racionalizacija socijalnog staranja, potrebno je da nadležni javni faktori po svima konkretnim slučajevima saslušaju odgovarajuću privatnu inicijativu kao neosporno korisnog saradničkog i savetodavnog tela;

7) Radi stručnog upravljanja socijalnom politikom zahteva se otvaranje škola u Jugoslaviji za stručno vaspitanje socijalnih radnika.“

Kada je izvestilac g. Slobodan Vidaković završio čitanje rezolucije, aplauzom odobravanja pozdravljeno je osnivanje Čehoslovačko-Jugoslovenske radne zajednice socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova.

Zatim se pristupilo izboru upravnog komiteta Čehoslovačko-Jugoslovenskog saveza radne zajednice socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova.

U upravu komiteta jednoglasno su izabrati:

Pretsednik: prof. dr Petar Zenkl, pretsednik Saveza socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova u Čehoslovačkoj Republici.

Upravni članovi: g. g. prof. Dr Josip Šilović, Naka Spasić, Ljuba Hofmanović, Dobra Bogdanović, prof. Dr Matija Ambrožič, Slobodan Vidaković, Leposava Petković, Milena Atanacković, Dr Bogoljub Kostantinović, Veljko Ramadanović.

Isto toliko članova da odredi iz svoje sredine Zemaljski savez socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova Čehoslovačke Republike.

Uz duge aklamacije prof. Dr Zenklu zaključena je naša prva konferencija pretstavnika privatne inicijative i javnih faktora na polju socijalne politike.

Kako saznajemo, izvršen je već izbor čehoslovačkih članova u upravu Saveza, otvorena je kancelarija Saveza i postavljeno potrebno administrativno osoblje.

Pozdravljamo stvaranje ovog Saveza, od čijeg rada očekujemo mnogo koristi za budućnost bratskih nam naroda.

Strani pregled

ČEHOSLOVAČKA

† JAN SEDLAČEK, UPRAVNIK ZEMALJSKOG ZAVODA ZA GLUVONEME U VALAŠ. MEZIRIČI umro je 6 decembra 1934.

Rodio se u učiteljskoj porodici u Hukvaldu (Moravska) 17-I-1873 god. U Brnu je završio realku i specijalni kurs za abiturijente srednjih škola pri tamošnjoj učiteljskoj školi. Službovao je najpre kao učitelj osnovne škole u Lipniku nad Bečvou, a 1895 god. prešao je na tamošnji zavod za gluvoneme. Godine 1919 imenovan je bio upravnikom zavoda u Valaš. Meziriči, gde je službovao do smrti.

Pok. Sedlaček bio je napredan i neumoran radnik na polju vaspitanja i obrazovanja gluvonemih u bratskoj ČSR. U svrhu studija putovao je više puta u inostranstvo (bio je septembra 1928 i kod nas s ekskurzijom čehoslovačkih učitelja defektne dece pod vodstvom insp. Zemana). Osnovao je i četiri godine uređivao časopis „Noviny pro hluchoneme", pripremao nastavne osnove, sastavio čitanke za gluvoneme, spremio predlog za univerzitetsko obrazovanje učitelja, predavao na učiteljskim skupštinama, učestvovao u anketama, napisao mnogo stručnih članaka u svome časopisu, a marljivo je sarađivao i u revijama „Úchylná mládež" i „Revue pro vzdelání a vychovu hluchonemych". Nekoliko godina radio je s kol. Fr. Zajicem na sistematskom delu o vaspitanju i obrazovanju gluvonemih, o čemu smo izvestili u prošlome broju. Radio je na osnivanju Udruženja učitelja gluvo-

neme dece u Moravskoj, kojemu je nekoliko godina bio pretsednikom, a dao je ideju da se osnuje Savez društava učitelja gluvoneme dece u ČSR i godinama bio član uprave Saveza. Osnovao je, 1920 godine, prvi pomoćni razred za gluvoneme u ČSR.

Iz ovoga kratkog članka vidi se, koliko je raznovrsna i plodna bila delatnost pok. Sedlačeka. Slava njegovoj uspomeni!

† JUDr ZIKMUND FLEISCHMANN

Dne 6 maja o. god. umro je JUDr Z. Fleischmann, direktor Središnjeg ureda za socijalno osigurenje u Pragu, i spaljen 10 maja u novom Krematoriumu u Strašnicama.

Pokojni Fleischmann stekao je neprocenjivih zasluga za izgradnju i razvoj socijalnog osiguranja u ČSR svojom odličnom spremom na području socijalne politike, svojom ličnom dobrotom i plemenitošću srca te vrednoćom i odanošću kojom je uvek vršio svoju odgovornu službu. Mir pepelu njegovu!

SAVEZ UČITELJSTVA SLEPIH u ČSR imao je osnivačku skupštinu 17 i 18 aprila o. god. u Brnu. Prisutni su bili delegati Dejlovog zavoda u Pragu, te zavoda u Brnu, Levoči i Mukačevu. Primljena su pravila, koja su već potvrđena od strane vlasti. Delatnost Udruženja prostire se na celu republiku. Sedište je Prag.

Izabran je sledeći odbor: pretsednik — ravn. učitelj Jos. Šteffl (Praha); potpretsednik — dir. Rud. Vejmelka (Brno); blagajnik — uč. Viljam Hrabovec (Levoča); tajnik — uč. Ant. Král (Brno); revizori — dir. A. Stillicha (Mukačevo) i uč. Ján Šoltes (Levoča); zamenici — uč. Jaroslav Kraus (Praha) i uč. V. Andraško (Mukačevo).

Srdačno i iskreno čestitamo braći čsl. učiteljima slepe dece što su i oni uspeli da stvore svoju organizaciju i želimo im u radu mnogo uspeha!

ГРЧКА

ПРВИ БАЛКАНСКИ КОНГРЕС ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ одржаће се у Атени почетком месеца октобра 1935 године. Конгрес припрема Грчко национално удружење за заштиту деце под протекторатом међународне организације „L'Union Internationale de Secours aux Enfants" у Женеви. На конгресу учествују балканске државе (Албанија, Бугарска, Југославија, Румунија, Турска и Грчка) али ће вероватно присуствовати и делегати других земаља.

Конгрес има претежно информативан карактер: да информише учеснике о методама досадањег рада на дечијој заштити у појединим балканским земљама и о резултатима, позитивним или негативним, до којих се дошло.

Рад конгреса дели се у три секције:

I) Заштита здраве и нормалне деце

II) Здравствена заштита деце

III) Заштита деце и младежи на раду

Као потсекција у II секцији јесте: „Старање за ненормалну децу". Званични језици конгреса биће француски и немачки. Конгрес ће трајати 5 дана, а уз конгрес биће и изложба.

О конгресу донећемо накнадно опширније информације.

POLJSKA

SLEPI U POLJSKOJ

U časopisu „Statystyka Pracy", sveska 3 iz 1934 godine (izdanje Glavnog statist. ureda Republike Poljske), objavljuje g-đa Z. Jaxa-Bykowska pod gornjim naslovom podatke koji se tiču statistike slepih u Poljskoj. Autorka podvrgava kritičkoj analizi podatke dobivene u tom pravcu i nalazi, da su ti podaci vrlo nepovezani i imaju samo približnu orijentacijsku vrednost. Podaci potiču iz dva izvora: iz popisa pučanstva od 30-IX-1921 god. i iz ankete koju je 1925 god. provodilo društvo „Opieka nad Niewidomymi" iz Varšave (Laski).

Pojam slepoće nije ni u jednom slučaju bio uzet dovoljno široko, sa stanovišta tiflološke definicije, laici koji su provodili obe akcije vrlo su ga raznoliko shvatili. Pored toga državna statistika ne obuhvata teren vojvodstava Vilna i Šlezije, a privatna anketa Varšavu, Lavov sa 28 okruga.

Uzima se da je 1 januara 1928 god. bilo u Poljskoj svega 19200 slepih, što daje indeks 0,6 pro mille. Gđa Bykowska međutim drži, da bi trebalo uzeti veći indeks, oko 1 pro mille, tako da se može uzeti da je 1934 godine bilo u Poljskoj svega oko 33.000 slepih.

Interesantni su podaci iz privatne ankete, koja obuhvata 14684 osobe. Pre svega prevlađuje broj muških nad brojem ženskih, 8813 prema 5871. Prema starosti imamo: do 21 godine 2382 slepih, preko 21 godine 12302.

Od ovih 2382 slepih (do 21 godine) ima Poljaka 971, Rusina 886, Belorusa 360, Jevreja 64, Nemaca 19, a ostalih svega 82. Oslepilo je zbog bolesti 1109 (ili 59%), slepih od rodenja ima 636, usled povreda (nesrećnih slučajeva) 424 i to, uglavnom, sve do 10 godine života. Gluvonemih-slepih bilo je 13. Po zanimanju roditelja bilo je: dece seljačke 2002, trgovaca 25, slobodnih profesija 129, drugih zanimanja 242, bez roditelja 59, bez podataka 425. U pogledu školskog vaspitanja bilo je: bez ikakove škole 1085 (skoro 50%), s osnovnom školom 282, sa srednjom 9, nema podataka za 996 lica.

(„Ociemnaly zolnierz" april 1935)

NEMAČKA

I NEMAČKI KONGRES GLUVONEMIH održaće se od 8-11 juna o. god. u Frankfurtu na Majni (Frankfurt a. M.). Izrađen je detaljan program Kongresa i očekuje se velika poseta jer je interesovanje živo.

РУСИЈА (С. С. С. Р.)

РАДИ СПРЕМАЊА НАСТАВНИКА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ наредио је Комесаријат за народну просвету да се од 1-IX-1934 год. отворе двогодишњи заводи у Лењинграду, Ростову, Самари, Перму и Вороњежу на тамошњим педагошким заводима (педтехникама).

Нови заводи у Лењинграду и Ростову имаће 3 секције: а) за спремање наставника помоћних школа (олигофрен-педагогическаја секција); б) за спремање наставника у школама за глувонему и наглуву децу (сурдо-педагогическаја секција); и в) за спремање наставника у школама за слепу децу и децу са слабим видом (тифло-педагогическаја секција). Заводи у Самари, Перму и Вороњежу имаће само по прве две секције. У Лењинграду и Ростову примиће се у завод по 90, а у осталим местима по 60 кандидата.

(„Uch. mládež" sv. 4—5 iz 1935)

BELGIJA

MEĐUNARODNI PEDAGOŠKI KONGRES priređuje prilikom ovogodišnje Svetske izložbe u Bruxelles u (Brislu) u vremenu od 28 jula do 4 avgusta *Ligue Belge de l'Enseignement* uz učešće pedagoških udruženja iz inostranstva Kongres se deli na 12 sekcija s ovim glavnim temama: problem kulture, telesno vaspitanje, moralno vaspitanje, estetsko vaspitanje, manuelno vaspitanje, proučavanje deteta, nove metode u vaspitanju i nastavi, *vaspitanje zaostale i defektne dece*, obrazovanje učiteljstva, film i radio u školi, školske zgrade, nastavna sredstva (učila). Uporedo s kongresom biće priređena izložba nastavnih sredstava. O radu kongresa izdaće se zbornik. („Nové školy", maj—juni 1935)

БУГАРСКА

СТАТИСТИКА СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА У БУГАРСКОЈ

Према подацима из јануарске свеске часописа „Медико-педагогическо списание" доносимо статистички преглед специјалних школа у Бугарској, и то за 1933 годину:

1) Завод за слепе јесте један (у Софији) и то државни са 79 питомаца; годишњи приход је 441.633 лева, исто толики је и расход; просечни трошак за једног питомца месечно 600 лева;

2) Завода за глувонеме има 3 (у Софији, Пловдиву и Варни), сва 3 завода јесу државна, свега има 165 питомаца; годишњи приход и расход је 2,285.961 лева; просечни трошак за 1 питомца месечно 1562 лева;

3) Домова за малолетне преступнике има 2, оба приватна (друштвена) са 103 питомца; годишњи приход износи 340.337 лева, а расход 368.823 лева; просечни трошак за 1 питомца месечно 750 лева.

НАУЧНИ ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКЕ ПРОБЛЕМЕ уређује се при Министарству народне просвете. Институт има неколико секција: за основно школство, за средње и више школство, за физичко васпитање, за професионално образовање, за здравствено-медицинско-педагошко образовање и за администрацију и школско законодавство.

(„М.-пед. спис." I — 1935)

TURSKA

JEDINI ZAVOD ZA GLUVONEME U TURSKOJ postoji u Smirni. Njegov zvanični naziv jeste „Izmir sagis-dilsig ve közler müessesesi". U škol. godini 1932/33 bilo je u njem 79 pitomaca (56 dečaka i 23 devojčice). Zavod ima samo dva nastavnika. Upravnik je Dr Nudjati Kemal.

(„Obzor hluch." br. 4 iz 1935)

JAPAN

RAZREDI ZA ČUVANJE VIDA U JAPANU

U Japanu otpočela su 1930 god. nastojanja da se otvore razredi za čuvanje (spašavanje) vida, a inicijatori behu *Dr H. Koyanagi* i *Dr S. Miyashita.*

Uprkos sviju napora, koji su činjeni u raznim pravcima, sve do 1933 god. nije učinjen nikakav napredak u pogledu realizovanja te ideje.

Školske vlasti grada Tokia preduzele su 1933 god. istraživanje u pogledu delimično videće dece (dece sa defektnim vidom) koja posećuju redovne osnovne škole u Tokiu.

Iste godine publikovao je Dr *S. Yamamoto* svoj rad o stanju vida kod delimično videće dece koju bi trebalo premestiti u razrede za spašavanje vida.

Pretkraj iste godine otvorio je grad Tokio jedan razred za spašavanje vida u svrhu eksperimenta. Ali usled nedovoljno preduzetih mera od strane školskih vlasti bilo je prijavljeno svega osmero dece, pa i to su bila većinom slepa deca a ne deca sa defektnim vidom. Razlog tome jeste, što roditelji dece s defektnim vidom ne vole da se njihova deca tretiraju na neki specijalan način i više vole da njihova deca polaze redovnu osnovnu školu.

Šteta što naš narod za sada jedva vidi razliku između ove dve aktivnosti: rada na čuvanju vida i rada na zaštiti slepih. Ta činjenica sigurno je i kriva što rad oko otvaranja razreda za spašavanje vida u Japanu sporo napreduje.

U proleće 1934 god. bila je održana druga nacionalna konferencija za sprečavanje slepila. Ona je u pogledu dece s delimičnim vidom donela sledeće odluke:

1) da se izradi definicija učenika s delimičnim vidom;

2) da se preduzme ispitivanje učenika s delimičnim vidom širom cele zemlje; i

3) da se centralnim i provincijskim školskim vlastima učine predlozi o otvaranju razreda za spašavanje vida u celoj zemlji obzirom na broj dece sa defektnim vidom.

Pored *Dra Suganuma* (Keio—univerzitet) određeno je još 5 drugih ličnosti u odbor koji će se starati da se ova rezolucija sprovede u delo. S. Nakao (Tokio)

Vesti iz organizacije

REDOVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA UDRUŽENJA ZA 1935 GOD. održaće se, prema odluci Izvršnog odbora, u Ljubljani i to *23 i 24 avgusta o. god.* Sav posao oko organizacije poveren je naročitome odboru u Ljubljani, u čiji su sastav ušli naši tamošnji drugovi. Posle skupštine projektovani su izleti u najlepše predele Slovenačke. U idućem broju saopštićemo dnevni red skupštine i dati sva ostala potrebna obaveštenja.

Treba da se već sada ozbiljno spremamo za skupštinu, kako bi poseta bila što bolja, a rad skupštine što plodniji. Drugarice i drugovi, pokažimo svoju stalešku svest! Svi na skupštinu u našu belu Ljubljanu!

РАД ИЗВРШНОГ ОДБОРА УДРУЖЕЊА

Извршни одбор Удружења одржао је своје седнице 9 и 17 маја, на којима су решавана питања која су на дневноме реду.

Прочитан је и примљен записник прошле седнице.

Саслушани су и усвојени извештаји секретара, благајника, књижничара и уредника „Гласа недужних". Из извештаја благајника види се да је салдо на дан 1 јануара 1935 био Дин 1768,25 целокупно примање Дин 4023·— издавање Дин 2747,30 према томе је стање благајне Дин 3043,95, од тога у Поштанској штедионици на чек. рачуну Удружења Дин 1094,45, а остатак у готовоме у благајни. Сума дуговане чланарине износи Дин 1675·— што је за наше прилике исувише много. Из извештаја уредника види се да су издаци на први троброј часописа изнели Дин 1355,15 Поред чланова, часопис има свега 15 претплатника. Треба настојати да се тај број повећа. Одобрен је, по предлогу уредника, списак установа и лица, којима се часопис шаље бесплатно, и списак редакција наших и страних часописа, којима се часопис шаље у замену. Из извештаја књижничара види се, да Централна књижница Удружења има 58 бројева са 81 примерака књига. Све књиге сем једне добијене су поклонима од приватних лица и завода, односно од редакције часописа (рецензијски примерци).

Донети су потребни закључци о годишњој скупштини, која ће се одржати крајем августа о. год. у Љубљани. По извештају приправног одбора утврдиће се тачан дневни ред скупштине и других с њом спојених приредаба и објавити у јунској свесци „Гласа недужних"

Донет је закључак по питању одржавања пропагандистичко-информативних предавања на радиу, о чему извештавамо засебно у овоме броју.

У погледу I балканског конгреса за заштиту деце, који ће се одржати октобра о. год. у Атени, стављено је у дужност претседнику и секретару да ступе у везу с Југ. унијом за заштиту деце у Београду, како би проблеми соц. заштите дефектне деце у нас били довољно исцрпно обрађени у општем извештају Уније.

У погледу рада на Југословенској педаг. библиографији и енциклопедији саслушан је извештај уредника друштвеног часописа и донети закључци, о чему извештавамо засебно.

Утврђени су административни повереници за извесан део администр. јединица Удружења (извештај у овоме броју!). Ургираће се одговор од оних, који још нису одговорили на дотични акт Извршног одбора.

Реферат друштвеног уредника о „Споменици оснивачке скупштине Удружења" усвојен је, а донети су потребни закључци у погледу предложене анкете о сарадњи школског лекара и педагога, у погледу акције за оснивање Свесловенског савеза учитеља специјалних школа и феријалне измене наших чланова с колегама из Чехословачке, Пољске и Бугарске.

Решено је, да се Удружење учлани у Југ. унију за заштиту деце и да се упути акт Југ. учитељ. удружењу, да се у „Учитељском календару" за 1936 годину одвојено штампа шематизам учитеља специјалних школа.

Донета су потребна решења и о осталим ситнијим административним и техничким пословима Удружења.

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА УДРУЖЕЊА

Према одлуци прошле скупштине Удружења основана је ова установа, чију корист — држимо — није потребно доказивати и наглашавати. Израђен је и усвојен и Правилник о раду књижнице. Досадањи рад дао је резултате позитивне иако скромне и уверио нас је, да би се ту с мало добре воље могло много урадити.

Најважније питање, које нам се намеће кад узмемо у обзир скромна финансијска средства Удружења, јесте: *како и на који начин обезбедити набавку књига за ту књижницу*? Свакако да ће Удружење морати да у свој буџет уноси сваке године извесну суму, потребну за набавку и коричење књига. Али је извесно и то, да та сума неће бити велика и да ће бити недовољна за све потребе. Треба, дакле, наћи друга средства и путеве да се обезбеди здрав развој ове књижнице.

Пре свега сталну принову за књижницу значе сви примерци оних дела, која буду послата редакцији часописа на оцену, и сви комплети часописа (наших и страних) које часопис прима у замену. До сада износи број таквих часописа око 60, што је свакако лепа принова за књижницу. Уредним плаћањем чланарине и налажењем односно предобивањем нових претплатника помажемо дакле и своју књижницу на посредан начин! То је прва дужност коју нам намеће здраво развијена сталешка свест.

Друго: наша књижница треба да у првоме реду сакупи сва она дела, часописе и брошуре, које стоје у мање или више непосредној вези с нашим специјалним школством. Ту треба да се нађу и разни уџбеници, извештаји појединих завода и установа за дефектну децу, статистички прегледи итд. Сем тога добро су нам дошла и дела с подручја педагогике уопште, с подручја психологије и њених специјалних дисциплина, затим филозофије, биологије, социологије итд.

Ту се отвара широко поље рада за наше чланове:

1) Управе завода и школа нека нам пошаљу сва она своја издања, разне дупликате и сл., које им је могуће послати;

2) Они колеге и колегице, који су сами нешто писали и издавали, нека нам пошаљу барем по један примерак својих дела;

3) Сви чланови Удружења нека нам пошаљу све оно што могу да одвоје из својих личних књижница. Осим тога нека у кругу својих познаника и пријатеља проведу малу агитацију, нека упозоре писце ван редова нашег Удружења на нашу акцију.

Будемо ли сви озбиљно и савесно схватили овај апел, чврсто верујемо да ћемо у најкраће време успети да створимо лепу књижницу. Треба само да се сви до једнога заузмемо својски за ту ствар!

У најкраће време штампаћемо или умножити списак књига из Централне књижнице и разаслаћемо га свим члановима због употребе заједно с потребним упутствима за коришћење књижнице. Остаје нам онда још, да организујемо и другу половину посла тј. измену стручних књига из библиотекâ наших школа и завода, о чему ћемо писати накнадно.

Своје прилоге шаљите Извршном одбору Удружења непосредно или преко својих административних повереника! Удружење је приправно да вам накнади поштанске трошкове тиме, што ће их урачунати у чланарину.

PROPAGANDNA RADIO-PREDAVANJA

(jedna anketa)

Očigledno je, da je za zdrav razvoj i napredak našeg specijalnog školstva od ogromne važnosti da naše javno mnenje, najširi naši narodni slojevi budu upoznati i pravilno informisani o važnosti tog školstva. Malo ćemo moći da uradimo za vaspitanje i socijalnu zaštitu defektne dece kod nas ako ne uspemo da našu javnost zainteresujemo za te probleme. O tome rečito govori i članak prof. Agapova u ovoj svesci, naročito na str. 87-89, i to s obzirom na zapuštenu i kriminalnu mladež, a jednaka su naša iskustva i na drugim područjima našeg rada (u pogledu slepe, gluvoneme i duševno zaostale dece). Da i ne govorimo o tome, da nismo skoro ništa uradili za decu logopatsku i bogaljastu.

Zbog toga je u „nacrt rada" našeg Udruženja a u skladu s tačkom 3 člana 2 naših pravila ušla kao zasebna tačka obaveza za Upravu, da ona omogući držanje popularnih radio-predavanja s područja vaspitanja i socijalne zaštite defektne dece s naročitim obzirom na naše prilike, na sadanje stanje i potrebe našeg specijalnog školstva. Ovakva odluka doneta je, jer se imao u vidu ogroman propagandistički značaj radia u današnje vreme. Uprava je pokušala da učini prve korake za ostvarenje

te namisli (vidi poslednji pasus članka *„Rad izvršnog odbora Udruženja“* str. 77 poslednje sveske časopisa!), ali, nažalost, bez uspeha.

Šta sada? Hoćemo li mi stati pred tom prvom zaprekom, hoćemo li odustati od daljih pokušaja u tome pravcu? Ne, to bi bilo pogrešno. Mi moramo ustrajati u svome zahtevu da se i za ovo važno socijalno-pedagoško pitanje nađe mesta u programima naših domaćih radio stanica. I mi moramo na kraju uspeti. U ovome uverenju podržava nas činjenica, da je na pr. ljubljanska radio-stanica prošlih godina imala u svome programu i ovakova predavanja. Pa kad je to učinjeno na inicijativu pojedinaca, ne vidimo zašto to ne bi uspelo Udruženju kao celini.

Drugo je pitanje, koje moramo pre svega rešiti mi sâmi među sobom, jer od pravilnog rešenja tog pitanja zavisi u mnogome naš uspeh. To je pitanje: *kako organizovati ta predavanja tako da bi ona najbolje odgovorila svome zadatku?*

Treba li se ograničiti samo na naše članstvo, ili bi bilo bolje angažovati i ostale naše stručnjake, koji su dobro upoznati s tim problemima? Hoćemo li pojedinim predavačima prepustiti da oni sami biraju teme i da ih obrade prema svojim sklonostima i svome nahođenju, ili bi bilo bolje da sva ta predavanja čine jednu celinu, otprilike u vidu jednog ciklusa?

Voleli bi o tome čuti mišljenja naših članova i ostalih naših prijatelja i saradnika. Zato smo i raspisali ovu anketu.

Postoji u tome pogledu već jedan konkretan predlog, pa ga iznosimo na diskusiju. Predlog se zasniva na mišljenju, da predavanja treba da čine jednu zaokruženu celinu u vidu jednog ciklusa od 10 predavanja. Prva dva bila bi opšteg karaktera tj. u njima bi trebala da se iznesu opšta pitanja vaspitanja i soc. zaštite defektne dece svih kategorija i trebao bi da se baci opšti pogled na sadanje stanje i potrebe za budućnost našeg specijalnog školstva. Od ostalih osam predavanja po dva bi bila posvećena specijalnim problemima defektne dece pojedinih kategorija (slepa, gluvonema, duševno zaostala, moralno defektna i zapuštena deca). U svim predavanjima morala bi se da dovoljno naglasi potreba i korist od specijalnih škola. Predavanja bi morala da budu izrađena popularno, ali da opet budu bazirana na naučnim činjenicama i na pouzdanim (proverenim) podacima. Trajanje 20-30 minuta.

Princip izrade bio bi u formi jednog konkursa. Da se najpre u vidu ankete utvrdi šta sve treba da uđe u pojedina predavanja, a onda da se na osnovu utvrđenih dispozicija raspiše konkurs. Najbolje izrađena predavanja da se onda usvoje kao zvanična za Udruženje, a pobedniku konkursa da se stavi na slobodno raspoloženje honorar za dotično predavanje umesto neke zasebne nagrade, jer za takovu nema materijalne mogućnosti. Najboljih 10 predavanja, gotovih i izrađenih preuzeo bi

Izvršni odbor i onda preduzeo kod nadležnih potrebne korake da se obezbedi njihovo čitanje postepeno, prema redu. U slučaju da autor pojedinih predavanja ne stanuje u Beogradu, Zagrebu ili Ljubljani, čitali bi njegova predavanja članovi Upravnog ili Nadzornog odbora Udruženja i to besplatno. Predavanja bi se čitala simultano (u sve 3 radio-stanice odjednom) u slučaju, da uđu u „Nacionalni čas" i to na srpskohrvatskom ili slovenačkom, kako već budu pisana, ili pojedinačno, u svakoj radio-stanici zasebno. U tome slučaju morali bi se izraditi uzajmični prevodi pojedinih predavanja sa srpskohrvatskog na slovenački ili obratno. U obzir za izradu predavanja dolaze, prirodno, u prvome redu članovi Udruženja, ali nisu izuzeti ni stručnjaci van redova Udruženja (ma da bi s njima možda teže bilo provesti ovakav plan).

Odgovore po ovoj anketi uputiti redakciji časopisa s oznakom „radio-predavanja". Molimo naše članove da u anketi uzmu učešća u što većem broju.

РАСПИС БР. 5 (Бр. 109/1935)

Предмет: Административни повереници Удружења, рад на библиографији, феријална измена наставника, збирка исечака

1) Управни одбор Удружења прописао је на основу члана 17 Правила поделу Удружења на административне јединице. Према тој подели сви самостални заводи и школе чине засебне административне јединице, и то: 1) заводи за слепе у Земуну, Загребу и Кочевју; 2) заводи за глувонеме у Београду, Јагодини, Загребу и Љубљани; 3) домови за васпитање малолетника у Београду, Глини, Слав. Пожеги, Пахинском, Клинча Селима и Поновичама; помоћне школе у Љубљани, Марибору, Новом Саду и Загребу (у Крајишкој улици). Сва помоћна оделења у Загребу групишу се око тамошње Помоћне школе, она у Београду око Завода за глувонему децу, а она у Земуну око Дома слепих. Сва помоћна одељења у Скопљу и Сарајеву чине једну административну јединицу.

Свакој административној јединици стоји на челу административни повереник. Служба повереника је почасна (бесплатна). Лица за ту службу бирају се по своме претходном пристанку, а за чланове Управног или Надзорног одбора обавезно је да се приме те дужности или треба да си нађу заменика.

Дужности повереника јесу: *да прикупља и шаље Управи чланарину од чланова свог рејона, односно да надзире слање исте, ако је чланови сами шаљу; да члановима свог рејона доставља на време сва обавештења, расписе и сл. што их буде добио од Управе.* За учињене издатке вршиће повереници повремено обрачун с благајником Удружења.

Дужност повереника за означене рејоне вршиће ови наши чланови:

1) за Дом слепих у Земуну: Симић Властимир
2) за „ „ у Загребу: Очко Јосип
3) за „ „ у Кочевју: Јанежич Габријел
4) за Завод за глувонеме у Београду: Ерменц Антон
5) за „ „ „ у Јагодини: Матић Миодраг
6) за „ „ „ у Загребу: Хергешић Рајко
7) за „ „ „ у Љубљани: Грм Фран
8) за Дом малолетника у Београду: Маринковић Благоје
9) за „ „ у Глини: Меанција Петар
10) за „ „ у Слав. Пожеги: Данко Марија
11) за Помоћну школу у Љубљани: Михелич Јосип
12) за „ „ у Марибору: Друшкович Антонија
13) за „ „ у Загребу: Лесковац Вида
14) за „ „ у Новом Саду: Дамјановић Велимир
15) за сва помоћна одељења у Сарајеву: Ерат Владимир
16) за „ „ „ у Скопљу: Јанковић Бранислав

О томе извештавамо чланство Удружења знања и управљања ради.

2) На скупштини Удружења 3 јануара о. год. у Београду донета је одлука да се приступи послу око израде *једне библиографије свих радова с подручја педагогике специјалних школа код нас.* Ова ствар постаје сада још актуелнија због анкете што ју је у „Учитељу“ (свеска за април о. год.) расписао уредник његов г. Милић Мајсторовић.

Да би Удружење могло да даде званичан свој одговор на ту анкету потребно је да се пре свега осигурају сарадници за тај посао. Израђен је већ план рада, спремиће се на време све што је потребно за овај посао, само треба обезбедити довољан број сарадника.

Молимо зато све оне наше другове из наших већих просветних центара: Београда, Загреба, Љубљане, Марибора, Сплита, Сарајева, Новог Сада, Скопља итд. који би били приправни да се приме тог посла да то изволе јавити Извршном одбору. Добиће потом сва потребна упутства и материјал за рад.

3) Први предуслов за успешну сарадњу с нашим друговима у словенским земљама јесте познавање језика дотичне земље. Као једно од средстава за практично учење страних језика јесте *феријална измена* међу наставницима специјалних школа из наше државе и словенских земаља: Чехословачке, Пољске и Бугарске (Совјетска Русија не може засада доћи у обзир). Наше Удружење приправно је да у тој акцији изврши посредовање и предузело је већ деломице потребне кораке.

Позивамо све другарице (другове), који би били приправни да приме преко великих ферија 1935 код себе за једномесечни или краћи боравак колегицу, односно колегу из

једне од означених држава с тиме да они под истим условима проборавe код њих исто толико време, да се обрате овоме одбору са својим предлогом.

4) Секретаријату Удружења потребно је да прати писање целокупне наше дневне и периодичке штампе о свим проблемима који нас непосредније интересују тј. у првоме реду о нама и нашем раду, а потом о дефектној деци свих категорија, о њиховом васпитању и збрињавању. Секретар Удружења не може то да врши сâм, с простог разлога што не прима све наше дневне и периодичке листове.

Апелујемо стога на оне наше другове из Београда и унутрашњости, који су приправни да нас у томе помогну, да јаве Извршном одбору наслове оних новина (часописа), чије су писање приправни редовно да прате. По примљеним пријавама расподелиће им се делокруг, а они ће онда Удружењу слати изреске (исечке) из дотичних листова *с назнаком датума* дотичног броја, односно, тамо где то није могуће извештаваће нас о свим чланцима који су на нас од интереса. У секретаријату створиће се тако временом једна лепа збирка исечака, што је за нас од нарочите важности. Збирка постоји и сада али је непотпуна, јер нам мањкају вести из листова који излазе у унутрашњости.

За Извршни одбор.

Секретар,
Ђорђе М. Жутић, с. р.

Претседник,
Вељко Љ. Рамадановић, с. р.

Iz života zavoda i škola

ПОСЕТА ДРА ЗЕНКЛА ДОМУ СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ

У низ посета, што их је Др Зенкл учинио нашим социјалним установама за време свог бављења у Београду, спада и његова посета Дому слепих Краља Александра I Ујединитеља у Земуну, чији је он велики добротвор.

Г. Др Зенкл дошао је у Дом 6 априла после подне у друштву госпође и г. Љубе Хофмановића, начелника Мин. социјалне политике, и гг. Добре Богдановића и Слободана Ж. Видаковића. Одмах по доласку разгледао је Др Зенкл детаљно нове павиљоне Домова за доживотни смештај слепих, похвалио њихов унутрашњи уређај и честитао управнику Дома слепих г. Рамадановићу на стварању ове тако корисне и лепо уређене установе.

После тога одржана је у свечаној сали Дома академија у част Дра Зенкла, на којој су га поздравили у име оних наставника, који су се школовали у Прагу, гг. Симић и Жутић, а у име питомаца Дома слепих наставник музике г. Илић, бивши штићеник Дома. Музички део програма извела су слепа деца. После завршене академије уписали су се гости у књигу посетилаца и вратили се у Београд.

Lične vesti

А) ЗВАНИЧНЕ:

1) ПРЕМЕШТЕНИ СУ:

А) по потреби службе:

ЛАБАН С. БОЖИН (VIII група) из Велеса у Дом глувонемих у Јагодини — О. н. бр. 12764 од 22-II-1935

ЈОКСИМОВИЋ ВЛАДИСЛАВ (VIII група) из Помоћне школе у Новом Саду у помоћно одељење при Вежбаоници у Крагујевцу — О. н. бр. 12186 од 30-IV-1935

СУБИЋ ЖИВОЈИН (IX група) из Срем. Михаљеваца у помоћно одељење школе „Краљевић Томислав" у Земуну — О. н. бр 21022 од 27-III-1935

Б) по молби:

ВРАНЕКОВИЋ Ф. АНТОН (VII група) из Петровине у Дјечачко узгајалиште „Амрушево" у Клинча Селима — О. н. бр. 8690 од 2-II-1935

НИКОЛИЋ РАДОВАН из Ждрела и АЋИМОВИЋ ЉУБОМИР из Перучца у Дом глувонемих у Јагодини — О. н. бр. 24464 од 30-IV-1935

2) УНАПРЕЂЕНИ СУ:

у VI групу: МАТИЋ М. САВКА у Јагодини (О. н. бр. 18936 од 14-III-1935 год.)

у VII групу: ЛЕСКОВАЦ М. ВИДА у Загребу — О. н. бр. 8787 од 2-II-1935

у VIII групу: ИСАИЛОВИЋ Ж. МАРА у Скопљу — О. н. бр. 72810|34 од 25-I-1935

КУЛРНА НАДА у Земуну — О. н. бр. 51966 од 11-XII-1935

ПАНТИЋ ДУШАН у Земуну

ЗЕНИЋ Ј. МИЛКА у Загребу (О.н.бр. 2529 од 23 II-1935 г.

Б) ПРИВАТНЕ:

Наша сарадница г-ђа MUDr МАРА КУРТОВИЋ, в. д. шефа Школске поликлинике у Сарајеву, одликована је указом Краљевских Намесника од 11-IV-1935 год. на предлог г. Министра соц. политике и нар. здравља ОРДЕНОМ СВ. САВЕ V РЕДА а за рад на здравственој заштити школске деце. Срдачно честитамо!

Наш сарадник г. АНТОН СКАЛА, референт Мин. просвете, положио је половином маја о. год. у Београду с одличним успехом државни испит за среског школ. надзорника као први у земљи по новим Правилима О. н. бр. 20698. Искрено честитамо!

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Redakcija i administracija: Zemun — Dom slepih. Pretplata i reklamacije šalju se blagajni Udruženja (Zemun, Dom slepih) na ček. račun br 57083, a rukopisi i ostalo redakciji. Rukopisi se ne vraćaju.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik Doma slepih — Zemun, Župna 2

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

NAŠI SARADNICI U OVOM BROJU:

Prof. AGAPOV MAKSIM, honor. nastavnik Kriminološkog instituta, stručnjak za psihometriju Centralnog higijenskog zavoda — Beograd, Centralni higijenski zavod

MUDr FREUND HINKO, šef Ambulatorija za govorne mane na ušnoj klinici prof. Šercera — Zagreb, Gjorgjićeva ul. 23|II

GRM FRAN, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana, Zaloška cesta 5

MUDr HORETZKY OTTO — Zagreb, Mesnička ulica 5|V

MUDr KURTOVIĆ MARA, v. d. šefa Školske poliklinike — Sarajevo

MATIĆ V. MIODRAG, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

MAZI VILKO, nastavnik — Ljubljana, Zaloška cesta 5 (Gluhonemnica)

NAKAO SHICHIRO — 85, Hitotsugi-machi, Akasaka, Tokio (Japan)

PODKRAJŠEK MATILDA, nastavnica — Ljubljana, Zaloška cesta 5 (Gluhonemnica)

SAOPŠTENJA REDAKCIJE I ADMINISTRACIJE

1) Molimo naše saradnike da nam šalju po mogućstvu *što kraće* članke o aktuelnim pitanjima kojima se časopis bavi. Članci neka ne budu bez naročite potrebe veći od 3—4 strane.

Članove Udruženja molimo da nam šalju članke iz svoje školske prakse, vesti iz života njihovih zavoda i škola, članke o pitanjima staleškim, o organizacijskim problemima naših specijalnih škola, referate o novim knjigama i sl. Treba da se u časopisu oseti što življa saradnja članova!

2) Redakcija će puštati u list i one radove s kojima se, bilo u celini bilo u izvesnim detaljima, ne može potpuno saglasiti. Rado će objaviti i suprotna mišljenja po pojedinim pitanjima, jer: — „u sudaru mišljenja rađa se istina".

3) Jedan velik broj ustanova i pojedinaca, kojima smo poslali prvu svesku časopisa s apelom da se pretplate, nisu do danas poslali pretplate niti vratili časopis. Apelujemo ponova da učine jedno ili drugo. Ko zadrži ovu svesku, smatraće se pretplatnikom. Nađite nam novih pretplatnika!

„GLAS NEDUŽNIH"

revue mensuelle pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales
publié par la
Fédération des instituteurs des écoles spéciales en Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" publie un numéro dans la 2e quinzaine de chaque mois (juillet — aout exceptés), soit 10 numéros chaque année. Le № 1 parait en janvier.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Rédaction — Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOC. ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI — STALEŠKI ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA I (V)

SVESKA

6

juni

1935

SADRŽAJ:

TABLE DES MATIÈRES:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — STALEŠKI ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Godina I (V) BEOGRAD, juni 1935 Sveska 6

Prof. MAKSIM AGAPOV — Beograd:

Državne i društvene institucije kao organi kriminalno-pedagoškog vaspitanja i kriminalne politike

(Svršetak)

Naročita uloga pripada *vojsci.* Ona prima u svoje redove uglavnom ljude, koji su tek navršili 21 godinu, podvrgava ih naročitom režimu i strogo kažnjava svaki pokušaj da se lična volja odupre ili protivstavi volji naredbodavca. Drugim rečima, u vojsci se mladi ljudi uče na disciplinu, na samosavlađivanje i samoodricanje u korist zajednice.

Iako je zadaća celokupnog vojnog aparata borba sa spoljašnjim neprijateljem, ipak vojna disciplina i organizacija indirektno prestavljaju moćna sredstva za suzbijanje kriminaliteta. Da disciplina ne bude samo navika, koja bi čak smanjivala smisao za inicijativu, preduzetnost i samostalni rad, potrebno je da se kod vojnika osobito kod malopismenih, razvije svestan odnos prema državi i smisao za shvatanje i vršenje građanskih dužnosti. Ovakva obuka i pravilna disciplina čine vojsku ogromnim rezervoarom nacionalnog duhovnog bogatstva, koje pretstavlja u ratu nešto više i od same tehnike i od materijalnih sredstava, a u doba mira služi kao moćno sredstvo protiv prodiranja duha razuzdanosti i anarhije. Ako u vojsci ne postoji prava disciplina i ako se ne mari za razvoj građanske svesti, ta i takva vojska pretstavlja veliku opasnost za državu, a naročito za državni poredak. Istorija o tome pruža veliki broj vrlo drastičnih primera. Ovi primeri ubedljivo dokazuju, da vrednost vojske u prvom redu ovisi od njenog duha. Da se stvori potrebni duh nužna je dobra organizacija, a u prvom redu nužno je da vojska postane škola discipline i građanske časti. Srpska je vojska zato i izvršila svoju istorijsku zadaću, što je bila svesna te zadaće i što ju je rešavala s najvećim oduševljenjem. Iz upoređenja srpske i austro-

ugarske vojske vidimo, kakav duh ili raspoloženje mora vladati u vojsci. Visoka građanska svest Srba i Belgijanaca više vrede nego šovenski i militaristički duh nekadašnje austrougarske vojske. Karakteristična je činjenica da se ni prusko-germanski militarizam nije usudio, da nastavi borbu protiv armija Antante, čim je zapretila opasnost, da će se rat voditi na nemačkoj teritoriji. Kada mislimo na sve to, ništa nam drugo ne ostaje, nego da priznamo vrlo veliku važnost vojske i vojne službe i to baš s gledišta kriminalno-pedagoškog vaspitanja narodnih masa. Zahvaljujući njima te mase, osobito mladi muškarci, dobijaju tako reći izvesnu spremu, koja se kod mnogih i mnogih javlja kao podloga njihove građanske svesti, pa čak i celokupnog njihovog držanja.

Nije daleko od ovih misli ni Dr D. Subotić, kada kaže: „Za veliku je pohvalu državna uprava, ako podigne dobre kasarne i osigura dobro zdravlje najmlađeg punoletnog naraštaja i spremi ga za spoljnu odbranu države . . ." (118 str.).

U izvesnoj meri na vojsku liči *crkva*. Ona takođe od vernika zahteva disciplinu i podvig. Vojska se bori protiv spoljašnjeg neprijatelja, a crkva vodi računa i o tome, da čovek sam sebi može postati najveći neprijatelj, naime može da podlegne strastima i iskušenjima. U vojsci se gaji kult junaštva, crkva vaspitava u duhu žrtve i podviga. Crkva raspolaže s moćnim oružjem u borbi protiv greha i sablazni, a to su molitva, post, pokajanje i druga t. zv. tajanstva. Ne treba gledati na ove institucije kao na preživljavanje zastarelih običaja, koji su izgubili svaku vrednost. U čoveku se vera i religiozno osećanje nikada neće iskoreniti, a nije to ni potrebno. Religija u jednom ili drugom obliku nikada neće iščeznuti, kao ni crkva kao jedna socijalno-religiozna aktivnost. Molitva, svetotajstvo i post javljaju se kao neophodno potrebna sredstva za podizanje duha (barem na momente) na ogromnu visinu. Sublimacija duha, naročito ekstaze, koje dolaze kao rezultat duhovne vežbe i napora, pretstavljaju ogromnu vrednost. Isto tako i pokajanje, koje upućuje čoveka na samopoznavanje i samosavlađivanje, kao psihoanaliza *sui generis*, ima terapevtičko i blagotvorno dejstvo na uzbuđenu dušu grešnika. Zar kriminalno-pedagoška misao može sve to potcenjivati ili ignorisati? Crkva je moćni saveznik države i u pogledu kriminalno-pedagoškog vaspitanja masâ čini neocenjive usluge, a prema tome zaslužuje da se taj i takav rad svesrdno podupre. Prirodna je stvar što crkva igra korisnu ulogu ali samo pod uslovom da u njoj bude „duh živ". Podržaviti crkvu nije ni najmanje probitačno, jer bi to ukočilo njen rad i polet.

Bilo kao državna bilo kao privatna ustanova (pod nadzorom države) *škola* samostalno radi na kriminalno-pedagoškom vaspitanju mlađih generacija. Kao jedno od najefikasnijih sredstava u tom pogledu važi njeno staranje da nauči decu na shvatanje lične odgovornosti, na pravilan sistematski rad i na poslušnost. Sem toga đaci u školi nalaze svoje vršnjake i uopšte

podesnu socijalnu sredinu te se navikavaju na zajednički život, a brzo dolaze i do shvaćanja zajedničkih interesa i potrebe da bude discipline i uzajamnog prilagođavanja. Često čujemo, da naša savremena škola malo što vredi. Čuvena Elen Kej je protivna tome da dete pohađa školu, jer se tamo vrši „ubistvo duše". „Svako je dete oštro izrazita individualnost, jedan original čije razvijanje sprečava uticaj školske nastave koja sve pravi jednaki ma. Iz originalnog deteta postaje pomoću škole prosečan čovek". Ima mnogo i drugih prigovora, ali nas prigovor Elen Kej mora najviše zanimati, jer odriče školi vrednost ne u oblasti obrazovanja, već u oblasti vaspitanja. Njeni su pogledi s naročitim oduševljenjem bili prihvaćeni u S. Americi, gde su našli i praktičnu primenu. Povodom ovih nazora i te prakse Dr Adalbert Černi, autor knjige „Lekar kao vaspitač deteta", kaže: „Sloboda u vaspitanju dece, nažalost nije ni tamo donela veliki broj odličnih, originalnih i sposobnih ljudi nego, naprotiv, dovela je do saznanja da je na taj način strahovito porastao broj dece, koja su dospela na stramputicu i postala mladi prestupnici. Stoga su Amerikanci i bili primorani da uvedu naročite dečje sudove koji ne osuđuju decu na gubitak slobode nego privode decu u školu pod moranje s nadzorom ili ih interniraju u popravilišta. Glavni princip nastave u tim prisilnim vaspitalištima sastoji se u tome, da dadu deci školsko vaspitanje, da ih vaspitaju u potčinjenosti autoritetu učitelja i pretpostavljenih i da probude u njima svest o dužnosti, dakle da nadoknade zadaće normalnog školskog vaspitanja" (44 str.). Na drugom mestu A. Černi odlučno izjavljuje: „Oslobađanje od škole je za decu zbog nedostatka razonode i prikladnog zanimanja najpouzdaniji put k psihopatiji i nevropatiji".

Dakle nije lek u tome, da se odričemo škole, već da stvorimo školu kakvu trebamo, ali i ona, koju sada imamo, u pogledu saradnje u oblasti kriminalno-pedagoškog vaspitanja mlađih naraštaja čini nesumnjivo velike usluge.

Uticaj škole može biti naročito blagotvoran, ako se naslanja na pomoć i saradnju samih roditelja. Nažalost, u našim slovenskim zemljama, gde većina stanovništva živi na selu, saradnja između škole i porodice gotovo nije izvodljiva, jer tome na putu stoji kulturna zaostalost roditelja. Autor ovih redaka za vreme svog nastavničkog rada u Moskvi, Alušti (Krim) i Ogulinu imao je prilike da se uveri, da ne samo seljaci već i roditeljski odbori u varoši nisu bili dovoljno osposobljeni za saradnju sa školom.

Međutim je, i bez obzira na školu, sama po sebi *porodica* upućena na to da bude u životu dece prva i najvažnija vaspitna ustanova. Otac i majka su pozvani da izgrade duhovni život svog deteta, da mu objasne šta je dobro, šta je zlo, da ga nauče na poštovanje tuđih interesa, da ga navikavaju na disciplinu i samosavlađivanje. Ako sve ovo priznamo kao glavne zadaće,

koje se nameću roditeljima kao vaspitačima, onda se smesta javlja pitanje: da li mogu u današnje doba roditelji sami da vaspitavaju svoju decu? Odgovor jedino može da bude: moraju, ali u većini slučajeva ne mogu! Ne mogu ili zato što su sprečeni prilikama ili zato što nisu pripremljeni za vaspitačku dužnost. O značenju i sili prilika neka govori sledeći primer: „U nemačkim fabrikama radi 4 miliona žena. Šta to znači? Ovo znači da otprilike oko 10 miliona dece nemaju svoje vaspitačice, svoje dadilje, svog prijatelja, svog druga, ukratko — svoje majke" (P. Pinkevič „Pedagogika", 26 str.). Što se tiče spreme za dužnost vaspitača, stvar stoji još gore. Ne samo radnici ili seljaci nego intelektualci ili ljudi materijalno dobro obezbeđeni nemaju ni smisla ni sposobnosti da sami vaspitavaju svoju decu. Da li je to dokaz dekadencije i propadanja društva? Ni u kom slučaju! Možemo biti sigurni da su današnji roditelji mnogo bolji, uviđavniji i blagonakloniji prema deci, nego što su bili njihove kolege, recimo pre sto, dvesta i više godina. Možda zvuči paradoksalno, ali izgleda kao verovatna pretpostavka, da što više napreduje kultura, tim će manje većina roditelja biti sposobna da budu pravi nastavnici svoje dece. Lako je bilo divljaku da uputi svog sina u znanja i veštine, čija ie jedina namena bila održavanje gole egzistencije. U novo doba diferencijacija znanja, raspodela rada, kolosalni napredak materijalne kulture, novi ritam i tempo života, sve veća uzajamna povezanost ljudi stavlja pojedince pred vrlo tešku zadaću, da raspolažući samo delimičnim znanjem i ograničenim iskustvom zauzmu ili osvoje izvestan položaj u društvu i uz to položaj, koji liči na mesto jednog šrafića u ogromnom komplikovanom mehanizmu. Pošto vaspitanje dece ima svrhu da im se saopšti osnovni minimum socijalnih tradicija, da se uopšte upoznaju sa spoljašnjim svetom, da ispolje u potpunom opsegu svoje lične duševne osobine, sklonosti i interese i da nađu za sebe podesnu oblast svoje glavne aktivnosti, mora biti jasno, da sve to zahteva od roditelja znanja, koja većina njih nije mogla da stekne.

Iz svega gore izloženog sledi da institucija porodice u savremenom društvu preživljava stanje permanentne krize. Porodica bi morala biti ćelija ili kamen temeljac države ali ona to danas nije! Države, opštine, specijalna udruženja i privatna inicijativa nastoje da pomognu porodici naime da je donekle rasterete i zamene. Zato niču obdaništa, zabavišta, skautska udruženja i drugo. Ali uloga roditelja ostaje neizmerno važna i velika. Iako se od njih ne traži da sami daju deci specijalno obrazovanje, ipak oni moraju aktivno i pozitivno sarađivati u oblasti vaspitanja. Ne sme se tražiti da svaki otac i svaka majka dobro izuče savremenu nauku o vaspitanju, ali je potrebno da u izvesnoj meri budu pod kontrolom države i da budu odgovorni za svoje držanje prema deci. Dakle, kao minimum treba tražiti da roditelji budu uviđavni prema deci. Naročito s gledišta kri-

minalno-pedagoškog vaspitanja, dobra sloga i dobar primer roditelja igraju ogromnu ulogu. Zahvaljujući njima dete lako stiče uverenje, da postoji viši moralni zakon, kome se svi pokoravaju a kome je i ono podložno. Obratno, ako se roditelji svađaju ili daju rđav primer (pijanstvo, kockanje, razvrat itd.), onda dete brzo zaključi da „onaj ko je jači, taj i kvači“ ili da svaki ima pravo da živi kako mu se sviđa. Roditelji, koji neumesnim držanjem ruše svoj autoritet, istovremeno obaraju temelje socijalne discipline i socijalne solidarnosti. Kriminalna statistika, bilo koju da uzmemo, jasno pokazuje ulogu roditelja. Većina zločinaca potiču iz porodica koje su ili rano ostale bez oca i majke ili su osnovane od nezdravih roditelja (hereditarno opterećenih) ili su propale usled neslaganja i svađe oca i majke. Prema tome interesi zdrave kriminalne politike imperativno nalažu državi da posveti najveću pažnju uređenju braka i porodice na bazi eugenike i pojačane odgovornosti bračnih drugova, a tim putem već idu gotovo sve kulturne države, samo jedne u manjoj, druge u većoj meri.

U ime interesa zajednice čovek često mora da žrtvuje svoje lične interese. Da bi bio u stanju da učini tu žrtvu treba da bude poslušan ili spoljašnoj sili ili glasu svoje savesti; na pr. vojnik ide u boj u ime pobuda rodoljubivog karaktera, ali ako to kod njega izostane, onda nad njim stoji spoljašna sila, koja ga može prisiliti da se izloži opasnosti. Nije lako biti poslušan, još je teže postignuti poslušnost, koja bi proisticala iz unutrašnjih pobuda. Zato se roditelji, škola a i crkva staraju da, tako reći, obuzdaju i disciplyniraju dečju prirodu. S druge strane dete, koje je postalo poslušno i kao ovca ide za svojim vodičem-vaspitačem, ne dolazi do potpunog izražaja, nema one vrednosti, koja bi se stvorila kad bi odraslo u pravoj slobodi. Više puta se desi da posle kućne, školske i crkvene stege, kao reakcija i tako reći nagonska potreba dođe, naročito u pubertetsko doba, pobuna protiv autoriteta i discipline, te se stvori podloga za primanje anarhističkih i destruktivnih ideja. Država i društvo ne mogu ostati ravnodušni prema ovim pojavama.

Heteronomija interesa zajednice i pojedinca, bipolarnost ili suprotnost discipline i slobode nisu problemi samo za teoretičare. Povoljno praktično rešenje ovih problema s pedagoškog gledišta pruža život i praksa naprednih demokratski uređenih država. Za nas nije na odmet, kako one obezbeđuju vaspitanje normalne građanske svesti, tj. one svesti, koja zna u svakom konkretnom slučaju dobro i tačno odmeriti svoje držanje i koja jasno sebi predočuje granice između lične slobode i dužne discipline.

Klasičan primer ovakve države pruža Engleska. Njen uzorni parlamentarizam, njen smisao za slobodu i demokratizam imaju koren u dalekoj prošlosti, a svoj najjači oslonac u vrlo jako razvijenom društvenom životu. Bezbroj liga, saveza, udruženja, klubova i drugih formacija društvene aktivnosti služe kao škola

građanstva. Možda priličan broj ovih organizacija, naročito klubovi, izgledaju dosta bedno i smešno, ali i oni traže od svojih članova da budu naučeni na socijalnost, na disciplinu i saradnju. Mi Sloveni, uzeti kao pojedinci, u poređenju s Anglo-Saksima gotovo briljiramo jakom individualnošću i darovitošću. Ali šta to vredi, kada ne znamo živeti u zajednici, kada se sloga i zajednički rad javljaju u vrlo retkim trenucima? Nema sumnje, da će tokom vremena slobodni i razgranati društveni život stati na pravu i solidnu osnovu te će biti nepresušno vrelo građanske svesti, a prema tome i moćni faktor koji deluje na odrasle ne možda direktno a ipak u interesu kriminalno-pedagoškog vaspitanja masa.

Ovde nećemo ni spominjati *razna udruženja*, koja se naročito staraju o podizanju pravne svesti kod dece, maloletnika ili sugrađana; o njima će biti govora na drugom mestu.

Najzad, ostaje nam da kažemo nekoliko reči o jednom faktoru, koji u savremenim demokratijama igra možda najvažniju ulogu, a to je *javno mnenje*. Na prvi pogled ne može se ni pomisliti da javno mnenje pretstavlja sobom nekakvu instituciju jasno obeleženu spoljašnjim oblicima i granicama. Zapravo ono je funkcija kolektivnog duha i samo po sebi nije nikakvo socijalno telo ili pravno biće, ali ipak ono ima svoje organe. Periodična štampa i specijalna literatura: proklamacije brošure, i knjige; javni govori, zborovi i sastanci služe mu za izražavanje njegovih misli, težnja, pobuda i osećaja. Kada se državna vlast nalazi u sukobu s javnim mnenjem ona obično preduzima izvesne mere baš protiv ovih organa.

Javno mnenje je neprestano gibanje, kretanje, uzdizanje i opadanje, prosvetljenje i pomračenje kolektivne svesti, ono je vrlo dinamično i u pravnoj i naprednoj državi igra ulogu „spiritus rector"-a, jer pretstavlja izraz težnja najsavesnijih i najaktivnijih elemenata društva, te sugestivno deluje na raspoloženje inertnih masa. Dakako, ako mesto javnog mnenja postoji samo nekakav surogat, to bi bilo uzaludno očekivati da ga taj surogat može zameniti. Moglo bi se kazati, da je javno mnenje tim jače, čim je manje falsifikovano.

Kriminalna politika može imati osobito uspešno dejstvo samo onda, kada se naslanja na vrlo aktivno, sasvim slobodno i tako reći trezveno, savesno i svesno javno mnenje. Ja sam još ranije naglasio, da postoji odnosno može da postoji intimna veza između zakonodavca i javnog mnenja i kao ilustraciju naveo sam njihovu saradnju u Engleskoj i to u oblasti dečije zaštite.

Javno mnenje preko štampe formira političku i pravnu svest naroda, propagira i objašnjava nove mere i nove zakone, priprema teren za reforme i uvođenje novih institucija, kritikom pobuđuje postojeće ustanove i pojedince da rade bolje itd. Bez

saradnje javnog mnenja kriminalno-pedagoško vaspitanje masa ne može biti ni dobro shvaćeno ni uspešno izvedeno.

Celokupno gore navedeno izlaganje mora dovesti do uverenja, da kriminalna politika i kriminalno-pedagoško vaspitanje ovise od mnogih faktora. Svi ovi faktori zajedno sačinjavaju aparat državnog i društvenog uređenja, oni su međusobno povezani i u izvesnom smislu slično dejstvuju. Naime, kod svih je bitno, da od članova zajednice traže poštovanje njenih interesa, da kršenje tih interesa smatraju zlom (krivičnom radnjom), da učinioca zla ili štete tretiraju kao krivca i da prema njemu preduzimaju kaznene mere (krivične sankcije). Shemu delatnosti ovih faktora u pogledu borbe sa socijalnim zlom iznosimo u naročitoj tabeli.

TABELA

Uzajamna zavisnost i povezanost gore pomenutih faktora još ne znači da između njih postoji saglasnost u radu ili kooperacija. Međutim interesi kriminalne politike i kriminalne pedagogike nužno zahtevaju složnu i dobro koordiniranu saradnju svih nadležnih činilaca. U tom pogledu svi, kojima leži na srcu da se vodi odlučna borba protiv kriminaliteta i kojima je to poziv ili dužnost, moraju uticati na raspoloženje javnog mnenja i na volju zakonodavca, a preko njih i na sve druge faktore. Ali treba znati, šta se mora i šta se može tražiti. Pretstavnici kriminalne politike i kriminalne pedagogike pozvani su da sa svoje strane unesu što više svetlosti u probleme borbe s kriminalitetom i da po mogućnosti stvore u ovoj oblasti jedinstveni front.

BORBA SAVREMENOG DRUŠTVA SA ZLOM (KRIMINALITETOM)

(Shema)

	ZAJEDNICA			UČINILAC ZLA (KRIVAC)	LICA, KOJA MOGU POSTATI KRIVCI	ZLO (KRIVIČNO DELO)	KAZNA (krivična sankcija)	OSNOVA KAZNE	CILJEVI KAZNE	OBLIK KAZNE			
1	Državni aparat	Država	Zakonod. vlast	krivac imaginarni		krivično delo imaginarno			odmazda, zastrašenje, moralna opomena, popravka i lečenje	moralno kažnjavanje	oduzimanje prava	materijalno kažnjavanje bezuvetno	neposredno kažnjavanje ličnosti krivca (lišenje slobode, telesno kažnjavanje i dr.)
2			Upravna vlast	„ potenc. realni	svi drzavljani od 12-14 godina i na više	krivično delo potenc. realno	krivične sankcije (kazne i mere bezbednosti)	zakoni i uredbe					
3			Sudska vlast	„ realni		krivično delo realno							
4			Vojska	disciplin. krivac (vojni krivac)	muškarci od 20 do 25 g. (uglavnom)	disciplin. krivica (vojno-krivic. delo)	discipl. sankcija (vojno-krivič.kazne)	Zakon o uređenju vojske (Uredba o vojnoj disciplini) Vojno-krivični zakonik	odmazda, zastrašenje, popravka				
5			Opštine	učinilac štete	punoletni članovi (-ice) opštine	šteta (uglavnom materijalna)	opštinske kazne (globe itd.)	Zakon o opštinama	nadoknađivanje štete				
6	Privatno-pravni aparat		Škola	izgrednik	đaci od 7 i uglavnom do 25 g.	izgred	školske kazne	pravilnici o školskoj disciplini	moralna opomena i popravljanje (ranije i zastrašivanje)			fakultativno	fakultativno
7			Crkva	grešnik	vernici	greh	crkvene kazne (epitimije i dr.)	Sveto pismo, kanoni i tradicija	popravljanje (iskupljenje greha)				
8			Udruženja	učinilac štete	članovi udruženja	šteta (uglavnom moralna)	društvene kazne	pravila i pravilnici udruzenja	odrzavanje discipline, popravljanje, uklanjanje				
9			Porodica	izgrednik	deca, članovi porodice	izgred, neposlušnost	kućne kazne	uobičajeno shvatanje vlasti i prava roditelja	zastrašenje, moralna opomena, popravljanje				
10			Štampa	svi gore navedeni	svi gore navedeni	sve gore navedeno	moralna osuda	javno mnenje	moralna opomena				

PRIMEDBA: Škola, crkva, a i štampa mogu biti ili delimično ili potpuno podrzavljene, ali to ne menja bitno sam šablon rada tih institucija, ukoliko je u pitanju borba s kriminalitetom.

MUDr OTTO HORETZKY — Zagreb:

O duševno zaostaloj djeci

(Svršetak)

Pokušaćemo odgovoriti na pitanje: *koji su to unutrašnji faktori, koji dolaze u obzir kod duševne zaostalosti?* No taj odgovor traži da ne odbacimo a priori objašnjenja, koja daje spiritualizam.

Uz čovjekovu fizičku materiju moramo razlikovati još njegove *životne unutarnje kvalitete*, za razliku od onih koje se kao posljedica vanjski očituju, zatim *čovjekovo više osjećajno biće* i konačno *misaoni duh* koji u cijelom tom bogatom svijetu vlada i služi se sad bolje sad gore svim duševnim i tjelesnim snagama. Ova dioba više u dubinu mora se uzeti neovisna od ranije na tri duševne snage, koja je išla više u širinu, da bi se kasnije mogli tačnije shvatiti uzajamni odnosi i preplitanja.

Govoriti na osnovu gore izloženih predodžaba o doista endogenim tj. u neku ruku posljednjim uzrocima duševne zaostalosti nije lako. Tu valja oči u oči zagledati problemu, da li je materija rodila duh ili je duh stvorio materiju. Možda će nas rješenju te zagonetke približiti mala ekskurzija u biljno carstvo, koje se i inače rado spominje u vezi sa zagonetkom herediteta. Kod bilja uglavnom ovisi dobro sjeme o biljci od koje potječe. Ali i s druge strane kakvoća i vrsta biljke ovisi o valjanom sjemenu. Izgleda po tom da postoji stalna ritmička mijena, po kojoj se uvijek iznova vanjski faktori i osebine pretvaraju u unutrašnje i obratno. Zakoni fizičkog nasljeđa postoje i kod čovjeka i kod biljke. Ali naša poredba treba da bude most do nekog dubljeg problema.

Duh i tijelo kod čovjeka iako su jedan o drugom ovisni, ipak se manifestiraju i kao samostalni elementi te mogu stajati čak i u međusobnoj opreci. To nam najljepše ilustrira slijedeće opažanje u životu. Lijep čovjek može biti glup. U nježnom tijelu može se skrivati surov duh, a u orijašu pamučna duša. S druge strane je poznata činjenica, da djeca istih roditelja mogu biti u duševnom pogledu veoma različita između sebe. Isto tako u duševnom pogledu još više nego u tjelesnom ne moraju djeca nimalo nalikovati ocu i majci.

Te činjenice opravdaju to, da se endogeni uzroci duševne zaostalosti baš tako kao i oni genijalnosti stave više u svijet duha nego u svijet materije. Klica ljudskog bića, ono najvažnije što pretraje smrt kao sjemenka biljku, nije crvić spermij nego ljudski duh. Ne znači to da rasplodne stanice nemaju također svoju važnost, ali to baca novo svjetlo na tvrdnju, da je duh moćniji i iskonskiji stvaralac nego materija.

Tko ima smjelosti te ne zatajuje istinu ni onda ako je ona pljuska svim njegovim ranijim navikama i omiljelim vjerovanji-

ma, ne može previdjeti da vjerojatnost postavljene tvrdnje otvara perspektive za još neke druge poglede. Na pr. duhovna jezgra čovjekova, ako joj priznamo prioritet pred materijom, mora biti i trajnija od materije, pretrajati materiju, kao što je prije nje morala postojati. Ona je dakle klica čovjekovog bića, koja je najviše odgovorna za to, hoće li čovjekova smrtnička košuljica biti takova, da ne bude duhu i njegovom izražavanju ni preuska ni preširoka. Sve nesavršeno na toj košuljici može se do izvjesnih granica popravljati s dvije strane: ili izravno sasvim fizičkom medikacijom, ili vježbanjem duha na najrazličitije načine, učenjem kako će on vršiti utjecaje na tijelo za koje sam po sebi ne bi bio sposoban. Sve to naravno nisu lake stvari; traženje u tom smjeru očito je još u povojima, ali je ono puno nada i bilježi već sasvim zanimljive uspjehe, o kojima će biti na drugom mjestu više govora. Ovdje valja da se još malo jasnije izlože osebine nevidljive jezgre ljudskog bića tj. one božanske jezgre, važnije od dva sjemena ljudskog bića.

Kod čovjeka postoji fizička (tjelesna) osnova, koju dijete prima preko roditelja. Taj fizički model može da bude manje ili više podesan za prebivanje, razvoj i izgradnju ljudske individualnosti. Ljudski duh daje izraz tom modelu. On je aktivna snaga, koja kroz čitav ljudski vijek ostaje isto individualno „ja", ali se manifestira u raznoj dobi na razne načine preko volje, osjećanja i mišljenja.

Tako imamo 4 glavna elementa, koji utiču na postanak duševne zaostalosti.

Prvo je *nasljeđena roditeljska masa.* Na nju se mogu općenito primijeniti zakoni, koji vrijede za materiju tj. fizikalno-kemijski. Čim pređemo na *životne oblikotvorne snage* ne možemo više primijeniti zakone, koji vrijede samo za nežive tvari. Sve osebine žive tvari, u najširem smislu riječi, karakteristične su za taj elemenat. Dakle: rast, regeneracija, ritam, sposobnost stvaranja i metamorfoze oblika.

Ta dva elementa postoje i kod biljaka kao unutarnji faktori te im daju sadržaj i formu. Vanjski faktori izvabljuju živu sjemenku iz zemlje. Ritmičkim rastom mijenja sjemenka svoje oblike i vraća se u strogim ciklusima preko stabljike, lista, cvijeta i ploda opet u sjeme.

Treći zasebni unutarnji faktor kod čovjeka jest njegova *duša,* za razliku od duha. To je skup unutarnjih snaga (mišljenje, osjećanje, volja), koje nam omogućuju doživljavanje i iživljavanje. Te snage imaju i životinje, samo na nižem, nerazvijenijem stepenu. I one imaju unutrašnje doživljavanje tj. mogu svoje čine upravljati prema unutarnjim pobudama. Doživljaj treba da je popraćen unutrašnjim impulzom. Kod toga treba da se dobro luči, što je izvana, a što iznutra, da ne padnemo u pogrešku onoga, koji je tvrdio da biljka ima osjećaj tj. doživljaj, jer na pr. jedna od njih zaklapa listiće, kad joj se približimo. Da, ali onda

bi i željezna pilovina morala osjećati i svjesno doživljavati, kad joj se približimo magnetom!

Za doživljavanje je potrebno da fizičko tijelo bude živo i da ima u sebi kvalitet, elemenat duše. Drugo je pitanje, koliko je i kako ta duša kod pojedine životinje diferencirana. Nutarnje doživljavanje vezano je na vrstu životinja. Zato će na jednake uticaje izvana ili iznutra sve životinje jedne vrste jednako reagirati. Naravno da ima i tu iznimaka, koje nastaju otuda što su nekoje životinjske vrste uslijed dugog drugovanja s ljudima poprimile prisilno neke ljudske običaje. (Domaće životinje: pas, mačka itd.).

Četvrti je faktor *ljudski duh sa svojim „ja"*. To je onaj čovjekov elemenat, koji se služi svim nižim elementima. Ljudsko „ja" dolazi zato do punog izražaja i jasne svijesti tek onda, kad se svi ostali faktori ispravno razviju. O duhu ovisi jasnija svijest čovjekova kao i svjesno mišljenje.

Svi ti članovi ljudskog bića najintimnije su povezani u skladnu cjelinu tako, da taj sklad ovisi o ispravnoj funkciji svih pojedinosti. Prvi uzrok duševnih anomalija i zaostalosti mora se dakle tražiti u vrlo različitim čovjekovim unutarnjim područjima i njihovim elementima.

Ako samo jedan od unutarnjih faktora prevagne, preuzme voćstvo, ili se u nepravo vrijeme razvije (kod čega će vanjski faktori imati također veliku važnost), mora da nastane disharmonija, koja će se — već prema tome gdje, kada i kako je nastala — ispoljiti kao: mongoloid, kreten, encefalitis, hidrocefalus, limfatičar, epileptik svaki s raznim stepenima zaostalosti.

Istaknuta četiri elementa (naslijeđena roditeljska masa, životne oblikotvorne snage, duša i duh) biće nam uporištem kod prosuđivanja postanka, razvoja i liječenja duševne zaostalosti. Uzmimo da su roditelji kronični alkoholičari. Tijelo će biti oštećeno do u tjelesnu zametnu osnovu uslijed kroničnog uživanja tog otrova. Oštećena je nasljedna masa. Potomak, koji ima možda sve druge faktore posve u redu, neće se moći pravilno razviti u nesavršenom fizičkom tijelu. U istoj se situaciji nalazi umjetnik, koji ima sve uvjete, koji su potrebni kod modeliranja, ali tvar koju hoće formirati ne valja. Poput umjetnika boriće se iznutra ljudsko „ja" i na razne načine nastojati da se prilagodi situaciji.

Da prikažemo, šta znači kad su iz bilo kojeg razloga unutarnji članovi ljudskog bića nesposobni za tvorbu potpunog čovjeka sa svim njegovim manifestacijama, najbolje je da pogledamo neke pojave kod zdravog čovjeka, koje nas na to potsjećaju. Najmarkantnije svojstvo zdravog čovjeka jest njegova jasna dnevna svijest sa svojim širokim horizontom. Duševno zaostala djeca nisu u stanju da razviju takovo svijesno doživljavanje. I zdrav čovjek u nekim momentima (san, nesvjestica) proživljava slična stanja kao zaostala djeca. Ta stanja čovjekovo biće na-

ginju, moglo bi se reći, iz života u smrt. Iako ona daju nadu u ponovni oporavak ipak ona za ljudsku svijest znače pomračenje. Naporom duha, sistematskom vježbom mogu se takova stanja i prevladati (pospanost, padanje u nesvijest medicinara kod prve operacije). Kod duševno zaostale djece često vidimo, kao i kod čovjeka u snu, fizičko tijelo (koje ovisi samo o vegetativnim životnim snagama) lijepo razvijeno, ali duhovni horizont sasvim minimalan. Što više, duhovni rad kod zdravog čovjeka čini se da jednostavne životne snage fizičkog tijela crpe i izjeda. Iz takovog razmatranja možemo zaključiti da na pr. kod idiota postoji zdravo fizičko tijelo, jake životne oblikotvorne snage, ali nema sposobnog duha i duše, koji bi se u dva niža člana čovjekova kako treba rasprostrli, iživjeli. Idiot dakle trajno na bolestan način spava neku vrstu polusna. Daljnji putokaz iz normalnog života za takovo objašnjenje dečje zaostalosti jest i to, da kod odraslog čovjeka — pođemo li unatrag prema djetinjstvu — nailazimo sve više na stanja manje budnoće, maglenije svijesti. Kod normalnog djeteta osniva se to na tome, što njegov duh još nije izvršio potpuno utjelovljenje, a kod idiota na tome, što je njegov duh preslab da se utjelovi. Ako tu situaciju liječnik i pedagog valjano razumiju, oni će naći gdje su postavljene zapreke tome duhu na putu utjelovljenja i načine kojima se one mogu ukloniti. Ali ako oni na takovo tumačenje stvari ne polažu važnost, ovisiće njihovi uspjesi manje — više o slučajnoj empiriji, a često će činiti i nešto krivo, jer su posljedice učinka u najranijem djetinjstvu ponajviše izdaleka i samo unutarnjim načinom vezane za svoje uzroke.

Iz dosadašnjeg razlaganja vidi se, kako je veliko polje rada s duševno zaostalom djecom. Ako nam uspije barem malo dovesti u sklad te unutarnje faktore, očitovaće se to na djetetu veoma blagotvorno. Katkada je potrebno samo nešto pokrenuti, pa da se razvoj sam po sebi dalje odvija. To je na pr. slučaj kod djece, koja su samo vanjskim faktorima (društvom) oštećena. Među njima nalazimo gotovo sve maloljetne zločince. U ispravnom miljeu oni će se vidno promijeniti na bolje.

Što se dakle može u sasvim općim crtama reći o smjernicama rada s duševno zaostalom djecom?

Važno je, da s djecom dosta rano počnemo raditi. Što je dijete mlađe, to ćemo lakše uplivisati na pojedine faktore i moći ćemo zaustaviti i spriječiti gdjekoju smetnju u začetku.

Pogledajmo najprije, što sve djeluje na nasljedstvenu tvar. Sve mjere, koje su uperene na to da sačuvamo zdravo tijelo idu u tu rubriku. Alkohol i lues igraju tu veliku ulogu. Antialkoholna propaganda, pa zakon o suzbijanju spolnih bolesti i sve što je s time u vezi nedostaje, premda su već godinama čitavi narodi u akciji da spriječe djelovanje tih otrova na ljudsko tijelo. I eugeničari nalaze svoj djelokrug na tom polju. Ne smije se naravno ni u tome zastraniti, jer zdravo tijelo samo po sebi

nije još garancija za zdravo potomstvo. Uslijed jednostranog posvećivanja pažnje bezuvjetnom očuvanju zdravog tijela došlo se do fatalne zablude, do zakona o prisilnoj sterilizaciji. Propagatori sterilizacije vjeruju, da je jedini uslov zdravog potomstva dobra spolna stanica. Ako je ta zdrava, misle oni, može čovjek biti siguran da će i dijete biti zdravo. U stvari često se događa baš obratno, a zašto se to događa nastojali smo ovim recima osvijetliti. Pristaše sterilizacije naglašavaju potrebu sprovođenja sterilizacije bolesnih i prividno zdravih ljudi, da se tako spriječi umnožavanje bolesnih individua. To je vrlo radikalna mjera, koja teško zadire u čovjekov lični integritet i etički, i pravno, i higijenski. A kraj toga vidimo, da bolesni ljudi često imadu potpuno zdravu djecu, da bolesna djeca mogu biti korisnija ljudskom društvu od mnogih zdravih badavadžija. Konačno kraj čudnovatog odnosa između duševnih anomalija i genijaliteta (nešto od Lombrozovih konstatacija svakako ostaje) može se navesti još i ovo: kad bi 75% djece bolesnih ili prividno zdravih roditelja bilo duševno zaostalo, a 25% zdravo, među tih 25% lako bi se mogao roditi baš onaj, koji će za narod više učiniti nego 100% osrednjih ljudi. Uzakonjenje prisilne sterilizacije znači, da se identificiramo s nižim vrstama živih bića, sa životinjama i biljkama, jer je kod njih od najveće važnosti fizička osnova. No svaki laik u gospodarstvu danas već znade, da i životinje, kod kojih se vrši selekcija za uzgoj neke sposobnosti u jednom pravcu, s vremenom degeneriraju.

Gotovo čitava preventivna medicina i higijena stavili su u centar svojih težnja to da očuvaju zdravo tijelo i po njemu nasljedstvenu tvar.

Nesrazmjerno manje radi se na očuvanju i uzgajanju oblikotvornih snaga u čovjeku. A kako se mogu te očuvati? Rekli smo, da su to one snage koje žive u oblicima, u rastu, u ritmičkoj akciji, koje daju čovjeku neki temeljni ton i koje utrošeno tijelo uvijek iznova osvježavaju i obnavljaju. Da spomenemo samo nešto. Ispravno funkcioniranje ritma srca i pluća možemo pomoći: muzikom, pjesmom, ritmičkim kretnjama. Među najbolja sredstva, kojima ćemo njegovati i razvijati te snage spadaju *vježbanje govora* i *euritmija*, koja je govor izražen pokretima tijela. Svaki vokal i svaki konsonant ima naročitu unutarnju konfiguraciju. Kad izrazimo unutrašnji pokret glasom ili govorom učinili smo tek dio onoga, što odgovara izvjesnom glasu. Ako upotrijebimo čitav organizam kao instrumenat izražavanja, sproveli smo do kraja i pojačali impuls, koji je začet u nutrinji, a ispoljen u djelu glasom i govorom. To je onda najmoćnije i najsvojstvenije ritmičko djelovanje na ljudsko biće.

Ispravno vježbanje tih vještina kod duševno zaostale djece je od neizmjerne važnosti. Danas je već izrađena medicinska euritmija, koja je jedno od najefikasnijih sredstava pri medicinsko-pedagoškom radu. Kod svakog duševno zaostalog djeteta

treba izabrati baš one vježbe, koje će izvabiti kod njega slabe i nerazvijene oblikotvorne snage i harmonizirati ih sa čitavim čovjekom. Ustrajnim vježbanjem postići ćemo i s teškim idiotima stalan progres. Uz euritmiju često nam pomažu kod toga prikladni lijekovi, koji djeluju u istom pravcu. To će biti naročito kod iznurenog slabog djeteta s epileptičkim napadajima. Svaki apstraktni rad s djetetom, u koga životne oblikotvorne snage ispravno ne zahvataju, štetan je, jer će iscrpsti i okameniti snage obnavljanja i rasta. Isto je tako pogrešno prerano forsirati razvoj pojedinih osjetila (čula) raznim apstraktnim metodama pa makar to bila velika moda. Uopće treba na pr. debilno dijete učiti čitati i pisati samo onda, ako se to može učiniti na živi umjetnički način. Tako dolazimo u djelokrug onog trećeg elementa, koji nazivamo duševnim elementom.

Duševni elemenat kod zaostale djece održaćemo i pokrenuti radeći s njima na pravoj umjetnosti. Pravi umjetnici i njihova djela mogu nam dati snage, upravo hrane iz koje se grade životne forme. Sve su grane umjetnosti za to podesne. Već prema potrebi daćemo zaostalom djetetu sada da modelira, sada da slika bojama itd. Sva ta djeca moraće naročito kultivirati govor, pjesmu i recitaciju. Ispravno vođen dah, koji nameće dobro recitirana pjesma, budi i doziva sve snage, koje su zakopane u dubini djeteta. Pjesma i muzika oslobađaju iznutra tu djecu, djeluju jednako na životne ritmove kao i na osjećaje. Ukratko sve, što podajemo zaostaloj djeci, ako želimo djelovati na duševni elemenat, moramo davati pomoću umjetnosti. Intelektualističko podučavanje uvijek apelira na mišljenje, a ovo je, kako je poznato, kod zaostale djece na preslabim osnovima. Takvim ćemo apstraktnim načinom uništiti i onako slabu osnovu mišljenja. Nasuprot će se ručnim radom (pletenjem, kačkanjem, vezenjem, tkanjem) spontano u kasnijim godinama metamorfozirati spretnost prsta u okretnost mišljenja. Baveći se tom bolesnom djecom mora nam uvijek biti pred očima, da uzgajamo čovjeka kod kojega su pojedini unutarnji faktori u disharmoniji i da mu treba pomoći da dođe do ravnoteže, a ne gledati da polučimo što brže neki jednostrani efekt (da ga naučimo čitati ili brojiti).

Što ćemo sa medicinsko-pedagoškog stanovišta uraditi za ono individualno „ja" duševno zaostalog djeteta?

Najviše ćemo uraditi za nj, ako ga postavimo u okolinu, koja će imati za njega *ljubavi, strpljivosti i razumijevanja.* To su tri osnovna svojstva, koja mora da posjeduje svatko, tko se s uspjehom hoće baviti s duševno zaostalom djecom. Budemo li u svom radu uvijek primjenjivali ta tri svojstva često ćemo pokrenuti i najtežeg mongoloida. Taj uzgojni faktor nalazimo kod pedagoga, koji imaju kod djece najviše uspjeha. On počiva na snazi, koja se ne može tek intelektualno naučiti, nego se valja za nju, ako je nemamo prirođenu, kroz teškoće života boriti.

Nije nužno spominjati, da se i ispravno djelovanje preko životnih oblikotvornih snaga i duše povoljno odrazuje na ispoljavanje i osviješćavanje ljudske duhovne ličnosti.

Praktička primjena tog osnovnog stava u pogledu radnika sa zaostalom djecom jest, da samo oni ljudi okružuju tu djecu i borave u institucijama za zaostalu djecu, koji zaista posjeduju spomenuta svojstva. Samo na taj način vladaće jedinstven duh u domovima, te nijedan saradnik neće stvarati disharmoniju.

Drugo je pitanje šta će biti s tom djecom, kad poodrastu i izađu iz takvih domova. U mnogim državama riješeno je to tako, da djeca — ukoliko nisu osposobljena da sama privređuju — ostaju u neposrednoj blizini doma; ona rade pod stručnim nadzorom i tako postaju korisni članovi ljudskog društva. To je potrebno, jer takova djeca ne nailaze na razumijevanje okoline i lako izgube ono, što je s njima postignuto. Tek takvim uređenjem otpada prigovor štetnosti duševno zaostale djece za ljudsko društvo.

Na koncu treba spomenuti još jednu stvar. Ima mnogo ljudi, koji prema duševno zaostaloj djeci, a i prema duševnim bolesnicima, zauzimaju stav: „Najbolje te ljude otstraniti iz ljudskog društva. Oni se i onako pate, ne možemo im pomoći, a na štetu su zajednice; za njih se troši toliko novaca, a ima milijuna zdravih ljudi, koji su gladni i bijedni, a ne mogu se razviti, jer nema novaca za njih. Čudnog li svijeta, koji se brine za idiote kraj toliko zdrave neopskrbljene djece!"

Tim je prigovorom doduše natuknut opće — socijalni problem, no to nas ne smije priječiti u našem nastojanju. Takovim kritičarima valja odgovoriti ovo: nije naš zadatak, da riješimo opći socijalni problem, ali je dužnost svih, da taj problem rješavaju po svojim mogućnostima u svakoj pojedinoj prilici. Bilo bi sasvim nelogično radi toga, jer postoji u svijetu socijalna bijeda, dakle iz tobože humanih namjera, postati prema zaostaloj djeci nehuman. Nesavjesno je pak i nehumano na drugi način rješavati problem zaostale djece jednostavnim dekretiranjem sterilizacije u ime naučno napola utvrđenih činjenica i ne gledajući, šta sve to može izazvati.

Uostalom pribjegavanje takovim sredstvima dokazuje samo nemoć i bespomoćnost materijalističkog vremena, kada pristupa zaostaloj djeci i njihovoj duši.

FRAN GRM — Ljubljana:

Izobrazba učiteljev gluhonemcev

(Svršetak)

Prva je *akustika*, ki nas pouči o teoriji glasov in glasnikov in njih prenašanju po zraku ali drugem mediju na uho; poznati jo je treba zlasti še zaradi izrabljanja akustičnih odnosno eksperimentalno-fonetičnih pripomočkov pri artikulaciji in ortofoniji, potlej zavoljo izrabljanja morebitnih slušnih ostankov in študija instrumentalne fonetike itd.; potem pride *anatomija*, oborožena z mikroskopom, ki utira pot v najskrivnostnejši del človeka, v možgane, opisujoč strukturo živčnega sestava; *fiziologija*, ki se bavi s proučavanjem in prenašanjem živčnih energij, ki poveljujejo človeškemu mehanizmu; *psihologija*, ki razvršča vse izsledke za podkrepitev teorij, po katerih razlaga fenomene, ki se končujejo v besednem razodevanju; *klinična patologija*, tekmujoča s fiziologično analizo, ki določuje pomen temu ali drugemu organskemu kolesju, ugotavljajoč anomalije, ki so izšle iz kakršnihkoli motitev funkcijonalnega poteka; končno *fonetika*, sloneča na premnogih opazovanjih, da jih izrabi pri ortofoniji, ki ji je naloga popraviti motitve v govoru itd.

Nepopolnočutnost povzroča tudi trajne disharmonije med čutnim, hotnim in razumskim življenjem. Ta kronična neizravnanost dušnega življenja, motitev dušnega ravnotežja, ta disharmonija pa ni nič drugega kot to, kar imenujemo znanstveno psihopatija ali psihopatična konstitucija. Za dojetje vsesplošne osebnosti gluhega otroka torej ne zadošča dobra splošna in specijalna izobrazba v psihologiji, ampak, to bodi prav posebno poudarjeno, tudi korenito poznanje bistva slaboumnosti i psihopatije, če se naj učitelj ne podaja v nevarnost, da bo pr. pouku in vzgoji opozorljivo vedenje gluhonemega otroka napačno sodil in torej tudi narobe z njim ravnal. Toda to še ni vse. Gluhonemce poučujemo navadno v internatih, to se pravi, šola je otrokom obenem dom. Učitelj gluhonemcev ni samo učitelj, marveč tudi oče svojim gojencem in gojenkam. Zelo važno njegovo delo je torej vzgoja, ker pravi otrokov dom, če ga ima, pred šolo in po njej v vzgojnih vprašanjih zaradi nemosti dosti pomeniti ne more. Ta panoga vzgoje terja torej več posebnega temeljitega znanja in premišljenega ravnanja kot vsaka druga. Delo učitelja gluhonemcev je potemtakem zelo obsežno in vsestransko, oprto na različne panoge ved, ki jih goji korenito edino univerza; uspeh njegovega dela mora obtičati na mrtvi točki, če mu ne odprejo vrat *almae matris*. Edino na vseučilišču se more dodobra izobraziti nele v filozofiji in psihologiji, velikih vodnicah vsesplošne pedagogike, ampak tudi v vseh naštetih disciplinah. Učitelj gluhonemih je pred vsem učitelj jezika. Kot takemu mu morajo biti natanko znani zakoni produktivnega in

reproduktivnega mišljenja in govornega oblikovanja misli. Edino spoznanje, da je vse govorjenje analogna posnemna graditev doživetih govornih zvez z logično-gramatičnimi stavčnimi strukturami, bo blagoslovno vplivalo na sedanji govorni pouk, ki plove že preko dvajset let po neplodni gladini absolutno prostega nazornega in jezikovnega pouka (Koch). Pridruževanje besede predmetom ni le asocijacija dotika, ampak odnosno spajanje in vsaka stavčna tvoritev logično-gramatično in določevalno-kompleksno dopolnjevanje. Oblikovanje misli po glasovnem jeziku je za gluhonemca ob konkretni in brezzvezni naravi njegovega mišljenja težka naloga. Pouk gluhonemcev bo treba v marsikaterem oziru izboljšati in ga tako dvigniti, zakaj „Le professeur n'est donc pas le serviteur qui allume les cierges du sanctuaire traditionnel, mais celui qui doit apporter sa pierre à l'édifice: le besoin est un maître impérieux qui impose des problèmes, stimule la recherche, jalonne la route, montre ce que notre art offre encore d'imparfait!" (Les Sourds-Muets, p. 160).

Akademsko izobražen učitelj bo učenčeve moči povsem drugače ekonomsko in praktično izrabljal kot bi jih sicer, bo nudil gojencem iz svoje bogate jezikovne zakladnice—ravnaje se po Heglovih besedah „Wer etwas Grosses will, der muss sich zu beschränken wissen", in upoštevaje kratki šolski čas, s katerim more razpolagati—edino to, kar bo gojenec v svojem življenju res potreboval, bo učil res pravilno in praktično po psiholoških zakonih itd.

Vrhu učnega jezika, ki ga mora torej materijalno in formalno suvereno obvladati, mora znati vsaj še en jezik večjega tujega naroda, na pr. francoščino, angleščino ali nemščino, zaradi samoizobrazbe in izpopolnjevanja v svoji stroki.

POVZETEK (REZUME)

Izobrazbo učitelja gluhonemcev moremo deliti radi pregleda v dva dela: teoretični (znanstveni) in praktični. Smoter znanstveni izobrazbi je: dobro razumevanje problemov in predmetov, sposobnost kritike izvora in stvarne ocene, sposobnost samostojnega raziskovanja. Predmeti: gluhonemost, gluhota, govor, govorne motitve in kar je z njimi v zvezi; problemi: ureditev in izpopolnjevanje ustreznega pouka.

Gluhonemi vstopi navadno s sedmim letom v zavod. Otrok je še in hoče, da ga v vsakem oziru razumemo. Zategadelj mora biti njegov vzgojitelj in učitelj izveden v anatomiji in fiziologiji človeškega telesa, zlasti rastočega organizma. Le tako bo vedel, kaj koristi in kaj škoduje njegovemu telesnemu razvoju. Bodoči učitelj gluhonemcev mora nadalje študirati specijalno in primerjalno anatomijo, fiziologijo in patologijo živčevja in čutov, posebno ušesa in govoril, da bo mogel preizkuševati porabnost teh organov pri pouku. Tudi takozvani nauk o dednosti in razvoju mu ne sme biti deveta dežela. Poznati mora nadalje me-

tode raziskovanja čutno nepopolnih ali drugače prizadetih otrok, ker bi ostal sicer zmeraj tehnik, ki zapravlja čas in moči in rabi nesmiselne pomočke pri svojem delu. Potlej mora študirati vede nanašujoče se na gluhonemost: možgane in govor, govorno patologijo in terapijo (ortofonijo), splošno psihologijo in psihopatologijo otroka in mladine, zlasti gluhoneme in govorilobolne, govorno psihologijo, fonetiko s pomožnimi vedami, jezikovno vedo, zlasti logično-gramatično gradnjo govora, psihološko in gramatično analizo jezika, govorilni in govorni razvoj polnočutnega otroka in zadevne motnjave, govorne tipe, psihologijo slišanja, čitanja, pisanja in odčitavanja, odnose med mišljenjem in govorjenjem ter kretalni govor. Nadalje mora biti vsestransko izobražen v pedagogiki in v kakem tujem jeziku, da preizkusi sam na sebi, kako težko je že popolnočutnemu človeku obvladati tuj jezik in da more uspešno uporabljati tujo strokovno literaturo, kar je pa bilo že omenjeno. Vse to mu more dati edino univerza, vsaka drugačna rešitev njegove izobrazbe privede v nepopolnost in v zapreke k uspehom.

Učitelj gluhonemcev mora biti tudi mojster v praksi. „Non scholae, sed vitae discimus" mu mora biti vselej vodilo. Ustrezno praktično izobrazbo more dobiti le na dobro organizirani, popolni, vsaj osemrazredni, vsestransko vzorno delujoči gluhonemnici. Tu naj študira objekt vzgoje in pouka, se naj zanima za njega psihološko razvijanje itd. Predvsem si pa naj prisvoji dodobra metodo poučevanja gluhonemcev, to je artikulacije, razvijanja pojmov itd. Da mu mora biti znan tudi zgodovinski razvoj tega pouka in literatura, je jasno. Dobro bo tudi, če se izuri v rokotvornem pouku, ker je pač za gojenca najbolje, če tudi tega strokovnjak vodi, že zastran izpopolnjevanja govora, ki mora biti alfa in omega učiteljevega prizadevanja. Vrhu vsega tega mora biti doma v vseh učnih predmetih, katerih znanje je za življenje neizogibno potrebno. To znanje more edino z govorom gojencem podajati, in bolj ko bodo gojenci obvladali glasovni govor, laglje se bodo prerili skozi življenje. V današnjih dneh je boj za obstanek čedalje hujši. Le najbolje izobraženi gluhonemi morejo vzdržati v njem. Za to jih bo usposobil le najvestneje pripravljen učitelj, to pa bo, če se ugodi njegovemu klicu po vseučiliškemu študiju. Od uresničenja tega klica zavisi boljša bodočnost gluhonemcev, ki so tudi sestavni del človeške družbe, za katere je treba takisto upoštevati rimski rek: „Salus populi suprema lex esto".

!!!

Naslednje vrstice naj pojasnijo na kratko, kako je glede izobrazbe učiteljev gluhonemcev pri nas. Do Ujedinjenja so si pomagale dežele, ki so sedaj del naše države, tostran Save in Donave tako, da so pošiljale sprva učiteljske osebe, ki so bile določene za gluhonemnice, v študij na Dunaj, v Gradec, Linc,

Budimpešto ali Nemčijo. Tam so opravile strokovni izpit po ondaj veljavnih predpisih. Pozneje se je strokovni učiteljski naraščaj pripravljal na domačih zavodih, izpite je pa delal še v mestih, kjer so bile dobro urejene, stare gluhonemnice.

Po Ujedinjenju smo si pomagali v novi domovini sami, ker ni kazalo učitelje pošiljati v strokovno izobraževanje v tujino zaradi nastalih neurejenih razmer in velikih stroškov. Učitelji novinci so se urili na domačih zavodih in so tudi tu opravili strokovni izpit. Prva strokovna komisija je začela poslovati v Ljubljani leta 1920. Pravilnik za opravljanje tega izpita je bil razglašen v Uradnem listu za Slovenijo dne 23 junija 1920, št. 77; objavila ga je takratna deželna vlada, poverjeništvo za uk in bogočastje. Po tem pravilniku so terjali od učiteljev (učiteljic), ki so se priglasili za strokovni izpit za poučevanje gluhonemcev, učiteljsko maturo, praktični izpit, 4 letno prakso na osnovni šoli in najmanj dveletno pripravljanje na zavodu za gluhonemce.

Ta pravilnik je bil poznej razširjen in izpopolnjen in kot vsnutek predložen ministarstvu prosvete v proučitev in event. objavo; predložili so ga skupno učiteljski zbori beograjske, zagrebške in ljubljanske gluhonemnice s posebno vlogo leta 1925. Ta osnutek, natisnjen med drugim v Medvedovom snopiču „Podižimo škole i za gluhonijemu djecu“ naj bi bil, objavljen kot pravilnik, veljaven za vso državo in naj bi uredil izobrazbo učiteljev gluhonemcev za vso državo enotno in sedanjemu času primerno, ni ugledal belega dneva.

Predmeti študija po tem osnutku so v glavnem isti, kot jih navajam v tehle vrsticah podrobneje: anatomija, fiziologija in klinična patologija govoril (govornih organov), ušesa in živčevja, zlasti možganov, kolikor je potrebno za dobro razumevanje fiziologije, psihologije, patologije in terapije govora, pisanja itd.; čutila vobče in njih važnost za telesno in duhovno življenje; uzroki, posledice in zdravljenje gluhote, dednost; slušni ostanki in njih izrabljanje pri pouku; akustika in fonetika (teoretska in če mogoče eksperimentalna); splošna psihologija in psihologija otroka, zlasti gluhonemega; psihopatije, posebno psihoze in inteligenčna preizkušnja; možgani in govor, psihologija, patologija in terapija govora; jezikovna veda, zlasti logično-gramatična stava govora; razvijanje govora in govorne napake pri polnočutnem otroku; odnosi med mišljenjem in govorjenjem, govorni predstavni tipi, psihologija slišanja, čitanja, pisanja in odčitavanja; pedagogika in higijena; strokovna pedagogika, didaktika in metodika; zgodovina pouka gluhonemcev, učna snov in učila; en svetovni jezik (francoski ali nemški).

Za popolen akademski študij je naštete snovi več ko dovolj. Vprihodnje naj kandidati študirajo nekaj na univerzi, nekaj pa na zavodu. Poglobitev v splošno pedagogiko, študij anatomije in fiziologije čutnih organov in telesa, psihofiziologije govornih funkcij, fonetike, razvijanja govora in govornih motitev spada

na univerzo (Koch), strokovna pedagogika, didaktika in metodika, zgodovina in kretalni govor pa na zavod za gluhoneme.

Učna snov naj bi bila razdeljena po letih takole:

1 leto: Praktično sodelovanje v artikulacijskem razredu, izpopolnjevanje v materinščini in učenje tujega jezika na univerzi.

2 leto: anatomija človeškega telesa v splošnem, govoril, čutil, zlasti ušesa in živčevja natančneje; biologija (nauk o dednosti), akustika (event. optika in lektrika); fonetika; materinščina in en svetovni jezik. Hospitacije in praktično urjenje na gluhonemnici v II razredu, kjer se polaga temelj govorjenju.

3 leto: fiziologija, psihologija in logika; bistvo abnormalnega otroka; pedagogika in higijena; materinski in en svetovni jezik; fonetika (nadaljevanje). Hospitacije v ostalih razredih in praktični učni poizkusi.

4 leto: fiziologija in psihologija govora, psihopatologija, patologija in terapija govora; strokovna pedagogika, didaktika in metodika; praktična (eksperimentalna) fonetika, event. eksperimentalna psihologija; strokovna zgodovina, učna snov in učila. Samostojno poučevanje v artikulacijskem razredu.

Po štirih letih pridnega in vestnega pripravljanja pride diplomski izpit. V izpraševalni komisiji naj bodeta poleg dveh strokovnjakov z gluhonemnice še dva univerzitetna profesorja (fiziolog in filozof-psiholog). Predseduje naj odposlanec prosvetne oblasti. Podrobnosti tega izpita uredi poseben pravilnik.

Bibliografija

A) DOMAĆA

Проф. Др Н. КРАИНСКИ: КРИМИНАЛНА ПСИХОЛОГИЈА — Београд 1934, стр. 214 + 8 + 24 + 30, цена Дин 60.

Kriminalna psihologija predaje se doktorandima na pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde postoji i lepo uređen Kriminalistički institut. Nju predaje g. Dr Krainski. Verovatno u želji da zadovolji potrebu za udžbenikom tog predmeta primio se g. Dr Krainski posla da napiše ovu knjigu. U njoj su pored samog dela dodata još i 3 članka, koja je autor ranije objavio u našim časopisima; to su: „Pomoćni kriminalni nagoni“; „Razdražljivost, afekat i strast“; „Posrnuli ljudi“.

Da vidimo, ukoliko je u okviru jednog kratkog prikaza moguće, kako je autoru uspelo da reši svoj zadatak.

Ako se reč krivac shvati pravno, onda ona označava čoveka koji se ogrešio o neki zakon. Ta reč ne odgovara nikakvom psihološkom pojmu, jer sam akt prestupa može da ima najraznovrsnije psiho-fiziološko poreklo. Za psihologiju je krivično delo jedna od mnogobrojnih reakcija zdravog ili bolesnog čo-

veka i u principu je potpuno ravnopravna sa svakom drugom reakcijom. Dakle kriminalna psihologija ima već a priori jedan veštački okvir, jedan nenaučni granični kriterij. Ali barem unutar tih veštački stvorenih granica kriminalna psihologija treba da pokaže put za pravilno psihološko razumevanje krivca i krivičnog dela tj. ona treba da objasni sve uslove u čoveku i oko čoveka koji uslovljuju delo zabranjeno krivičnim zakonikom.

Udžbenik Dr N. Krainskog ne zadovoljava ovaj osnovni postulat, iako ga sasvim pravilno na početku, u uvodu, usvaja. On više opisuje nego što objašnjava, on više slika nego što analizira.

G. Dr Krainski na pr. potpuno uviđa važnost socijalnih faktora za kriminalnu psihologiju „Lečiti od opasnosti ne treba krivca nego društvo koje stvara krivca“ (str. 127). „Svaki čovek u određenim prilikama može da postane krivac tj. da učini krivično delo“ (str. 212). Ali g. Dr Krainski se zadovoljava takvim konstatacijama i opisima (uostalom vrlo živim i vernim) društvenih slojeva iz kojih proizlaze krivci. On se uopšte ne upušta u dublje promatranje socijalnih i ekonomskih uzroka kriminaliteta, on uopšte ne rasvetljava intimnu psihičku genezu zločina. Površna konstatacija činjenica nije dovoljna. Pitanja „kako?“ i „zašto?“ su najvažnija. A na ta pitanja nije dat odgovor iako bi se on prema savremenom stanju psihologije mogao barem donekle da dâ. „Kriminalna psihologija“ g. Dr Krainskog je prilično nesavremena, nesavremena i po tome što donosi i po tome što izostavlja.

Uzalud ćemo tu tražiti na pr. tako važnu psihologiju iskazivanja (Psychologie der Aussage), psihologiju sudije i svedoka itd.

U svome bio-psihološkom uvodu Dr Krainski se kreće sasvim u okviru jedne danas potpuno zastarele psihofizike i fiziološke psihologije Weber-Wundt-Fechnerovog doba. Osim toga on unosi u taj deo izvesne svoje specijalne nazore i teorije (o isključivo receptornoj funkciji vegetativnog nervnog sistema, o emisiji nervnih ćelija, o bežičnoj inervaciji vegetativnih organa i dr.) koje su sa fiziološkog gledišta više nego problematične a na svaki način ne spadaju u jedan udžbenik kriminalne psihologije.

S druge strane nedostaju skoro sve tekovine moderne psihologije i psihopatologije (u kojoj je, izgleda, još uvek Lombroso „ultima ratio“ za autora). Freudovo ime spominje se u celoj knjizi onako uzgred tri puta (G. Krainski ga naziva naizmence Fred i Frejd), „takozvani Edipov kompleks spada u patologiju“ (str. 202), podsvest za G. Krainskog uopšte ne postoji, o Adleru i individualnoj psihologiji, o modernoj tipologiji (Kretschmer*, Jung, Jaensch) koja je toliko važna baš za kriminalnu psiholo-

*) Upravo Kretschmer se spominje na str. 86, gde je reč o kvalitativnome telesnom pregledu zločinca (krivca), ali tu se navode njegov atletski, astenički i piknički tip samo kao tipovi telesne konstitucije.

giju, o karakterologiji (Klages), o akt-psihologiji, o uslovljenim refleksima (Pavlov), o primeni moderne psihotehnike u kriminalnoj psihologiji i lečenju kriminaliteta (Veraguthov psiho-galvanski refleks, merenje vremena reakcije za diagnozu laži, upotreba meskalina kod svedočenja i dr.) nema ni pomena. Sve ono što je novo, što menja aspekte i otvara vidike nedostaje. A baš mnogi od ovih nazora ukazuju na nove puteve u lečenju kriminaliteta (naročito maloletnika), puteve koji, izgleda, vode uspehu.

U knjizi ima mnogo autorovih ličnih nazora, s kojima bi se moglo polemisati (za lečenje prosjačenja preporučuje se lično dobročinstvo i sl.), ali to zasad ostavljamo.

Jezik, kojim je pisana knjiga Dra Krainskog, zaslužuje da se na nj zasebno osvrnemo. Jezična pravilnost i stilska lepota nisu doduše ono *primarno* u naučnom delu, ali kad jedno naučno delo kipti jezičnim (gramatičkim, stilističkim i pravopisnim) greškama, onda to mora čitaoca da smeta i izaziva neprijatan utisak. U konkretnom slučaju jeste to slučaj u tolikoj meri, da na mestima čak onemogućava razumevanje. Predaleko bi nas odvelo da navodimo primere; svako ko knjigu uzme u ruke uveriće se brzo o tome. U ovome slučaju ima svakako krivice i do Instituta koji je ovu knjigu publikovao, jer se trebalo postarati da se nađe neko ko će knjigu pregledati i doterati u pogledu jezika. Štamparske greške također su dosta česte, više nego bi smelo u jednom udžbeniku biti.

Ako još jednom uočimo ono što je u stvari zadatak savremenog udžbenika kriminalne psihologije, biće nam jasno da ova knjiga ne daje ono što mora od nje da se zahteva. Moderan udžbenik kriminalne psihologije na našem jeziku i sada još čeka, po našem mišljenju, na to da bude napisan. Kurt Levi

B) STRANA

„PEDAGOGICKY SBORNIK“ stručni pedagoški časopis, izlazi 6 puta godišnje — Izdaje Matica slovenská — Rediguju: Dr Juraj Čečetka i Dr Ján Marták — Redakcija i administracija: Turč. Sv. Martin (Matica slovenská), ČSR — godišnja pretplata za inostranstvo 35·— Kč.

Matica slovačka, koja više od 80 godina sa velikim uspehom deluje na kulturnome polju, proširila je prošle godine svoju kulturnu delatnost i na pedagoško polje pokretanjem ovoga prvog slovačkog naučno-pedagoškog časopisa. Časopis si je postavio za zadatak da postane pedagoškim zbornikom koji će okupiti oko sebe učitelje, psihologe, lekare, sociologe, pravnike i sve ostale faktore od kojih zavisi uspešan rad u školi. Časopis hoće da bude tribuna za sve potrebe slovačkog školstva, on želi da kao centralna slovačka pedagoška revija upozna tuđinu sa savremenim pedagoškim radom i nastojanjima u Slovačkoj.

Pregledamo li sadržinu prvoga godišta (1934) kao i prve dve sveske iz ove godine, uverićemo se brzo, da časopis kroči postavljenome cilju ozbiljno i s puno uspeha. Već kratak pregled najvažnijih članaka pokazaće nam to. Da navedemo samo neke: O socijalnim i psihološkim problemima današnjeg vaspitanja (Dr Čečetka), O „znanstvenoj" pedagogici (J. Hendrich), Vaspitanje kao sredstvo u borbi za demokraciju (Dr Uher), Bajke s pedagoškog gledišta (Fr. Svoboda), Šale i vragolije školske mladeži (Dr Jaxa-Bykowski), Ličnost i pedagoški rad prof. Dr Jana Kvačale (J. Krumpholc), Nedostaci slovačkog školstva na selu (J. Dominik), O literaturi za mladež (J. Hronsky), Reforme u produžnom školstvu (J. Vydra), Ruski pedagoški pokret u razdoblju između obiju revolucija (A. Pavlov), Američki testovi za karakterne osobine (A. Weiss-Nägel), Vaspitna vrednost računa (J. Vlček), Manjinsko školstvo u Slovačkoj (Š. Pleško), itd.

Za nas je od naročitog značaja da istaknemo kako „Pedag. sborník" posvećuje dosta pažnje i problemima, kojima se naš časopis bavi. Nalazimo tu članke: Problem moralno defektne mladeži (H. Wagnerová-Hatríková), Problem duševno zaostale mladeži (J. Mauer), Mladenačke osobe pred sudom (F. Pásek), Staranje o gluvonemima (V. Gano), Devojačko uzgajalište u Likieri (X.), Prinos k problemu krvnih skupina u slabomislenih (H. Wagnerová-Hatríková), O slabomislenosti uopšte a naročito u Slovačkoj (M. Krivy), itd.

Iza svakog članka nalazi se izvod na nemačkom jeziku, što olakšava mnogo strancima da mogu da prate pisanje časopisa. Od ove godine nalazimo i pregled sadržine svakog broja na nemačkom. Možda će neko u tome gledati samo želju redakcije da časopisu na taj način dade neku „spoljašnju učenost", ali mi smatramo da je to jedna potreba, ako želimo da Zapad upoznamo s našim pedagoškim radom. Drugo je pitanje, razume se, zašto pored nemačkog nije uzet na pr. i francuski ili engleski jezik.

Naročitu odliku časopisa vidimo u tome, što on veliku pažnju posvećuje bibliografiji domaće i strane literature, dakako u prvom redu pedagoške a potom i one iz drugih naučnih oblasti koje pedagoga mogu i moraju da interesuju. I ovde će učitelj specijalnih škola naći dragocene koristi za sebe, jer ima dosta referata i o knjigama s područja psihopatologije i pedagogike specijalnih škola. Toj rubrici („Referati") dato je s puno prava mnogo mesta u časopisu. Sem toga ocenjuju se i prikazuju knjige za mladež u zasebnoj rubrici „Literatura za mladež".

U rubrici „Razgledi" nalazimo kraće aktuelne vesti, a od ove, 1934, godine jeste tu i odeljak „Pregled časopisa".

Preporučujemo pažnji naših čitalaca ovaj zaista lepi časopis, koji zaslužuje da ga čitaju školski radnici i drugih slavenskih zemalja. Sam jezik ne zadaje naročitih teškoća onome, ko je savladao elemente češkog jezika, čak nam je u nekim de-

taljima (konstrukcija rečenica, smeštaj atributa itd.) i bliži i lakše razumljiviji. Pokušajte i uverićete se!

„СЛОБОДНО ВЪЗПИТАНИЕ“, часопис за педагошку културу редактор Др Дим. Т. Кацаров, издаје књижара Ст. Георгиев, Софија, ул. Бачо Киро 15 — излази месечно сем јула и августа, годишња претплата 100 лева.

Часопис је бугарски орган Интернационалне лиге за ново васпитање и према томе има исте задатке као и чехословачки часопис „Nové školy“, о коме смо реферисали у прошлој свесци.

Поред чланака бугарских педагошких писаца, где срећемо позната имена (Др Б. Шанов, К. Петков, Цветко Петков, Н. Илиев и др.), налазе се у часопису бројни преводи страних педагошких аутора као што су: Ад. Феријер, проф. Клапаред, Карин Михаелис, Шарелман итд.

Посебан прилог под насловом „Страница Монтесори“ посвећен је томе педагошком правцу. Остале сталне рубрике јесу: „Хроника“ и „Библиографија“.

Богата и разнолика садржина чини, да се за часопис могу да заинтересују наставници школа свих категорија. Часопис се као једини своје врсте у Бугарској достојно придружује осталим педагошким ревијама и сведочи о активности бугарског педагошког живота и рада и о настојању да се и у Бугарској популаришу и проведу у дело модерне педагошке идеје.

Časopisi u zamenu:

„Slovenski učitelj“ pedagoška revija in glasilo Slomškove družbe (Ljubljana)

„Dom i škola“ mjesečnik za propagandu zajednice doma i škole (Zagreb)

„Zdravniški vestnik“ (Golnik)

„Sociologická revue“ (Brno)

„Sociální služba“ (Praha)

U narednim brojevima donećemo opširnije prikaze.

Pregled štampe

A) DOMAĆA

„УЧИТЕЉСКА СТРАЖА“ (Крагујевац), свеска 3, за јуни 1935 године:

Школско питање у изборној борби, Дете и учитељ (Д. М. Михаиловић), Тражења и лутања у педагогици (Д. Прокић), Социјална хигијена и дете (Миодр. Матић), Наша организација (Вл. Петровић), Практични учитељски испит (Ж. Исаиловић), Извештај са главне скупштине (Д. Милановић).

Сталне рубрике: Књижевни преглед, Белешке, Библиографија.

„SAVREMENA ŠKOLA“ (Zagreb), sveska II za 1935 god. donosi početak članka kol. Marjanovića (Subotica): „Moralni uticaj vaspitnih metoda

primenjenih u pomoćnoj školi“. Ovaj referat bio je čitan na skupštini Udruženja 3-I-o. god. u Beogradu.

„БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ“ у броју 5 (за мај 1935) доносе поред осталог неколико чланака о дечјој заштити, и то: Београдска колонија за одојчад и малу децу (Dr Матија Амброжич), комунално-социјална заштита деце у нашим градовима (Слоб. Ж. Видаковић). Заштита и васпитање градске деце ван школа (Антон Скала), Дневна градска дечја опоравилишта (Dr Марија Гајић).

У рубрици „Социјална хроника“ налази се опширнији извештај о прослави и извођењу „Дечјих дана“ у Београду.

B) STRANA

„МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ“ (Софија) број 5—6:

Двоброј за мај—јуни 1935 год. овог одличног часописа посвећен је искључиво животу у природи. То је зборник чланака о дечјим летовалиштима, игралиштима, о хидротерапији, о лечењу сунцем, о школама у природи и климатским школама, дечјим санаторијима, морским и речним купалиштима итд.

Сем уводника редакције „Живот у природи“ налазимо ту интересантне чланке уредника Др Шуманова (Дечија летовалишта, Дечија игралишта, Рационална исхрана деце при животу у слободној природи), Др Малеева (Сунце, живот и здравље), Др Станева (Школе у природи), Др Неделкова (Дечји морски санаторијум „Царица Елеонора“ за хируршку туберкулозу у Варни), Др Чолакова (Заводи за лечење деце с туберкулозом плућа), И. Руменова (Логор и логоровање), Др Василева (Превенториуми) и многе друге. Поред теоријских чланака има и практичних упута за организовање и вођење летовалишта, података о ономе шта је досад у Бугарској учињено на томе пољу и сл.

Редовне су рубрике: Школска хигијена и превентивна медицина — Официјелне наредбе — Хроника — Библиографија. У рубрици „Из туђине“, коју по први пута сусрећемо у овој свесци, налазимо чланак о посети Др Зенкла у Софији и о социјалној политици града Прага те информације о здравствено-педагошком семинару у Фрибургу.

Како из саопштења редакције видимо биће у часопису почевши од септембра о. год. уведен нови практични медико-педагошки одељак, у коме ће бити чланци из здравствено-педагошке праксе и социјалног старања за децу. Часопис поново најтоплије препоручамо, тим више што нам бугарски језик не причињава нарочите тешкоће.

„REVUE . . .“ (Praha), broj 7—8 iz 1935:

V. Černy: Psihološki testovi za gluvonemu decu — V. Gano: Brakovi gluvonemih — A. Anfi: Konferencija gluvonemih u Liverpoolu — V. Souček: Socijalni i intelektualni položaj gluvonemih od Starog veka do 17 stoleća. Rubrika „Vesti“ i prilog (I tabak Sedláček - Zajicevog dela)

„ОБРАЗОВАНИЕ“ (Софија), свеска VII VIII за април—мај 1935:

Тодор Г. Влајков (Н. Николов), Виктор Иго (Ст. Г.), Т. Г. Масарик као васпитач (Д. Негенцов), О детету „преступнику“ (К. Петров), Сарадња између учитеља и лекара (Др Г. Пајаков), Држава и стручни савези (Д. Негенцов), Извори стваралаштва (П. Сотиров), Целостно или сукцесивно (синтетичко) читање (Др Д. Гинев), Суштина обичних разломака и неке методичке белешке о њима (Хр. Енев), Проблем сазнања с гледишта савремене природне науке (К. Тодоров), Шта и како да драматизирају ученици (Р. Шарова).

Сталне рубрике „Сан и јава“ — Вањски преглед — Домаћи преглед — Библиографија.

„DER BLINDENFREUND“ (Düren — Rl), sv. 4—5 za april-maj 1935:

Dr W. Lange: Tabele za nastavu o biološkom nasleđu kod slepih i onih s defektnim vidom (Autor daje praktične upute kako da si nastavnici u zavodima za slepu decu i decu s defektnim vidom sami naprave tabele za nastavu o nasleđu u tim školama.

Tablice imaju da posluže kao nadopuna knjizi „Bukvar rasne higijene za nemačku mladež“ od Jörnsa i Schwarza); Dr F. Mansfeld: Uvo slepog (O ulozi sluha u životu slepih za shvatanje sveta); W. Hudelmayer: Igra kao vaspitno sredstvo;

U rubrici „Praktičar ima reč“ je članak direktora O. Reckling-a: Produžna (zanatska) škola u zavodima za slepe.

Stalne rubrike: Sitni prilozi i vesti — Bibliografski pregled.

Domaći pregled

PRVA OGLEDNA (POKUSNA) ŠKOLA U JUGOSLAVIJI otvorena je u Beogradu odlukom Min. prosvete O.n.br. 9053 od 8-II-1935 god., a pod O.n.br. 20697 od 26-III-1935 god. donet je Pravilnik o radu škole. Za oglednu školu uzeta je škola „Kralj Aleksandar I“ koja će se počev od 1 septembra o. god. reorganizovati u oglednu školu.

ДЕЧЈИ ДАН, односно дечја недеља приређена је била ове године у целој земљи од 19—25 маја. Девиза дечје недеље била је: *Ниједно дете у Југославији не сме гладовати.* Прославу је извела Југословенска унија за заштиту деце. У Београду је одржана велика манифестациона поворка деце, цео низ предавања на радиу и Коларчевом народном универзитету, награђено је преко 300 мајки за добро неговање своје деце и купљени су прилози. У свим школама у земљи одржана су предавања „О здравој исхрани деце“, а у многим градовима у унутрашњости одржане су такођер сличне прославе у циљу пропаганде дечје заштите.

NJ. VEL. KRALJICA-MAJKA MARIJA poslaće ove godine na oporavak u Drž. oporavilište Lokrum oko 400 slabunjave školske dece iz Beograda. To su mahom najsiromašnija deca nezaposlenih radnika. Sem toga đačke kuhinje iz Zagreba, Ljubljane, Sarajeva, Skoplja i drugih mesta u unutrašnjosti — koje pomaže i izdržava Njeno Veličanstvo — uputiće oko 300 siromašne školske dece na oporavak, a to iz pomoći koju Nj. Vel. Kraljica šalje tim Svojim kuhinjama.

Strani pregled

ČEHOSLOVAČKA

PREDAVANJA U UČITELJSKIM ŠKOLAMA o gluvonemoj i nagluvoj deci vrše se i ovu godinu uz finansijsku pomoć „Saveza roditelja gluvoneme dece“ u Pragu. Predavanja se drže u učiteljskim školama Prag I i II, Čáslav, Pribram i Kutná Hora. „Društvo za staranje o gluvonemima u ČSR“ sprema ove godine po prvi puta samostalna predavanja o manama govora u učiteljskim školama (Sv. Jana pod Skalou, Čáslav, Kutná Hora). („Revue“ 1935, br. 7-8)

Napomena uredništva: I glavna skupština našeg Udru-

ženja od januara o. god. unela je u svoju rezoluciju zahtev, da se u V godinu učiteljskih škola uvede nedeljno po 1 čas predavanja o vaspitanju i obrazovanju defektne dece, barem onde gde ima za to kvalifikovanih nastavnika defektne dece, koji bi ta predavanja mogli da drže. Ne znamo da li je dosad učinjeno što po tome pitanju, koje bi se s malo dobre volje dalo povoljno rešiti.

ZAVODI ZA GLUVONEME U ČEHOSLOVAČKOJ

Prema podacima iz knjige V. Součeka „Gluvonema i nagluva deca“ (1934) ima u ČSR svega 17 zavoda za gluvoneme s 5 produžnih škola za šegrte (u Češkoj 1 zemaljski i 4 privatna zavoda; u Moravskoj 4 zemaljska zavoda; u Slovačkoj 4 državna, 1 mesni i 1 privatni; u Podkarpat. Rusiji 1 državni). Celokupni broj đaka je 2052, koji se obučavaju u 180 odelenja. Broj stručnih učitelja je 189 (zajedno s upravnicima zavoda).

(„Pedag. sbornik“ sv. 5-1934)

БУГАРСКА

БРОЈ ГЛУВОНЕМИХ У БУГАРСКОЈ према статистици износи 5500, од чега око 3500 мушких и око 2000 женских. По узрасту расподељени су глувонеми овако: до 5 година — 80, од 6 година — 70, од 7 година 80, од 8 година — 130, од 9 година — 139, од 10 година — 100, од 11 година — 140, од 12 година — 40, од 13 година — 150, од 14 година — 100, од 15 година — 110. У доби преко 15 година има око 4000 глувонемих. („М.-педаг. спис.“, бр. 4 — 1935)

БРОЈ ЛЕТОВАЛИШТА ЗА ДЕЦУ И ОМЛАДИНУ

Прошле, 1934 године било је у Бугарској 173 летовалишта за децу и омладину с 13736 деце. Целокупни расходи износили су 8,811.146 лева, а исто толико и приходи.

(М.-пед. спис.“, бр. 5—6 из 1935 год.)

ДРЖАВНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНО ПОТПОМАГАЊЕ израђен је на првом заседању Вишег савета за друштвено потпомагање 24 априла ове године. По томе плану предвиђено је да се још ове године отворе за децу и младеж до 18 године поред осталих и ове установе: а) по један азил за *слейу* и сиромашну децу у Северној и Јужној Бугарској, б) један дом за друштвено потпомагање телесно и душевно неразвијене деце из целе државе.

За помагање одраслих предвиђа се, поред осталог, довршавање дома-радионице за слепе у Софији, грађење новог дома-радионице за слепе девојке у Софији и отварање трију радионица за слепе у Софији, Пловдиву и Варни које ће бити организоване на кооперативним (задружним) принципима.

(„М.-пед. спис.“ св. 5—6 из 1935)

POLJSKA

II POLJSKI KONGRES NASTAVNIKA SPECIJALNIH ŠKOLA održan je u Varšavi od 4—6 oktobra 1934 godine, a organizo-

vala ga je Sekcija specijalnog školstva u Savezu poljskog učiteljstva zajedno s Drž. institutom za specijalnu pedagogiku (P. I. P. S.) u Varšavi. Od prvog kongresa proteklo je bilo punih 9 godina.

Kongres je bio veoma brojno posećen. Plenarnim sednicama, koje su se održavale u gimnaziji Kraljice Jadvige, prisustvovalo je preko 600 lica, među njima pretstavnici vlade, nadleštava, ustanova, naučnih i drugih društava, više od 450 učitelja specijalnih škola, pored učitelja ostalih vrsta škola, lekara i socijalnih radnika, koje interesuje ovo područje rada.

Kongres je otvorila 4 oktobra u 10 časova *Dr Marja* Grzegorzewska, pretsednica Sekcije specijalnog školstva i direktor Drž. instituta za specijalnu pedagogiku, lepim govorom. Posle toga pozdravio je kongres u ime Glavnog odbora Saveza poljskog učiteljstva g. Zygmunt Nowicki, a onda su poslate pozdravne depeše Pretsedniku Republike i Maršalu Pilsudskom, pa je orkestar slepih Muzičke škole Drž. instituta za slepe i gluvoneme u Varšavi otsvirao nekoliko kompozicija. Posle izbora Pretsedništva i čitanja pozdravnih telegrama i pisama prešlo se na referate u plenumu. Referati behu: *Psihička higijena i pedagogika lečenja u Poljskoj* (Dr Sterling), *Sadanje stanje razvoja specijalnog školstva u Poljskoj* (H. Ryll), pa onda posle podne: *Zajedničke tačke u nastavi i vaspitanju anormalne dece različitih kategorija* (M. Wawrzynowski), *Akcija nastavnika specijalnih škola u borbi proti alkoholizmu* (J. Szymanski). Posle toga izvršen je izbor u pretsedništva pojedinih sekcija, pa se druga dva dana (5 i 6 oktobra) radilo odvojeno u pojedinim sekcijama (psihološka, za vaspitanje gluvonemih, slepih, duševno zaostalih i moralno zapuštenih). U tim sekcijama održano je 34 referata i bezbroj kraćih izveštaja. Prostor nam ne dozvoljava da ispišemo barem samo naslove tih referata, možemo samo reći, da oni svedoče o visokoj teorijskoj spremi poljskih kolega i o njihovoj ljubavi za svoj poziv.

Morali su da otpadnu referati inostranih referenata, i to *Dr Th. Hellera* iz Beča („Pedagogika lečenja“) i naših kolega *Ljubice Vucelić* („Poznavanje sredine kao podloga za kultivisanje etičkih i estetskih osećanja“) i *Desimira Ristovića* („Govorna nastava pomoću „Sonotone“ aparata“), jer su isti bili zaprečeni da na kongres dođu.

Na kraju je usvojena vrlo opširna rezolucija od 53 tačke, koja obuhvata sve aktuelne potrebe i zahteve poljskih kolega u pogledu obezbeđenja što boljeg i zdravijeg razvoja poljskog specijalnog školstva. Pošto je rezolucija usvojena, *Dr Grzegorzewska* zaključila je kongres kraćim govorom.

ENGLESKA

IV MEĐUNARODNE IGRE ZA GLUVONEME. Od 17—25 avgusta 1935 održaće se u Londonu IV Olimpijada za gluvoneme. Dosad su se prijavili atlete iz 17 zemalja. Olimpijadu or-

ganizuje pripravni odbor „Međunarodnog sporta gluvonemih" osnovan 1924 godine. Program londonske Olimpijade obuhvata ove sportove: laku atletiku, biciklistiku, tenis, futbal i plivanje. Pravo nastupa imadu i žene. Ranije olimpijade gluvonemih sportista održane su u sledećim gradovima: 1924 god. u Parizu, 1928 god. u Amsterdamu i 1931 god. u Nürnbergu.

(„Obzor hluch." br. 2 iz 1935)

Vesti iz organizacije

РАСПИС БР. 6 (БР. 121/1935)

Да би се Југословенском учитељском удружењу могли на време да пошаљу потребни подаци за уношење шематизма специјалних школа у „Учитељски календар за 1936 годину", молимо најлепше све управе специјалних завода и школа да нам најкасније до краја јула 1935 год. пошаљу следеће податке:

1) Тачан званичан назив завода (школе);

2) Какав је завод одн. школа (државни, самоуправни, приватни), у чији ресор спада и ко га издржава;

3) Списак свих наставника, с назнаком почетног слова очевог (мужевљевог) имена, ознаком групе (и период. повишице) и с назначењем има ли дотични(-а) држ. испит за наставника школа за дефектну децу, или је учитељ-хоспитант. За оне наставнике, који нису у ресору Мин. просвете, навести чији су чиновници (ко их плаћа)

Колегице и колеге с помоћних оделења молимо да нам такођер пошаљу потребне податке као горе под 3). Нека нам наведу ТАЧАН НАЗИВ школе (ев. и адресу, тамо где има у месту више народних школа). За Сарајево и Скопље моле се административни повереници Удружења да те податке прикупе и пошаљу.

За Извршни одбор:

Секретар, ЂОРЂЕ М. ЖУТИЋ, с. р.

Претседник, В. Љ. РАМАДАНОВИЋ, с. р.

PRETSEDNIK UDRUŽENJA G. RAMADANOVIĆ U BUGARSKOJ

Prilikom ekskurzije koju je u maju o. god. priredila Jugoslovensko-bugarska liga iz Beograda u Bugarsku, a u kojoj je učestvovao i naš pretsednik s nekoliko kolega iz Doma slepih u Zemunu, došao je on u vezu s bugarskim kolegama.

Svi naši kolege bili su od strane bugarskih kolega dočekani i primljeni s puno srdačnosti i bratske pažnje.

Na dvema konferencijama (25-V u Sofiji i 27-V u Plovdivu) pretresena su mnoga naša zajednička stručno-staleška pitanja. Bugarski kolege izrazili su želju da osnuju svoje udruženje i odobrili ideju osnivanja Sveslovenskog saveza. Kako smo informisani, na osnivanju udruženja živo se radi. Bugarskim kolegama želimo u tom poslu puno uspeha i verujemo da će ovako organizovani moći da urade mnogo više za procvat i razvoj specijalnog školstva u bratskoj Bugarskoj.

Sitne vesti:

Iduće, 1936 god. Zavod za gluvoneme u Pragu—Smichov proslaviće svoju 150-godišnjicu osnivanja. *To je najstariji ne samo češki zavod za gluvoneme već i slavenski uopšte.* Prilikom proslave namerava Udruženje da izvede ekskurziju u Prag, a

možda će se uspeti tom prilikom da osnuje i Sveslovenski savez učitelja specijalnih škola. Upozoravamo kolege na to time, da već sada počnu štediti novac za put u bratsku ČSR i Prag, kako bi naše učešće bilo što brojnije.

Naše Udruženje stupilo je u članstvo Jugoslovenske unije za zaštitu dece. Glavni odbor Unije primio je na svojoj sednici od 30 maja o. god. naše Udruženje za redovnog člana i o tome nas izvestio svojim aktom br. 515 od 3 juna 1935.

На интервенцију Удружења постигнут је споразум с Југословенским учитељским удружењем, да се у „Учитељски календар“ за 1936 год. засебно унесе шематизам свих школа и наставника за дефектну децу у нашој Краљевини (упореди стр. 51 у броју 1—3 „Гласа недужних“ из ове године). О своме пристанку за то известило нас је J. У. У. својим актом бр. 3466 од 28 маја о. год. Југословенском учитељском удружењу припада наша пуна захвалност на показаној предусретљивости, а чланове, нарочито управнике завода и школа, упозорујемо на наш *расйис* у овоме броју!

REDOVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA UDRUŽENJA ZA 1935 GODINU održaće se u Ljubljani dana 23 i 24 avgusta o. god. Pripravni odbor ljubljanskih kolega izvršio je potrebne predradnje i u mogućnosti smo da dademo sledeća obaveštenja:

Program skupštine je ovaj:

I) U četvrtak, 22 avgusta:

Sednica Upravnog i Nadzornog odbora Udruženja u 17 časova u zgradi Gluhonemnice

Drugarsko veče u 20 časova u hotelu „Bellevue“

II) U petak, 23 avgusta:

Redovna glavna skupština Udruženja u dvorani Gluhonemnice (Zaloška cesta 5). Početak u 10 časova.

DNEVNI RED:

1) Otvaranje skupštine
2) Izbor dvojice sekretara, overača zapisnika i potrebnih odbora
3) Predavanja:
   a) Univ. prof. Dr Alfred Šerko: *Agnozije i apraksije*
   b) Fran Grm: *Studij fonetike*
   c) Ana Lebarjeva: *Dete pomoćne škole* — pokušaj karakteristike s obzirom na praktični rad
   d) Ferdinand Maslić: *Aktuelni problemi našeg specijalnog školstva i zadaci našeg Udruženja*
4) Izveštaj Upravnog odbora
5) Izveštaj Nadzornog odbora
6) Davanje razrešnice staroj Upravi i biranje nove
7) Nacrt rada i budžeta za iduću godinu
8) **Određivanje članarine prema čl. 4 Pravila**

9) Pitanja i predlozi
10) Rezolucije
11) Zaključak

(Napomena: Rad skupštine nastaviće se prema potrebi posle podne istog dana i idućeg dana).

*

Članovi otseka za doček i smeštaj dočekivaće goste na stanici i razvodiće ih na određena prenoćišta. Biće poskrbljeno i za prevoz prtljaga.

Prenoćišta su sledeća:

Gluhonemnica (Zaloška cesta 5) 4 sobe po 20 kreveta *besplatno*. Skupna prenoćišta osigurana su u Obrtniško-vajeniškem domu (Lipičeva 2) uz cenu od Din 10·— Pojedinačna prenoćišta u hotelima: „Štrukelj" (Dalmatinova ulica) soba s 1 krevetom Din 25·75 — 49·50, soba s 2 kreveta Din 50—80 za noć; „Miklič" (Masarykova ul — kod stanice) soba s 1 krevetom Din 25, soba s 2 kreveta Din 50 za noć. Sva prenoćista su čista, s vodovodom i električnim osvetljenjem.

Glede prehrane stoje na raspoloženje sledeći lokali:

a) Obrtniški-vajeniški dom (Lipičeva 2) zajutrak, obed i večera Din 15

b) Činovnička menza (Slomškova cesta 12) obed i večera Din 12·—

c) Gostiona Možina (Vidovdanska cesta 24) obed Din 7—10, večera Din 4—8

d) Hotel „Štrukelj" — obed Din 12

e) Hotel „Miklič" — obed Din 10—12, večera Din 8—10

Mole se kolegice i kolege da jednom dopisnicom na adresu „Ravnateljstvo gluhonemnice v Ljubljani" jave gde i kakove vrste prenoćište da im se rezerviše i za koliko noći. Isto tako i za prehranu, ukoliko je žele u lokalima pod a) i b). Potpis neka bude čitak!

IZLETI. Sem razgledanja Ljubljane predviđen je kraći popodnevni izlet u okolinu Ljubljane (Šmarna Gora — Vikerč — Medno).

Od duljih izleta: a) Bled i Bohinj (izvor Savice); b) Triglav c) Kamnik—Kamniška Bistrica odnosno Kamniške Planine (Grintovec).

One, koji žele uzeti učešća na ovim duljim izletima, molimo da se također unapred prijave na označenu adresu pa će dobiti sve potrebne upute.

Podneta je molba Ministarstvu saobraćaja za povlasticu na drž. železnicama u 1/4 cene, a za vreme od 20—30 avgusta o. god. Rešenja još nema, pa ćemo o tome izvestiti naknadno, početkom avgusta u našoj dnevnoj štampi. Upozoravamo već sada, da uz pola karte treba na polaznoj stanici kupiti legitimaciju Obr. K. 14, jer bez toga povlastica ne važi!

Iz života zavoda i škola

SLEPE RADNICE U FABRICI „BATA" U BOROVU stupile su na posao polovinom maja o. god. To su 4 slepe devojke: Zora Rakovac, Marica Kuhar, Marija Rac i Radmila Jeftić, bivše štićenice Doma slepih „Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" u Zemunu. Sa njima je i majka Zore Rakovac, koja se o njima stara u njihovom internatu. Prema dosadanjim vestima, one su se dobro snašle, vredno i marljivo rade i trude se da steknu simpatije svojih pretpostavljenih i ostalih saradnika. Pored gđe i g. Maksimovića, direktora fabrike, te g. Purkova (šefa osobnog odelenja) o njima naročito vodi brigu inspektorka gđa Popović, koja je već radila sa slepima u Zlinu. Prema tome izgleda da će ovaj pokus za uposlenje slepih u industrijskim preduzećima, prvi svoje vrste kod nas, doneti uspeha.

(Zbog ograničenog prostora morao je da izostane izveštaj o poseti slepe dece iz Zagreba Domu slepih u Zemunu i o zajedničkom hodočašću na Oplenac. Donećemo u idućem broju!)

Lične vesti

1) Premešteni su po molbi:

JOVANOVIĆ M. DESANKA iz Kraljeva (srez žički, banov. moravske) za učiteljicu-hospitantkinju u pomoćno odelenje u Kragujevcu s pravima činovnika VII položajne grupe (O. n. br. 26589 od 12-IV-1935 god.)

VELIKONJA M. GIZELA iz Velenja (srez slovenjgraški, banov. dravske) za učiteljicu-hospitantkinju u Zavodu za vaspitanje maloletnica u Slavonskoj Požegi, s pravima činovnika IX položajne grupe (O. n. br. 30879 od 10-V-1935 god.)

2) Preveden po Finansijskom zakonu za 1932/33 godinu:

OGORELEC J. ALBIN, nastavnik škole za defektnu decu u Gluhonemnici u Ljubljani, činovnik VII položajne grupe, preveden je u VI položajnu grupu sa danom 15 novembra 1934 god. kao danom kada je imao navršenih 15 godina državne službe (O. n. br. 6205 od 19-IV-1935 god.)

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Redakcija i administracija: Zemun — Dom slepih. Pretplata šalje se blagajni Udruženja (Zemun, Dom slepih) na ček. račun br. 57083, a rukopisi, reklamacije i ostalo redakciji. Rukopisi se ne vraćaju.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik Doma slepih — Zemun, Župna 2

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

NAŠI SARADNICI U OVOM BROJU:

Prof. AGAPOV MAKSIM, honor. nastavnik Kriminološkog instituta, stručnjak za psihometriju Centralnog higijenskog zavoda — Beograd, Centralni higijenski zavod

GRM FRAN, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana, Zaloška cesta 5

MUDr HORETZKY OTTO — Zagreb, Mesnička ulica 5|V

MUC LEVI KURT — Zemun, Akademska 18|I

SAOPŠTENJA REDAKCIJE I ADMINISTRACIJE

1) Sledeća sveska časopisa izaći će u oktobru o. god. kao dvobroj za septembar—oktobar 1935 god. na 4 štampana tabaka.

2) Ponova molimo kolegice i kolege, članove Udruženja, da nam šalju kraće članke iz svoje školske prakse!

„GLAS NEDUŽNIH"

revue mensuelle pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales

publié par la

Fédération des instituteurs des écoles spéciales en Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" publie un numéro dans la 2e quinzaine de chaque mois (juillet — aout exceptés), soit 10 numéros chaque année. Le № 1 parait en janvier.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Rédaction — Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA I (V)

SVESKA 7-8

septembar — oktobar

1935

SADRŽAJ:

TABLE DES MATIÈRES:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

ГЛАС НЕДУЖНИХ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДОПАТОЛОГИЈУ И ПЕДАГОГИКУ СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА — СТАЛЕШКИ ОРГАН УДРУЖЕЊА НАСТАВНИКА ШКОЛА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

Година I (V) БЕОГРАД, септембар — октобар 1935 Свеска 7-8

Dr ALFRED ŠERKO — Ljubljana:

Ko je nasledno opterećen?

(sa 16 slika)

Sve češće pojavljuje se to pitanje, ne samo u teoriji već pre svega u praktičnom životu. Bez poznavanja osnovnih rezultata savremene nauke o nasleđu nemoguć je tačan odgovor na to pitanje. Zato se najpre moramo upoznati s opštim rezultatima nauke o nasleđu.

Osnove toj nauci položio je augustinski pater *Gregor Mendel* (1822—1884) koji je sredinom prošlog stoleća eksperimentisao s ukrštavanjem raznih vrsta graška, otkrio pri tome vrlo značajne činjenice i objasnio ih genijalnom teorijom koja je sačuvala svoju vrednost sve do današnjeg dana.

Ako na pr. ukrštavamo grašak belog cveta čiste vrste s isto takovim graškom, dobićemo potomke samo s belim cvetom. Bela boja cveta nasleđuje se trajno od generacije do generacije. Ona je nasledna osobina.

Istotako dobićemo, ako ukrštavamo grašak crvenog cveta čiste vrste s graškom crvenog cveta i čiste pasmine, kod sviju potomaka i u svim narednim generacijama samo potomke s crvenim cvetom. Crvena boja cveta je takođe nasledna osobina.

Ako ukrštavamo grašak crvenog cveta čiste pasmine s graškom belog cveta a čiste pasmine, dobićemo bastarde ili križance koji imaju svi samo crvene cvetove usprkos tome što su im roditelji raznobojni. Crvena boja pobedila je takoreći belu, potisnula je u pozadinu, nije joj dozvolila da se pojavi kod individua prve generacije. One nasledne znakove jednog roditelja, koji prevlađuju, *dominiraju* nad odnosnim naslednim znacima drugog roditelja i koji se usled toga pojavljuju kod svih pojedinaca prve bastardne generacije, zovemo *dominantnim*, a one, koji se ne pojavljuju u prvoj bastardnoj generaciji već podležu i uzmaknu takoreći pri nasleđu pred dominantnim, zovemo *recesivnim.*

Ako sad ukrstimo dva bastarda prve generacije, koji imaju — kako smo rekli — oba crvene cvetove, dobićemo crvene i

bele potomke, i to uvek u brojnom razmeru 3:1. To znači: tri četvrtine potomaka imaju crvene cvetove, a jedna četvrtina bele. I to potomci s belim cvetom svi su čiste vrste, jer daju međusobno ukršteni samo potomke s belim cvetom i crvena boja cveta ne pojavljuje se nikad više ma koliko uzastopnih generacija uzeli. Potomci s crvenim cvetom delomice su čiste vrste, a delomice opet crveni bastardi, koji daju — ako ih ukrštavamo međusobno — pored crvenih i bele potomke.

Mendel je te činjenice tumačio duhovitom teorijom koja kaže:

1) Svaki pojedinac postaje udruživanjem (kopulacijom dvaju polnih ćelija (gameta), muške i ženske.

2) Gamete su nosioci naslednih osobina.

3) Ako je individua postala iz gameta, koje su — obzirom na izvesnu naslednu osobinu — jednake, onda kažemo da je ona u dotičnom obziru *homocigotna* (čistovrsna). Ako je pak individua postala iz gameta, koje su — obzirom na izvesnu naslednu osobinu — različite, onda velimo da je ona u dotičnom obziru *heterocigotna* (nečiste vrste, bastardirana).

4) Bastard uzima od obe osobine roditelja koje si odgovaraju (na pr. crveno — belo) dominantnu. Individuu, kako naime u stvari (kao fenomen) izgleda, zovemo *fenotip*.

5) Svaka individua proizvodi polne ćelije iz kakovih je sâma postala, i to od svake vrste proizvodi isti broj.

Individuu s obzirom na njenu sposobnost produkcije gameta zovemo *genotip*.

Grašak s crvenim cvetom čiste vrste je — obzirom na boju cveta — homocigotan, jer je nastao iz gameta koje su bile jednake obzirom na to svojstvo. Kao fenotip cvate on crveno, kao genotip proizvodi (obzirom na boju cveta) samo jednu vrstu gameta i to gamete s naslednim osobinama crvenog cvata. Genotip i fenotip potpuno se poklapaju.

Grašak crvenog cveta, koji je postao iz gameta koje su bile obzirom na boju cveta različne, heterocigotan je u tom obziru. Kao fenotip cvate doduše crveno (dominancija crvene boje), ali kao genotip proizvodi dve vrste gameta: jedne s naslednom osobinom za crvenu boju cveta, a druge s naslednom osobinom za belu boju cveta. Obiju vrsta gameta proizvodi u jednakom broju. Kratkoće radi zvaćemo ih „crvene“ odnosno „bele“ gamete.

Na osnovu te teorije mogu se objasniti sve činjenice koje je utvrdio Mendel a potvrdili ih docniji istraživaoci.

Uzmimo da ukrštavamo crveni grašak čiste vrste R s belim graškom čiste vrste B (Slika 1 — vidi tabelu!). Pošto je crvena boja dominantna nasledna osobina, svi su potomci doduše na oko — kao fenotipi — crveni, ali kao genotipi proizvode svi „bele“ i „crvene“ gamete, i to isti broj od svake boje. Svi su oni naime postali iz gameta različite boje.

Pri svakom ukrštavanju združi se crvena gameta s belom, na pr. *a* sa *b*, *a* sa b_1, a_1 sa *b*, a_1 sa b_1. Druge mogućnosti nema.

Ako sad ukrštavamo te bastarde međusobom, date su 4 mogućnosti (Slika 2):

1) Crvena gameta (a) spolnog partnera A združi se sa crvenom gametom (b) partnera B. Potomak(1) je homocigotno crven, jer je postao iz dvaju crvenih gameta.

2) Crvena gameta (a) partnera A združi se s belom gametom (b^1) partnera B. Potomak (2) je heterocigotno crven (dominancija crvene boje!) ali proizvodi bele i crvene polne ćelije (gamete).

3) Isti rezultat daje združenje (kopulacija) gamete a^1 sa *b* (potomak br. 3).

4) Bela gameta (a^1) partnera A združi se s belom gametom (b^1) partnera B. Potomak (4) je homocigotno beo, jer je postao iz dvaju belih gameta i proizvodi samo bele gamete.

Tri četvrtine potomaka imaju crven cvet i to jedna trećina od njih homocigotno, a ostale dve trećine (usled dominancije crvene boje) heterocigotno. Preostala četvrtina sviju potomaka jeste homocigotno bela.

Mendel je došao do svoje teorije o nasleđu na osnovu opažanja pri bastardaciji raznih vrsti grašaka i pasulja. Docnije se utvrdilo, da se po Mendelovim zakonima ponašaju i druge nasledne osobine i to ne samo kod biljaka već takođe i kod životinja i čoveka, kod poslednjeg naročito većina naslednih anomalija i bolesti. Dominantno se nasleđuju na pr. noćno slepilo (hemeralopia), mokrenje krvi (Blutharnen), Huntingtonova bolest*), daltonizam (slepilo za boje) kod muških, hemofilija (haemophilia) kod muških, različite anomalije kože itd. Recesivno se nasleđuju na pr. albinizam, idiotsko slepilo i neke nasledne nervne i duševne bolesti.

Što se tiče poslednjih nije striktno dokazano da li slede Mendelovim zakonima, ali nije ni dokazano da im ne slede. Barem za najčešću i najznačajniju skupinu psihoza, t. zv. shizofreniju, skoro je već dokazano da se nasleđuje recesivno.

Kod bolesti koje se recesivno nasleđuju, gde je zdravlje takoreći dominantna nasledna osobina, date su sledeće mogućnosti:

1) Jedan od roditelja potpuno je zdrav, drugi je duševno bolestan. U tom slučaju su (zbog dominancije zdravlja) sva deca kao fenotipi zdrava, ali kao genotipi sva su nasledno opterećena. Svako od njih nosi u sebi klicu bolesti koju lako može da prenese na svoje potomstvo. Svako od njih proizvodi naime dve vrste gameta: jedne potpuno normalne (zdrave), a druge takove koje sadrže u sebi klicu kasnije bolesti, i to od svake vrste podjednak broj (Slika 3).

---

*) Prim. uredn.: Huntingtonova chorea je nasledna, hronična, javlja se kod odraslih i staraca, neizlečiva je, završava se demencijom. Za razliku od simptomatske choree, koja nije nasledna a javlja se kod dece i izlečiva je.

2) Jedan od roditelja je potpuno (homocigotno) zdrav, drugi je doduše zdrav ali nasledno opterećen. U tom slučaju sva su deca kao fenotipi zdrava, kao genotipi ih je polovina nasledno opterećena (Slika 4).

3) Oba roditelja su doduše zdrava ali oba nasledno opterećena. Četvrtina dece biće duševno bolesna, četvrtina potpuno zdrava, a dve četvrtine nasledno opterećene (Slika 5).

4) Jedan od roditelja je nasledno opterećen, drugi duševno bolestan. U tom slučaju je polovina dece nasledno opterećena, a polovina duševno bolesna (Slika 6).

5) Oba roditelja su duševno bolesna. Sva njihova deca su duševno bolesna (Slika 7).

Kod bolesti, koje se recesivno nasleđuju, moraju biti oba roditelja barem nasledno opterećena, da bi se među decom pojavila manifestna duševna bolest. Bolestan otac ima s potpuno zdravom majkom uvek zdravu, ali nasledno opterećenu decu. Isto vredi, razume se, i za bolesnu majku i zdravog oca. Ako tako nasledno opterećeno dete stupi docnije u brak s potpuno zdravom osobom, biće polovina njegove dece potpuno zdrava, a druga polovina nasledno opterećena. Na toj činjenici zasniva se mogućnost postepene regeneracije u potonjim pokoljenjima. Uzmimo primer (Slika 8).

Bolestan otac ima s opterećenom majkom dva luda i dva opterećena deteta. Ludi se ne žene odnosno ne udaju, opterećeni sklope brak s potpuno zdravim partnerima. Sva njihova deca (unuci ludog oca i opterećene majke) su zdrava, polovina ih čak nije niti nasledno opterećena. Od praunuka je — ako se svi unuci ožene (udaju) za potpuno zdrave osobe — $^3/_4$ potpuno zdravih a samo $^1/_4$ opterećenih. I tako brzo napreduje ozdravljenje porodice u potomstvu. Opasno je samo, ako jedan od opterećenih potomaka sklopi brak s opterećenom osobom. U tom slučaju javlja se odmah kod četvrtine dece manifestna duševna bolest, kako se to vidi na slici 9.

U nekoj porodici je jedno od četvoro dece duševno bolesno. Svi preči i s očeve i s majčine strane, kojih se porodica uopšte još seća, bili su zdravi. Zdrav je otac i majka, oba deda i obe babe, svi pradedovi i prababe, te sva braća i sestre tih direktnih ascendenata. Odakle sad odjednom psihoza? Jedan pogled na rodoslov bolesnika (Slika 9) odmah rešava zagonetku: obe porodice, očeva i materina, bogzna otkad su već opterećene. Zbog toga što se bolest nasleđuje recesivno i što su opterećena lica ulazila u brak s potpuno (homocigotno) zdravim osobama bili su svi članovi obiju porodica u svima još poznatim generacijama zdravi. Ali kad su se slučajno združila dva opterećena člana tih porodica, pojavila se odmah u potomstvu duševna bolest.

Odatle također potiče opasnost ženidbe u srodstvu. Niko ne može tvrditi da u njegovoj porodici nije nikad bilo nijednog slučaja kakove nasledne duševne bolesti, zato također niko ne

zna, da li ne nosi u sebi klicu obolenja, koje može kod njegove dece da postane manifestno. Ako sam uistinu opterećen, onda je veća opasnost da ću da se namerim na opterećenog partnera ako se ženim u srodstvu nego ako se ženim iz posve mi tuđe porodice. Krvno srodstvo roditelja samo po sebi nije opasno za potomstvo, ako je porodica potpuno zdrava. Ali ko to može o svojoj porodici da tvrdi? Zato se čovečanstvo instinktivno boji incesta (rodoskvrnuća).

Sasvim drugačije izgleda, ako je izvesna bolest dominantna nasledna osobina. U tom slučaju imamo sledeće mogućnosti:

1) Jedan od roditelja je zdrav, drugi bolestan. Sudbina dece zavisi od toga, da li je bolesni roditelj homocigotno ili heterocigotno bolestan:

a) Homocigotno bolesna osoba proizvodi samo „bolesne" gamete i ima također s potpuno zdravim partnerom samo bolesnu decu, koja ali imaju sva u sebi mogućnost da pod povoljnim uslovima imaju zdrave potomke. Svi oni proizvode naime i „zdrave" i „bolesne" gamete i to od svake vrste približno jednak broj (Slika 10).

b) Heterocigotno bolesna osoba, koja je takoreći „opterećena" sa zdravljem, ima sa zdravim partnerom pored bolesnih također i potpuno zdravu decu i to od svake vrste isti broj (Slika 11).

2) Oba roditelja sa heterocigotno bolesna. $^3/_4$ dece je bolesno, i to $^1/_4$ homocigotno a $^2/_4$ heterocigotno. Ostala $^1/_4$ je zdrava (Slika 12).

3) Jedan od roditelja je homocigotno, drugi heterocigotno bolestan. U tom slučaju su i sva deca bolesna i to polovina homocigotno, a polovina heterocigotno (Slika 13).

4) Oba roditelja su homocigotno bolesna. Svi potomci su homocigotno bolesni, nesposobni da rode zdravo potomstvo (Slika 14).

Bitna razlika između recesivne i dominantne anomalije u pogledu nasleđa jeste u tome, što su pri *dominantnosti* anomalije svi zdravi potomci homocigotno zdravi, nasledno neopterećeni, što dobiju sa zdravim polnim partnerom posve zdravo potomstvo — dočim pri *recesivnoj* anomaliji zdravi potomci nisu nužnim načinom homocigotno zdravi, već je izvestan deo njih uvek nasledno opterećen. Pošto se nasledna opterećenost spolja ne vidi, nije nikad izvesno koji je član takove porodice zdrav a koji nasledno opterećen. Zato je brak u porodici s recesivnom anomalijom opasan, dok se zdravi članovi porodica s dominantnom anomalijom lako i bez brige mogu da žene među sobom. Uzmimo primer (Slika 15):

Deca poslednje generacije sva su zdrava, makar da oba roditelja potiču iz bolesnih porodica. Bolesni su bili braća oca i majke, očeva majka i materin otac, očev i majčin ded.

Zanimive su i u pogledu nasleđa važne nasledne prilike, ako je anomalija dominantna samo kod potomaka muškog pola

dok je kod potomaka ženskog pola recesivna. Ovamo spada na pr. hemofilija (haemophilia) i slepilo za boje (daltonizam).

Zdrav otac ima s opterećenom (inače zdravom) majkom na pr. samo kćerke (Slika 16). Sve su one kao fenotip zdrave, ali polovina ih je opterećena. Opterećene se udaju za zdrave muškarce. Prvoj kćeri rode se slučajno samo dečaci, od kojih je pola bolesno, drugoj se slučajno rode same devojčice koje su sve zdrave. Kod dečaka preovlađuje bolest, kod devojčica zdravlje. U tom slučaju prenašaju bolest ženske i to samo na muške potomke.

Tako je poslednji ruski carević Aleksej nasledio hemofiliju od svoje majke, koja je poticala iz opterećene Hessenske kuće, dočim su sve njene kćerke bile zdrave. Kod njih nije bolest došla do izraza jer su je nasledile kao recesivnu naslednu osobinu, dok ju je carević nasledio kao dominantnu.

Sem dominantnih i recesivnih naslednih osobina poznajemo još t. zv. *intermediarne* tj. takove koje se kod potomaka nekako izmešaju.

Ako ukrštavamo na pr. belu *Mirabilis Jalapa* s crvenom dobićemo ružičaste bastarde. Ako ukrštavamo međusobno te bastarde dobićemo, prirodno, također posve crvene i posve bele potomke, ali polovina od njih opet će biti ružičasta (intermediarna).

Intermediarno se nasleđuju verovatno patološki karakteri, razne psihopatije (duševne manjevrednosti), možda također neke paranoidne psihoze (parafrenije) itd.

Kod bolesti koje se intermediarno nasleđuju opterećeni potomci uvek su do izvesne mere defektni, pa se dakle također i kao fenotipi razlikuju od neopterećenih. U pogledu ostalog vrede i ovde Mendelovi zakoni. Psihopatska mati na pr. ima sa zdravim ocem (razume se i obratno: psihopatski otac sa zdravom majkom) samo duševno više ili manje defektne (neuravnotežene) potomke. Ali ti potomci lako imaju sa zdravim partnerima pored duševno defektne također potpuno zdravu decu.

Da dosad još nije striktno utvrđeno vredi li Mendelizam za nasleđivanje duševnih bolesti, postaje razumljivo, ako se uvaže sledeće činjenice:

1) Zbog socijalnih i drugih uzroka ne rađa se u pojedinim porodicama toliko potomaka, da bi kod njih došle do izraza brojne proporcije po računu verojatnosti. Ako pravilo kaže, da oba opterećena roditelja (vidi sl. 5) rode $^1/_4$ potpuno zdravih, $^1/_4$ bolesnih i $^2/_4$ zdravih ali nasledno opterećenih potomaka onda to vredi samo za zaista mnogobrojno potomstvo. Ako imadem u kesi veći broj crnih i belih kuglica i izvučem svakog puta po dve, onda verojatnost da ću izvući dve bele iznaša $^1/_4$ tj. ako vučem na pr. sto puta izvući ću približno 25 puta obe bele, 25 puta obe crne a približno 50 puta belu i crnu. Ako povučem samo četiri puta, može se lako dogoditi da izvučem svakiput samo bele, ili samo crne ili pak mešane. Upravo tako

može se dogoditi da se zdrava polna ćelija opterećenog oca nekoliko puta za redom združi sa zdravom polnom ćelijom opterećene majke. Što u nekoj porodici ima manje dece, to više zavisi od prostog slučaja kakova će ona biti.

2) Duševne bolesti ne javljaju se odmah iza rođenja. U porodicama s brojnim potomstvom velika je opet smrtnost (mortalitet) dece. Ako bračni par ima na pr. 16 dece, pa deset od njih umre pre puberteta, pre nego što bi se mogla kod njih pojaviti nasleđena duševna bolest, onda je iluzorno svako zaključivanje o načinu nasleđivanja jer se ne zna koliko bi od te prerano umrle dece docnije duševno obolelo.

3) Jedan od roditelja nosi u sebi klicu duševne bolesti, stupi u brak, ima nekoliko dece i na to umre, pre nego što se pojavila kod njega duševna bolest.

4) Mnogo članova porodice ne stupa u brak i nema dece a ipak su moguće upravo oni nosioci nasledne opterećenosti.

5) Većina porodica nema svog rodoslovlja i ne pozna ascendencije dalje od 3 loze unatrag (od pradedova). Praunuci obično ne znaju mnogo o svojim pradedovima, još manje o njihovoj braći i sestrama, bratićima i sestričinama, tetkama i stričevima. Zato se čuje tako često: „U porodici nije dosad bio niko duševno bolestan“.

Zbog tih i još mnogo drugih razloga teško je ustanoviti kako se nasleđuju duševne bolesti kod čoveka. Brojčane proporcije, koje su jedino merodavne, otkažu tu obično sasvim. Ipak su Mendelovi zakoni od neocenjive vrednosti za psihijatriju. Samo pomoću njih dobijamo pravi uvid u suštinu nasleđa i pravi pojam o naslednoj opterećenosti.

Nasledna opterećenost je bez sumnje uvažavanja vredan faktor u psihijatriji, ali u laičkom mišljenju (naziranju) igra posve pogrešnu ulogu. S jedne strane za laika je opterećen svako u čijoj ascendenciji su se javljale duševne abnormalnosti, a s druge strane je za njega nasledno opterećen čovek već *ipso facto* duševno manje vredan. Ovakovo mišljenje je neopravdano.

Nasledno opterećen je samo onaj, ko je faktično nasledio sklonost za umobolnost, bilo da je nasledio dispoziciju da sâm oboli ili klicu bolesti za svoje potomstvo. Činjenica da u ascendenciji ima duševnih obolenja je za descendenta samo nekakav *memento* da se možda i u njemu skriva dispozicija za obolenje i ništa više. Tek onda ako se kod njega uistinu razvije duševna bolest smemo to smatrati za posledicu nasledne opterećenosti, ali nipošto ne smemo zaključivati da je takva individua, samo zbog toga što je nekoliko njenih predaka bilo duševno bolesno, nasledno opterećena ili čak duševno manje vredna.

Priroda ne poznaje samo degeneracije, već i regeneraciju. I degenerisane porodice mogu ženidbom svojih članova sa zdravim osobama da se oporave i da vremenom unište svaki trag psihopatske dispozicije.

Pa i onda, ako bi mogli o izvesnom pojedincu s punom sigurnošću tvrditi da je nasledno opterećen, još s time nije rečeno da je on duševno manje vredan i kao takav na pr. za svoja dela manje odgovoran. Ovakvo naopako shvatanje vrlo je rašireno baš među pravnicima. Čim branitelj utvrdi u ascendenciji svog klijenta kakovu duševnu abnormalnost već misli da je s time dokazao i abnormalnost samog klijenta premda bi tu abnormalnost tek trebao — i to ne gledajući na ascendenciju — da dokaže. Niko nije zbog toga duševno manjevredan, što su njegovi pretci bili duševno manjevredni, premda je dokazana duševna manjevrednost kod njega razumljiva kao izraz nasledne opterećenosti. Samo u sumnjivim slučajevima, kad je dokaz patologičnosti duševnog stanja izvesne individue, na pr. u vremenu kažnjivog dela, težak i problematičan, dolazi u obzir kao važan suodlučujući faktor dokazana pojava sličnih duševnih stanja u ascendenciji. Tako na pr. kod sumnjive epilepsije, kod patoloških afekata itd.

MUCand. KURT LEVI — Zemun:

Tipologija u savremenoj psihologiji

Tipologija zauzima vidno mesto u današnjoj psihologiji. Ona je doduše već odavno postojala (već *Aristotelo* ima svoju tipologiju), ali to je ranije bila jedna manje ili više naučna igračka duhova sklonih sistematizovanju. Današnjoj, takozvanoj naučnoj tipologiji, utrven je put *Sternovom* personalnom i diferencijalnom psihologijom i *Diltheyovom* strukturalnom analizom. *Takozvanoj* naučnoj tipologiji?! Da, jer ona u stvari još nije naučna, iako će to možda jednog dana da bude.

Tip je personalna celina koja po svojim osobinama reprezentuje jedan ceo niz jedinki. Do tih osobina tipologija dolazi empiričkim iskustvom, vezuje ih i tako dolazi do jednog psihološkog pojma pod koji pada svaka jedinka sa tim osobinama. Time što postavlja razne tipove koji se dopunjuju, tipologija teži da obuhvati u svoj sistem celu vrstu „homo sapiens".

Postoje tri uslova koje mora da ispuni svaka tipologija, ako želi da ima neki naučni i praktični značaj:

1) Osobine, koje tipologija uzima u obzir, mora stvarno da postoje i da budu bitne.

2) Tipologija mora da bude iscrpna prema pojedincu, tj. činjenica da jedan čovjek pripada ovom ili onom tipu mora da se odražava u celoj njegovoj ličnosti a ne samo u nekim crtama i svojstvima.

SLIKA 1

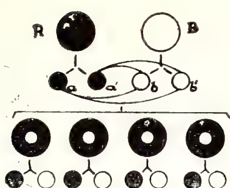

Slika 1. Ukrštavanje homocigotnog crvenog graška s belim.

SLIKA 2

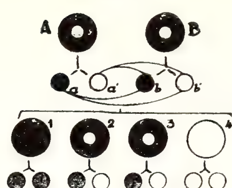

Slika 2. Međusobno ukrštavanje bastarda koji su nastali tim putem.

Veliki krugovi znače pojedine individue, i to crni krugovi pretstavljaju biljke s crvenim cve'om, a beli krugovi biljke s belim cve'om. Beo kružić u sredini znači naslednu dispoziciju za belu boju, koja kod dotične biljke nije došla do izraza. Mali krugovi pretstavljaju spolne stanice (gamete) s naslednim dispozicijama za crvenu ili belu boju.

SLIKA 3

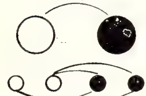

SLIKA 4

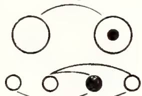

SLIKA 5

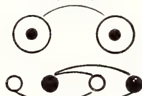

SLIKA 6

SLIKA 7

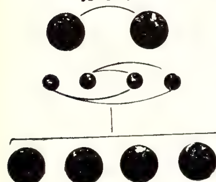

Slika 3—7. Ukrštavanje zdravih, duševno bolesnih te zdravih ali nasledno opterećenih roditelja, ako je duševna bolest recesivna,

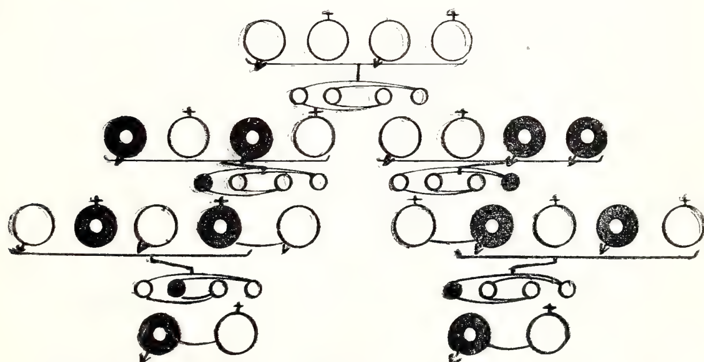

Slika 8. Regeneracija. Strelice na krugovima znače muške, krstovi pod krugom ženske pojedince.

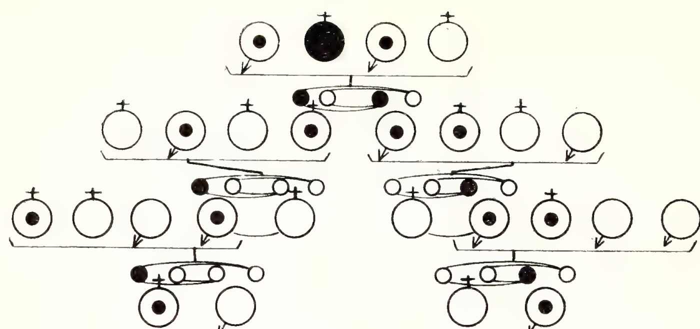

Slika 9. Nasleđivanje recesivne anomalije (schizophrenia).

SLIKA 10.

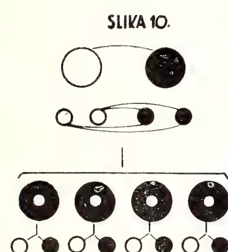

SLIKA 11

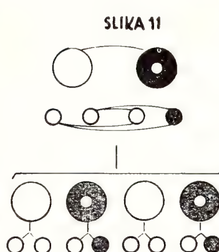

SLIKA 12

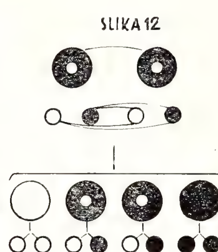

SLIKA 13.

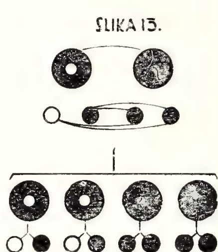

SLIKA 14.

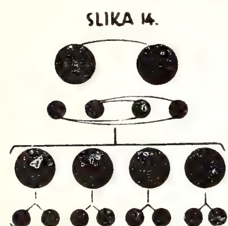

Slika 10—14. Ukrštavanje zdravih, bolesnih te bolesnih a sa naslednom dispozicijom za zdravlje obdarenih roditelja, ako je duševna bolest dominantna

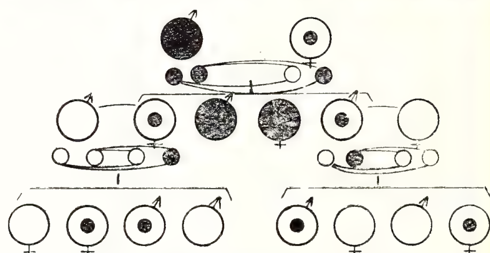

Slika 15. Nasleđe dominantne anomalije.

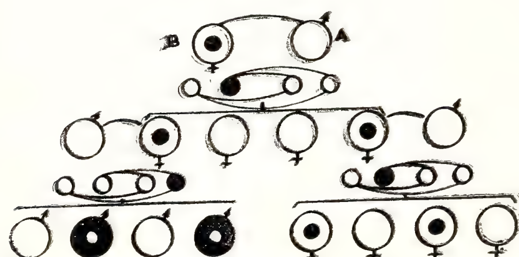

Slika 16. Bolest se nasleđuje kod devojčica recesivno a kod dečaka dominantno.

3) Tipologija mora da bude iscrpna prema celini, tj. svaka individua mora da nađe mesta u jednom od tipova. (Uslovi su delimično izneti prema *E. Jaenschu*).

Već sada možemo reći da nema tipologije koja potpuno zadovoljava sva tri ova zahteva. Uvek nailazimo na neke ljude, koji se nikako ne mogu svrstati u jedan od postavljenih tipova, uvek ima nekih prelaznih i iznimnih oblika. Uvek pojedinac ima pored tipičnih još i atipičnih osebina, često su tipična svojstva sasvim akcidentalna a atipična čine njegovu karakterološku suštinu, konačno skoro nikada se ne može ista tipologija primeniti na ljude sviju rasa, vremena i socijalnih slojeva. Jednom rečju: dolazimo do one već banalne istine, da je priroda isuviše bogata a naš shematični mozak isuviše siromašan. Međutim sve te teškoće izgleda da će vremenom i naporom da se prebrode, pa iako tipologija nikada neće biti idealna, ona će se, kao i svaka biološka klasifikacija, asimptotički približavati idealu. Ali postoji još jedna sasvim drugačija problematika tipologije na koju ćemo se vratiti posle proučavanja pojedinih tipoloških shema.

II.

Nazor, da izvesnoj telesnoj građi pripada i tačno određeno duševno ustrojstvo, da je izgled čoveka u nekoj uskoj vezi sa njegovim karakterom, vrlo je star u psihologiji. Pod uticajem toga nazora nastala je u prošlom veku *Lavaterova* Phisiognomika i *Gallova* Phrenologija. U današnjoj psihologiji taj je nazor našao zastupnika u Kretschmeru.

Kretschmer je lekar, psihijatar, i razumljivo je da je on u svojoj tipologiji pošao od tela i bolesti. On je naime ustanovio, da se kod nekih duševno obolelih ljudi nailazi na stalan tip telesne konstitucije i doveo je tu konstituciju u vezu sa psihičkim svojstvima i promenama kod tih bolesti. Ali na istu telesnu građu nailazimo i kod mnogih zdravih. Kretschmer je onda „razblažio" patološke duševne osobine bolesti koje pripadaju izvesnom telesnom tipu i protegao je svoju tipologiju i na normalne ljude. To je ono što mu se najviše i zamera, jer teško je verovati da površna telesna sličnost jednog normalnog čoveka sa jednim duševno obolelim mora da ima odmah za posledicu jednu sasvim određenu psihičku konstituciju.

Kretschmer razlikuje četiri tipa.

1) *Pyknički ili Cyklothymni tip.* Ljudi toga tipa su srednjeg rasta ili mali, tankih nogu i ruku, ali imaju ugojen trup, često velik trbuh, okruglo lice ružičaste boje, dobro razvijena usta, zube i bradu; lako ćelave, imaju obilne naslage masti, disponirani su za poremećaje varenja i probave. Psihički se ti ljudi odlikuju živim temperamentom, živahnim i hitrim pokretima, dobrim ali prilično promenljivim raspoloženjem. To su društveni ljudi koji vole „da popiju čašicu u prijatnom društvu". Visoko cene radosti života. Za njih su problemi samo vrlo kratko vreme pro

blematični, jer oni ne lupaju rado glavu nego se vrlo brzo reše — da bi eventualno isto tako brzo promenili odluku. S druge strane kod njih ima vrlo često mnogo preduzimljivog, inicijative, pa čak do izvesne mere i revolucionarnih sklonosti. Inače su dobroćudni, „ljudi sa kojima se da govoriti", humani, kadgod čak i požrtvovani; ali ipak uglavnom su više društveni nego socijalni. Psihopatološki pikničar naginje manijako—depresivnom ludilu.

2) *Leptozomni, shyzothymni ili asthenični tip.* Po telesnoj građi to su mršavi ljudi, slabo razvijene muskulature, koštunjavi i bledi. Glava im je jajasta, nos iskače iz lica a brada je slabo razvijena, tako da u profilu gornji deo lica zatvara jedan tupi ugao sa donjim. Jagodice su im ispupčene, oči često upale, usnice tanke, pokreti tromi ili nagli ali sa velikim pauzama između pojedinih pokreta. Šutljivi su, držanje im je ukočeno. To su povučeni ljudi sa kojima je teško ophoditi. Oni su izgradili svoj posebni, unutrašnji svet i rado se povlače u njega kao puž u kućicu. Vrlo su česti konflikti između onoga sveta u njima i sveta oko njih, konflikti, koji čine da leptozomni reprezentuje tip problematičnog, rastrgnutog čoveka. Asocijalan je, ali je zato sposoban da se fanatički poda jednom idealu; povučen je, ali lako postaje vođa mase; retko voli, ali onda do ludila; emocionalne reakcije se kod njega uopšte teško izazivaju, ali su duboke i trajne.

3) *Atletični tip* se odlikuje razvijenom muskulaturom, uskom karlicom, ispupčenom i snažnom bradom, niskim čelom, malim, često mutnim očima. Od sviju tipova to je tip sa najskladnijim telesnim ustrojstvom. Psihički može biti sličan astheničaru, ali češće kod njega postoji naročito razvijena duševna oblast volje i nagona, sa donekle zaostalim intelektualnim i emocionalnim životom. To je tip zločinaca i tirana, tip ljudi „koji idu preko lešina".

4) *Dysplastični tip* pokazuje jedno potpuno neproporcionalno telo. On izgleda kao karikirana kombinacija triju gore pomenutih tipova. Psihički on je također kombinacija svih triju tipova. Ono što ga i telesno i psihički odlikuje to je disharmonija između raznih delova tela i raznih duševnih osobina. Sva tri poslednja tipa u psiho-patološkim slučajevima naginju schizophreniji (Dementia praecox).

Sem ovih Kretschmer uvodi i razne prelazne tipove. Svoju tipologiju on primenjuje i na istorijsko-psihološko objašnjenje velikih ljudi (Kretschmer: Geniale Menschen). Najbolje opisan i najizrazitije karakterizovan je Kretschmerov piknički tip. I Kretschmerovi protivnici priznaju, da su vrlo česti ljudi koji manje ili više odgovaraju tome tipu (Jaensch, Prinzhorn). Mnogo se više osporavaju ostala tri tipa. Prema mnogim karakterolozima, to su veštačke konstrukcije, daleke od života i stvarnosti, konstrukcije koje je Kretschmer stvorio tek da bi napravio kontraste svojem pikničkom tipu. Najočiglednije je to za displastični tip.

Ovamo je Kretschmer naprosto trpao sve karaktere za koje nije našao mesta u prethodna tri tipa. Disharmonija karaktera — dakle nešto negativno — nikako ne može biti bitna oznaka jednog tipa ljudi. Prvo, jer ne postoji jedna disharmonija, nego mnogo vrsta disharmonije, a svaka od njih je prouzrokovana drugačijim subjektivnim konfliktima. Drugo, jer je disharmonija jedna skoro opšta osobina čoveka a naročito današnjeg čoveka. Svi bi mi spadali manje ili više u displastične tipove.

Ali bez obzira na sve to postoji još jedna vrlo zamašna zamerka Kretschmerovoj tipologiji. Ta tipologija ostaje naime na površini individualiteta, ona ne ukazuje put ka dubljem razumevanju lične psihe. Napoleon, Luther i Sancho Pansa su pikničari! Postaju li vam duševni život, sklonosti, karakter, želje i tendencije tih triju toliko različitih individua razumljivije zato što znate da su pikničari? Friedrich Veliki i Kant spadaju u astenični tip, iako im je verovatno jedina zajednička crta da su bili mršavi. Taki primeri bi se mogli ređati u nedogled.

Ovaj krupni nedostatak ograničava praktičnu primenu Kretschmerove tipologije. Ako pripadnost jednom od Kretschmerovih tipova toliko malo kazuje o bitnim osobinama, sklonostima i sposobnostima individue, onda će znanje o tome biti od vrlo male koristi pedagozima, psihotehničarima i psihoterapeutima.

III.

Kretschmer u svojoj tipologiji polazi od telesnih osobina pa im onda koordinira psihička svojstva. Nasuprot tome neke druge tipologije dele ljude jedino prema psihičkim osobinama.

Tako na pr. *Spranger* u svome delu „Lebensformen" deli ljude u šest tipova: 1) Čovek teoretičar, 2) ekonomski čovek, 3) čovek esteta, 4) socijalni čovek, 5) čovek u kome preovlađuje težnja za moći — i 6) religiozni čovek. Ova podela ljudi ima sigurno samo istorijski značaj. Ona uzima u obzir samo izvesne interesne sfere čoveka, a zanemaruje celu onu psihičku podlogu iz koje su ti interesi nikli. Stvar izgleda kao da je neko podelio ljude prema boji šešira ili kravata.

Klages, kome moderna karakterologija ima mnogo da zahvali, deli karaktere prema tome, da li u njima preovlađuje prepuštanje vlastite duše uticajima spolja, otvaranje vlastitog „ja" uplivima sveta, ili preovlađuje postojanost prema svemu što dolazi spolja tako da se ovakav individualitet može uporediti sa kristalom u kome se ogleda priroda ali ga pri tome ne menja. Kod prvog tipa preovlađuje intelektualan zanos, ljubav prema lepoti, entuzijazam, ljubav i vernost, dobrota i toplina, lakomislenost, nesebičnost, erotička podatljivost, neobuzdanost. Kod drugog tipa preovlađuje racionalnost i kritika, realizam, potreba za redom i stilom, aktivizam, egoizam, ambicija, opreznost, lukavstvo, tvrdoglavost, trezvenost, pravednost, nedostatak samilosti, težnja za užitkom, erotičko-osvajalačke osobine, umerenost.

Ova dva iz osnova različita psihička ustrojstva Klages označava izrazima *„Selbstbehauptung“* i *„Selbsthingebung“*, za koje ne postoje odgovarajući srpskohrvatski izrazi. Učitelj prvog tipa biće ljubitelj dece, ona vrst učitelja za koju se kaže da „razume dete i da živi u deci“, učitelj drugog tipa biće pravedan i ispravan nastavnik pun teoriskog znanja i sposobnosti za organizaciju ali će pri svemu tome da bude više državni činovnik nego pedagog. Ali učitelj prvog tipa može da bude popustljiva dobričina sa kojom deca rade šta hoće, a učitelj drugog tipa pedant i školski tiranin. Lekar prvog tipa je pretežno terapeut, lekar drugog tipa pretežno naučnik i organizator. Umetnik prvog tipa je ekstatičan, umetnik drugog tipa je više stilista. Naučnik prvog tipa je intuitivan, naučnik drugog tipa je logičan i racionalan itd.

Ne može se osporavati da ono što je Klages opisao postoji. Ne može se osporavati ni da je ta polarna razlika između njegova dva tipa duboka i značajna. Ipak ne izgleda da će Klagesova karakterološka tipologija biti trajna i definitivna. Ona isuviše zanemaruje temperamenat i nagonsku podlogu karaktera, a te dve činjenice često više odlučuju u formiranju individualiteta nego pripadnost jednom od Klagesovih tipova. Zatim ti tipovi, izgleda, nisu nepromenljivi. Vaspitanjem se često prvi tip pretvara u drugi. Pod uticajem naročitih okolnosti i draži, drugi će tip često reagovati kao prvi.

Važan je nedostatak i to, što Klages nema za svoje tipove ni anatomske ni fiziološke podloge. Koliki je to minus postaće nam jasno ako se setimo, da su osnovne crte čovekove ličnosti, duboko usađene u njegov biološki individualitet (žlezde sa unutrašnjim lučenjem, tip funkcionisanja centralnog nervnog sistema). Konačno praktičnu primenu Klagesove tipologije mnogo otežava to, što nema tačnih empirijskih kriterija za raspoznavanje njegovih tipova.

U grupu čisto psiholoških tipologija spada i tipologija *C. G. Junga*, učenika Freudovog i psihoanalitičkog jeretika. Jung razlikuje dva tipa, extravertirani i introvertirani tip.

Kod extravertiranog tipa cela je psiha orijentisana prema spoljašnjem svetu. Duševni život tog tipa mogao bi se uporediti sa rekom koja izvire iz čovečjeg „ja“ i teži da poplavi svemir. Ta orijentacija se proteže kroz sve slojeve svesne duše, od najelementarnijih do najviših. Čulni osećaji toga tipa su tačni i objektivni, u njima se potpuno zanemaruje momenat subjektivnog doživljavanja. Emocije su diktirane objektima ili tradicijama (što ne znači da su neiskrene) koje i opet dolaze spolja. Intelekat je upravljen prema vanjskom realitetu; ekonomija, politika, empirijske nauke su njegova područja. Intuicija extravertiranog tipa je isto tako objektivna tj. ona mu služi za shvatanje i apercepciju odnosa stvari i činjenica oko njega. Čovek toga tipa voleće baš ono što ima prilike da voli; ideje, ideali i naklonosti su mu potpuno praktične; njegovom ukusu obično odgovara baš ono

što već ima ili što drugi oko njega imaju; pri izboru zvanja on će se odlučiti prema stvarnim mogućnostima i prema svojim interesima, a te se dve činjenice kod njega obično slažu. Jednom rečju, extravertirani tip je u potpunosti tip savršenog realiste. Ne treba radi toga misliti, da su mu neke oblasti duševnog života zakržljale: kod njega postoje sasvim iskrene emocije, on ume i da se oduševi i zanese; ali on se zanosi i oduševljava nečim van njega, njegove su emocije uvek izazvane spolja i pretstavljaju obično baš ono što se očekuje i traži. On će u svakom pogledu misliti, osećati i uraditi ono što „treba" tj. ono što mu diktira društvo i realnost.

Sasvim suprotnu sliku pruža introvertirani tip. Ceo duševni život ima pravac prema unutra, vlastita duša je okean u koji se ulivaju sve reke spoljašnjeg realiteta. U čulnim osećanjima ovde ne odlučuje objekat (on se obično sasvim zanemari) nego subjektivni doživljaj koji nastaje tim osećanjem, emocija sva stoji pod diktatom unutrašnjeg stanja čovekovog, intelekat je zaokupljen ličnim problemima ili ličnom stranom objektivnih problema (a svaki objektivni problem može i sa te strane da se posmatra), intuicija vezuje lične doživljaje ne objekte i fakta vanjskog realiteta. Želje, naklonosti, ideje i ideali, sve je to sasvim ličnog porekla, spoljašnja stvarnost ima za introvertiranog samo u toliko značaja što mu pruža (ili ne pruža) mogućnost za realizaciju onoga što on nosi u sebi. Introvertirani tip nosi ceo svet u sebi ali baš zato uvek za njim žudi i — teško ga nalazi. To su oni ljudi koje retko kada razumeju, ljudi koji su uvek u poteri za svim mogućim emocijama i idealima, ljudi koji uvek traže a retko nađu, jer uvek samo sebe traže. Većina nesretnika, nezadovoljnih sobom i životom, nevropata i psihopata pripadaju ovoj grupi. Međutim to ne treba shvatiti tako kao da je svak introvertirani i nevropata; većina ih je potpuno normalna. S druge strane postoje i mnogobrojni extravertirani nevropati i psihopati samo što je, izgleda, sklonost introvertiranih za ta nenormalna psihička stanja veća.

Jung razlikuje četiri osnovne funkcije ljudske psihe: 1) osećanje (u smislu oćuta, Empfindung, sensation); 2) emocija (čuvstvo, Gefühl, sentiment); 3) mišljenje; 4) intuicija. U duševnom životu pojedinca preovlađuje obično jedna od tih funkcija. Prema tome Jung deli dalje svaki od svoja prvobitna dva tipa u četiri podtipa i smatra tipove u kojima preovlađuje misao ili emocija za racionalne, a tipove kod kojih preteže osećaj i intuicija za iracionalne. U svojoj definitivnoj formi Jungova tipologija ima dakle osam tipova:

	introvertirani	extravertirani	
preovlađuje:	emocija	emocija	racionalni
	misao	misao	
	osećanje	osećanje	iracionalni
	intuicija	intuicija	

Stvar ipak nije tako prosta. Jung naime podvlači, da se ova njegova podela odnosi samo na svesni život čoveka, ona je dakle više tipologija raznih oblika svesti a ne cele čovekove duševnosti.

Podsvest, prema Jungu, stoji uvek u jednom odnosu kompenzacije prema tipu svesti. Da čovek živi isključivo onako, kao što mu diktira tipološka struktura njegove svesti, on bi morao neizostavno da zauzme jedno jednostrano stanovište prema realitetu ili prema samom sebi. To sprečava podsvest. Ona svojim suprotnim tipološkim ustrojstvom teži da spreči i izravna one nužne jednostranosti u koje bi čovek zapao na osnovu karakterističnih osobina svoga tipa.

Zato je kod extravertiranog tipa podsvest introvertirana, kod introvertiranog extravertirana. Radi toga je nemoguće naći čiste tipove. Mi uvek vidimo, pojave i reakcije kod istog čoveka koje su i extravertiranog i introvertiranog karaktera. Taj odnos kompenzacije svesti i podsvesti međutim može da pređe u konflikt i to naročito onda kada je kompenzacija nemoguća. Aktivnost podsvesti se izražava onda u stvaranju neuroze.

Kritičke primedbe iznete za Klagesovu tipologiju najvećim delom važe i za Jungovu. Jung doduše unosi u svoju tipologiju i podsvest tj. on ju uzima u obzir kao kompenzatorni faktor prema jednostranosti strukture svesti, ali to nije dosta. Baš radovi psihoanalitičara su dokazali da je podsvest u mnogim (ako ne u svim) svojim manifestacijama posve samostalna i ako tu može biti govora o kompenzaciji, verovatnije je da ona polazi od svesti a ne od podsvesti. To je tim verovatnije, što podsvest pretstavlja, biološki, jedan mnogo elementarniji psihički sistem nego svest.

Čudo da Jung, koji je izgradio nauku o progresiji i regresiji, koji je postavio teoriju o pratipovima potsvesti (Archetypen), o toj činjenici u svojoj tipologiji ne vodi računa. Usled toga Jung dolazi do jedne sasvim izopačene slike ljudske duše, njegovi tipovi stoje tako reći na glavi.

I u ovoj tipologiji vrlo je teško praktično odrediti kome tipu pripada pojedini čovek. Jung sam priznaje, da svaki čovek usled antagonističkih struktura njegove svesti i podsvesti ima osobine i reaguje i kao extravertiran i kao introvertiran. Za tipološku diagnozu trebalo bi onda prvo odrediti šta je produkat svesti a šta proizlazi iz podsvesti. Međutim zna se, da čovek ima za svaku upadljivu manifestaciju podsvesti i jedno svesno objašnjenje. To je objašnjenje doduše obično krivo — ali treba prvo odrediti da je ono krivo! Za tipološku diagnozu bila bi dakle potrebna jedna potpuna analiza celokupne ličnosti. To je praktično nemoguće. Treba samo pomisliti na to da jedna takova analiza traje obično više meseci i da za tipološke diagnoze dolaze u obzir velike mase (učenici raznih škola, savetovališta pri izboru zvanja i sl.). Ako se pak pokuša da postavi tipološka diagnoza i bez prethodne analize onda nužno mora da nastane

haos, kao što je uostalom i nastao u anglosaksonskim zemljama u kojima je Jungova tipologija postala popularna. Konačno da pomenemo da Jungovoj tipologiji, prema vlastitom priznanju autora, nedostaje biološka podloga.

To je u isto vreme neoprostiva greška svake tipologije koja uzima u obzir samo psihička svojstva. Znam, da će mi radi te zamerke prebaciti da sam psihološki materijalista. Mislim, da taj prekor ipak nije opravdan. Time što se zahteva koordinacija tela i psihe, nije još ništa prejudicirano o njihovom stvarnom odnosu. Svi dobro znamo da o suštini toga odnosa danas još nemamo ni pojma i da stojimo na nivou biblijskih priča o božjem dahu koji je Adamu ušao kroz nos i na neki se čudni način pretvorio u dušu. Ali jedno ipak sigurno znamo: telo i psiha funkcionišu kao *jedna* celina. Već sa stanovišta toga saznanja opravdano je zahtevati da tipologija uoči tu celinu, da integralnog čoveka ne rasparčava samo zbog stvaranja udobnijih uslova rada za tipologe. Sa toga stanovišta mi čak smemo da tražimo da u tipologiju uđu socijalni faktori, rasa i nasleđe, jer sve to bitno utiče na strukturu tela i psihe pojedinca.

Jedna potpuna tipologija treba da sadrži i objašnjenje svojih tipova. Uzgred budi rečeno — nijedna današnja nauka o tipovima ne zadovoljava ovaj zahtev, iako moramo priznati, da mu se Jaenschova tipologija najviše približava. Na nju sada prelazimo.

IV.

Tipologija *E. Jaenscha* je psiho-fiziološka. Nasuprot Kretschmerovoj tipologiji, koja koordinira izvesnu anatomsku građu čovekovog tela sa izvesnim psihičkim osobinama, Jaensch ukazuje na sličnost u toku psihičkih i fizioloških procesa kod raznih tipova.

E. Jaensch je došao do svoje tipologije preko otkrića tzv. *ejdetizma*. U saradnji sa svojim bratom W. Jaenschom on je naime otkrio da izvesni ljudi imaju sposobnost da predmet, koji su jednom videli, u svome sećanju reproduciraju na jedan naročito živ način tako da se ta „ejdetska slika“ bitno razlikuje od obične pretstave. Tako ejdetska slika izaziva utisak stvarnosti (iako dotična osoba — ejdetičar — zna da ona nije stvarna), lokalizovana je u spoljašnjem prostoru, svi detalji i boje su potpuno jasni; konačno ejdetske slike su konstantne (što pretstave nikada nisu jer se menjaju u intenzitetu) i mogu da se jave i bez učešća volje. E. i W. Jaensch su eksperimentalnim putem našli da je ejdetizam normalna pojava kod dece do 14 godine. Posle tog doba kod nekih ljudi ostaje a kod drugih nestaje. Oni ljudi, koji su i posle svoje 14 godine ejdetičari, pokazuju pored ejdetizma i neke druge karakteristične osobine. Oni su živahni, hitri, imaju sjajne oči i svežu kožu, kadgod malu gušu, odlikuju se pojačanom razdražljivošću vegetativnog nervnog sistema. Te su ljude braća Jaensch nazvala bazedovoidnim (radi njihove sličnosti sa ljudima obolelim od Basedowljeve bolesti).

Nasuprot njima stoje tetanoidni, kod kojih je ejdetizam posle 14 godine nestao. To su tromi, hladnokrvni, smišljeni ljudi, mutnijih očiju i više uvele kože, ljudi sa slabo razdražljivim vegetativnim nervnim sistemom i sa relativno sporim reakcijama u centralnom nervnom sistemu.

Međutím sve to još nije tipologija. Tipovi, koje je postavio E. Jaensch mnogo su širi od gore opisanih varieteta, koji su samo naročito upadljivi oblici tih tipova. E. Jaensch razlikuje dva tipa: „I—tip“ ili *integriran tip* i „T—“ ili „D—tip“ ili *dezintegriran tip.* Kod integriranog tipa svi psihički i fiziološki procesi sačinjavaju jednu celinu, oni uvek teku zajedno, izazivanje jednog procesa uvek izaziva i druge. Psihičke i fiziološke funkcije se ponašaju kao članovi jednog orkestra, ono što čujemo uvek će biti akord. Nasuprot tome kod dezintegriranog imamo same soliste. Svaka funkcija je samostalna, u svakoj funkciji može da se skoncentriše sva energija, svaka je od njih autonomno i nezavisno od drugih aktivna unutar individualiteta.

Svaki od ova dva tipa funkcionisanja proteže se i na psihu i na telo. Šta više Jaensch je eksperimentalno dokazao, da se može ustanoviti integracija i u radu pojedinih organa, na pr. kod oka.

Integracija nije jedinstven pojam, ona može uopšte da bude jače ili slabije izražena, ona može da postoji u izvesnim psih. oblastima a u drugim može da nedostaje. Prema tome Jaensch deli svoj integrirani tip dalje na podtipove. Shematički bi to približno izgledalo ovako:

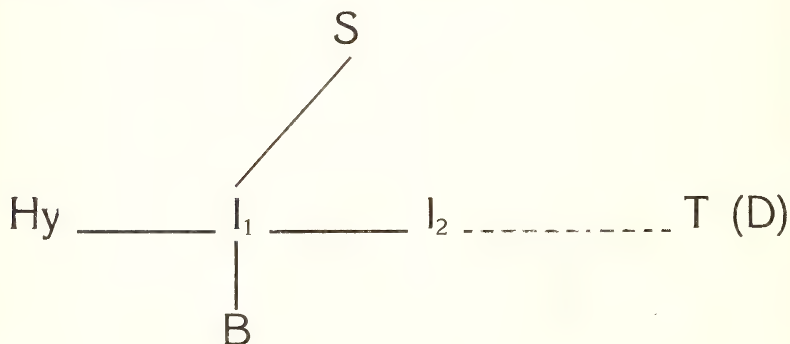

„I1—tip“ je potpuno integriran i to integriran prema spoljnjem svetu. To je impulsivan, vetrogonjast tip koji sav živi u sadašnjosti, kod kojeg manje ili više nedostaju unutrašnji doživljajni kompleksi koji bi ustalili tok njegovog života i ciljeve njegovih delanja. S druge strane on je pun saosećanja za sve što se dešava oko njega, dobar je drug, ali je nepouzdan prijatelj. U misaonom pogledu on je konkretan, blizu stvarnosti, ali mu nedostaje stalnost i logična konzekventnost. Sve te osobine proizlaze iz tipa njegove integracije jer sve što se sada, aktuelno, zbiva oko njega stapa se u jednu celinu, ali baš to

isključuje postojanje te celine u vremenskoj sukcesiji što je neophodno potrebno za svaku stalniju psihičku osobinu.

Kod „I2—tipa", koji se već donekle približava dezintegriranom tipu, ta stalnost postoji u nekim psihičkim oblastima dok je u drugima nema. Taj tip je naime integriran prema unutra i usled toga su se kod njega stvorili neki u vremenskom pogledu stalniji psihički kompleksi. Kod gimnastičara i sportista taj je tip narocito čest.

„B—tip" je tip ekstremne integracije i odgovara bazedovoidnom tipu (dok je tetanoidni tip tip ekstremne dezintegracije).

„Hy—tip" je na pragu patologije jer pokazuje naročitu vrstu integracije koja naginje histeriji.

Interesantan je „S—tip", takozvani *tip sinestetičara*. On je naročito integriran u oblasti čula, tako da draž koja pogađa jedno čulo izaziva reakcije i u drugim čulima. Tako na pr. jedan ton kod takih ljudi izaziva predstavu (ili bolje sliku) jedne boje i obrnuto. Ali te se sinestezije ne javljaju samo kod čulnih draži, njih mogu izazvati i predstave i pojmovi. Tako pojam večnosti izaziva sliku elipse i večernjeg neba, pojam ponosa sliku visokih brda, pojam veselja sliku sunčevog zraka ili impresiju žubora potoka itd.

Sve to izgleda čudno i novo. Međutim Jaenschovi radovi izgleda da baziraju na vrlo preciznim eksperimentalnim istraživanjima.

Svi ljudi integriranog tipa su manje ili više sačuvali ejdetizam svoga detinjstva (najjači je on kod „B—tipa"). Izgleda da je stepen integracije tim viši, što se više približavamo ekvatoru. Dok su na pr. pretstavnici „S—tipa" u Nemačkoj retki, oni su vrlo česti u južnoj Francuskoj. I Jugoslavenima, naročito Srbima, Jaensch pripisuje visok stepen integracije.

Na koncu da napomenemo još da je u poslednje vreme *O. Kroh* učinio pokušaj da Jaenschovu i Kretschmerovu tipologiju stopi u jednu celinu. Stvarno postoje mnoge sličnosti između pikničkog i „B—tipa" s jedne, i između astheničnog i dezintegriranog tipa s druge strane (uostalom i *Tumlirz* je već ranije ukazao na sličnost između Jungovog extravertiranog i prva dva tipa i između introvertiranog i druga dva tipa). Ako bi ta sinteza uspela, verovatno je, da bi se Kretschmerova tipologija utopila u Jaenschovoj, jer je ova mnogo šira i dublja. Međutim o uspehu toga pokušaja se još ne može dati nikakav sud.

Jaenschova tipologija je vrlo precizna. U svako doba smo u stanju da postavimo tačnu tipološku dijagnozu pomoću testova i eksperimenata, a osim toga postoje ekzaktne empirijske kriterije (u koje se mi ovde ne možemo upuštati) koje omogućuju raspoznavanje njegovih tipova. Ta je tipologija i psihološki značajna tj. pripadnost jednom od Jaenschovih tipova utiskuje svoj pečat svakoj oblasti ljudske psihe. Konačno ta je tipologija i praktično upotrebljiva. Jaensch sam precizira pedagoške i mediko-pedagoške zadatke koji proizlaze iz njegove tipologije.

Radi se naime o tome, da svaki tip donosi sa sobom i izvesne nedostatke koji nužno proizlaze iz karakteristične strukture njegove duše. Tako će dezintegrirani tip biti i odviše hladan racionalista, bez socijalnih poriva, a nešto jače integrirani tip (naročito tipovi B, S i h) imaće isuviše smanjenu sposobnost za logično mišljenje i konsekventnost u izvođenju svojih planova. Zadaća pedagoga i eventualno lekara bila bi da vaspitanjem, prilagođenim fazi razvitka dotične individue, kompenziraju te tipične nedostatke.

Ipak moramo istaknuti jednu negativnu stranu Jaenschove tipologije. To je njen funkcionalni formalizam. Jaensch proučava korelaciju ili nedostatak korelacije pojedinih psiho-fizioloških funkcija, ali on pri tome zanemaruje same te funkcije. Međutim ne može se osporiti da intenzitet i karakter tih funkcija igraju veliku ulogu u čovečjem individualitetu. Imamo na pr. dva pretstavnika tipa T (dezintegrirani). Radi toga što pripadaju tome tipu kod obojice možemo očekivati visoku samostalnost pojedinih funkcija. Ali kojih funkcija? Da li mišljenja ili volje, emocije ili nagona? O tome nam tipološka diagnoza ništa ne kazuje. Ona nam ništa ne kazuje ni o strukturi podsvesti dotičnog čoveka, ni o njegovim sposobnostima i talentima. Ona nam samo objašnjava tip funkcionisanja onog što postoji ali pri tome vrlo malo doznajemo o onome šta tu zapravo funkcioniše.

Budimo skromni. Ako je tačno ono što doznajemo, to je ipak mnogo.

V.

Rekli smo na početku ovog članka da današnja tipologija u stvari još nije naučna disciplina. Sada ćemo se vratiti na tu tvrdnju i iznećemo neke primedbe o opštem karakteru današnje tipologije. Drugim rečima odredićemo tip današnje tipologije.

Tipologija postavlja tipove. Ona to čini na taj način, što skuplja izvesne osobine, koje se uvek javljaju zajedno i javljaju se kod jednog velikog broja ljudi. Do obiju saznanja tipologija dolazi empirijskim iskustvom, marljivim proučavanjem, eksperimentisanjem i registrovanjem. Očigledna svrha svih tih napora je mogućnost pretskazivanja izvesnih svojstava, tendencija, sposobnosti i reakcija kod jednog čoveka, koje još nisu manifestne a koje spadaju u tip toga čoveka. Utvrđivanje gore pomenutih osobina može se onda iskoristiti za terapeutske, pedagoške ili naučne ciljeve.

Do ovamo je sve dobro i lepo, pa čak i korisno. Ali kad smo konstatovali da izvesna osoba A pripada jednom stanovitom tipu, tek tada nam se otvara ceo niz pitanja. Zašto ta osoba A pripada baš tome tipu i nijednom drugom? Šta je sa atipičnim osobinama te osobe i u kojim genetičkim i funkcionalnim odnosima stoje te osobine sa njenim tipičnim osobinama? Zašto uopšte postoje ti i takvi tipovi unutar ljudskog roda i

zašto nema nikakovih drugačijih? Jednom rečju: ako ostanemo tek na tome da utvrdimo egzistenciju izvesnih tipova i tipičnih pojedinca, mi smo izgubili iz vida genetičko objašnjenje postanka tih tipova i zakrčili smo put psihološkom objašnjenju individualiteta; izostavili smo kauzalnu determinaciju tipa, određivanje suštine tipa a time smo onemogućili i razumevanje atipičnosti.

Današnja tipologija je ipak tu stala. Ona je na najboljem putu da se pretvori u jednu statističko-diagnostičku metodu, koja će možda biti vrlo popularna (delomično to već i jeste) ali nimalo naučna. Već danas opažamo da se većina tih tipologija vrti u krugu, da ne može dalje, da postaje sterilna. To je potpuno razumljivo. Nauka ne traži samo utvrđivanje činjenica, ona traži i objašnjenje.

Časnu iznimku tu čini Jaenschova škola. Izgleda, da će se preko daljeg produbljavanja i izučavanja te Jaenschove tipologije ostvariti progres ove psihološke discipline.

Literatura:

L. Klages: Die Grundlagen der Charakterkunde
E. Spranger: Lebensformen
O. Kroh: Experimentelle Beiträge zur Typenkunde
E. Kretschmer: Körperbau und Charakter
E. Jaensch: Grundformen menschlichen Seins
H Henning: Psychologie der Gegenwart
H. Prinzhorn: Charakterkunde der Gegenwart
C. G Jung: Psychologische Typen
W. M. Kranefeldt: Die Psychoanalyse (sadrži prikaz cele Jungove psihologije)
Razni referati iz „L'année psychologique" za 1932 god.

IVAN KUNST — Ljubljana:

Poizkus z aforistično metodo

Namen tega poizkusa je ugotoviti, če bi se dali v intelektualni, govorni in praktični izobrazbi gluhonemcev doseči večji uspehi, ako ostane prvi govor učenca neobremenjen po slovničnih pravilih in če bi ne kazalo na višjih stopnjah podati raje več stvarnega pouka v čim zgoščeni kratki obliki, kakor ono malce snovi v popolni slovnični obliki.

Pouk gluhonemcev po dosedanjih metodah in po njih doseženi učni uspehi so privedli *Pavla Kunze*-ja na poizkus metode, katere pot se bistveno loči od dosedanjega načina pouka. Kunze priznava sicer važnost dovršenega glasovnega govora, toda ne kot neobhodno sredstvo pri pouku, marveč samo kot njega končni smoter.

Borbo *Heidsicka* in *Schneiderja* po priznanju kretalnega govora po eni strani, kakor poizkuse lipskih tovarišev za večje upoštevanje pisanja in boj *Querll*-a za „materinsko šolo“ po drugi strani, smatra Kunze do neke meje za upravičene, ker gre tu za čiste resnice, ki jih treba v gotovi meri upoštevati pri pouku.

V spominu so mu prvi začetki govora slušečih otrok doma in v družinah znancev, opira pa se tudi na način primitivnih prajezikov (na pr. kitajskega, malajskega, južno-afriških jezikov itd.)

Vse to je stvorilo v njem idejo, ki jo dosedaj z dovoljenjem oblasti in z naročilom državne skupščine učiteljev gluhonemcev preizkuša v svojem razredu.

Postopek stremi za tem, da učence iz kretalnega pojmovanja, potom aforistične govorne stopnje privede do glasovnega govora, ki bo po obsegu in po obliki ustrezal gluhonemcu kot človeku z nedostatkom sluha.

PSIHOLOŠKA UTEMELJITEV

Znano je, da človeški govor ni enakomerna, ampak precej členovita glasovna tvorba. To opažamo že v zlogu samem, saj sestoji iz več glasov, izmed katerih pa je povdarjen le vokal. V večzložni besedi se eden ali več zlogov odlikujejo po svojem naglasu. V izgovorjenem stavku zaznavamo že dinamične in melodične (močne in zategnjene) akcente, v daljšem govoru pa razločujemo poleg navadnih naglasov še močneje povdarjene misli in stavke, ki se kakor vrhovi dvigajo iznad ostalega govora.

Slušečemu malemu otroku udarja na uho govor kot taka fonetično-ritmično-dinamično-melodično členovita glasovna tvorba (žvrgolenje škrjančka). Samoobsebi je umevno, da obrača otrok svojo pozornost najprej na posamezne naglašene besede in si jih tudi najprej osvoji. Uporablja jih z rastočo sigurnostjo in veseljem kot prve temelje svojega govora (na pr. mama, ata). Kmalu pa tudi nagonski izraža z besedami vse, kar napolnjuje njegovo dušico. Tako se slušeči otrok nauči pojma za pojmom in ponavljanje besednega zaklada v vseh mogočih zvezah mu je v največjo zabavo. Pozneje začne otrok prisluškovati tudi manj povdarjenim delom govora, jih ujame in ponavlja. Tako se v začetku aforistično izražanje postopoma izpopolnjuje z gramatičnimi in sintaktičnimi deli, dokler doraščajoči človek ne obvlada govora v vsej njegovi širini in globini.

Učni potek govora primerja Kunze s popolavljenim gorovjem, ko se začne odtakati voda. Najprej pomolijo iz vode najvišji gorski vrhovi, ki kot osameli otoki štrlijo iznad vode. Za temi se prikažejo najvišje zveze vrhov, nato nižji in nazadnje najnižji prepadi.

Ne opažamo pa aforističnega izražanja samo pri malem otroku. Tudi odrasel človek dojema in se često tudi izraža v odlomkih. Tako si pri branju knjige večkrat zapomnimo le glavne

misli, s pomočjo katerih tvorimo potem miselne zveze. Aforistično govorjenje slišimo vse — povsod v javnem in poslovnem življenju, pri zabavi itd., ker je pripravno, kratko in vendar jasno.
Kakor se poraja govor pri slušečemu otroku, kakor se nauči tujega jezika odrasel človek v tujini, tako in po istem principu naj se razvija govor gluhonemega otroka. Klic po pouku na psihološki osnovi je istoveten s poukom v aforistični obliki. Materinska škola sledi klicu k naravi, upošteva duševne razvojne stopnje, pri tem pa pozablja, da je preskočila važno razvojno stopnjo, namreč aforistično razvojno stopnjo. Tudi gluhonemi otrok naj začne z aforističnim razumevanjem in govorjenjem. Tudi pri njem se mora gramatično popolni govor razviti iz aforističnega. Tudi njega naj se navaja, da se svobodno izraža o vsem, kar trenotno navdaja njegovo dušo. Razlika med slušečim in gluhim otrokom obstoja edinole v tem, da je duševni razvoj gluhonemca že dosegel gotovo širino in globino, predno se je začel učiti glasovnega govora; zakaj njemu se morajo življensko važni pojmi v glasovnem govoru podati šele na umeten, zelo težaven in zamuden način. Naloga prvega jezikovnega pouka je tedaj, čimprej naučiti gluhonemega učenca onega besednega zaklada, ki bo vsaj približno ustrezal njegovemu duševnemu razvoju, poleg tega pa čimprej vzbuditi v njem govorno *samozavest*. Ogibati se je vsega, kar bi utegnilo ovirati ali slabiti to zavest. Zato smemo, da celo moramo dopustiti, da otroci svoj prvi govor v glasovnem jeziku izražajo v aforistični obliki. Več tudi ni potrebno. Zakaj, čeravno se je jezik slušečih v dolgih tisočletjih tako izpopolnil, da se z gramatičnimi in sintaktičnimi oblikami lahko izrazijo tudi najfinejša logična razmerja, vendar te oblike za primitivno mišljenje in govorjenje spodnjih razvojnih stopenj niso potrebna. (Primer: aforistično govorjenje malega otroka, agramatičen značaj enostavnih prajezikov, aforistično govorjenje v realnem življenju). Šele, ko učenci obvladajo toliko pojmov, da se ž njimi spontano izražajo o vsem doživetju in snovi iz nazornega nauka, tedaj nastopi čas izpopolnjevanja govora s težjimi pojmi in logično-gramatičnimi zvezami.

PRAKTIČNI POUK:

ARTIKULACIJA

Pri artikulacijskem pouku ne odobrava Kunze v vsem *Malisch*-evega postopka, pač pa so mu važna pravila *Paul*-ove „Zlogovne mehanike". Učenci naj dobijo predvsem jasno predstavo o fonetični tvoritvi vsakega posameznega glasu, ker se sicer v začetku razločen govor pozneje prerad zabriše. V ostalem pa primerja Kunze artikulacijski pouk z brušenjem jekla z usnjeno pilo. Govorjenje je spretnost, ki se jo pridobi le z neprestano vajo. Zato vadi v zboru, kadarkoli se mu nudi priložnost. Opora pri artikulaciji so mu napisane črke, zlogi in besede. Razločna

pisna slika podpira manj jasno ustno sliko in v neki meri nadomešča zvočne predstave. Iz dobljenih glasovnih zvez izloča pojme, ki jih po potrebi pojasnjuje učencem s kretnjami. Kot podlaga za vajo v spontanem izražanju mu služijo podobe in slike. Spontani govor je aforističen. Odgledavanje vadi Kunze na že predelani učni snovi. Posebej vadi težje konsonantske skupine (ank — enk — ks — mp — nt — itd.). Razlikuje kratke in dolge zloge. V ponazorilo in v oporo mu pri tem služijo na tabli napisani zlogi, katerih vokali so podčrtani z barvno kredo. Dinamični naglas utrjuje na ta način, da iz večzložnih besed izloči naglašene zloge, katere vadi posebej in nato zopet zveže z besedo (na pr. fotografija: *foto* — *fi* — fotografija).

GOVORNI POUK

Snov za govorni pouk jemlje Kunze predvsem iz doživetja učencev in iz nazornega nauka. Ozira se v prvi vrsti na ono snov, za katero kažejo učenci trenotno največ zanimanja. To je predvsem skupno doživetje v razredu in v šoli sploh. Otroci govorijo v aforistični obliki Posamezna doživetja se opišejo navadno v dveh do treh stavkih. Samoobsebi je umevno, da obsegajo ti stavki le glavne misli; nebistveni deli stavkov se tu ne upoštevajo (na pr. danes bolan — prehladil — boli glava itd.). Kjerkoli se v spontanem izražanju učencev javljajo kretnje, jih je zamenjati z govorom. Otroci uporabljajo kretnje na pr. za beračiti, poreden, jutri, včeraj, rojstni dan itd. mnogo prej, predno se jim je sploh omogočila glasovna označba. Tako kretanje je važno iz razloga, ker se ž njim vzbujajo predstave, vežbajo duševne moči in že pred glasovnim poukom oblikujejo pojmi.

Poleg pouka o doživetju je važen tudi *nazorni nauk.* V ta namen služijo prvi čas razni predmeti, stenske slike, knjige s podobami in podobno.

Učni postopek je sledeč: Najprej se predvaja (dramatično) prizor na sliki, nato se izvrši popis slike in končno se tvorijo kot posnetek stavki v aforistični obliki (na pr. *Deček in ptičje gnezdo.* Gozd — ptičje gnezdo — notri 6 ptičev — ptiče strah — prosim, pusti!). Tako dobljeni stavki se napišejo v zvezke in memorirajo.

Kot važen učni pripomoček je smatrati učne sprehode v mesto in bližnjo okolico. Na sprehodih si učenci naberejo novih predstav, s katerimi si širijo obzorje, obenem pa dajejo snov za nadaljni pouk v razredu. Tako dobljena snov se v šoli ponovi, poglobi, govorno utrdi, napiše v zvezke in memorira. Na ta način dobijo otroci jasen vpogled v pojave vsakdanjega življenja, hkrati pa si bogatijo besedni zaklad. Ogled botaničnega vrta nudi na pr. sledeče stavke: Botanični vrt — mnogo cvetic — mnogo dreves — povsod tablice z imeni — cvetličnjak zaprt — vodomet — v vodi ribe — itd.

SPONTANI GOVOR

Glavni smoter pouka gluhonemcev je spontani govor. S svojo metodo vzbuja Kunze učencem od dne do dne večje veselje do spontanega govora. Tega dejstva ne opaža učitelj samo pri svojih učnih urah, temveč tudi na splošno v občevanju učencev. Pospešuje ga na ta način, da kako posebno zanimivo učno snov ali nove govorne oblike iz prostega jezikovnega pouka učenci napišejo na tablo, preartikulirajo in nato prosto pripovedujejo. V zvezke pa jih ne napisujejo, da s tem ne zamudijo preveč časa. *Princip: le novo, novo! da se predela čim več snovi.* Za memoriranje doma najdejo dovolj snovi v berilu, verouku, v zbirki pisem in pri ponavljanju učne snovi sploh.

ODGLEDAVANJE

Odgledavanje je že od nekdaj zelo važen del govornega pouka na gluhonemnici. Da bi dosegli čim večji uspeh v odgledovanju, so večkrat uporabljali najčudovitejša sredstva: zatrli so popolnoma spremljajočo kretnjo, da celo geste in mimiko. Skušali so na ta način hromemu vzeti berglje in drugo oporo.

Odgledavanje pa je žal ena najtežjih in utrujajočih duševnih funkcij. Kako naj otrok z užitkom razumeva po nerazločnih in bežnih ustnih slikah? Kako nepoznanje stvari kažejo oni, ki z naivno samoumevnostjo zahtevajo, naj bi gluhonemi učenec brez vsake opore gladko odbiral od vsakih ustnic in kjerkoli mogoče še neznane besede!

Tako naziranje je k sreči že za nami. Vnovič smo torej priskočili na pomoč gluhonememu s pomožnimi sredstvi. Nekateri se zavzemajo za ustno-ročni sistem, on pa spremlja izgovorjavo z naravnimi kretnjami. Tak postopek sliči navadi odraslih gluhonemcev, uporabljajo ga pa tudi učitelji, četudi strokovna teorija o pouku gluhonemcev to načelo zavrača.

V pouk pa upleta Kunze še posebne desetminutne vaje v samostojnem odgledovanju. Te vaje obstojajo v različnih poveljih, ki naj jih otroci izvršijo takoj. Otrokom so te vaje tako priljubljene in zanimive, da so jim v razvedrilo in jih smatrajo kot posebno nagrado.

ČITANJE

Za vajo v čitanju lahko služi pač vse, karkoli je napisanega, bodisi na tabli, bodisi v zvezku. Prebiranje znane snovi iz doživetja ali nazornega nauka je pač najlažja oblika čitanja. Pravo čitanje pa nastane šele tedaj, če naj dani berilni sestavek vzbuja v zavesti nove predstavne vrste ali cele dogodke, ki naj jih bralec tudi s čutom doživlja. Do takega branja pa je pot dolga, zato se moramo na nižji stopnji omejiti takorekoč šele na pripravo k čitanju. Potrebnih je veliko in dolgih predvaj. Berilo mora biti predvsem primerno otroškemu zanimanju in pisano v lahki, priprosti obliki. Učitelj pripravi za prvi čas kratke, mične povestice, primerne otroškemu obzorju na pr.:

Otroci se igrajo na cesti. Tedaj pride avto. Šofer trobi. Otroci ne slišijo. Avto povozi. Sama kriva. Oba v bolnico. Pazite!

Berilni sestavek se obravnava v sledečem redu: Upodabljanje učiteljevo — ponavljanje otrok (vse to s pomočjo naravnih kretenj) — spoznavanje dogodka po besedilu — vaje v izgovarjanju — vaja v čitanju.

Na srednji stopnji se obravnavajo že nekoliko daljše pravljice in pripovedke. Učenci se navajajo, da najprej aforistično dojamejo vsebino. Obravnava se na sledeči način:

1) Učitelj predvaja dejanje,
2) učenci skupno ponovijo predvajanje,
3) napisovanje sestavka v logičnih odlomkih na tablo,
4) artikuliranje stavkov v zboru,
5) branje sestavka (v logičnih odlomkih),
6) izpopolnitev aforističnih stavkov z ostalimi stavkovimi členi z *barvno kredo*,
7) branje sestavka v slovnično pravilni obliki,
8) učenje sestavka na pamet z večkratnim prepisovanjem in memoriranjem.

JEZIKOVNE OBLIKE

V tem delu govornega pouka polaga Kunze veliko važnost na tvoritev tako imenovanih logično-gramatičnih skupin, ki pospešujejo razločevanje in presojanje okoliščin. Že na najnižji stopnji, ko še otroci ne poznajo vseh glasov, a imajo že nekaj pojmov, vadi v primitivni otroški obliki logične zveze: ata kopa — „vov vov“ kopa — gagà (raca) kopa itd. Ko pa otroci v artikulaciji napredujejo toliko, da jim izgovorjava pojmov ne dela težav, jih vadijo v pravilni obliki, seveda v odlomkih. Take vaje se vrše na vseh šolskih stopnjah. Izpopolnjujejo se od stopnje do stopnje z novimi pripravnimi slovničnimi sestavinami in pridobivajo tako po obsegu in globini. Učenci razločujejo na nižji stopnji tudi število samostalnikov, glagolov in zaimkov, poleg tega pa se urijo še v tvoritvi stavkovih zavisnikov in sicer najprej v aforistični obliki. Šele, ko postane učencem pomen veznikov jasen, jih uporabljajo v polnih stavkih (I kaznovan, ker poreden. J ostane doma, da bo zdrav).

SPISJE

Spisne vaje v večjem obsegu nastopijo v 5 šolskem letu. V razliko od spontanega govora, ki je v 5 razredu še vedno aforističen, se spisne vaje napisujejo v pravilni slovnični obliki z ozirom na to, da imajo otroci pri pismenih sestavkih več časa za premislek, kakor pri govoru. Smoter spisnih vaj je: usposobiti učence v pismenem izražanju misli, vprašanj in želja, kakor tudi daljših sporočil v popolni slovnični obliki. Na tej stopnji se učenci urijo v samostojnem popisovanju prizorov na stenskih in drugih slikah. Učitelj jih upelje na ta način, da jim tu-patam za vzgled sam popiše primerno sliko. Samostojnih pismenih sestavkov učitelj ne popravlja namenoma, da bi jim ne vzel

veselja do napisovanja. Saj smejo tudi mali slušeči otroci govoriti po mili volji in ravno ta prostost je važen činitelj v naravnem razvoju njihovega govora.

Tudi z napisovanjem dnevnika se začne v 5 razredu. V dnevnik napisujejo otroci uporabne vzorce sporočil na dopisnicah in v pismih. V njem zbirajo po prejšnji temeljiti obravnavi tudi pismena sporočila, ki jih odpošiljajo domov, kakor tudi sporočila, ki jih prejemajo od doma.

DOMOZNANSKI IN ZEMLJEPISNI POUK

Pri pouku domoznanstva se poslužuje Kunze sintetične učne poti. Izhodišče tega pouka tvori orijentacija v razredu, v šoli in v domačem mestu. Ker so učenci doma iz raznih delov pokrajin, se pojavi kmalu zanimanje za svoj rojstni kraj. Opisujejo potovanja na dom poedinih učencev, katerih smeri istočasno narišejo na tablo. Tako nastane na tabli ogrodje, ki se polagoma izpopolnjuje z mesti, posebno velemesti, glavnimi rekami in gorovjem, in se tako v glavnih obrisih prikaže slika domače pokrajine. Kot ponazorilo mu služijo nazorne slike in razglednice.

Pisma, fotografije in razglednice, ki jih je učitelj redno prejemal iz Južne Amerike so vzbudila živahno zanimanje učencev za tuje kraje. Z učenci je Kunze opazoval in obravnaval slike New Jorka, Afrike, Indije, Kine, Japanske, Grönlandije itd. Tudi na ta način dobljeni pogled v daljni svet širi duha, vzbuja radovednost in radoznalost, odkriva temne zveze (banane, kava, kokosovi lešniki, kakao, čaj) in krepi nacijonalno zavest (kulturne razmere pri Zamorcih, Eskimih itd.). Tako dobljeni pojmi so za praktično življenje ravnotako uporabni, kakor oni, dobljeni iz neposredne okolice. Tudi v domoznanstvu in zemljepisu se vrši pouk v aforističnem kratkem slogu.

* * *

V predležečem poročilu sem skušal posneti način pouka v glavnih obrisih.

Ideja metode same na sebi ni nova, saj datirajo njeni prvi početki za dvajset let nazaj in je vznikla v strokovnjaku, ki je skoraj vse svoje življenje posvetil vzgoji in pouku gluhoneme mladine. V tej ideji prihaja do izraza duh novega časa, ki neprestano išče novih potov in načinov v razglabljanju in izpopolnjevanju ne povsem rešenih vprašanj. In tako, v vseh ozirih še ne dokončno rešeno vprašanje, je tudi metoda pouka gluhonemcev. Zakaj nobeni izmed dosedanjih priznanih metod še ne moremo priznati absolutne vrednosti, ki bi veljala za vse primere toliko zamotanega pouka, kakor je pouk gluhonemcev. Vsaka izmed obstoječih priznanih metod ima torej le relativno vrednost, ki dobiva svojo veljavo po eni strani po subjektu, ki jo izvaja, po drugi strani pa v nemali meri po objektu, na ka-

terega se nanaša. Po tem načelu nam je tudi presojati poizkus aforistične metode. Izvaja se na manjnadarjenih učencih, katero dejstvo že samo na sebi dovoljuje večjo prostost v izbiri načina in sredstev pri pouku. Ne moremo torej zameriti strokovnjaku, če si pomaga poleg lažje oblike glasovnega izražanja tudi s pisanjem in naravnim telokretom. Vriva pa se nam pomislek o postopanju na psihološki osnovi, če se že v začetku v razliko od aforističnega izražanja v govoru zahteva pravilno slovnično oblikovanje pismenih sestavkov. Enako ne moremo pritrditi naziranju, da bi popravljanje samostojnih sestavkov utegnilo ovirati razvoj duha in veselje do spontanega izražanja.

V ostalem bi bilo preuranjeno izreči končno sodbo o imenovani metodi, ker obsega poročilo šele poizkuse na nižji stopnji in je delo doseglo komaj dobro polovico vse izobraževalne dobe. Poudariti je treba, da je ta način podavanja šele *poizkus na slabonadarjenih učencih*, katerega dobre ali slabe strani se bodo pokazale itak same ob sebi ob zaključku popolne izobraževalne dobe.

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

Javni rad na pobijanju mana govora u Zagrebu

(OD NOVEMBRA 1933 — SEPTEMBRA 1935)

I. Ambulanta za mane govora na univerzitetskoj klinici prof. Šercera u Zagrebu

U novembru 1933 otvoren je na klinici prof. Šercera u Zagrebu ambulatorij za mane govora, koji je postojao sve do sredine aprila 1935. Vodstvo toga ambulatorija bilo je povjereno meni. To je bila jedina ambulanta u državi za te mane na jednoj univerzitetskoj klinici. U roku od nepunih 18 mjeseci u njoj je bio vršen plodonosan i praktični i naučni rad, čime je bila dokazana potreba ovakovih ustanova i mogućnost otstranjenja mnogih mana govora ambulantnim liječenjem (specijalnom psihoterapijom, pedagoško-didaktičnim mjerama te sistematskim vježbanjem glasa i artikulacije).

Ambulantu je u tom vremenu posjetilo oko 200 osoba sa ukupno 263 mana, koje su pregledane i posavjetovane. Jedan znatan broj pacijenata došao je iz okoline Zagreba i iz provincije. 80-torici preporučeno je liječenje u ambulanti: od ovih izostalo je 30 dijelom odmah, dijelom tokom liječenja. Uzrok tome bio je različit: veliko siromaštvo, koje je onemogućilo dulji boravak u Zagrebu; velika udaljenost od klinike; zaposlenost; o-

boljenja; preopterećenost sa obukom; nemarnost itd. Uspješno liječeno bilo je 44 osoba. Kod njih je mana ili posvema otstranjena ili u tolikoj mjeri korigirana, da ih praktično više ne smeta. Kod 6 osoba ostalo je ambulantno liječenje bez uspjeha. Kod uspješno liječenih slučajeva radi se u 20 slučajeva o mucanju, u 3 slučaja o histeričnoj nijemosti, a u 21 slučaju o raznim formama tepanja sa ili bez organskog defekta.

Uspješno liječeni slučajevi bili su tokom vremena u tri navrata demonstrirani pred Udruženjem liječnika (Društvo oto-neuro-oftalmologa). O naučnim opažanjima objelodanjeno je više znanstvenih radova.

II. Državna školska poliklinika

U septembru 1934 otvorio je Higijenski zavod na Drž. srednjoškolskoj poliklinici u Zagrebu jedno provizorno odjelenje za besplatno liječenje đaka sa manama govora pod mojim vodstvom. Tokom šk. god. 1934/35 vršene su u tom odjelenju pregledbe đaka srednjih učilišta, koji trpe na tim manama. Ovi pregledi, koji još nijesu posvema dovršeni, pokazali su, da je broj takovih đaka znatan, jer iznaša više od 2.3% svih učenika, kojih imade oko 12.000.

Dosada je pregledano i posavjetovano 276 đaka sa 292 mane i to muških 209 (sa 215 mana), a ženskih 67 (sa 77 mana).

Muških logopata imade procentualno gotovo 3 puta više od ženskih.

Pronađeno je 170 slučajeva mucanja. Od tih je oko 115 srednje teške, teže i najteže prirode, ostali su lakše prirode. Njima nasuprot stoji grupa od 122 druge mane; dobrim dijelom su to lakše forme tepanja (krivog izgovaranja jednog ili više glasova). Po tome se vidi, da mucanje i brojčano među manama govora stoji na prvom mjestu. K tomu dolazi, da mucavci većinom kudikamo teže duševno trpe i socijalno stradavaju od tepavaca, koji često uopće nijesu svjesni svoje mane.

Pokazalo se, da je radi uspješnog rada potrebna uska saradnja sa nastavnicima, njihovo zainteresovanje za ta pitanja i osobno pohađanje škola po liječniku-logopedu.

Nastojalo se, da se po mogućnosti dobije kontakt sa roditeljima logopata, pozivajući ih da dođu radi posavjetovanja i ispitivanja na polikliniku.

Na liječenje primljeno je oko 60 đaka, od kojih je jedan dio brzo izostao ili neredovito dolazio na liječenje, iako su imali dobre izglede za potpuni uspjeh. Kao razlog naveli su: preopterećenje sa obukom, veliku udaljenost, nedostatak vremena, oboljenje itd. No najvažniji razlog bio je po svoj prilici taj, što ni sa strane škole ni sa strane roditelja nije postojala dovoljna kontrola, i što dijete samo od sebe rijetko imade dovoljno konzekvence i strpljivosti, koja je potrebna da ustraje kod započetog liječenja.

Uspješno liječenih bilo je 36. Kod njih polučeno je ili trajno znatno poboljšanje ili potpuna korektura mane. Trajanje liječenja iznosilo je vrijeme od nekoliko tjedana do više mjeseci. Od uspješno liječenih 22 su mucala, a ostali su trpili na drugim manama, većinom na tepanju.

Za vrijeme ljetnih praznika 1935 održani su također tečajevi za logopate.

Eksternih đaka liječeno je 10, od ovih 7 sa znatnim, odnosno potpunim uspjehom, a ostala 3 još se nalaze u liječenju. Eksterni đaci došli su: po jedan iz Sr. Karlovaca, Splita, Bihaća, Tuzle, Peći, Senja i Vukovara, a trojica iz Sarajeva.

Koncem školske godine održano je roditeljima predavanje o ulozi doma i škole kod preprečavanja razvoja mana govora, a liječnicima-stažistima jedno višesatno predavanje o medicinskom i socijalnom značenju ovih mana, sa demonstracijom instruktivnih slučajeva. Ove godine održavat će se osim toga još predavanja đacima učiteljskih škola o higijeni govora i o postupku sa logopatima u školi.

III. Gradski školski ambulatorij. Koncem šk. god. 1934/35 počelo se i na osnovnim školama grada Zagreba sa pregledbom i popisivanjem učenika, koji trpe na manama u govoru (logopati). Ti pregledi vršeni su inicijativom Gradskog fizikata, a prema odluci Gradskog školskog odbora, kao predradnje za otvaranje odjelenja za mane govora na Gradskom školskom ambulatoriju početkom ove školske godine. Ustanovljeno je, da je broj logopata na osnovnim školama još znatno veći nego na srednjim: dok u srednjim školama od mana govora trpi oko 2.3%, u osnovnim školama trpi od njih oko 3.4% svih učenika, tako da se može uzeti, da među đacima osnovnih škola u Zagrebu, kojih imade oko 15.000, oko 500 učenika pokazuju manjak u govoru, počam od malenih nepravilnosti i obične zaostalosti u govoru, koje vremenom obično i same nestanu, pa do teških i najtežih mana, koje bezuvjetno iziskuju korekturu. Relativni broj muških i ženskih logopata u osnovnim se školama gotovo sasvim podudara, dok je u srednjim školama broj muških logopata gotovo 3 puta veći od ženskih. To dolazi otuda, što muška djeca mnogo više naginju mucanju, a broj mucavaca se do puberteta gotovo udvostručuje, dok kod djevojčica prevladava tepanje, koje tokom vremena znade samo od sebe nestati, tako da je broj tepavih iza puberteta znatno manji nego na početku osnovne škole.

* * *

Čitav dosadašnji rad na polju logopedije u Zagrebu vršen je od jedne osobe (liječnika-logopeda). Da je do sada urodio dobrim plodom, vidi se po znatnom broju uspješno liječenih, kojih imade oko 80.

No sve to smatram tek jednim početkom: broj djece sa tim manama toliki je, da se samo zajedničkim i složnim naporima mnogih može voditi uspješna i široko zasnovana borba protiv tih mana.

Potrebno je ne samo dosadašnje institucije izgraditi i proširiti, već također osnovati slične institucije i u drugim našim velikim centrima. A to je moguće samo nakon izobrazbe većeg broja specijalnih učitelja-logopeda i sestara pomoćnica, koje će u saradnji sa liječnikom logopedom raditi na polju pobijanja tih mana, bilo u specijalnim razredima za logopatsku školsku djecu prvih godišta, bilo u specijalnim tečajevima i ambulantama, bilo u savjetovalištima kod Domova narodnog zdravlja itd.

Treba da se stvori i u Jugoslaviji *logopedski pokret*, u kojem će sudjelovati svi faktori, koji su zvani i voljni da sudjeluju u borbi protiv tih mana, koje su od eminentne socijalne, medicinske i pedagoške važnosti. Za to dolaze u prvom redu u obzir: liječnici, pedagozi, psiholozi, fonetičari i javni radnici, kojima leže na srcu pitanja duševne higijene i uzgoja defektne djece.

Ovaj pokret trebao bi da bude usredotočen u jednoj moćnoj i velikoj „*Organizaciji prijatelja logopedije*", koja će imati dovoljnog autoriteta, da predobije za svoje lijepe i humane ciljeve javno mišljenje i one kompetentne faktore (Min. prosvjete, Min. soc. politike i nar. zdravlja, banovinske i gradske uprave), koji su zvani, da pruže zakonske i budžetske mogućnosti za stvaranje potrebnih logopedskih institucija.

VOJKO JAGODIĆ — Ljubljana:

Kriminalno-politični in kriminalno-pedagoški problem dravske banovine

V dravski banovini vznemirja zadnje čase javnost rapidno naraščanje zločinov moralno pokvarjene mladine. Odgovorni faktorji si niso povsem na jasnem, kje tiči pravzaprav vzrok teh pojavov, katerim ni mogoče prorokovati in določiti razvoja v pozitivno ali negativno smer ne v bližnjo ne v daljno bodočnost. Tudi javnost, ki daje od časa do časa duška v obsodbah in apelih, bodisi potom dnevnega časopisja, bodisi pri različnih zborovanjih in predavanjih, ki mimogrede zadenejo tudi ta socijalni, kulturni in gospodarski problem, izpričuje več ali manj popolnoma napačno pojmovanje o rešitvi tega vprašanja in v svoji desorientiranosti zvrača krivdo na levo in desno in tako se neredko zgodi, da še ti edini poizkusi zamro v novih senzacijah, ki imajo svoj izvor v kriminalno podtalnih s socijalnimi in gospodarskimi prilikami in neprilikami podprtih in podkre-

pljenih nepreračunanih „tajnih“ silah. In prav tako pojmovanje omenjenega problema je glavni vzrok, da se z ozirom na dokončno rešitev z dneva v dan vedno bolj oddaljujemo od pravilne rešitve, ki nima nikakih zamotanih, mističnih in tajnih pa bogsigavedi kakšnih primesi še, pred katerim bi morala kapitulirati vsa moderna in z uspehi potrjena dejstva. Na kratko povedano, manjka nam ljudi, ki bi zmogli izpeljati točno začrtan in premišljen program postopoma, mislim: od fundamentalnih potreb, preko nujnih razvojnih faz do končnega smotra. In prav ta ugotovitev najjasneje izpričuje stanje rešitve omenjenega vprašanja v dravski banovini.

Toda ta gola ugotovitev še ne zadostuje za osvetlitev celotnega položaja do vseh potankosti. Teh nekaj misli, ki jih bom navedel v naslednjem, naj bodo samo opozorilo, da se je v dravski banovini preveč omalovaževalo vprašanje moralno ogroženih otrok, kakor tudi mlajših in starejših maloletnikov, tako od strani banovine, kakor tudi države, pa tudi javnosti je pripisovati veliki delež, ki je, vkljub temu, da je neposredno prizadeta, izpričala veliko nezanimanje in sledila ter še vedno sledi raje senzacijam kakor pa skrbstvu kako odpomoči.

Socijalni položaj dravske banovine je v dobi gospodarske stiske brez dvoma težak, kakor povsod. In da je posledica težkega socijalnega položaja med narodom porast kriminala, ni treba še posebej pristavljati in utemeljevati. Pogled v sodne akte in stanje kaznilnic izpričuje, da ima kriminal največji razmah v delovskih centrih in krajih, kjer je odvisen življenski standart od vinskega pridelka, torej v vinorodnih krajih. K tema dvema ovirama pa mnogo pripomore tudi dotok iz obmejnih krajev, kjer se je, tudi radi socijalnih prilik, močno razvilo tihotapstvo. In če se sedaj nekoliko zamislimo v ta legla kriminala, pridemo do zaključka, da je dravska banovina za to kaj pripraven teritorij, ki ima vse pogoje. Industrijskih centrov, ki so po gospodarski stiski močno prizadeti, je v Sloveniji mnogo. Da Slovenci radi pijo, in da je vino eden glavnih pridelkov Slovenije je znano križem sveta, pa tudi, kar se tihotapstva tiče, nismo ravno na zadnjem mestu. Vse to nam dan za dnem potrjujejo časopisna poročila. Za nas najvažnejša pa je priprosta ugotovitev k temu dejstvu, da se grupira tudi največ moralno ogroženih in pokvarjenih otrok, ter mlajših maloletnikov prav iz teh krajev. Torej ves bodoči kriminalni kader.

Vprašanje starejših delikventov, onih, ki so že polnoletni, torej sami odgovorni za svoja dejanja, je v principu rešeno. Z njimi ima opravka justica, ki je že davno preskrbela vse potrebno, da je pravici zadoščeno. Delikvent pride pred sodnika, ki zločin obsodi, zločinca kaznuje. Kazen je v pretežni višini zapor. Jurist je opravil svojo dolžnost. Zanj je stvar rešena. V koliko je s tem socijalno in močno zamujeno življensko vprašanje delikventa v resnici rešeno, je drugo vprašanje. In da je

to pravzaprav najvažnejše, je nujno. Tu se pojavi tisti precep, pred katerim občuti človek oni veliki, zavestni ali podzavestni, strah pred bodočnostjo. Tu je tista skrajna meja in odločilni trenutek za, od družbe na podlagi zakona, obsojenega človeka. Komur je ta problem znan do potankosti in kdor ne izključuje smisla justice v pedagoškem izživetju, bo prišel do zaključka, da se tu konča in prične novo življenje — vredno ali nevredno. Vprašanje delikventov pa, onih, ki še niso dosegli polnoletnosti, ki še torej niso popolnoma odgovorni za svoja dejanja, je nekoliko drugačno. Pridejo pred mladinskega sodnika, ta zločin obsodi, zločinca pa — kaznuje. (Navidezna kontradikcija z zakonom za mlajše maloletnike in vzgojnimi primeri, ki pridejo tu v poštev, ni predmet razgovora in spada v posebno poglavje). Za nas je važno to, da pride mladoletnik v zavod, kjer naj se ga vzgoji in poboljša. Gotovo je tudi,da se šele tu začne najvažnejši proces, ki bo odločilen za celo njegovo življenje.

Tu naj si dovolim skromno opazko! „Iz malega raste veliko". Zakon prirode je tak. Starega in zakrknjenega zločinca spraviti na pravo pot je prav tako težko, kako izpeljati zvrhan voz, ki je v stranskem kolovozu do polovice obtičal v blatu. In če smo si danes, ko so izgledi moderne pedagogike sto in stokrat potrdili, da se iz mladega človeka da narediti vse, tudi na pravo pot ga pripeljati, potem je brez smisla tožiti nad tisoči mladih zanikrnežev in delikventov, ter vzbujati strah pred bodočnostjo. Zdaj lahko odkrito povem, da leži prav tu, v začetku zla, ves problem in nesodobnost naše kriminalne politike.

V kolikor je ta problem kriminalne politike splošen, je drugo vprašanje.

Po teh ugotovitvah se torej lahko ustavimo pri tozadevnih zavodih v dravski banovini. Dva sta: Banovinsko deško vzgajališče v Ponovičah pri Litiji in Zavod za poboljševanje mlajših maloletnikov pri deželnem sodišču v Ljubljani. Na teh dveh zavodih leži vsa peza najtežavnejšega pedagoškega problema: obvarovati in popraviti moralno ogroženo in pokvarjeno mladino pred občutnimi posledicami, tako njihovega lastnega življenja, kakor tudi škode, ki bi jo lahko imela človeška družba od njih. Da se pojmuje socijalna, kulturna in vzgojna naloga teh zavodov z vso uvidevnostjo in z vsemi podporami v vseh naprednih državah, nam pričajo najrazličnejša poročila. Zgodovinska osvetlitev zavodov v dravski banovini je za presojo in nadaljni načrt skoraj nujna. Oba zavoda sta bila prvotno združena v stavbi, ki je bila sezidana leta 1847 iz volila kanonika *Lovrenca Schluderbacha* na njegovo izrectno željo za vzgojo moralno ogrožene dece. Zavod je imel svojo stavbo, vrt, igrišče in vse pritikline za uspešno vzgojo ter se je vseskozi lepo razvijal in z zadovoljstvom vršil svojo nalogo, dokler se ni zgodilo, da je moral radi razširitve umobolnice zapustiti svojo stavbo. Leta 1930 je odšel en del, predvsem otroci, na banovinsko veleposestvo v Ponoviče,

drugi del, mlajši maloletniki, pa v prostore ljubljanske jetnišnice! Tako je položaj sedaj tak, *da v dravski banovini ni posebnega povsem samostojnega zavoda z lastno stavbo za vzgojo in poboljševanje moralno ogroženih otrok in mlajših maloletnikov,* ki je predpogoj za uspešno delo.

V Ponovičah sta dve inštituciji: posestvo in vzgajališče. Na prvi pogled je to popolnoma razumljivo in vsega priznanja vredno. Otrokom je treba zdravja, zraka, sonca in vode, ter dela v prosti naravi. Toda od bližje sodeč, ni tako. Posestvu, ki ima nalogo, da vzorno uredi gospodarstvo, in da postane čimpreje aktivno, ni vzgajališče popolnoma nič potrebno, nasprotno v nadlego mu je. Posestvo je v interesu svojega napredka vezano na stvari, ki morajo biti samo njemu na razpolago in zato ne more trpeti, da bi v specifično gospodarske stvari posegala uprava vzgajališča, čeprav bi upravičeno iskala prav v tem močno vzgojnih pripomočkov za svoje gojence. S tem pa, da uprava posestva najema za manj važna dela na polju tudi gojence zavoda, pa še daleč ni rešen poljedelsko-vzgojni značaj ponoviškega vzgajališča. Potem je treba bistveno pripomniti še to, da vzgajališče nima niti ped lastne zemlje, ki bi jo iz vzgojnih in gospodarskih vidikov moralo imeti. V stisnjenih prostorih, slabo opremljenih delavnicah, brez električne razsvetljave, brez kopalnice in jedilnice itd. se pač pri najboljši volji ne more storiti veliko. In vendar se prav v ta zavod stekajo vsi tisti otroci iz cele Slovenije, pred katerimi bi morali imeti strah in rešpekt! Kdor je odločil tako premestitev zavoda pod takimi pogoji, ni storil premišljeno, se pač ni zavedal dalekosežnih posledic. . . Tu stoji nerešen velik kriminalno-pedagoški problem dravske banovine.

Druga velika pogreška se je ob preselitvi zavoda storila s tem, da se je mlajše maloletnike priključilo ljubljanski jetnišnici! Vkljub veliki skrbi in prizadevanju, da se reši te mlade ljude, je vendar nemogoče preprečiti in zabraniti vse one slabe vplive, ki so jih deležni od arestantov. Zavest, da so med jetniki, kamor ne spadajo, krivično gledanje javnosti, in še to in ono, je pač stvar, ki se da popraviti samo na ta način, da zavod za poboljševanje mlajših maloletnikov dobi svojo stavbo, izolirano kakoršnihkoli stikov z jetnišnico. Da je to nujno potrebno, ni da bi še posebej utemeljeval. Torej je to že drugi bistveni kriminalno-pedagoški problem dravske banovine.

Oba ta dva kriminalno-pedagoška problema dravske banovine pa izpričujeta nujnost rešitve.

Čim se bo pristopilo k konkretnemu reševanju teh perečih vprašanj, ko bodo dana ugodna tla razvoju naše kriminalne pedagogike, potem bo mogoč vse drugačen vpogled v trenutno in bodoče stanje moralnega vprašanja naše mladine: potem ne bo več slepih in praznih apelov in obsodb, sile za reševanje in dvig moralno propale mladine se bodo lahko osredotočile na edino mesto, kjer bodo deležne stvarnih in strokovnih presojanj

in ukrepov. Potem bo očitek, da se je v dravski banovini omalovaževalo vprašanje moralno ogroženih otrok, kakor tudi mlajših in starejših maloletnikov od strani banovine, države in javnosti, popolnoma lahko izostal. Nič več ne bo veljal javnosti glas, ki ga je izrekel že pred skoro 30 leti pokojni mladinski sodnik Fran Milčinski: „Lahko se vam je sedaj zgražati nad gnusom in grehom, ko sedite na gorkem in vas je skrbna vzgoja, obvarujoč vas sleherne nezgode, spravila na varno in sigurno dobelega kruha. Da sta pa vam bila glad in mraz pajdaša mladosti, pijan oče in nemarna mati vzgojitelja in tema in mraz vaš vzduh, potem bi tudi vi bili lumpje, kakor gotovo veljajo naravni zakoni in tudi vi bi bili zapisani ječi in prisilni delavnici, ako vam ne bi priskočila na pomoč usmiljena rešilna roka. Vzgoja šele naredi človeka in komur človeška družba ni omogočila vzgoje, tistega naj tudi nikari ne hiti obsojat!"

NEKROLOZI:

JOSIP OČKO — Zagreb:

† Vinko Bek

umirovljeni ravnatelj i osnivač Zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu

Višnji je pozvao umorna putnika iz naše sredine, da položi račun o svome životu i radu. Svjetla lica stupio je vrli pokojnik Vinko Bek pred lice vječnoga suca, jer je cijeloga svoga života vršio najzdušnije svoju dužnost prema Bogu, otadžbini, narodu i svojim najbližima!

Rođen 1862 god. u Podravskim Podgajcima, polazio je pučku školu u Cerniku kod Nove Gradiške, nižu realku u Osijeku i preparandiju u Zagrebu. Još kao mlad učitelj svim marom i žarom svojih snaga uma i srca uznastojao je, kako bi pitanje uzgoja slijepe djece u ona vremena i kod nas došlo u obzir, pa da se i naša slijepa djeca oslobode barem duševne tmine, kad im je maćuhinska narav već dosudila takav teški jad — gubitak očnjega vida!

Svojim plemenitim pregnućem dao se na teški posao i nije žalio niti moralnih niti materijalnih žrtava, da se i kod nas osnuje zavod za odgoj slijepe djece, kakvi su zavodi u kulturnome svijetu u ono vrijeme već davno postojali. Da svoju svrhu sigurnije postigne, putovao je u svrhu studija u inostranstvo, a da pobudi što veći interes za obuku slijepaca priredio je još 1886 god. djelce „Ob uzgoju slijepaca", dok je 1889 god. ugledala svjetlo njegova knjiga „Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe". Godine 1890 izlazi prvi broj njegova časopisa „Slijepčev

prijatelj", koji je poslije izlazio do 1896 god. kao „Prijatelj slijepih i gluhonijemih".

Već prije nastojao je Bek oko osnutka Društva sv. Vida, koje bi imalo zadaću osnovati uzgojni zavod za slijepu djecu. Kada je pak 1892 god. premješten u Zagreb, stekao je u prosvjetnom šefu kod tadanje kr. zemaljske vlade dru Isidoru Kršnjavome protektora svoje ideje. Tako kr. zemaljska vlada, pobuđena radom pokojnoga Beka, otvori u septembru 1895 godine sama iz svojih sredstava zavod za odgoj slijepe djece, dočim je Društvu sv. Vida, koje se međutim također pobudom vrloga pokojnika osnovalo, preostala zadaća da se brine za naše odrasle slijepce.

Za upravitelja osnovanoga zavoda za odgoj slijepe djece bude postavljen Vinko Bek, koji je svojim neumrlim nastojanjem za relativno vrlo kratko vrijeme svoga službovanja na zavodu (svega 4 godine!) postigao zamjernih uspjeha, a tragove njegova blagoslovenoga rada nisu mogle izbrisati niti mnoge nevolje, koje su kasnije stizavale tu ustanovu.

Godine 1889 razriješen je Bek službe na zavodu za odgoj slijepe djece, jer mu je bila povjerena uprava Doma slijepih radnika, gdje je do svog umirovljenja, odnosno do privremenoga prestanka djelatnosti spomenutoga doma, uložio sve svoje sile, kako bi našim slijepim sugrađanima njihov teški život učinio što snošljivijim.

U svome je životu, poput ostalih velikih pregaoca na tome polju rada, također doživljavao teških razočaranja, ali kao stručnjak pedagog slijepih energično je takve pojave dočekivao i trpio.

Život našega pokojnika bio je sjajno zrcalo, bio je dragocjen, jer je bio ispunjen silnim marom i očitom radinošću. Prema njegovome nastojanju bio mu je i cio karakter: svakoga, koji bi od njega zatražio kakav bilo savjet, najpripravnije bi i najnesebičnije susretao. Zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu gubi ne samo svog osnivača, već i velikoga prijatelja i saradnika, koji je zavodu od prvoga početka odredio smjernice zdravoga djelovanja.

Mnogi njegovi slijepi pitomci nikada neće moći zaboraviti štovati u pokojnome Beku svoga pravog oca, iz čije su ruke primali tolika dobra i potpore, iz čijih su usta savjeti i pobude dvostruko vrijedili, jer su uvijek dolazili iz čistog i toploga srca.

Slava vrlome pokojniku!

* * *

Na glas o smrti poč. Vinka Beka uputio je pretsednik Udruženja g. Ramadanović njegovoj porodici sledeći telegram:

„Vest o smrti počivšeg Vinka Beka duboko nas je potresla, jer među živima više nema čoveka koji je prvi u Hrvatskoj pohitao da se pomogne onim bićima što su bez očnjeg vida putem školovanja i zbrinjavanja u zavodu u Zagrebu, pa stoga o-

sećajući taj nenaknadivi gubitak nastavnici koji sačinjavaju Udruženje nastavnika škola za defektnu omladinu u našoj zemlji sa svojim pretsednikom sudeluju iskreno s Vama u prevelikom bolu i izražavaju osećaje dubokog saučešća.

Pretsednik Udruženja,
V. Lj. Ramadanović, s. r.“

G. Ramadanović uputio je isto tako porodici pokojnikovoj telegram saučešća u svoje ime lično, kao i u ime šlićenika i Uprave Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja“ u Zemunu.

МИЛОШ П. ПАВЛОВИЋ — Сарајево:

† Ото Глекл (O. Glöckl)

— IN MEMORIAM —

Изненадно, од срчане капи, умро је, 23 јуна о. г., недавно пуштен из концентрационог логора и болнице у Винер Најштату, најбољи школски реформатор данашњице *Ото Глекл*, учитељ и дугогодишњи претседник Месног школског одбора у Бечу.

Можда нигде више, као у Бечу, после оснивања републике Аустрије, није учињено на пољу основног народног школства. Одмах и непосредно по формирању аустријске републике, Глекл, као један од идејних и убеђених чланова социјалне демократије, улази у владу републике као државни потсекретар у Министарству унутрашњих послова а потом у Министарству просвете. На овом државном послу Глекл, некад млади учитељски борац за слободу школе и слободу савести, почиње изграђивати основе школске реформе, која је само у Бечу спроведена, те по изласку Глекловом из владе, он постаје само претседник Месног школског одбора у Бечу, да би и даље продужио рад на већ формираној просветној политици града Беча. И баш као организатор и претседник овог просветно-школског тела, Ото Глекл је конструктивним пословањем у њему изградио велико и непролазно дело, дело живота и рада, дело будућности детета и слободне народне школе. Идејне смернице његовог социјално-педагошког настојавања у изградњи бечког школства, обележене су његовим реформама, практично изведеним у самој школи, непосредно на детету, ослањајући се на његове животне и социјалне захтеве. Основни принципи бечке реформне школе, које је Глекл прокламовао, базирају на основним захтевима живота и животне радне заједнице. Он је стару школу, по-

знату под именом „школе учења“, заменио новом, савременом, радном школом, која је основа животној радној и конструктивној заједници будућег корисног члана друштва-детета. У старој школи, школи учења, сва пажња обраћана је на памћење дечје; учитељ је давао, тумачио, причао а дете је то „примало, асимилирало, гутало“. Стара школе беше „Прокрустова постеља за дете“.

У радној школи, пак, учитељ је старији друг, брат, сестра и као такав, он води разредну заједницу путевима колективних жеља и схватања, као и индивидуалних одговарајућих стремљења. У таквој школи, дете сâмо, непосредно, добро упућено и згодно обавештено, уз проматрање на темељу здравих инстинката и стеченог искуства — тече знање интересантним путем у групи, преживљујући догађаје, радње и скупне разредне манифестације духа у тражењу себе. Овај пут није ознака једино васпитања деце за саморад и самосталност, већ он пружа и ону жељену могућност, да дете учествује у оној дивној дечјој радости, да је оно нешто сâмо открило, изнашло, да је то уистини дело труда његовог и његове заједнице.

И, ко је само једампут имао прилике да присуствује наставном раду у једној новој бечкој школи, морао је осетити оно пријатно задовољство, да види, како се из другарски присног и пријатељски интимног разговора између учитеља и ђака формира оно сигурно, оно поуздано и опробано сазнање, сазнање без заблуда, равно култу. Само онај, који је хтео да уђе у суштину ове школе, управо ове животне школске радне заједнице, тај је могао да оцени сву величину и културно-револуционарну вредност Глеклове школске реформе у Бечу. Деца у овим школама, без обзира на разлике социјалних и економских односа њихових родитеља, добијаху обавезно и бесплатно књиге и сав школски материјал за рад. Нарочито треба истаћи чињеницу, да ни једно ђаче није смело бити жигосано именом нижег, горег, лошијег и уопште инфериорним зато, што је дете радниково, праљино, сироче и сл. Сиромашна деца добијаху и исхрану у овим школама.

Једном речју, школа је увек била израз социјалне и културне висине своје средине. Зато је после фебруарске катастрофе 1934 г., када је социјалистички покрет аустријске републике изгубио битку, дошло до одговарајуће клерикалне освете. Глекла ухапсише у његовој канцеларији, баш кад је дограђивао нов наставни план нове, већ опробане и сраживеле са народом, школе. Провео је много времена у концентрационом логору и болници у Винер Најштату, заточеничким животом, што даје повода једној групи чувених европскик педагога, међу којима видимо А. Ферijера, П. Бовета и др., да у духу потпуне објективности и изнад свих обзира филозофских, политичких и религијских, упуте Министру просвете а-

устријске републике следећи апел: „Ми, васпитни радници разних земаља, припадајући свима правцима политичким, религиозним и филозофским, побуђени смо да изразимо своје признање онима, који су реформисали бечку школу, коју су многи од нас видели на лицу места. Желимо да се настави ово дело на радост деце и напредак педагошке науке и да они радници, који су томе послу одано служили, наставе да својим искуством користе и својој земљи и иностранству". Глекл је пуштен из заточења по оном правилу, да нико не сме да умре у логору и тамници, јер треба рачунати са јавним мњењем Старог и Новог света.

Данас, кад у бечким основним школама нема више Глекловог духа, када је школа учења на помолу и када слободно дечје резоновање и психолошко преживљавање догађаја и колективни конструктиван рад у радној школи треба да замени опет позната „дресура" и „бон-тон" стармалих, бечке школе преживљују једну од оних социјалних криза, која треба и мора друге народе и њихове школске посленике потсећати на високу вредност слободне, животне, радне и конструктивне школе.

Покољења ће умети ценити и оценити вредност и величину неимара садашњице. Велико животно дело Глеклово остаће у повесници школства велика и блистава страна напора великих и неуморних социјалних неимара, у које несумњиво треба убрајати и поч. Ота Глекла, коме *нека је слава и хвала!*

† MUDr Karel Vymola

redovan profesor Karlovog univerziteta u Pragu, pretsednik „Društva za staranje o gluvonemima u ČSR" itd. itd.

U svom stanu u Pragu umro je u noći 1 oktobra o. god. u 72 godini života univerzitetski profesor Dr Karel Vymola, poznati češki naučni i socijalni radnik.

Rođen je 9-I-1864 god. u Ptenu kod Prostejova (Moravska). Po završenoj gimnaziji odaje se studiju medicine i 1892 bude promovisan u Pragu. Već kao medicinar posvetio se s mnogo volje otolaringologiji i 3 godine pre promocije postaje asistent pri bivšem češkom ambulatoriju za bolesti uva, nosa i grla. Posle promocije postaje asistent na novo uređenoj češkoj ušnoj klinici prof. Kaufmanna. Habilitovao se 1902 god. i kao docent mnogo je nastojao oko toga da se organizuje češka poliklinika u Pragu. Godine 1913 postaje vanredni, a 1933 god. redovan profesor Karlovog univerziteta.

Dr Vymola je u prvome redu naučni radnik. Njegov naučni rad vrlo je bogat. Najpre se on zainteresovao za bakterio-

logiju i otišao je u institut prof. Hlave, gde je 1901 god. počeo spremati svoju habilitacionu radnju „O infektivnom skleromu". Skleromu je posvetio docnije više svojih naučnih rasprava, ali njegov habilitacioni spis ostaje kao jedan od najboljih radova o tome problemu u češkoj stručnoj literaturi. Od značajnih radova pokojnikovih da spomenemo samo još ove: „O trepanaciji mastoidnog nastavka" — „K terapiji akutnih upala srednjeg uva" — „O smetnjama gornjih kanala za disanje" — „Šarlah i Löflerov bacil" — „*Cladotrichosis lacunaris* krajnika i grkljana" — „O terapiji tipične otoskleroze" — „O ispitivanju nosnih šupljina pri šarlahu" itd. Zanimao se još problemima terapije tuberkulove uva, raka gornje čeljusti, ispitivanja sluha, gluhonemosti itd. i o tome pisao naučne i popularne rasprave.

Aktivno je učestvovao u čehoslovačkom lekarskom znanstvenom pokretu i do nedavna bio je pretsednik Otorinolaringološkog društva. Kao profesor univerziteta bio je uzoran pedagog i vaspitao je čitav niz odličnih lekara-specijalista za bolesti uva, nosa i grla.

Svoj plodni život nije prof. Vymola ispunio samo naučnim radom; najveći i najtrajniji spomenik postavio si je on svojim radom na području staranja za gluvoneme. S gluvonemima on se pobliže upoznao u svojoj stručnoj lekarskoj praksi. Ali tu se on nije zadržao samo na lečenju gluvonemosti, tim više što je znao da se velikoj većini gluvonemih ne može više pomoći. Zato se zainteresovao kako je postarano za gluvoneme u Češkoj tj. kako stoji u pogledu njihovog obrazovanja u školama i zavodima, i šta je za njih učinjeno docnije po završetku školskog obrazovanja. Tadanje stanje staranja za gluvoneme nije ga zadovoljavalo: niti je u zavodima bilo dovoljno mesta za svu gluvonemu decu, niti su unutrašnja organizacija tih zavoda i nastava u njima odgovarali zahtevima vremena. Zato je Dr Vymola ponudio svoju saradnju, kad je doznao da se u okviru društva „Zemaljska skrb za mladež" raspravlja o organizovanju staranja o gluvonemima. Tako je 1915 god. postalo današnje „Društvo za staranje o gluvonemoj deci u ČSR", čiji je on pretsednik bio od njegova osnivanja pa sve do svoje smrti.

Celokupna aktivnost društva usko i nerazdvojno je vezana za ime i ličnost Dr Vymole. Već 1916 god. uredilo je društvo Zavod za gluvonemu decu u Pragu II, gde se u svima razredima učilo samo češki (u dotadanja 4 crkvena zavoda za gluvoneme postojali su češki i nemački razredi). Nešto docnije osnovana je bila i produžna (zanatska) škola za gluvoneme u tom zavodu. Inicijativom društva uredio je grad Prag školu za gluvonemu decu s područja grada Praga. Godine 1922 otvorilo je društvo i drugi svetovni zavod za gluvoneme u Dol. Lukavici kod Plznja.

Prof. Vymola nastojao je da se za oba društvena zavoda izgradi moderna i celishodna zgrada u Pragu, gde bi školsko staranje moglo biti dopunjeno staranjem kliničkim. Društvo je svoju desetogodišnjicu (19 5) proslavilo polaganjem temeljnog kamena za novu zgradu zavoda u Pragu — Radlicama, a već iduće — 1926 — godine spojila su se oba zavoda (praški i donjolukavički) pod strehom zavoda u Radlicama. Taj zavod nosi u počast Dra Vymole a u znak priznanja za njegove zasluge ime „Vymolov zavod za gluvonemu decu".

Kad je zemlja Češka preuzela zavod u Radlicama obratilo je Društvo pažnju na gluvoneme šegrte i zakupilo za nje dom u Smichovu (Radlická 5), gde oni imaju punu opskrbu, a time se daje sposobnima gluvonemim prilika da kod majstora u Pragu izuče kvalitetne zanate. U poslednje vreme obraća se pažnja i na logopatsku decu.

Prof. Vymola je vazda zagovarao potrebu saradnje lekara s učiteljima gluvoneme dece i zato je priređivao za učitelje kurseve u kojima su predavali univerz. profesori. Za informisanje javnosti osnovao je časopis „Obzor hluchonemych".

Pokojnik je bio i iskren prijatelj našeg naroda i saradnik našeg lista. U ranijim godištima „Glasa nedužnih" objavljena je

njegova rasprava: „O higijeni ušiju, nosa i gornjih delova organa za disanje“ (god. 1929 str. 337 — 342 i god 1930 str. 16 — 21).

Smrt profesora Dra Vymole težak je gubitak i za češku nauku i za gluvoneme u bratskoj Čehoslovačkoj. Prestalo je da bije jedno toplo srce, koje je nesebično volelo gluvoneme i nastojalo da im uvek i u svakome pravcu pomogne. I naša revija pridružuje se bolu onih koji teško oplakuju smrt velikog pokojnika. Neka je večna slava i spomen svetloj uspomeni njegovoj!

F. M.

* * *

Pretsednik našeg Udruženja g. Ramadanović uputio je na vest o smrti Dra Vymole telegram saučešća Društvu za staranje o gluvonemima u ČSR sledeće sadržine:

„Poraženi bolom zbog smrti svog saradnika na humanom polju i odanog prijatelja našeg naroda počivšeg Dra Karla Vymole, redovnog profesora Karlovog univerziteta, nastavnici škola za defektnu decu sa svojim pretsednikom Vas mole da od njih u ovom tužnom času kao i od svih ostalih socijalnih i prosvetnih radenika primite izraze najiskrenijeg saučešća i bratski jugoslovenski pozdrav.

Pretsednik:
Ramadanović, s. r.“

Opelo Dr Vymole izvršeno je u petak, 4 oktobra u crkvi sv. Vojtecha u Pragu, a onda je telo pokojnikovo prevezeno u rodno mesto njegovo i tamo sahranjeno u porodičnoj grobnici.

† Јован П. Јовановић

Дана 24 октобра о. год. умро је у Београду познати наш просветни радник *Јова П. Јовановић*, обласни школски надзорник у пензији.

Његовом смрћу нестало је из наших учитељских редова једно крупно име, једна значајна појава. Његова дела јесу значајна, а његова делатност многострана. Много је радио поч. Јовановић у Српском учитељском друштву нарочито пре рата. На скупштинама био је он један од најнеуморнијих предавача и известитеља, као функционер увек савестан, целом душом предан послу, трезвен и разборит. Његова је не мала заслуга што је почетком овог столећа дошло до првог додира међу југословенским учитељством из ондашње слободне Краљевине Србије и југословенских делова бивше Аустро-угарске. Покојник присуствује 1905 год. свечаном откривању споменика Прешерну у Љубљани, онде долази у лични додир са словеначким друговима. Остаје доцније веза преко кореспонденције, већ следеће године (1906) долази млади словеначки учитељ Гангл са шесторицом другова у Београд на учитељску скупштину. На годину опет (1907) предводи поч. Јовановић цео Главни одбор српског учитељског удружења да присуствују скупштини словеначког учитељства

у Љубљани. Лед беше пробијен и узајамне посете све су чешће, међусобно упознавање и зближење све веће.

У „Учитељу“ марљиво је покојник сарађивао све до своје смрти. Сам с још неколицином другова покреће лист за просветно-школска питања „Просвету“, која је излазила 9 година, а доцније „Породицу“ лист за шире народне слојеве. Нажалост „Породица“ је после годину дана морала престати да излази. Сем тога писао је поч. Јовановић и засебна педагошка дела и читанке за основне школе. Дакле, не само на подручју организацијске делатности већ и на пољу литерарно-педагошког рада засејао је покојник многу плодну бразду. Познавање скоро свих словенских језика па и неких страних омогућавало му је да прати страну педагошку књижевност. Поч. Јовановић беше и одличан есперантиста и његова есперантска граматика је и данас много у употреби. Бавио се теоријски и практично са пчеларством па је и ту постигао видне резултате. Уређивао је лист „Пчелар“.

У целој својој каријери (заузимао је положај референта па шефа кабинета Мин просвете те обласног школ. надзорника) задржао је пок. Јовановић своје главне карактерне особине: многостраност, неуморну радну енергију, жељу за непрестаним усавршавањем, савесност и преданост послу.

Трајан му и светао помен!

Ф. М.

† Bohumil Zelenka

inspektor i šef odeljka za specijalno školstvo u čehoslovačkom Ministarstvu prosvete u Pragu.

Specijalno školstvo u bratskoj Čehoslovačkoj pretrpelo je u kratkom razdoblju dva teška udarca. Prvi udarac je smrt Dr Vymole, čijoj uspomeni također u ovoj svesci posvećujemo nekoliko redaka, a drugi udarac je smrt insp. Bohumila Zelenke, dugogodišnjeg radnika na polju specijalnog školstva u bratskoj Republici.

Posle dugog bolovanja preminuo je on u sredu, 11 septembra o. god. u svome stanu u Pragu. Teška bolest slomila je konačno ovog neumornog radnika koji nije poznavao odmora ni predaha, pa ni onda kad je znao da će to morati da plati svojim zdravljem. Pa i bolestan, telesno iscrpljen podnosio je s rezignacijom svoje patnje i — radio.

Poč. Zelenka bio je zaista fanatik rada. Već kao mlad učitelj na češkom Jugu postaje on ubrzo pretsednik učiteljskog udruženja u Budjejovicama i razvija tamo živu delatnost. Posle bude premešten u Prag, gde se posvetio vaspitanju abnormalne dece i dugo godina radio na pomoćnoj školi u Smichovu. Pred nekoliko godina preuzeo je posle penzionisanja insp. Zemana nje-

govo mesto u Ministarstvu prosvete, koga je zauzimao s puno uspeha i predanosti poslu sve dok ga bolest nije prisilila da ode u penziju.

Sem rada u školi i u Ministarstvu radio je poč. Zelenka mnogo i u raznim društvima, naročito u učiteljskim. Dugo godina bio je gospodarski vođa literarno-izdavačkog preduzeća učiteljskog „Dedictvi Komenského" i u najteže vreme, za doba Svetskog rata, uspešno i sigurno vodio poslovanje udruženja. Njegovom zaslugom uređeno je „Bolzanovo samostalno učiteljsko sirotište". On je bio na čelu Centralne učiteljske kreditne zadruge, dugo vremena bio je sekretar komisije za zaštitu dece i mladeži u Smichovu itd. itd.

Svojom neumornom radinošću, kao prosvetni i javni radnik i svojim ličnim vrlinama, kao čovek, ostaviće pokojnik trajnu uspomenu iza sebe. Slava njegovoj uspomeni! F. M.

Izveštaj o II redovnoj godišnjoj skupštini Udruženja

II redovna godišnja skupština Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije (za 1935 godinu) održana je u Ljubljaní 23 i 24 avgusta o. god.

Skupština je bila lepo posećena: prisustvovalo joj je preko 100 članova od 156, koliko svega Udruženje broji. Poseta bi bez sumnje bila i brojnija, da nam je Ministarstvo saobraćaja odmah odobrilo povlasticu u $^1/_4$ cene. Ali Ministarstvo je prvu molbu negativno rešilo, pa je u našoj dnevnoj štampi — beogradskim, zagrebačkim i ljubljanskim novinama — objavljeno oko 10 avgusta da učesnici skupštine mogu da koriste samo svoju redovnu povlasticu u pola cene. Tek na naknadnu intervenciju Udruženja odobrena je povlastica u četvrt cene na vozovima odlukom M. S. broj 16187/35 od 17 avgusta 1935 god. o čem je Udruženje izvešteno 19 avgusta. O tome je članstvo bilo obavešteno neposredno pred samu skupštinu: beogradski listovi („Politika", „Pravda" i „Vreme") doneli su tu objavu 20 avgusta, a zagrebački i ljubljanski listovi („Novosti", „Jutarnji list", „Obzor", „Slovenec" i „Jutro") tek 21 avgusta. Svakako da je ova okolnost kriva da mnogi članovi, koji bi inače skupštinu posetili, nisu došli.

Prvi gosti iz unutrašnjosti počeli su da stižu već u sredu 21 avgusta uveče. Među prvima stigao je pretsednik Udruženja insp. V. Ramadanović sa svojom gospođom i jednom grupom članova iz Beograda i Zemuna. Organizaciju dočeka, smeštaja i prehrane izveli su naši ljubljanski drugovi besprekorno: pri svim vlakovima dočekivali su goste članovi odbora za organizaciju

skupštine, davali sve potrebne informacije, razvodili u prenoćišta itd. Celokupna organizacija tehničke strane skupštine bila je odlična, i naša puna zahvalnost pripada ljubljanskim drugovima iz pomenutog odbora pa i ostalima van odbora; svoju dužnost domaćina ispunili su besprekorno i time dokazali svoje visoke organizatorne sposobnosti. Sve se odvijalo tačno po utvrđenom programu čije smo detalje doneli u junskoj svesci „Glasa Nedužnih". U odboru ljubljanskih kolega, kojemu je na čelu bio kol. Ljubo Dermelj a kao njegov zamenik kol. J. Mihelič bili su sledeći kolege i kolegice: Lebarjeva, Vodetova, Levčeva, Pianeckijeva, Podkrajškova, Grm, Mazi, Kunst, Erbežnik, Dermelj Mirko, Puhar, Ogorelec, Dostal, Omerza i Rupnik. Svi su oni požrtvovano radili u pojedinim otsecima (za doček i smeštaj, za predavanja, za izlete itd.). Većini učesnika skupštine bilo je dato besplatno i udobno prenoćište u internatu Gluhonemnice, drugi su bili smešteni delom u hotelima, delom privatno. Ishrana u hotelima i menzama uz unapred utvrđene i solidne cene.

U četvrtak, 22 avgusta održana je u 17 h u zgradi Gluhonemnice zajednička sednica Upravnog i Nadzornog odbora Udruženja. Prisustvovali su svi članovi oba odbora sem kolega: Matića, Marjanovića, Meandžije i R. Popovića te kolegice Zorke Popović, koji nisu bili na skupštini. Pošto je pretsednik g. Ramadanović pozdravio prisutne, pročitani su i usvojeni izveštaji sekretara, blagajnika, knjižničara i Nadzornog odbora. Potom je urednik časopisa podneo svoj iscrpni izveštaj koji je usvojen zajedno s s njegovim predlozima: 1) da se časopis od 1 januara 1936 god. štampa na jeftinijoj hartiji i 2) da se iz časopisa izbaci rubrika „Vesti iz organizacije", a da Udruženje izdaje redovno svoj mesečni hektografisani bilten koji će se slati svima članovima besplatno. Na ovaj način pojeftiniće se troškovi oko izdavanja časopisa i dobiće se više mesta za članke stručne sadržine i ostale redovne rubrike u časopisu. Posle toga upoznao je urednik članove oba odbora s glavnim mislima svog referata „Aktuelni problemi našeg specijalnog školstva i zadaci našeg Udruženja" pa je i tu konstatovana puna saglasnost s izlaganjima u referatu. Pošto su rešena još izvesna tehnička pitanja u vezi s radom skupštine, zaključio je pretsednik u 19 časova sednicu.

U 20 časova održano je drugarsko veče u hotelu „Bellevue", gde su gosti iz unutrašnjosti zajedno s ljubljanskim kolegicama i kolegama proveli nekoliko ugodnih časova u izmeni misli, zabavi, šali i pesmi.

Sutradan, u petak 23 avgusta otvorena je godišnja skupština u svečanoj dvorani Gluhonemnice koju je za ovu zgodu s puno umetničkog smisla ukusno dekorisao cvećem, vencima, zelenilom, zastavama i slikarna kol. Ivo Erbežnik, nastavnik Gluhonemnice. Skupštinu je nešto iza 10 časova u prisustvu uglednih gostiju: zastupnika vlasti i korporacija, zastupnika ljubljanske dnevne štampe — i više od 100 članova otvorio svečanim go-

vorom pretsednik Udruženja insp. *Veljko Lj. Ramadanović.* U početku svoga govora komerirao je uzbudljivim rečima tragičnu smrt Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja, kome su prisutni odali počast ćutanjem od 3 minuta i uzvicima: Slava Mu!

Par iskrenih i toplih reči uputio je iza toga pretsednik Nj. Vel. Kralju i cela skupština prihvatila je spontano i oduševljeno njegove uzvike: Da živi Nj. Vel. Kralj Petar II! — Da živi ceo uzvišeni Kraljevski Dom Karađorđevića!

Iza toga pročitao je pretsednik pozdravne depeše, koje je skupština aklamacijom i aplauzom usvojila.

Nj. Vel. Kralju poslata je sledeća depeša:

„Nj. Vel. Kralju Petru II

Budva

Članovi Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije sakupljeni u Ljubljani na svojoj drugoj redovnoj godišnjoj skupštini, pozdravljaju sa najvećom odanošću Vaše Veličanstvo sa toplim željama, da Vas Bog poživi za dobro svega naroda i na slavu naše velike otadžbine.

Pretsednik:
Ramadanović, s. r."

Telegram Nj. Vis. Knezu-Namesniku glasi:

„Nj. Vis. Knezu-Namesniku

Bohinj

Članovi Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije sakupljeni u Ljubljani na svojoj drugoj redovnoj godišnjoj skupštini pozdravljaju Vaše Kraljevsko Visočanstvo i šalju Vam izraze svoje nepokolebive vernosti i odanosti.

Pretsednik:
Ramadanović, s. r."

Gj. Ministrima prosvete, pravde, socijalne politike i narodnog zdravlja upućeni su telegrami ove sadržine:

„Članovi Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije sakupljeni u Ljubljani na svojoj drugoj redovnoj godišnjoj skupštini pozdravljaju Vas, Gospodine Ministre, s uverenjem da će kod Vas uvek naći razumevanja za potrebe škola za defektnu decu.

Pretsednik:
Ramadanović, s. r."

Konačno je upućen telegrafski pozdrav i skupštini Jugoslovenskog učiteljskog udruženja:

„XV glavnoj skupštini J. U. U.

Sarajevo

Jugoslovenski nastavnici specijalnih škola okupljeni na svojoj drugoj redovnoj skupštini u Ljubljani pozdravljaju iskreno bratsku skupštinu želeći joj plodan i uspešan rad.

Pretsednik:
Ramadanović, s. r."

Po usvajanju pozdravnih depeša pozdravio je pretsednik iskrenom dobrodošlicom visoke goste: zastupnika Ministra prosvete banskog školskog nadzornika Drnovška, zastupnika Ministra pravde višeg državnog tužioca Dr M. Grassellija, zastupnika Ministra soc. politike i narodnog zdravlja Dr Karlina, pretstavnika ljubljanske gradske opštine podnačelnika prof. Jarca, zastupnika biskupa Dr Rožmana kanonika Volca, izaslanike Univerziteta profesore Dr Ozvalda i Dr Šerka, pretsednika Profesorskog društva prof. Grafenauera, pretstavnika Apelacionog suda Dr Krajnca, direktora Učiteljske škole Marolta, pretstavnike humanitarnih društava Vitu Zupančičevu, Dr Dragaša i Dr Stesku.

Prisutnim pretstavnicima ljubljanske dnevne štampe uputio je pretsednik par toplih reči naglašavajući vaspitnu ulogu štampe u javnom životu, jer ona nema zadatak samo da obaveštava, još manje sme da živi samo od senzacija i da s njima hrani publiku, već je njen glavni zadatak da formira *javno mišljenje*, da upoznaje najšire narodne slojeve s problemima savremenog socijalnog života i da im sugeriše načine i sredstva za rešavanje tih problema. — Moramo odmah istaći, da se ljubljanska dnevna štampa pokazala na zamernoj visini: svi ljubljanski dnevni listovi bez razlike donosili su opširne i objektivne izveštaje sa skupštine i članke s tim u vezi. Naročito opširno pisali su glavni listovi „Slovenec" i „Jutro". Pored njih ističemo još „Glas naroda" i „Slovenski narod". Svima redakcijama pripada naša puna zahvalnost!

Pošto je pretsednik pozdravio još zasebno univ. prof. Dr Šerka i zahvalio mu na tome što se primio da održi predavanje na skupštini, onda kolege iz ljubljanskog pripravnog odbora i ostalo članstvo, produžio je dalje:

„Dozvolite mi samo par misli o značaju i zadatku ove skupštine, pre nego pređemo na sâm rad.

Pre svega, jasno je da skupština za nas nije luksuz: ona zahteva od svakog pojedinca materijalne žrtve da na skupštinu dođe. Svaki naš član mora sâm da snosi sve troškove oko toga, nema tu subvencioniranih delegata. Možda to s jedne strane upliva nepovoljno na broj posete, ali zato s druge strane bezuvetno mora da povoljno utiče na kvalitet i kvantitet skupštinskog rada. Pod ovim okolnostima, koje maločas istaknuh bilo bi nerazumno dozvoliti da nam skupština bude samo gola i isprazna formalnost. Ne! — naša skupština mora da bude pre svega mesto, gde ćemo se dogovoriti o našem radu u organizaciji, gde ćemo izmenom misli proširiti s jedne strane svoje duševne vidike, o-

bogatiti svoje stručno znanje, a s druge strane opet napojiti svoja srca ljubavlju za težak posao, pun odricanja, koga radimo — skupština mora da bude mesto, gde ćemo dobiti novih ideala, gde ćemo očeličiti svoju volju da istrajemo uprkos svim nedaćama.

Prirodno, da se na skupštini mora pre svega napraviti *bilans rada,* da bi se videlo šta se radilo i s kakovim uspehom; da bi se ukazivanjem na event. greške i propuste onemogućile nove greške i novi propusti. O tome t.j. o radu Udruženja od prošle skupštine do danas ne mislim da govorim. To ćete moći da čujete iz izveštaja Upravnog i Nadzornog odbora i da ocenite prema svojoj uviđavnosti a uz punu slobodu kritike. Vreme od 8 meseci, koliko nas deli od prošle skupštine, nije bogzna kako dugačko, pa ni rezultati nisu mogli da budu naročito veliki. Ipak držim da smem dati sintezu svega u jednoj jedinoj rečenici: *danas vidimo da Udruženje ima u punoj meri svoj „raison d'être" i da se u njegovome radu opaža, da je ono konsolidovano, da stoji na sopstvenim, čvrstim nogama.* A to je dosta.

Ipak ne mogu a da samo letimično ne spomenem najznačajnije uspehe i tekovine naše u ovoj godini:

Najvažniji uspeh u unutrašnjem radu Udruženja jeste, bez sumnje, u tome što se uspelo da se počne izdavati stručni časopis „Glas nedužnih", čije 3 dosad izašle sveske obećaju da će se vremenom uspeti, da časopis ostvari sve lepe nade koje u njega polažemo.

Od ostalih uspeha, koji ne zavise direktno od nas samih, da pomenem samo dva:

1) Donet je Pravilnik o stručnoj spremi nastavnika za defektnu decu. Iako on možda ne pretstavlja najidealnije rešenje problema a u skladu s našim željama, ipak ga moramo najiskrenije pozdraviti, jer je njime — makar samo i provizorno — rešeno pitanje spremanja stručnog podmlatka i s te strane obezbeđen kontinuitet u razvoju našeg specijalnog školstva.

2) Paragrafom 77 tačka 5 novog Finansijskog zakona odobren je kredit od 150.000 dinara, s kojim će se izvršiti adaptacija zgrada u Velikoj Gorici kraj Zagreba, gde treba da se otvori prvi naš jugoslovenski zavod za slaboumnu decu (idiote i teže imbecile).

Obe ove odluke pokazuju, da na merodavnim mestima ima, hvala Bogu, razumevanja za naše potrebe, i da se u granicama finansijskih mogućnosti izlazi tim potrebama ususret. Dobro znamo i shvatamo ekonomsku situaciju zemlje, pa zato tim više pozdravljamo dobru volju, kojom su obe ove odluke prožete.

Nema sumnje, da naše Udruženje treba da nastoji i oko toga da se što pre i što povoljnije reše i ostali aktuelni problemi našeg specijalnog školstva. O tome će biti više reči u referatu urednika našeg časopisa, pa neću da o tome duže govorim. Hteo bih samo izraziti želju, da se na osnovu tog refe-

rata dođe do aktivnije razmene misli i da se tako dogovorno izrade što jedinstvenija gledišta na te probleme. Prema tim gledištima trebaće onda buduća uprava Udruženja da poradi oko rešavanja tih problema.

Ima još jedna stvar koju bih hteo da istaknem, a to je *poboljšanje naših odnosa sa J. U. U.* Kako je poznato, ti odnosi nisu bili u doba osnivanja našeg Udruženja baš najbolji. Čak šta više bilo je pokušaja od strane Centralne uprave J. U. U. da se omete osnivanje našeg Udruženja, naša akcija pretstavljana je bila kao neki separatizam, itd. Hvala Bogu, to su stvari koje danas pripadaju već prošlosti. Danas se, izgleda, i u Centralnoj upravi J. U. U. drukčije gleda na nas, i polako se javljaju znaci pomirljivog držanja pa čak i saradnje. Mi to sa svoje strane možemo samo pozdraviti, jer mi smo bili uvek oni, koji smo težili da naši odnosi budu što bolji.

I kada danas pretsednik J. U. U. g. Ivan Dimnik u svome govoru na V banovinskoj skupštini J. U. U., sekcije za dravsku banovinu, 11-VII-1935 u Ljubljani sugerira ideju osnivanja jedne *Unije učiteljstva svih vrsta škola*, onda mi tu ideju iskreno pozdravljamo, kao stvarnu potrebu sadašnjice. Držim da smem reći, da će kod nas ta ideja naći punu pomoć, da se što pre provede u delo.

Nas čekaju u toku naredne godine izvesna preduzeća, na koja bih hteo da skrenem pažnju skupštine. Ima se u vidu *ekskurzija u Prag, juna 1936 godine,* na proslavu 150-god. Smichovskog zavoda za gluvoneme, do kog će se doba valjda moći da svrše i potrebne predradnje za osnivanje Sveslavenskog saveza učiteljstva specijalnih škola, na čemu je Uprava našeg udruženja već aktivno radila, a naišla je na odziv i u ostalim slavenskim zemljama, naročito u Bugarskoj i Čehoslovačkoj. Oktobra o. god. drži se u Atini I balkanski kongres za zaštitu dece a u Bukureštu I kongres rumunskih nastavnika spec. škola. Bilo bi lepo, da i tu budemo zastupani. Trebaće takođe raditi oko toga, da nas ne zateče nepripravne II sveslav. pedološki kongres, koji treba da bude 1937 god. kod nas u Beogradu. Samo do nas stoji, da Jugoslavija bude dostojno zastupljena u sekciji za anormalnu decu i mladež.

Svi ovi i brojni drugi problemi organizacijske, staleško-političke i stručne prirode čekaju da se reše. To će biti, ako članstvo Udruženja prione još većim marom i oduševljenjem na posao, ako svoje dužnosti prema Udruženju bude savesno ispunjavalo. Svi mi, svaki u granicama svojih sposobnosti, treba da damo od sebe sve najbolje, i uspeh neće izostati!"

Burno pozdravljen i aklamiran dao je pretsednik reč Dr Grasselliju, koji je odabranim rečima pozdravio skupštinu u ime g. Ministra pravde, pa onda prof. Jarcu, koji je pozdravio skupštinu u ime ljubljanske gradske opštine. Stolni kanonik preč. g. Volc pozdravio je skupštinu u ime svoje i biskupa Dr Rožmana,

a u ime humanitarnih društava govorila je gđa Vita Zupančičeva, pretsednica društva „Dom slepih“. Skupština je sve ove pozdrave u kojima je bilo puno stvarnih socijalnih, etičkih, religioznih, pravnih i pedagoških misli, pažljivo saslušala i burno pozdravila odlične govornike.

Posle toga pročitani su pismeni i telegrafski pozdravi skupštini. Sanitetski inspektor dravske banovine *Dr Avramovič* poslao je sledeće pismo:

„Službeno zadržan se žal ne morem udeležiti Vašega zborovanja. Tem potom pozdravljam vse zborovalce zlasti predsednika gospoda Ramadanovića in želim vsem najboljših uspehov“.

Stari naš prijatelj *insp. Zeman* iz Praga poslao je ovo pismo:

„Molim da 23 avgusta izrazite skupštini Udruženja nastavnika škola za defektnu decu moj pozdrav i želju za potpun uspeh značajnog rada.

U bratskoj naklonosti odani

inspektor Zeman“

Upravnik Praškog privatnog zavoda za gluvoneme u Pragu-Smichov *A. Novak* poslao je opširno pismo iz koga vadimo sledeće:

„Braćo — kolege,

Žalim što ne mogu lično da učestvujem na Vašoj skupštini u Ljubljani. Upoznao sam Vašu veliku i iskrenu bratsku ljubav za nas Čehe lani za vreme svog bavljenja u Jugoslaviji. Zato bi me vrlo veselilo kad bih opet mogao da proživim među Vama nekoliko lepih časova i da sledujem Vaš rad na polju školstva za defektnu decu.

Pozdravljam najsrdačnije Vašeg uvaženog pretsednika g. Ramadanovića i sve prisutne kolege i želim skupštinskome radu pun uspeh“.

Kol. *Matić* upravnik Doma gluvonemih u Jagodini, poslao je telegram: „Skupštini želi pun uspeh, drugarice i drugove bratski zdravi Miodrag Matić“.

Iza toga održao je univ. prof. *Dr Alfred Šerko* svoje predavanje „O agnozijah in apraksijah“ koje ćemo u celosti doneti u narednoj svesci časopisa, nagrađen za svoje uspelo predavanje dugotrajnim aplauzom.

Na predlog pretsednikov izabrani su aklamacijom za sekretare skupštine: gđica A. Vodetova i kol. R. Dostal, za overače zapisnika drugovi Grm i Ljubo Dermelj i članstvo pojedinih skupštinskih odbora. U izveštajni odbor ušli su: A. Lebarjeva, D. Šiljak i I. Kunst; u finansijski odbor: L. Šafarić, Rupnik i D. Pantić; a u odbor za rezoluciju: Vida Leskovčeva, J. Mihelič i F. Maslić. Iza toga završena je prepodnevna sednica i nastavak skupštine zakazan posle podne za $15^{1}/_{2}$ časova.

Popodnevnu skupštinsku sednicu otvorio je i njenim radom rukovodio prvi potpretsednik Udruženja kol. *Vilko Mazi.* Prisustvovao je isti broj članova kao i pre podne.

Pre početka rada posle podne pročitani su pozdravi koji su naknadno stigli:

Direktor Centralnog ureda za osiguranje u Pragu, poznati socijalni radnik i naš veliki prijatelj, *Dr Petar Zenkl* poslao je sledeće pismo:

„Draga braćo!

Bili ste tako ljubazni i poslali ste mi poziv za Vašu redovnu godišnju skupštinu, čiji sam program upoznao s velikim interesom. Veliki posao, koga imam na početku radne godine, ne dozvoljava mi — nažalost — da lično učestvujem u Vašoj sredini. Molim Vas zato, da me izvinete i da budete uvereni da Vašoj skupštini i svemu Vašem radu želim najbolji uspeh. Raduje me razvitak Vaših preduzeća i Vaših nastojanja i biće za mene uvek sreća kad budem imao prilike da s Vama sarađujem.

Vaš potpuno odani

Dr Petar Zenkl, s. r."

Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR poslao je ovo pismo:

Pretsedništvo „Saveza učiteljstva pomoćnih škola čehoslovačke republike" pozdravlja priliku kao što je II radna skupština Vašeg bratskog Udruženja da bi moglo u ime *Saveza* i celokupnog učiteljstva pomoćnih škola u Republici izraziti radost nad Vašom novom, moćnom organizacijom koja tako lepo radi.

Naš i Vaš rad je uistinu težak, ali zaslužan, jer osposobljava i te najslabije i najmanje sile narodne za rad na svome životnom održanju i za svoju domovinu. Još nema toliko razumevanja i potpore da bismo mogli reći da je svoj našoj duševno zaostaloj deci obezbeđeno individualno vaspitanje. Borimo se s predrasudama, borimo se s finansijskim teškoćama — ali se borimo radosno.

Svesni smo potpuno toga da smo samo *vlastitom snagom* dobili sve ono čim se dosada možemo ponositi. Slično biće i u Vas. Zato je potrebno, da složno — bratski — rukom pod ruku idemo ka zajedničkom cilju. Nudimo Vam svoju pomoć i molimo Vas, da i Vi u slučaju potrebe poduprete naša nastojanja i naš rad.

Čvrsto verujemo da ta složna saradnja i nepokolebivo bratsko prijateljstvo moraju da donesu i nama i Vašoj ljubljenoj zemlji plodove, koji će se manifestovati u oceni celog naroda o nama.

Radu Vaše skupštine želimo najbolje rezultate i kličemo našem bratskom prijateljstvu — *Zdar!*

Sekretar:	Pretsednik:
Fr. Ludvik, s. r.	Jaroslav Pokorny, s. r.
stručni učitelj u Pragu	upravnik pom. škole u Pardubicama"

Upravnik Zavoda za gluvonemu decu u Plznju, *Melichar Bednarik* pozdravlja skupštinu ovim pismom:

„Dragi prijatelji i braćo,

Nije mi — nažalost — mogućno da prisustvujem Vašoj skupštini 23 i 24 avgusta 1935 u Ljubljani.

Srdačno zahvaljujem za ljubazni poziv, želim Vašem radu pun uspeh, srdačno i bratski pozdravljam sve učesnike, radujem se da ćemo se uskoro videti i ostajem Vaš

potpuno odani brat

M. Bednarik, s. r."

XV glavna skupština J. U. U. u Sarajevu poslala je telegrafski pozdrav:

„Glavnoj skupštini jugoslovenskih nastavnika specijalnih škola

Ljubljana

Na složnom i konstruktivnom radu svojem 15 glavna godišnja skupština Jugoslovenskog učiteljskog udruženja pozdravlja drugarsku skupštinu želeći joj sretan rad.

Pretsednik,
Ivan Dimnik, s. r."

Skupština je popratila čitanje ovih pozdrava spontanim i dugim aplauzom.

(svršiće se)

Bibliografija

A) DOMAĆA

Autoreferati:

Dr HINKO FREUND (Zagreb): K PITANJU ODNOSA MEĐU MUCANJEM I BRZOPLETNOSTI (Monatsschrift für Ohrenheilkunde, Wien — 1934, Heft 12)

Pitanje odnosa mucanja i brzopletnosti nije još posvema raščišćeno. Poslije pregleda dosadašnje literature o tom pitanju, iz koje se vidi, da su češće zapaženi prijelazi iz jedne mane u drugu i kombinacije između njih, — prelazi autor k analizi brzopletnosti u širem smislu: t.zv. „parafrazije" (nesklada između mišljenja i govora). Smatra, da osim obične brzopletnosti koja se osniva jedino na ubrzanom tempu govora (tahilalija) i parafrazije, uslijed teškoće u nalaženju riječi, postoji i reflektivna brzopletnost, gde je ubrzani tempo govora afektivna reakcija na tu poteškoću te ev. proizlazi iz osjećaja neprilike, uslijed ev. prigovora sa strane slušaoca itd. Povezanost ovih mana vidimo po tome, što je u familijama mucavaca brzopletnost česta, što je i govorna konstitucija mucavaca često parafratična. Najvažnija veza tih mana leži u samoj genezi mucanja, koje se u preko 50%

slučajeva razvija iz t.zv. stadija fiziološkog mucanja male djece, a taj stadij mogao bi se po autoru sa više prava nazvati stadij fiziološke brzopletnosti, jer se osniva na neskladu između preživog nagona za izražavanjem i teškoće nalaženja riječi kod male djece (parafrazija). Do razvoja mucanja dolazi samo onda, ako postoji dispozicija za neurotička oboljenja. Glavna razlika prema tome leži u tome, što je mucanje neurotična smetnja, dok je brzopletnost izražaj nesklada među govorom i mislima.

Iako među tim manama postoje u mnogočem posvemašnje oprečnosti, — imade slučajeva, gdje granice između njih postaju nejasne. To se zbiva na pr. na početku razvoja samog mucanja i kod najslabijeg stepena mucanja (rudimentarna forma). Autor navađa 6 točno analiziranih „povijesti bolesti" mladića, koji su već od najranije mladosti pokazali znakove jake brzopletnosti, a kasnije se (12—14 god.) iz toga razvilo mucanje. To mucanje trajno ostaje ovisno o brzopletnosti, te se lako može ukloniti običnim usporenjem govora. Autor drži, da takovih slučajeva mucanja na temelju brzopletnosti imade više nego se to prije mislilo i da upravo doba puberteta predisponira za taj prijelaz.

Freund

H. FREUND: RAZVOJ GOVORA I NJEGOVE SMETNJE (Zdravniški Vestnik, sv. 11 — 1934).

Nakon kratkog razmatranja o biti govora i veze govora sa mišljenjem opisuje se normalni tok razvoja govora, koji se zbiva po zakonitom redu a završava se obično koncem treće godine. Preduvjeti za pravilan razvoj govora jesu: intaktnost sluha (i vida), pravilnost općeg tjelesno-duševno-intelektualnog razvoja, sposobnost hotimičnog vladanja muskulaturom, intaktnost perifernog i centralnog aparata za govor. I vanjski faktori — govor odraslih —, igraju pri tome veoma važnu ulogu. „Razvoj govora plod je konvergencije unutarnjih i vanjskih faktora" (C. i W. Stern). Između fizioloških stadija govora i raznih mana postoji izrazita paralelnost. Svaka etapa u razvoju, koja neobično dugo potraje, može biti od patološkog značenja. Polazeći od fiziološkog tepanja i mucanja, koje se mogu smatrati normalnim etapama u razvoju govora, opisuju se od tih smetnja ukratko: govor kod gluhoće i nagluhosti, kod gluho-slijepih, kod slaboumnosti, slušna nijemost, tepanje, negramatičnost, mucanje.

Freund

H. FREUND: O UNUTRAŠNJEM MUCANJU (Zeitschr. f. d. ges. Neurol. u. Psychiatrie, 1934/151 sv. Berlin).

Pod unutrašnjim mucanjem autor razumije one promjene unutrašnjeg govora, koje se kod mucavaca zbivaju uslijed doživljavanja vanjskog mucanja s jedne, a patopsihološkog „kompleksa smetnje" s druge strane. Pojave unutrašnjeg mucanja dosada još nikada nijesu bile sistematski prikazane. Autor je, uslijed vlastitih doživljaja na samom sebi, bio u stanju, da na tome — uglavnom samo introspekciji pristupačnom — području dođe do

novih nalaza, koje je mogao potkrijepiti brojnim opažanjima na drugima. Nakon prikazivanja dosadašnje literature autor opisuje razne psihične fenomene un. muc., koji se zbivaju pri unutarnjem govoru. Mucavac naime doživljava već unapred svoje poteškoće, prateći pooštrenom pažnjom svoj unutarnji govor i otkrivši pri tome „tešku riječ". Pri tome bivaju inicijalni impulzi, koji inače gotovo neprimjetivo prate nutarnji govor, promijenjeni, što se i somatski može opaziti, kao: zadržavanje daha, nehotično gibanje usana, jezika, napor u grlu, ukočeni pogled itd. Taj osjećaj poteškoće koja prijeti može da nastupa na svakom mjestu puta od misli do glasnog govora, tako da već i nezorna misaona osnova može da bude opterećena nelagodnim predosjećanjima. Autor razlikuje teži oblik mucanja gdje je karakter neuroze mucanja jače izrazit, od lakše forme bez tjeskobnog predosjećaja, koju naziva autosugestivnom. Ističe, da je posebna terapija unutarnjeg mucanja samo ondje potrebna, gdje je ono osobito jako i tvrdokorno, te nabraja neke postupke, koje mu zato izgledaju svrsishodni. Važno je, da unut. muc. može da preostane kao jedini simptom nakon nepotpunog liječenja, i da iz njega mogu nastati teške recidive. Freund

B) STRANA

„ZEITSCHRIFT FÜR HEILPÄDAGOGIK" (26 letnik „Eos-a"). Urednik Emil Etzersdorfer.

Na Dunaju je izhajal 25 let „Eos", revija za zdravstveno pedagogiko. Z letom 1935 se je preosnoval v revijo „Zeitschrift für Heilpädagogik". Izhaja 6 krat letno. Obravnava znanstveno-psihološko vprašanja zdravstvene pedagogike, prinaša članke o vzgoji ter metodičnem postopku pri pouku na specijalnih šolah. Vabi k sodelovanju pedagoge, zdravnike, psihologe, mladinske sodnike in duhovnike ter inozemske zdravstvene pedagoge zlasti za poročila o napredku in razmahu specijalnega šolstva v drugih državah.

Založba: Deutscher Verlag für Jugend u. Volk — Wien I, Dr Ignaz Seipel-Ring 1. Naročnina za Jugoslavijo Din 64·— letno.

1 zvezek:

Dr Ant. Simonic: Zdravstvena pedagogika v Avstriji. — Dr Ludw. Pichler: Doživljaj in upodabljanje. — A. Freunthaller: Domoznanski pouk v gluhonemnici. — H. Radl: Slučaj spremembe pisave pri kostni jetiki. — K. Hilscher: Chr. G. Salzmannova načela o vzgoji in pouku duševno zaostalih otrok.

Pregled: Prinaša aktualne vesti, v kolikor se tičejo zdravstvene pedagogike in specijalnega šolstva, iz vseh držav.

Posvetovalnica: Vprašanja in odgovori vseh, ki so zainteresirani na zdravstveni pedagogiki. — Poročila: Organizačne vesti.

2 zvezek:

Dr Ludw. Pichler: Čitalni listi kot abecednik. — F. Biffl: Doneski k začetnemu jezikovnemu pouku v gluhonemnici. — Leo

Hain: Ročna spretnost. — K. Hilscher: Chr. G. Salzmannova načela o vzgoji in pouku duševno zaostalih otrok.

Pregled. Posvetovalnica. Knjige in časopisi. Poročila.

3 zvezek:

Dr Ludw. Pichler: Čitalni listi kot abecednik. — Dr Maximilian Führing: O uspehih „Dunajskega skrbstva" za učence z jezikovnimi motnjami v šolskem letu 1933/34. — Josef Wanderer: Pomožna šola v času filmskega preplavljenja. — Otto Letmayer: Slučaj pravilno izgovorjenega. „S" pri interdentalni legi jezika. — Karl Baldrian: Posebnosti pri umetni tvorbi glasov gluhonemih.

Pregled. Posvetovalnica. Knjige in časopisi. Poročila.

4 zvezek:

Otto Benesch: Čuvanje in vaja vida. — Hans Radl: Stavnica za otroke s pokvarjeno roko. — Ed. Hofbauer: Nastanek in razvijanje skrbstva, vzgoje in pouka za ogrožene, vzgoje potrebne in težko vzgojljive otroke v Avstriji. — Hans Kindermann: Belgijska metoda. — E. Etzersdorfer: Postopek pri telovadbi v pomožni šoli.

Posvetovalnica. — Knjige in časopisi. Tu navaja tudi list „Glas Nedužnih". — Poročila. Ana Levec (Ljubljana)

„KOMENSKY" pedagoški časopis, izdaju Savez učiteljstva narodnih škola u ČSR i Čehoslovačko učiteljsko udruženje u Pragu, glavni urednik Norbert Černy (Brno 16, Na Mozolkách 11) — izlazi mesečno sem glavnih ferija, pretplata Kč 16·— godišnje — Administracija: Zábřeh (Severozápadní Morava).

Časopis ima strogo određen i ograničen smer. U njemu preovlađuju članci didaktičko-metodičke prirode koji su raspoređeni po stalnim rubrikama od kojih ima svaka svog urednika. To su rubrike: Nova čehoslovačka slobodna škola — Građansko vaspitanje i nastava — Materinji jezik — Račun i geometrija — Realne nauke — Telesno vaspitanje — Muzičko vaspitanje — Čitanje i pisanje u elementarnom razredu — Ručni rad i domaćinstvo itd. Ređe nalazimo članke iz psihologije i eksperimentalne didaktike.

Pored toga imademo stalne rubrike: Sitni članci — Didaktički pabirci — Pabirci iz časopisa — Razne vesti — i naročito opširnu rubriku „Literatura" (Pedagogika, didaktika i pomoćne nauke — Udžbenici, priručnici i nastavna sredstva — Naučna dela — Literatura za mladež — Zabavna književnost — Razno — Časopisi).

Nema sumnje, da ovakav časopis znači znatnu pomoć za čehoslovačke kolege pri njihovom svakodnevnom praktičnom radu u školi, ali on može da bude od interesa i za praktične školske radnike izvan granica ČSR, jer upoznaje inostranstvo s aktuelnim didaktičko-metodičkim problemima i nastojanjima u čehoslovačkom narodnom školstvu, a rubrika „Literatura" daje pregled savremene čehoslovačke pedagoške književnosti.

Bilo bi za želeti da i mi Jugosloveni dobijemo sličan časopis, uređivan po istim principima. Držimo, da bi za nj bilo interesovanja i potrebe, jer skoro svi naši pedagoški časopisi donose nesrazmerno više teorijskih članaka, koji ne mogu mnogo da koriste učitelju u njegovom praktičnom radu direktno, već ponajviše samo indirektno.

Uredništvo je primilo sledeće publikacije:

1) „Нашето дете“ (орган Савеза за заштиту деце у Бугарској) — София — редактор: Проф. Др. Ст. Ватев.

2) „Revista asociatiei corpului didactic medico-pedagogic diu România“ (Cernauti) — Red.: D. D. Scorpan

3) „Rassegna di educazione dei sordomuti e fonetica biologica“ (Red.: Decio Scuri — Roma)

4) „Vestník pedagogicky“ (Praha)

5) Раде Вуковић: Утицај друштвене средине на моралну запуштеност деце — Скопље, 1935

6) Jozef Zeman: Kultura slepcu (Praha, 1935)

7) Prof. Dr B. Frejka: Léčení vrozeného vykloubení kyčelního kloubu (Brno, 1935)

8) V péči o zmrzačelé v zemi Moravskoslezské 1933 a 1934 (Brno, 1935)

9) Izveštaj o radu stanice za savjetovanje pri izboru zvanja za godinu 1934 (Zagreb, 1935)

10) „Outlook for the Blind“ (New York)

11) „The New Beacon“ (London)

12) „Офталмологичен преглед“ (София) — редактор: Проф. Др К. Пашев.

Pregled štampe

A) DOMAĆA

„УЧИТЕЉ“ педагошки часопис Југосл. учитељског удружења, ступио је са овом, 1935-36, школ. годином у 50 годину свог излажења. Уређује га и ове године Милић Р. Мајсторовић, учитељ у Београду.

Свеске за септембар и октобар 1935 год. доносе: Декларацију о смеру сталешке политике Ј. У. У. — Др Драг. Петровић пише: „Критичка размишљања о радној школи“ — В. Пејхељ приказује „Педологију“ П. Блонског — У домен дискусије о педагошкој вредности бајке спадају чланци Б. Сучевића (Da li bajke deluju negativno?) и Рад. Теодосића (Бајке за децу и савремена стварност) — Др Гогала има словеначки чланак „Prispevek k pedagogiki „celega človeka“ — Др Либерт пише о религијској педагогици — Р. Гаћић о раном детињству и телесном васпитању — Д. Велимировић о првој школи у Црној Гори — Др М. Ђурић има чланак „Етика и развитак личности“ — J. Piaget заступљен је чланком „Је ли могуће васпитање за мир?“ — М. Мајсторовић пише о активној школи и издржавању школе и приказује живот и дела бугарског педагога Гена Дочева — Др С. Хесен о школи у Русији и револуцији.

У септембарском броју јесу још чланци М. В. Матића (Развитак школа за ненормалну децу у Југославији — његов реферат са Свеслав.

педол. конгреса у Брну) и А. Скале (Заштита деце у Југославији са гледишта Закона о нар. школама).

У рубрици „Школски рад“ налазе се дидактички чланци М. Демарина, С. Првановића и Ж. Смиљанића, те више угледних предавања — Библиографија.

„УЧИТЕЉСКА СТРАЖА“ (Крагујевац), год. I, св. 4-5 за септембар и октобар 1935 год. доноси овај садржај:

Данило Милановић подвргава критици декларацију Извршног одбора Ј. У. У. на XV главној скупштини — о самој скупштини пише Драг. Прокић, а штампана је и резолуција те скупштине те резолуција конгреса Интерн. учитељ. федерације у Оксфорду — Благоје Стефановић пише о народном просвећивању, Данило Милановић о конгресу нац. синдиката француских учитеља, Мих. Јовановић у чланку „Наш Југ“ даје две убедљиве слике о животу нашег сељака на Југу — Илија Грбић (кроз живот) критикује „хуманост“ према животињама, нарочито према псима и као антитезу ставља две репортаже о поступању с послугом — Рад. В. Теодосић пише о „Педологији заостале деце“. Износи физиолошке и физичке одлике заостале деце те узроке заосталости.

Уредник пише о филоз фији Н. Берђајева и некролог Анри Барбису, а Д. Милановић некролог О. Глеклу.

Књижевни преглед — Белешке — Библиографија

„DELO PROTI TUBERKULOZI“ (Golnik), br. 3 za septembar 1935, ima ovaj sadržaj:

Poziv na 5 glavnu skupštinu Narodne protitub. lige u Ljubljani 17 novembra o. god. - Dr Neubauer: Tuberkuloza na selu - Dr Simoniti: Borba proti tuberkulozi u Italiji - Dr Bohinjec: Rad Masarykove lige proti tuberkulozi - Audijencija kod Nj. Vel. Kraljice-Majke Marije (izveštaj o neke vrsti znanstvenoj audijenciji gde je 10 naših najprominentnijih stručnjaka obavestilo Nj. V. Kraljicu o glavnim problemima borbe protiv tuberkuloze, svaki u formi kraćeg referata) - Urednik daje kritički bilans ovogodišnjeg „Tedna protiv tuberkuloze“ - Dr Bohinjec piše o sanatorijuma za grudobolne.

Na kraju su sitne vesti iz protituberkuloznog pokreta kod nas.

„VODNIKOVA PRATIKA“, kalendar Vodnikove družbe u Ljubljani za 1935 godinu, donosi na str. 76-80 članak „Pouk in vzgoja gluhonemih“. Autor, kolega RUDOLF DOSTAL s ljubljanske Gluhonemnice, vrlo uspelo i na popularan način prikazuje: 1) suštinu gluvonemosti, 2) uzroke gluvoće, 3) istorijski razvitak obučavanja gluvonemih, 4) fonetsku (glasnogovornu) metodu nastave gluvonemih i 5) staranje za gluvoneme u našoj državi.

Primer vredan da se na nj ugledaju i drugi kolege. Ne smemo propustiti ni jedne prilike da popularišemo u najširim narodnim slojevima naše specijalno školstvo te potrebu i mogućnost vaspitanja, obrazovanja i zbrinjavanja defektne dece svih kategorija!

Veseli nas da odmah možemo zabeležiti još jedan sličan primer: dnevni list „JUGOSLOVENSKA POŠTA“ (Sarajevo) u broju od 9-IX-o. god. ima članak „Potrebno je otvaranje pomoćne škole u Sarajevu“ iz pera kolege Vlade Erata.

„UČITELJSKI TOVARIŠ“ (Ljubljana) ima u br. 6 od 5-IX-o. god. izveštaj o našoj skupštini u Ljubljani.

„НАРОДНА ПРОСВЕТА“, орган Ј. У. У. (Београд) доноси у бр. 15 од 13-X-о. год. чланак колеге Бож. Карличића „О недовољно развијеној деци“ у којему се између осталог плендира да се у Београду што пре организује самостална помоћна школа. У броју 16 од 20-X-о. год. пише кол. Матић чланак „Школе за слабоумну и необично обдарену децу у Немачкој“, где пружа истор. преглед развоја помоћних школа у Немачкој, даје статистички преглед њихов за 1928 год. и подвргава критици тзв.

Манхајмски систем Сикингеров (не Шикингер, како се у чланку - вероватно грешком штампарије - понавља). На крају се у пар реченица сасвим кратко приказују школе за обдарену децу.

„ПОЛИТИКА" (Београд) има у броју од 13-XI-1935 год. чланак Дра Александра Костића „Наследне аномалије и болести очију". Чланак спада у серију чланака „Проблеми брака" и аутор пледира у њему да се слепима, чије је слепило наследно, спречи размножавање у виду погодних еугеничких мера.

Новине „ПРАВДА" (Београд) објављују у броју од 17-XI-1935 год чланак „Потребно је организовати полицију за децу" у коме анонимни писац расправља о проблему „беспризорних" у Београду, тражи се увођење полиције за децу и оснивање завода за збрињавање и васпитање те деце-скитница не само у Београду већ и у осталим већим местима у нашој земљи.

B) STRANA

„REVUE . . ." (Praha), broj 9-10 iz 1935 godine donosi svršetak članka „Psihološki testovi za gluvonemu decu" (V. Č e r n y), S t. S v a č i n a u ovećem članku prikazuje život i rad španjolskog učitelja gluvonemih M a n u e l R a m i r e s d e C a r r i o n-a, koji je dosad bio manje poznat, i to na osnovu najnovijih istraživanja o istoriji nastave gluvonemih u Španiji u 16 i 17 stoleću Urednik V. S o u č e k produžuje svoj članak „Socijalni i intelektualni položaj gluvonemih od Starog veka pa do 17 stoleća".

Redovna rubrika „Razne vesti" i prilog (1 tabak Sedláček-Zajicevog dela).

„DER BLINDENFREUND" (Düren — Rl) 1935, sveska 6 (juni):

E. Bechthold: Vaspitanje za odgovornost slepe omladine u internatima - W. Hudelmayer: Igra kao vaspitno sredstvo.

U rubrici „Pregled nastavnih sredstava" nalazimo izveštaj o internacionalnoj izložbi štampe za slepe u Pragu, o kojoj smo i mi pisali. Autor, Dr Peiser, ne može a da ne zameri, kako nisu bile izložene sve stvari koje je Nemačka poslala, dok na pr. nalazi da je Rusiji dato mnogo prostora i da su izložene čak i stvari koje izlaze iz okvira izložbe, da je mnogo toga iz ruske izložbe jako tendenciozno itd. Očito mu je krivo, da je Nemačka dobila samo 10 m^2 prostora na stolovima i isto toliko na zidu. Inače priznaje da je izložba u svojoj celini ostavila dobar utisak, da je svečano otvorenje proteklo dostojanstveno i lepo, ima dojam da su svi zahvalni Nemačkoj što je uzela učešća na izložbi, i uveren je da se tim učešćem koristilo Nemačkoj i nemačkim slepima s ove i s one strane granice. Dakle, ne ide ipak bez sitnih bockanja i zabadanja, sve u duhu starog nemačkog mentaliteta . . . Konstatovano je i to, da je Jugoslavija bila dobro zastupljena.

„PEDAGOGICKY SBORNIK" (Turč. Sv. Martin):

broj 2 - 1935:

J. Hendrich: Masaryk kao pedagog - M. Friedová: Pokus aktivne govorne nastave - J. Čečetka: Primer hipohondrijskog i asocijalnog vaspitanja.

broj 3 - 1935:

S. Hessen: Moralno vaspitanje kao forma čovečjeg obrazovanja uopšte -- Štabni kapetan Fr. Sladky: Vaspitna delatnost vojske u Slovačkoj.

broj 4 - 1935:

S. Hessen: Tolstoj kao pedagog - A. Weiss-Nägel: Uticaj nesređenih odnosa u porodici na vaspitanje deteta.

U sva tri broja jesu stalne rubrike: Referati - Literatura za mladež -- Razgledi.

„REVUE GÉNÉRALE DE L'ENSEIGNEMENT DES SOURDS-MUETS" Paris) posvećuje čitavu 8 svesku (za maj 1935) studiji: „Ispitivanja ostataka sluha kod gluvonemih. Studij percepcije zvuka preko kosti (lobanje) i njeno

pedagoško iskorišćavanje“, čiji su autori: Dr Malherbe, Dr Vilenski i N. Herman. Oni su o svome radu podneli izveštaj i Akademiji nauka. Sva su ispitivanja vršena u pariškom zavodu za gluvonemu decu.

Sveska 9 (za juni 1935) ima sledeću sadržinu:

R. Dièrre: Moralno vaspitanje gluvonemih (nastavak) -- A. Legrand: Ostaci sluha i mogućnost da se preduzme njihovo pedagoško iskorišćavanje kod gluvonemih.

Stalne rubrike: Vesti -- Pregled časopisa.

„UCHYLNA MLADEŽ“ (Praha):

sv. 5 - 6:

Flor. Bayer: Krajnja potreba da se otvori Zemaljska pomoćna škola u Karvinu — Dr Záhor: O definiciji „ograničene slepoće i kratkovidnosti“ — A. Pikart: Osmogodišnja cesta (sličice iz doma gluvoće i nemoće, II) — V. Prihoda: Značaj i metode kolektivnog vaspitanja — F. P. I.: Prvi kongres čsl. radnika na staranju za bogaljaste.

Literatura — Vesti.

U ovoj svesci je i srpskohrvatski članak kol. Matića „Škole za decu s govornim manama“.

Sv. 7 - 8 - 9:

J. Kubálek: Računice za elementarni stupanj — K. Mareš: Nekolika nastavna sredstva za račun na pomoćnoj školi — J. Haunerová: Dr S. Vincze, gluvi doktor prava — J. Zeman: Kultura slepaca (glose k Međunarodnoj izložbi štampe za slepe u Pragu) — Jan Schneider: Pubertet i prostitucija — Mae L. Červenková: Škola za zaostalu decu u Chicagu.

Literatura — Vesti

„МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ“ (Софија) св. 7 за септембар о. год. има ову садржину. Здравствено старање за децу-ученике; Проф. Др М. Герасков: Отац и дете; Др Зах. Бочев: Техника здравственог васпитања у основним школама; Др Б. Шанов: Један случај енурезиса; К. Љапчева: Преимућства индивидуалног васпитања у дечијим домовима; Ив. Великов: О организацији за друштвено потпомагање; Ст. Трајков: Потреба специјалних оделења за логопате у нас.

У рубрици „Из туђине“ приказује г. Шинков укратко наш правилник о стручној спреми наставника спец. школа, те овогодишњу дечју недељу у нас и скупштину нашег Удружења у Љубљани (ово двоје према последњој свесци нашег часописа, откуд је пренета и вест о I балканском конгресу за заштиту деце)

Сталне рубрике: Званичне наредбе -- Хроника -- Библиографија.

„ZPRAVY ČSL. USTR. PEČE O SLEPÉ“ (Vesti čsl. centralne skrbi za slepe) — hektografisani mesečnik što ga izdaje pomenuto Udruženje u Pragu (Loretánské nám. 2) i koji nas iscrpno informiše o svemu što se radi na polju obrazovanja i socijalne zaštite slepih u bratskoj Republici i ostalim zemljama, donosi i vesti iz naše zemlje.

Tako u septembarskom broju donosi vest o slepim radnicama u fabrici „Bata“ u Borovu, o poseti Dra Zenkla Domu slepih i o putu našeg pretsednika g. Ramadanovića u Bugarsku, a u broju za oktobar o. god. prikaz našeg časopisa, izveštaj o

ovogodišnjoj slavi u Domu slepih (Krstovdan) te beleške o koloniji naših ratnih slepaca-invalida „Vetrenik“ kod Novog Sada.

Domaći pregled

На брзојавне поздраве упућене са скупштине Удружења Њ. Вел. Краљу и Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику добио је претседник Удружења следећи одговор:

„*Министар Двора* Београд, 27 августа 1935 године

Господине,

По налогу Његовог Краљевског Височанства Кнеза-Намесника канцеларији Њ. Вел. Краља част је изјавити захвалност нв изразима оданости и верности поднесеним Његовом Величанству Краљу, Његовом Краљевском Височанству Кнезу-Намеснику и Краљевском Дому с годишње скупштине Удружења наставника за дефектну децу Краљевине Југославије у Љубљани.

По овлашћењу Министра Двора,
Начелник,
К. П. Крстић, с. р.

Господину Рамадановићу
претседнику Удружења наставника за дефектну децу Краљевине Југославије
Земун“

НОВИ МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ

У новој влади г. Др Милана Стојадиновића примио је портфељ Министарства просвете *г. Добривоје Стошовић*, народни посланик за срез прокупачки.

Нови министар просвете рођен је 1894 год. у Брусу, основну школу завршио у Блацу, гимназију у Београду, а економско-финансијске студије у Лондону и Кембрицу, где је 1922 год. дипломирао. По повратку са студија био је најпре секретар а онда шеф отсека у Министарству финансија. Год. 1929 постаје главни секретар, 1931 год. директор, а фебруара о. год. генерални директор Привилеговане аграрне банке, с ког је положаја и дошао за министра просвете.

За време службовања у Министарству финансија биле су г. Стошовићу поверавање разне одговорне и деликатне мисије у иностранству. Тако је он на пр. био секретар наше делегације за регулисање ратних дугова у Америци 1926 године, у Енглеској 1927 године итд.

Г. Стошовић је развијао и публицистичку делатност. Он је уређивао „Београдску економску ревију“ која је излазила на француском и енглеском језику, уредио је „Годишњак Краљевине СХС“ где је исцрпно описан сав наш економско-фи-

нансијски живот („Годишњак“ је публикован и на енглеском језику у Лондону — издање „Near East“) итд.

Радо верујемо, да ће нови г. Министар просвете, кога иначе чекају многи важни и тешки послови у његовом ресору, хтети и умети да посвети довољну бригу и правилном развоју нашег специјалног школства, јер се за свог бављења у иностранству сигурно имао прилике уверити колико се тамо жртвује за то школство и на каквој је оно висини онде. А то школство код нас — где је оно младо, у почетку развоја — треба још обилно помоћи и ауторитативне подршке.

XV ГЛАВНА СКУПШТИНА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА

Југословенско учитељско удружење одржало је своју XV редовну главну скупштину од 22—24 августа о. год. у Сарајеву. Поред решавања многих организацијских и сталешко-просветних питања на дневном реду био је реферат уредника „Народне просвете“ г. Душана М. Прице: „Реформа учитељског образовања и учитељског практичног испита у Југославији“.

Скупштина је била одлично посећена, на њој су решена многа важна организацијска питања, а на крају је донета опширна резолуција у којој су изнете жеље и захтеви југословенског учитељства. Нарочито желимо подвући да је у резолуцију ушао и захтев да се подижу школе за дефектну децу (тачка 8 резолуције), што свакако документује правилно схватање колега из редовних народних школа да су те специјалне школе корисне и потребне. Сличан захтев ушао је и у резолуцију годишње скупштине Секције града Београда, која је одржала 5 јула о. год. у Београду („да се за дефектну децу подигну специјалне школе с интернатима и стручним наставним особљем“). Обе ове појаве необично нас радују а држимо да оне неће остати усамљене.

PRVI KONGRES JUGOSLOVENSKE UNIJE ZA ZAŠTITU DECE održaće se u Beogradu 30 novembra i 1 decembra o. god. Kongresu će lično prisustvovati Nj. Vel. Kraljica-Majka Marija, pokroviteljka Unije. Predviđene su 4 radne sednice, a na dnevni red stavljene su ove teme: *1) smeštanje dece u porodice* i *2) Rasna higijena i dečja zaštita.* Uporedo s kongresom održaće se i druga glavna redovna skupština Unije. O kongresu i skupštini donećemo opširniji izveštaj.

ОТВАРАЊЕ ПОМОЋНИХ ОДЕЛЕЊА

Одлуком г. Министра просвете О.н.бр. 53953 од 22-VII-1935 год. отворено је 1 помоћно одељење при Вежбаоници Држ. учитељске школе у Алексинцу, а одлуком О.н.бр. 45581 од 15-VIII-1935 год. по *једно* помоћно одељење при школи

„Краљица Марија“ у Вараждину — „Краљ Александар“ и „Даворин Трстењак“ у Загребу — при Вежбаоници Држ. учит. школе у Сомбору — даље: у Белој Цркви, Пожаревцу, Илоку, Тителу, Сарајеву (XI нар. школа); по *два* оделења при школи „Доситеј Обрадовић“ и „Краљица Марија“ у Београду; те *друго* оделење при I народ. школи у Сарајеву, и при школама у Петровграду и Смедереву.

Strani pregled

DANSKA

H. BERING-LIISBERG: RAZVOJ LOGOPEDIJE I FONIJATRIJE U DANSKOJ (Kopenhagen, Petersens Papierhandel 1935)

Pedagogija liječenja mana govora u Danskoj proizašla je iz poduke za gluhonijeme. Početak je bio taj, da je — (jamačno u zadnjim decenijama prošloga stoljeća, op. ref.) — Nijemac prof. *Denhardt* prepustio svoju metodu danskoj državi. S njom se služio direktor kr. zavoda za gluhonijeme *Maling Hansen*. On i neki učitelji održali su privatne tečajeve za mucavce.

Veliki interes za uzgoj glasa i poduku u artikulaciji pokazali su u osamdesetim godinama prošlog stoljeća liječnici-laringolozi, kao prof. *Dr Mygind*, *Dr Jörgen Moeller*, *prof. Dr Schwiegelow* itd. Ovi liječnici nastojali su s jedne strane, da sami podučavaju učiteljice u toj struci, a s druge strane dali su pobude za njihovo usavršavanje u inozemstvu.

God. 1895 ponudio je Francuz *L. Berquand* vladi svoju metodu liječenja mucanja. Sastavljena je komisija, te je 8 mucavaca primljeno na Zavod za gluhonijeme. Tečaj je trajao 20 dana. Ocjena metode bila je povoljna. 1898 uređeni su drž. tečajevi po toj metodi, koja je prema potrebama bivala preudešena. Komisija dala je izraditi statistiku o mucavcima u Danskoj, sa rezultatom, da od 350.000 školske djece muca oko 3.000.

Iste godine otvorio je u Aarhusu zubar, kasniji tit. prof. *Warning* kliniku za liječenje vučjeg ždrijela (uranoshizme) pomoću proteza. Klinika se vremenom znatno proširila iako nije uživala potporu države.

Državni tečajevi za mucavce na Zavodu za gluhonijeme postali su trajna ustanova i tako je nastao prvi „Zavod za logopate“. Njemu je bilo namijenjen zadatak liječenja logopatske djece i neoženjenih mladih ljudi siromašnih slojeva. Stvorena su 2 odjeljenja: 1) za mucavce, 2) za tepavce. Od god. 1903 vršena su ondje besplatna liječenja sa protezama i otvoreno je posebno odjelenje za djecu sa vučjim ždrijelom (uranoshizmom). Operacije se ondje nijesu vršile, već su operisani slučajevi bili primljeni u svrhu logop. terapije. God. 1912 utemeljila je učiteljica gđica *N. Eckhardt* „Društvo za propagiranje nauke prof. Engela o usa-

vršavanju glasa". God. 1916 dobio je „Zavod za logopate" posebnu zgradu. Imao je 3 odjeljenja: za mucavce, tepavce i defekte nepca. Potonje odjeljenje primilo je na liječenje sve operirane slučajeve iz dječje bolnice, a god. 1917 otvorena je još posebna zubna klinika za dogotovljanje proteza i regulaciju zubi (*prof. Bloch*).

God. 1919 stavio je Školski odbor grada Kopenhagena, na predlog gđice *Eckhardt* pokusa radi na raspolaganje 2 razreda za djecu sa manama govora radi spajanja obuke sa vježbanjem govora. Rezultati su zadovoljavali. Od onda se skupljaju lakši slučajevi mucanja i tepanja u posebnim razredima. To je najprije bilo provedeno u Kopenhagenu, a kasnije i u mnogim provincijalnim mjestima. Za osnov služila je metoda prof. *Engela*.

Veliku zaslugu za njegu glasa u osnovnim školama imadu učitelji *Viggo Forchhammer* u saradnji sa *Bering-Liisbergom*. Po njihovoj pobudi dao je grad Kopenhagen iz javnih sredstava školovati određeni broj učitelja gluhonijemih. Oni su postigli, da je njega glasa u mnogim mjestima priznata kao sastavni dio poduke u materinjem jeziku. God. 1923 utemeljeno je „Društvo za logopediju i fonijatriju" umjesto dotadašnjeg društva za propagiranje nauke prof. Engela. Na sveučilištu u Kopenhagenu otvoren je lektorat za govor i pjevanje (lektor: Viggo Forchhammer). Direktor H. Beering-Liisberg vodio je 1923 tečajeve za retoriku i ferijalne tečajeve na Višoj učiteljskoj školi.

God. 1929-30 izabrana je komisija danskoga parlamenta sa zadaćom da reorganizuje javnu skrb za logopate. Nakon posavjetovanja sa liječnicima-laringolozima i pedagozima-logopedima odlučio je Ministar za socijalnu skrb *Steincke* reorganizaciju Zavoda za logopate, čije je vodstvo povjereno učitelju logopata i gluhonijemih, cand. theol. H. Bering-Liisbergu. Anketa o broju logopata pokazala je, da od 451.344 djece u školskoj dobi mucaju 2.270 (5‰). da 2.926 (6.5‰) imadu greške u izgovaranju, i da 420 imadu defekat nepca (0.9‰). Zajedno: 5.519 ili 1.22%.

God. 1930 naređeno je, da se jedna zgrada, vlasništvo ministarstva prosvjete, adaptira za novi zavod, dok se stara zgrada upotrebljavala samo za stanovanje. Broj đaka, koji se mogao primati, iznašao je 50. Zavod je dobio 5 razreda: 2 za mucavce, 2 za tepavce, 1 za uranoshizme. I zubna klinika bila je modernizirana, posebni operater *(Dr Ulrich)* vršio je nužne operacije.

God. 1932 napokon kupljena je jedna velika, moderna zgrada u Hellerupu, predgrađu Kopenhagena, i adaptirana za novi moderni zavod, koji je otvoren 1932 u prisustvu Ministra socijalne skrbi. Ovaj zavod imade, osim ostaloga, 5 dvorana za spavanje, 7 školskih prostorija, stanove za đake, dvorane za zabavu, za jelo, modernu zubnu kliniku, dvoranu za gimnastiku, modernu kuhinju sa električnom aparaturom itd. Namješteni su novi učitelji. Poduka je također obnovljena, te obuhvaća slijedeće grupe: I) mucavci, II) greške u izgovoru (tepavci); III) uranoshizme; IV) slušna nijemost; V) Fonastenija. Svakog novodošljaka pre-

gledava i liječnik-otolog, namješten pri zavodu. U zavodu stanuje 54 đaka, a sveukupni broj đaka, koji su na liječenju iznaša 85, od ovih su 30 eksternisti.

Po novom zakonu o javnoj skrbi od 20-V-1933 *(Lex Steincke)* određeno je, da država nosi terete za skrb oko logopata u slučaju da je potrebno liječenje u zavodu. Socijalni odsjeci općina ima da se brinu za logopate, koji su zbog svoje mane u znatnijoj meri ograničeni da vrše svoje zvanje, tako što će se pobrinuti da ih — nakon liječničkog pregleda — uputi na općinski trošak u „Drž. zavod za logopate" ili u koji drugi, zakonom priznati zavod. Eventualno da oni budu primljeni na tečajeve koji se održavaju izvan zavoda.

Sada su u toku pregovori sa Ministarstvom socijalne skrbi, da se centralizira izobrazba specijalnih pedagoga-logopeda u Državnom zavodu za logopate. Njihova bi izobrazba obuhvaćala slijedeće: A) Metodika govora, dikcija sa liječenjem glasa i govora; B) poduka u anatomiji, patologiji, logopediji, akustici, fiziologiji glasa, fonetici, psihologiji i praktičnoj pedagogiji.

Dr Hinko Freund — Zagreb

NEMAČKA

CENTRALNA BIBLIOTEKA ZA SLEPE U HAMBURGU proslavila je 19 marta o. god. tridesetogodišnjicu svog osnivanja. Osnovana sa skromnim sredstvima brojila je u početku svega nekoliko hiljada svezaka, a danas ima 42.724 sveska. Broj izdatih knjiga iznosi 61.782, a broj čitalaca cca 3.000. Ovi brojevi rečito govora o lepome razvoju biblioteke. Nove knjige nabavljaju se delomice kupovinom knjiga, ali pre svega saradnjom jednog štaba dobrovoljnih saradnica i saradnika, koji besplatno prepisuju knjige Brajovom azbukom. Jedna dama, koja radi na tome poslu od osnivanja Biblioteke, uspela je u 30 godina da prepiše 866 svezaka.

Bibliotekom upravlja za sve vvreme bibliotekar Richard Dreyer, koga zdušno pomaže kao prva saradnica njegova gospođa.

(„Der Blindenfreund", sv. 6 — 1935)

ENGLESKA

BROJ ĐAKA I UČITELJA U ZAVODIMA ZA GLUVONEME. U Engleskoj i Walesu ima 49 zavoda za gluvoneme, od toga 29 bez internata a 20 s internatom. Na dan 31 marta 1933 bilo je u te zavode upisano 3712 đaka, od toga 1935 dečaka i 1777 devojčica. Učitelja svih kategorija (s apsolutorijem i bez apsolutorija koledža, nekvalifikovanih i dr.) bilo je svega 367, od toga 107 muških i 260 ženskih. Brojni odnos učitelja prema đacima je 1:11,5.

(„Revue pro vzd." XII.1934/35, br. 1-2)

STRUČNO SPREMANJE UČITELJA ZA GLUVONEMU DECU NA UNIVERZI U MANCHESTERU. Na engleskom univerzitetu u Manchesteru prošireno je naročito odelenje za vaspitanje gluvonemih. Novo odelenje ima sada pored sale za predavanja i laboratorij, prostoriju zaštićenu od svake buke i šuma, zatim kontrolnu sobu, uređenu kliniku i radionicu. Odelenje je određeno za stručno obrazovanje učitelja škola za gluvoneme na britanskim ostrvima i u kolonijama. Delatnost ovog odelenja mnogo se ceni, jer u toku poslednjih 15 godina nije bilo slučaja da ne bi koji od njegovih apsolvenata odmah dobio dobro učiteljsko mesto. Odelenje posećuju i neki stranci, jer do sada ni pri jednom evropskom univerzitetu nije uređeno odelenje te vrste.

Osnivanje tog odelenja 1918 god. kao i njegovo sadanje proširenje omogućili su plemeniti mecene. Istraživanja na odelenju pokazala su da među gluvonemom decom ima 70% dece koja čuju vrlo jake zvukove, iako ne čuju govor. Zato se naročita pažnja i delatnost posvetila razvoju proizvodnje električnih pomagala za gluve i pomagala (aparata) za tačno merenje sluha.

(„Vestník pedagogicky“ br. 6 — 1935)

POLJSKA

SPECIJALNE ŠKOLE U POLJSKOJ

Prema referatu H. Ryll-a, održanom na II poljskom kongresu učiteljstva specijalnih škola, donosimo kratak pregled razvoja i sadanjeg stanja specijalnog školstva u Poljskoj.

Znatna većina specijalnih škola i zavoda spada pod Ministarstvo prosvete, Ministarstvo pravde izdržava nekoliko zavoda za vaspitanje i popravku maloletnika, Ministarstvo unutrašnjih poslova stara se posredstvom samoupravnih vlasti o nekoliko specijalnih zavoda na području zapadnih vojvodstava.

Najveći razvoj od škol. godine 1918/19 do 1933/34 pokazuje školstvo za umno zaostalu decu (pomoćne škole). Dok je škol. godine 1918/19 bilo svega 5 pomoćnih škola, danas ih ima 53, broj se dakle povećao za desetorostruko. Broj učenika porastao je u istom razdoblju sedmerostruko, od 856 na 5787. U svim školama i odelenjima radi 264 nastavnika (od toga 103 muška ili 39% i 161 ženskih ili 61%) ne računajući ovamo katihete.

Za decu moralno posrnulu i decu koja se teško vaspitavaju bilo je škol. godine 1929/30 (docnijih podataka nema) 14 zavoda, prema 6 u 1918/19 škol. god. Broj dece porastao je od 359 na 1432. Maksimum postignut je 1928/29 škol. god. kad je bilo 1764 pitomaca a od tada broj pitomaca stalno opada. Na zavodima ima 23 nastavnika, od toga 14 muških (61%) i 9 ženskih (39%).

Broj zavoda za gluvoneme porastao je od 7 na 15, a učenika od 461 na 1198. Sem toga ima u zavodima oko 300 dece

koja uče zanate i slušaju nastavu na raznim dopunskim kursevima. U zavodima za gluvoneme radi 119 nastavnika, od toga 63 muških (53%) i 56 ženskih (47%).

Dok je 1918/19 škol. godine bilo svega 4 zavoda za slepe, danas ih ima 7 (od toga 1 državni, 2 javna, 1 samoupravni i 3 privatna). Broj dece porastao je od 127 na 380. Od toga njih 293 posećuju školu, a ostali uče zanate, muziku ili slušaju nastavu u kursevima. Na zavodima ima 40 nastavnika, od toga 18 muških (45%) i 22 ženske (55%).

Ovaj kratki nacrt pokazuje nam da se specijalno školstvo u oslobođenoj Poljskoj lepo razvilo.

HOLANDIJA

SPECIJALNE ŠOLE (ŠOLE ZA DEFEKTNO DECO) NA HOLANDSKEM.

Specijalno šolstvo na Holandskem obsega: šole za gluhe, slepe, duševno zaostale, nagluhe, pohabljene in psihopate. Od leta 1920, ko je dobilo specijalno šolstvo svoj zakon, se je to šolstvo jako razmahnilo.

Prvi zavod za gluhoneme se je ustanovil v Groningu l. 1780, za slepe v Amsterdamu l. 1808, za idijote v Haagu l. 1855 in prvi razred za duševno ostale v Rotterdamu l. 1896.

Stanje specijalnega šolstva 1 januarja l. 1934 je bilo: 6 gluhonemnic; od teh 4 internati in 2 samostojni šoli (učiteljev 97); 4 zavodi za slepe (učit. 25); 94 šol za duševno zaostale: od teh 17 internatov in 77 samostojnih pomožnih šol.

Posameznih razredov (oddelenja) za duševno zaostale na osnovnih šolah je v celi državi le pet. Ustanavljajo se le samostojne pomožne šole ter se priključitev razredov za debilne k osnovni šoli odločno odklanja.

Na pomožnih šolah je 10.036 učencev z 649 učitelji. Od teh je 1.665 imbecilnih, ki posečajo posebne razrede ali pa so v zavodih za imbecilne.

Poleg tega ima Holandija 3 šole za nagluhe z 18 učitelji, 2 internata za pohabljene z 6 učitelji in 1 šolo za psihopate s 7 učitelji.

Na kako visoki stopnji je specijalno šolstvo na Holandskem, je razvidno tudi iz tega, če pomislimo, da ima Holandija le 8,250.000 prebivalcev. („Zeitschrift f. Heilp." Wien, 1935)

A. Levec

FRANCUSKA

II međunarodni kongres za duhovnu higijenu vršio se letos u Parizu. To je novi pothvat neumornog osnivača tog pokreta *Clifforda W. Beerse,* koji je nekad i sam bio prisiljen da bude u zavodu za duševno obolele.

JUBILEJ ZAVODA ZA GLUVONEME U PARIZU

Najstariji zavod za gluvonemu decu na svetu, Državni zavod za gluvoneme u Parizu (l'Institution Nationale des Sourds-Muets, Paris) proslavio je ove godine 175-godišnjicu svog opstanka. Zavod je osnovao 1760 god. poznati *Abbé Charles de l'Epée* iz svojih vlastitih sredstava. Već pet godina pre podučavao je on dve gluvoneme devojčice. Docnije bio je zavod premešten na Montmartre i pretvoren u pravi vaspitni zavod. Za vaspitanje i prehranu gluvoneme dece-štićenika zavoda potrošio je Abbé de l'Epée ceo svoj imetak. U više navrata molio je on vladu za materijalnu pomoć, ali uvek bez uspeha. Tek 1785 god. odobrio je kralj Luj XVI godišnju novčanu pomoć. Zavod je prešao u državne ruke tek dve godine posle smrti svog osnivača, koji je umro 23 decembra 1789 god. u starosti od 77 godina. Naslednik Abbé de l'Epéea bio je *Abbé Roche Ambroise Sicard.*

ГРЧКА

I. БАЛКАНСКИ КОНГРЕС ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ ОДЛОЖЕН

Овај конгрес који је требао да се одржи у Атени од 20-24 октобра о. год. одложен је на пролеће 1936 год. и то због плебисцита у Грчкој.

За нашу државу биће на конгресу ови главни известиоци у појединим секцијама: у I секцији (заштита здраве нормалне деце) — г-ђица *Милена Атанацковић*, шеф Отсека за заштиту матера и деце у Министарству соц. политике и народног здравља; у II секцији (здравствена заштита) — унив. проф. *Др Матија Амброжић*, шеф Дечје унив. клинике у Београду; у III секцији (заштита деце и омладине у привредном раду) — *Др Милош Поповић*, управник универзитетских клиника у Београду. Све послове националног конгресног уреда за нашу земљу преузела је Југословенска унија за заштиту деце — Београд, Симина ул. 19 камо се треба обраћати за сва обавештења.

AMERIKA (U. S. A.)

SKOLSTVO ZA GLUVONEME U AMERICI

Prema najnovijim podacima ima sada u Sjedinjenim državama 64 javna internata za gluvoneme s 14.400 učenika i 1992 nastavnika te 120 javnih škola bez internata s 4,250 učenika i 491 nastavnikom.

Privatne škole broje svega 898 đaka s 189 nastavnika.

U Kanadi ima 9 škola za gluvoneme, od toga 8 s internatom.

U Honolulu (Hawai) postoji škola za gluvoneme i slepe osnovana 1914 godine. U njoj je primilo dosad obrazovanje 161

dece. Sad ima upisanih 68 đaka. Radi se oralnom (govornom) metodom.

Najstarija američka škola za gluvoneme jeste internat u Hartfordu (država Connecticut) osnovana 1817 godine.

Najveća škola je u Illinoisu sa 919 upisanih đaka.

(„Revue générale" Paris, br. 9 — 1935)

U Illinois (USA) otpočeo je svoj rad „The American Institute for Deaf-Blind" pod vodstvom prof. *R. H. Gaulta* sa North-Western University. Računa se da u Americi ima oko 1000 gluvonemo-slepih. Zavod ima dakako širi program: on želi da naučno radi na spasavanju čula i prevenciji čulnih defekata uopšte.

ĆEHOSLOVAČKA

PRVI KONGRES ČEHOSLOVAČKIH RADNIKA NA POLJU STARANJA ZA BOGALJASTU DECU održan je 23 marta o. god. u Brnu, a prisustvovalo mu je 19 učitelja i lekara iz 5 čehoslovačkih zavoda za bogaljastu decu i škole pri Ortopedskoj klinici u Bratislavi. Prema opširnom izveštaju u časopisu „Uch. mládež" (sv. 5—6 iz ove godine) donosimo ovu kratku vest o radu kongresa:

Kongres je otvorio i pretsedavao mu upravnik Zavoda za bogaljaste u Brnu — Králevo Pole, *Jan Chlup*. U svome pozdravnom govoru izneo je ciljeve ovog sastanka, i to: 1) da se nađu i upoznaju svi radnici na ovome poslu u ČSR, 2) da u grubim potezima utvrde zajedničke potrebe; i 3) da rasprave o organizacijskom spajanju društava za staranje o bogaljastima u pojedinim zemljama Republike i o stvaranju specijalnog nastavnog plana i programa za škole u zavodima za bogaljastu decu.

Instruktor Min. socijalne skrbi *Karel Kotek* referisao je o ciljevima staranja za bogaljastu decu i o potrebi da se staranje za bogaljastu decu organički učlani u opšte staranje za mladež. Upravnik *Jan Chlup* referisao je o potrebi da se obnovi rad Saveza za staranje o bogaljastima u ČSR i podneo konkretne predloge za reorganizaciju Saveza. Univerzitetski prof. *Dr B. Frejka* podneo je referat o međunarodnim vezama na području staranja za bogaljaste i o zdravstvenom staranju za bogaljastu mladež, upravnik Jedličkova zavoda u Pragu *A. Bartoš* o specijalnom karakteru škola u zavodima za bogaljastu decu, strukovni učitelj *Spáčil* o pravnom položaju učiteljstva na tim školama, a upravnik *Sverenák* o situaciji u Podkarpatskoj Rusiji. Iza svakog referata vođena je opširna i stvarna debata i doneti su potrebni zaključci.

Kao najvažnije spominjemo: dir. *Chlup* izradiće plan rada Savezu za staranje o bogaljastima u ČSR i nastojaće se, da se delatnost Saveza ponova oživi; učiteljstvo škola u zavodima za bogaljastu decu pristupiće Federaciji učiteljstva specijalnih

škola u ČSR, čije se osnivanje sprema; nastojaće se, da se održe i prodube međunarodne veze na području staranja o bogaljaste; dir. *Bartošu* poverava se da izradi projekat nastavnog plana i programa u saradnji sa *Dr Frejkom* i *Dr Prüglom*. Taj projekat daće se učiteljstvu tih škola radi ev. dopune i ocene, a onda treba nastojati da ga Min. prosvete ozvaniči; Savez treba da se postara i za uređenje pravnog položaja učiteljstva t.j. da se učitelji bogaljaste dece izjednače u pravima s učiteljima škola za gluvoneme i slepe; Savez treba da nastoji da se u Podkarp. Rusiji osnuje Društvo za staranje o bogaljastima i da se u drž. bolnici u Mukačevu osnuje primarijat ortopedije.

SSSR

Dr M. I. Paikin (Harkov, Ukrajina)

O STANJU LOGOPEDSKOG POKRETA U SOVJETSKOJ UNIJI

(Po pismenom saopćenju)

Razvoj logopedske pomoći u Sovjetskoj Uniji počinje u god. 1922. Prije toga postojao je samo veći broj zavoda za gluhonijeme.

Najprije su osnovane ambulante za mane govora na Psihoneurološkim dispanzerima, koje su se isključivo bavile terapijom odraslih mucavaca.

Na toj osnovi nastale su kasnije u nekoiiko gradova (Moskva, Lenjingrad, Harkov) logopedska odelenja na Naučnim zavodima (klinikama).

Pri razvoju logopedskog pokreta u Sovj. Rusiji ne sudjeluju samo liječnicl, već i pedagozi. Tako je na pr. profesor *Rau*, učitelj gluhonijemih, jedan od osnivača logopedskog pokreta u Moskvi. U zavodima, kojima on upravlja, provađa se terapija raznih grešaka govora.

Sveukupna logopedska pomoć provađa se prema tome u dva pravca, i to u zavodima Narodnog komesarijata za narodno zdravlje i Narodnog komesarijata za nastavu.

Spomenutim logopedskim odjelenjima na Naučnim zavodima upravlja u Moskvi *prof. Rau* i *Dr Florenska*, u Lenjingradu *prof. Dobrogajev* i *prof. Feldberg*, a u Harkowu *Dr Paikin*.

Logopedskih ambulanata imade u 20 gradova. U svakoj od njih liječi se godišnje oko 100—130 bolesnika.

Treba istaći da se tokom zadnjih godina logopedski pokret u Sovj. Rusiji sve više širi i sve više produbljuje.

U spomenutim se gradovima održavaju tečajevi sa predavanjima sa područja logopedije i fonijatrije, koji služe izobrazbi pedagoga-defektologa i učitelja gluhonijemih.

Ova logopedska odjelenja na Naučnim zavodima bave se raznim problemima na području logopedije i fonijatrije, te se na taj način međusobno popunjavaju.

Logop. odjelenje u Moskvi *(Dr Florensky)* bavi se proučavanjem mana govora (mucanje i afazija) kod živčano i duševno bolesnih; logop. odjelenje u Lenjingradu *(Dobrogajev)* ispituje razvoj fonema govora kod raznih grupa logopata; Sveukrajinsko logop. odjelenje u Harkovu *(Paikin)* posvetilo je svoja istraživanja studiju raznih mana govora na temelju jedne fiziološke teorije o razvoju govornih mana, te se bavi i problemom unutarnjega govora kod gluhonijemih.

„Logopedska pomoć u Ukrajini organizirana je 1925 godine. U Harkovu, centru Ukrajine, otvoreno je 1926 god. odjelenje za logopate na Psiho-neurološkom zavodu . . . U god. 1927/28 bila su pregledana djeca škola i igrališta. U školama pronađeno je pri tome 5%, a u igralištima 1.8% logopatske djece između 6—8 godina". (Paikin: Logop. pokret u Ukrajini, W. med. Woch. 28/1932).

Dr Hinko Freund — Zagreb

Iz života zavoda i škola

СЛАВА ДОМА СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ — ОСВЕЋЕЊЕ НОВИХ ДОМОВА ЗА ДОЖИВОТНИ СМЕШТАЈ СЛЕПИХ

На Крстов-дан, 27 септембра о. год. прославио је Дом слепих „Витешког Краља Александра I Ујединитеља" у Земуну свечано, као и сваке године, своју славу.

Слави, чији је домаћин ове године био инжењер г. Јован Петровић, индустријалац из Земуна, присуствовали су: изасланик Њ. В. Краља, коњички потпуковник г. Душан Страјнић, изасланик Министра соц. политике и нар. здравља начелник г. Љ. Хофмановић, изасланик Министра просвете г. А. Скала, као и претставници свих хуманих и културних установа, те многобројни угледни грађани Београда и Земуна.

Свечаност је почела у 10,30 црквеним делом на коме су чинодејствовали прота г. Пауновић и прота г. Шуваковић. Одговарао је одлично увежбани хор слепих девојака Дома. После тога одржан је помен највишем заштитнику и добротвору Дома слепих Блаженопочившем Краљу Александру I Ујединитељу.

После црквеног дела говорио је прота г Шуваковић.

Госте је у име питомаца и управе Дома поздравио слепи наставник музике г. Д. Илић.

Овом приликом уједно су освећени и нови Домови слепих. Начелник г. Хофмановић том приликом је говорио износећи све заслуге г. Рамадановића што је овај важан социјални проблем код нас дефинитивно решен и то на начин, на који је решен у мало земаља. Затим је г. Хофмановић предао нове домове за доживотни смештај слепих управнику г. Рамадановићу.

По подне у свечаној сали Дома слепих одржали су питомци Дома концерт који је успео у сваком погледу.

Целога тога дана су многобројни гости долазили аутобусима из Земуна и Београда. Општина је специјално за ту прилику пустила аутобуски саобраћај до Дома слепих. Гости су разгледали учионице и радионице Дома. Нарочито су пали у очи радови слепе деце.

Приликом своје славе Дом слепих примио је многе дарове. Њ. В. Краљица подарила је Дому 5000 динара, Министар војске и морнарице армијски генерал г. Петар Живковић 1000 динара, Београдска берза и Народна банка по 3000 динара. Заједно са прилозима гостију сакупљено је преко 30.000 динара.

POSETA GOSTIJU IZ ČEHOSLOVAČKE DOMU SLEPIH U ZEMUNU — PREDAJA ODLIKOVANJA GĐI PAULI ZENKLOVOJ I GĐI RUŽENI PELANTOVOJ

U dane 13, 14 i 15 oktobra o. god. boravilo je u Beogradu specijalno izaslanstvo čehoslovačkog naroda pod voćstvom *Dr Petra Zenkla*, velikog i odanog našeg prijatelja, koje je na svečan način 14 oktobra položilo na grob Blaženopočivšeg Kralja Aleksandra I Ujedinitelja na Oplencu urnu sa zemljom iz svetih mesta Čehoslovačke Republike (Velehrad — Tabor — Bradlo) i poklonilo se zemnim ostacima Kralja-Mučenika. U tom izaslanstvu bili su zastupljeni skoro svi čehoslovački gradovi, odbori Čehoslovačko-jugoslovenskih liga iz pojedinih mesta, pa onda: čehoslovačka „Jadranska Straža“, društvo „Jugoslovensko kolo“, Udruženje čsl. legionara, Društvo za izdržavanje jugosl. studenata u Pragu i dr.

Beograd je primio ove eminentne pretstavnike bratskog čehoslovačkog naroda srdačno i oduševljeno. U jutro 13 oktobra priređen je bio delegaciji svečan doček na beogradskoj železničkoj stanici, a u 9·30 časova održana je u počast gostiju svečana sednica Gradskog veća, čiji su tok prenosile sve naše i čehoslovačke radio-stanice. Posle sednice bio je prijem izaslanstva u Savezu jugosl.-čehosl. liga, iza koga su se gosti odvezli na Avalu da polože venac na grob Neznanog junaka, a uveče u 18 časova svečani prijem u Čehoslovačkom poslanstvu.

Po povratku s Oplenca primljen je Dr Zenkl u audijenciju kod Nj. Vel. Kraljice-Majke i kod Nj. Kr. Vis. Kneza-Namesnika. Sutradan, 15 oktobra primila je Nj. Vel. Kraljica-Majka pre podne u audijenciju pretstavništvo Društva za izdržavanje i školovanje jugosl. studenata u Čehoslovačkoj (g-đa i g. Dr Zenkl, gđa R. Pelantova), a posle širu delegaciju od 12 lica, u kojoj su bili pretstavnici čehoslovačkih gradova. Uveče tog dana priredio je pretsednik Beograda g. Ilić banket kod „Srpskog kralja“ u čast izaslanstva.

Posle podne 15 oktobra razgledalo je izaslanstvo Beograd, a posle razgledanja Beograda, čehoslovačko izaslanstvo odvezeno je u Dom slepih „Kralja Aleksandra I" u Zemunu, gde je u čast velikih dobrotvora Doma slepih, g-đe Paule i g. dr. Petra Zenkla priređena svečana Akademija sa izvrsnim programom, koga su izvodili vrlo talentovani slepi pitomci ovoga Doma. Naročito je lepo muški hor slepe dece otpevao Masarikovu pesmu, kao što je isto tako ženski hor slepih devojčica izveo uz orkestar slepih mladića odlomak iz komada „Zidanje Ravanice" od Jenka.

Goste je toplo pozdravio domaćin g. Veljko Ramadanović, tvorac ovih domova.

Prestavnik g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja, uvek agilni načelnik g. Ljuba Hofmanović pozdravio je vrlo lepim, improviziranim govorom eminentne pretstavnike čehoslovačkog naroda, pa je završio ovim rečima:

— „Kraljevsko Namesništvo blagoizvolelo je odlikovati prof. g. dr. Petra Zenkla, najvećeg slovenskog socijalnog radnika, velikog prijatelja našeg naroda i dobrotvora ovih domova, ordenom Jugoslovenske krune I reda, njegovu vrlu gospođu Paulu Zenkl ordenom Sv. Save III reda i g-đu Ruženu Pelantovu, vrhovnog direktora socijalne politike grada Praga, ordenom Sv. Save IV reda".

Pošto je podvukao mnogobrojna dela odlikovanih, naročito na polju školovanja jugoslovenske omladine, kako naših studenata, tako i naših učitelja i drugih prosvetnih radnika, koji su, zahvaljujući gospođi i g. dr. Zenklu i dr Pelantovoj, specijalizirali u Čehoslovačkoj, kao i dobrotvorstva dr Zenkla u podizanju domova slepih Kralja Aleksandra I u Zemunu i studentskog koleža Kralja Aleksandra I u Pragu, pretstavnik Ministra socijalne politike, načelnik g. Hofmanović, predao je odlikovanima odličja sa diplomama, koje je potpisalo Kraljevsko Nemesništvo na naročitom pergamentu.

Pošto su slepi dečaci otsvirali čehoslovačku himnu i marš čehoslovačkih legionara, u ime slepih pitomaca govorio je slapi nastavnik muzike g. Dimitrije Ilić.

G. dr P. Zenkl zahvalio se jednim govorom na našem i čehoslovačkom jeziku, u kome je podvukao primerno filantropstvo g. Veljka Ramadanovića, tvorca ovih domova slepih. G. dr P. Zenkl, kao uspomenu na ovaj dan, upisao je za velikog dobrotvora Doma slepih i svoga poč. šuraka profesora Dominika Ševcovića, koji je kao dobrovoljac poginuo na Ceru, a g-đa Pelantova upisala je za dobrotvora Doma svoga poč. muž. Karela Pelanta, poznatog čehosl. književnika i novinara.

Lične vesti

A) ZVANIČNE

1) UNAPREĐENI SU:

u V grupu:

GRUDEN F. ŠTEFANIJA u Ljubljani — Gluhonemnica

ŠILJAK T. DOBRILO u Beogradu — Pomoćno odel. škole „Kralj Petar II" (O.n.br. 40330 od 12-VI-1935)

u VI grupu:

JAN J. IRENA u Ljubljani — Gluhonemnica (O.n.br. 34872 od 20-V-1935)

POPOVIĆ J. ĐORĐE u Beogradu — Zavod za gluvoneme (O.n.br. 43703 od 20-VII-1934)

u VII grupu:

TOMOVIĆ I. ANKA u Beogradu — Zavod za gluvoneme (O.n.br. 34677 od 18-V-1935)

SUPANČIĆ K. DRAGO u Ljubljani — Gluhonemnica (O.n.br. 34663 od 18-V-1935)

NOVAK J. JOZEF, učitelj muzike u Domu maloletnika u Beogradu (O.n.br. 49081 od 11-VIII-1935)

u VIII grupu:

DAMJANOVIĆ V. JELISAVETA u Novom Sadu — Pomoćna škola (O.n.br. 19.01 od 9-V-1935)

2) PREVEDENI PO FINANS. ZAKONU ZA 1932-33 GODINU:

PIANECKI J. ZORA u Ljubljani (Gluhonemnica), činovnik VI polož. grupe, prevedena je u VI grupu sa danom 21-VIII-1933 kao danom kad je imala navršenih 15 godina efektivne državne službe (O.n.br. 23179 od 30-IV-1935)

3) POSTAVLJENI SU:

POPOVIĆ M. NADEŽDA, svršena učenica učiteljskog tečaja Više ženske zanatske škole u Beogradu, za nastavnicu ženskog ručnog rada u Domu gluvonemih u Jagodini s pravima činovn. pripr. i platom od 1070 Din. mesečno (O.n.br. 25504 od 15-VI-1935)

4) PREMEŠTENI SU:

A) po potrebi službe:

JANKOVIĆ N. BRANISLAV (VII grupa) iz Skoplja u Beograd (O.n.br. 49643 od 20-VII-1935)

SUBIĆ V. ŽIVOJIN (IX-1 grupa) iz Zemuna u Šimanovce (O.n.br. 40901 od 25-VI-1935)

B) po molbi:

MASLIĆ J. FERDINAND (VIII grupa) iz Doma slepih u Zemunu u školu „Kraljević Tomislav" u Zemunu, s tim da radi u Pomoćnom odeljenju (O.n.br. 43577 od 17-VII-1935)

JUZBAŠIĆ S. DUŠAN (IX grupa) iz Kalništa, srez Kratovski, banovine Vardarske, za učitelja-hospitanta u Domu maloletnika u Beogradu (O.n.br. 46479 od 20-VIII-1935)

JANKOVIĆ DESANKA (VIII grupa) iz Skoplja u Beograd, s tim da radi u Pomoćnom odeljenju (O.n.br. 61156 od 18-IX-1935)

5) UPUĆENI NA RAD:

PETROVIĆ MLADEN, učitelj-hospitant Doma maloletnika u Beogradu, upućen je na rad u Pomoćno odelenje škole „Kraljević Andrej" u Zemunu (O.n.br. 41334 od 17-VIII-1935)

B) LIČNE:

HAJDINAC J. JOVANKA, učiteljica, i RISTOVIĆ M. DESIMIR, nastavnik Doma slepih u Zemunu, venčani 14 jula 1935 u Bjelovaru. Srdačno čestitamo!

ISAILOVIĆ Ž. MARA, učiteljica-hospitant pomoćnog odelenja u Skoplju, diplomirala je iz pedagoške grupe predmeta na Filozofskom fakultetu u Skoplju. Iskreno čestitamo!

Kako smo gore zabeležili, premešten je kol. JANKOVIĆ N. BRANISLAV iz Skoplja u Beograd, ali je on pri tome napustio našu struku, jer sada radi u Oglednoj školi „Kralja Aleksandra" (Dečanska ulica). Kol. Janković bio je član našeg Udruženja od njegova osnivanja i požrtvovano je i savesno vršio dužnost administrativnog poverenika za Skoplje. Žalimo da napušta naše redove, ali mu također želimo mnogo uspeha i sreće u novome poslu!

Urednik našeg časopisa diplomirao je oktobra o. god. iz pedagoške grupe predmeta na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Iz uredništva

Greškom štamparije izostala je na prvoj strani ove sveske primedba, koja tamo treba da stoji ispod članka Dr Šerka:

„Opširniji članak autorov pod istim naslovom a na slovenačkom jeziku izašao je u reviji „*Proteus*", sveska 7 iz ove godine, koja izlazi u Ljubljani. Za potrebe našeg časopisa autor je taj članak preradio i skratio, i njegovom ga dozvolom donosimo u srpskohrvatskom prevodu. Redakcija zahvaljuje uvaženome autoru na pažnji. Jednaka hvala pripada i redakciji revije „Proteus" koja nam je vrlo spremno i besplatno ustupila potrebne klišeje.

Redakcija priprema od početka 1936 god. novu zasebnu rubriku u časopisu pod naslovom „Logopedija i fonijatrija". U toku su pregovori s našim poznatim stručnjakom *MUDr H. Freundom* iz Zagreba, da on preuzme uređivanje te rubrike.

Prema zaključku sednice Upravnog i Nadzornog odbora Udruženja od 22 avgusta o. god. (vidi str. 235 ove sveske!) izostavili smo rubriku „*Vesti iz organizacije*" već u ovoj svesci.

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

NAŠI SARADNICI U OVOM BROJU:

MUDr. HINKO FREUND, specijalista za mane govora i glasa — Zagreb, Gjorgjićeva ulica 23|II

PhC. VOJKO JAGODIČ, učitelj — Ljubljana, Miklošičeva cesta 9

IVAN KUNST, nastavnik defektne dece — Ljubljana, Zaloška cesta 5

ANKA LEVČEVA, nastavnica defektne dece — Ljubljana, Tyrševa c. 17|I

MUCand. LEVI KURT — Zemun, Akademska 18|I

JOSIP OČKO, upravitelj Zavoda za odgoj slijepe djece — Zagreb, Ilica 83

MILOŠ P. PAVLOVIĆ, upravitelj I narodne osnovne škole — Sarajevo, Nemanjina 43

MUDr. ALFRED ŠERKO, profesor Univerziteta — Ljubljana, Gledališka 14|I

SAOPŠTENJA REDAKCIJE I ADMINISTRACIJE

1) Usled nepredviđenih tehničkih zapreka zadocnila je ova sveska, tako da će naredna sveska (za novembar—decembar 1935) izaći tek tokom januara 1936. Molimo, da se to uvaži!

2) Zbog urednikovog premeštaja, mole se sva zainteresovana lica da celokupnu prepisku koja se odnosi na redakciju (članci, publikacije na prikaz i sl.) šalju izravno na ličnu urednikovu adresu: *Zemun, Kraljice Marije 4.*

„GLAS NEDUŽNIH"

revue mensuelle pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales

publié par la

Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" publie un numéro dans la 2e quinzaine de chaque mois (juillet — aout exceptés), soit 10 numéros chaque année. Le № 1 parait en janvier.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd".

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: *Ferdinand M.slić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)*

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštaiina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

SADRŽAJ:

TABLE DES MATIÈRES:

GODINA I (V)

SVESKA

9-10

novembar — decembar

1935

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Godina I (V) BEOGRAD, novembar — decembar 1935 Sv. 9-10

MUDr ALFRED ŠERKO — Ljubljana:

O agnozijah in apraksijah

(Predavanje na II redovnoj godišnjoj skupštini Udruženja, avgusta 1935 god. u Ljubljani)

Velespoštovana gospoda!

Človek, postavljen v svet in življenje, je kot inteligentno bitje v bivstveno drugačnih odnosih do samega sebe in do zunanje narave nego vsa druga živa bitja tega sveta. Po eni strani ima dar dojemanja in spoznavanja samega sebe in tega, kar ga obdaja, po drugi strani pa ima sposobnost smotrenega udejstvovanja, to je premišljeno hotnega preoblikovanja samega sebe in svoje okolice.

Med vsemi živimi bitji edinole človek resnično spoznava in se v resnici premišljeno udejstvuje. Pri tem je kot spoznavajoče bitje odvisen od svojih zaznav, kot premišljeno se udejstvujoče bitje pa od zmožnosti hotnega gibanja svojih udov.

Človek zaznava sebe in zunanji svet s pomočjo svojih čutil in se giblje spomočjo svojih gibal. Čutila so, ki mu nudijo materijal zaznavanja in spoznavanja, gibala mu pa omogočujejo kretanje in smotreno udejstvovanje.

Oglejmo si najprej človeka kot spoznavajoče bitje.

Kakor rečeno predpostavlja vsako spoznavanje prvič možnost čutenja to je intaktnost perifernih čutil, drugič pa zmožnost zaznavanja to je intaktnost zaznavnih center možganske skorje. Ko na pr. kak predmet vidimo, draži od predmeta se odbijajoča svetloba v naših očeh nitje vidnega živca. Po živcu odteče živčno vzburjenje v možgane in sproži tam v razmeroma ozko omejenih arealih možganske skorje psihofizične procese, ki odmevajo v naši duševnosti v obliki občutkov svetlobe in barv. Ravno tako, če kaj slišimo. V notranjem ušesu se razpletajoči slušni živec sproži v posebnih arealih možganske skorje psihofizične procese, ki jih doživljamo subjektivno v obliki zvokov in šumov.

Da človek vidi odnosno sliši, mora imeti torej poleg intaktnega očesnega aparata in vidnega živca odnosno slušnega aparata in živca tudi še intaktna optična, odnosno akustična centra možganske skorje, v katerih se pod vplivom zunanjih dražljajev vrše oni procesi, ki se nam javljajo v naši zavesti v obliki optičnih odnosno akustičnih *zaznav*. Ta centra imenujemo radi tega *zaznavna*. Z zaznavnimi centri zaznavamo objektivno realni zunanji svet. Obolenje zaznavnih center povzroča *centralno* ali *kortikalno* (cortex-skorja) slepoto odnosno gluhoto v nasprotju s *periferno*, ki je posledica obolenja perifernih čutil ali pristojnih perifernih živcev.

Periferno slep človek ne vidi, ker optični zaznavni centrum ne dobiva za zaznavo potrebnih perifernih dražljajev, kortikalno slep človek pa ne vidi, ker periferni dražljaji ne zbude v obolelem zaznavnem centru za zaznavo potrebnih psihofizičnih procesov. Slep odnosno gluh človek ne vidi odnosno ne sliši, ker ni sposoben pristojnih zaznav. Zaznave so pa psihološka podlaga vsega spoznavanja. Le kar sem zaznal zamorem spoznati.

Spoznavanje je izredno kompliciran duševni proces, pri katerem je fiziološko udeležena celokupna možganska skorja. Prvi in glavni pogoj vsega spoznavanja je pa možnost *predstavljanja*. Šele pomočjo svojih predstav človek spoznava, razmišlja in sklepa, seveda na podlagi tega, kar je s pomočjo svojih zaznavnih center zaznal.

Vodilo bi me, častita gospoda, predaleč, če bi se spuščal v psihološke podrobnosti spoznavanja. Za moj današnji namen naj zadostuje ako samo povdarim, da vse naše duševno življenje temelji na predstavah in da bi brez možnosti predstavljanja ne bilo psihičnega življenja.

Kaj so predstave, ve vsakdo. V duhu si lahko predstavljam vse kar sem kedaj zaznal. V domišljiji si optično lahko predstavljam poljubne predmete in njihove vidne lastnosti, svojo pisalno mizo in drugo sobno opravo, pokrajino, ki sem jo kedaj videl, obraz odsotnega prijatelja, različne živali in rastline, slike, črke in druge simbole, različne barve, geometrične oblike itd. Ravno tako si v domišljiji akustično lahko predstavljam šumenje viharja, žuborenje studenca, drdranje voza, različne glasove in klice živali, imena in besede za različne predmete, sploh govorico človeka.

Predstave so spomini na zaznave. Deponirane so v posebnih *predstavnih* centrih možganske skorje, ki so teritorialno ločena od zaznavnih center dotičnega čuta. Vsakemu čutu pripada poleg zaznavnega še poseben predstavni centrum.

Ker temelji, kakor rečeno, na predstavah naše spoznavanje, povzroča obolenje predstavnih center nemožnost spoznavanja v področju dotičnega čuta, pojav, ki mu pravimo *agnozija*. Kolikor čutov toliko agnozij.

Optično agnostični sicer vidi, ne spozna pa tega kar vidi. On vidi na pr. nož pred seboj, ne spozna, ne agnoscira ga pa kot orodje za rezanje, ga ne more z besedo imenovati, niti ne ve ž njim kaj početi.

Zaznava ne zbudi v njem pristojne predstave in preko te ostalih asociacij, zato mu ostane predmet, ki ga vidi, popolnoma tuj, bolj tuj ko zdravemu človeku predmeti, ki jih ni še nikoli videl. Optično agnostični si namreč tudi približno ne more predstavljati, za kaj in kako se kak videni predmet (na pr. nož) lahko rabi.

Ravno tako akustično agnostični sliši, ne spozna pa tega kar sliši. On sliši bučanje vetra, drdranje voza na cesti, človeške korake na hodniku, lajanje psa itd. ne ve pa kaj vsi ti glasovi in zvoki in šumi pomenijo. Zaznave se zbujajo nikakih predstav, nikakih asociacij, zato ostanejo tuji, prazni glasovi. Agnostični je, kakor pravimo, *duševno* slep odnosno gluh.

Od vseh danih ali možnih zvočnih in glasovnih kompleksov, zvokov in šumov se po svoji notranji naravi bistveno razlikujejo slišane besede človeške govorice.

Besede so namreč simboli za pojme, na pojmih pa temelji vse naše razmišljanje in sklepanje. Besede človeku v vse drugačnem in globjem smislu nekaj povedo in razodenejo kakor pa ostali zvočni kompleksi.

Ko zaslišim, sedeč v svoji sobi, s ceste ropot, spoznam, da je to ropotanje voza. Ropotanje mi lahko še poleg tega pove, s kakšno hitrostjo voz po cesti drdra, kakšna je njegova teža in vprega in slično, sicer pa nima nobene *pojmovne* vsebine. Ako pa slišim s ceste razgovor ljudi, ki govore v jeziku, ki ga razumem, ne vem samo, da govore ljudje, da govore na glas, da govore po slovensko itd., ampak vem obenem tudi kaj imajo ti ljudje v mislih, kaj hočejo z besedami reči. Slišana beseda mi ne pove samo, da nekdo govori in kako govori — kakor mi pove ropot voza, da drdra mimo voz, — slišana beseda mi poleg tega še pove, *kaj* dotična oseba govori. Beseda tudi vsebinsko nekaj pomeni. Ona ima svojo *pojmovno vsebino.* V besedah se izražajo misli, na njih vise pojmi, one omogočujejo vpogled v tuji duhovni svet.

Kar je pa izgovorjena beseda za uho, je napisana za oko. Človek je napravil silen in odločilen korak v kulturnem razvoju naprej, ko je v besedah izražene pojme fiksiral optično v pismu in jih s tem takorekoč ovekovečil. Izgovorjena beseda hipno izzveni v zraku, zapuščajoč za seboj samo spomin v duši dotičnega, ki jo je slišal. Pisana beseda pa ostane in zbuja še tisočletja potem, ko je bila zapisana, besedne predstave in v njih simbolizirane pojme.

Psihološko-kulturna važnost govora in pisma se izraža tudi v fiziološki organizaciji možganske skorje človeka.

Poleg splošnega akustičnega predstavnega centra, v katerem so takorekoč shranjeni spomini na že enkrat slišane akustične pojave kakor so na pr. šumenje, brnenje, ropotanje, glasovi in klici živali, jok, smeh in govor človeka, ima namreč človek v možganski skorji še poseben *besedni* centrum, v katerem so shranjeni spomini na vsebinski pomen slišanih besed. Pri desničarjih se nahaja senzorični besedni centrum v levi, pri levičarjih v desni hemisferi možganov. Obolenje tega centra, ki vniči v njem deponirane akustične besedne predstave, povzroča dvoje specijalnih agnozij: *senzorično afazijo* in *aleksijo.*

Senzorično afazičen človek sliši in spozna to, kar sliši, na pr. drdranje voza, lajanje psa, govorenje človeka itd., ne razume pa pomena besed, ki jih sliši, ki mu zvene kot besede povsem mu neznanega jezika. Slišana beseda ne sproži v njegovi duševnosti adekvatne predstave, zato mu tudi ničesar ne pove, zato mu zveni, kakor da je ni še nikoli slišal. Tak človek slišane besede ne agnoscira, ne prepozna, on je akustično besedno agnostičen, za besede *psihično gluh.*

Ravno tako *alektičen človek* vidi in spozna to kar vidi, na pr. nož in sekiro, kišo, drevo, žival in človeka; ne razume, ne raspozna pa smisla pisane ali tiskane besede. On je optično besedno agnostičen, za besede *psihično slep.*

Aleksija je navadno sekundarna posledica senzorične afazije. Ker se je človek naučil čitati in pisati na podlagi akustičnih besednih predstav, zbudi beseda, ki jo čita, najprej akustično predstavo in šele preko te vse ostale asociacije. Ako mu manjka (vsled afazije) akustičnih predstav, je tudi razumevanje pisma do skrajnosti otežkočeno.

Aleksija kot posebna vrsta agnozije pa nastopi lahko tudi kot samostojen pojav, pri intaktnem razumevanju govora tj. pri ohranjenih besednih predstavah, to pa tedaj ako je prekinjena asociacijska proga, ki veže senzorični besedni centrum z optičnim. Optična predstava pisane besede ne zbudi, radi prekinjene proge, adekvatne akustične predstave, ki je za razumevanje pisma potrebna. Dotični razume izgovorjeno besedo, ne pa napisane, dasi ni slep.

Ker misli človek, kakor že omenjeno, pretežno v besedah, je senzorično afazični tudi psihično defekten. Z besednimi predstavami je izgubil tudi pristojne pojme in s tem možnost abstraktnega razmišljanja in sklepanja.

Pičlo odmerjeni čas mi — častita gospoda — žal ne dopušča, da bi omenil vse klinične slike senzorične afazije in orisal njihovo pestro simptomatologijo, pristavljam samo še, da gluhonemi ne morejo postati afazični, ker jim *a priori* manjka besednih predstav, pač pa je pri njih mogoča aleksija kot samostojen patološki pojav.

* * *

Dar govora in pisma je omogočil človeku, da si je vstvaril v teku časa ogromno idejno bogatstvo, ki se množi in deduje od roda do roda, dar smotrenega vstvarjajočega dela ga je pa napravil za gospodarja neizmernih materielnih bogastev, ki mu s svoje strani omogočajo nadvlado nad vsemi živimi bitji.

Smotreno delo je druga velepomembna zmožnost človeka, ki ga dviga visoko nad vse ostalo živo stvarstvo. Dočim se udejstvuje namreč žival v bistvu instinktivno-avtomatično, je udejstvovanje človeka v načelu premišljeno. To se odraža seveda tudi v njegovi živčni organizaciji. Anatomsko-fiziološka podlaga premišljenega udejstvovanja je zadostno razvita možganska skorja s posebnimi psihomotoričnimi centri, v katerih se vrše oni psihofizični procesi, ki jih zaznamo subjektivno v obliki zavestnega motoričnega hotenja. V teh centrih izvirajo živčne proge, ki vodijo hotne impulze preko podrejenih motoričnih center v motorične živce, ki se razpletajo v progasti muskulaturi udov in trupa.

Dočim se udejstvuje žival s pomočjo prirojenih ji živčno-motoričnih mehanizmov avtomatično, se mora človek gibom in kretnjam, potrebnim za smotreno delo, šele priučiti in jih na to avtomatizirati. V tem zaostaja človek za živaljo. Po drugi strani je pa ravno v tem dejstvu največja njegova prednost. Tudi žival napreduje pod vplivom izkušenj in vaje sicer v svoji motoriki in postane vsled tega sčasoma v svojih gibih in kretnjah spretnejša in sigurnejša, ni pa sposobna vsled nezadostno razvitih psihomotoričnih center možganske skorje izoblikovati nove motorične mehanizme in avtomatizme za nova smotreno hotna dejanja. Ravno s tem, da je človek potreben in sposoben motorične vzgoje, da se mora tudi kretnjam, ki so živalim prirojene, priučiti, mu je dana možnost priučiti se poljubnim kretnjam, potrebnim za katerokoli smotreno delo. S tem pa, da priučene kretnje sčasoma avtomatizira, razbremenjuje vedno znova svoj psihomotorium, omogočujoč mu stem izoblikovanje vedno novih smotrenih motoričnih mehanizmov.

Človek se priučuje novim gibom in kretnjam s poskušanjem. Vsaka posrečena kretnja se vtisne takorekoč v možgansko skorjo in s tem v obliki *motorične predstave* v motorični spomin. Na podlagi motorične predstave kake kretnje izvrši človek kretnjo v ponovnem primeru neposredno, brez predhodnega poskušanja, takorekoč iz spomina. Priučeno kretnjo potem v teku časa avtomatizira. Avtomatizacija se izvrši z vajo. Z vajo se usposobijo posebna motorična avtomatična centra izvesti dotično kretnjo podzavestno, do neke meje neodvisno od možganske skorje, ki postane s tem prosta za priučenje novim gibom in kretnjam, ki se pozneje zopet avtomatizirajo. Na ta način pridobiva človek v teku življenja vedno nove spretnosti in sposobnosti, ki mu omogočujejo vsestransko smotreno udejstvovanje. Kar je živali prirojeno, si mora človek šele priboriti. Pribori si pa poleg tega

lahko tudi sposobnosti, ki jih žival, kot njej neprirojene, nima in si jih tudi priboriti ne more. Na tem dejstvu temelji skoraj neizčrpna možnost človeka za motorično izpopolnjevanje in napredovanje, ki gre, kar se tiče kompliciranosti in smotrenosti daleč preko vsega, kar premore žival. Kar ni dala človeku narava, si je ustvaril sam z delom. Zgradil si je stroje na suhem, na vodi in v zraku, ki prekašajo v hitrosti, moči in vstrajnosti vse, kar premore živalstvo. Vstvaril si je instrumente, ki mu dovoljujejo pogled v daljave, kamor ne seže nobeno ptičje oko in pogled v drobnjave, ki so slehernemu drugemu bitju nedostopne. Da se mogel povspeti tako visoko se ima zahvaliti svoji visoko razviti možganski skorji in ne v najmanjši meri njenim psihomotoričnim centrom.

Predno izvršim kako smotreno dejanje, si moram biti seveda na jasnem, kaj prav za prav hočem, imeti moram idejo tega, kar hočem. Razen tega je pa potrebna tudi še psihomotorična sposobnost za to, to se pravi, znati se mora iz motoričnega spomina inervirati mišice v taki kombinaciji in v takem redu, kakor je to za dotično dejanje potrebno. V ta namen moram obuditi motorične predstave vseh onih posameznih gibov in kretenj, ki sestavljajo dotično dejanje. Šele na podlagi takih motoričnih predstav inerviram po motoričnih progah muskulaturo svojih udov (rok). Obolenja psihomotoričnih center, ki vničijo tam shranjene motorične predstave, povzročajo motnje v smotrenem udejstvovanju v obliki takozvane *apraksije.*

Pod apraksijo razumemo nesposobnost pravilne psihomotorične inervacije pri smotrenem delu, dasi so motorične proge, motorični živci in periferni eksekutivni organi (mišičje in sklepi okostja) intaktni.

Apraktik se vsled izpada motoričnih predstav obnaša približno tako kakor oni, ki izvaja kako dejanje prvič v življenju. Vse kretnje so neprecizne, nerodne in neekonomične, dasi si slede po idejnem načrtu pravilno in na pravih objektih. Najenostavnejše kretnje pa, ki se odigravajo v normalnih razmerah skoraj mehanično, brez idejnega načrta, samo na podlagi motoričnih predstav, pa se takim bolnikom sploh ne posrečijo. Tako apraksijo imenujemo *kortikalno* ali *kinetično,* v nasprotju z *ideatorično,* ki je izraz nemožnosti zasnove idejnega načrta dejanja in *ideokinetično,* ki je posledica prekinjene zveze med psihomotoričnimi centri in ostalo možgansko skorjo. Ker ni moj namen podati vam izčrpen opis vseh apraksij, naj navedeno zadostuje. Omeniti pa moram dvoje specijalnih apraksij, ki se tičeta človeškega govora in pisma.

Tudi govor človeka je eminentno motorično udejstvovanje, pri katerem je udeleženih nebroj mišic grla, nebesa in jezika, vratu in obraza. Pravilna inervacija vse te muskulature pri izgovoru kake besede je nepopisno komplicirano dejanje, ki zahteva največjo preciznost v vsakem oziru. Da se to omogoči je obdaro-

vala narava človeka s posebnim psihomotoričnim centrom, v katerem so shranjene motorične besedne predstave, ki si jih je človek pridobil že v zgodnji mladosti, ko se je učil govoriti. Predno izgovorim kako besedo moram obuditi spomin na način, kako se dotična beseda izgovori in šele na podlagi v spomin priklicane besedne predstave inerviram v pravilnem vrstnem redu za izgovor dotične besede potrebno muskulaturo.

Obolenje motoričnega besednega centra, ki vniči tam deponirane besedne predstave, onemogoči govorjenje pri intaktnem hotenju in intaktnem perifernem govorilnem aparatu — pojav, ki ga imenujemo *motorična afazija*.

Motorično afazični ve kako se beseda, ki bi jo rad izgovoril, glasi. To mu pove akustična predstava dotične besede, ki je deponirana v senzoričnem besednem centru. Kljub temu je pa ne more izgovoriti, ker ne ve kako se mora inervirati periferni aparat. Kar producira je radi tega nerazumljiv in brezsebinski konglomerat glasov.

Motorična besedna predstava je prvotno povsem odvisna od akustične besedne predstave. Otrok razume govor prej nego sam govori. On se uči govoriti (zbira motorične besedne predstave) s tem, da skuša ponoviti to, kar sliši. Zato se asociira motorična beseda z akustično: predno izgovori otrok besedo, jo sliši v spominu zveneti. Ako mu beseda ne zazveni v spominu, je ne more izgovoriti. Pozneje se motorična beseda emancipira več ali manj od akustične, vendar se pa ne osamosvoji popolnoma. Zato se pojavijo motnje govora tudi pri senzorični afaziji v obliki takozvane *parafazije*, zgrešene izgovorjave poedinih besed.

Motorično afazični je vedno tudi *agrafičen* tj. nesposoben pisanja. Naša pisava je namreč fonetična, to se pravi: pisni znaki so znamenja za glasove, ne za s temi glasovi asociirane pojme. Pisani besedi „stol“ na pr. odgovarja glasovna skupina „stol“, ne pa predmetna predstava stola. Ko se človek uči pisati izgovarja črke z ustmi, predno jih zapiše. S tem se asociirajo grafične predstave kar najožje z motorično besednimi. Izpad le — teh povzroča radi tega poleg afazije tudi agrafijo.

Agrafija kot posebne vrste apraksija pa nastopi lahko tudi kot samostojen pojav, to se pravi pri ohranjeni sposobnosti govora, pri intaktnem motoričnem besednem centru, to pa tedaj, ako je prekinjena zveza med psihomotoričnim centrom roke, kjer so deponirane motorične predstave pisanja in optičnim predstavnim centrom, kjer so deponirane optične predstave pisane besede. Pri pisanju moram imeti poleg intaktnih besednih predstav tudi še intaktne optične predstave besed, ki jih pišem. Prekinjenje asociacijskih vezi med optičnimi in motoričnimi predstavami povzroči radi tega čisto agrafijo pri intaktnem govoru.

Že iz dosedanjih izvajanj vam bo, gospoda moja, razvidno, da moramo razločevati dvoje vrst agnozij in apraksij: prvič take, ki so povzročene po obolenju pristojnih predstavnih center mož-

ganske skorje samih (kortikalne motnje), — drugič pa take, ki so povzročene po prekinjenju živčnih prog, ki vežejo poedina predstavna centra (transkortikalne motnje). Razlika med obema vrstama je v tem, da so pri kortikalnih motnjah vničene dotične predstave same, — dočim je pri transkortikalnih onemogočeno samo njihovo zbujenje.

Sicer ni moj namen vpeljati vas v simptomatologijo vseh mogočih oblik agnozij in apraksij, vendar hočem omeniti še sledeče: Ako je prekinjena proga, ki veže optični predstavni centrum z akustičnim besednim centrom, se pojavi takozvana *optična afazija*. Bolnik vidi predmet, ga kot takega tudi spozna, ne more ga pa z besedo imenovati. Optična predstava ne zbudi radi prekinjene proge pristojne akustične predstave, zato bolnik ne najde besede, ki pojmovno definira dotični predmet. Ako pa bolnik dotični predmet otiplje, ga taktilno spozna in tudi lahko imenuje.

Optična afazija je posebna oblika *amnestične afazije*, ki obstoji v tem, da razume bolnik govor popolnoma, da mu pa pri spontanem govorjenju manjka izrazov. Če se mu pa izraz, ki ga ne more najti, ponudi, ga takoj akceptira in brez težave uporabi.

Verbalna in optična afazija spadata k transkortikalnim motoričnim afazijam, ker tangirata govor, ne pa razumevanja govora.

Omeniti je nadalje transkortikalno senzorično afazijo vsled prekinjenja prog, ki vežejo senzorični besedni centrum z ostalimi predstavnim centri možganske skorje. Tak bolnik ima besedne predstave, zato tudi slišano besedo lahko ponovi (česar kortikalno afazični ne more), besedne predstave pa ne zbude vsled izolacije besednega centra ostalih predstav in ostanejo mrtve.

Z ozirom na važnost govora in pisma, sem se omejil v svojih izvajanjih na optične in akustične motnje. Dovolite mi samo še kratko opazko glede motenj tipa.

Obolenje izvestnih arealov možganske skorje, ki vniči tam deponirane taktilne (tipne) predstave, povzroča takozvano *taktilno agnozijo.* Bolnik pri intaktni občutnosti ne spozna zgolj z otipavanjem predmetov, ki jih vsled tega seveda tudi ne zna uporabljati. *(Taktilna apraksija).*

Predno zaključim, častita gospoda, svoja več ko pomanjkljiva izvajanja bi rad samo še enkrat povdaril eminentno važnost sluha za duševno življenje človeka. Od rojstva gluh človek je v vse višji meri duševno defekten nego slep. Slepemu manjkajo sicer vse optične predstave in mu je radi tega nepoznana vsa bohotna pestrost zunanjega sveta. Ostala mu je pa neokrnjena možnost razvoja najabstraktnejših pojmov s pomočjo besednih predstav. Dasi človek nima električnega čuta, obvlada vendar s svojo inteligenco električne pojave nič slabše kakor svetlobne, ki jih zaznava z visoko razvitim optičnim aparatom. Beseda je oni čudoviti instrument, s pomočjo katerega razvije

človek vse svoje intelektualne sposobnosti. Ona je nositeljica pojmov, ki edini tvorijo pravo duševno bogatstvo. Brez besed ni pojmov, brez pojmov ni psihičnega življenja. Zato tava gluhonemi brez pouka in šole, vkljub temu da vidi, v duševni temi. Sicer sposoben življenja, ne more razviti svoje inteligence, ker nima besednih predstav. Nepoznan mu ostane še vse bohotnejše pestri notranji pojmovni svet.

Ena glavnih nalog učiteljstva gluhonemnic je radi tega dati svojim gojencem možnost razvoja inteligence na podlagi čim številnejših pojmov. Ker jim pa nedostaja akustičnih besednih predstav, je skrbeti za to, da postanejo nositeljice pojmov druge predstave, ki so tudi gluhonemim do neke meje dostopne. Izkazalo se je, da so za to najsposobnejše motorične besedne predstave. Gluhonemi naj se nauči misliti s pomočjo motoričnih predstav, razvije naj možnost notranjega govora, pogovarjanje s samim seboj. Da je ta naloga izredno težka veste — častite gospe in gospodje — bolje ko jaz.

KURT LEVI — Zemun:

Pedagoška primena Jaensch-ove tipologije

I.

U svakoj nastavi ima nečeg stvaralačkog. Treba iz amorfnog duševnog materijala stvoriti čoveka, individuu, korisnog člana društvene zajednice. Da bi to postigao pedagog treba da vodi računa o ovim pitanjima: 1) Šta se zapravo želi da postigne vaspitanjem? 2) Na koji način, kojom pedagoškom metodom se to uopšte može postići? 3) Može li ta metoda da se primeni na ovaj određeni objekat pedagoškog delanja i kakva je ta primena? Ovaj treći uslov dakle pretpostavlja poznavanje i to što potpunije poznavanje onoga koga želimo da vaspitamo. Jaenschova tipologija je dragoceno sredstvo koje znatno olakšava ispunjavanje toga trećeg uslova. Na osnovu te tipologije možemo dosta tačno (iako ne naročito duboko) da upoznamo čoveka, njegov način rada, mogućnosti uplivisanja na njega, izglede na uspeh pri primeni raznih metoda. Jasno je na pr. da ćemo kod vaspitanika dezintegriranog tipa postići vrlo malo primenom očigledne nastave, dok tom istom metodom možemo postići odlične rezultate kod vaspitanika integriranog tipa. Znamo da možemo da verujemo u trajnost jednog pedagoškog rezultata kod dezintegriranog tipa, ali znamo i to da je trajnost jednog pedagoškog uspeha kod jače integriranih vrlo problematična. Uostalom na sve to ćemo se još vratiti.

Da bismo mogli da primenimo tipološka saznanja treba prvo da postavimo tipološku diagnozu.

II.

Kao što sam već u prošlom članku*) izneo, Jaensch razlikuje integrirani i dezintegrirani tip. Kod prvog preovlađuje zajednički tok i međusobna povezanost sviju duševnih i telesnih funkcija, dok je kod drugog svaka od tih funkcija samostalna. Integrirani tip (I) se dalje deli na: I^1 tip (potpuna integracija, pretežno u funkcijama upravljenim prema spoljnjem svetu), I^2 tip (integracija prema unutra, prelazni tip prema dezintegriranom), „Hy", „S" i „B" tipove koji su ekstremni i gotovo patološki. Detaljniji opis tih tipova izneo sam u pomenutom članku.

Tipološku diagnozu možemo da postavimo prema telesnim (somatičkim) i duševnim osobinama. Postoje i izvesni testovi koji nam mogu znatno olakšati postavljanje tipološke diagnoze (od ovih ću izneti samo one koji se mogu izvesti bez aparata i bez naročite psihotehničke spreme).

Integrirani tip odlikuje se u somatičkom pogledu tamnom kožom ili bar kožom koja pod utecajem sunca brzo i ravnomerno potamni. Kosa tih ljudi je češće tamna nego plava. Oči su im sjajne, velike, obično širom otvorene. Uopšte to su ljudi južnjačkog tipa. Oni lako crvene ili poblede, lako ih probija znoj, lako dobiju lupanje srca, uopšte sve su im vegetativne reakcije vrlo živahne. Od boja im naročito upada u oči i privlači ih crveno. Pokreti su im živi, motorika uopšte ima kod njih nešto izrazito i uvek je slika njihovog unutrašnjeg stanja. Lako se goje ali lako i omršave.

Već i starost i pol mogu da nam olakšaju tipološku diagnozu. Naime većina dece do 14 godine je pretežno integrirana. I većina žena pripada tome tipu.

Nasuprot integriranom tipu, ljudi dezintegriranog tipa su obično bleđe kože; često su plavi; oči im nisu sjajne ni živahne; sunčana svetlost slabo menja boju njihove kože (oni ju uostalom teško podnose i izbegavaju). Telesna težina im se ne menja tako lako. Tromi su; pokreti su im celishodni ali bezizrazni; ni po pokretima ni po izrazu lica se ne mogu poznati njihovi unutrašnji doživljaji. Osetljivi su na zelenu boju.

Veliki broj muškaraca posle puberteta spada u ovaj tip.

Psihički se ta dva tipa takođe bitno razlikuju.

Integrirani tip je emocionalan, pri jačoj integraciji čak i labilan u osećanjima; impulsivan, ali impulsi kod njega obično ne traju dugo; otvoren, iskren; često rečit i bogat u izrazima; nemiran ali lako se zamara. Intelektualno on ima tendenciju da misli teleološki, da pretpostavi svrhe uzrocima a ciljeve posledicama, on ne pamti toliko asocijacijom koliko shematizacijom. Po tipu učenja je ili vizualista (I^1) ili pripada akustično-motoričnom tipu (I^2).

*) „Tipologija u savremenoj psihologiji" (vidi „Glas nedužnih" sv. 7-8 iz 1935)

Ovaj poslednji ima tendenciju da razvije motorične automatizme (što naročito treba uzeti u obzir kod gimnastike i sporta). Najvažnija i karakteristična činjenica kod integriranog tipa je, kao što smo rekli, povezanost njegovih funkcija koje nikada ne stupaju u rad izolovano nego se manifestuju više ili manje zajedno. Za tom pojavom treba u prvom redu tragati, sve drugo što smo naveli jeste posledica te osnovne crte integriranog tipa.

Suprotna osnovna crta tj. izolovanost funkcija je ono što treba pronaći kod dezintegriranog tipa. Pored toga taj se tip odlikuje psihičkom tromošću, ali je zato više usmeren i ustaljen od integriranog tipa i ne rasparčava se tako lako. Emocionalno je rezervisan, pomalo asocijalan; često je tvrdoglav u svojim odlukama ali mu treba dosta vremena da bi do njih došao. Logičan je, i tip mišljenja mu je strogo kauzalan, a osećanja vrlo malo uplivišu na njegove odluke. Među decom ispod 14 godina ovaj tip je redak i izniman, međutim kod starije omladine on se može naći i u vrlo ekstremnim oblicima. Po tipu učenja ovaj tip je gotovo isključivo motoričan. Pamćenje mu bazira na asocijacijama po logičnoj vezi.

Tipološku diagnozu nam mogu olakšati i neki jednostavni testovi: *1) Stvaranje ejdetskih likova.* Osoba, na kojoj se vrši opit, gleda 18—20 sekundi u jednu dosta veliku sliku živih boja koja treba da bude dobro osvetljena i da stoji na takvoj udaljenosti da svi detalji budu jasno vidljivi. Pri tome treba izbeći fiksiranje slike. Posle toga se slika ukloni a osoba dobije nalog da gleda u jednu (pripremljenu) sivu podlogu i da na njoj reproducira sliku. Ispitivanjem o pojedinostima uverimo se da to nije možda pretstava nego baš ejdetska slika. Naime kod ove poslednje se jasno vide svi detalji, dok je pretstava shematična. O ejdetičnosti slike možemo se uveriti još i približavanjem i udaljavanjem osobe od podloge: pri tome se veličina pretstave ne menja, dok se veličina ejdetske slike menja po zakonima perspektive tj. postaje manja pri udaljavanju, a veća pri približavanju. Kad kažemo osobi da zamisli (upravo da „vidi“) da slika postaje svetlija, onda možemo kod viših stepena integracije pa primetimo da zenica postaje uža (i suprotno: da se širi, kad slika postaje tamnija). To je takozvani integracioni psihorefleks zenice.

Kada nađemo kod jedne osobe ejdetske slike, onda je sigurno da je ta osoba integrirana. Međutim, kada ih ne nađemo, to još ne znači da je dezintegrirana, jer ima i integriranih ljudi koji nisu ejdetičari.

2) Opit sa kleksografijom. Na jednoj beloj hartiji napravimo čitav niz raznolikih i besmislenih mrlja mastilom ili nekom tamnom bojom i damo onda osobi, koju ispitujemo, nalog da 30 sekundi gleda u tu hartiju i da nam onda kaže šta vidi. Integrirani tipovi će usled istovremenog funkcionisanja čula i asocijacionih mehanizama uvek vrlo lako poznati neke figure ili čak i cele

scene, dok će dezintegrirani stereotipno odgovarati, da vide samo jednu zamrljanu hartiju.

3) Opit sa Müller-Lyerovom varkom. Pred osobu, koja se ispituje, postavlja se hartija na kojoj su nacrtane ove Müller-Lyerove figure:

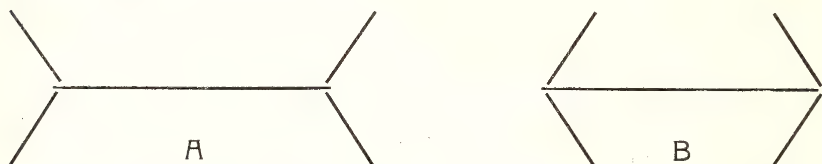

Dužine srednjih linija su kod A i B jednake iako kod A izgleda da je srednja linija duža. Osoba treba na jednom komadu hartije da nacrta za koliko joj A izgleda duže od B. Zatim joj se dade nalog da zamisli da se krajevi figure A istežu ili da se krajevi figure B stežu. Ako sada nacrta pomenutu razliku, ona će kod integriranih biti znatno veća. Ona će još i više da poraste, ako se istežu ramena osobe koja se ispituje. Kod dezintegriranih neće ni jedan od ovih postupaka izazvati neku promenu dužine A i B, čak se dešava, da te osobe uopšte ne podležu varci i odmah tvrde da su obe dužine jednake.

Tipološku diagnozu treba u toku vremena češće proveravati, jer se tip dece i omladinaca razvitkom menja. Treba slediti diagnostički njihovu tipološku evoluciju.

III.

Tipologija mnogo toga pedagogu olakšava, ali mu ona s druge strane nameće čitav niz novih zadataka i obzira.

Već je sam Jaensch formulisao vaspitne zadatke koji proizlaze iz njegove tipologije.

Prvi i praktično najvažniji zadatak je, da vaspitanje bude tipološki specifično („typenspezifische Erziehung") tj. da metode i postupci pedagoga budu prilagođeni fazi tipološke evolucije deteta. Ta evolucija ide, kao što znamo, od potpune integracije detinjstva do manje ili više potpune dezintegracije odraslog čoveka. Prekretnica te evolucije je 14 godina. Treba dakle nastavu provoditi metodama koje odgovaraju načinu učenja i pamćenja dotičnog doba. Dakle: vizuelna i teleološka nastava u ranom detinjstvu, akustično-motorična sa podvlačenjem kauzalnih veza docnije, docnije motorična i čisto kauzalna posle 14 godine.

Kod svakog deteta postoje takozvana „integraciona jezgra" tj. psihički povezani i shematizovani skupovi pretstava, pojmova i emocija. Na ta jezgra treba nadovezati sve ono što dete treba da primi i nauči, jer samo takav način vaspitanja odgovara prirodnoj biološkoj evoluciji dečje psihe.

Ako dete ima tendenciju da se razvije u pravcu jednog od ekstremnih tipova (B, Hy ili T), treba nastojati da se te tenden-

čije kompenziraju kultivisanjem osobina suprotnog tipa. Te osobine, makar u tragovima, postoje kod svakog čoveka. Kod jače integriranih, koji su vegetativno vrlo razdražljivi, treba izbegavati sve jače draži (obazrivost kod ocenjivanja, ispitivanja, kažnjavanja itd.). Ako se ne vodi računa o toj razdražljivosti, prosto se kultivišu vegetativne neuroze.

Drugi Jaenschov zahtev je socijalno-pedagoški. On naime traži da se u svakoj individui razvije sposobnost za razumevanje ljudi suprotne tipološke strukture. On misli da će se time mnogo doprineti socijalnoj harmoniji i izglađivanju društvenih suprotnosti. Iako se kod ovog zahteva ne može sumnjati u dobre namere E. Jaenscha, može se, i to sa puno razloga, sumnjati u uspeh te „harmonizacije". Međutim, raspravljanje o tome prešlo bi granice ovoga članka.

Treći je Jaenschov zahtev da se uopšte favorizira način mišljenja i saznanja integriranog tipa. Jaensch taj način mišljenja naziva teleoformnim, nasuprot fizikoformnom mišljenju dezintegriranog tipa. Ceo naš psihički naročito intelektualni život je, po njegovom mišljenju, odviše jednostrano orijentisan u pravcu fizikoformnog mišljenja. To je, po Jaenschu, jedan od važnih uzroka duhovne krize današnjice. Treba to vaspitanjem opet dovesti u ravnotežu. To bi bila istorijska uloga savremene pedagogije. Sem Jaenscha i mnogi su drugi radili na pedagoškoj primeni ove tipologije (vidi pregled upotrebljene literature!).

Tako je na pr. utvrđeno, da integrirani imaju naročiti talenat za jezike. Ta se pojava svodi na to, što integrirani, naročito jače integrirani, vrlo lako vaspostavljaju vezu između reči i njezinog značenja (senzorno-intelektualna integracija). To i objašnjava ono staro pedagoško iskustvo da jezike treba učiti u detinjstvu, jer u detinjstvu postoji maksimum integracije.

Dezintegrirani bolje i lakše shvataju egzaktne nauke jer način rezonovanja i metode tih nauka savršeno odgovaraju njihovom tipu mišljenja. Glumci i likovni umetnici su opet pretežno integrirani. Kao opšte pravilo utvrđeno je da je integrirani tip mnogo pristupačniji za sve pedagoške uplive. Radi toga je najsudbonosnije ono vaspitanje koje se prima u ranom detinjstvu. To uostalom potvrđuju i konstatacije psihoanalize i vekovno pedagoško iskustvo.

Naročito je velika i značajna uloga Jaenschove tipologije u vaspitanju moralno defektne dece i u suzbijanju omladinskog kriminaliteta.

Prvo da navedemo činjenice koje su u toj oblasti tipološki utvrđene (radovi M. Zillig, F. Kratina i dr.).

Kod moralno defektnih žena je utvrđeno, da su 60% od njih u visokom stepenu integrirane, druge su manje integrirane, broj dezintegriranih je vrlo malen. Seksualna podatljivost i stepen prostitucije su tim veći što je dotična osoba jače integrirana. Osim toga je primećeno, da je i intelektualna zaostalost para-

lelna sa stepenom integracije. Dotične žene su najviše osuđivane radi prostitucije, skitnje, krađe i afektivnih delikata.

Kod muškaraca ne stoje na raspoloženju toliko precizni podaci, ali izgleda, da tu među moralno defektnim takođe ima više integriranih nego dezintegranih, iako taj razmer nije toliko upadljiv kao kod žena. To je uostalom i razumljivo, jer je uopšte većina odraslih muškaraca dezintegrirana. Upadljivo je i karakteristično da su najviše zločina sa predumišljajem izvršile osobe dezintegriranog tipa. Što se tiče popravljanja tih moralno defektnih, najviše privremenih uspeha ali i najviše recidiva zabeleženo je kod integriranog tipa, dok su kod dezintegriranog tipa uspesi brojno vrlo skromni ali izgleda da su trajniji.

Iz tih činjenica može se izvući čitav niz važnih zaključaka. Pre svega treba pri profilaksi kriminaliteta pokloniti najveću pažnju maloletnicima integriranog tipa, jer su oni naročito disponirani da podlegnu svim uticajima pa i kriminalnim. Radi toga je naročito važno, da ti maloletnici budu pošteđeni od svih kriminogenih faktora i upliva u svojoj okolini, jer im oni vrlo lako podležu; drugim rečima: oni ne treba da imaju ni prilike ni razloga da učine neke prestupe. To je u isto vreme jedini način kojim se mogu da spreče recidivi, kojima ti maloletnici toliko naginju. Pedagoško-terapijski su oni dosta pristupačni, naročito se može mnogo učiniti za njih metodama koje se zasnivaju na sugestiji. Pri tim pedagoškim postupcima treba uvek u njima stvoriti stalnija „integraciona jezgra“ tj. čvrste, nepromenljive i između sebe povezane skupove etičkih osećaja, pojmova i načela. Na ta integraciona jezgra treba onda nadovezati nove direktive njihovog života i na njihovoj osnovi pokušati jednu rekonstrukciju njihove psihe. Trajnost svega toga zavisiće, i pored svih napora, od gore pomenutih mera kriminalne profilakse. A u socijalnu izvodljivost tih mera kod nas jako sumnjamo.

Mnogo je komplikovanija stvar sa dezintegriranim moralno defektnim maloletnicima. Kod njih se treba više obraćati intelektu, treba im pokazati da je ne samo moguće nego i korisnije ako se živi bez prestupa. Treba iskoristiti njihov racionalizam i njihovu sklonost za kauzalno mišljenje i na osnovu toga treba u njima stvoriti čvrsto ubeđenje, da je prestup doduše posredno škodljiv za društvo ali neposredno još škodljiviji za njih same; treba ih ubediti u nužnost socijalne zajednice i njezinih propisa — jednom rečju: treba u njima stvoriti jedan racionalno zasnovani intelektualni moral. Baš radi toga mislim, da je i kod njih vrlo važno da se isključe spoljašnji kriminogeni faktori, jer ti faktori pretstavljaju najbolji i najznačajniji argumenat protiv takvog jednog morala, koji ima svoj koren samo u misli a ne u živom osećanju društvenih obaveza.

Može se primetiti, da je to vrlo skroman uspeh i da je takva popravka zapravo samo jedna etička špekulacija. Primedba je opravdana. Međutim to je ipak, izgleda, sve što može za taj

tip ljudi u tom pravcu da se učini. Utešno je jedino to, što su ti rezultati dosta stalni. Dabome, ako je pritisak spoljašnjih kriminogenih faktora isuviše velik, onda će i ovi ljudi konačno popustiti.

IV.

Ono što tipologija pruža pedagogiji jeste i mnogo i malo. Mnogo je, jer otvara čitav niz novih vidika, razjašnjava mnogo toga što je bilo do sada nerazjašnjeno, ukazuje na nove puteve i metode i na mogućnosti nove i celishodnije upotrebe dosadašnjih metoda. S obzirom na sve to trebalo bi pokušati i kod nas pedagošku primenu tih rezultata Jaenschove tipologije.

Ipak ne treba misliti da će tipologija dati neki univerzalni recept za pedagogiju, prema kome treba samo zamesiti dečju dušu pa će sve da ispadne kako treba. Ko to očekuje, tome će pedagoška primena Jaenschove tipologije pružiti zaista malo. Međutim tu krivica ne leži na strani tipologije.

Pre svega tip, kome pripada dete ili vaspitanik uopšte, ni izdaleka nije jedini psihološki faktor koji treba da se uzme u obzir pri pedagoškom delanju. Jaenschova je tipologija, kao što sam već u prvom članku o ovom predmetu naglasio, isuviše funkcionalno-površna a da bi prodrla u sve dubine ličnosti. A ličnost je ono što se vaspitava, a ne tip. Uostalom, sumnjam da bi i ma kakva druga tipologija uspela da obuhvati celu ličnost.

Zatim postoji i čitav niz praktično-tehničkih poteškoća koje se protive ispravnoj primeni Jaenschove tipologije u pedagogiji. Obziri na vegetativni nervni sistem integriranih, primena metode nadovezivanja za integraciona jezgra, prilagođavanje vaspitanja evoluciji tipa — sve bi to tražilo jedan velik preokret i zamašne reforme u savremenom školstvu. To naročito važi za reedukaciju moralno defektnih.

Međutim sve te teškoće ne bi trebale da spreče *a priori* jedan pokušaj primene u pedagoškoj praksi. Treba pokušati u granicama datih mogućnosti.

Literatura:

E. Jaensch (und Mitarbeiter): Grundformen menschlichen Seins.

M. Zimmermann: Eidetik und Schulunterricht.

M. Zillig: Ueber eidetische Anlage und Verwahrlosung (Zeitschrift für Psychologie, 1933, Bd. 131).

F. Kratina: Die eidetische Anlage bei Jugendlichen.

E. Schneider: Empirisch-strukturpsychologische Untersuchungen über den Schauspieler (Zeitschrift für angewandte Psychologie, 1932, Bd. 42).

E. Heun: Erkenntnislehre und Psychoanalyse (Zentralblatt für Psychotherapie, 1932 — 4 i 5).

K. H. Rohde: Beiträge zur Frage des Farbensehens unter dem Gesichtspunkte der Funktionsschichten und Grundtypen (Zeitschrift für Sinnesphysiologie, 1932, 1—2).

E. Puhl: Die individuellen Differenzen des Farbensinnes in ihrer Beziehung zur Gesammtpersönlichkeit (na istom mestu).

Razni sitniji članci i referati.

ANICA LEBAR — Ljubljana:

Prešolanje slabonadarjenega otroka

Za lažje razumevanje pri presoji, kateri otroci spadajo v pomožno šolo, je potrebno, da si na kratko ogledamo, kako se javljajo duševni nedostatki, njih vzroke in pogoje.

Lajik navadno ne ve mnogo o duševnih motnjah, pa še tisto, kar ve, je večkrat nepravilno in zmotno. Težko se da opredeliti čisto točno pojm „bolan" in pojm „zdrav".

Celotno življenje človekovo stremi za tem, da se ohranja. Človeški organizem, ki je v službi samoohrane, zastopa delo vseh vnanjih in notranjih organov človeškega telesa. Vsi ti organi pa morajo svoje delo pravilno in v redu vršiti. Delo, funkcija kakega organa je motena, če ne doseza več svojega namena, tj. ohranitev organizma. Tako vidimo, da trpi tudi delazmožnost pri raznih motnjah. Lahko torej govorimo o bolezni vselej takrat, ako kakršnakoli motnja vpliva na telesno funkcijo, zmanjšuje delazmožnost, ogroža življenje in veselje do dela.

To velja v prvi vrsti za telesno obolenje, velja pa tudi za duševno, vendar tako, da pride k temu še marsikaj zraven. Človek namreč ne živi sam zase, ločen od drugih, ampak je v ozkem stiku s soljudmi v družabnih zajednicah, katerih član je. V te družabne zajednice se mora uvrstiti; te žive namreč svoje lastno življenje in stavijo nanj svoje zahteve, ki se jim mora ukloniti. Vse psihično v človeku služi zvezi ljudi med sebo, omogoča občevanje in skupno življenje z ljudmi. Zato moramo tudi človeka, ki se ne more uvrstiti v to ljudsko skupnost imenovati duševno manjvrednega. Trdimo lahko, da je motnja v socialni uvrstitvi prav za prav duševna bolezen. Seveda pa ne najdemo vseh naštetih motenj pri enem in istem človeku; večkrat je najti samo eno na pr. zmanjšano veselje do dela. Nikoli pa ne moremo točno določiti, kje neha zdravje in kje se prične bolezen; medtem dvojim je namreč še široka možnost obmejnega stanja, ki je za vzgojitelja posebno važna.

Ugotoviti pa moramo tudi, da duševne bolezni niso vselej možganske bolezni. Kolikor je dognala znanost, je za gotovo duševno delo res treba zdravih določenih delov možganov. Pokazalo pa se je tudi že, da so bili ti deli možganov zdravi, pa so motnje v duševnem delu kljub temu nastopile. V teh slučajih je bilo doznati obolenje raznih notranjih žlez. Pa tudi to ni vselej potrebno, pa vendar so duševni procesi nepopolni, moteni. Kadar gre za izključno duševne funkcije, moramo pustiti vse telesno ob stran. Tu govorimo o nervoznih ali funkcijonelnih motnjah, v nasprotju z organskimi, pri katerih mora biti kaka izprememba v organizmu.

Ozreti se moramo še po vzrokih teh motenj. Pregled o bolezenskih pogojih nam pokaže dve skupini: notranje ali kakor

pravi znanost endogene in vnanje ali eksogene. Notranji pa so tisti, ki so v človeku bodisi v njegovem telesnem ali duševnem občutju; to imenujemo tudi konstitucijo in zato govorimo o konstitucijskih faktorjih. Ta konstitucija pa je prirojena ali pridobljena. Vse kar prinese otrok s seboj na svet, je prirojeno; kar pa pridobi že v življenju, je pridobljeno. Ne le vnanji, fizični vplivi, razne bolezni, okolica, ki ga obdaja, tudi poklic in delo, zlasti pa socialni in bolezenski vzroki, so tu važni. Prav ti zadnji vzroki pa so danes prav posebno veliki. Da je zdrav človek, ki je brez denarja, že napol bolan, to so vedeli že v 18 stoletju. Vemo, da je največji procent otroške umrljivosti in otroških bolezni v socialno najšibkejših plasteh naroda, da je število nezakonskih porodov tu večje kot drugje, da je ogroženost in kriminalnost tu doma, pa ne morebiti radi tega, ker so ti ljudje moralno slabši, ampak zato, ker ti sloji prav radi bede ne morejo toliko storiti za vzgojo in varstvo otrok, ki so prepuščeni samim sebi, ker morajo pač starši tudi hiteti za delom in kruhom. Da pa morajo pozneje prav ti otroci čimprej v zaslužek in zagrabijo v tej naglici največkrat neizučene poklice, je nov dokaz za premnoge ovire pri njih nadaljnem razvoju. Da je važen vzrok za socialne bolezni vseh vrst tudi stanovanjska beda, ni treba še posebej omenjati. Iz teh vnanjih, socialnih bolezenskih vzrokov pa se nehoteno razvijajo tudi duševne depresije: razburjanja, strah, skrb, ki pa so v daljavo pravi bolezenski vzroki.

Ko smo na hitro pregledali vzroke obolenja, moramo videti še pojave teh obolenj. Izrazite duševne bolezni v otroški dobi niso običajne izvzemši slabomislenost, pa če se pojavijo, spadajo v zdravniško oskrbo. Še vedno namreč, tudi v sedanjih časih, najširši krogi ne morejo razumeti, da so to bolni ljudje, bodisi otroci ali odrasli. Če bi ljudje to razumeli, ne bi se iz njih norčevali, ali se jih sramovali. In vendar vidimo to še danes in vsak dan, da bi mnogi starši rajši priznali najtežji moralni prestopek svojega otroka, kakor pa to, da je slaboumen.

Oglejmo si torej duševne motnje otrok! So to najprej motnje v intelektualnem razvoju: slaboumnost in slabonadarjenost.

Inteligenca je nastroj, ki se s starostjo razvija in katere stanje je odvisno od starosti. Do motenj pride na ta način, če se ta nastroj ne, ali le počasi, razvija in ne pride do popolnega razvoja ter obstane na točki, s katere se več ne premakne, ali celo nazaduje. O slabomiselnosti, slaboumju govorimo takrat, ako se motnja naslanja na prvotno slabost nastrojenja, kjer imajo dedni faktorji odločilni pomen. Ker pa so vnanji tj. bolezenski vzroki povzročili motnje, da je inteligenca okrnjena, ali da je celo nazadovala, govorimo o demenci, ponorelosti. Tako stanje je končno stanje cele vrste težke nervoznosti in živčne obolelosti, kakor na pr. pri epilepsiji in mladostni zmešanosti.

Kar je pri vseh slaboumnih posebno očito, to je neenakomernost posameznih funkcij, neharmoničnost in neskladnost

njihovega bistva. Motnja se namreč nikoli ne razteza samo na inteligenco, ampak na celotni ustroj, s čemer je tudi značaj zelo izpremenjen. Dve skupini sta tu: eretični in apatični tip. Točno tudi teh dveh ni mogoče ločiti; večkrat prehajata obe skupini druga v drugo. Pa sta tu zopet dve posebni izraziti obliki slaboumja: infantilizem, ko bolnik ostane otrok vse življenje in pa moralno slaboumje. Pri infantilizmu gre za splošno oviro telesnega in duševnega razvoja; tak otrok sicer razume in se uči a mnogo težje in počasneje kot normalni, za katerim zaostaja. Vendar je to zaostajanje bolj harmonično kot pa pri pravem slaboumnem.

Pri moralnem slaboumju pa so v ospredju etični defekti, nekaka odpoved napram nravnim zahtevam. Pri natančnejšem opazovanju pa se pokaže tudi splošna intelektualna manjvrednost, pa tudi defekti v čustvovanju in hotenju. Dočim je mogoče inteligenčne defekte dognati na razne načine inteligenčnih preizkušenj, ki pa tvorijo le en del obširnega preiskovalnega in opazovalnega dela, je pa motnje v čustvovanju in hotenju težje dognati, ker so zelo raznolike. Psihastenija, nevrastenija, nervozna plahost in razne vrste prisilnih predstav in prisilnega stanja so to. Sem spadajo tudi psihopatične motnje, ki pa imajo zopet celo vrsto razlik in slik.

Kaj so psihopati? Otroci, ki jim ne pridejo blizu, pri katerih naše delo nima nikakega uspeha. Katero pa je to delo? Vzgoja. Torej lahko tudi rečemo: psihopatje so težkovzgojljivi otroci. S tem smo dobili glavni znak za psihopate. Vedeti pa moramo, da psihopati niso duševno bolni, četudi imajo nekatere poteze, ki so duševno bolnim lastne. Naštevajo: indolentne, depresivne, manijske, afektivne, periodike, vagabunde, brezvoljce, domišljavce, prisilneže, kverulante itd. Vsa ta odmaknjenost od normalnega stanja se poraja pri psihopatih nehote in zaradi tega tudi brez odgovornosti. Zlasti psihoanaliza in individualna psihologija sta se mnogo trudili, da izsledita in pokažeta razumevanje teh duševnih motenj, ki jih mora vzgojitelj poznati.

Nas posebno zanima odgovor na vprašanje: Zakaj otroci odpovedo v šoli? Vzroki so prav različni in — če hočemo biti pravični — moramo priznati, da ne leži samo v otroku, ampak tudi v starših, v učitelju, v organizaciji šole in tudi še v raznih vnanjih razmerah. Seveda nas zanimajo predvsem vzroki, ki leže v otroku. Pa tudi ti so jako različni in jih ne smemo iskati le v bolestnem stanju otrok, četudi je to večkrat glavni vzrok, pa bodisi telesno ali duševno obolenje.

Pri telesnem obolenju so kaj pogosto tuberkuloza in škrofuloza in pa slabokrvnost in malokrvnost, ki vse povzročajo splošno slabost, hitro utrujenost, kar je za šolsko delo velika ovira. Tudi slaba prehrana in nalezljive bolezni učinkujejo v isti smeri; vedno je tu ovirana zmožnost šolskega, tj. duševnega dela.

Pri duševnih ovirah pa je v prvi vrsti motnja v inteligenci; intelektualno manjvreden otrok je seveda v intelektualnem oziru manj zmožen. Pri tem je seveda treba vedeti, da ima intelektualna manjvrednost tudi več stopenj, in da zato nekateri otrok odpove že pri lahkih, drugi šele pri težjih zahtevah, vendar povsod pri zahtevah, ki jim je normalni otrok še kos. Zato pa manjvrednost in nezmožnost prihajata vedno takrat v poštev, ko zahteve rastejo. Poleg intelektualne manjvrednosti pa so tudi še razni drugi vzroki, ki pa spadajo v skupino psihopatičnih motenj.

Vedeti pa moramo, da je tudi stalno zatrjevanje otroka, da nič ne ve in nič ne zna, lahko vzrok, da v resnici odpove. Če otroku vedno in ob vsaki priliki pripovedujem: „Ti si neumen, ti nič ne znaš!“, se lahko dvoje zgodi: ali se mu bo vzbudila častiželjnost in bo skušal nasprotno dokazati, ali pa mu je ta trditev dobrodošla, da bo res tak postal, ker ga bo to pripovedovanje vedno bolj prepričevalo v tej misli, ter mu bo všeč, če ga bodo končno vsi z učnimi zahtevami pri miru pustili.

Poleg teh vzrokov pa je potem na strani učenca tudi še pogosto pomanjkljivost zanimanja za šolo in pouk, ker se zanimanje obrača k raznim postranskim zaposlitvam (igra, sport, kino itd.).

Pri starših pa je nerazumevanje in nespamet največkrat glavni vzrok, da otrok pri učenju odpove. Na vsak način mora otrok v študij, četudi ni zato, in da bi se otrok oprijel dela, je za starše sramota. Ko pa odpove pri učenju, se ne morejo odločiti, da bi ga dali v šolo, ki je za nj primerna. Večkrat je vsa domača vzgoja napačna in je otrok naravnost brez moči, da bi kaj pametnega napravil ali pa ga prevzame maščevalnost nad vsemi tistimi, ki ga silijo v nekaj, kar ga ne veseli.

Res pa je tudi, da ima lahko tudi šola krivdo pri tem, če otrok odpove. Dokaz za to dejstvo je, da otrok pri enem učitelju dobro napreduje, pri drugem slabo ali celo nič. Saj celo odrasli vemo, da nam kdo, četudi se še tako trudi, ne more česa dokazati, ali nas prepričati. Vzrok je ta, ker ali ne zna zajeti našega zanimanja, ali pa prednaša svojo snov na način, ki nam ne odgovarja. Pri razrednem učitelju se tudi lahko zgodi, da ni vsem otrokom enako naklonjen in pravičen. Tudi tu je učinek isti, kakor pri drugih opisanih vzrokih: otrok odpove.

Pozabiti pa ne smemo tudi še raznih vnanjih vzrokov. Pomislimo samo na one otroke, ki doma nimajo prostora, ne mize, kjer bi se pripravljali na šolo in pisali svoje naloge. Mlajši bratje in sestre skačejo in kričijo okoli njih, mati kuha, oče tolče; seveda potem z duševnim delom v takem prostoru ni kaj dosti prida. Marsikje pa je otrok priča tudi še vsemogočih domačih prizorov, ki ga odvračajo od učenja in si želi samo eno: proč z doma. Če pa mora še otrok zjutraj pred odhodom v šolo že delati doma ali izven doma, da pripomore k vsakdanjemu kruhu, potem mu za šolo pač zmanjka moči. Ti in podobni vzroki so

pač taki, da jih lahko zaznamujemo z označbo: socijalno gorje sedanjega časa. Nič čudnega, če otroci in doraščajoči pridejo v konflikt z zahtevami družabnega reda in z zakonom, ki ta red varuje. Da je večkrat s tem v zvezi tudi neka telesna zapuščenost, da manjka čuta za snago in red v obleki in v vsem, to vidimo vsak dan. In da se k temu pridruži tudi še zapuščenost in bezbrižnost za duševno delo, vidimo zlasti mi, ko prejemamo leto za letom največ otrok iz najnižjih slojev. Bistveno za vse te slučaje pa je motnja v socialnem obnašanju. Tudi tu prideta dva faktorja v poštev: prirojeni nastroj in okolica. Če je mati prostitutka in je oče v ječi, tedaj je umevno, da gre hči zgodaj na cesto in sin ne dela pravega razločka med tvojim in mojim. Duševno manjvredna deklica se da hitreje pregovoriti, da gre z moškim kot pa normalna; slaboumni dečko je tisti, ki ga normalni tovariši pregovore, da z njimi in mesto njih uganja razne neumnosti, on pa je tudi tisti, ki mora za nje kazen prestati, kjer so se oni znali zaradi svoje inteligence hitro odstraniti, dočim so njega zajeli.

Za nas vzgojitelje je in ostane zadnja naloga: ne spoznanje zla, ampak boj temu zlu, pomoč otroku, da se tega zla reši in pravilno ravnanje z njim. Pota za to pa nam pokaže motnja in je ta pot odvisna od posameznika. Vse to pa je mogoče le z vzgojo in poukom, ki je prav nalašč prikrojen otrokovim zmožnostim. To pa otroku nudi pomožna šola. In vendar stoji lajik tej šoli brez vsakega razumevanja in celo sovražno nasproti.

Mimo tega, da so še starši, ki se sramujejo slabonadarjenega ali slaboumnega otroka, ki ga je treba pred drugimi skrivati, so še tudi nepoučeni vzgojiteli, ki žugajo in prete svojim učencem z pomožno šolo, češ: če se ne boš učil pojdeš na pomožno šolo, ali: saj si tak tepec, da spadaš na pomožno šolo, ali: saj si že prav tak kakor oni na pomožni šoli, in podobno. Kako je krivično tako postopanje napram otroku! Naloga vzgojiteljev tudi takega otroka je, da ga izobrazijo kolikor se da in napravijo iz njega najbolje, kar se napraviti da. To pa je možno le z vzgojo in poukom, ki je prav osobito in izrečno prikrojen močem in zmožnostim slabonadarjenega otroka in ga nudi edino le pomožna šola. Tudi ta pa ne zmore iz slabonadarjenega otroka napraviti učenjaka, kakor nepoučeni to mislijo in pričakujejo, ampak mnogo teh otrok, v najugodnejšem slučaju do 75% napravi za socialne porabne ljudi, ki morejo živeti v družabni zajednici in niso v nadlego in nadlogo javnosti. S tem pa je v resnici mnogo storjenega za splošnost, še več pa za otroke, ko pridejo do občutja, da vendar nekaj znajo in zmorejo, dočim jih je vse dotlej prepričevalo, da niso za nič in da ničesar ne znajo. Seveda pa je izbiranje poklica za te otroke izredne važnosti, da ne pridejo v poklic in v krog nalog, za katere nimajo ne veselja, ne zmožnosti. Zaradi tega ima pomožna šola skrbeti za nje tudi še v času obrtnonadaljevalnega šolanja, za kar ima tudi

naša pomožna šola izdelan in od ministrstva potrjen učni načrt, ki pa menda pomotoma ni bil sprejet v zbirko: A. Skala „Predpisi o postopanju z defektno deco".

Pomožna šola je torej nadomestilo za javno osnovno šolo in je namenjena slabonadarjenim in lažje slaboumnim otrokom, torej posebna oblika šole za otroke, ki zaradi svojih, v prejšnjem delu poročila označenih, motenj ne odgovarjajo splošnemu pričakovanju glede izobrazbe na nižji stopnji osnovne šole. Pomožna šola ni nastala sama po sebi, temveč jo je ustvarila potreba po vzgoji in pouku za one otroke, ki jim tega osnovna šola ni mogla dati v taki meri, kakor je to zahteval posebni ustroj otrok.

Kdo torej spada v pomožno šolo? V principu je treba misliti na vse otroke, ki jim osnovna šola ne more nuditi potrebne izobrazbe, ker so duševno slabi, pa vendar še zmožni šolskega pouka in jim še ni treba zavodove oskrbe. To razvidimo še jasneje, če povdarimo, kdo v pomožno šolo ne spada, namreč: duševno normalni, četudi se morebiti težje uče in so zaradi vnanjih vzrokov zaostali; tudi ne psihopatični otroci, tj. oni, ki kažejo le motnje v čustvovanju in hotenju, ne pa v intelektu; tudi ne slepi, gluhonemi in epileptični, ki spadajo v zavodovo oskrbo, prav tako tudi ne zanemarjeni in ogroženi otroci. Pomožna šola pa mora odkloniti tudi težje slaboumne otroke, ki se zaradi svoje zaostalosti ne morejo uvrstiti v razredno delavno zajednico. Vse to zahteva tudi naš „Pravilnik za sprejem v pomožno šolo". Glej: Skala „Predpisi" str. 31—32.

Te zahteve niso morebiti samo naše. Vse države z razvitim pomožnim šolstvom že desetletja to prakticirajo. Gre namreč v resnici za to, da se vestno, premišljeno in preudarno: 1) razbremeni osnovna šola težkega balasta pri dosegi razrednih ciljev; 2) omogoči slabonadarjenemu otroku njemu primerno vzgojo in pouk; in 3) reši družbo težkega bremena asocialnih članov.

Ni pa pomožna šola samo za to, da bi razbremenjevala osnovno šolo ter bi otroke kar v pravcu osnovne šole, le počasneje, vodila k cilju. To bi bilo premalo produktivne pomoči, to bi lahko napravil vsak pospeševalni pouk. Pomožna šola ne nadaljuje izobraževalnega dela osnovne šole takoj neposredno, ampak ima za posebnosti svojih učencev tudi posebni učni načrt in lastne metode. Smoter pomožne šole je porabni človek, koristni član človeške družbe, ki se mora udejstvovati v družbi in razpolaga z gotovo mero življensko potrebnega teoretičnega in praktičnega znanja. To je glavni namen pomožne šole, da pripravlja za življenje, da vzgaja za življenje: to dvoje je dvoje pozitivnih vzgojnih vrednot pomožnošolskega dela.

Če je otrok v osnovni šoli odpovedal, so odpovedale tudi osnovnošolske metode; zato bi pomožna šola ne prišla do nikakih uspehov, če bi hodila ista pota. Dobro poznavanje otroka vodi učitelja pri njegovem delu. Glavno delo pouka na pomožni

šoli je, da vsakokratno trenutno potrebo otrok vzgojno oblikuje. Vsakokratno zanimanje je izhodna točka za oni plus, ki naj ga pomožna šola pripravi. Zato je pomožna šola lečilno-vzgojna ustanova. Res je, da ona iz slabonadarjenega otroka ne more napraviti normalnega, toda s svojim delom ustvarja vedno večjo uporabno možnost moči in zmožnosti ki so v otroku slabše razvite, ali pospešuje one, ki so boljše, da nadomeščajo one, ki se ne dado razviti. Na ta način res lečilno vzgaja. Zato pa pomožni šoli ne zadošča le zmanjšani ali skrčeni učni načrt osnovne šole. Vzgojno in obrazovalno bogastvo je v obeh poudarjeno z lastnim otroškim izsledovanjem v smislu delovnega pouka, vendar ima pomožna šola več *praktičnega življenskega poudarka* dočim osnovna šola več *življenskega znanja.*

Prav zaradi tega normalno razviti otroci ne morejo brez škode vzdržati na pomožni šoli in je vselej in v vsakem slučaju smatrati šolanje in zadržavanje normalnega otroka na pomožni šoli za največji pedagoški prestopek. Prav zato tudi lahko razumemo zakaj predpis, da je sprejeti slabonadarjenega otroka šele po enoletnem ali celo dvoletnem brezuspešnem pohajanju v osnovno šolo.

Ali je za prevzem slabonadarjenega otroka v pomožno šolo potrebno kako posebno postopanje? Države, ki imajo zelo razvito pomožno šolstvo, so že dolga desetletja praktično preizkušale najrazličnejše metode pri sprejemanju slabonadarjenih otrok v pomožno šolo. Izkazalo pa se je, da ni metode, ki bi mogla tako eksaktno pokazati intelektualne motnje, kakor opažamo to pri čutnih motnjah slepih in gluhonemih. Le — te se pokažejo šele v daljšem občevanju z součenci, zato je treba *opazovanja*; vrzel v teoretičnem in praktičnem znanju, ki je za življenje potrebno, pa opazimo prav pri stavljenih izbranih vprašanjih, tj. pri *preizkušnji.* Po dolgoletnih izkušnjah nam države kakor: Nemčija, Avstrija, Madžarska, Švica i dr. jasno kažejo to dvoje združeno pri sprejemnem postopanju.

Dr Th. Ziehen pravi: „Priložnostna nesistematična opazovanja izkušenega učitelja pri vsakdanjem pouku sicer večkrat zadoščajo, da se spozna stopnja nadarjenosti kakega učenca. Je pa tudi mnogo slučajev, ki potrebujejo dopolnila ali morebiti popravka te presoje s sistematično preiskavo in preizkušnjo“. *Kakšna naj bo ta preizkava in preizkušnja?* Na lahek, preprost način mora podati natančno diagnozo duševne slabosti. Vse preiskave se obračajo na spoznanje duševnih slabosti in motenj, to pa na tak način, da se otrok na najprirodnejši način izpove, bodisi s besedo, pisanjem, sliko ali mimiko. Velik in važen korak, ki ga ob tej priliki otrok napravlja, pač ne zahteva preveč, če se tej preizkušnji posveti nekoliko več časa in zadostne pažnje.

Za stopnjo pomožne šole, kamor imajo priti otroci, ki jih je opazovati in preizkusiti, zadošča enotna okvirna oblika, ki pa naj ne postane predpisana forma. Saj vemo: kolikor otrok, to-

liko tipov. Zato naj se da ta okvirna oblika prožno uporabljati. Troje temeljnih zahtev je za to: bistvo slabonadarjenega otroka, zahteve normalne starosti in zahteve normalne šole. To troje presojano na posameznemu otroku, da precej točno sliko, kam z otrokom. Opazovanje in preizkušnja v zvezi je po praktičnih preizkušnjah najzaneslivejše sredstvo pri sprejemu slabonadarjenih otrok. Inteligenčna preizkušnja po testih pravijo (glej: Fleischer „Umschulung des geistesschwachen Kindes" str. 61) da je za nadarjene otroke prav primerna, ker so ti otroci v prav dobrem razmerju s šolskim znanjem. Pomožnošolski otroci pa so odpovedali v šolskem znanju, so boječi, zelo negotovega čustvovanja in je treba z njimi zelo previdno ravnati. Olajšati jim je preizkusno delo s primerno privlačno obliko, s prijaznostjo in dobrohotnostjo, dočim je pri testu možno golo vprašanje in nič drugega. Tudi test je brez vsake zveze in skupnosti z otrokom in tudi z drugimi testi: je golo izpraševanje in golo odgovarjanje z besedami, večkrat s frazami, ki jih otroci pri drugih slišijo. Na pomožni šoli ne gre toliko za to, kaj otrok zna, ampak kako zna. Zopet tu pravi Dr Ziehen: „Intelektualne funkcije in njihovi produkti niso enakovredne količine, ki bi se dale kvantitativno preračunati. . . Nauk o inteligenčnih preizkušnjah pride s takimi poizkusi ob kredit". Znano je, da je *samo* Bartsch s svojim „Das psychologische Profil" predelal metodo testov za pomožnošolske svrhe.

Važno je, da je vprašujoči pri preizkušnji tista oseba, ki s svojo osebnostjo in praktičnim znanjem vodi vse izpraševalno delo tako, da doseže namen preizkušnje, namreč: spoznanje otrokove duševnosti z njenimi motnjami in kakšno vzgojno in učno mesto zahteva njegovo stanje. Ne gre torej za karakterološki študij slabonadarjenega in slaboumnega otroka, ampak le če je njegovo prešolanje potrebno in kam sodi.

Prešolanje onih otrok, ki na osnovni šoli očividno ne bodo dosegli cilja normalnega pouka, povzroči razrednik otrokov na osnovni šoli. Ta do 1 aprila ugotovi, da otrok zaradi zaostajanja ali nezadostnega sodelovanja pri pouku ne spada v osnovno šolo in predlaga prešolanje na pomožno šolo s „Prijavnim listom". Seveda pa mora razrednik osnovne šole dobro poznati bistvo pomožne šole, njenega pouka in metode, kakor tudi pomožnošolski učitelj celoten ustroj osnovne šole. Ko je razrednik osnovne šole prišel do prepričanja, da ta in ta otrok ne doseza povprečno najslabšega otroka, ki bo še ostal v osnovnošolskem razredu, je tako daleč, da prične prav tega otroka temeljito opazovati, kakor mu zato daje navodilo „Predpisi o postopanju z defektno deco" stran 32 do 37. Kakor zahtevajo isti „Predpisi", pregleda do 1 maja te otroke tudi šolski zdravnik. Do 5 maja so Prijavni listi vseh otrok, ki pridejo v poštev za pomožno šolo, pri upraviteljstvu pomožne šole. V naslednjih 10 dneh, tj. do 15 maja, pa pridejo prijavljeni otroci na pomožno šolo, kjer se

uvrste v pristojni razred ter do 10 junija med otroki tega razreda prebijejo svojo preizkusno dobo. Razrednik pomožnega razreda zna to urediti, da se otrok počuti čisto domačega ter se, ker se je vživel v razredno skupnost, pokaže kakršen je. Morebiti bi se zbrali tudi ti otroci v skupnem razredu, kjer bi določeni strokovni učitelj v dobi enega meseca izvršil tozadevno opazovanje. Za to delo pomožnošolskega učitelja potrebujemo posebnega referata, ki vse to pripravi in sestavi. Sprejemna preizkusna komisija naj posluje 15 junija. Sreski šolski nadzornik, šolski zdravnik, starši ali vsaj mati, upravitelj pomožne šole, dosedanji učitelj na osnovni šoli in strokovni učitelji pomožne šole, ki so otroka opazovali, so člani te komisije. Ta komisija pa je delavna skupnost vseh imenovanih faktorjev in končno odloči, če otrok ostane v pomožni šoli ali gre nazaj na osnovno šolo. Potrebno je: 1) da se staršem dokaže, kako je z otrokom in koliko važnosti se polaga na pravilno pridelitev; 2) da se jim jasno pove kakšnega pouka in kakšne vzgoje otrok potrebuje; 3) da se odvrne od osnovnošolskega učitelja vsaka sumnja, kakor, da bi ne bil storil svoje dolžnosti in podobno; 4) da se od pomožnošolskega učitelja vzame odgovornost, kakor, da bi hotel napraviti otroka manjvrednega, kakor se to pogosto sliši. Iz tega je razvidno, da je ta komisija za osnovno in pomožno šolo velike važnosti. Delo te komisije poda izsledke osnovne šole, opazovanja pomožne šole, zdravnikov pregled v glavnem po predpisih, ki jih vsebuje knjižica „Predpisi o postopanju z defektno deco“ str. 32 do 43.

V raznih državah so dolga leta kolebali med pravim in nepravim ter so se končno odločili za opazovanje in preizkušnjo. Točen način pa si navadno izdela vsaka pomožna šola glede celotnega postopanja, kakor že omenjeno v poročilu. Tudi za nas bo treba tozadevnih točnih navodil, za kar pa potrebujemo izčrpnega tozadevnega referata.

VLADO ERAT — Sarajevo:

Moja iskustva s primenom Termanove skale testova za ispitivanje inteligencije

Zadaća je pomoćne škole da pospeši duševni razvoj svojih đaka tako, da ih vaspita za korisne članove ljudske zajednice. Da se postigne ovaj cilj, nužno je da učitelji pomoćnih odelenja upotrebljavaju sva moguća sredstva, koja im mogu korisno poslužiti za razvijanje njihovih đaka. Učitelji pomoćnih odelenja ne smeju izbegavati ni razmišljanja ni rada, kad se radi o napretku njihove dece.

Mnogo razmišljanja zadaju učiteljstvu pomoćnih škola pre svega načini odabiranja dece za pomoćna odelenja, pošto u ovome postoji još mnogo raznih mišljenja.

Učitelj redovne narodne škole iznosi u „Prijavnom listu" pedagoške nedostatke deteta, koje je opazio tokom višemesečnog rada. Lekar ispita telesnu stranu. Roditelji izjave, ukoliko su u stanju, svoja opažanja o duševnom i telesnom razvoju deteta, o kućnim prilikama, o ponašanju deteta kod kuće, a sada je red na učitelju pomoćnog odelenja da iz svih ovih podataka kao i iz rezultata svog vlastitog ispitivanja stvori sud, da li je dete za pomoćnu školu ili nije.

Ova odluka je od presudnog značenja, te traži od učitelja veliko psihološko znanje, što kod današnje razgranatosti psihološke nauke nije lako.

Ne mislim ovime dati pregled naučnih naziranja pojedinih psiholoških struja, nego izneti uglavnom praktično iskustvo s Termanovim testovima prilikom primanja dece u svoje pomoćno odelenje u Sarajevu. Tom prilikom skrećem pažnju na vrlo dobar informativni članak od *Dr K. Prautssch-a*: „*Zur Problematik des Aufnahmeverfahrens in der Hilfsschule*" koji je izašao u reviji „*Die Hilfsschule*", godište 25, sveska 10, kao i na članak g. *Konstantina Grubačića*: „*Socijalni i pedagoški značaj ispitivanja sposobnosti*" u „*Učitelju*" god. 15, broj 8, koji obrađuje istu temu sa drugog, socijalnog stanovišta.

Prvi pionir za određivanje inteligencije bio je Francuz *Alfred Binet*, koji je posle mnogih pokusa sastavio seriju testova za ispitivanje inteligencije, čija je prvotna zadaća bila odrediti stepen umne zaostalosti kod dece. Po njegovim testovima moglo se odrediti umno razviće (starost inteligencije, intelektualna starost).

Psiholog *W. Stern* došao je na genijalnu ideju, da se tzv. količnik inteligencije (umni količnik) izračuna po ovoj formuli: količnik inteligencije (K. I.) jeste jednak umnome razviću, intelektualnoj starosti (I. S.) kroz životnu (hronološku) starost (Ž. S.) [$K. I. = \frac{I. S.}{Ž. S.}$], što je bilo svuda i usvojeno.

Razna ponovna ispitivanja Binetovih testova pokazala su razne nedostatke; osobito za rano detinjstvo nisu oni odgovarali. Temeljitu reviziju Binetovih testova izvršili su u Nemačkoj *Bobertag*, u Švedskoj *Jäederholm*, a u Americi *Terman*. Njegovi su testovi prevedeni i na naš jezik, te se mogu dobiti u Domu slepih u Zemunu.*)

Terman je mišljenja, da se inteligencija pretškolskog deteta sa K. I. od 0,61 neće nikada razviti u inteligenciju višu od inte-

---

*) C. Stejskal: Psihodijagnostički metodi u davanju saveta. Sveska 12. biblioteke „Nova svetlost". Izdanje Doma slepih u Zemunu. Materijal za ispitivanje staje 20 Din., a zapisnici 1 Din po komadu (50 kom. staje 35 Din, a 100 kom. 60 Din).

ligencije 9—10 godišnjeg deteta. Da je ova pretpostavka tačna, mogla bi se umna zaostalost kod dece utvrditi već u pretškolsko doba, te bi bilo izlišno pohađanje zaostale dece u normalnu školu.

Kao zdravstvenom učitelju-početniku, s pretežno teoretskim znanjem bilo mi je stalo do toga, da u prvom redu upoznam normalno dete, jer najprije moram znati šta je normalno, pa da onda znam šta je zaostalo. U ovu svrhu ispitivao sam Termanovim testovima po raznim školama više razreda novajlija, koji još ne stoje pod jakim utecajem škole.

Ovo ispitivanje imalo je više ciljeva:

1) da se dobro upoznam s ponašanjem normalnog deteta kod ispitivanja i da na taj način dobijem jasnu sliku o strukturi ovog deteta;

2) da se uverim o pouzdanosti Termanovih kao i Bartschevih testova za našu — jugoslovensku decu;

3) da se utvrdi, kojoj deci treba pružiti zdravstveno-pedagošku negu i koju je decu potrebno odeliti od normalne;

4) da se utvrdi, koje su sposobnosti manje ili više zaostale, da bi se moglo određenim pravcem pristupiti pedagoškom lečenju.

U ovu svrhu upotrebio sam Termanove i Bartscheve testove. (Pretpostavljam da su jedni kao i drugi poznati, te prelazim preko opisa istih). Termanovim testovima služio sam se kao pomoćnim sredstvom kod primanja dece u pomoćno odelenje, Bartschevim testovima utvrdio sam glavne nedostatke psihičkih funkcija te prema tome upravljao pedagoško lečenje odmah od početka. Ova podela ima više teoretsko značenje, jer u praksi je jedna metoda dopunjavala drugu.

Na prvi pogled izgleda upotreba testova kod primanja dece u pomoćnu školu kao idealno sredstvo za utvrđivanje umne zaostalosti. Ali tome nije tako. Testovi ispituju uglavnom inteligenciju, a nikako se ne osvrću na nagone, ćud i htenje. Upravo lakoća upotrebe testova pretstavlja najveću opasnost, jer baš ova dovodi često do pogrešnih zaključaka. Ispitivanje testovima traži dobro poznavanje metode, psiholoških struja i njihovih međusobnih odnosa.

Termanova serija testova za određivanje inteligencije je po Sternu jedna od najboljih serija ove vrste, ali želeti bi bilo, da se ista preudesi za jugoslovenske prilike.*) Životni nivo našeg naroda mnogo je niži nego u Americi, pa iako se Terman starao da udesi testove što nezavisnije od nacija, socijalnog položaja deteta, miljea i škole, ipak njegovi testovi ne odgovaraju našim prilikama u potpunoj meri. Tako na pr. biće vrlo teško

*) Prim. uredništva: Kod nas je radio na tome polju Dr Borislav P. Stevanović, prof. Univerziteta u Beogradu (Развиће дечје интелигенције и Београдска ревизија Бине-Симонове скале" 1934). Gosp. Dr Stevanović spremio je za štampu i knjigu: Мерење интелигенције, упутство за употребу Београдске ревизије Бине-Симоновог метода". Jedan odeljak iz te knjige otštampan je u „Učitelju", sveska za februar 1935 godine.

oceniti odgovor na drugi test za 6 godinu: „Šta bi ti uradio kad pada kiša, a ti moraš u školu?“, jer većina naše sarajevske dece nema ni kišobrana ni kišne kabanice, pa odgovor, da bi dete ostalo kod kuće, može biti i tačan — pozitivan, jer kod jače kiše ostanu deca, koja su udaljenija od škole, faktično kod kuće. — Siromašniji slojevi služe se retko kada tramvajem. U mom razredu polovina dece još nije stupilo nogom u tramvaj. Američko dete, koje se vozi skoro svaki dan autobusom, tramvajem ili podzemnom železnicom, može se mnogo lakše zamisliti u situaciju testa: „Kada bi išao posle podne u dečje pozorište, a krajnje je vreme da stigneš, i ti trčiš za tramvajsku stanicu, a tramvaj ti ode ispred nosa — šta bi onda uradio?“, nego naše, prema tome biće i odgovor naše dece manje zadovoljavajući nego odgovor američke dece. Kad bi se ovaj test potpuno izmenio prema mesnim prilikama, bilo bi isuviše veliko otstupanje od Termanovih testova i to bi tražilo prethodno naučno proučavanje. — Kod posmatranja slika američka deca opet izmiču našoj, jer kod njih svaka kuća ima svoje ilustrovane novine, i deca imaju više dečjih knjiga nego naša, koja retko vide koju knjigu ili novine kod kuće. — Vezanje cipela je za američku decu nešto sasvim obično, dok se kod nas često nose još opanci, koji se zakapčaju.

Kod ispitivanja novajlija upotrebljeni su bili najviše Termanovi testovi za 5, 6 i 7 godinu. Razmer između „nemih“ i „govornih“ testova jeste kod 5 godine 4:2, kod 6 godine 1:5, kod 7 godine 2:4, kod 5, 6 i 7 godine svega 7:11. Prema tome je većina testova „govornih“. U Sarajevu ima dosta Jevreja, koji govore kod kuće španski, sem toga siromašna deca stide se govoriti, i tako neznanje jezika ili druge smetnje govora mogu prikriti pravu inteligenciju osobito kod mlađe dece.

Kod ispitivanja odvajao sam decu i pozivao ih u zbornicu ili neki drugi razred. Nova okolina, novo lice ispitivača zbunilo je đake, a pogotovo stidljiviju decu. Obično su deca došla s velikim veseljem na ispitivanje, a bilo je dece koja su došla i bez volje. Častoljubiva, nervozna deca uzrujavaju se kod ispitivanja tako da zbog same nervoze ne mogu rešiti najjednostavniju zadaću, koju bi u drugim prilikama verovatno lakoćom rešila. To su sve činjenice koje utiču na konačni rezultat, te ga mogu po raspoloženju dece poboljšati ili pogoršati. Uspeh zavisi i od ispitivača; ako on na pr. pravi ozbiljno lice, govori strogo, drži se nepristupačno, dete se ustručava govoriti.

Pitanja se osvrću u većini na teoretsko rešavanje tj. da se dete zamišljanjem prenese u posebnu situaciju i da je rešava razmišljanjem. Pitanje je, da li bi ovo isto dete istu zadaću uistinu i izvršilo jednako. Može se desiti slučaj, da dete koje rešava u mislima pozitivno ovu istu zadaću u realnom životu reši negativno, i obratno, dete koje rešava u mislima negativno, da istu zadaću u praksi reši pozitivno. To su sve činjenice na koje

se dobar psiholog mora osvrtati, pa ako još upozna relativnu vrednost Termanovih testova za naše prilike, mogu mu oni biti od velike koristi kod odabiranja dece za pomoćna odelenja.

Testovi daju zdravstvenom pedagogu seriju dobro promišljenih i isprobanih pitanja, koja pružaju ispitivaču mogućnost uvida u duševni život ispitivanog deteta, pri čemu se ispitivač ima više osvrtati na način odgovora, tendenciju determinacije, nego na njegovu pravilnost. Vreme potrebno za ispitivanje je dosta kratko a dobiveni rezultat približava se u najviše slučajeva realnosti. Iako ova metoda nije apsolutno pouzdana kod primanja dece u pomoćne škole, ipak se moramo njome služiti, pošto do danas nauka još nije pronašla pouzdaniji način za brzo određivanje stepena zaostalosti.

Ispitivao sam 83 dečaka i 56 devojčica. Količnik inteligencije mogao sam izračunati samo za 70 dečaka i 40 devojčica, pošto nisam mogao saznati godine rođenja preostale dece. Taj broj je isuviše malen, da bi mogao uopštiti svoja opažanja kod ispitivanja, ali opet dovoljan da se upoznam suštinom ovih testova.

Ispitivao sam decu iz 3 škole u centru, gde je većina đaka iz boljih socijalnih slojeva, a konačni rezultat bio bi sigurno manji, da sam ispitivao i po školama na periferiji, gde je većina dece iz siromašnjih slojeva. Količnik inteligencije (K. I.) kreće se između 0.59 i 1.14, tj. između prave zaostalosti i osrednje obdarenosti. Podela inteligencije bila je normalna:

K. I. kod 110 ispitane dece raspoređen je ovako:

Sa K. I.	0,50—0,60	ima	2	dece
„	0,60—0,70	„	5	„
„	0,70—0,80	„	14	„
„	0,80—0,90	„	28	„
„	0,90—1,00	„	40	„
„	1,00—1,10	„	15	„
„	preko 1,10	„	6	„

Najviše slučajeva gomilalo se oko osrednjeg količnika inteligencije. Prema nadnormalnim i podnormalnim slučajevima broj slučajeva dosta jednakomerno opada, što je dokaz, da Termanovi testovi sa relativnom važnošću odgovaraju i za našu decu. Centralni broj (po Dr Krstiću centralni broj pouzdaniji je od prosečnog) iznosi 0.92 i to kod dečaka i kod devojčica.

Prema tome Sternovu podelu:

K. I. 0.99—0.85 nije slabomislen,
0.84—0.80 upitno (dvojbeno) slabomislen (fraglich debil),
0.79—0.70 debilan, i
0.69—0.60 imbecilan

ne možemo primeniti za naše prilike. Više odgovara za nas podela, koje se drže pomoćne škole u Poljskoj:

Iznad 1.40 genijalan
1.20—1.40 velika obdarenost

1.10—1.20 viša inteligencija
0.90—1.10 normalna — prosečna inteligencija
0.80—0.90 otežani razvoj inteligencije
0.70—0.80 granica zaostalosti
0.50—0.70 debili
0.20—0.50 imbecili
ispod 0.20 idioti.

Ako podelim rezultate moga ispitivanja na pet grupa u razmeru od 10%, 20%, 40%, 20%, 10%, onda dobijem sledeću podelu:

K. I. 1.04—1.14 izmakla
0.97—1.03 nadnormalna
0.84—0.96 normalna
0.73—0.83 podnormalna
0.59—0.72 zaostala

Ova podela, zbog malog broja ispitane dece, ne može se još uopštiti ni za svu sarajevsku decu, ona samo pokazuje, da su rezultati kod ispitivanja naše dece po Termanovim testovima nešto niži od rezultata dobijenih kod nemačke i poljske dece, što opet ne znači da je inteligencija naše dece niža od dece u Nemačkoj i Poljskoj. Gornja podela uverava nas da Termanovi testovi odgovaraju više deci iz industrijskih krejeva, te da bi bilo pogrešno primeniti Termanove testove s apsolutnom važnošću za naše prilike. Oni nam mogu dobro poslužiti samo, kad utvrdimo njihovu relativnu vrednost, koju sam uglavnom svojim ispitivanjem i utvrdio.

Izveštaj o II redovnoj godišnjoj skupštini Udruženja

(svršetak)

Posle ovoga održana su dva predavanja. Ravnatelj ljubljanske Gluhonemnice *Fran Grm* predavao je „O studiju fonetike" a kol. *Anica Lebarjeva*, nastavnica Pomoćne škole u Ljubljani, iznela je svoj iscrpan referat „Pomožnošolski otrok (poskus karakteristike z ozirom na praktično delo)". Oba ova referata donećemo u celosti u narednim sveskama našeg časopisa.

Radi odmaklog vremena skupština je na predlog pretsednika zaključila da se referat urednikov „Aktuelni problemi specijalnog školstva i zadaci našeg Udruženja" odloži za sutradan pre podne. Umesto toga zaključeno je da se pročitaju izveštaji sekretara, blagajnika i Nadzornog odbora.

Sekretar Udruženja kol. *Žutić* pročitao je izveštaj o radu Upravnog odbora za vreme od I redovne skupštine Udruženja u

Beogradu (3 januara 1935 god.) pa do kraja avgusta 1935 god. Iz njegovog opširnog izveštaja vadimo samo sledeće:

„Prva redovna skupština Udruženja održana je bila u Beogradu u dvorani Zavoda za vaspitanje gluvoneme dece društva „Kralj Dečanski“ dne 3 januara 1935 god. Na toj skupštini usvojen je izveštaj privremenog Upravnog odbora Udruženja i na osnovu izveštaja Nadzornog odbora data je privremenoj Upravi razrešnica i izabrana je nova Uprava, čiji smo sastav objavili u svesci 1—3 časopisa iz ove godine (str. 76). Usvojen je nacrt rada i budžeta za 1935, određena članarina za redovne i vanredne članove (Din 5.— mesečno), doneta rezolucija i održano 7 predavanja prema programu (Fran Grm: „Izobrazba učiteljev gluhonemcev“ — Josip Očko: „Pripravno odelenje na zavodima za vaspitanje slepe dece“ — Miodrag Matić: „Škole za decu s govornim manama“ — Antonija Druškovič: „Kako dolgo more slediti pouku pomožnošolski otrok“ — Petar Meandžija: „Moralno defektno dete i internat“ — Vilko Mazi: „V boju proti jecanju“ i Janko Marjanović: „Moralni uticaj vaspitnih metoda primenjenih u pomoćnoj školi“). Sem toga usvojen je i Pravilnik o radu skupštinâ Udruženja.

Dne 4 januara otišla je autobusom jedna delegacija prisutnih članova na čelu s pretsednikom Udruženja g. Ramadanovićem na Oplenac i tamo se poklonila na grobu Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja. Na grobu je održan kratak pomen, položena je velika voštanica s trakom, a onda je pretsednik dirljivim govorom komemorirao smrt Velikog Kralja.

Upravni odbor održao je 3 sednice (21 februara, 9 i 17 maja) na kojima je rešavano o tekućim poslovima, a o tim sednicama članstvo je bilo redovno izveštavano preko časopisa.

Rezoluciju I redovne skupštine predao je pretsednik lično g. Ministru prosvete, a dostavljena je bila takođe gg. Ministrima pravde te soc. politike i narodnog zdravlja (v. str. 77 časopisa iz ove godine). Od svih zahteva ispunjen je samo jedan tj. pitanje stručnog spremanja nastavnika defektne dece.

Najveći uspeh Uprave u internim poslovima Udruženja je pokretanje časopisa, od koga je izišlo prvih 6 brojeva.

Kod Pošt. štedionice u Beogradu otvoren je čekovni račun Udruženja pod br. 57083.

Nije se, nažalost, uspelo da se obezbedi držanje propagandističkih predavanja preko radia (str. 77 časopisa!), a i odziv članova na raspisanu anketu bio je slab (str. 155—157 časopisa!).

„Spomenica o radu osnivačke skupštine Udruženja“ nije mogla dosad biti štampana, iako je materijal spremljen, zbog velikih troškova oko izdavanja. Zato je pristupljeno prikupljanju pretplatnika. Knjiga (na 6 tabaka fine hartije) stajala bi u pretplati Din 20·—.

Sa J. U. U. postignut je sporazum, da se u „Učiteljski kalendar" za 1936 god. unese zasebno „Šematizam specijalnih škola".

Specijalni otseci Udruženja, po čl. 17 i 22 Pravila, nisu još organizovani, pa se nisu mogli otštampati ni Poslovnici Udruženja u zasebnoj knjizi, jer nedostaje Poslovnik o radu tih otseka.

Prema odluci I redovne skupštine osnovana je Centralna biblioteka Udruženja. Ona broji 86 knjiga a mogla bi se osetno povećati da se članstvo više odazvalo apelu Izvršnog odbora (str. 154—155 časopisa). Pristupljeno je i izradi pravilnika o razmeni stručnih knjiga iz biblioteka pojedinih naših specijalnih škola i zavoda.

U pogledu rada na pedagoškoj bibliografiji specijalnog školstva kao i na organizovanju izveštajne službe u Udruženju u vezi s osnivanjem zbirke isečaka iz periodičke i dnevne štampe dati su raspisi u časopisu (str. 158 i str. 159). Nažalost odziv je bio sasvim slab: svega 1 odgovor!

Pokušano je da se uvede ferijalna izmena naših članova s članovima sličnih Udruženja u Čehoslovačkoj, Poljskoj i Bugarskoj, ali se za ovu godinu, verovatno zbog poodmaklog vremena, nije se u tome uspelo.

Jednako se i po pitanju osnivanja „Društva za logopediju i fonijatriju" nije otišlo dalje od prvog studija proučavanja, ma da je to pitanje vrlo aktuelno i treba u tome pogledu što pre učiniti nešto konkretna.

Izvedena je podela Udruženja na administrativne jedinice i naimenovani administrativni poverenici Udruženja (str. 157—158 časopisa).

Veze s ostalim Udruženjima prosvetnih radnika u našoj državi nisu bile naročito aktivne. Uglavnom se sve svodilo na razmenu „Glasa nedužnih" s časopisima tih Udruženja. S inostranstvom nisu održavane također nikakove trajnije veze. Časopis se šalje u zamenu redakcijama svih srodnih listova u Evropi i Americi. Udruženje je stupilo u članstvo Jugosl. unije za zaštitu dece.

Broj akata u delovodnom protokolu je 144. Naročitih izdataka za sekretarske poslove nije bilo, a izdaci za poštarinu iskazani su zajedno s troškovima oko ekspedicije časopisa u blagajničkom izveštaju.

Broj članova porastao je u vremenu od 1-I do 31-VIII-1935 god. za 18 tj. od 138 na 156. Nažalost ima još uvek izvestan broj nastavnika specijalnih škola u našoj državi koji nemaju toliko staleške svesti da pristupe svome stručnom Udruženju već stoje dezinteresovano po strani i ne zanimaju se uopšte za rad Udruženja ili — što je još gore — samo zlurado kritikuju. Pa i od ukupnog broja članova ima ih priličan broj koji ne vrše svoje članske dužnosti kako treba. To se očituje pre svega u

neplaćanju članarine i u neinteresovanju za štampu Udruženja te za rad i nastojanja Uprave".

Iz izveštaja Uprave vidi se da se ona zaista zalagala za rešenje sviju zadataka koje si je Udruženje postavilo i koje je formulisala I redovna skupština u „Nacrtu rada" za 1935 godinu. Što sva ova pitanja i svi zadaci nisu uspešno rešeni krivica je donekle na okolnostima koje leže van dohvata moći Udruženja i njegove Uprave, a delom i na nehatu i nemaru samih članova. Sem toga i vreme od 8 meseci, koliko je proteklo od jedne do druge skupštine nije naročito dugačko.

Blagajnik kol. *Simić* pročitao je blagajnički izveštaj iz koga donosimo na str. 298 i 299 „Pregled godišnjeg računa".

Moramo još istaći da ima mnogo članarine na dugu: iz 1934 godine Din. 185·— a iz 1935 god. (zaključno s avgustom) Din 2620·— svega 2805.—. Za prilike našeg Udruženja ovo je zaista zamašna suma. Kad bi se to potpuno izmirilo narasla bi gotovina Udruženja skoro na dvostruki iznos. Onda bi se moglo više i lepše raditi. Ipak se vidi da je finansijska situacija Udruženja povoljna i da se, pod uslovom da svi članovi uredno budu odgovarali svojim obavezama, mogu finansijska sredstva Udruženja u dogledno vreme da osetno povećaju, tako da će se moći pomišljati i na izvođenje ostalih zadataka, kao na pr. pokretanje biblioteke za nastavništvo specijalnih škola, kursevi itd.

Pretsednik Nadzornog odbor kol. *Grm* pročitao je ovaj

IZVEŠTAJ
NADZORNOG ODBORA UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Čast nam je izvestiti II redovnu godišnju skupštinu, da smo danas 22 avgusta 1935 godine, pregledali blagajničko poslovanje, sve knjige i pravdajuća dokumenta, te ustanovili, da je poslovanje vršeno tačno i pravilno, sa sveukupnim prihodom od

dinara:	7581,25
rashodom od dinara:	4234,05
saldom od dinara:	3347,20

od kojeg se nalazi kao polog kod Pošt. štedionice

dinara:	1214,45
u gotovom dinara	2132,75

pa molimo slavnu skupštinu, da blagajniku izvoli dati razrešnicu.

U Ljubljani, dne 22 avgusta 1935 godine.

Sekretar, Jelisaveta Damjanović, s. r.

Pretsednik, Fran Grm, s. r.

P.pretsednik, Rajko Hergešić, s. r.

Diskusija po ovim izveštajima odložena je za sutradan i prešlo se na 8 tačku dnevnog reda tj. određivanje članarine prema čl. 4 Pravila.

Na predlog kol. Janežiča skupština je jednoglasno usvojila da članarina za redovne i vanredne članove ostane ista kao i dosad tj. 5 (pet) dinara mesečno, ali da se od 1 septembra 1935 plaća još po 1 (jedan) dinar mesečno za Rezervni fond. Posle ovoga pretsednik je zaključio skupštinsku sednicu i nastavak zakazao za sutradan u 8 časova pre podne.

Treću radnu sednicu Skupštine, 24 avgusta pre podne, otvorio je i pretsedavao joj I potpretsednik Udruženja kol. *Vilko Mazi.*

Najpre je izvestilac Finansijskog odbora kol. *Ljudevit Šafarić* pročitao izveštaj Finansijskog odbora, u kojem se predlaže skupštini da blagajniku dade razrešnicu za blagajničko poslovanje i Nadzornom odboru za njegov rad, a onda je podnet sledeći:

NACRT BUDŽETA ZA 1935/36 GODINU

Prihodi:

1) od članarine redovnih i vanrednih članova	Din. 8000
2) Pretplata na „Glas nedužnih" (15 à Din 40)	„ 600
3) Saldo iz prošle godine	„ 3347,20
Svega	Din 11947,20

Rashodi:

1) za časopis „Glas nedužnih"	Din 6000
2) „ kancelarijski materijal	„ 750
3) „ poštarinu i manipulativne troškove sa čekovnim računom	„ 787,20
4) za troškove Glavne skupštine	„ 300
5) za putne troškove članovima Upravnog i Nadzornog odbora za dolazak na sednice	„ 2000
6) za nabavku i povez knjiga za Centralnu biblioteku Udruženja	„ 1500
7) za nepredviđene rashode	„ 610
Svega	Din 11947,20

Skupština je ovaj predlog bez diskusije usvojila.

U toku rada posetio je skupštinu naš uvaženi zemljak g. *Dr Mihajlo Rostohar,* redovni profesor Masarykovog univerziteta u Brnu, koji se bavio u Slovenačkoj na praznicima kod svoje kuće. Odličnog gosta uveo je u dvoranu, pretstavio ga skupštini i pozdravio ga srdačnom dobrodošlicom domaćina g. G*rm.* Na taj pozdrav odgovorio je g. Dr Rostohar kraćim govorom u kojem je naglasio uzvišenost poziva nastavnika specijalnih škola i potstaknuo prisutne da s puno poleta istraju na svome teškom ali plemenitom poslu. Skupština je uvaženog gosta pozdravila burnim i dugotrajnim aplauzom. G. Dr Rostohar ostao je na skupštini do kraja rada.

Onda je urednik časopisa podneo svoj iscrpni referat, na osnovu koga se razvila živa diskusija i čije su glavne misli slu-

PREGLED GODIŠNJEG RAČUNA UDRUŽENJA NASTAV-

Od 1 januara 1935 g.

R. br.	PRIMANJA:	Iznos u gotovu Din.	p.	Na ček. račun Din.	p.	SVEGA Din.	p.
1	Preneta gotovina iz 1934 god.	1768	25	—		1768	25
2	Od članova Udruženja, na ime članarine	2140		2883		5023	
3	Na ime pretplate za „Glas nedužnih"	440		170		610	
4	Na ime pretplate za „Spomenicu"	—		180		180	
	Svega dinara:	4348	25	3233		7581	25
	Kad se od toga odbije izdavanje:	2215	50	2018	55	4234	05
	OSTAJE GOTOVINE U KASI:	2132	75	1214	45	3347	20

U Beogradu, 22 avgusta 1935 godine.

Upravni odbor Udruženja pregledao je ovaj račun, sravnio ga sa

Sekretar,
ĐORĐE M. ŽUTIĆ, s. r.

Članovi Uprav

PANTIĆ DUŠAN, s. r., ŠILJAK DOBRILO, s. r., MIHELIČ JOSIP, s. r.,
JANEŽIČ

Nadzorni odbor Udruženja pregledao je ovaj račun, sravnio ga sa

Sekretar,
JELISAVETA V. DAMJANOVIĆ, s. r.

žile kao osnov za izradu skupštinske rezolucije. To naročito važi za prvi deo referata, dok je drugi deo bio posvećen više unutarnjem radu sâmog Udruženja.

NIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJ. JUGOSLAVIJE do 22 avgusta 1935 godine.

R. br.	IZDAVANJA:	Iznos u gotovu		Na ček. račun		SVEGA	
		Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.
1	Putni troškovi članovima Upravnog Nadzornog odbora, za polazak na sednice	64				64	
2	Za sveću sa trakom, na grob Blaženopoč. Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja na Oplencu, prilikom odlaska Udruženja	395				395	
3	Za pozdravne telegrame sa skupštine	186	60			186	60
4	Za prenoćišta članova Udruženja u Učit Domu u Beogradu, prilikom dolaska na skupštinu Udruženja	200				200	
5	Za otvaranje ček. računa kod Pošt. Štedionice	242	50			242	50
6	Za „Učiteljski Kalendar za 1935 godinu"	15				15	
7	Za razne takse za dopise članovima, za inostranstvo, takse na pretstavke i takse oko ekspedicije časopisa	417	40	103	55	520	95
8	Za kupovinu hartije, za štampu časopisa, za korice, za honorar štamparu i tipografu, kao i za povezivanje istog, za izradu klišeta	600		1915		2515	
9	Za nabavku raznog kancelarijskog materijala: hartija i koverte za redakciju časopisa	95				95	
	Svega Dinara:	2215	50	2018	55	4234	05

Blagajnik Udruženja,
VLASTIMIR SIMIĆ, s. r.

knjigama i dokumentima i našao, da je u svemu tačan i ispravan.

P.pretsednici: Pretsednik,
1) BOŽIDAR Đ. KARLIČIĆ, s. r. VELJKO LJ. RAMADANOVIĆ, s. r.
2) VILKO MAZI, s. r.

nog odbora:
JOSIP OČKO, s. r., VLADO ERAT, s. r, ANTONIJA DRUŠKOVIČ, s. r.
GABRIJEL, s. r.

knjigama i dokumentima i našao, da je u svemu tačan i ispravan.

Članovi Nadzornog odbora: Pretsednik,
P.pretsednik, FRAN GRM, s. r.
RAJKO HERGEŠIĆ, s. r.

Diskusija bila je naročito živa po pitanju stručnog spremanja nastavnika spec. škola (tu je u više mahova uzeo reč kao gost

i g. Dr Rostohar), pa onda po pitanju osnivanja pomoćnih škola, nadzora u tim školama, po pitanju pravnog i materijalnog položaja nastavništva itd.

Dok se odbor za izradu rezolucije povukao da izradi istu, dotle je skupština saslušala izveštaj Izveštajnog odbora, što ga je pročitao izvestilac kol. *Kunst*. Izveštaj glasi:

POROČILO IZVEŠTAJNEGA ODBORA

Odbor za poročilo izvoljen na skupščini Udruženja nastavnikov šol za def. deco dne 23 t. m. sestal se je k seji dne 24 t. m. ob 8 uri in se je konstituiral sledeče:

predsednik	Šiljak Dobrilo
tajnik	Lebarjeva Ana
poročevalec	Kunst Ivan

Odbor je poročilo Upravnega odbora pregledal in ugotovil, da se je odbor v teku svoje poslovne dobe v obilni meri zavzemal za napredek naše organizacije in za druga njena aktuelna vprašanja. Želeti bi bilo, da bi poročilo obsegalo obširnejše podatke tudi o delu Upravnega odbora na naših specijalnih stanovskih in šolskih vprašanjih.

Pohvaliti moramo požrtvovalnost članov Upravnega odbora, ki so toliko truda nesebično položili za koristi našega šolstva in učiteljstva, ter predlagamo, da skupščina sprejme predloženo poročilo.

V Ljubljani, dne 24 avgusta 1935

ANICA LEBARJEVA, s. r. tajnik — IVAN KUNST, s. r. poročevalec — DOBRILO ŠILJAK, s. r. predsednik

Skupština je ovaj izveštaj usvojila i na osnovu njega i ranijih izveštaja podelila razrešnicu Upravnom i Nadzornom odboru. Onda je na predlog pretsedavajućeg izabran kandidacioni odbor, u koji su ušli: Angela Vodetova, Jelisaveta Damjanović, Rajko Hergešić, Mirko Dermelj i Petar Matijašević — pa je dat odmor od 10 minuta.

Posle odmora pročitana je lista kandidata za Upravni i Nadzorni odbor. Kandidacioni odbor predložio je stari odbor, što je skupština aklamacijom i usvojila. Prema tome izabrani su: 1) u *Upravni* odbor: Ramadanović Veljko, Matić Miodrag, Mazi Vilko, Očko Josip, Karličić Božidar, Mihelič Josip, Simić Vlastimir, Žutić Đorđe, Erat Vlado, Janežič Gabrijel, Pantić Dušan, Meandžija Petar, Šiljak Dobrilo, Druškovič Antonija i Marjanović Janko.

2) u *Nadzorni* odbor: Grm Fran, Hergešić Rajko, Popović Zorka, Damjanović Jelisaveta i Popović Risto.

Kod 9 tačke dnevnog reda (Pitanja i predlozi) podnosi kol. *Dermelj* predlog da se Udruženje zauzme kod g. Ministra pro-

svete da se ravnatelju Grmu odobri potrebno otsustvo s platom da bi on mogao da izradi i za štampu spremi udžbenik fonetike.

Kol. *Vodetova* podnosi i obrazlaže sledeči predlog: „Na podlagi čl. 17 Pravil naj se osnujejo za vsako panogo učiteljstva specijalnih šol, to je šol za gluhoneme, slepe, duševno zaostale, in moralno ugrožene — *posebni odseki*, ki naj izdelajo poseben pravilnik ter naj stopijo v direkten stik s posameznimi delovnimi edinicami, ki jih tvorijo ali posamezni zavodi ali krajevne skupine učiteljstva iste stroke".

Kol. *Janežič* predlaže da se osnuju zasebni otseci Udruženja u vidu sekcija (banovinskih odbora) i to zasad u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, kako bi se stvorila što tešnja veza između pojedinih članova Udruženja i njegovih pretstavnika.

Posle kraće diskusije usvojena su sva tri predloga.

Izvestilac Odbora za izradu rezolucije, kol. *Maslić* pročitao je predlog rezolucije. Tačku po tačku rezolucije skupština je prodiskutovala i izvesne tačke predloga modifikovane su prema rezultatu diskusije i mišljenju većine. Diskusija je bila živa, u njoj je učestvovalo mnogo članova a nekoliko puta je govorio i g. *Dr Rostohar* kao gost. Pa i pored sve živosti diskusija je bila stvarna i na visini. Ona je pokazala koliko interesovanje vlada među učiteljstvom specijalnih škola za pojedine probleme kao i to, da su svi prisutni u punoj meri shvatili važnost skupštinskog rada i potpuno sačuvali dostojanstvo i konstruktivni karakter skupštine.

Usvojena rezolucija obuhvata skoro sve aktuelne potrebe našeg specijalnog školstva i u njoj se pledira za rešavanje tih problema. To su, između ostalih, ova pitanja: izrada pouzdane statistike defektne dece i mladeži na podlozi jedinstvenih naučnih definicija pojedinih defekata i mana; podizanje novih specijalnih zavoda i škola kao i proširivanje odnosno reorganizacija onih koji postoje (ovde je traženo, da se od pomoćnih odelenja u Zagrebu, Beogradu, Zemunu, Skoplju, Sarajevu i ostalim mestima formiraju samostalne pomoćne škole, da se Zavod za slepe u Zagrebu odvoji od Zavoda za gluvoneme i da svaki zavod dobije zasebnu zgradu, da se Zavod za slepe iz Kočevja i Banovinsko deško vzgajališče iz Ponoviča premeste u Ljubljanu, da se završi gradnja Zavoda za vasp. maloletnika u Sarajevu, da se podigne nova zgrada za Dom maloletnika u Beogradu na pogodnijem mestu, da se reši problem „besprizornih" u našim većim varošima podizanjem domova za smeštaj te socijalno zapuštene dece i mladeži, da se podigne bar jedan veći Zavod za popravljanje maloletnika itd.); nadopunjavanje našeg sistema specijalnog školstva razredima za spasavanje vida („sight-saving classes"), razredima i školama za nagluvu decu, zavodima za obrazovanje sakate (bogaljaste) dece; organizovanje borbe protivu govornih mana (logopedskog pokreta) u nas; rešavanje problema stručnog spremanja i izobrazbe nastavništva specijalnih škola;

rešavanje problema administrativnog i instruktivnog nadzora u specijalnim školama; zavođenje stručnog ispita i za nastavnike u ustanovama za vaspitanje i popravljanje maloletnika; rešavanje izvesnih pitanja u vezi s pravnim i materijalnim položajem nastavništva specijalnih škola (napredovanje, godine za penziju itd.) itd. Skupština je stavila poslednjom tačkom rezolucije u dužnost Izvršnom odboru da po pojedinim zaključcima preduzme potrebne korake kod nadležnih faktora za njihovo što skorije povoljno rešenje.

U 13 časova pretsedavajući je zaključio skupštinu.

Posle podne istog dana jedna veća grupa učesnika na skupštini napravila je kraći izlet u okolinu Ljubljane (Šmarna Gora—Vikerč—Medno) pod voćstvom kol. Mazija, a sutradan priređen je duži izlet na Bled i Bohinj. Manja grupa išla je na Triglav. Oni koji nisu osećali dovoljno „hrabrosti“ za te „velike planinarske podvige“ zadovoljili su se Tivolijem, Ljubljanskim gradom i „Nebotičnikom“, jer — Bože moj — i tu se moglo s mnogo manje napora uživati u prirodnim lepotama naše divne Slovenačke, pa makar i „en miniature“!

IZ ŠKOLSKE PRAKSE:

ZVONKO ERMENC — Beograd:

Pabirci iz moje radionice

U slobodno, vanškolsko vreme šaljem skoro svakodnevno svoje gluvoneme učenike u varoš. Šaljem ih u trgovinu, gde kupuju razne sitnice i najrazličitije artikle, potrebne za svakidašnji život. Na poštu nose pisma, pakete pa i novac. U zavodu sprovodimo omladinsku štednju. Ušteđeni novac deca sama nose u Opštinsku štedionicu. Šaljem ih u apoteku, u stanove kolega u varoši, po karte za pozorište i bioskop. Od svršavanja tih poslova deca imaju svestranu korist: nauče imena bezbroj predmeta, koje kupuju i donose, nazive trgovina, zgrada, ustanova, ulica itd. Opštenjem sa normalnim društvom gluvonemi se priprema za snalaženje u kasnijem životu. Manipulisanje sa novcem odlično pomaže računsku nastavu. Tu se učeniku pruža prilika, da isproba korist svoga znanja u stvarnom životu, u stvarnim prilikama. Na konkretnom primeru najlakše je detetu objasniti pojmove: kupovati, prodavati, jeftino, skupo, po što?, koliko košta?, prodavac, trgovac, kupac; mere za težinu i tečnosti sa njihovom stvarnom predstavom itd.

* * *

Jednom prilikom dam učeniku Salku tri dvodinark i dva dinara i kažem mu, da ide u trgovinu da kupi dopisne karte.

— Koliko karata? — pita.
— Za sav novac — odgovaram.

Napominjem, da nismo još učili računati sa parama, ali učenici imaju pojam 25, 50, i 75 p. Namerno sam ga postavio pred problem. Interesuje me, da li će uspeti, da ga reši sam, i ako uspe, na koji način će ga rešiti.

— Koliko karata ćeš dobiti?

Gleda Šalko neko vreme novac, razmišlja, pa se odjednom trgne i kaže:

— Čekaj! Znam.

Pozove dva svoja druga, Jovana i Mehmeda. Jovanu da jedan dinar i kaže mu:

— Čuvaj jednu kartu!

Gestom pokazuje, da uzima 25 para, koje su ostale od tog dinara, daje ih Mehmedu i kaže mu:

— Čuvaj 25 para!

Uzima drugi dinar, daje ga opet Jovanu i ponovo mu kaže:

— Čuvaj dve karte!

Ostatak od drugog dinara daje Mehmedu i kaže:

— Čuvaj 50 para!

Sada vaskrsava drugi problem; dinara nema više, ostale su mu dve dvodinarke. Šta će sad uraditi?

Malo razmišlja, pa se opet brzo snađe. Uzima dvodinarku, stavlja ju u Jovanovu ruku, a iz nje uzima dva dinara. Zatim produžava kao i pre:

— Čuvaj tri karte!
— Čuvaj 75 para!

Tu se seti, da je to suma, za koju dobija jednu dopisnu kartu. Zato brzo uzima tih zamišljenih 75 para iz Mehmedove ruke, daje ih Jovanu i govori:

— Čuvaj četiri karte!

Račun, koji je okupio već celu grupu učenika, produžava se:

— Čuvaj pet *karte!*
— Čuvaj 25 para!

(Gramatske greške namerno ne ispravljam, da ga ne bi smetao u mišljenju).

— Čuvaj 6 *karte!*
— Čuvaj 50 para!

Opet zamenjuje poslednju dvodinarku za dva dinara iz Jovanove ruke.

— Čuvaj sedam *karte!*
— Čuvaj 75 para!

Pošto se je u Mehmedovoj ruci ponovo skupilo 75 para, cena jedne karte, daje tih 75 para Jovanu i triumfalno vikne:

— Evo osam *karte!*
— Evo osam *karata!* — popravljam ga sada, kada je račun završen.

Salko uzima novac, trči po karte. Brzo se vraća i viče već iz daleka:

— Trgovac kaže dobro!

Sada je potpuno ubeđen, da je njegov račun pravilan i ponosan je, da je izvršio zadatak potpuno sam, bez ičije pomoći, samo na osnovu svog zdravog, logičnog rasuđivanja.

A ja?

Pitao sam se, da li bi i ja istotako objasnio u školi taj postupak. Možda bi ga približno tako objasnio, možda i ne. Ali priznao sam, da je Salkov način dobar, ubedljiv, očigledan, spontan, logičan. Ima dakle sve uslove, da ga dete brzo i pravilno shvati.

Salko je bistar. Prvi shvata nove pojmove i pojmovne odnose. Često se desi, da razmišljam, kako da objasnim slabijim učenicima koji teži, apstraktan pojam. Tada mi Salko sa svojim zdravim razumom i dosetljivošću odlično pomaže. A njemu samom užitak je svaki novi pojam. Posle svake nove lekcije koju nauči, ponavlja radosnog obraza svoju stereotipnu rečenicu:

— Ja sam uzbuđen, ja se radujem.

Ja međutim znam, da to nije stereotipna fraza, da je to izraz prave njegove radosti, koju izaziva svest znanja, vraćanja iz zatvorenih i mračnih prostorija nemoće u slobodni i svetli svet živog govora.

* * *

Drugi jedan primer.

Obrađujem sliku dvorišta. Pored ostalih zgrada na slici nalazi se i štala sa krovom od slame. Deca pojma „slama“ još nemaju. Na pitanje „Od čega je krov?“ deca daju odgovore: Krov je od žita, od štapova, od suve trave, od cevi (šuplja!) itd. Vidim, da deca imaju predmetnu predstavu, ali nemaju reči. Nestrpljivo očekuju novi pojam, svi gledaju moja usta, koja izgovaraju rečenicu: Krov je od *slame.*

Odjednom se diže Dragomir i sa prezrivim osmehom kaže:

— Zvonko*) je glup. Krov ne mogu da jedem. Krov nije od *salame!*

Dakle, tako! Dragomir je ščitao „salame“ umesto „slame“, pa je ubeđen, da je to nemoguće, da je besmisleno. Onaj, ko tako nešto govori, sasvim prirodno da je glup!

Objašnjavam, ponavljam, da nisam rekao „od salame“ nego „od slame“. Dragomir shvata, izlazi iz klupe, ponavlja sam za sebe „salama“, „slama“, prilazi tabli, uzima kredu i piše:

slama
sAlama

---

*) Prim. ur.: Tako gluvonemi učenici zovu svog učitelja i vaspitača kol. Ermenca.

Pored svakog napisanog pojma nacrtao je i dotični pojam.

— Tako kaži i napiši! — upozorava me, da moram ono prvo „a“ u reči „salama“ izgovoriti jače i za razliku između obadve reči i napisati ga velikim slovom.

Rezultat tog objašnjavanja bio je taj, da se naša sveska, u koju upisujemo nove pojmove, obogatila za čitavih nekoliko stranica pojmova koje smo sa bojicama grafički različito napisali, a pored svakog pojma nacrtali i njegovu sliku. Deca su tek sada primetila kako različita značenja dobijaju pojedine reči, kojima se oduzme ili doda samo jedno ili više slova, odnosno glasova.

Za primer navešću nekoliko tih pojmova:

1) *rat*	2) t *rava*	3) k *osa* (na glavi)	
b *rat*	k *rava*	k *osa* (alat)	
v *rat*	b *rava*	r *osa*	
v *rat* a	D *rava*		
v *rat* iti	Mo *rava*	4) *brada*	
	k *rava* ta	*brada* vica	
5) *med*	6) m *ost*	7) p *rst*	8) *nos*
med ved	k *ost*	k *rst*	*nos* iti
	p *ost*		
9) p *ara*	10) l *oj*	11) s *upa*	12) be *ba*
D *ara*	n *oj*	l *upa*	bu *ba*
M *ara*	b *oj*	kl *upa*	ba *ba*
S *ara*	m *oj*	r *upa*	
B *ara*	tv *oj*	tr *upa*	13) m *uva*
š *ara*	br *oj*	gr *upa*	b *uva*

Rado primam, gdegod mi se ukaže prilika. Zašto ne bi crpao pobude, nove misli takođe iz dečjeg razmišljanja, shvatanja, logike i dosećanja njegovih? Baš one treba da su nam najdragocenije, jer potiču i izviru iz učenika samog. Put, koji dete nazire, koji je samo našlo i izabralo, biće za nj sigurno lakši, brže će dovesti do cilja, nego putevi koje pokazuju stare prašnjave knjige, što su ih pisali učeni, doduše dobronamerni, ali stari ljudi, koji su odavna zaboravili kako su mislili i osećali u minulim danima svoje mladosti.

ERAT VLADO — Sarajevo:

Primer „doživljajne nastave“ u pomoćnoj školi

Prema radnom planu imao sam jednog dana u svome I pomoćnom odelenju obraditi slovo „N“ i to na osnovu neke

pričice koja bi decu zainteresovala za ovo slovo, tako da glas ne ostane apstraktan pojam, nego da si deca mogu nešto i zamisliti kad ga vide napisana. Dabome da učitelj pomoćne škole mora obratiti mnogo veću pažnju na razne tipove pretstavljanja kod dece negoli učitelj u normalnoj školi i da mora pomoći dečje zapamćivanje jakim asocijativnim vezama. Veliko značenje za tehniku zapamćivanja ima način na koji deca uče tj. da li ona pripadaju vizuelnom, auditivnom ili motoričkom tipu učenja.

S pomenutom namerom stupam u razred, ali već pre početka rada zametnu deca sama razgovor o požaru, koji je izbio prošli dan u blizini škole i koji je skoncentrisao na sebe svu dečju pažnju. Čak i stidljivija deca ponešto dometnuše u sveopšti razgovor, ali vrhunac svega je dolazak vatrogasaca: deca pričaju kako su vatrogasci namestili štrcaljke i kako je voda, kad je gasila vatru, pravila „sssss". Svako dete je ponešto nova znalo, a pošto su meni okolnosti požara bile nepoznate, deca nisu prestala da me obaveštavaju o svakoj sitnici.

Tu bi bilo potpuno pogrešno kad bi se držao svog radnog plana i prešao na obradu slova „N". Kod slabomislenih prevlađuju čulna osećanja *(Raatz)* koja se ne daju zaustaviti ni razumom, ni uviđavnošću, ni osećanjima višeg stepena. Kod slabomislenih nedostaju ove prepreke i zato oni podležu tako lako svojim nagonima i čulnim osećanjima kao što su čežnja za domom (Heimweh), osveta i dr., jer ne mogu da prosude posledice koje za njih otuda nastaju. Kod vaspitanja slabomislene dece baš je potrebno da upotrebljavamo njihove nagone i čulna osećanja kao važan faktor vaspitanja. Zato nastava, koja se obazire na dečje nagonske doživljaje (Triebgemässer Erlebnissunterricht), i jeste najuspešnija nastava kod slabomislenih, jer se kod ove nastave razviju slabe sile dečje tako da učitelj u ovim momentima skoro ne veruje da ima posla sa slabomislenima: deca rade s velikim veseljem, ne umaraju se nikako — jednom rečju, sve njihove snage u najvećoj su aktivnosti.

Dalji tok razgovora o požaru prekinuo sam pitanjem: „Deco, šta mislite kako nastaje požar?" Odgovori su bili različni, ali ja sam se zaustavio na onom odgovoru, da požar često nastaje kad se deca igraju vatrom. „Sada ću vam nacrtati a ne samo pričati priču o nevaljalom Stipi, koji je jako žalosno svršio". — S kredom u ruci pričam i crtam kako je Stipe bio sam kod kuće, kako je uzeo šibice: zapali jednu, drugu, treću, četvrtu, petu (računali smo tada u računskom opsegu do 5). Peta, još goreća pala je na kaput kojega je Stipo bio bacio na pod, jer beše vrlo neuredan (vaspitni momenat!). Kaput se zapalio, pa i Stipo i čitava kuća. Sve je izgorelo, a od Stipe ostala je samo rpa pepela. Došli su vatrogasci i namestili su štrcaljke koje sam nacrtao u obliku slova „S". Nato sam uzeo malo vode i prskao je na vruću peć. — „E, deco, kako pravi voda kad gasi požar?" — „SSSSS".

Deca su mi onda na osnovu crteža na tabli prepričavala priču. Govornici su svašta dodavali iz svoje fantazije, manje sposobni za govor (koji su još uvek u stadiju supstancije) nabrojili su samo predmete koje su videli nacrtane na tabli.

Kad smo to dovoljno uvežbali, okrenuo sam tablu. — „Hajde, deco, nacrtajte mi sada u svoje sveske priču o nevaljalom Stipi!" Na moje veliko iznenađenje čak i najslabija deca, koja su kod table nabrojila samo dva-tri predmeta, nacrtala su sve glavne pojedinosti.

Izrađivali smo onda štrcaljke iz plastilina u obliku slova „S", lestvice, vatrogasna kola, vatrogasce, kućice kako gore (plamen su deca pretstavljala crvenom hartijom) i Stipu kako gori. Sva su deca radila. Manje sposobna radila su više na jednostavnim stvarima, a sposobnija na težim. Nekoja su me opet zamolila da im dozvolim da izrezuju stvari o kojima smo govorili te da ih nalepe u svoje sveske, što sam im rado dozvolio.

Kod čitanja počeli smo velikim štampanim slovima. Podelio sam deci razne natpise s velikim štampanim slovima. — „Deco, potražite ovde onu štrcaljku o kojoj smo govorili!" — „Kako pravi voda kad prsne u vatru?" — Deca podražavaju pokrete vatrogasaca koji drže štrcaljku i odgovaraju: „SSSSS". — „Eto vidite, naučili smo novo slovo, slovo „S", i svaki od vas neka podvuče olovkom svuda gdegod vidi slovo „S!"

S pisanjem nisam imao nikakovih teškoća pošto su se deca upoznala s oblikom slova „S" već pri crtanju, modelovanju i izrezivanju.

Pri računu podelio sam deci već upotrebljene šibice koje im i inače služe kao učilo, pa smo počeli računati: Stipo uzme 1, 2, 3, 4, 5 šibica; Stipo ima jednu, a uzme još jednu, onda ima dve; i još jednu su 3, 4, 5; kad je zapalio jednu, ostalo mu je 4, onda 3, 2, 1, 0. Kad smo to uvežbali na šibicama, počeli smo računati ove iste račune na prstima. Deca slabija u računanju vežbala su brojanje, bolja deca oduzimanje i sabiranje (zbrajanje).

Kod pevanja podražavala su deca zvuk vatrogasne trube u intervalu čiste kvarte: „gori, go-ri!" te time vežbala sluh.

Na dvorištu smo opet vežbali kako trče vatrogasci, a oni trče u redu po dva, po četiri! Išlo je to s neobičnom disciplinom!

Razume se, da ovu radnu jedinicu nisam svršio za jedan sat; upotrebio sam za nju više od nedelje dana.

Pošto mi je ova radna jedinica nadasve dobro uspela, proširio sam je i odmah posle utvrđivanja slova „S" prešao sam na obradu slova „Š", što se inače ne preporuča zbog velike sličnosti glasa i oblika slova „S" i „Š". Ispričao sam opet istu priču po istom nacrtu, samo sam dodao da je prilikom gašenja pukla štrcaljka, voda je šumila jače „ŠŠŠŠŠ", a kako je pukla štrcaljka, pokazuju deca opet jedno drugome pokretom ruke, koji nekako imitira kvačicu na „Š". Na osnovu nalepljenih slova

„S“ i „Š“ razlikovala su deca čitave i raspuknute štrcaljke i podržavala glasove „S“ i „Š“. Deca su oba glasa vrlo dobro razlikovala.

I tako smo svršili radnu jedinicu o požaru na potpuno zadovoljstvo đaka i moje, a uspeh je bio daleko bolji, nego kod drugih jedinica, gde sam tek morao da zainteresujem đake za to ili ono. Kako je već spomenuto, slabomislena se deca brzo umaraju ili pak pokazuju umor kao ispriku, te počnu za vreme nastave ustajati sa svojih mesta, baviti se drugim nečim ili sedeti bez ikakvog interesa za nastavu i bez rada; ovaj se umor uopšte nije pojavio, ili se moglo tome izbeći malom promenom nastave. Ni jedno dete, ni ono sa najslabijim pamćenjem ili apercepcijom, nije zaboravilo ni jedno, ni drugo slovo, te ih deca nikad nisu zamenjivala.

Bibliografija

A) DOMAĆA:

РАДЕ ВУКОВИЋ: УТИЦАЈ ДРУШТВЕНЕ СРЕДИНЕ НА МОРАЛНУ ЗАПУШТЕНОСТ ДЕЦЕ. Библиотека „Покрет“, Скопље, 1935. Св. II. Цена Дин. 5.

Omenjena razpravica tovariša Vukovića, ponatisnjena iz „Nedeljskih novina“ v drobno poldrugo polo obsegajočo brošurico ni morda toliko zanimiva po svoji vsebini, kolikor po svojem naslovu. Danes so si namreč vsi znanstveniki in pedagogi v pretežni večini edini v tem, da je treba iskati vzroke moralni pokvarjenosti mladine v socialnih razmerah. Z ozirom na to dejstvo in na ogromnost dokazov, ki z dneva v dan potrjujejo le-ta dognanja, lahko zapišem, da je autor omenjene brošure položil vso težo, vsebino in dognanost že v naslov. Toda s tem že nisem dejal, da je vsa ostala vsebina brošure brezpredmetna in nezanimiva, nasprotno! Vkljub nekaterim površnostim je gotovo vredna priznanja in zasluži v polni meri, da se o njej spregovori. Saj pod tem naslovom, kolikor je meni znano, nimamo še nikake literature, čeprav je tema, ki se je lotil tov. Vuković naravnost pereč in žgoč problem in vrzel v naši pedagoški kriminalni in socialni literaturi.

Pisec je razdelil svojo razpravico v devet poglavij. Vkljub temu, da so ta poglavja opremljena z naslovi, o katerih bi bilo potrebno napisati mnogo obširnejše študije, tako, da li bili problemi, ki so v brošurici takorekoč samo naznačeni, osvetljeni od vseh strani, vendar nam je možno že iz redkih vrstic in skromnih dejstev povzeti toliko, da začutimo vso obširnost in globino problema s pravim občutjem aktualnosti in nujnosti.

Piscu se je zdelo uvodoma predvsem potrebno razjasniti tisto, kar danes imenuje družba moralno ali nemoralno. Zato v poglavju „O morali in moralnosti“ resumira svoja razglabljanja: „. . . družba je pojm moralnosti in nemoralnosti ter moralne propalosti identificirala s pojmom koristnosti in škodljivosti. Tako je moralno ono, kar je koristno. Koristnost je največja personifikacija moralnosti. Iz tega pa tudi sledi, da tako vzroki moralnosti, kakor tudi moralne propalosti leže v povprečnem preseku — v ekonomski strukturi družbe“. To mnenje modernih sociologov si je osvojil avtor. Ali iz prepričanosti, ali iz dognanosti lastnih izkušenj in študija, ne vemo. V zvezi s tem prehaja pisec na „pojem moralne propalosti“ in povzema „da se pod pojmom moralne propalosti razume vsako kršenje priznanih oficielnih form neke dobe, tistih form, ki jih je diktirala gospodarska struktura družbe“. Zato se danes na pr. smatra za nemoralno laž, kraja, uboj, umor, samoumor, prostitucija itd. Iz te njegove trditve je pač razvidna idejna usmerjenost piščeva, zakaj to lahko povzamem, kjer ji pisec nikjer ne oponira. Spričo vseh teh socialnih pojavov celotne družbe je mogoč logičen sklep, da more biti govora tudi o „moralni propalosti mladine“. Tu navaja pisec zanimiva fakta. Toda številke same kot take nas spričo širokosti in globokosti vprašanja ne zadovolje.

Najbolj kočljivo in danes najbolj atakirano je pač vprašanje o „vzrokih moralne pokvarjenosti ali propalosti“. Pisec je vsekakor opravičeno opomnil na čas v katerem živimo in v katerem se vodi neusmiljena borba na življenje in smrt, borba vsih proti vsem itd., za eno samo skorjo kruha. Zato zavrača „antropološko gledišče“ tolmačenja vzrokov in se izjavlja s citati za „gledišče ekonomskega determinizma“. Zato je razumljivo, zakaj je postavil za motto svoji razpravi Adlerjev citat: „Propalost in zločini so produkti borbe za obstanek, take borbe, kakršna se vodi v našem gospodarskem življenju. Iz družbe, v kateri je človek človeku volk, se propalost ne da iztrebiti“.

Stržen razprave pa nosijo naslednja poglavja. „Socialne razmere in moralna propalost“ izzveni nekoliko v ironijo. Tu se mu sproži niz vprašanj, ki bi jih bilo vsporediti v obširnejšo studijo in ki so v resnici danes popolnoma postavljena ob stran. Vsa omenjena vprašanja se dado koncemkoncev vokviriti v eno samo vprašanje: kaj je storila sodobna družba v vzgojnem pogledu na rešitvi vseh teh vprašanj? Vzrok laži mu je predvsem strah pred kaznijo, vzrok kraji in tatvinam je pač samoohranjevalni nagon pri katerem se ne izbira sredstev. Vzroka vsem ostalim spredaj naštetim kriminalnim panogam išče ponovno v družabnih prilikah, saj „moralno stanje, tako pojedinca, kot celote, zavisi, če že ne popolnoma, pa vsaj v pretežni večini od njihove materijalne podlage“. To trditev podpira s statističnimi dokazi in zaključuje: „beda pomeni — direktno pot k zločinu“. V poglavju o prostituciji navaja nekaj odlomkov iz nenatisnjene razprave, ki

pa jo obeta v kratkem. S posameznimi primeri in številkami potrjuje in dokazuje isto, ko v prejšnjih poglavjih. Tudi mladinskim samoumorom daje obiležje gospodarsko propalega miljeja.

Za predzadnje poglavje se je zdelo piscu važno podati nekoliko misli o vzgoji moralnega značaja z zaključkom, da „vzgoja ki ne računa z življenjem, se obraća od stvarnosti in je laž, je licemerstvo". „Dokler pa bodo obstajali taki življenski pogoji, bodo ostale z njimi tudi vse njihove posledice".

Po tem kratkem referatu, o Vukovićevi razpravici bi si pa usodil podati k zaključku še nekaj misli, nek posnetek, da si bo lažje ustvariti tem aktualnim problemom pravo obliko in vsebino. Gotovo je, da nosijo pretežni del krivde socialne razmere, res je, da gleda danes družba na moralo z dvojno moralo, češ, kar je enemu dovoljeno, drugemu ni, pa najsibo vzrok kakršenkoli že, res je, da je današnja družba gnila itd. itd. Res je tudi, da bi se z ureditvijo socialnih razmer dalo stvoriti to ali ono, kar se danes težko pogreša itd. itd. Toda, k razpravici, ne opiraje se na njeno vrednost, bi bilo zastaviti le-to vprašanje: kako odpomoči temu zlu? Neznosne gospodarske razmere, dvojna morala, gnilost družbe — kje leže za vse to vzroki? Moralna propalost mladine je samo posledica. Tako so to stvari, ki segajo globlje in ki zahtevajo drugačnih postopkov, ko samo golo ugotavljanje dejstev. — Vsekakor pa je omenjena razpravica vredna vse pozornosti, vkljub temu, da je ob njej, kakršna je, priporočati piscu, da bi skušal v bodoče temeljiteje odelati vsaj eno od kop ce poglavij.

Na zadnjih šestih straneh brošure je dodana razpravica „Vpliv socialnih razmer na rojstvo in umrljivost otrok". Zelo pa moti v brošuri množica tiskovneh pogrešk. Vojko Jagodič

VILKO MAZI: USODA GLUHONEME MLADINE — Ljubljana 1933, izdalo „Podporno društvo za gluhonemo mladino" u Ljubljani, str. 32 malog formata.

U toj propagandističkoj brošuri, koju spomenuto Društvo deli besplatno u svrhu propagande za svoje ciljeve izlaže njen autor spretno i na popularan način problem gluvoneme omladine. Pre svega pita se autor „Koga naj zanima to vprašanje?" i odgovara, da bi trebalo da interesuje sve, a ne samo možda one roditelje koji imaju gluvonemu decu. Dalje povlači autor paralelu između gluvonemog i slepog i ubedljivo pokazuje kako je sudbina neškolovanog gluvonemog teža skoro nego neškolovanog slepog. Onda govori o urođenoj i stečenoj gluvoći, o obrazovanju gluvonemih. Posle toga rešava autor pitanje „Kam z absolventi gluhonemnice?", daje nekoliko uverljivih predloga i nabraja zanate koji su pristupačni za apsolvente škola za gluvoneme, zasebno za muške, zasebno za ženske. Daje nekoliko praktičnih saveta za opštenje i postupak s gluvima. U predzadnjem otseku pledira za proširenje ljubljanske Gluhonemnice, a

u zadnjem izlaže ciljeve „Podpornog društva". U svemu: jedan koristan i lep rad.

ВУКАШИН МАРКОВИЋ: ПОМОЋНА ШКОЛА. Београд 1934, наклада пишчева, стр. 40, цена Дин 5·—

Ово делце кол. Марковића, написано без много претензија и скромно својим опсегом, послужиће бесумње увек добро намери у којој га је писац написао и издао: оно ће добро да послужи за прву информацију о задатку и значају помоћних школа, а нарочито онима којима страна литература због непознавања језика није приступачна.

После „Предговора" аутор даје кратак преглед историје васпитања слабомислене деце и развитка помоћних школа на страни и код нас. Убедљиво приказује неприлике душевно заостале деце у основној школи и прелази на опис помоћних школа. Прво даје њихову карактеристику и кратак опис њихове организације према законским прописима који код нас важе, онда расправља питање која деца спадају у помоћну школу. Прегледно и сажето износи начине за испитивање и упознавање ученика помоћне школе, делом према чешком педологу Хлави. Кратко говори о скалама тестова за испитивање интелигенције (Binet-Simon, A. Descoeudres) и о „психолошком профилу" руског психијатра *Росолима*, не упуштајући се у проблематику ни у опис техника тих метода. Отсек „Недостаци душевно заостале деце при настави" говори о упадљивијим недостацима те деце у говору; о дефектима чула и мишљења; о недостацима при игри, гимнастици, и певању — при цртању, моделовању и ручном раду — при читању и писању те у рачунској настави. На крају је списак употребљене литературе. — Препоручује се свима, који се интересују овим питањем, нарочито ђацима учитељских школа, учитељима народних школа и хоспитантима у помоћним одељењима.

Делце је технички лепо опремљено, само смета приличан број штампарских грешака (можда би их писац могао дати отштампати на засебном листићу и приложити уз сваки примерак?), ма да оне ипак, у већини, не ометају разумевање.

„POPOTNIK", *časopis za sodobno pedagogiko.* Izdaje J.U.U. sekcija za Dravsku banovinu u Ljubljani. Izlazi dvomesečno jednom, sem velikih ferija, u sveskama od tri štampana tabaka. Glavni i odgovorni urednik: Ivan Dimnik. Godišnja pretplata Din 50·—

Početkom ove školske godine stupio je „Popotnik" u 57 godinu svog izlaženja. To je lep niz godina, i po svojoj starosti on je jedan od najstarijih pedagoških časopisa na Slovenskom Jugu, a najstariji svakako u Sloveniji. Ima svoju lepu prošlost

i bogate tradicije, ali usprkos tim tradicijama ipak je mlad: ne samo po svome podnaslovu već i svojom sadržinom on je zaista „časopis za *savremenu* pedagogiku". Od važnijih članaka u prve dve ovogodišnje sveske da spomenemo samo ove: G. Šilih, Reforma učiteljske izobrazbe — S. Lavrič, Moja pot do življenske šole — M. Senkovič, Razredno čtivo in naše čitanke — A. Žerjav, Strnjeni pouk v praksi, Poglavlje o šolskih zemljevidih in atlasih — Dr St. Gogala, Vzgajanje in dresiranje — E. Vranc Utrinki z nadzorovanja.

Sem članaka ima u „Popotniku" mnogo aktuelnih sitnih vesti i redovna rubrika „knjige, časopisi in učila", gde se vrlo savesno ocenjuju nove knjige, časopisi i učila. U tom pogledu „Popotnik" je već odavna ostvario zahtev, što ga u „Napretku" za januar 1936 postavlja Branko P. Sučević u svom prikazu dela „Наслеђивање и васпитање" od Ž. Markovića. Kolega Sučević veli: „Već smo pisali . . . o potrebi pedagoške kritike. Ova kritika ne sme da se ograniči na prostu bibliografiju, gde se delo samo notira i poprati s nekoliko konvencionalnih reči . . . Valja jednom shvatiti da treba napustiti jednostavno reklamisanje svih novih dela."

Ne treba ni spominjati da je „Popotnik" odlično tehnički opremljen. Šteta, što je ove godine morao, zbog finansijskih uzroka, da smanji svoj opseg. Želimo mu, da te neprilike što pre srećno prebrodi i da se što pre opet vrati na svoj prijašnji opseg, jer smo uvereni da će to biti samo na korist naše pedagoške nauke.

МАКСИМ АГАПОВ: ПСИХОМЕТРИСКИ ПРЕГЛЕД ОСОБЉА КОМАНДЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА ВОЈСКЕ У НОВОМ САДУ. Библиотека „Ваздухопловног гласника" стр. 141 са 2 табеле у прилогу, Цена Дин ?

У овом делу нашег сарадника г. проф. Агапова, стручњака за психометрију Ц. Х. З. у Београду, изложен је ток и резултати психометриског прегледа што га је аутор обавио априла 1932 год. у Новом Саду на особљу Команде ваздухопловства војске. Циљ прегледа био је да Стална комисија за преглед летаћег особља добије „више — мање тачан и објективан појам о интелигентности и о другим важним особинама психичке даровитости нашег летаћег особља и да на основу прикупљених података изради норме за избор кандидата за разне службе у ваздухопловству, најзад, да прокуша вредност неколико тестова за испитивање професионалних способности код кандидата за механичаре". Ово испитивање имало је — дакле — да „бар нешто допринесе у прилог савршеније организације рада и службе у нашој војсци".

Колико знамо то је први покушај те врсте у нас, док је у *Америци, Немачкој, Енглеској, Италији* итд. психотехника већ давно нашла широко поље примене у служби војске. А

да је овај наш први покушај изведен врло савесно о томе је најбољи доказ наведена књига г. Агапова, која може да заинтересује свакога ко се интересује психотехником. Вањска опрема књиге одлична.

Priv. doc. Dr BOŽO ŠKERLJ: SOCIALNO-ANTROPOLOŠKA ŠTUDIJA K VPRAŠANJU MANJVREDNEGA OTROKA.

U „Pedagoškom zborniku Slovenske šolske matice" sv. XXIX za 1933 godinu izašlo je ovo delo našeg poznatog antropologa i eugeničara Dr Škerlja, priv. docenta ljubljanskog univerziteta, za koje mirne duše možemo reći da je prva i jedina originalna naučna studija o defektnom detetu kod nas.

Studija je postala na taj način, što je autor ispitao telesni razvoj 76 učenika Drž. pomožne šole u Ljubljani (52 dečaka i 24 devojčice), a onda uz saradnju njihovih roditelja pokušao da sastavi rodovnike (rodoslovlja) za svako pojedino dete.

U studiji su ne samo pregledno, iscrpno i stručno izneti antropološki podaci za svu decu, odvojeno po polovima, sve njihove fiziološke anomalije, već su izneti i ovi podaci: položaj dece u porodici; starost roditelja u vremenu koncepcije; bolesti, alkoholizam i soc. položaj roditelja. Nekoliko takovih podataka ima i za ostale pretke dečje.

U drugom delu studije doneti su (u skraćenom obliku) rodovnici dece.

Da rezimiramo: nemoguće je u okviru kratkog prikaza istaći sav značaj i svu korist ove studije. Ne bi smelo biti ni jednog nastavnika pomoćnih škola kod nas koji ne bi tu studiju proučio. U izvesnoj meri dobro bi ona došla i nastavnicima drugih kategorija defektne dece.

Značaj ove studije jeste:

1) Što ona, prviput kod nas, daje sliku o tome šta sve treba da obuhvata antropološki pregled duhovno zaostalog deteta. Ovaj posao trebao bi da se radi u svim našim pomoćnim školama, i onda bi se besumnje dobili dragoceni podaci za našu decu;

2) što ovde imamo prvi pokušaj za sastavljanje rodovnika, o čijem je značaju već davno pisao Dr Herfort. I tu bi trebalo podražavati primer!

3) što je Dr Škerlj izveo i izvesne eugeničke zaključke na osnovu dobijenih podataka i ušao u samu suštinu problema defektne dece.

Nadamo se, da ćemo uskoro imati prilike, da nam sam Dr Škerlj o tome progovori opširnije u našem časopisu.

STRANA:

„REVISTA ASOCIATIEI CORPULUI DIDACTIC MEDICO-PEDAGOGIC DIN ROMANIA" (Revija Udruženja nastavnika speci-

jalnih škola u Rumuniji). Redaktor: D. D. Scorpan. Izlazi u sveskama dvomesečno, sem velikih ferija. Godišnja pretplata 100 leja. Redakcija i administracija: Cernauti, str. A. Gagea, № 4.

Udruženje rumunjskih kolega izdaje već petu godinu svoj stručni časopis. On izlazi dvomesečno, u sveskama jačine oko 2 štampana tabaka s lepim i bogatim sadržajem.

U ovoj godini „Revista" je donela ove originalne članke: U petoj godini (uvodnik redakcije) — Memorandumi upućeni Ministru prosvete — Direktna nastava materinjeg jezika u školama za gluvoneme; Nastava leksikalnih oblika u školi za gluvoneme; Skica nastavnog programa za škole za gluvoneme (D. Rusceac) — Duševne anomalije, psihoneuroze, psihoanaliza; Psihoanaliza: pesimizam, patologija (I. Georgescu) — Mislimo na nesrećno detinjstvo! (A. Matrescu) — Novi put (C. M. Jemna) — Primena „ličnih opisnih listova" kod gluvoneme dece (Gh. Atanasiu) — Specijalna pedagoška sredstva za reedukaciju moralno pokvarene ili zapuštene dece; Nastava anormalne dece u inostranstvu; Greške koje se moraju otkloniti (D. D. Scorpan) — Uloga i higijena vida u vaspitanju gluvonemih (C. P. Timofte) — Mimika i pokreti lica kod slepih (Dr M. Schächter) — Pretprojekat nastavnog programa za škole gluvonemih (J. Cioranescu) — Nastavni program škola za slepe (Gh. Halarevici) i više drugih članaka prigodnog ili lokalnog značaja. Prevoda ima svega dva: Metoda Malisch (E. Barbu) i Paralela među normalnim i gluvonemim detetom (L. Petrescu).

Kako se vidi iz ovog prostog pregleda najvažnijih članaka „Revista" obiluje originalnim prilozima, aktuelna je i zanimiva te lepo reprezentuje rad i uspehe kolega iz Rumunije.

Stalne rubrike (Vesti — Recenzije — Primljene knjige i časopisi) skromne su opsegom i oskudne sadržinom. U članku redaktorovom „Nastava anormalne dece u inostranstvu" ima o Jugoslaviji svega 1 rečenica, i ta pogrešna: „Jugoslavija ima 5 zavoda za gluvoneme, 2 za slepe i 4 za zaostalu decu". Uredništvo našeg časopisa stupilo je u pismenu vezu s redaktorom „Reviste" pa se ubuduće zacelo neće ponoviti ovakove grube greške. Treba da se kao susedi i prijatelji bolje poznajemo!

„RASSEGNA DI EDUCAZIONE DEI SORDOMUTI E FONETICA BIOLOGICA" (Pregled vaspitanja gluvonemih i biološke fonetike) naslov je nove revije, koja izlazi dvomesečno u Molfetti kao organ zavoda za gluvoneme „Apicella" i uprave provincije Bari. Redaktor je Dr Decio Scuri (Via Nizza 59 — Roma), a administrativni direktor Prof. Vincenzo d'Esposito — Molfetta. Pretplata za inostranstvo 30 lira italijanskih.

Primili smo prve dve sveske ove nove revije koja se zaista odlično reprezentuje i u pogledu sadržine i u pogledu tehničke opreme, što može da služi na čast štampariji Zavoda za gluvoneme u Molfetti, gde se časopis štampa.

U prvoj svesci nalazimo članke: Elektroakustička analiza govora (Prof. G. Ferreri) — Laringalne proteze (Prof. R. Segre) — Didaktika jezične nastave u školama za gluvoneme (F. Montorzi) — Okasneli u govoru (Dr D. Scuri) — Foné (Prof. G. Francozzi) je duhovita kozerija o grčkoj rečci „phone", a u rubrici „Literarni kutić".

U drugoj svesci (trobroj 2—4) jesu članci: Akustički faktor fonetičkog jezika (Prof. S Baglioni) — Nov prilog problemu „sigmatizma" (Prof. Dr E Froeschels) — Disanje i fonacija gluvonemih (Dr D. Scuri) — Fiziološka emisija (Dr A. Wicart). Kao veliki prilog štampana su „Akta I kongresa Italijanskog društva za biološku fonetiku i fonijatriju" održanog 11-IX-1933 god. u Bolzanu. Sem zapisnika kongresa ovde su u izvodu data i sva predavanja domaćih i uglednih stranih naučnika-predavača na tom kongresu. Ova „Akta" sredio je prof. S. Baglioni, šef instituta za antropofiziologiju na univerzitetu u Rimu.

U obe sveske su stalne rubrike „Pregled strane štampe" i „Bibliografski pregled" koje vešto uređuje Prof. G. Ferreri, pa u njima ima mnogo lepog materijala. Rubrika „Vesti" donosi kratke vesti iz Italije.

Časopis preporučujemo drugovima koji znadu italijanski, a verujemo da će on i dalje produžiti da ide putem koji su mu postavili njegovi osnivači. Saradnjom lekara-stručnjaka, naučnih radnika i praktičnih radnika-učitelja gluvoneme dece, koja se u „Rassegni" tako lepo afirmirala, daće se postići još mnogo toga u korist razvoja nastave gluvonemih te razvoja logopedije i fonijatrije.

„NAUCZYCIEL GLUCHONIEMYCH I NIEWIDOMYCH" (Učitelj gluvonemih i slepih), organ Udruženja učitelja na školama za gluvoneme i slepe u Poljskoj. Izlazi četvrtgodišnje (kvartalno). Pretplata 6 zloti godišnje. Uređuju: I. Kaczorowski i J. Zieminska. Redakcija i administracija: Warszawa, Plac Trzech Krzizy 4/6.

U vrlo skromnom opsegu (svega 20 strana!) izašla je sveska 1—2 za januar — juni 1935 godine. U njoj je slika pok. Maršala Pilsudskog s kratkim nekrologom i proklamacijom Pretsednika Republike. *Bol. Walerowicz* počinje svoj članak „Nasleđe i nasleđe gluvoće", dalje je tu nastavak članka *A. Manczarskog* „Istorija nastave gluvonemih" (Francuska od 1908 do danas, Nemačka: S. Heinicke), članak *Z. Maleckog* „Skautizam u školama za gluvoneme" i izveštaj Glavne uprave i pojedinih kola Udruženja učitelja na školama za gluvoneme i slepe. Kad se pročita ovaj izveštaj, postaje jasno da „Nauczyciel" i ne može da se jače razvije, jer čitavo Udruženje ima svega 52 člana (i 1 počasni), celokupno primanje za 1934 god. iznosi zloti 517,94 — izdavanje zl. 485,60 tako da na dan 1-I-1935 god. ostaje saldo od zl. 32,34. To je svakako premalen broj članova i to su previše skučena sredstva za izdavanje jednog stručnog ča-

sopisa. Kad se to ima u vidu, onda je za pohvalu požrtvovanje poljskih kolega, što već XII godinu održavaju svoj časopis. Redakcija svakako čini i činila je maksimum napora da u takovim prilikama list održi, ali o pravom razvoju dakako da ne može, pod ovakovim okolnostima, biti ni govora.

Preporučujemo pažnji kolega, nastavnika za gluvonemu i slepu decu, koji znaju poljski.

„ОФТАЛМОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД“, социјално-медицински часопис за борбу против слепоће. Издаје уз сарадњу Бугарског офталмолошког друштва и Друштва за заштиту слепих у Бугарској професор *Др К. Пашев*, шеф Очне клинике Софијског универзитета. Излази свака 4 месеца једном. Претплата: 40 лева годишње. Редакција и администрација: ул. Раковски, № 171 — Софија.

Почетком 1932 год. покренуо је унив. проф. г. Др К. Пашев, познати бугарски офталмолог који је Бугарску задужио не само својим бројним научним радовима већ и својом социјалном делатношћу као претседник Друштва за заштиту слепих у Бугарској, овај популарно-медицински часопис, чији је циљ истакнут у његовом поднаслову.

Већ у својој књизи „Проблеми слепоће“ (1932 год.)* истакао је Др Пашев жалостан факат да слепоћа у Бугарској бројно расте, место да опада. Дневна штампа, вели он, о слепоћи готово ништа не пише, а ипак је слепоћа толико штетна за личност, друштво и државу. Зато је он покренуо овај часопис и поставио му следеће циљеве:

а) да проучава узроке слепоће у Бугарској и њена огњишта;

б) да популаризује основне принципе очне хигијене и превенције;

в) да се бори, да држава легализује и предузме оне мере које су потребне за чување (превенцију) вида;

г) сарађује на развоју офталмологије у Бугарској и да помаже примену модерног и радионалног лечења очију;

д) да побољша судбину слепих и оним с дефектним видом у Бугарској итд.

Прегледамо ли, ма и површно, све досад изишле свеске, уверићемо се да часопис достојно испуњава свој задатак. Сем оригиналних чланака (Данашња борба противу слепоће, Нова схватања о разрокости на непаралитичној основи, XIV међународни офталмолошки конгрес у Мадриду, Наслеђе у офталмологији, Надзор над очима у нашим школама, Савремена наука о кратковидности (myopie), Обавезна декларација слепоће, Наследна слепоћа и немачки закон о еугеничкој стерилизацији, Социјално старање за слепе у Бугарској), који

* Прим. ур: О њој ћемо донети реферат у једној од наредних свески „Гласа недужних“.

сви потичу из пера Др Пашева, има у часопису множина драгоценог материјала, који је подељен у 11 сталних рубрика, од којих су за нас специјално од интереса рубрике VIII и IX (Социјално старање за слепе и за оне који слабо виде; Васпитање, историја и заводи).

Чуди нас само, да међу сарадницима листа не видимо и других имена. Овако изгледа, да је све то лични труд неуморног г. Др Пашева. Техничка страна листа просечна, као и у већине бугарских ревија које смо имали прилике да упознамо.

„SOCIOLOGICKA REVUE" (Sociološka revija) organ Masarykovog sociološkog društva. Izdaje: Sociološki seminar Masarykovog univerziteta u Brnu. Uređuju: Dr In. Arnošt Blaha, Dr Em. Chalupny, Dr J. L. Fischer s redakcijskim odborom. Izlazi kvartalno u sveskama od najmanje 6 štampanih tabaka. Pretplata za Jugoslaviju Din 180·— godišnje.

Ovaj časopis može da služi na ponos ne samo čehoslovačkoj nauci, već i Slovenstvu uopšte. To je revija reprezentativna svojom sadržinom, opsegom i opremom u tolikoj meri, da se mirne duše može usporediti s ma kojom revijom zapadnoevropskom ili američkom. Pored originalnih članaka, koji su razdeljeni u rubrike: Opšta i specijalna sociologija — Dokumenti — Slovenska sociologija, naročito je dragocena rubrika „Kritički pregled knjiga i časopisa", gde je nagomilana masa dragocenih podataka. Za nas nastavnike naročito je važno istaći, da se tu nalaze ocene mnogih pedagoških dela i dela iz graničnih oblasti pedagogike. Po rečima mog učitelja Dr V. Rakića „važno je da učitelj ume o pedagoškim problemima da misli uvek sociološki", pa se zato ova revija preporučuje pažnji naših čitalaca. Među saradnicima „Sociološke revije" iz inostranstva nalazimo i naša dva sociologa M. Kosića (Beograd) i M. Mirkovića (Subotica), a časopis dosta pažnje posvećuje i našoj književnoj produkciji.

Preporučujemo još jednom najtoplije svima svojim čitaocima da reviju pomognu pretplatom, po mogućstvu i saradnjom, jer je to zaista — kako istakosmo — prvoklasan naučni i kulturni pothvat i jedinstven po svojoj vrednosti u čitavom Slovenstvu.

Uredništvo: Prof. Dr In. A. Blaha — Brno, Neumannova 32 — Administracija: Brno, Falkensteinerova 14.

„НАШЕТО ДЕТЕ", орган Савеза за заштиту деце у Бугарској. Редактор: проф. Др. Ст. Ватев, претседник Савеза. Излази месечно, сем јула и августа, у свескама од 2 штампана табака. Годишња претплата: 50 лева.

Овај часопис је за Бугарску исто што за нас „Народни подмладак". Поред чланака (на пр. Др З. Димитров: Казна као васпитно средство у породици и школи — Б. Н. Балкански: Деге и природа — исти: Дечји листови — Ив. Н. Иванов: Соц. заштита порочне деце и деце-преступника итд.)

налази се у часопису обиље информација, званичних расписа и сл. тако да се из њега види потпуно делатност Савеза за заштиту деце. Часопис је богато илустрован. Неопходан је свакоме ко жели да се упозна с радом на дечјој заштити у братској Бугарској.

PROF. DR B. FREJKA: LÉČENI VROZENEHO VYKLOUBENI KYČELNIHO KLOUBU (Lečenje urođenog iščašenja zgloba u kuku), str. 16, cena Kč 2·—

Kao XIII sveska Zbirke publikacija što je izdaje Zemaljsko udruženje za staranje o bogaljastima u Brnu izišla je ova informativno-propagandistička brošura. Njen autor, poznati ortoped i univ. prof. Dr Frejka, upozoruje u njoj da je ovo česta mana, naročito kod devojčica i da je nasledna. Ako se za vremena ne leči, dete ostaje bogaljasto za celi život. Do 1895 god. smatrana je za neizlečivu, ali posle otkrića metode Dra *Lorenza* (Wien) može se izlečiti skoro 100% i to bez operacije, razume se ako se s lečenjem počne u prvih 16 meseci života. Zato autor navodi znakove po kojima se mana poznaje još pre nego dete nauči da hoda. Knjižica je ilustrovana s 10 crteža, koji čine izlaganje još očiglednijim.

JOZEF ZEMAN: KULTURA SLEPCU (Kultura slepaca), sv. XVII biblioteke „Uchylné mládeže", str. 28, cena Kč 3·—

Ova brošura, koju je autor okrstio „glose k međunarodnoj izložbi štampe za slepe", jeste separatni otisak iz časopisa „Uch. mládež". U njoj je dat lep prikaz te izložbe, koju je priredilo maja o. god. društvo „Česky slepecky tisk" u Pragu. Pošto je na toj izložbi bio zastupljen gotovo ceo kulturni svet, jeste ta knjiga ujedno i prikaz kulturnog rada slepih i sa slepima skoro u celom svetu. Svakome, ko se interesuje za taj rad, ovo delce g. Zemana najtoplije preporučamo.

Uredništvo je primilo sledeće publikacije:

1) Васа Лазаревић: За спас напуштене деце (Београд, 1935)

2) Др К. Пашев: Проблемите на слепотата (София, 1932)

Pregled štampe

DOMAĆA:

„НАРОДНА ПРОСВЕТА" (Београд) доноси у броју 20 од 17-XI-1935 чланак кол. Матића „Epileptična deca". У броју 23 и 24 чланак кол. Карличића „О заштити деце, дечјих родитеља и друштва уопште".

„UČITELJSKI TOVARIŠ" (Ljubljana) donosi u brojevima 19, 20 i 21 članak kol. Jagodiča „Prvi kongres Jugoslovenske unije

za zaščito dece“, gde je opširno i znalački dat izveštaj o tome kongresu.

„JUTRO“, ljubljanski dnevnik, u broju od 29-XII-1935 god. donosi članak kol. Jagodiča: „Otroci brez zaščite“.

„УЧИТЕЉ“, педагошки часопис Ј. У. У. (уредник М. Мајсторовић). Примили смо свеске за новембар и децембар 1935 год. с богатом и одабраном садржином.

У обе свеске јесу чланци: Приказ Либертове „Опште дидактике“ од Д. Бранковића, Бајке за децу и савремена стварност (Рад. В. Теодосић), О „Педологији“ П. Блонског (В. Пејхељ), Стјепан Басаричек (Јос. Шкавић), Национално и социјално (Св. Аврамовић), Етика и развитак личности (Др Милош Ђурић).

У новембарској свесци јесу још ови чланци: Задатак наставе (Др Воја Младеновић), О формалном образовању у нашој народној школи (В. Радовановић), Савремени наставни принципи у изради модерних буквара (Вел. Дамјановић), Култ и култура језика (Милош Р. Милошевић). Основна настава у Индији (Ал. Живанић) те некролози покојнима Јови П. Јовановићу, Дмитру Јовичићу и Дим. Ђ. Димитријевићу.

У децембарској свесци има неколико чланака у вези с I конгресом Југосл. уније за заштиту деце: O zaštiti jugoslovenske dece (Nj. Vel. Kraljica Marija), Јавна и породична заштита деце у претшколско доба (реферат Дра Мат. Амброжића с конгреса), Заштита и васпитање деце ван школе (А. Скала). Даље су чланци: Деца која се тешко васпитавају (Д. Вукајловић), Учитељев роман о печалбару (ту уредник приказује роман кол. Анђелка Крстића „Трајан“) и у рубрици „Школска реформа“ врло актуелан и значајан чланак „Запостављање педагошке науке код нас“ (од Кига).

У обе су свеске сталне рубруке „Школски рад“ и „Библиографија“.

Zagrebački dnevni list „NOVOSTI“ donosi u broju od 12-XII-1935 članak prof. Muzičke akademije u Zagrebu g. Milana Grafa pod naslovom *„Slijepi zagrebački kompozitor Herman Weiss“*. O samome g. Weissu donećemo u jednome od narednih brojeva opširnije informacije, dok prikupimo još neke podatke.

Ljubljanski dnevnik „SLOVENSKI NAROD“ donosi u broju od 30-XII-1935 članak „Štivo za slepce“, a u broju od 14-I-1936 članak „Razvoj skrbstva za slepe v Sloveniji“ iz pera kol. Janežiča, upravnika Zavoda za slepe u Kočevju. Kolega Janežič objavio je i u „JUTRU“ (br. 279 iz 1935) duži članak sa dve slike pod naslovom „Med slepo mladino v Kočevju“. Za pohvalu je propagandističko-publicistička delatnost ovakove vrste i želeli bi toga čim više!

„PEDAGOŠKI ZBORNIK“ Slovenske šolske matice za 1936 god. donosi pored ostalih zanimivih priloga raspravu kolegice Anice Lebarjeve „O varstvu deklet“ i rad kol. Grma „Studij fonetike“ (referat na II skupštini našeg Udruženja). Upozorujemo na to i preporučujemo „Pedagoški zbornik“ pažnji naših drugarica i drugova!

„ПОЛИТИКА“ (Београд) у броју од 16-XII-1935 год. доноси чланак Др А. Костића „Наслеђе ушних болести“ (у циклусу „Проблеми брака“).

STRANA:

„UCHYLNA MLADEŽ“ (Praha) sv. 10 iz 1935 godine ima ovaj sadržaj. Dr L. Kratochvil: O šezdesetogodišnjici univ. prof. Dra O. Chlupa — J. Martinek: Vežbe disanja u pomoćnoj školi — V Prinich: Gluvonemi u SSSR — A. Pikart: Osmogodišnja cesta (sličice iz doma gluvoće i nemoće, II) — K:

Beneš: Iz istorije staranja za slepe u Engleskoj — J. Pouzar: Vaspitni principi Leopolda Peka — A. Málek: Enuresis kod dece.

Literatura — Vesti. U rubrici „Literatura“ otštampan je na srpskohrvatskom jeziku prikaz knjige prof. Dragoljuba Brankovića „Opšta pedagogika lečenja“ iz pera kol. Matića, koji je bio objavljen u našem časopisu, sv. 4-5 iz ove godine.

„PÄDAGOGISCHER FÜHRER“ (Wien), pedagoški časopis koji izlazi u Beču u nakladi „Deutscher Verlag f. Jugend u. Volk“ a u redakciji Dr Antona Simonica, donosi u br 9 (za septembar o. god.) članak struč. učitelja Ota Beneša „Zwölf Jahre Wiener Sehschwachenschule“, gde autor opisuje kratko rad bečke škole za decu sa slabim vidom (Sight-Saving School) za 12 godina njezina postojanja. Škola je smeštena u XVI kvartu grada Beča, Kirchstetterngasse 38.

U broju 11 istog časopisa (za novembar 1935) nalazi se članak vrhovnog upravitelja bečkih pomoćnih škola A. Etzersdorfera „50 godina bečke pomoćne škole“.

„REVUE GÉNÉRALE . . .“ (Paris) sv. 10 za juli-septembar 1935:

Nikakovih gesta! — pesma (Rene Puaux) — Gluvi umetnici u Salonu (T. Barał) — Priprava za govor kod belgijske metode (E. Drouot).

Vesti — Pregled časopisa — Bibliografija — Varia (Članak R. Bernarda o slavnom piscu Revolucije Jules Vallèsu).

Sv. 1 godišta XXXVII (oktobar 1935):

G. François Xè idal (biografija i pozdrav novome direktoru Nacionalnog zavoda za gluvoneme u Parizu, od redakcionog odbora) — Audiometrija i literatura (A. Porcher).

Vesti — Pregled časopisa.

Sv. 2 za novembar 1935:

Društvo za širenje obrazovanja gluvonemih (G. Langrand) — Moralno vaspitanje gluvonemih (R. Dière), nastavak — Nekrolozi: Pastor Antoine-Albert Vigier (A. Legrand) — Umetnički pokret kod gluvih (A. Legrand) — IV internacionalne igre gluvih (R. Dière), gde se prikazuju rezultati ove Olimpijade, održane od 17-24 avgusta o. god. u Londonu.

Vesti -- Pregled časopisa.

„МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ“ (Софија) ступило је у децембру о. год. у другу годину свог излажења. Задржавши исту редакцију (Др В. Шуманов и Ангел Петров) и исту спољну опрему часопис има ове године нову рубрику „За праксу“.

Садржина 1 свеске (за децембар 1935 год.):

Друга година, уводник Редакције -- Проф. Др М. Герасков: Социјална вредност детета -- Др Драгомир Матеев: О одабирању ђака -- Ангел Балтов: Чар учитељев -- Др Дим. Чолаков: Нови путеви у борби противу туберкулозе -- Др Мл. Николов: Здравствено-педагошка психологија -- Љуба Попова: Најбоље дечије друштво -- Др В. Шуманов: Хигијена учитеља.

У рубрици „За праксу“ јесу чланци:

Ив. Стојцев: Програм за телесно васпитање у школи -- Л. Е. Фелдман: Дечји домови -- забавишта (Упуте за њихово уређење и управљање њима) -- К. Страшилов: Уво (метод. јединица у IV разреду из познавања природе) -- П. Петров: Како да се хранимо (као напред) -- Здравствено-хигијенски материјал у програму за основне школе из 1935 год.

Званична наређења -- Хроника -- Библиографија.

„PEDAGOGICKY SBORNIK“ (Turč. Sv. Martin -- ČSR.):

Poslednja sveska II godišta (1935), sveska 5-6 ima ovu sadržinu: S. Hessen: Tolstoj kao pedagog (kraj) -- Ján Marták: Nastava književnosti (u srednjoj školi) i vaspitanje književnim delima -- Alžbeta Göllnerová: Iz istorije dečjeg skloništa u Banjskoj Bistrici - Julius Špánik: Prva slovačka pokusna škola.

Redaktor prof. Dr Čečetka obradio je „Pedagošku anketu o selu". Nažalost, na raspisanu anketu stigla su svega 3 (tri!) odgovora, dakle slično kao i s našom anketom o radio-predavanjima, koju smo raspisali u br. 4-5 „Glasa nedužnih". I mi smo dobili svega 1 (jedan!) odgovor. Šta da se radi? -- Znak vremena!

Kao i uvek i u ovom su broju bogate rubrike: Referati o knjigama -- Literatura za mladež -- Razgledi.

„REVUE . . ." (Praha) posvećuje celu svesku 1-2 svog XIII godišta (1935-36) uspomeni pok. prof Vymole. Sem njegove slike tu su članci: V. Parma: Za profesorom MUDr K. Vymolom -- J. Kolár: † Prof. Dr Karel Vymola -- Prilozi istoriji staranja o gluvonemima u Češkoj -- M. Maly: Za mrtvačkim sandukom prof. Vymole (reportaža sa sahrane).

Razne vesti -- Redovan prilog: 1 tabak Sedláček-Zajicevog dela.

Sveska 3-4 za 1935-36 godinu:

V. Jankovec 50-godišnjak -- St. Novák: Logopedska delatnost u okviru rada „Društva za staranje o gluvonemima u ČSR" -- A. Novák: Nekoliko misli prilikom značajnog jubileja školstva za gluvoneme u ČSR -- Prilozi istoriji staranja o gluvonemima u Češkoj (nastavak) -- V. Souček Socijalni i intelektualni položaj gluvonemih od Starog veka do 17 stoleća -- Staranje o gluvonemima u SSSR.

Rubrike: Iz časopisa -- Razne vesti. U ovoj svesci nalazi se „Pregled sadržine" 1 dela Sedláček-Zajiceve knjige, koji je do sada izišao u vidu priloga časopisu „Revue".

„ARCHIV FÜR DAS BLINDENWESSEN. ." (Wien) sveska 5-6 za august-septembar 1935:

Dr Friedrich Mansfeld: O suštini slepoće (svršetak) -- Dr Ernst Gilberstein: Doživljaj bolesti kod slepih -- Prof. O. Wanecek: Učešće Austrije u novijoj pedagogici slepih -- Predavanje Mrs. Holt-Malher u Beču.

Vesti -- Pregled časopisa i literatura.

„ZEITSCHRIFT FÜR HEILPÄDAGOGIK (26 letnik „Eos"-a). Urednik: Emil Etzersdorfer.

Zvezek 5:

E. Etzersdorfer: 50 letnica dunajske pomožne škole -- E. Etzersdorfer: Pomožne šole in zavodi za slaboumne otroke v Avstriji -- Dr M. Führing: Organizacija tečajev za odpravo govornih napak v pomožni šoli -- K. Hilscher: Otto Willmann in zdravstvena pedagogika -- F. Linhart: Vzgoja pomožnošolskih otrok v pubertetni dobi -- A. Heindl: Učna pot pri pouku odgledanja.

Pregled -- Posvetovalnica

Knjige in časopisi: Ta rubrika prinaša kratke ocene sledečih knjig in časopisov: Fr. Foerster: Charakterproben.

Mladim ljudem -- Fr. Foerster: Was wir täglich erleben (Kaj vsak dan doživimo). Pogovori s fanti in dekleti. Obe knjigi sta pisani za mladostnike. Založba: Rotapfelverlag. Erlenbach-Zürich, Cena Fr. I. 50 -- Anton Josef Rappay: Handbuch des Blindenunterrichtes (Priročna knjiga za pouk slepih) Kratka opazovanja in navodila za praktično delo pri slepih.

Bedrohte Jugend -- drohende Jugend (Ogrožena mladina -- preteča mladina) zdravstveno-pedagoško delo, ki izhaja v posameznih zvezkih; prireja jih Dr Josef Spieler, direktor zdravstveno pedagoškog instituta v Luzernu. Založba: Verlag des Institutes für Heilpädagogik, Luzern 32 strani. Fr. I. 50 -- Prvi zvezek razpravlja o religiozno-moralnem vodstvu pri otrocih in mladostnikih.

A. Levčeva

Domaći pregled

НОВИ МИНИСТАР СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Приликом реконструкције владе г. др. Милана Стојадиновића постављен је за министра социјалне политике и на-

родног здравља г. *Драгиша Цветковић*, народни посланик и бивши министар, с тим да врши дужност и Министра за физичко васпитање народа.

Г. Цветковић рођен је 15-I-1893 год. у Нишу, где је свршио основну школу и гимназију. Техничке науке студирао је у Швајцарској, а права дипломирао у Суботици.

Још као студент истакао се г. Цветковић у омладинском покрету: за време рата био је претседник емигрантске омладине у Швајцарској. У Лозани је заједно с пок. Владом Гаћиновићем основао друштво „Скерлић". Бавио се и новинарством.

По повратку у отаџбину посветио се политици и јавноме раду. За народног посланика биран је 1927 и 1935 год. а у кабинету В. Вукићевића био је од 1928—1929 год. Министар вера.

Од 1923 до 1929 год. био је претседник Нишке општине и много учинио за модернизовање Ниша.

Иако је г. Цветковић много заузет политичком активношћу ипак је показао живо занимање за актуелне проблеме свог ресора и обишао је велик број установа свог ресора у целој земљи (међу осталима Дом глувонемих у Јагодини и Дом слепих у Земуну) интересујући се живо за њихов рад и потребе. Ова околност и чињеница да је као дугогодишњи претседник једне наше велике градске општине имао доста прилике да се упозна с проблемима комунално-социјалне политике и да многе од њих успешно и реши, гарантују нам да ће нови г. Министар пружити своју пуну помоћ и подршку и нашем специјалном школству и обезбедити му несметан развој.

НОВ НАЧЕЛНИК ОДЕЛЕЊА ЗА ОСНОВНУ НАСТАВУ

За начелника Одељења за основну наставу Министарства просвете постављен је г. *Илија Маричић*, професор Војне академије. Досадањи начелник г. Јован Петронић постављен је за директора гимназије у Ваљеву.

Г. Маричић није новајлија у Мин. просвете: већ раније био је он овде најпре референт за Далмацију (одакле је родом и где је до 1920 год. службовао као професор гимназије да би доцније прешао на рад бившој Покрајинској влади у Сплиту а отуд у Београд), онда инспектор па начелник Средње наставе. Дакле: не само да је нови г. начелник спреман и одличан наставник (г. Маричић је по струци класични филолог), већ је и добар познавалац проблема школске администрације и организације. Зато је опште уверење да ће он умети и моћи да испуни све наде које се у њега полажу.

Наше учитељство специјалних школа нада се да ће нови г. начелник поклонити и нашем специјалном школству оно разумевање и ону пажњу коју оно заслужује и коју треба за свој правилан и успешан развој.

PUT PRETSEDNIKA NAŠEG UDRUŽENJA U ČEHOSLOVAČKU

U vremenu od 5—14 decembra bavio se pretsednik našeg Udruženja g. Ramadanovič sa svojom gospođom u bratskoj Čehoslovačkoj. Cilj puta bio je, da preda odlikovanja nau-

Sede s leva na desno: J. Zeman, S. Dominata Honková, V. Lj. Ramadanović, Dr Marie Nesnidalová, Dr M. Rostohar, Dr K. Herfort.
Stoje: M. Bednarik, A. Bartoš, Dr C. Stejskal, J. Chlup, K. Goldfinger, J. Doskočil.

čnim i prosvetnim radnicima, o čijem smo odlikovanju pisali u sv. 1-3 časopisa (str. 80).

Predaja odlikovanja izvršena je na svečan način u našem poslanstvu u Pragu. Predaju je izvršio g. Dr V. Protić, naš opunomoćeni ministar u Pragu, a posle predaje priređena je zakuska.

Razume se da je g. Ramadanović iskoristio svoj boravak u Pragu da posvršava i druge neke poslove:

Sa g. Dr Zenklom, pretsednikom Čehoslovačko-jugoslovenske radne zajednice socijalnih i socijalno-zdravstvenih društava i ustanova, održao je nekoliko konferencija na kojima je raspravljano o radu te zajednice i o njima sačinjen opširan zapisnik o kome ćemo izvestiti opširnije u idućoj svesci.

O proslavi 150-god. Praškog privatnog zavoda na gluvoneme na Smichovu konferisao je g. Ramadanović sa direktorom tog zavoda g. Novákom, te sa g. Zemanom, Bednarikom i Prinichom. Ovde su pretresana sva pitanja u vezi s tom proslavom.

U zavodu na Radlicama održao je g. Ramadanović komemoraciju pok. Dr Vymoli i konferenciju sa učiteljskim zborom. Prisustvovao je upravnik zavoda g. insp. Parma i svi nastavnici.

Razume se da je g. Ramadanović, kao i uvek, svoje slobodno vreme iskoristio da se sastane sa starim prijateljima, kojih ima u Pragu mnogo, da pregleda neke nove ustanove pa da otud ponese opet mnogo korisnih zapažanja i novih iskustava koje će s uspehom moći kod nas da primeni.

JUBILEJI NAŠIH ZAVODA

Zavod za gluvoneme u Zagrebu proslavlja ove godine 50-godišnjicu svog opstanka, jer se on razvio iz privatnog zavoda, koji je otvorio 1885 god. u Zagrebu učitelj *Lampe.*

Zavod za slepe u Zagrebu proslavlja ove godine 40-godišnjicu svog opstanka. Osnovan je 1895 god. a prvi upravnik bio je pok. *Vinko Bek,* o čijoj smo smrti doneli nekrolog u prošloj svesci.

PRETSEDNIK UDRUŽENJA KOD G. MINISTRA PROSVETE

Polovinom februara 1936 god. primio je g. Ministar prosvete, Dobrivoje Stošović našeg pretsednika g. Ramadanovića. Gosp. Ramadanović upoznao je tom prilikom g. Ministra s aktuelnim potrebama našeg specijalnog školstva i predložio mu dva memoranduma u ime Izvršnog odbora Udruženja: 1) da se donese Uredba o vršenju nadzorničke službe u specijalnim školama. Pri izradi ove Uredbe da se uvaže ovi predlozi: da nadzor vrše samo stručna lica; da on bude u prvoj polovini škol. godine instruktivan, a u drugoj kontrolan; da se u banovinama gde ima više od 50 nastavnika spec. škola kod prosv. odelenja banskih uprava postave naročiti referenti; da samostalne spec. škole i zavodi vrše zvaničnu prepisku izravno s banskim upravama. Dok se Uredba ne donese da se za vršenje instruktivnog nadzora u dravskoj i savskoj banovini postavi jedan od upravnika u Ljubljani, odnosno u Zagrebu, a na teritoriji Uprave grada Beograda, u Jagodini i Novom Sadu šef Odeljka za ustanove za nedovolj. razvijenu i defektnu decu u Min. prosvete. 2) da se prilikom

donošenja rešenja o priznanju više stručne spreme prizna taj rang i stručnom ispitu nastavnika škola za defektnu decu.

G. Ministar saslušao je pažljivo g. Ramadanovića i pokazao svoju punu susretljivost da se ova pitanja što pre reše. Srećni smo što možemo ovo da konstatujemo, a — kako saznajemo — ušle su u predlog fin. zakona za 1936/37 god. izvesne odredbe koje će delom ispuniti gornje zahteve, a delom omogućiti njihovo ispunjenje.

Strani pregled

RUMUNIJA

VANREDNA SKUPŠTINA „UDRUŽENJA NASTAVNIKA SPECIJALNIH ŠKOLA U RUMUNIJI" (Asociatia corpului didactic medico-pedagogic din România) održana je bila 24 marta o. god. Izvršene su neke izmene u pravilima i izabran nov odbor za period od naredne 3 godine.

U Upravni odbor ušli su:

Pretsednik: univ. prof. C. Narly — potpretsednik: prof. Fr. Marcinovschi — sekretar: D. D. Scorpan — blagajnik: prof. Elisa Stefaniuc. Članovi odbora: Dr A. Dechner, dir. C. Jemna, dir. I Drafta, I. Cosurba te gđice A. Mandiuc i V. Carpiuc. Zamenici: gđa prof. Fevr. Luta, M. Grunichevici i H. Hübscher.

Nadzorni odbor:

Prof. Dr I. Mandiuc, dir. Gh. Voevitca i prof. I. Georgescu. Zamenici: R. Ivasciuc i N. Mamolea.

Urednik „Reviste" ostaje D. D. Scorpan, a za njegovog pomoćnika izabran je T. Cernautean.

PRVI KONGRES „ASOCIJACIJE" trebao je da se održi 26 i 27 oktobra o. god. u Bukureštu, ali nije održan jer se zbog nepredviđenih zapreka morao odložiti. Još nije utvrđeno kad će se kongres da održi, ali verujemo da će tamo i naše Udruženje biti zastupljeno.

MADŽARSKA

SCHULMANN: STANJE LOGOPEDIJE U MADŽARSKOJ (Monatsschr. f. Ohrenheilkunde, 1934/H. 12)

Prvi tečaj za logopate otvorio je učitelj gluhonijemih *Josip Roboz* 1890 u Aradu. Taj tečaj premješten je kasnije u Peštu i preuzet od države kao „Državni tečaj za logopate". Iz toga je nastao „Državni zavod za mane govora". Godine 1898 povjereno je vodstvo tih tečajeva poznatom neurologu, prof. univerziteta u Budimpešti Dr *Artur pl. Sarbo*-u, koji ih je vodio kroz 20 godina. On je kroz 14 godina održavao tečajeve iz logopedije za nastavnike na učiteljskim školama i za školske liječnike. Njegovom zaslugom bilo je u Pešti već g. 1908 osnovano 6 razreda i

16 tečajeva za logopate. U ratu 1914—18 mnogo je toga propalo i preostao je samo „Državni zavod za logopate" i 7 gradskih tečajeva. Od g. 1925 upravlja ovim zavodom *Adolf Schulmann.* Zavod je sada primljen u sklop „Visoke škole za pedagogiju liječenja". Pedagozi-defektolozi moraju da obave studij od 8 semestara, a među propisanim predmetima nalazi se također nauka o manama govora i glasa. Jedna ambulanta za te mane nalazi se na klinici univerziteta u bolnici Sv. Roka, 4 tečaja održavaju se u provinciji. Velika statistika prof. Sarboa pokazala je da među školskom decom 4.7% trpi na manama govora.

H. Freund

AUSTRIJA

AVSTRIJSKO DRUŠTVO ZA ZDRAVSTVENO PEDAGOGIKO

Dne 3 junija t. l. se je ustanovilo na Dunaju „Avstrijsko društvo za zdravstveno pedagogiko". Glavni namen društva je znastveno raziskovanje problemov zdravniško-pedagoškega postopanja z abnormalnimi, težko vzgojljivimi, nepolnočutnimi in telesno pohabljenimi otroki. Rezultati znanstvenega raziskovanja naj bi služili praktičnemu delu. V svoj program si je društvo stavilo tudi poklicno in nadaljno izobrazbo zdravstvenih pedagogov. Največja važnost se bo polagala na sodelovanje zdravnikov in pedagogov.

Društvo ima sedež na Dunaju (Wien I. Weihburggasse 10-12).

V letu 1936 priredi društvo svoj prvi internacionalni kongres pod geslom: „Pedagoško-zdravniška terapija abnormalnega, nepolnočutnega in telesno pohabljenega otroka". Kongres naj tvori pripravo za obsežen izobraževalni tečaj za zdravstveno pedagogiko, ki ga namerava društvo otvoriti v poletnem semestru 1937.

A. Levčeva

ČEHOSLOVAČKA

PROSLAVA 150-GODIŠNJICE ZAVODA ZA GLUVONEME NA SMICHOVU vršiće se od 28-30 juna 1936. To je po redu peti zavod u Evropi, a najstariji u slovenskim zemljama a uopšte. Čehoslovaci se spremaju da dostojno proslave taj jubilej. Protektorat nad proslavom preuzeo je pretsednik zemlje Češke Dr Sobotká, a počasno pretsedništvo primator g. Dr Baxa. U članstvu počasnog odbora nalazimo najuglednije ličnosti Praga, a u taj odbor izabran je i insp. Ramadanović, o čemu ga je kuratorij izvestio zasebnim pismom 4-XII-1935 godine.

S proslavom biće spojena velika izložba školstva za gluvoneme u ČSR, kongres čsl. učiteljstva gluvonemih i stvaranje Sveslovenskog saveza učiteljstva specijalnih škola, o čemu će referisati g. Ramadanović.

Inostranstvo se sprema na tu proslavu. Učešće su već obećali Poljaci, Francuzi, Belgijanci, Austrijanci, Amerikanci.

Dakako, da i mi Jugosloveni treba da budemo zastupljeni u što većem broju. Direktor Zavoda g. Novak uputio nam je

vrlo ljubazno pismo, kojim nas poziva u Prag na proslavu. Ne sumnjamo, da će odziv iz Jugoslavije biti velik, tim pre što se sem učešća na proslavi projektuje i ekskurzija kroz Čehoslovačku (Plzen, Karlove Vary, Jachimov, Marijanské Lazne, Brno). Iako su svi izgledi da će se uspeti da osiguraju besplatna prenoćišta, jeftina ishrana i popust na vožnji, ipak treba već sada početi sa štednjom. Upozorujemo na to naše članstvo. Naša deviza neka bude: u junu 1936 u što većem broju u zlatni Prag i bratsku Čehoslovačku!
Detaljnija obaveštenja u narednom broju i u biltenu Udruženja!

Iz života zavoda i škola

СЛАВА ДРУШТВА „КРАЉ ДЕЧАНСКИ"

Друштво „КРАЉ ДЕЧАНСКИ" за заштиту глувонеме деце прославило је 24-XI-о. год. своју славу у свом дому, Делиградска 40.

Слави су присуствовали изасланици Њ. В. Краља, те г.г. Министра војске и морнарице, просвете, соц. политике. Пре сечења колача одржан је помен пок. добротворима друштва, а потом је потпретс. Друштва г. Андра Динић, касациони судија у пензији, поздравио госте и с пар одабраних речи истакао задатке ове установе. Иза тога је госте поздравио ученик Драгомир Луковић.

После свечаности г. Динић је отворио редовну скупштину друштва. Усвојени су сви извештаји и једногласно потврђена стара управа

Домаћин славе био је г. Ђорђе Вајферт, који услед болести није могао присуствовати.

Многобројни гости разгледали су затим просторије завода и лепо уређене учионице и собе за спавање. Изложба разноврсних ђачких радова (сликарство, везови, радови од пластилина и др.) глувонемих питомаца учинила је на госте врло пријатан утисак.

Lične vesti

A) ZVANIČNE:

1) Премештени су:

а) по потреби:

САМАРЏИЋ П СИМА (X група) из Матејче, среза жеглиговског (вардарска) у Куманово, у помоћно оделење (О н.бр. 73285 од 7-XI-1935 год.)

ПАНТИЋ ДУШАН (VIII група) из помоћног оделења школе „Бранислав Нушић" у помоћно оделење школе „Краљица Марија" у Београду (О.н.бр. 4515 од 22-I-1936 год.).

б) по молби:

ПАНТИЋ ДУШАН и ОЛГА из Дома слепих у Земуну у помоћно оделење школе „Доситеј Обрадовић" у Београду (О.н.бр. 42862 од 3-VII-1935 год.)

ЗЕКМАНОВИЋ Б. НАДЕЖДА (IX група) из Св. Никите, оделење у Чучуру, среза скопског, у Скопље с тим да ради у помоћном оделењу (О.н.бр. 67854 од 17-X-1935 год.)

ВРАНЕКОВИЋ Ф. АНТУН (VII група), учитељ Дечјег узгајалишта „Амрушево" у Клинча Селима за учитеља Држ. народне школе

у Загребу, с тим да ради у Просветном оделењу Кр. банске управе (О. н.бр. 79692 од 22-XI-1935 год.)

2) Постављени су:

ПИРНБЕК А. МАРИЈА, учитељица-васпитачица у Заводу за васпитање женске деце и малолетница у Слав. Пожеги, за наставницу школе за дефектну децу у истом Заводу (О.н.бр. 67303 од 30-X-1935 год.)

В) PRIVATNE:

У име Њ. Вел. Краља Петра II указом Краљевског Намесништва, а на предлог г. Министра правде, одликовани су орденом Св. Саве IV реда чланови нашег Удружења: МАРИЈА ДАНКО, управница Завода за васпитање женске деце и малолетница у Славонској Пожеги, МИЛОРАД НИКИЋЕВИЋ, управник Дома малолетника у Београду, и ВЛАДИМИР Ђ. РОЖИЋ, управник Завода за васпитање деце Пахинско код Иванца.

Свима одликованим Редакција срдачно честита!

Saradnik našeg časopisa MUCand. KURT LEVI iz Zemuna završio je medicinske studije i postigao januara 1936 god. čast doktora celokupnog lekarstva na Medicinskom fakultetu Beogradskog univerziteta. Mladome doktoru, a svome vrednome i predanom saradniku, Redakcija iskreno čestita i želi još mnogo uspeha!

У име Њ. Вел. Краља Петра II указом Краљевских Намесника, а на предлог г. Министра просвете, одликован је ОРДЕНОМ СВ. САВЕ IV СТЕПЕНА сарадник нашег часописа г. проф. ДРАГОЉУБ БРАНКОВИЋ, инспектор Мин. просвете и шеф Наставног отсека Одељења за основну наставу.

Редакција честита г. Бранковићу на овоме заслуженом признању с Највишег Места!

Iz uredništva

1) Završavajući ovom sveskom prvo godište obnovljenog „Glasa nedužnih" redakcija najlepše zahvaljuje svima svojim saradnicima i pretplatnicima i moli ih da listu i dalje ukažu istu pažnju i pomoć.

2) Pregled sadržine (index) za 1935 god. priložićemo uz prvu svesku narednog, 1936 godišta.

Zaključak redakcije: 15 februara 1936 god.

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br. 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

NAŠI SARADNICI U OVOJ SVESCI:

VLADO ERAT, nastavnik za defektnu decu — Sarajevo, Kašikovića Nikole 8

ZVONKO ERMENC, nast. za defektnu decu — Beograd, Deligradska 40

Ph.C. VOJKO JAGODIČ, učitelj — Ljubljana, Miklošičeva cesta 9|II

ANICA LEBAR, nast. za defektnu decu — Ljubljana, Pomožna šola (Cojzova cesta)

ANKA LEVEC, nast. za defektnu decu — Ljubljana, Tyrševa 17|I

MUDr. KURT LEVI — Zemun, Akademska 18|I

MUDr. ALFRED ŠERKO, profesor Univerziteta — Ljubljana, Gledališka 14|I

SAOPŠTENJA REDAKCIJE I ADMINISTRACIJE

1) Ova sveska zadocnila je usled pretrpanosti štamparije poslom. Prva sveska novog godišta izaći će kao trobroj za januar—mart 1936 god.

2) Molimo pretplatnike da izmire dužnu pretplatu za 1935 god. i da pošalju pretplatu za 1936 godinu. Molimo i sve članove Udruženja da što pošalju dužnu članarinu, jer se časopis izdržava isključivo od pretplate i članarine. Prema odluci ljubljanske skupštine članarina od 1 septembra 1935 god. iznosi Din 6·- mesečno (Din 5·- i 1 dinar za Rezervni fond)

„GLAS NEDUŽNIH"

revue mensuelle pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales
publié par la
Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" publie un numéro dans la 2e quinzaine de chaque mois (juillet — aout exceptés), soit 10 numéros chaque année. Le № 1 parait en janvier.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd".

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: Ferdinand Maslić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA
II (VI)
SVESKA
1-3
1936

SADRŽAJ:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Inhaltsverzeichnis:

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA, POSVEĆEN PROBLEMIMA NAUČNOG ISPITIVANJA, VASPITANJA, OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE DEFEKTNE DECE I MLADEŽI

Godina II (VI) BEOGRAD, januar — mart 1936 Sv. 1-3

U drugoj godini

Ovom sveskom ulazi obnovljeni „Glas nedužnih" u drugu godinu svog izlaženja. Kad smo ga pre godinu dana pokretali, izneli smo u „Uvodnoj reči" svoj program rada. Nije naše da cenimo, da li smo i ukoliko taj program i ostvarili; to moramo prepustiti sudu onih koji dobronamerno i s pažnjom prate naš rad. Čak šta više, svesni smo da taj program još ni izdaleka nismo ostvarili. Ali smo u isto vreme svesni i činjenice da smo uvek pošteno i predano težili da ga, korak po korak, ostvarimo.

Da smo mogli da ostvarimo ono što je ostvareno, moramo zahvaliti svima onima koji su nam u našem radu i nastojanjima pomagali. To su u prvom redu naši saradnici. Nadamo se da će se njihov broj u novoj godini još i povećati, pa će časopis moći da bude uvek bolji i lepši.

Ne manja zahvalnost pripada i našim pretplatnicima u zemlji i inostranstvu, onda onim članovima Udruženja koji su redovno i na vreme slali svoju članarinu, Upravi Doma slepih u Zemunu, osoblju njene štamparije i kolegama koji su vršili administraciju i ekspediciju lista. Svi su nam oni materijalno pomagali da časopis održimo i razvijemo.

U novoj, 1936 godini produžićemo i dalje da radimo na ostvarenju programa koga smo si postavili. Sem izvesnih izmena tehničke prirode neće biti većih ideoloških promena.

Budu li nas svi naši prijatelji kao i do sada predano pomagali, nadamo se da ćemo moći zabeležiti samo *uspeh* i *napredak*, a to je naša najveća i jedina želja!

Znamo da su vremena teška, da su teškoće velike, ali jače mora biti naše oduševljenje, svest i želja za usavršavanjem i napretkom!

Uredništvo.

ANICA LEBARJEVA — Ljubljana:

Pomožnošolski otrok

POSKUS KARAKTERISTIKE Z OZIROM NA PRAKTIČNO DELO

(Predavanje na II redovnoj godišnjoj skupštini Udruženja, avgusta 1935 god. u Ljubljani)

Pestalozzijev vpliv je povzročil, da so postali v začetku 19 stoletja večjega zanimanja deležni otroci, ki jim je mati-narava odrezala na mačehovski način delež svoje, sicer tako bogate dediščine. Razvoj in stopnjevanje tega zanimanja sta prinesla s seboj, da je to zanimanje, ki so ga bili prvotno deležni v prvi vrsti otroci s čutnimi defekti, prešlo tudi na otroke, ki so se zaradi stalnega razvoja osnovne (ljudske) šole izkazali za delo v njej nesposobni.

Pravijo, da je važno merilo za višino kulture kakega naroda način, kako skrbi za svoje pomoči potrebne člane. Naš narod in naša mlada država brez strahu lahko uporabita to merilo, saj se javna in privatna inicijativa kar lepo izpopolnujeta v skrbi za nego, vzgojo in pouk defektne dece.

Ko so slepe in gluhoneme otroke z lahkoto mogli izločiti iz vzgojnega in učnega dela osnovne šole ter jih oddati v zanje določene zavode, je do ločitve slabonadarjenih in slaboumnih prišlo šele pozneje. Vsakovrstni poizkusi v vzgojnem in učnem oziru so bili potrebni, preden se je izkazalo, da v okviru osnovne šole ne dosežejo tistih uspehov, ki so jim za življenje potrebni. Šele po teh poizkusih, ki so pri nas trajali dolga desetletja, so se začela razmišljanja, kako bi se tem otrokom dalo pomagati, njihovemu svojskemu razvoju primerno. Ko so se misli razčistile in so bile premagane številne ovire, je postalo mnenje, da ta skupina otrok ne spada v osnovno (splošno) šolo, ker pač pouku ne more slediti in za tako splošno vzgojo ni dostopna. V zadnjih desetletjih 19 stoletja so se ustanovili prvi tipi posebnih šol za nje, ki so jih imenovali „pomožne šole“ in so se prav hitro razširile po raznih krajih. (Nemčija leta 1850 Halle a. d. S., Avstrija leta 1885 Wien, Praga 1895 itd.).

Pedagoško delo v prid tem otrokom je prav uspešno podpirala medicina s svojim raziskovanjem. Seveda je šlo njeno delo na široko in globoko in je v svojih izsledkih zgradbi pomožne šole neizmerno koristilo. Celotna diferencijacija otrok z duševnimi defekti je njeno delo, četudi so jo posamezni izvajali zelo različno. Na pr.: Koch „Die psychopatischen Minderwertigkeiten“ (1891 — 1893) str. 110; Ziehen „Geisteskrankheiten des Kindesalters“ (1915 — 1917) st. 344; Strohmayer „Psychopathologie des Kindesalters“ (1923) str. 206; Chotzen „Einführung in die Kenntnis der geistigen Schwächezustände der Hilfsschüler“ (1921) str. 87 in 112; Hermann „Grundlagen für das Verständnis krankhafter Seelenzustände beim Kinde“ (1921) str. 91, 130

—134; Scholz-Gregor „Anormale Kinder“ (1922) str. 65 — 79; Weygandt „Die Behandlung idiotischer und imbeziller Kinder“ (1900) in „Leicht abnorme Kinder“ (1905) str. 17; Lagner „Die Hilfsschulen für schwachbefähigte Kinder“ (1901) str. 39; Stadelmann „Schwachbeanlagte Kinder“ (1909) in „Ärztlich-pädagogische Vorschule“ (1909) str. 13—33; Sollier „Der Idiot und der Imbezille“ (1891) str. 124; Demoor „Die anormalen Kinder“ (1901) str. 124; Schlesinger „Schwachbegabte Kinder“ (1913) str. 5; Vogt u. Weygandt „Handbuch der Behandlung und Fürsorge des jugendlichen Schwachsinns“ (1911) str. 200.

Vsi ti pa se v bistvu strinjajo s *Ziehenom*, ki priporoča delitev slaboumnih v tri stopnje: debilnost (najlažje), imbecilnost (težje), idiotija (najtežje slaboumje). *Weygandt* ima v svoji knjigi „Leicht abnorme Kinder“ na str. 17 to-le primerjavo: „Idiot stoji vtisom vnanjega sveta prav tako nasproti, kakor mi kakemu pisanju v kineških pismenkah; imamo pač čisto čutni vtis, a se nanj ne naveže ne asociacija glasu, še manj pa asociacija pomena. — Imbecilni sprejema vtise vnanjega sveta, kakor mi, kadar čitamo pisanje v sicer znanih pismenkah, a v tujem jeziku; akustični pomen besed pač sprejmemo, a o pojmovnem niti ne slutimo. — Debilnemu smo podobni, kadar čitamo kako pisanje v tujem, nam le nekoliko znanem jeziku, ali ga v domačem jeziku le površno pregledamo; drobce vsebine razumemo, smisel celote pa nam je prikrit“.

Poleg medicinskega dela pa se je skoro istočasno začelo tudi raziskovanje in poglabljanje s pedagoške strani. Leta 1890 je izdal *Strümpfel* „Die pädagogische Pathologie“, ki je v tretji izdaji izšla 1899. Tudi *Trüpper* s svojimi „Psychopatische Minderwertigkeiten“ (1893) in *Burkard* v svoji „Die Fehler der Kinder“ obravnavata slaboumnega otroka s pedagoške strani. Na podlagi Wundtovega apercepcijskega pojma je formuliral *Heller* v svojem „Grundriss der Heilpädagogik“ (1912) razdelitev slabonadarjenih in slaboumnih otrok v 4 grupe: 1) idiotizem, 2) idiotija, 3) imbecilnost, 4) debilnost, in je z ozirom na možnost izobrazbe podal nastopne značke: idiotija — nemožnost mišljenja, imbecilnost — revščina mišljenja, debilnost — slabost mišljenja.

Scholz obravnava v svoji knjigi „Die Charakterfehler des Kindes“ (1911) otrokove napake na polju občutja in čustva, v okolju predstav, na območju hotenja in delovanja, povsem s pedagoškega stališča. Spomina vreden je tudi *Majorjev* „Unser Sorgenkind“ (1910), ki podaja celotno psihopatologijo otroka, a ne loči med medicino in pedagogiko.

Arno Fuchs, organizator berlinskega pomožnega šolstva, obravnava v svoji knjigi „Schwachsinnige Kinder“ (1912) celo vrsto primerov pomožnošolskih otrok in jih tudi na povsem pedagoški način razporeja; podaja v doslej najbolj pravilni obliki način pedagoškega dela na pomožni šoli.

Bacher skuša v svojem delu „Grundlagen und Ziel der Heilpädagogik“ (1924) utemeljiti to dvoje na podlagi determinacijske psihologije.

Tudi „Enzyklopädisches Handbuch der Heilpädagogik“ v I. izdaji 1911 *(Dannemann, Schober, Schulze), Bösbauer — Miklas — Schiner*jeva „Handbuch der Heilpädagogik“ (1909), *Frenzel*jeva „Handbuch des Hilfsschulwissens“ (1921—22) niso nadaljevale Fuchsovega začetega dela in ne podajajo pomožnošolskega otroka v njegovi značilnosti. Prav tako tudi *Raatz*eva „Heilpädagogik auf arbeitsunterrichtlicher Grundlage“ (1924) se oddaljuje od tega dela.

Binet — Simon, ki ju vsi poznamo zaradi njunega prizadevanja za uporabo testov pri presoji duševne višine otrok, podajeta nastopno definicijo:

Idiot je vsak otrok, ki ne more z besedo občevati s svojim bližnjim, to se pravi, ki ne more niti z besedo izraziti svojih misli, niti razumeti besedno izraženih misli drugih, četudi nikaka napaka slušnih ali govorilnih organov ne opravičuje to psevdoonemelost, ki jo je pripisovati edino-le pomanjkanju razuma.

Imbecilen je vsak otrok, ki ne more pismeno občevati s svojim bližnjim, to se pravi, ki ne more izraziti svojih misli s pisavo ali tiskom, ali natančneje razumeti, kar čita, dasi nikaka obolelost vidnih organov, nikaka ohromelost roke ne pojasnuje dejstva, da si ne more prisvojiti to obliko govorice, ki se pripisuje zopet le pomanjkanju razuma.

Debilen je vsak otrok, ki lahko občuje s svojim bližnjim ustno in pismeno, ki pa zaostaja v teku svojega šolanja za 2 ali 3 leta za drugimi, ne da bi se to zaostajanje moglo pripisovati nezadostnemu šolanju.

Ta definicija se v bistvu prav nič ne razločuje od naše običajne, le da obrača svojo pažnjo bolj na izraz, dočim smo v celoti vajeni gledati na sprejemanje in presnavljanje učne snovi. Vsi vemo v koliko je tem trem skupinam možno pomagati potom vzgoje in pouka, da spadajo samo lažji slučaji imbecilnosti in debilni v okvir pomožne šole.

Sengelman, ustanovitelj obsežnih Alsterdorfer-Anstalten (r. 1821, u. 1899) pravi o tem: „Na ozdravljenje idiotizma ne verujemo, prav tako ne kakor, da bi komu, ki mu od narave manjka roka, zrastla nova. Kakor pa se vobče zadovoljimo, da eno roko bolje izvežbamo, če druge manjka, da to manjkajočo po možnosti nadomešča, prav tako se zadovoljimo ono, kar je duševni zmožnosti še ostalo, tako razviti, da se ono, kar je narava odrekla, manj čuti“.

Gürtler, znan metodik, čisto na mehaničen način razlaga slaboumje tako-le: stavbenik je imel celotni materijal in vse potrebščine za zidanje novodobne, z vsemi modernimi pridobitvami (električna luč, telefon, radio, pisalni stroj itd.) opremljene hiše pripravljen. Na nepojasnen način pa se je izgubila polovi-

ca pripravljenega materijala. Kaj bo zdaj stavbenik? Ali bo s preostalo polovico materijala pozidal samo polovico hiše, ki jo ima v načrtu, in bo na drugi strani pihal veter vanjo in jo bo dež zamakal? Gotovo ne. S samo polovico materijala bo zidal manjšo hišo, ki pa bo na zunaj popolna, le ves komfort bo moral odpasti, a bo svojemu namenu odgovarjala. V prenešenem pomenu si s tem povsem mehaničnem primerom razložimo slaboumje takole: od oplojenega človeškega jajčeca je pod vplivom kakega strupa ali iz kateregakoli vzroka polovica uničena. Narava v takem primeru ne postavi samo polovico otroka na svet, ampak celo telo, ki mu na zunaj ničesar ne manjka in tudi temeljne funkcije življenja pravilno odpravlja. Na enem mestu pa narava zaradi pomanjkanja materijala in moči mora varčevati, skopariti. To se zgodi na račun podrobnega izoblikovanja organov, posebno živčevja, notranjega izločevanja žlez itd. Nepopolnosti tega primera si je Gürtler sam svest, vendar je razlaga dobra, ali vsaj lahko razumljiva. Ko bo znanost na podlagi Wundtove ustvarjajoče sinteze (Drang nach Ganzheit)*) tudi z ozirom na slaboumnega otroka pokazala, da je slaboumje v duševnem oziru več kot vsota njegovih duševnih lastnosti, bomo videli, da je celota z gotovimi celotnostimi lastnostmi; potem bomo tudi lahko dokazali, da je slaboumni otrok tip zase, da je obdarovan z drugačno duševnostjo, kakor normalni. Ni torej manj kot normalni, ampak je drugačen, torej tip zase, posebna oblika, ki je ne smemo razumeti z vidika manjvrednosti, ampak drugačne vrednosti.

Če pa hočemo pomožnošolskega otroka opazovati, ga moramo vzeti od vseh onih stranih, kakor z načinom svojega vsestranskega izraževanja stoji pred nami, torej kot predmet pedagoško-znanstvenega raziskovanja, ki pa se mora opirati na resnično delo na pomožni šoli in na lastna gledišča vzgojitelja, ki jih ostvarja pri svojem delu.

Moj poskus karakteristike pš.**) otroka izhaja iz preprostega dejstva, da se pš. otrok, kakor vsak otrok, od zgodnje mladosti razvija kot član svoje družine, da se z razvojem in leti vrašča v druge družabne zajednice in se pozneje na katerikoli način udeležuje življenskih oblik družbe in v njej pride do svojega mesta. Njegovo življenje se razvija v isti življenski sferi, kakor ono normalnega otroka; postavljen je v enake družabne zajednice in se razvija pod enakimi pogoji kot vsak otrok. Oče, mati, bratje, sestre, sorodniki, znanci, sošolci, učitelji, tujci; dom, šola, poklic; kraji z dogodki javnega življenja — vse, kar ga obdaja, postane predmet njegovega doživljanja, napolnjuje njegovo notranjost in se v njegovem bistvu oblikujoče uveljav-

*) (Wundtov naslednik na univerzi v Leipzigu, Dr Krueger)

**) Z okrajšavo „pš“ označujemo pridevnik „pomožnošolski“ (v vseh njegovih sklonih) da prihranimo čim več prostora.

lja. Da se pa uveljavlja drugače kot pri normalnem otroku, da se iživlja in izoblikuje prečesto okrnjeno, izmaličeno, nepopolno, to je njegova značilnost, s katero mora pouk, vzgoja in vzgojitelj-učitelj stalno računati.

Učitelj stoji pš. otroku kot članu razreda in šole nasproti. Otrok prihaja iz družinske skupnosti in prebije pretežno večino svoje otroške dobe na torišču, ki je po svojem namenu prikrojeno na družabno življenje in ima nalogo z vzgojnimi in učnimi sredstvi vplivati na otroka tako, da ga pripravi na sodelovanje v širših družabnih edinicah pri vsem poteku življenja v njih. Ta potek se odigrava na vseh pomožnih šolah in ga doživljamo dan na dan.

Ko se otrok udeležuje življenja, pokaže kaj kmalu svoje značilnosti, iz katerih izstopi vsebina preproste percepcije, katere pomena se otrok zave in zavzame svoje stališče napram tej vsebini. Otrok pokaže tudi razne načine udejstvovanja; kajti, ko je napram vsebini zavzel svoje stališče, je nastala tendenca za vnanji izraz, ki naj pokaže, kaj je individualna zavest o pomenu te vsebine razumela. Obnašanje in udejstvovanje zajameta osebo kot enoto in v njih so dejansko psihofizične moči, ki čakajo na udejstvitev.

Ker se pravilna karakteristika pš. otroka more izvesti le v resničnem življenskem krogu, v katerem otrok živi, zato ga ne kaže izruvati iz tega življenskega kroga in ga opazovati kot posamezni primer, ampak ves in celotni izraz, ki ga podaja v svojem obnašanju in udejstvovanju kot član celote, je treba preiskati v zvezi s celoto, kateri pripada. Tako pogosto rabljena krilatica: v pomožni šoli je vsak otrok problem za se, je razumljiva šele tedaj, če množino pojavov, ki jih posamezni otrok nudi, opazujemo s stališča njihovega pomena v skupnem življenju. Mnogovrstnost teh pojavov pa je tako velika in različna, da je zdaj na enem, zdaj na drugem poseben poudarek, ki se zaradi premoči sili v ospredje in je zato treba prav toliko razmotrivanj kolikor je posebnosti. Zato pa je nujno, da se celotni materijal razmotrivanja uvrsti v naravno skupnost, da se na eni strani pokaže organizem pomožne šole, na drugi strani pa izstopi pš. otrok v sliki bodočega člana družabne zajednice.

V časovnem poteku otrokovega razvoja zajame šola dobo od 6 14 leta; za pomožno šolo se skrajša ta doba na čas od 8 do 14 leta, ker osnovna šola odda po eno-do dveletnem brezuspešnem pohajanju vanjo šele otroka v pomožno šolo.

Ko otrok pride v pomožno šolo, že kaže nekaj vplivov skupnega življenja. V družini je živel kot člàn in se je udeleževal življenja v domu in na ulici in 1 do 2 leti šolskega življenja. Prevod v pomožno šolo kaže, da otrok ni mogel slediti pouku v osnovni šoli in je bil za splošni napredek razreda ovira ter je s svojimi značilnostmi v obnašanju motil razredno skupnost. Izkušnja je pokazala, da se celotnemu razredu pomakne du-

ševna višina navzdol če je v kakem razredu več duševnih slabičev.

Dejstvo, da je bil otrok oddan v pomožno šolo, pa tudi kaže upanje, da bo pod drugačnimi pogoji kot v osnovni šoli uspeval in se bo udejstvoval na skupnem življenju nove zajednice, ki odgovarja strukturi njegovega razvoja in njegovih zmožnosti.

Šolski obisk sam stavi zopet svoje zahteve na otroka. Pot v šolo in nazaj mora sam najti. Zapomniti in prehoditi jo mora sam. To zahteva precejšno mero prostorne orijentacije; kraje od doma do šole je treba spoznati in si zapomniti; na križiščih je treba izbrati pravo pot. Tudi pot iz šole je za slabiča prav posebno dejanje. Pot v šolo in nazaj pa zahteva tudi precej telesne moči, ki pride v poštev tudi pri pouku. Prav tako je pri poti treba tudi časovnega preudarka, da ostaneta pot in čas v pravem razmerju zaradi točnega začetka pouka. Po poti pa se giblje otrok kot član javnega življenja; tu se pokaže njegova samostojnost v obnašanju. Če odštejemo priložnostne hibe v tem oziru, zlasti v prvem času, se po navodilih in vsakdanji vaji iskaže pravilno obnašanje, ki mu le zavajanje škoduje.

Vstop v šolo zahteva od otroka tudi še red. Odlaganje gornje obleke na gotovo mesto, stalni prostor v razredu, razred sam; pozdrav, vstajanje, delo zahtevajo od otroka vse polno pažnje, ki mu prvi čas dela težave, a se s stalno vajo tega navadi, da izvršuje vse bolj ali manj sigurno.

S sprejemom v pomožno šolo je združena zahteva, da najde otrok v pouku in njegovi vsebini neko zvezo s seboj, ki jo razume. Pouk ne obstoji v podajanju in sprejemanju, temveč zahteva posredovanje še skritih vsebin, ki naj si jih otrok sam pridobi z lastnim delom. To je smisel delovnega principa pri pouku, ki mu je pomožna šola nudila zibelko. Seveda morajo biti te vsebine složne v skupnosti in naj jih otrok tudi kot take doživi. Ta zveza med njimi je za razumevanje pravi temelj pouka. Četudi se v obsegu in v možnosti razširjanja pokažejo še take meje, zveze za razumevanje med staro in novo snovjo ne sme nikoli manjkati. Pravi pouk je šele mogoč, ko učitelj in učenec to zvezo doživita, tj. ko je pažnja otrokova toliko prožna, da se samovoljno obrne k zahtevanemu predmetu. Od te zahteva pš. pouk ne more odstopiti tudi, če gre za najmanjše miselne enote v učnem postopku. Zgolj mehanično delo v tem oziru ne privede do nikakih resničnih uspehov, četudi se tu pa tam navidezno pokažejo, a izginejo prav tako, ker snov ni postala duševna last.

Pš. pouk ni pouk posameznikov, ampak razredni pouk. Praktično delo prinese sicer s seboj, da se mora učitelj ukvarjati s posameznim učencem, vendar je učna naloga obrnjena na razred kot celoto, torej na vse učence, ne na posameznika, kateremu nudi le tu pa tam posebno pomoč. Taka zmožnost, da

reagira na skupne, razredne zahteve, je zahteva za vsakega pš. učenca in je v splošnem tudi podana.

Prešolanje otroka iz osnovne šole v pomožno zahteva torej neko mero psihičnih in fizičnih moči, brez katere bi bilo skupno življenje v razredni zajednici nemogoče, nemogoča pa tudi udeležba pri razrednem pouku, nemogoč tudi vsak nadaljni razvoj psihičnih in fizičnih moči. Pš. otrok ima sicer pri vstopu v pomožno šolo znake duševne slabosti, da ne more držati koraka pri pouku v normalnin zahtevah in zaradi tega moti in ovira razvoj normalnega razreda, vendar je še zmožen skupnega razrednega pouka in zato še spada v šolsko zajednico.

Orijentiranje v kraju in času, dasi nepopolno, se izvežba; telesno moč se otrok nauči ekonomično uporabljati; hotenje se usmerja v samostojnost; smisel za red se iz prvotnih minimalnih količin razvija; pažnja, doslej nedisciplinirana, postaja uslužna; inteligenca, sicer ne visoka, vendar tolika, da je upati na njen dvig; splošne povprečne sprejemljivosti za pouk toliko, da je še zmožen obiska šole in v njej razrednega pouka: to so značilne poteze otroka v pomožni šoli, v razredni in šolski skupnosti.

Kolikorkoli se odmikajo te zmožnosti v smeri navzdol, toliko je vzrokov, da se otrok izloči iz pomožne šole in odda zavodovi oskrbi. Zato izločuje sprejem v pomožno šolo § 1 v sprejemnih določilih, ki pravi: „V pomožne šole se ne morejo sprejeti: 1) Težje slabomiselni; 2) Zanemarjeni, razdražljivi otroci in oni, ki so zaostali v šoli zaradi bolezni in drugih zunanjih vzrokov, pa so sicer normalni; 3) Otroci psihopatične konstitucije brez znatnih intelektualnih nedostatkov; 4) Slepi, gluhonemi, gluhi in nagluhi otroci, ki so sicer normalni, kakor tudi epileptični otroci. Za take otroke se ustanove posebni zavodi ali šole“.

S tem so označene značilnosti pš. otroka kot *učenca.*

(svršiće se)

Проф. МАКСИМ АГАПОВ — Београд:

Проблеми и задаће криминалне педагогике

Криминална педагогика је сасвим млада наука, она се налази у процесу стварања и почетног изграђивања. Према томе правилно одређивање њених проблема и задаћа игра кардиналну улогу, како у смислу њеног формирања као научне дисциплине, тако и у погледу њене практичне примене. Не смемо ове проблеме и задаће ни сувише сузити нити преко мере проширити.

Зато, ради исправне оријентације, морамо сместа упозорити на једну јако укорењену заблуду, која сугестивно делује чак и на специјалисте, наиме: говоримо о популарној навици да се појам педагогике веже само за породицу, забавишта и школе или за родитеље, васпитаче и наставнике, као да не може бити ни говора о васпитном поступку, ако су у питању други фактори. Међутим, безусловно важе ове констатације:

1 — Свака људска заједница, како сам још раније истакао*), уколико је организована у позитивне сврхе, под извесним условима може бити искоришћена у сврху педагошког деловања и на појединца и на саму заједницу.

2 — Деловање у васпитном или педагошком смислу постоји не само у случају, када се оно свесно, сврсисходно и систематски проводи, већ и у случају, када се оно испољава у краткотрајним и међусобно неповезаним акцијама или радњама људских заједница или појединаца, ма да те акције и чинови сами по себи нису инспирисани васпитним циљевима.

3 — Каткад овакве акције врло згодно надопуњују систематизовану делатност родитеља и педагога, или, обрнуто, јако јој шкоде.

Да све ове тезе не би остале у схватању читалаца као врло проблематичне истине и magловите апстракције, објаснићемо их примерима. Узмимо овакве институције, као што је црква и војска. Не треба нимало разбијати главу да схватимо њихову несумњиву васпитну улогу. А што да кажемо о спорту и спортским организацијама? Оне могу много користити у смислу буђења социјалне свести, развијања дисциплине, усавршавања моторичних функција итд., али могу одиграти и негативну улогу, ако поприме карактер епидемије или развијају сурове нездраве страсти.

Руски криминалиста *С. К. Гогељ,* један од првих, приказао је васпитну улогу разних удружења. Још 1906 год. објавио је опширну расправу, којој је дао назив — „Улога друштва у борби с криминалитетом". Своје мишљење о овој улози удружења, изнео је и у „Курсу криминалне политике у вези с криминалном социологијом" (1910 г.). Ево, шта каже С. Гогељ на 479 страни своје друге књиге: „Удружења врло успешно служе задатку да се очува част, те се јављају као огромна, прворазредна сила, која задржава здраве чланове друштва од тога да чине кривичне радње, ако ови чланови нису доведени до пауперизма. Али су истовремено (иста удружења) . . . најбољи савезник осамљене личности, јер је

*) Упор. чланак „Државне и друштвене институције као органи криминално-педагошког васпитања и криминалне политике" („Глас недужних" 1935, стр. 87-93 и 161-168)

ограђују и чувају од упадања у пауперизам. . . Удружење је у погледу превенције први и најважнији стражар, кога је поставио сам живот, његова делатност је најблаготворнија и највише може да рачуна на успех".

На карактер и делатност личности утиче не само дуготрајни и систематизовани рад разних удружења и установа, него и догађаји тренутног карактера. Из животописа светаца, јунака, политичких бораца итд. често сазнајемо, да је њихов живот текао као код обичних просечних људи, све до момента, када је некакав спољашњи догађај из основа променио њихову судбину. А то не мора бити увек нешто знатно; сетимо се, како су дошли до својих открића Њутон и Стефенсон. Баш у том смислу занимљив је сиже једног дела Анатола Франса. Он прича, како је неки пустињак дошао у Александрију и како је својим говором толико деловао на куртизану Таис, да је она одлучила да напусти своје занимање. Током времена постала је права светица. Прошле су године. Пустињак је мислио да је постигао највећи степен савршенства и да је савладао нечастивога. Њему јављају да Таис умире и хоће да се с њим опрости. Он дође у последњи тренутак и баш тада беше савладан ниском страшћу према лепоти. . . . А. Франс мајсторски је приказао, како један спољашњи догађај може деловати на свест, а још више на потсвест, и онда избија на површину као ерупција вулкана све оно што је било затајено, сакривено и потиснуто у најтамније кутеве човечјег духа. Сетимо се такође и психоанализе Фројда, која показује важно и кобно значење тешких душевних потреса у доба ранијег детињства. С обзиром на све ово, можемо ли казати да педагог, поготово крим. педагог, може остати индиферентан према оним догађајима, који унашају у живот детета па чак и одраслог мрачне или, обрнуто, светле и радосне моменте? Колико има случајева да подвизи злочинаца, пустолова и хоштаплера, описани у књизи или приказани на платну, одлучују животну каријеру једне још неизграђене личности! С друге стране знамо да призори, што их пружају верске свечаности, војничке параде, соколски слетови или скаутски Jamboree итд. помажу многим младићима да се дефинитивно определе у погледу њихових симпатија, а и у погледу избора позива.

Према томе криминално-педагошка политика не сме се спроводити само у оквиру породице или међу зидинама специјалних установа, већ она мора проширити свој делокруг и утицати на општу криминалну политику тражећи од ове последње да делатност свих фактора јавног живота буде у сагласности с основним циљем — развојем правне свести и сузбијањем сваког штетног деловања на слабу, неразвијену или још неоријентисану свест појединаца.

Меродавни фактори, који воде криминалиу политику, за сада још нису довољно упућени у суштину крим. педагошких проблема, па је зато тако умесно и оправдано указати на главне проблеме и задаће наше науке и на то помоћу каквих органа и средстава те задаће могу бити извршене.

* * *

У првом реду морамо говорити о задаћама, које стоје у вези с пореклом и природом кривичних дела. Крим. педагогију занима питање кривичног дела, не као злочинство, преступ и иступ (тј. противуправна радња), не у својству противуетичког факта, не у погледу психолошког процеса, који ово дело објашњава, већ у смислу његове везе с вољом, која мора бити васпитана. Карактер ове везе потсећа на оно што знамо у општој педагогици као проблем наслеђа и као проблем утицаја животних прилика, а особито друштвене средине, на интелигенцију и уопште на психичку даровитост појединаца, нарочито пак деце, омладине и малокултурних људи. Генезис неких врста кривичних дела лежи не само у по природи злу наклоњеној, слабој или нездравој вољи, већ још више у приликама, које ту и такву вољу такорећи упућују у смеру вршења противуправних дела. Истакнути руски социолог *Питирим Сорокин* у расправи „Криминалитет и његови узроци“, као и проф. *Cacassagne*, дели факторе криминалитета на 3 категорије: 1) физико-кемијске или космичке, 2) биолошке и 3) социјалне. Деловање космичких фактора огледа се у томе да извесне врсте противуправних радња, у светлости научно-статистичке обраде података, јасно испољавају своју везу с променама годишњих доба. На пример: деликти против сопствености најчешће се догађају зими, релативно најмање лети. Обратна се појава запажа у погледу кривичних дела, која су уперена против личности. Овде неће бити на одмет, ако наведемо врло карактеристичне цифре, које је П. Сорокин узео код *Е. Фери-ја*:

Кривична дела против личности

Годишње доба:	Енглеска:	Француска:
Зима	17,72%	15,93%
Пролеће	26,20%	26,16%
Лето	31,70%	37,31%
Јесен	24,38%	20,60%

Додуше, П. Сорокин одбија да призна некакво нарочито значење космичког фактора и каже да није у њему главни извор криминалитета споменутих категорија, већ у карактеру социјалног уређења. „Истински извори кривичних дела су заправо социјални узроци“.

Друга категорија фактора крије се, такорећи, у самом организму човека у облику предиспозиција или урођених

склоности за вршење кривичних дела. *Ломброзо* је придавао нарочиту важност овим факторима и инсистирао на томе, да постоји урођени тип злочинаца. П. Сорокин упозорава на то да не треба прецењивати биолошке узрочнике криминалитета. Заправо ни разлике у наслеђеним својствима, ни диференције у погледу расе *(Колајани* и *Жоли)*, узраста и пола саме по себи не играју ни издалека толике улоге, колика припада социјалним факторима. Од ових последњих алкохолизам игра најкобнију улогу. Статистика Германије показала је да су 1/6 свих преступника и 1/2 од свих скитница пијанице; а међу злочинцима пијанице сачињавају 2/3." Што се тиче улоге просвете, ту ћемо навести мишљење Ломброза: „Образовање различито утиче на криминалитет и то према степену своје раширености. Наиме: ако је оно још ограничено и није достигло извесну висину, оно повећава број свих кривичних дела, сем уморства, али када достиже велику проширеност, оно умањује количину најтежих злочина, сем кривичних радња против морала а и политичких деликата. Но утицај просвете стално се очитује у томе, што она мења сам карактер криминалитета, пошто чини кривичне радње мање жестоким". П. Сорокин исправља мишљење Ломброзово уголико што констатује да „образовање уништава сурове злочине" и да „уопште не погодује повећавању криминалитета". Овде нећемо говорити о утицају сиромаштва, глади, брака, породице и других социјалних фактора. Задовољићемо се општом констатацијом проф. *Чубинског:* „Глад и зима — несигурност у погледу сутрашњег дана, страховање за себе, а поготово за своју децу — стално поткопавају физичке силе организма, уништавају свест о вредности властитог „ја", отупљују алтруистичка чувства, стварају мржњу према постојећем уређењу и боље ситуираним друштвеним класама; развијају очај, пијанство, болести, просјачење и скитњичење и у главном образују перманентни и неисцрпни извор криминалитета."

Нама није потребно да на овом месту оцењујемо изјаве и мишљења цитираних социолога и криминалиста, иако ова мишљења нису беспрекорна. Она су нам послужила само ради кратког и готово афористичког приказивања узрочника кривичних дела. Сад се намеће питање: *па шта у том погледу може да каже, односно да учини крим. педагогика? Да ли она располаже било каквим рецептима за предупређивање, спречавање и сузбијање кривичних дела?*

Ако усвојимо раније изложено гледиште да педагогика има право да широко схвати своје задаће и да према томе не ограничи своје деловање акцијом нарочитих васпитних установа и културно-просветних радника, него може и мора да искористи ради својих циљева и активност органа власти, разних установа и удружења, онда и крим. педагогика

има потребу да определи своје становиште у области предупређивања криминалитета. Улога наше науке у овом је случају двојака: с једне стране потребно је пронаћи или тачније определити узрочнике кривичних дела и оценити њихову улогу, с друге стране ваља предложити ефикасна средства, која би у педагошком смислу и педагошким мерама уклонила могућност да се учини кривична радња. *Шарл Бодлер* написао је дело, које носи наслов „Les fleurs du mal" (цвеће зла): а крим. педагогика мора показати „les racines du mal" (корене зла). Не треба мислити да је за њу тај задатак сувишан, пошто питање о пореклу криминалитета занима и криминолога и крим. социолога, и крим. психолога. Баш сарадња крим. педагога може бити од нарочите користи за претставнике поменутих научних дисциплина. Ми смо раније цитирали мишљење П. Сорокина о улози космичких биолошких фактора. Његово је гледиште резултат нагађања, али не и проналажења истине. И психологу и социологу и криминологу не би било на одмет да знају, шта поводом тога мисле педагогика и мислиоци, на које се она ослања и који су већ раније проучавали питање о границама утицаја оваквих фактора, као што су: васпитање (теорија емпиризма Еразма Ротердамског, Џона Лока, Имануела Канта), наследност (теорија нативизма Ч. Дарвина, Шопенхауера, Галтона и Рибоа), сугестија (теорија *Guyau*), социјална средина (теорија историјског материјализма К. Маркса и др.) Да је П. Сорокин водио рачуна о тековинама савремене педагошке мисли он би био на много сигурнијем терену у погледу оцењивања улоге појединих фактора криминалитета. Сем тога уважени социолог некако уско тумачи социјални фактор: код њега је главни извор криминалитета неправедна расподела добара дакле постајање богатства и сиромаштва. Али добро знамо из новинских хроника да и богати људи често ступају на пут противправних радња: сетимо се Ивара Кригера, Моргана па и неких наших банкара који су недавно одговарали пред судом. Постоји тзв. латентни криминалитет чији корен треба тражити много дубље него на терену данашњих социјалних дисхармонија, постоји и тзв. психичка зараза, којој је толико пажње поклањао проф. Н. Крајинскиј, а њена подлога је у оним особинама психике, које су поникле још у оно доба, када богатство и сиромаштво, подела на сталеже итд. нису били за примитивне људе мучни проблеми. Најзад да споменемо и то, да је за античког човека сиромаштво било велика невоља и потстрек за то да ступи у маријанце, суланце или катилинарије. Први хришћани, а после „мања браћа" и други монашки редови, сматрали су да у одрицању од земаљских блага лежи пут к спасавању душе. То су чињенице, које упозорују на опасност и једностраног догматизма и претераног доктринарства.

Куда води неумерено доктринарство, показује нам чињеница, да каткад сама воља законодавца служи као извор кривичних, односно псеудокривичних радња. Имамо у виду случајеве, када законодавац ради можда у најбољој намери али у заблуди, дакле када се његова криминална политика оснива на погрешној или ирреалној концепцији. Оваква тврдња звучи парадоксално, али доказних чињеница има доста. Узмимо на пр. многобројне процесе против вештица, који бацају карактеристичну мрачну сенку не само на Средњи век, него и на почетак Новог доба. Нису далеко од њих ни прогони Јевреја, секташа и иноверaца. У Русији за време Петра Великога власти су жестоко прогањале сваког секташа, који би одбио да се причести код православног свештеника.

На криминалну политику Средњег века потсећају данашњи закони у Немачкој о Јеврејима, о чувању чистоће расе итд., а ови закони доводе пред судове Трећег Рајха приличан број људи, који су пре две-три године сасвим некажњиво и несметано чинили оно, за шта сада морају искусити доста тешке казне.

У другом стилу су неке криминално-политичке мере совјетске власти, али нису ни оне на вишем културном нивоу. Заиста, шта треба мислити о присилном исељавању и пресељавању већег дела становништва појединих места и рејона? На асиро-бабилонску праксу личи и узимање талаца. Најзад, шта да кажемо о новом правцу совјетске кримин. политике у области сузбијања криминалитета код деце и омладине? Ево, што каже уредба од 7-IV-1935:

„У циљу брзе ликвидације преступа међу малолетницима Центр. изв. комитет и Сав. нар. комесара су одлучили:

1 — Малолетнике почев од 12-те године узраста за које се докаже, да су извршили крађе, причињавали насиља, телесне повреде, наносили тешке повреде, вршили убиства или покушаје убиства — предавати кривичном суду ради извршивања свих мера кривичних казни“ (В. Лазаревић, „За спас напуштене деце“, 57 стр.).

Из наведених примера јасно се види да се каткад под удар закона стављају сасвим обични и безазлени поступци, па чак и радње, које су учињене од стране деце. А то и значи, да каткад кривичну радњу не проузрокују ни физико-кемијски, ни биолошки, ни социјални фактори, већ чисто културни односно идеолошки чиниоци, наиме у неким случајевима културна заосталост, а у другим случајевима необуздано доктринарство.

Криминална политика ће свакако много добити, ако буде у довољној мери ограђена од сугестија и интервенција апологета пролазних политичких концепција. Она се мора оснивати на сагласном раду научника и практичара и то у првом реду правника, а онда и социолога, психолога и педагога.

Али дешава се да више пута знамо што служи као супстрат извесних кривичних дела, а ипак не можемо уклонити те факторе, било зато што то фактички није могуће, било због тога, што је то везано за велике жртве у другим областима друштвеног живота. Пита се: каква би у овим случајевима била улога кримин. педагогике? Мора се признати да крим. педагогика не би могла да потпуно постигне свој циљ, кад би имала посла само с кобним последицама извесних појава, а не би ни покушала да се бори против ових појава-узрочника криминалитета. У том погледу она има дужност да стави предлоге криминалној политици или у смислу отстрањења поменутих појава или у облику мера, које би њихово деловање у довољној мери осујетиле. Најзад у арсеналу својих техничких средстава (тј. педагошких мера) она мора располагати и таквим оружјем, које би било ефикасно само по себи, чак и без ослонца на сарадњу криминалне политике. Када је у питању тзв. расни криминалитет на пр. склоност к скитничењу, просјачењу и деликтима против сопствености код Цигана, или велеварошки криминалитет у облику проституције и у другим формама, или, најзад, кад је у питању специфични криминалитет на селу (сетимо се на „Нечисту крв" Станковића), онда не постоје средства, помоћу којих крим. политика може сместа уклонити корен зла. Све су њене мере у том смислу обично палијативи или захтевају много времена да постигну потребни ефекат. Кримин. педагогика је у овом случају корисна не само као експерт, који предлаже средства или оцењује употребљене мере, већ и као сарадник, који и сам по себи може нешто учинити. Узмимо, на пример, што се дешава са сеоским младићима, кад одлазе у варош или када се близу села појави фабрика. У већини случајева та се омладина квари, постане сувише разуздана, чак и покварена. Уопште, у аграрним земљама интензивни прелаз сељака у варош и њихова пролетаризација води осетљивом порасту разузданости и криминалитета. Да ли се може спречити ова немила појава тиме, што би се сељаку забранило напуштање села? Па нешто овако није могуће, а није ни потребно. Само у Совјетској Русији власт је законом одредила сељаку и раднику места њиховог сталног боравка и облигатног рада, па баш тамо живот показује да овакав закон није у стању променити природни ток догађаја. Дакле, у погледу младића који су дошли са села ваља предузети нешто друго. Проучавајући генезис те разузданости налазимо, да ту с једне стране играју улогу искушења велеградског живота, с друге стране тај факат, да се овакав младић нађе сам у вароши без ичије помоћи и моралног ослонца. Ову *„осамљеност личности"* С. К. Гогељ сматра као главни фактор криминалитета или барем целокупног садашњег криминалитета („Курс крим. политике", 460 стр.). На селу су сви пове-

зани међу собом родбинским везама, или пријатељством, или познанством, или заједничким традицијама, другим речима: многоструки односи спајају људе на селу у целину, која има заједничке назоре, морал и обичаје. У вароши млад и неискусан момак са села осећа да је препуштен сам себи и да се налази у средини, која гледа да га искористи, а чији менталитет и традиције нису му ни познати нити схватљиви. Пролазе многе године док досељеник, такорећи, пусти корен на новом земљишту, а то се дешава само у случају, ако постане члан еснафа или какве радничке организације итд. Тек онда он опет добије кристализовану грађанску свест и смисао за друштвену дисциплину. Према томе ради борбе с порастом разузданости, и у вароши и на селу, с гледишта криминалне педагогике треба нарочито препоручити стварање и организовање оваквих удружења, као што су професионална, али још су кориснија удружења која Руси зову „земљачества", тј. удружења људи, који су пореклом из једног те истог краја (на пример, удружење Ужичана, Пожаревљана итд.). Сем тога појаве опадања или рушења морала, које неминовно прате привремено (у случају печалбе) или коначно напуштање сеоског огњишта ишчезавају или се знатно смањују, ако се организују и подупиру организације спортског, сокслског и скаутског типа. Захваљујући принципу демократизма и духу солидарности, који прожима ове организације, њихови чланови, напуштајући село ради вароши, имају згодну прилику да се снађу у новој средини и да се ослоне на моралну а често и материјалну помоћ нових другова.

Не улазећи дубље у проблем кривичног дела морамо скренути пажњу на то да криминална политика већ одавно практикује мере тзв. „заштите деце и жена", а такође и мере јавне безбедности. Шта су заправо све ове мере, чему теже, какав је њихов главни задатак? Није тешко констатовати, што побуђује законодавца да све више и више пажње поклања питањима, која упућују на предузимање горе поменутих мера. Подлога је ове пажње уверење да социјалне беде и невоље проузрокују кривична дела. Треба те беде и невоље или уклонити или ублажити или њихове плодове учинити мање отровнима. Поводом свега тога крим. педагогика мора бити позвана да изнесе своје стручно мишљење и да у извесној мери непосредно преузме на себе организацију и вођство установа, које треба створити ради предупређивања евентуалног криминалитета.

Није на одмет, ако на овом месту расправимо питање односа између кримин. педагогике и тзв. заштите деце. Узмимо на пр. извештај о раду 2 Међународног конгреса за заштиту деце (Bruxelles, 1921). У њему налазимо, између осталога, и ова питања:

„4 питање: који је однос између поласка школе и младеначког криминалитета?. . .

5 питање: које мере ваља предузети, да се младеж заштити против погибељи кинематографа?“ (Др Ј. Шиловић „Заштита деце“, 68 стр.).

Зар не спадају ова питања у област крим. педагогике!?

Зар и многе разне мере за заштиту деце, о којима дознајемо из извештаја да су већ спроведене у појединим државама, не залазе у домен наше науке?

Добија се утисак да заштита деце и кримин. педагогија имају заједничке циљеве, постављају једне те исте задаће и решавају их на сличан начин.

Тако изгледа, али морамо бити начисто, да између кримин. педагогике и заштите деце постоји битна разлика. Могло би се казати да заштита деце обухвата собом криминално-педагошко старање о деци, али садржи у себи и многе мере правне, социјално-медицинске, економске и уопште друге природе. Обратно овде је умесно утврдити да заштита деце претходи криминално-педагошком раду и служи као услов за успех овог последњега, а ипак она ни у теоријском нити у практичном погледу ни издалека не обухвата целокупни домен кримин. педагогике. Њихов однос могао би бити графички предочен у облику двају кругова, који се делимично поклапају.

Не треба изгубити из вида да између њих постоји начелна разлика. Мисао о заштити деце и жена потиче не само из непресушног извора хуманих побудâ људског срца, већ можда још више из социјалних и политичко-економских идеја 18 и 19 века. Баш ове последње снажно су утицале на науку кривичног права, те су створиле тежњу да се од кажњавања криваца пређе на њихово поправљање. Ово поправљање има задатак да се сви они, који су оштетили друштво, врате том друштву у својству социјално и привредно корисних чланова. Ево, на пример, шта пише у лепој и озбиљној студији један од наших иницијатора и радника у области заштите отпуштених осуђеника и малолетника:

. . . „да би заштита отпуштених осуђеника и малолетника могла успешно деловати и донети оне користи које се од ње очекују, потребно је:

. . . 12) . . . да све друштвене делатности буду управљене на то да се поврат спречи, преступност смањи, јавна безбедност и лична и имовна сигурност појачају и да се од сваког штићеника направи вредан радник, добар домаћин и исправан грађанин“ (Д-р И. Јелић, — „Заштита отпушт. осуђ. и малолетника,“ 111 и 112 стр.).

Криминална педагогика стоји на другој идејној основи: она се не руководи ни хуманим ни утилитаристичким побудама, иако их не потцењује, него се управља идејом објек-

тивне правичности и тежњом да се омогући оптимални развој личности, која би била савршена и сама по себи и као члан заједнице. Кримин. педагогика води рачуна о свим факторима, који утичу на развој и формирање личности. Психолошко и педагошко проучавање утицаја ових фактора одређује њено становиште у питању слободе воље и у погледу кривње и одговорности неизграђене личности, те је упућује на истицање њених захтева у име већ поменуте правичности и у сврху обезбеђења права појединца на позитивно самоопредељење, коме би претходио развој и изграђивање у нормалним приликама. Криминална педагогика, такорећи, има осовину своје акције у признању, да не само да личност има обавезе према заједници, већ да је и заједница дужна, да свим својим члановима осигура право и могућност да живе и раде у приликама, које не иду на штету биолошкој вредности личности.

У наше доба, када се јавља култ рада, када се проглашује право рада и кад се признаје право на рад, ово последње нема смисла, ако се не призна и право на живот, наиме право на егзистенцију достојну имена „човек“.

* * *

Чим дотакнемо питање практичних мера, које имају за свој објект личност или појединца, одмах се намеће цели низ нових проблема, који се могу означити као крим. педагошке задаће обзиром на кривца. Овде морамо имати у виду не само фактичног већ и евентуалног кривца, или, да кажемо прецизније, све категорије учинилаца кривичних радња.

У првом реду мора нас занимати питање: на који начин може бити надопуњен или коригиран рад установа за образовање и васпитање обичне деце и омладине и то у сврху њиховог (тј. деце и омладине) упозорења на опасност извесних категорија дечје делатности, у духу одвраћања од преступа и уопште заштите од рђавог утицаја. Дакако о свим тим стварима води рачуна и општа педагогика, али је крим. педагогика, као једна њена грана која се нарочито бави дечјим криминалитетом, дужна да дâ своје мишљење, да ли заиста и у коликој мери данашња школа развија правну свест и уклања поводе за форме дечје активности, штетне по државу и друштво. Сигурно је да савремена школа потребује ове савете, јер све до сада постоје случајеви самоубистава, колективних повреда дисциплине и морала (ђачка разузданост), прекомерног анимозитета према школи и претераног одушевљења за грубе облике спорта. Нижа и средња школа упућене су на то да у зачетку спрече и сузбијају потенцијалне побуде к чињењу противправних радња и да онемогуће избијање на површину криминалних склоности, које се налазе у латентном стању. Домови за васпитање и поправљање имају посла са децом и омладином, која се огрешила

против закона и испољила своје склоности у смислу вршења одређених противправних дела. Овакви малолетни кривци или заправо извршиоци кажњивих радња морају бити подвргнути нарочитом васпитном режиму. Питање уређења домова за васпитање и за поправљање претставља собом један од најважнијих проблема крим. педагогике, који код нас, нажалост, још није решен ни у потпуном опсегу а нити издалека повољно, уколико је делимично решен. Имамо у виду овакве установе, као што су домови за малолетнике. Какви су они код нас, о томе ће бити говора на другом месту, али неће бити сувишно, ако наведемо речи Др Д. Суботића, које су писане поводом Уредбе од 18-I-1930 о оснивању и раду завода за васпитање и поправљање деце и млађих малолетника и Уредбе под истим датумом о васпитању и поправљању старијих малолетника. . . Он каже: „Дакле! све остаје по старом. Ново није ништа подигнуто, а старо није ништа преудешено. Целокупна модерна реформа се свела на теоријско напредовање, практично и корисно није ништа урађено" („Шест осн. проблема крив. права", стр. 140). Истина, има право и И. С. Тургењев, када у свом роману „Рудин" признаје да добра реч вреди исто као и дело.

Уредбе, које смо споменули, морају корисно послужити и сада да би се у правничкој средини проширили и укоренили нови назори на малолетног извршиоца деликтних радња и на потребно поступање с њим, а у будуће као згодна база за крим.-педагошке установе и крим.-педагошку делатност. Према томе уредбе дају потстрек да се питање установа за малолетнике реши макар у теорији, јер реформа постојећих институција ове врсте мора бити изведена према унапред сложеном и научно разрађеном плану, што ће свакако допринети успеху те реформе.

Да пропаганда нових назора на дечји и омладински криминалитет није нимало сувишна, то се дâ видети из случајева, када чак и револуционарни духови, у одлучној тежњи да учине крај овом криминалитету, пођу путем реакције и опскурантства. Такав случај претстављају садашњи вође и инспиратори криминалне политике у С. Русији. Раније смо цитирали уредбу, која предвиђа све казне, па и смртну, за децу од 12 година па на више. Вреди прочитати, што поводом тога изјављује један „спец", проф. Љубицки. Његово врло услужно оправдање кримин.-политичких мера совјетске власти дајемо у преводу по књизи врло уваженог г. В. Лазаревића:

„Опраштање казне као и замена казне са душевним педагошким лечењем, често је пута имало за резултат само то, да се круг моралних дефеката код нараштаја проширивао, и да је утицај васпитања остао немоћан, да дâ побољшање менталитета. А људи, који су се посветили овоме пољу рада, често су пута довођени до очајања, те су морали о-

стављати све душевне и хуманитарне методе па прелазити на методе које им је диктирало њихово огорчење. Тако је покрет хуманитарних метода *дефинитивно* уступио своје место огорчењу и најстрожијим мерама за одржавање реда" („За спас напуштене деце", 56 стр.).

Ко је материјално упропастио и физички уништио родитеље „беспризорних"?! Ваљда нису то сами беспризорни учинили! Али свеједно; — они морају и даље испаштати и остати објектом „огорчења и најстрожијих мера". Зар није сама појава „беспризорних" последица режима, који је крајем 1917 г. установљен у Русији!?

Заштиту од рђавих утицаја, васпитање у духу одвраћања од порочних и кривичних дела и макар минимално обезбеђење њихове егзистенције, требају не само деца и омладина; сличне мере изискују и друге социјално и морално угрожене друштвене групе и јединице. Имамо у виду питања заштите и васпитања социјално запостављене жене, мало културних и душевно заосталих људи, који су сви склони вршењу противправних радња, не толико због нарочитих психичких предиспозиција (на бази алкохолизма, венеричних болести и уопште хередитарног оптерећења), колико услед слабе моћи расуђивања и мање отпорности према побудама, које се намећу силом несретних животних прилика. Овде, као и у многим другим случајевима, сама по себи крим. педагогика није у стању да постигне некакав практични успех. Њена делатност облигатно мора бити наслоњена на активну сарадњу и помоћ законодавца и административних органа власти. Законодавац ствара базу за примену крим.-педагошких мера. Према томе, каква је база, може се очекивати ефикасност заштите и васпитања горе поменутих група. Дакле и у овом случају крим. педагогика мора меродавним факторима који воде крим. политику ставити своје предлоге. Ови ће предлози свакако дотакнути питања, која су већ одавна постављена на дневни ред, а то су: проблеми еманципације жена, нарочито политичке равноправности, увођења женске полиције, борбе с проституцијом и заштите жене-мајке и жене-раднице. Још недавно се водила у нашој штампи полемика око тога, да ли ради решења економске кризе, моралне санације друштва, и тобоже у интересу самих жена да све оне буду враћене домаћем огњишту, а да на ослобођена места у државној и приватној служби буду постављени искључиво мушкарци. Кад су у тој полемици суделовали и такви људи, који нису ни најмање компетентни и који се нису женирали да изнесу своја гледишта, онда имамо сигуран доказ да криминологија и крим. педагогика још нису у том погледу никако деловали на формирање јавног мњења, што је свакако за жаљење.

Васпитање и заштита малокултурних и душевно заосталих људи претстављају исто тако врло важне проблеме и за крим. политику и за крим. педагогику. Борба противу ружних обичаја: коцке, псовке, разузданости, просјачења итд. мора погодити у корен ових појава, а никако се не сме помирити с тим, да оне буду сузбијане палијативним или мало ефикасним мерама. Узмимо, на пример, врло ружни обичај псовке, која се код нас сматра као безазлена ствар, што у ствари није. Псовка је заправо реакција на неугодне доживљаје, која лако прелази у навику, а међутим, каква је то навика!? Има позитивних навика, које праве велику услугу у општој економици душевног живота, јер чине радње, на које смо навикли, (на пр.: писање, читање, вожња на бициклу итд.) сигурним, брзим и готово ослобођеним од суделовања наше свести, нарочито воље и интелигенције. Нешто је сасвим друго по свом значењу таква навика, као што је псовка. Она показује да је човек навикнуо да поступа несвесно, да чак не покушава да се одупре злу, које извире из његове душе. Чим се јави макар незнатни повод, настане такорећи експлозија. Мала искра често проузрокује велики пожар. Псовка је више пута почетак и узрок увреда и свађа, које се заврше затвором а и робијом. Кад би родитељи, друштво и органи управне власти стали на пут томе злу, број би се кривичних радња против личности осетљиво смањио. Нажалост, код нас се за сада све своди на то да о Духовима неколико жандарма добију специјалне награде за што већи број пријављених случајева псовке. То је дакако врло мало и за сам Београд, а камо ли за целу државу.

(Свршиће се)

Univ. prof. MUDr ANTE ŠERCER — Zagreb:

Važnost nauke o bolestima uha, nosa i grla za zdravstvenu pedagogiju

(Predavanje na osnivačkoj skupštini Udruženja, decembra 1932 g. u Zagrebu)

Namjera mi je da u ovom predavanju u kratkim potezima istaknem u prvom redu od kakve je važnosti normalna funkcija uha, nosa i grla za tjelesni i duševni razvitak djeteta, a zatim da prikažem na koji način može bolest uha, nosa i grla oštetiti intelektualne sposobnosti mladeži, koja polazi škole. Ta dva momenta, međutim ne iscrpljuju potpuno opseg predavanja označenog gornjim naslovom, jer nas nauka o bolesti uha, nosa i grla tj. otorinolaringologija ne uči samo kakva je normalna i patološka funkcija ovih organa, nego također, kako možemo predusresti bolestima i njihove posljedice umanjiti ili sasvim u-

kloniti. Ne mislim da zdravstveni pedagog mora biti upućen u pojedinosti ove nauke. No usprkos savremene opsežne socijalizacije medicine još uvijek ima vrlo mnogo školske djece, koja ne prolaze kroz rešeto javnih ambulatorija i školskih poliklinika, pa je prema tome osim roditelja učitelj jedini, koji može prosuditi tjelesne i duševne sposobnosti djeteta. A i tamo gdje takve institucije postoje, nije liječnik uvijek niti osposobljen a niti pozvan da prosuđuje duševne sposobnosti školske djece. Dužnost je pedagoga, a napose zdravstvenog pedagoga, koji učenike odgaja i opaža kroz tjedne, mjesece i godine, da znade ukoliko intelektualne sposobnosti njegovih pitomaca ovise o funkciji osjetnih, respiratornih i govornih organa, i ukoliko medicinska nauka može oštećenu funkciju tih organa popraviti.

Nemoguće je u jednom kratkom predavanju raspraviti ovaj čitav materijal. To bi morao biti predmet studije od barem jednog semestra za nastavnika koji se želi baviti zdravstvenom pedagogijom, pa ću stoga istaknuti samo ono što smatram najvažnijim.

Premda je funkcija uha, dakle sluh, od primarne važnosti za razvitak duševnih sposobnosti i za postanak govora, ipak ćemo se u prvom redu zabaviti funkcijom nosa i disanja, jer upliv disanja na tjelesne i duševne sposobnosti djeteta dolazi do izražaja mnogo prije nego je moguće konstatovati da li dijete uopće čuje ili ne čuje, a pogotovo mnogo prije negoli dijete progovori.

Kad govorimo o nosu, mislimo u prvom redu na njegovu funkciju ali moramo ipak spomenuti, barem ukratko, i njegovu vanjsku formu. Kaže se, da je forma nosa izraz duše čovjekove. No iako se ova fraza ne smije doslovno shvatiti, ipak ima u njoj i nešto istine. Ima bolesti djece koje se mogu prepoznati po formi nosa i lica na pr. tzv. *mongolismus*, jedna naročita forma tjelesne i duševne zaostalosti djeteta. No dublja veza između forme nosa i psihe čovjeka očituje se još i u tom smislu, da nezgodna forma vrlo nepovoljno djeluje na psihu čovjeka, kako mi je to poznato iz dugogodišnjeg kontakta s ljudima sa deformiranim i defektnim nosovima. Ružan nos može tako da deprimira ljude, da samoubojstva radi deformiranog nosa nijesu rijetkost. Dobar pedagog će znati shvatiti nježnu i osjetljivu dušu djeteta ili mladića ili djevojke sa deformiranim nosom pa će ih znati sačuvati od nastranosti i ojačati njihovu duševnu ravnotežu. Je li potrebno napose spominjati da korektura deformiteta ili defekta nosa može da prouzrokuje pravi preporod u duši nesretnika koji se je rodio sa deformiranim nosom ili mu je radi bolesti ili ozlede nos iznakažen? Potrebno je, da i pedagog bude upozoren na ovo polje medicinske nauke na kojem kirurgija slavi prave triumfe.

Mislim da nije potrebno napose dokazivati od kolike je važnosti za čovjeka disanje, jer je disanje primarna funkcija svega što

živi. Bez disanja nema života. *Ali zdravstveni pedagog treba da znade od kolike je ogromne važnosti funkcija nosa za disanje.* Nos je također sijelo njušnoga živca (nervus olfactorius) i osjeta njuha koji ima mnogo veće značenje za ljudski organizam nego što se to obično misli. Njuh nije tu samo zato, da njime osjećamo razne ugodne, prirodne ili umjetne mirise, nego on ima i važnu zaštitnu funkciju za ljudsko tijelo. Njuhom možemo osjetiti, da li je jelo pokvareno ili ne, ili da li je zrak u prostoriji čist ili pokvaren. Kada se u zraku nalazi kakav otrovan ili škodljiv plin, čovjek ga može njuhom osjetiti, i u času kada plin prodre u nos, može disanje reflektorno prestati, ili šta više, može doći do grčevitog zatvaranja grla, da se tako spriječi prodor štetnog plina u dušnik i u pluća. Ali, nažalost, ta zaštitna funkcija njuha nema za čovjeka tako veliku vrijednost, jer se njušni živac u svome radu brzo umori i brzo otupi. Kada čovjek uđe u kakvu zagušljivu prostoriju, osjeti u početku neugodan zadah, ali ako dulje boravi u istoj prostoriji, osjeća taj zadah sve manje, dok ga na kraju uopće više ne osjeća, jer se njušni živac umorio. Na neke mirise se čovjek opet tako nauči da ih uopće ne osjeća, jer mu je njuh za te mirise potpuno otupio. Tako na pr. liječnik ne osjeća zadah bolnice, koji je drugim ljudima odvratan.

Važnost ove tzv. olfaktične funkcije nosa daleko zaostaje za važnošću rada, koji nos vrši u službi disanja. Tu funkciju zovemo respiratornom funkcijom pa ćemo se s njome potanje pozabaviti. Velika razlika između jedne i druge funkcije vidi se već i po tome što površina njušnoga živca u nosu iznosi po prilici 2.5 četvorna centimetra dok površina sluznice nosa, koja služi disanju, iznosi oko 250 četvornih centimetara, pa je prema tome respiratorna ploha po prilici 100 puta veća od olfaktične plohe.

Svatko znade da kod normalna i zdrava čovjeka respiratorni zrak, tj. zrak potreban za disanje, ulazi i izlazi kroz nos, ali isto tako svatko znade da zdrav čovjek može ako hoće, a čovjek sa bolesnim nosom i mora da diše kroz usta. Prema tome izgleda da su disanje kroz nos (nazalno disanje) i disanje kroz usta (oralno disanje) jednako vrijedni. Ali tome nije tako. Razliku između oralnog i nazalnog disanja vrlo dobro karakterizira francuski naučenjak *Lermoyez,* kada veli, da je disanje kroz usta isto tako abnormalno kao što bi bilo abnormalno hranjenje kroz nos. Disanje kroz usta je jedino rezerva, kojom se čovjek može služiti samo iznimno i kratkotrajno, jer se inače pojavljuju vrlo teške posljedice po zdravlje čovjeka.

Nos nije samo dvostruka cijev kroz koju zrak kod disanja ulazi i izlazi kao dim kroz dimnjak, nego je to organ opskrbljen tako komplikovanom aparaturom da nam je njezin mehanizam još dandanas velikim dijelom nepoznat. Nosne šupljine nijesu samo vrata kroz koja zrak ulazi u dublje dijelove respiratornog trakta, nego je to u isto vrijeme i stražarnica u kojoj je zrak nakon odgovarajuće kontrole i čišćenja tako preparira da može

bez opasnosti biti propušten u dubinu tijela, u tkivo tako osjetljivo kao što su pluća. Kod disanja prolazi zrak ponajprije kroz nosne šupljine, koje su tako komplikovano građene da još danas nijesmo kadri potpuno protumačiti niti shvatiti smisao njihove strukture. Prigodom prolaženja zraka kroz nos dolazi zrak u intimni kontakt sa površinom nosne šupljine, koja je prekrivena naročito građenom sluznicom, i tom prilikom dolazi do intenzivnog međusobnog uplivisanja. Zrak se u nosu čisti ne samo od nečistoće i prašine nego i od bakterija, tako da ulazi u pluća gotovo sasvim čist i sterilan. U svrhu čišćenja opskrbljen je epitel nosne sluznice naročitim organima tzv. trepetljikama koje svojim gibanjem kao kakve mikroskopski malene metlice čiste sluznicu od nečistoće. Ta funkcija nosa je osobito važna za ljude koji moraju živjeti i raditi u prostorijama zasićenim prašinom ili bakterijama.

Druga također vrlo važna funkcija nosa je ovlaživanje udahnutog zraka. Udisanje suhog zraka je ne samo neugodno nego je i opasno. O tome se mogao osvjedočiti svatko tko je bio kroz dulje vremena prisiljen disati kroz usta, pa je osjetio suhoću i paljenje u ustima i u grlu, na pr. nakon noći prospavane ili probdjevene s otvorenim ustima. Suhi zrak suši sluznicu ždrijela, grla i dušnika u tolikoj mjeri da na više mjesta dolazi do malih pukotina, kroz koje naknadno nastaju infekcije i razne bolesti. Sluznica zdravog nosa je trajno presvučena slojem nosne sluzi koja prigodom strujanja zraka kroz nos hlapi ali se i neprestano obnavlja. Vlaga koja nastaje kod ishlapljivanja nosne sluzi pridružuje se udahnutom zraku, pa tako ulazi zrak u pluća potpuno ili gotovo potpuno zasićen vlagom.

Treća funkcija nosa tj. grijanje udahnutog zraka mora da pobudi u nama pravo udivljenje. Udisanje studenog zraka kroz dulje vremena bilo bi štetno za dušnik i za pluća, pa se stoga udahnuti zrak na prolazu kroz nos grije, i to tako da je temperatura zraka koji ulazi u pluća barem 27^0 C, bez obzira na to kako je niska temperatura zraka izvan ljudskog tijela. Za velike zime kada je temperatura zraka oko nas minus 10 ili minus 15 stupnjeva, ugrije se taj zrak u našem nosu na preko 20 stupnjeva. Prema tome mora se u našem nosu nalaziti neobično fin i osjetljiv termoregulator koji prema potrebi grije udahnuti zrak više ili manje, prema tome da li je temperatura zraka izvan našega tijela viša ili niža. Mehanizam ove funkcije nije još potpuno istražen, ali uglavnom može se reći, da grijanje zraka u nosu obavlja krv koja u velikim količinama struji kroz bujno razvijeni žilni sistem nosne sluznice iz koje sijeva toplina krvi u udahnuti zrak. Regulacija kvantiteta topline a prema tome i kvantiteta krvi, koji je potreban da se zrak ugrije na potrebnu temperaturu, ovisi o vrlo finom živčanom reflektornom sistemu rasprostranjenom po sluznici nosa. *Kako vidimo nosna šupljina je vanredan čuvar naših pluća i cijelog organizma. Suh zrak za vrije-*

me ljetne žege ovlažuje se, hladan zrak za ljute zime grije se, a u svako doba se zrak u nosu čisti od nečistoće i od bakterija.

Ali time još nije prikazana glavna funkcija nosa. Dosad smo samo vidjeli kako djeluje sluznica nosa na udahnuti zrak, a sada ćemo prikazati na koji način djeluje udahnuti zrak na sluznicu nosa.

Kod mirnog disanja udahne odrasao čovjek kod svakog udisaja nešto manje od pola litre zraka i jednaku količinu zraka izdahne. Budući da u minuti zdrav čovjek udahne 16 do 18 puta, znači, da u jednoj minuti udahne otprilike 6 do 7 litara zraka. Razumljivo je da zrak kod prolaza kroz nosne šupljine nailazi na stanoviti otpor ili da zrak vrši stanoviti tlak odnosno pritisak na zidove nosne šupljine. Kod dva čovjeka sa jednako širokim nosom biće pritisak zraka u nosu veći kod onoga koji u isto vrijeme udahne veću količinu zraka ili, ako dvije osobe udišu u isto vrijeme jednaku količinu zraka onda će tlak zraka biti veći u onom nosu koji je uži. *Znači da tlak ili pritisak koji vrši zrak na sluznicu nosa ovisi u prvom reda o širini nosne šupljine. Što uži je nos, to veći je tlak, a što širi je nos, to manji je tlak, kod jednakog vremena disanja i kod jednake količine udahnutog zraka.*

Količina zraka koju pojedini čovjek mora udahnuti u jedinici vremena da ostane živ i zdrav ovisi o visini, težini, o dobi, o spolu i konačno o radu tijela. Prema tome ta je količina potpuno individualna i za svakog čovjeka drugačija. To znači da je tlak, pod kojim prolazi zrak kroz nos, kod raznih ljudi različit, ali ipak kod svakog čovjeka postoji stanoviti tlak zraka u nosu. *I eto upravo taj tlak pretstavlja glavnu karakteristiku upliva zraka na sluznicu nosa. To je naime adekvatni podražaj sluznice nosa.*

Što znači adekvatni podražaj jednog osjetila ili organa? To je onaj podražaj koji provocira specifičnu reakciju organa. Tako na pr. specifična reakcija za oko je vid, a za uho sluh. Reakciju vida provociramo svjetlom, a reakciju sluha zvukom, pa velimo da su svjetlo i zvuk adekvatni podražaj oka i sluha. Mi možemo doduše prouzrokovati osjet vida ili sluha i drukčije, na primjer udarcem po oku ili po uhu. Kod udarca po oku čovjek opazi doduše iskre, a kod udarca po uhu čuje prasak, ali to nijesu adekvatni podražaj ni oka ni uha, nego je njihov adekvatni podražaj, kako rekosmo, svjetlo i zvuk. Isto tako je pritisak zraka na sluznicu nosa kod disanja adekvatni podražaj te sluznice. Mi možemo doduše i na drugi način podražiti sluznicu nosa, naprimjer dodirom. Ako umetnemo u nosnu šupljinu komadić slamke ili kakav drugi strani predmet, nastaće podražaj sluznice koji će dovesti do reakcije a to će se očitovati dubokim udisajem i naglim grčevitim izdisajem tj. kihanjem. No podraživanje nosa raznim predmetima ne smatramo adekvatnim podražajem nosa, upravo tako kao što ni udarac po oku ne smatramo adekvat-

nim podražajem oka. Adekvatni ili, neka mi bude dopušteno reći, prirodni podražaj sluznice nosa je tlak zraka koji nastaje prigodom strujanja zraka kroz nosne šupljine.

Sada nam se nameće samo od sebe pitanje, kakav je efekat tog podražaja. Jer ako adekvatni podražaj oka dovodi do vida, a podražaj uha dovodi do sluha, do čega dovodi podražaj sluznice nosa? Svatko će u prvom redu pomisliti na njuh, jer zaista udisanjem osjećamo razne mirise. Ali, kako sam već u početku predavanja spomenuo, funkcija njuha je manje važna od one zadaće koju nos vrši u službi disanja. *Adekvatni podražaj sluznice nosa prouzrokuje, naime, produbljenje disanja ili da se stručno izrazim, disanje kroz nos poboljšava ventilaciju pluća.* Kako je poznato, čovjek može disati i na usta, ali treba znati, da to disanje po svojoj kvaliteti daleko zaostaje za disanjem kroz nos. Disanje kroz usta je površno i plitko tj. kretnje prsnog koša su manje nego kod disanja kroz nos, pa je prema tome i ventilacija pluća kod oralnog disanja loša. Kako je poznato, konačna svrha gibanja našega prsnog koša nije drugo nego ventilacija ili prozračivanje pluća. U plućima cirkulira krv zasićena ugljičnom kiselinom, koja je nastala kao produkt izgaranja našeg organizma. Ta se kiselina u plućnim mjehurićima izlučuje iz krvi u zrak, dok krv iz zraka usisava kisik. Prema tome mi udišemo čist zrak sa kisikom, a izdišemo nečist zrak s ugljičnom kiselinom. Taj proces izmjene plinova u plućima, tj. eliminaciju otrovne ugljične kiseline i adsorpciju za život neophodno potrebnog kisika, zovemo *hematozom.* O vrsnoći hematoze ovisi zdravlje čovjeka. Ako potpuno spriječimo izmjenu plinova u plućima, dolazi do otrovanja tijela ugljičnom kiselinom i do ugušenja. S druge strane treba istaknuti, da su uvjeti za zdravlje čovjeka to bolji, što bolja i lakša je izmjena plinova u plućima. Naprotiv: ako je ventilacija pluća loša, onda je otešćano i čišćenje krvi od otrovne ugljične kiseline, pa organizam takvog čovjeka trpi od pomanjkanja kisika i od neprestanoga laganog trovanja ugljičnom kiselinom, koja se ne može dovoljno isprazniti iz tijela. Kod oralnog je disanja, kako rekosmo, disanje površno i plitko, pa je prema tome i ventilacija pluća loša, jer se premalo kisika udiše i premalo ugljične kiseline izdiše. Čovjek može doduše i tako živjeti, ali su uvjeti za život mnogo bolji kod disanja kroz nos, kada se diše duboko pa se eliminira sva kiselina i dovodi u pluća kisik u izobilju. Ovu kvalitativnu razliku između nazalnog i oralnog disanja možemo najbolje prikazati na slijedećem primjeru. U dvorani sa više prozora boravi veće društvo. U dvorani gori peć naložena ugljenom, a svi su prozori zatvoreni. Nakon kratkog vremena postaje u dvorani nesnosno i zagušljivo. Dvorana je puna ugljične kiseline koja izvire iz peći, a manjka kisik za disanje. Ljudi u dvorani teško dišu, boli ih glava, ne mogu misliti i dulji boravak postaje opasan po zdravlje. Kada se otvori jedan prozor, postaje stanje donekle izdrživo, jer

kroz prozor dolazi barem nešto svježeg zraka. Istom kad se otvore širom svi prozori, prozrači se soba toliko da ljudi u njoj mogu odahnuti. Tako je i sa disanjem na nos i na usta. *Disanje na usta znači površnu i nedovoljnu ventilaciju pluća, dok disanje na nos znači duboko i izdašno disanje i time uspješno čišćenje pluća. Disanje na usta znači samo odušak za nuždu.*

Ova velika razlika između ta dva načina disanja ima svoj razlog u tome, što su živci nosne sluznice vezani uz živce prsnoga koša i pluća, pa tako podražaj živaca u nosu prouzrokuje reflektornim putem širenje prsnoga koša i duboko disanje.

Prema tome, na pitanje koje smo prije postavili (kakav efekat postizava adekvatni podražaj sluznice nosa?) možemo odgovoriti, da strujanje zraka kroz nos neprestano draži osjetne živce u sluznici nosa i radi veze tih živaca sa živcima pluća prouzrokuje duboko disanje i izdašnu ventilaciju pluća. Eto to je glavna funkcija nosa koju je jedan od francuskih naučenjaka *(Dutheillet de Lamothe)* zgodno označio slijedećim riječima: „Zrak kuca na vrata nosa, da mu se otvore pluća“.

Time, međutim, još nije prikazana cijela komplikovana funkcija nosa. Ima još jednopitanje, na koje ćemo pokušati odgovoriti. Zašto čovjek ima dvije nosne šupljine? Već pred par decenija opazili su neki znameniti liječnici kod ljudi kod kojih je jedna ili druga strana nosa bila radi bolesti zatvorena, da im je odgovarajuća strana pluća teže bolesna od one strane pluća koja odgovara nosnoj šupljini kroz koju je bolesnik slobodno disao. Ustanovilo se, dakle, da ona strana pluća koja odgovara zatvorenoj nosnoj šupljini više inklinira na bolesti. Kasnije se moglo šta više ustanoviti i to, da kod ljudi sa zdravim plućima ipak postoji nejednaka ventilacija pluća tj. da se bolje ventilira ona strana pluća koja odgovara slobodnijoj nosnoj šupljini. U posljednje vrijeme je napokon uspjelo dokazati, da postoji dvostruka živčana veza između nosa i pluća tj. da je svaka nosna šupljina spojena reflektornim putem s odgovarajućom stranom pluća. Time je još jače istaknuta važnost disanja uopće i napose važnost nosa za disanje. Važnost disanja za ljudski organizam ističe se osobito, ako usporedimo disanje sa hranjenjem. Priroda je dala čovjeku samo jedan želudac ali dva pluća, pa prema tome imamo jedna usta ali dvije nosne šupljine. Nos stoji u službi disanja, pa stoga možemo reći da imamo dva nosa jer imamo dva pluća. *Kao posebnu rezervu za disanje dala je priroda čovjeku još i mogućnost disanja na usta. To je naročit privilegij čovjeka. Znamo da više životinje ili uopće ne mogu disati kroz usta ili da u kratkom vremenu ugibaju od bolesti, ako im se nos umjetno i trajno zatvori* (na pr. konj, pas itd.).

Na temelju svega dosad iznijetog možemo dakle reći, da se glavna zadaća nosa sastoji u službi disanja. Nos štiti pluća od hladnog, suhog i nečistog zraka i pripomaže plućima kod izmjene plinova. *Kako vidimo, važnost je nosa za funkciju di-*

sanja ogromna, pa se samo od sebe nameće pitanje: kakve posljedice nastaju po čovječji organizam, ako je funkcija nosa oštećena?

Na ovo pitanje možemo najbolje odgovoriti, ako upozorimo na tip djeteta koje od ranog djetinjstva diše na usta. Glavni uzrok oteščanog ili onemogućenog disanja kroz nos kod djece je hipertrofija tj. povećanje nakupina limfnog tkiva, koje se nalazi iza nosa i u ždrijelu, a koje zovemo krajnicima, mandulama, ili stručnim nazivom tonzilama. Takvih nakupina limfnoga tkiva ima u ljudskom tijelu na više mjesta i u velikim količinama, ali nas sada interesiraju samo tri takve nakupine i to dvije u ždrijelu, nazvane nepčanim tonzilama, i treća koja se nalazi iza nosa a iznad nepca i koju zovemo tonzila nosnog ždrijela ili adenoidne vegetacije. Među laicima je za ovu treću tonzilu proširen naziv polipa, ali je taj naziv netačan, jer se riječju polip označuje jedna sasvim drugačija patološka pojava u nosu.

Kliničkim iskustvom je dokazano da više od 20% djece u razdoblju od 5 do 15 godina boluje od povećanja ovih tonzila. Ali to povećanje opaža se često kod još mlađe djece, šta više čak i kod dojenčadi. Povećanje tonzila nastaje uslijed raznih bolesti i ima se uvijek smatrati bolesnom i štetnom pojavom. Štetni upliv povećanih tonzila na duševni i tjelesni razvitak djeteta je tako evidentan da upada u oko i laiku.

Prva posljedica povećanja tonzila je oteščano ili onemogućeno disanje kroz nos, pa zato takva djeca neprestano drže otvorena usta. Ta pojava je naročito upadljiva za vrijeme spavanja, jer u ležećem položaju tonzila iza nosa uslijed jačeg priliva krvi nabubri tako da se nos potpuno začepi. Radi toga djeca spavaju nemirno, hrču, škripe zubima, često se bude, a katkada i odrasla djeca mokre u krevet (*enuresis nocturna*). Djeca su preko dana neispavana i nemirna. Otvorena usta i pospane oči daju licu malo inteligentan ili blesav izgled.

Budući da je zaštitna funkcija nosa isključena, izvrgnuta su takva djeca čestim akutnim bolestima, ali se osim toga razvijaju kod njih i teške kronične deformacije. Poznato je da funkcija gradi organe. Organ koji ne funkcionira ili koji je neaktivan kroz dulje vremena mora zakržljaviti. Pa tako i kod ovakve djece radi neaktiviteta zaostaje u razvitku i vanjski nos, a deformiraju se i ostali organi koji se razvijaju skupa s nosom. Kod tačnijeg promatranja može se opaziti, da je nos premalen za lice takvog djeteta. Gornja usna je prekratka tako da gornji zubi strše van, a tvrdo nepce je usko i visoko poput gotskog luka. No najkobnija deformacija opaža se na prsnom košu. Radi trajnoga lošeg i nedovoljnog ventiliranja zaostaje i grudni koš u razvitku pa je uzak i plitak. *Ako se zapreka u nosu za vremena ne otstrani, onda ostaje zaostalost grudnog koša kao*

trajna posljedica, što znači da je takav čovjek više izvrgnut svim plućnim bolestima.

U duševnom pogledu vrše povećane tonzile također vrlo nepovoljan upliv. Takva djeca su često zaista manje inteligentna nego ostala, a u većini slučajeva je ta smanjena inteligencija samo prividna. Iza maske blesavog lica krije se potpuno normalni mozak, čija vrijednost ne dolazi do izražaja radi zapreka koje stvara začepljeni nos. Svatko se može sam sjetiti neugodnoga psihičkog stanja u kojemu se nalazi za vrijeme svake jače prehlade ili hunjavice. Čovjek osjeća glavobolju, punoću u glavi i nesposoban je da dulje misli ili da koncentrira misli na jedan predmet, ili mu to uspijeva samo uz silan napor volje. Kada hunjavica prestane, čovjek se odmah osjeća slobodnim, njegov um postaje opet onako lak i bistar kao što je bio i prije prehlade. Ako sebi zamislimo da slično stanje u glavi traje kod bijedne djece sa začepljenim nosom ne nekoliko dana nego mjesecima i godinama, onda će nam biti jasno kako koban upliv ima ova pojava na intelektualni razvitak djeteta. Takva djeca su nepažljiva, rastresena, zaboravljiva i ne mogu koncentrirati pažnju na nauke.

Ovaj psihički kompleks kod djece zovemo stručnim izrazom „*aprosexia nasalis*" a tumačimo ga time što je cirkulacija krvi u mozgovnim opnama i u samome mozgu poremećena radi poremećene cirkulacije krvi u nosu. K tome pridolazi još i taj momenat da je radi slabe ventilacije pluća i eliminacija ugljične kiseline iz krvi otešćana, a lošiji sastav krvi ima bezuvjetno nepovoljan upliv na funkciju tako fine supstancije kao što je mozak.

K svemu tome treba pridodati i činjenicu da djeca sa povećanom tonzilom nosnog ždrijela također i slabije čuju. Srednje uho komunicira sa nosom putem jedne cijevi tzv. Eustachijeve cijevi, koja se kod svakoga gutljaja otvara i propušta zrak u srednje uho. Kod djece sa povećanim vegetacijama ta je cijev trajno zatvorena, jer se njeno ušće nalazi u neposrednoj blizini vegetacija. No valja istaknuti da se ova cijev može pod uplivom jačeg psihičkog doživljaja na pr. straha pred roditeljima ili pred učiteljem naglo otvoriti, tako da dijete pročuje. Činjenica da dijete jednom ne čuje dobro a zatim nakon ukora bolje čuje, može lako pobuditi kod učitelja sumnju da je dijete nepažljivo i da sluša onda kada mu se svidi, što dovodi do neopravdanog i nepravednog osuđivanja. *Razlog promjenljivom sluhu ne leži u volji djeteta, nego u mehaničkim zaprekama u nosu.*

Pretstavimo li sada sebi čitav taj psihički kompleks skupa sa promjenljivim sluhom i to iza maske blesavog, blijedog i mlitavog izraza lica, onda možemo lako razumjeti zašto se takva djeca svrstavaju u grupu duševno inferiornih. Ali time se čini toj djeci velika nepravda, jer jedan mali operativni zahvat, izveden od vješte ruke i u pravo vrijeme, iz osnova mijenja sliku. Čim se operativnim putem otstrane vegetacije, dijete zatvori usta

i počinje disati na nos, spava mirno i nečujno, obrazi mu se zarumene, a iz širom otvorenih i odmorenih očiju sijeva bistar razum. Grudni koš se širi, a čitav organizam je osvježen radi čistoće krvi. Dijete deblja i raste. Jednom riječi nastupio je duševni i tjelesni preporod djeteta.

Ima doduše i drugih uzroka koji mogu oštetiti ili onemogućiti disanje kroz nos kod djeteta, ali ti uzroci dolaze samo iznimno u obzir. Glavni i najčešći uzrok su prije spomenute vegetacije ili tonzila nosnog ždrijela.

Ovu činjenicu otkrio je u drugoj polovini prošlog stoljeća (1873) danski liječnik *W. Meyer*, pa je tim otkrićem stvorio trajniji spomenik od mjedenog kipa koji mu je zahvalno čovječanstvo postavilo na jednome od trgova Kopenhagena.

Trebalo bi da čitav ovaj sklop činjenica bude poznat svakom pedagogu a pogotovo svakom zdravstvenom pedagogu. Treba znati od kolike je važnosti normalna funkcija nosa za duševno i tjelesno stanje djeteta, treba znati kako se manifestira oštećena funkcija nosa i kako se to oštećenje dade popraviti.

(Svršiće se)

ANGELA VODE — Ljubljana:

Kdo ima dolžnost skrbeti za duševno zaostale otroke?

Na skupščini Unije za varstvo otrok, ki se je vršila v Beogradu v decembru 1935, je eden glavnih govornikov, dr Kostić v svojem govoru o zdravstveni zaščiti otrok podal v tem pogledu smernice, ki vsebujejo med drugimi tudi sledeča načela:

„Princip, ki naj vodi plemensko-higijensko zaščito otrok, naj bo, da naj se za defektno deco (slepo, gluho, telesno in duševno pohabljeno), iz katere ne bi mogli nikdar ustanoviti normalne dece, *zavzamejo karitativne organizacije iz usmiljenja*, da pa za otroke, čijih zanemarjenosti je kriva okolica, mora skrbeti država, banovina in občina, ker je mogoče, da postanejo še dobri državljani". (Citiramo po „Slovencu", 4-XII-1935) V smislu tega predavanja je bila sprejeta tudi resolucija.

V smislu teh izvajanj mora nastati vprašanje, *kdo ima dolžnost skrbeti za duševno zaostale otroke.*

Če priznavamo, da je vsak posameznik del celote, to je družbe in države, z vsemi pravicami državljana, tedaj moramo tudi priznati, da je država dolžna pomagati tudi duševno zaostalim otrokom ter jih ne sme izročati na milost in nemilost ljudskemu usmiljenju. Nedvomno je treba v praktičnem izvajanju ločiti zdravstveno in skrbstveno vzgojstvo, toda oboje je ne-

sporna dolžnost države. Kdor se tega zaveda, mora odkloniti ona plemensko-higijenska načela, ki socialne pomoči ne pojmujejo kot etično nalogo skupnosti napram posamezniku, marveč imajo pred očmi le vrednost plemena za državo kot celoto. Resnica je, da otroci, ki spadajo v kategorijo duševno zaostalih, niso polnovredni člani družbe, kakor to pojmujemo v običajnem smislu besede. Preiskava telesnega in duševnega stanja teh otrok je dognala, da so v veliki večini dedno obremenjeni.

Katere bolezni ali zablode staršev, oziroma prednikov, so zapustile svoje razdiralne kali v potomcih? Raziskovanja potrjujejo, da so v večini primerov krivi zlih posledic alkoholizem, spolne in razne nalezljive bolezni, predvsem tuberkuloza. Ali ne nosi tu svoj delež krivde tudi družba in njena sankcionirana ureditev? Vzemimo za primer samo alkoholizem. Skoro povsod je žganjekuha svobodna, dasi merodajni činitelji prav dobro vedo, koliko zla napravi alkohol. In spolne bolezni! Vsi vemo, da je leglo spolnih bolezni v prostituciji. Glavni vzrok prostitucije je pa treba iskati v socialnih razmerah. Zato je dolžnost družbe, da najprej uredi te — predno izloči iz svoje skrbstvene dolžnosti otroke, ki so samo posledica teh razmer.

Prav isto velja za tuberkulozo, to tipično bolezen nižin družabnega življenja: njena najvernejša pospeševalka je socialna beda.

Človek se mora vprašati: ali ni dolžna prav ta družba, katere produkt so ti otroci, skrbeti zanje in jim omogočiti vsaj znosno življenje s primerno, smotrno vzgojo in poukom?

Skrb za duševno zaostale, ki so kaj pogosto tudi zanemarjeni, ni samo dolžnost države, temveč je to tudi v njeno lastno korist, kajti s smotrno vzgojo jim omogoči tudi samostojno preživljanje, a sodržavljane obvaruje pred nesocialnimi tipi, v katere ti otroci doraščajo, če so prepuščeni sebi in kvarnemu vplivu ceste.

Prav zavoljo njihove dedne obremenjenosti je treba posvečati čim več pažnje njihovi vzgoji. Nikakor ni pravilno naziranje, da je pri teh otrocih zavoljo njihove dedne obremenjenosti že v naprej vse izgubljeno. Saj kaže izkušnja, kako velikega pomena je tudi za te otroke vpliv okolja, torej vzgoje.

Zato je treba delati v duhu pozitivne eugenike, to se pravi, da se morata upoštevati oba faktorja: dedna dispozicija in milje.

Osnovna zahteva vzgojitelja mora biti, da se izboljša milje, v katerem žive duševno zaostali otroci.

Milje nastopa vedno v obliki prirodnih, socialnih in gospodarskih vplivov. Za otroke, ki prihajajo tu vpoštev, je najvažnejši — socialni vpliv, ki prihaja najbolj do izraza v družini.

Kakšne so pa družine oziroma domovi otrok, ki jih uvrščamo v kategorijo duševno zaostalih — to nam je pa do dna

znano: brezposelnost, zanemarjenost, zapuščenost, beda in lakota ustvarjajo močvirje materialnega in moralnega zla. Kako naj tu uspeva otrok, pa najsibo njegova nenormalnost še tako neznatna?

Rešitev tega vprašanja je treba iskati samo v ureditvi modernih zavodov za duševno zaostale otroke, ki bodo ustrezali vem zahtevam zadovoljivega duševnega in telesnega razvoja teh otrok.

Nikakor ne bi bilo prav, da bi se skrb za te otroke prepustila privatni iniciativi. Niti karitativne ustanove, niti zasebna podjetja ne morejo ustrezati v celoti zahtevam moderne zaščite duševno manjvrednih. Karitativne ustanove so odvisne od dohodkov, ki se stekajo od prostovoljne dobrodelnosti, kar bi često porušilo finančno ravnovesje zavoda in bi bili s tem prikrajšani tisti otroci, ki so pomoči najbolj potrebni — to so najrevnejši. Še slabši bi bil pa položaj teh otrok v privatnih ustanovah, ki so navadno le profitna podjetja, neglede na važen socialni pomen takih zavodov.

Zato je zahteva pomožnošolskega učiteljstva:

Varstvu defektne dece naj se posveča najmanj enaka pažnja kakor varstvu normalnih otrok. Odgovornost za njihov duševni in telesni razvoj in blaginjo naj prevzame država, odnosno banovine in občine.

ANTONIJA DRUŠKOVIČ — Maribor:

Kako dolgo more slediti pouku pomožnošolski otrok?

(Referat na I godišnjoj skupštini Udruženja nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije — Beograd, januara 1935 godine)

Da sem se odločila za obravnavo te teme, so mi dali pobudo moji učenci sami. Življenska pot me vodi že 14 let skozi dejanja in nehanja te revne dece. Koliko njenih teženj, potreb, prizadevanj in nevolje, a tudi veselja sem slišala skozi vsa ta leta!

Prihajali so k meni s strto voljo po dvatrikratnem brezuspešnem posečanju prvega razreda osnovne šole. Na vsako prigovarjanje k delu slišala sem po navadi samo odgovor „ne znam, ne morem". In zopet drugi navajeni večletnega brezdelnega posedanja v osnovnošolskem razredu in to mnogokrat po krivdi osnovnošolskega učitelja, ki še ni pravilno zapopadel pomena pomožne šole, so bili že pravi delamrzneži, čeprav še le stari 8—9 let. Čudno se to glasi, da more biti otrok, ki je tako rad zaposlen, delamrznež. In vendar je to res,

Privedli so jih starši, ki so kazali za pomožno šolo povsem različno razumevanje. Nekateri so bili plahi in jim je bilo silno tesno pri duši, da so morali sploh prestopiti prag te šole. Živeli so še vedno v prepričanju, da njih otrok le ni tak slabič, kakor ga je označila osnovna šola, ter da se mu godi krivica, da je prišel sem. Niso se znali poglobiti toliko v dušo svojega otroka, da bi videli njegove slabosti, in da bi zaupali pomožni šoli.

Bili so zopet taki starši, ki so takoj kazali viden odpor do pomožne šole sploh. Priznavali so sicer, da se njihov otrok težko uči, da pa je samo len in nemaren. Kako naj se med samimi neumnimi otroci, kakor so se izražali, kaj nauči?

Bili so pa tudi taki starši, ki so priznavali, da je njihov otrok duševni slabič in ki so celo navajali vzroke tega zla. Vendar pa so polni zaupanja pričakovali od šole najboljših uspehov.

Začel se je pouk. V šolski sobi so se srečali učenci različnih šolskih okolišev, ki se večina izmed njih preje še nikoli ni videla. Nekateri so plahi, drugi zopet se radovedno ozirajo po svojih sosedih. Bolj drzni se začenjajo med seboj pogovarjati. Že bežen pogled po njihovih obrazih kaže, da imaš tu opravka z dokaj drugačnimi učenci kot v osnovni šoli. Iz njihovih oči ne sije ona toplina, ki je polna radostnega pričakovanja in ki je lastna normalnemu otroku. Bolna je duša, bolan je nje odjek. So učenci, ki po več dni sploh ne pogledajo svojemu učitelju prijazno v obraz, mrko sede na svojih prostorih in topo gledajo v tla ali v stran. Na poziv ne reagirajo, še vstanejo ne. Njihovo živčevje je v letargičnem stanju, njihova duša je kakor telo hromega, brezdelna in nevzbujena. To so *apatiki.*

Tem v kontrast se javljajo *eretiki.* Vedno nemirni in nestrpni bi najrajši že čez pol ure po prihodu odšli zopet domov. Zmirom bi radi govorili, brezsmiselno hodili okrog ter se nesmotreno igračkali.

Ni čuda, da so taki. Koliko ur so presedeli apatiki v osnovni šoli v brezdelju eno, dve ali celo 3 leta. Minevali so jim dnevi v dolgočasju in niso imeli prilike biti zaposleni njihovi duševni moči primerno. Že od rojstva ali pa po različnih boleznih živčno oslabeli, so bili postavljeni pred isto nalogo kot njihovi duševno zdravi součenci. A omagali so prav kmalu. Ne samo da niso napredovali in pridobivali na šolskem znanju, so se celo zakrknili in zagrenili v svoji nemoči napram normalnim tovarišem.

Čisto drugače pa se je razvil eretik v svojem stalnem nemiru. V konkurenci z zdravimi je kaj kmalu opešal. Vrgel je raz sebe še zadnji ostanek samozaupanja, čuta dolžnosti in prizadevanja ter se predal lahkemu življenju. Klepetavost in nagajivost, ki se polagoma razvije v pravo hudobijo, prevzame vso njegovo naravo in da njegovemu značaju poseben pečat.

Tu začne pomožna šola svoje delo na nižji stopnji, ki ga nadaljuje skozi vso šolsko dobo. Njena naloga je dvigniti malodušneža, ga vzbuditi iz njegove duševne letargije, ga spraviti k

delavnosti in k zavesti, da tudi on nekaj more in zna, nemirneža pa ukrotiti, ga usmeriti na smotreno delo ter mu vcepiti smisel za red in razumno sožitje.

Po prihodu v pomožno šolo, osobito prve dni, sprejema učenec vse naloge, ki se stavijo nanj, z občutkom strahu, nezaupljivosti in nevolje ter le poredkoma z veseljem. Kako se obnaša pri delu? Pred vsem ne prenaša nikake abstraktnosti, hoče pa vse videti, poizkusiti in takorekoč otipati. Nenavajen nikakega smotrnega dela, se kaj težko vživi, da obstoja tudi zanj dolžnost, odgovornost in resno delo. Zato je potrebno, da je pomožnošolski učitelj baš na tej stopnji dober psiholog. Ne sme mu uiti iz vidika nobena učenčeva poteza, ki se nanaša na njegovo duševno stanje ter na njegove duševne in telesne sile. Skrbno mora premotriti, kolikšna je njegova pazljivost in veselje do dela v obče. To sili učitelja na tej stopnji, da mora biti pravi umetnik v primitivnostih. Seveda ne sme izgubiti tega svojstva tudi na srednji in višji stopnji. Kaj često se dogaja, da učenec pri vstopu v pomožno šolo vara učitelja z ozirom na svoje znanje in to osobito klepetavi eretik. Zna govoriti o vsem mogočem, a v kratkem spoznamo, da mu manjkajo elementarni pojmi kakor: poznavanje barv, krajevna orijentacija in slično. Šele ko je učitelj ugotovil v glavnem učenčevo umstveno stanje, lahko na tej osnovi začne graditi nadaljni pouk. In če je ta res zanimiv, stvaren in popolnoma primeren otrokovemu obzorju, se ga oprime eretik z navdušenjem, apatik pa s plahim zaupanjem. Sledita mu vsak po svoje, a oba z zadovoljstvom. Toda sedaj stopa v akcijo glavni predpogoj uspeha, to je učenčeva telesna in duševna moč, ki tekom enodnevnega pouka kažeta razne motnje, katere mora učitelj vpoštevati, ako hoče, da mu učenci pri pouku slede.

V pomožni šoli se zbirajo učenci iz celega mesta in bližnje okolice. Večina jih stanuje pol, tri četrt in celo nad eno uro hoda do šole. Že za zdravega otroka je ta pot precejšen telesni napor. Koliko več pa za telesno slabotnega, kakor je najčešče pomožnošolski otrok, ki razventega prihaja skoro izključno iz socijalno šibkejših slojev. Boren zajutrek, ki obstoja često samo iz črne kave ali kosa kruha, je njegova prehrana za ves dopoldan. Ali se moremo potem še čuditi, da pri pouku kmalu opeša, da mu ne sledi v pravem tempu in da se ga hitro naveliča? Razumljivo je, da se kaže učenčeva duševna in telesna utrujenost na različnih stopnjah v različni meri. Navesti hočem, in to le na splošno, kako sledi pouku na vseh treh stopnjah in to z ozirom na postoječi razpored predmetov (urnik) začasnega učnega načrta za pomožne šole.

Po tem razporedu imajo pripravljalni razred ter nižja stopnja (I in II razred) tedenskih 18, 19 oziroma 20 ur pouka, to je dnevno 3 odnosno na nižji stopnji 3—4 ure. Kaj pravi k temu izkušnja? V prvi uri je učenec spočit in sledi pouku po svojih

močeh. Vendar opažamo že v drugi polovici prve ure manjšo sprejemljivost, večji živčni napor ter tu in tam oznevoljenost. Črke pri navadnem prepisu postajajo nepravilnejše, napake se množe. Zgodi se tudi, da učenec pusti svojo nalogo nedovršeno ali pa jo le površno konča.

Po odmoru, ki sledi prvi uri, se učenčevo veselje do dela zopet vrne, čeprav v zmanjšani meri. V prvi vrsti ga veže nova snov, ki se mu nudi v drugi uri. Taj naj se izogiblje vsakršne abstraktnosti in naj se da učencu priliko ročnega udejstvovanja. Čitanje na pr. naj se vrši le z ročno stavnico, tako da učenec vsako črko sam poišče, jo polaga in sestavlja v besede. Piše naj le take besede ali stavke, kojih vsebino tudi nariše. A z veseljem započeto delo izgublja kaj hitro na vrednosti in trajnosti. Že čez kakih 30 minut se pojavlja splošen nemir. Slabotnež je celo že prej odložil svinčnik in zre topo pred se. Občutljivi eretik se ozira na vse strani, večkrat vstane, skoči k oknu in slično. Vpraša, koliko je ura in čisto pozabi na svojo nalogo. Učenčeva tvorna sila vidno pojema, potreben mu je daljši odmor in po možnosti sveži zrak. Vsak pritisk na učenca, naj bi v tem času telovadil, pel ali se na kakršenkoli način smotreno udejstvoval, je zgrešen. On je utrujen, hoče svobode in potrebuje miru.

Končno smo v tretji učni uri. Jasno je, da morajo biti tej uri odmerjeni le taki predmeti, ki zahtevajo manj miselnega napora, kakor: ročno delo, risanje in petje. Vsi telesno šibkejši učenci so že v začetku te ure nevoljni in kažejo silno malo zanimanja za delo. Ta ali oni izmed njih zahteva domov ali vpraša, kako dolgo bo še v šoli. Da je tako, se ni treba čuditi, ker poteka temu duševno in telesno slabemu otroku že četrta ura, odkar je odšel od doma in odkar je zadnjič jedel. Kajti večina teh otrok prihaja v šolo brez vsake južine, in njihova tožba da so lačni ne sme naleteti na gluha ušesa učitelja. Le telesno krepkejši vstrajajo tudi v tretji uri kakih 30 minut pri lahkem delu, še rajši pa zapuste šolsko sobo ter prosijo za manjši izprehod ali k igri. Fizično delo zahteva sicer manj koncentracije misli kot duševno, vendar se ne more vršiti brez nje. Drugače je uspeh manj ali celo nič vreden. Neki 9-letni učenec močne konstitucije je na pr. pri tozadevnem poizkusu izgotovil v istem dnevu v prvi učni uri aeroplan iz papirja prav lično. Delal je dobre pol ure. Ves čas je bil tih in miren. Isto nalogo dobi v tretji učni uri. V začetku se obrača na vse strani ter se jezi na svojega soseda, ker ga posnema. Delo večkrat prekine. Aeroplan sicer izgotovi, a zelo površno ter pusti propeler nezalepljen. Telo aeroplana tvori le košček površno vpognjenega papirja, medtem ko je imelo v prvi uri lepo obliko. Dela zelo hitro, roke se mu tresejo in škarje mu padejo večkrat na tla. Ko je gotov, vstane in vpraša, če že gremo kmalu domov. Ko gre na to k lahki otroški igri, kaže silno malo zanimanja zanjo in se je že

v nekaj minutah naveliča. Telesni slabiči pa — in teh je večina — omagajo že prej in osobito druga polovica tretje ure jim mine skoro brez koristi.

Po tretji uri bi se moral na nižji stopnji pouk na vsak način končati. A začasni urnik nalaga otroku tedensko še eno uro pouka odnosno 2 krat po $1/2$ ure. Že takoj v začetku te ure so celo krepkejši učenci zelo nezadovoljni in straši jih vsak napor. Pri ročnem delu se jim tresejo roke, nekaterim zalije rdečica obraz in ušesa. Za malenkost se zelo razburijo in skregajo. Slabotneži so pa silno potrti, za delo jim sploh ni mar, ta ali oni začne jokati ali milo prosi domov. Ta ura spremenjena celo v zabavni izprehod se ni obnesla. Že na cesti je večina učencev ponovno prosila domov, čeprav so drugače silno radi na izprehodu. Stopali so leno in počasi ne zanimajoč se za ničesar. Vesela igra v senčnatem drevoredu jih ni razveselila. Krepkejši so ji sledili kakih 10 minut, slabotneži pa so posedli po tleh zatopljeni vase in želeč si samo domov. Vsekakor je torej rezultat četrte ure na nižji stopnji negativen in naravnost ubija učencu veselje do šole, ki je pa neobhodno potrebno za njegov napredek.

(Svršiće se)

MELIHAR BEDNARŽIK — Plzenj:

Duševni razvitak gluvonemog deteta

Između novorođene normalne dece i gluvoneme dece nema razlike. Svako novorođenče je u početku gluvo. Univerzitetski profesor Dr *Kutvirt* ukazuje, da novorođeno dete reagira sluhom tek posle nekoliko časova po rođenju. Sluh se razvija polako, postupno i ne kod sve dece u istoj meri. Oštrina sluha napreduje do 12 godine starosti (*Giese).* Razvitak čula vrši se prema ovom redu: pipanje i osećanje, kušanje, mirisanje, vid i naposletku sluh.

Gluvo dete, isto kao i dete koje sluša, kriči, plače, smeje se, pući usta, luta očima, kreće glavicom, rukama, nogama, mljaska, sisa, pije, guta, diše, kašlje i sl., ispoljava istim načinom nemir pri golicanju, pri osećanju gladi, pritiska, vlage, hladnoće i sl.

Iz ravnodušnosti i nedelatnosti u početku prelazi ono polako na određene telesne radnje: okreće glavu, hvata rukama, okreće se, sedi, staje na noge, kreće nogama itd.

Prvi i dalji krikovi novorođene dece (one koja čuju kao i gluvoneme) i mnoga docnija njihova glasna i glasovna ispoljavanja života, izrazi osećanja prijatnosti i zadovoljstva, ili potrebe i želje, neprijatnosti ili bola, koji se mnogo puta izražavaju u govornoj formi i skoro na izgled u odgovarajućem naznačenju,

ili naimenovanju — kao što navode Heinicke, Hill, Gutzmann i dr. — i kojima dete svraća na sebe pažnju, jesu većinom reflektoričnog karaktera. Stoga je stvarno teško razlikovati u tom dobu gluvo dete od deteta koje čuje.

Dete koje čuje počinje dosta brzo pokretati se u pravcu izvora i uzroka slušnih nadražaja, obraća im svoju pažnju, pamti ih, upoznaje, razlikuje i teži ih podražavati.

Gluvo dete ne reagira na slušne nadražaje. Stoga ne dolazi do vrlo važnih potstreka, upozorenja, utisaka i dojmova. Ostaje, uglavnom, upućeno na optičke utiske. U početku luta očima oko sebe i reagira uglavnom na svetlosne promene, razlike, naročito na kontraste (svetlost, senka, mrak). Markantniji pokreti i radnje osoba i stvari postaju mu napadni. Ono počinje posmatrati svoju okolinu i sve pojave, počinje zapažati, gledati, razlikovati i upoznavati osobe i stvari svoje okoline. Interesuje se za njihove radnje, zapaža ih, posmatra pokrete tela, ramena, ruku, glave a u nekim slučajevima i pokrete usta. Počinje postepeno dovoditi u vezu delatnost i osobine sa osobama i stvarima, pamtiti ih i najzad postepeno s većim ili manjim uspehom i podražavati ih. To su počeci pamćenja, duševnog života gluvonemog deteta i njegovog ispoljavanja.

Podražavanje onoga što se čuje i vidi igra u životu ljudi veliku ulogu. Podražavanjem se učimo živeti, govoriti, misliti, raditi. Podražavanje je početak duševnog života čoveka.

Dete koje čuje ne ume odmah podražavati govor u celom opsegu. Da bi njegovi govorni pokušaji i ispoljavanja bili razumljiviji, ono ih propraća gestovima. I odrasli dosta iskorišćuju gestove (govornici, propovednici, učitelji, glumci, trgovci i dr.) i često pribegavaju mimici, kako bi svojim mislima i rečima dali što jači izraz, potrebnu jasnoću i razumljivost.

Gluvo dete živi, posmatra oko sebe život i njegove promene. Ono teži da podražava optičke utiske. Označuje ih, crta ih rukama, pomaže se licem, glavom, celim telom, kako bi shvatilo karakteristične osobine i delatnosti osoba i stvari. Budući potsticano instinktima i elementarnom težnjom i potrebom da se ispolji, ono postepeno očigledno pretstavlja (prikazuje) cele događaje, kako ih je videlo, zapazilo, upoznalo i proživelo s neverovatnom vernošću, živošću i plastičnošću, često i u neznatnim detaljima, koji lako izmiču vidu i pažnji osoba koje čuju. Ono to izražava gestom, mimikom.

Gestovi postaju gluvonemom detetu skoro jedino sredstvo izražavanja i sporazumevanja, oni su njegov govor — zamena glasnog, izgovorenog govora, koji ono — budući gluvo — nije moglo čuti, upoznati i naučiti ga. Ruka, lice, pa i celo telo postaje organ njegovog mišljenja, njegove duše. Ruke su aktivne uvek i svuda: pri igri, pri jelu, pri radu, pri sporazumevanju, pri zabavi, ukratko svuda. Govor pomoću gestova gluvonemog deteta ima, prirodno, mnogo mana i nedostataka, on je dosta

ličan, njime se ne može sve jasno, određeno i tačno izraziti, on se ne može porediti s glasnim govorom. Gestovi nemaju svojstva, da bi mogli postati sigurnim sredstvom sporazumevanja između gluvih i normalnih ljudi.

Gluvo dete, koje se izražava gestovima, dokazuje da vidi, da zapaža, da upoznava, da doživljuje, misli, rasuđuje itd., dakle da duševno živi. Ako se umnožavaju njegovi gestovi, a time i njegovo izražavanje, to znači, da ono ima dispozicije i sposobnosti i da je njegov duševni život stalno — i pored svih prepreka — u razvitku.

Duševni razvitak gluvonemog deteta ne dostigne u celini nivo normalnih ljudi koji čuju. On je kočen kako posledicama raznih bolesti, koje je dete preležalo, tako i naročito nedostacima sluha. Slušni potstreci i nadražaji imaju veliku važnost za duševni razvitak deteta. Oni često upozoruju na mnoge događaje u njegovoj okolini i tako čuvaju dete od mnogih nesrećnih slučajeva i šteta za telesni i duševni život. Oni rasvetljavaju dalje mnoge stvari, osobine i pojave i temeljno doprinose pravilnom upoznavanju ličnosti, stvari, događaja i radnji, kao i shvatanju uzroka i posledica, odnosa i sl.

Gluvo dete, lišeno sluha, upućeno je većinom na vid i ostala čula, koja ne mogu potpuno zameniti sluh. Stoga gluvo dete mnogo gubi, te se po pravilu kod njega stvara nejasna, različita i često pogrešna slika o celoj njegovoj okolini, o životu. Njegove pretstave su nepotpune, kuse, nejasne, netačne, često pogrešne, potpuno izopačene i nepravilne, a posledica je toga ne samo njegovo pogrešno mišljenje i naziranje, nego i njegove neispravne radnje i dela.

Gluvonemo dete ne čuje, ne zapaža i ne upoznaje glasovni govor. Ono ga nikad ne čuje, te stoga nikad ne upozna ljupkost majčinog tepanja, uticaj govora na osećanje, njegovu važnost za bogaćenje duha i oplemenjivanje srca i misli čoveka. Gubitkom sluha ono je izgubilo mogućnost da nauči govor prirodnim putem pomoću sluha, a time i mogućnost sporazumevanja pomoću glasnog govora sa svojom okolinom koja govori. Ono ostaje nemo. Tako izgubi neizmerno mnogo potstreka za uvećavanje, bogaćenje i izgradnju svoga duševnog sveta i života, zakašnjava u duševnom razvitku.

Usled nejasnosti pretstava ne shvata potpuno i dosta jasno mnogobrojne odnose među ljudima i stvarima, među događajima i radnjama, koji su za njega nema slika bez opisa, bez teksta, bez reči, bez potrebnog objašnjenja, pa često i rđav vođa i učitelj. Gluvo dete prodire površno u prilike i odnose života. Njegov odnos prema stvarima, prema ljudima, prema prilikama i životu je neodređen, nerazjašnjen. Dete često zapaža ono što je sporedno. Bitno mu izmiče iz vida.

To sve ima veliki uticaj na način i opseg njegovog upoznavanja, shvatanja, na njegovu fantaziju, na njegovo rasuđivanje

i zaključke, na njegovo osećanje i volju i na njegove radnje. U takvoj atmosferi stvara se njegova ličnost, njegov karakter. Njegov nazor na svet, na život, ukratko na sve, srazmeran je njegovim saznanjima i iskustvima. Ono ne ume koristiti rezultate ljudskog rada i težnji, ostaje po pravilu na stupnju primitiva.

Razlika između deteta koje čuje i gluvonemog deteta vremenom se neprestano povećava, naročito onda, ako je gluvonemo dete zanemareno, ako mu se ne posvećuje potrebna briga i staranje, ako je odbačeno i usamljeno. Tome biva dosta često krivo i samo dete, zbog svog nedostatka. Razgovor i pouka gluvonemog deteta je vrlo otežana. Objašnjavanje je teško, mučno i nezgodno, ono pretpostavlja veliko strpljenje, kako za dete, tako i za njegovu okolinu. Gluvonemo dete ne shvata odmah ili uopšte ne shvata, pa ostaje zlovoljno, a slično i njegova okolina. Ono ne ispoljava naročitu zahvalnost za napor, brigu i ljubav, što mu se ukazuju. Stoga nije čudo, što se često i njegova majka, budući neraspoložena i nesretna usled neuspeha svojih pokušaja i usled malih rezultata svoga rada i svojih napora, počne okretati od svog deteta, koje bez razumevanja stalno i stalno prema njoj upire svoje oči pune pitanja za mnoga objašnjenja, koja mu se, nažalost, ne mogu dati u potrebnoj meri.

Usled neshvatanja i nemogućnosti sporazumevanja gluvonemog deteta sa okolinom često se pogrešno zaključuje, da je gluvonemo dete dete manje vredno, da je nekorisno, da je težak balast, da je slaboumno. Prema tome s njim se tako i postupa.

I tako usled teške sudbine, nepovoljne okoline i okolnosti gluvonemo dete je prinuđeno da se udaljuje od ljudi, da ih se tuđi, da beži i skriva se. Ono stoga postaje plaho, nesigurno, prestrašeno s osećanjem manjevrednosti, ono postaje bojažljivo i stalno se plaši od novog otuđivanja, ismejavanja, neuspeha, od nepoznatih, neprijatnih, tajanstvenih stvari. Strah je ovde zasnovan na drugom osnovu nego kod dece koja čuju. Uticaj reči koje izazivaju strah (pričanjem strašnih priča, pretnjom i dr.) većim delom ovde otpada.

Drugiput se gluvonemo dete pokazuje kao suviše pedantno, lako je uzbudljivo, istupa borbeno, radoznalo je i želi sve da vidi i zna, hoće svuda, želi sve da ima, da gospodari, sve ga mami.

Ako nova okolina ne ugodi njegovoj težnji, ako ne ispuni njegove želje, ako ne popusti njegovom raspoloženju, dete oseća teško svoju slabost, nedostatak, neuspeh koji ga muči. To sve vodi dete ili potpunoj apatiji ili pak mnogim nastranostima, kako bi postiglo ono što želi, ono što zadovoljava njegovo samoljublje.

I tako se gluvonemo dete često koleba između dva ekstrema. Iz kontakta s ljudima, iz poznavanja ljudi, iz njegova položaja i zavisnosti od ljudskoga društva; iz njegovih odnosa pre-

ma ljudima, dobrim i rđavim, razvijaju se postepeno kod njega dobre i rđave osobine.

Iz čisto egoističkih želja, prohteva, samoljublja, uzvišavanja, težnje za vladanjem i dr. pojavljuju se postepeno naklonosti prema ljudima: ljubav, zahvalnost, saosećanje, izdašnost (darežljivost), plemenitost, prilagodljivost, skromnost, radost i zadovoljstvo od dobrih dela, od lepote i dobrote, drugarstvo, prava ljubav prema bližnjem nasuprot: mržnji, zavisti, štetoljublju, osvetoljubivosti, surovosti, nezahvalnosti, zlomislenosti i drugim porocima, koji postaju pod uticajem okoline, kao i usled nepoznavanja i neshvatanja pravih uzroka zašto gluvo dete nerazumno popušta momentanim erupcijama niskih nagona, koji njime upravo gospodare, bez rasuđivanja i upoređivanja dobra i zla i opravdanosti rđavih posledica nerazmišljenih radnji.

Često se govori, da je gluvonemo dete surovo. To nije uvek. Ono ostaje prilično dugo, pod uticajem svoga neduga i okoline, u primitivnom stanju. Ne misli, ne razmišlja, i što je glavno, ne sluša opomene. Gluvonemo dete nije bez altruističkih osećanja.

Posmatramo li duševni razvitak deteta koje čuje i deteta gluvonemog, doći ćemo do saznanja, da je gluvonemo dete ipak samo *drugojačije*, nego dete koje čuje. Ono većinom živi težim životom, punim stradanja, zapostavljanja, oskudice, bez ljubavi i naklonosti, često puta kao pastorče ljudskoga društva i duševnog nasleđa ljudske kulture. Stoga se ne treba čuditi njegovoj obazrivosti, nepoverenju prema ljudima, zavisti ili zlobi i svim rđavim osobinama i nedostacima.

Ali to još ne daje prava nikom, da gluvonemo dete osudi pre nego što ga upozna i shvati. Gluvonemo je dete ljudski stvor sa dobrim i rđavim osobinama. Pogledi na opravdanost njegovog bića i života u ljudskom kolektivu bili su u raznim epohama razni. Nepovoljna mišljenja, koja se na mnogo mesta održavaju od pamtiveka, bila su mnogo puta pobijena, njihova nepravičnost je dokazana kao i njihova neodrživost i netačnost. Gluvonemi su odbranili u svima vremenima svojim sposobnostima, svojim plodnim životom i svojim radom svoje pravo na ljudski, dostojanstven život i pravo na obrazovanje prema sposobnostima.

Istina je, dakako, da među gluvonemima ima tu i tamo — a naročito danas — znatan procenat dece slabo obdarene (kao posledica rđavih socijalnih prilika, porekla od roditelja zaostalih, bolesnih, degenerisanih) i slabomislene dece, u izvesnim slučajevima kretenaste i druge.

Takođe je istina da je gluvoća velika kočnica kako telesnog tako naročito duševnog razvitka i napredovanja, ali ona se ne može smatrati kao nepopravimo oštećenje osećanja, volje, htenja, shvatanja itd.

Potrebno je, da se gluvonemo dete dobro posmatra, da se ispituje njegova duša, način i pravac njegovog mišljenja i rasu-

đivanja, njegovih radnji, da se studiraju njegove sposobnosti i preimućstva, da se isto tako utvrde njegove mane i nedostaci, kako bi prema tome bilo preduzeto sve, da ono pravilnim vaspitanjem i obrazovanjem, koje odgovara njegovim sposobnostima i potrebama, dobije svoje mesto u ljudskome društvu. Za definitivno prosuđivanje sposobnosti gluvonemog deteta potrebno je potpuno, stručno poznavanje gluvonemog deteta i iskustvo na osnovu dužeg posmatranja i savesne obuke, koja često traje nekoliko godina.

Gluvonemo dete posmatra vidom, pipanjem, mirisanjem, kušanjem; zapaža i shvata svoju okolinu, razne odnose, uzroke i posledice; stiče iskustvo; pamti osobe, stvari, događaje, radnje; pretstavlja ih stvarno, konkretno, brzo; ono misli, premišlja, rasuđuje; izražava se gestom, mimikom; vežba ruke, vid, pipanje, telo; podražava, ume da uradi mnoge stvari, pa čak i prednjači u mnogim stvarima detetu koje čuje.

To sve i druge sposobnosti: karakteristična pažnja čula vida, naročito izvežbana osetljivost zapažanja vibracije govornih organa, sposobnost ščitavanja, sećanja, poznavanja, razlikovanja, pamćenja itd. itd., to sve dovoljno pokazuje da gluvonemo dete nije stvor bez duše, nego da ima sposobnosti i dovoljno sila za aktivan i plodan život, da je sposobno da se obrazuje u moralnom i intelektualnom pogledu i da stoga ima puno pravo, da mu se prema njegovim sposobnostima pruži potrebna zaštita, vaspitanje i obrazovanje.

U svima kulturnim državama pruža se gluvonemima vaspitanje i obrazovanje. To je u nekim državama uređeno i osigurano naročitim zakonima (u Danskoj već od 1815 god.).

Preveo: Miodrag V. Matić

FRAN GRM — Ljubljana:

Studij fonetike*)

(Predavanje na II redovnoj godišnjoj skupštini Udruženja, avgusta 1935 god. u Ljubljani)

I

Fonetika nas upoznaje s govornim organima i uči nas pravilnom izgovoru, prirodnom vezivanju glasova i reči, pravim naglascima, lepoj modulaciji koja olakšava razumevanje, umerenom tempu i odgovarajućem ritmu pri izražavanju, ekonomičnoj u-

*) Napomena urednika: Ovaj vrlo poučan i interesantan referat, koji je na skupštini čitan u originalu tj. na slovenačkom jeziku, preveli smo — dozvolom autorovom — na srpskohrvatski kako bi ga učinili pristupačnijim razumevanju šireg kruga naših čitalaca. Original je otštampan u „Pedagoškom zborniku“ Slov. šolske matice za 1935 god.

potrebi naših najnežnijih organa (kako bi se sačuvala energija i zdravlje), načinu otklanjanja govornih mana odnosno njihovom sprečavanju itd. Uzgred samo da spomenemo, da nam ona olakšava i učenje tuđih jezika. Posle svega što smo rekli, čini nam se skoro nepotrebno da dokazujemo potrebu da fonetiku upoznaju svi intelektualci, a naročito vaspitači i učitelji. Ipak ćemo se časkom zadržati na dokazivanju te potrebe. Ima za to dosta razloga. Prvi i glavni je taj da fonetike, koja se bavi, kako smo rekli, s pravilnim govorom, još nema u nastavnom programu naših učiteljskih škola. To zaista nije pravo, i bilo bi na svaki način korisno da se nastavni program učiteljskih škola upotpuni još s tim predmetom. Ako iko, ono učitelj mora znati kako postaje govor, koji organi i kako pri govoru dejstvuju, kako ne smeju dejstvovati, ako želimo da detetu očuvamo zdravlje i čist zvonak glas, da sprečimo hroničnu promuklost i preveliki zamor govornih organa, te bolesti koje otud izviru, da razvijemo govor koji će biti lepo čuti, da sprečimo greške u izgovoru koje mogu da se umnože kao korov i da čoveku smetaju kroz ceo život itd. Dužnost nalaže učitelju da neprestano bdi nad akustičkim govorom učenika. Kako da on udovolji toj dužnosti, ako mu toga nisu nikad pokazali, i kako da otstrani ili u klici zatre govorne mane koje će i roditeljima i deci, usprkos njihove nadarenosti i vrednoće, da zagorčaju ceo život, kad to nikad nije učio? — Vele, da je fonetika ponos i cvet filologije. Ako je tomu zaista tako, a u to ne smemo sumnjati, onda je poznavanje fonetike potrebno takođe i svakome profesoru koji predaje materinji jezik ili jezike uopšte. Najviše treba to znanje učitelj gluvonemih, koga čeka nadasve teška zadaća da svojim učenicima dâ govor i da ih uvrsti među korisne članove ljudskog društva. Za njegov uspešan rad je znanje fonetike pravi „conditio sine qua non". Čim to njegovo znanje bude potpunije, tim lakše će da savlada sve teškoće koje stoje na putu do uzvišenog cilja njegovog nastojanja. To nam je i onako poznato. Bez fonetičkog znanja ne može da bude ni učitelj duševno zaostale dece. Najčešće je glavni znak njegovih učenika vrlo manjkav i izopačen govor, koga treba na ovaj ili onaj način popraviti, ako hoćemo da im on u docnijem životu koristi. Iako učitelj pomoćne škole ne mora da fonetiku proučava tako detaljno kao njegov kolega koji radi s gluvonemom decom, ipak on mora praktično da svlada fonetiku, kako bi mogao dovesti u red izgovor kod onih učenika koji pate od tepanja ili brzopletosti. Jedna od njegovih glavnih zadaća mora biti da priskoči u pomoć detetu čim zapazi kakove nepravilnosti u njegovu govoru. Iz toga izlazi, da fonetika mora da bude na vidnome mestu u programu za izobrazbu učitelja gluvoneme i duševno zaostale dece. Za one prve ona čak šta više mora da bude glavni nastavni predmet, stožer i temelj njihovog znanja.

*

II

Fonetika zadire u razna područja čovečjeg znanja: u fiziku, anatomiju, fiziologiju, komparativnu filologiju, metriku, praktično učenje govora, nastavu materinjeg jezika i jezičnu nastavu uopšte, u retoriku, pevanje itd. Za njen studij potrebno je imati mnogo specijalnog znanja naročito iz akustike, te anatomije i fiziologije govornih organa. Iz *akustike* treba ponoviti odnosno proučiti ono što je bitno iz nauke o zvuku. Potrebno je to već zbog eventualnih pomagala za percepciju govora s defektnim sluhom i za razumevanje rada našeg uva pri primanju najrazličnijih akustičkih pojava. Mora se znati što zvuk (Schall, son), kako on nastaje i kako se širi u vazduhu, tekućinama i tvrdim telesima, kad se odbija (reflektuje) i lomi; kako upliva temperatura na brzinu njegova rasprostiranja; kako da praktično izračunamo njegovu brzinu; što su to progresivni i stacionarni*), transverzalni i longitudinalni talasi itd. Vrlo važna je za fonetiku i opšta razdeoba zvukova u tonove i šumove (Klänge und Geräusche, sons musicaux et bruits) koja se provodi u akustici, pa dalje: kad nastaju jedni i drugi i po kakvim ih osobinama poznajemo, odnosno u čem se razlikuju. Nadalje je potrebno da da si umemo objasniti uzroke za dubinu i visinu tonova, njihovu jakost i boju. Da bi se zvučni talasi učinili što očiglednijim, potrebno je da se znadu upotrebljavati akustičke (glazbene) viljuške i da se razume njihova grafička slika na staklenim nagaravljenim pločama. Vredno je upoznati i op'čku pretstavu treperenja glazbenih viljušaka. Treba dalje znati opisati sirene i umeti odrediti visinu tona pomoću njih (visina tona zavisi od brzine okretanja sirene; ako znam tu brzinu, doznajem također i visinu tona). Dobro je da se zna i određivanje dužine talasa, zasebno za muški a zasebno za ženski glas, da bi se utvrdila granica slušanja (do koje čujemo). Za saznanje tona (vokala) naročito je važna *Fourrier*-ova znamenita teorema, koja je podloga matematskoj akustici, a koja glasi: „Svaki ton je kompleks koji se dade rastaviti na osnovni ton (po kome se i računa visina tona) i harmoničke više tonove (parcijalne, alikvotne tonove) koji čine boju tona". To je naročito važno da se zna zbog akustičkog ispitivanja i razdeobe glasova, naročito glasova našega govora i pevanja. Da spomenemo već sada, da fonetičare možemo podeliti u dve skupine: genetičari i akustičari; prvima je glavno način tvorbe glasova, drugima opet fiziko-akustički fenomen koji se u njima krije. Prvi govore o artikulaciji usnica, jezika itd., drugi o zvučnim talasima, harmoničkim višim tonovima, rezonancijama itd. Kod koje je grupe doslednost i podudaranje u rezultatima saznanja očiglednija i zbog toga također značajnija

---

*) Primedba prevodioca: Dr Bran. Petronijević u svojim „Osnovima empiriske psihologije" sv. II (II izdanje, 1925), str. 62 upotrebljava termine „stojeći" talasi za stacionarne i „pomerljivi" za progresivne talase.

za praksu, može da pokaže samo stvarna ocena, a ova je nemoguća ako ne poznamo Fourrierovu teoremu i druge važne zakone akustike.

Za razumevanje akustičkih pojava značajan je također i studij rezonancija. Za proučavanje tonova (analizu vokala) specijalno studij Helmholtzovih rezonatora tj. šupljih kugli od stakla ili od metala, od kojih svaka rezonira samo na jedan izvesan ton, čiju visinu možemo izračunati prema veličini kugle i njenog otvora itd.

To je, dakle, u neku ruku osnovno gradivo iz akustike koje treba preraditi pre studija fonetike. Napominjemo još samo, da akustiku mora poznavati naročito onaj ko želi da se bavi eksperimentalnom fonetikom a u cilju da s instrumentalno-fonetičkim pomagalima poboljša artikulaciju gluvonemih, kako to čine naši drugovi u tuđini, a naročito u Nemačkoj, Francuskoj i drugde.

Iza akustike dolazi na red *anatomija i fiziologija govornih organa*. Najpre ćemo se latiti studija organa za disanje, jer je njihov rad podloga ne samo života već i govora. Ukoliko bolje poznajemo njihovu anatomiju, utoliko ćemo bolje razumeti i moći da si objasnimo događaje u njima. Rad što ga obavljaju pre svega pluća zovemo disanje. Proučićemo najpre obično disanje, kakvo ono obično jeste i kakvo bi moralo biti, kakav mora biti vazduh da sačuvamo zdravlje i ojačamo organe za disanje itd. Iza toga ćemo, što se najbolje dâ, da osmotrimo govorno disanje i psihičke utecaje koji ga menjaju (alteriraju) itd. Već ovde upozorujemo na razliku između običnog i govornog disanja, koju si moramo dobro upamtiti. Obično disanje je: 1) automatsko i zavisno od centra za disanje na dnu četvrte moždane komore (ventrikule); prsno i trbušno disanje izmenjuju se jednakomerno; 2) udisanje (inspiracija) je skoro neprimetno kraće od izdisanja (ekspiracije); 3) u pokretu je samo mala količina vazduha (5 do 600 cm^3); 4) disanje se obavlja kroz nos. Govorno disanje je: 1) voljno; prevlađuje prsno gibanje, jer njime vladaju kortikalni utecaji, 2) udah je vrlo kratak i dubok, izdah — kao nosioc govora — vrlo je dug, i što je duži, tim je bolje; 3) pri govoru je količina vazduha, koji se pokreće, vrlo velika (1500—2000 cm^3); 4) govorno disanje ide kroz usta. Za dobro razumevanje disanja moramo proučiti još inervaciju organa za disanje, gde nam stoje na raspoloženje aparati (pneumograf, spirometar itd.), pa grafiku disanja i praktične pouke dobijene iz nje. Tu ćemo se upoznati i s tehničkim terminima: tachypnoë (polypnoë), spanopnoë (oligopnoë), bathypnoë, platypnoë itd. Sasvim ozbiljno napominjemo ovde sledeće: svi mi stručnjaci znamo, kako gluvonemi rado traće (rasipaju) vazduh pri govoru, kako je njihov govor radi toga jako iscepkan, težak i neprirodan, a to sve zbog manjkavog disanja. Čim zinu, već ima onaj ko ih sluša osećaj, kako nespretno radi mehanizam disanja pri ar-

tikulaciji, naročito u početku, kad imaju mnogo posla s psihičkom stranom govora i ne dospevaju da misle istovremeno još i na pravilno govorno disanje itd. Sve to dokazuje potrebu produbljenja studije anatomije i fiziologije organa za disanje; samo detaljno poznavanje akcije (rada) tih organa, koji su neobično značajni za život, može da donese željeni uspeh pri nastojanju da se kod učenika otstrane navedene nepravilnosti i teškoće. Samo to i ništa drugo.

Sada dolazi na red jabučica. Naročito je potrebno detaljno poznavati anatomiju tog organa i rad za koji je sposobna ta naša najnežnija i najlepša sviralica. Slavni francuski učenjak i osnivač eksperimentalne fonetike *Rousselot* spominje negde u svome znamenitom delu „Principes de Phonétique Experimentale“ ovo: „Il n'y a pas actuellement dans toute le physique biologique de question plus mal connue que celle de la production de la voix et de l'audition. Nous ne savont pas quelle est la constitution des sons émis lors de la parole, même dans les cas les plus élémentaires“. To priznanje jednoga od najvećih fonetičara mora da nas ispuni skromnošću. Mnogo su već učenjaci otkrili, ali mnogo toga je još tako nesigurno, premda mnogi možda misle da nije. Reči slavnog Francuza neka nas potstaknu da se najvećim žarom latimo studija! Upoznati zbivanja u jabučici, koliko je to uopšte moguće prema današnjem stanju nauke, znači dobro upoznati njenu anatomiju. Počećemo dakle opet s anatomijom, onda s fiziologijom. Proučićemo najpre hrskavičavu podlogu jabučice, zatim vanredno komplikovano njeno mišičje. Pomoćna sredstva za taj vanredno teški studij jesu autopsija, spoznavanje na svoje oči na klinici, dobri modeli i jasne slike, naročito *Henle-Merklove*. Pri studiju fiziologije služiće nam dobro, pored ostalog, Gutzmannovi diagrami, koje možemo naći u njegovim stručnim delima. Vele, da nigde ne valja hitati, zato ćemo si ostaviti dovoljno vremena baš za studij tog organa, da bismo mogli svojim znanjem da pomognemo učenicima kadgod pokušaju da proizvode neprirodne i pogrešne glasove, naročito nepravilne laryngalne pristupe.*) To treba naročito istaći radi onih koji misle da dostaje i površno poznavanje tog organa. Strpljivost je, razume se, Božji dar što ga čovek ima ili nema; ko je nema, neka ne misli na to da bude

---

*) Primedba prevodioca: Terminom „pristup“ (po Dr Miletiću) prevodimo nemački termin „Einsatz“ (franc. „arrivée“). On znači početni položaj glasnih žica (Stimmbänder) pre fonacije. (Uporedi: Froeschels, Lehrbuch der Sprachheilkunde, 1913, str. 22—24). Gosp. Miloš Jovanović upotrebio je u svome prevodu dotičnog odeljka iz pomenute knjige (v. „Glas nedužnih“ 1929, str. 266—267) termin „početak govora“, ali on nam se ne čini nimalo pogodan. Pri prevođenju imali smo naročitih teškoća s izvesnim stručnim terminima. U tome nas je spremno pomogao svojim savetima g. Dr Branko D. Miletić, docent Univerziteta u Beogradu, pa se osećamo obaveznim da mu na ovome mestu izrazimo najiskreniju blagodarnost na ukazanoj pomoći.

učitelj na zavodu za gluvoneme. Svi učitelji gluvonemih znadu kako je teško otklanjati ili sprečavati govor u falzetu, kako je teško učenike priviknuti da ekonomično iskorišćuju vazduh itd. Dobro poznavanje fiziologije laryngalne muskulature ovde je najbolji savetnik. K tome još sledeća napomena: U stručnim knjigama (časopisima, fonetikama, logopedijama itd.) nailazimo svaki čas na stručne izraze (termini technici); da bismo mogli korisno da čitamo specijalnu literaturu i da imamo nešto od toga, ne smemo te izraze da odbacujemo — navodno kao da su nepotrebni — već treba da ih, u svoju korist, lepo upamtimo. Izrazi kao na pr. *larynx, trachea, cartilago cricoidea, cartilago thyreoidea, cartilagines arytaenoideae, processus vocalis, processus muscularis, musculi thyreo-arytaenoidei* ili *vocalis, musculi crico-arytaenoidei laterales* ili *antici, musculi posteriores* ili *postici, ligamenta glottidis* ili *vocalia, chordae vocales, glottis vocalis, glottis respiratoria* itd. ne smeju da budu za nas samo „prazni zvukovi". Za upotpunjenje znanja prostudiraćemo, razume se, još inervaciju jabučice. Ovo je pre svega potrebno za studij logopatologije. Kad smo dobro proučili organe za disanje i jabučicu, upoznaćemo se još naposletku s nastavkom*) tj. grkljanom, usnom i nosnom šupljinom — s organom gde se zapravo vrši izgovor tj. prerađuje i modifikuje sopstveni usni glas, ili glas koji dolazi iz jabučice, u glasove našeg govora. Studij anatomije i fiziologije „ad oculos" na živom predmetu ili preparatu, modelu ili slikama olakšaće nam predstavljanje. Pri proučavanju nastavka obratićemo ćemo i skoncentrisati pažnju naročito na muskulaturu jezika i nepca, jer ta dva organa pored usnica imaju najviše posla s govorom. Radi shvatanja fiziologije nastavka i zbog studija fonetike naučićemo i stručne izraze: *pharynx, (pars laringealis — hypopharynx, pars oralis — mesopharynx, pars nasalis — epipharynx), arcus palatini, arcus palatoglossi, arcus palatopharingei, lingua glossa, apex linguae, dorsum linguae, palatum durum, palatum molle, dentes, uvula, musculi hyoglossi, musculi genioglossi, musculus transversus linguae, musculus tensor veli palatini, musculus levator veli palatini, musculus masseter, musculus orbicularis oris* itd. Iz latinskih reči izvodimo, naime, stručne fonetičke izraze koje upotrebljavaju fonetičari za opis položaja organa pri artikulaciji i za određivanje glasova našeg govora. Pri fiziologiji nastavka uopšte dobro je da se prouči sledeće: kako glas jača i slabi, kako se u suštini menja u na-

*) Primedba prevodioca: Pod „nastavkom" (nemački: Ansatzrohr) razumevamo usta, nos, nosno-ždrelnu šupljinu i ždrelo sve do glasnih žica. Govorne pokrete u nastavku zovemo artikulacija. Uporedi: Froeschels, cit. delo, str. 25.

Kol. Jovan Kovačević u svom prevodu knjige „Kako se gluvonemi uče govoru" (od L. Goguillot-a) upotrebljava termin „vokalna (glasna) cev". Upor. str. 20, 21 pomenutog prevoda (izašao 1929 god. kao 5 sv. pedagoške biblioteke „Nova svetlost", Zemun — Dom slepih)

Dr B. Miletić predlaže termin „pisak".

stavku boja glasa koji nastaje u jabučici itd. Ovde bi bila još na svome mestu i opšta zvučna analiza glasova naročito teorija vokala, naime tzv. „teorija harmoničkih viših tonova“ (Obertontheorie), „teorija formanata“ (Formantentheorie), te vrlo zanimiva i bistroumna teorija vokala po *Scripture*-u, koja je bila marta 1922 god. objavljena u „Zeitschrift für Experimental-Phonetik.“

Kad smo pažljivo proučili akustiku, anatomiju i fiziologiju govornih organa, onda smo zaista dobro pripravljeni za studij fonetike, i on nam neće praviti nikakovih poteškoća. Stručne izraze većinom već znamo, sve pokretne snage i njihovo dejstvo pri stvaranju glasa uopšte također, sada će samo trebati da se u taj okvir strpa još detaljni studij glasova i njihovih spojeva (veza) i sve što se odnosi na lepo i razumljivo izražavanje sadržine našega duševnog života.

Sada prelazimo na studij same fonetike.

III

Radi uvoda u studij fonetike moramo dodirnuti najpre nekoliko načelnih problema, pre svega problem *slovnog pisma*. Poznato je da obično pismo (alfabet, azbuka) uopšte nema znakova (slova) za sve glasove koji dolaze u govoru. Izgleda, da bi pismo, koje bi pokušalo da obuhvati sve glasove našeg govora i pevanja, bilo zapravo odviše zamršeno i radi toga nepraktično i nemoguće. Za studij fonetike ipak je potrebno pored obične azbuke poznavati još i fonetičku azbuku, već radi toga što ona upotrebljava za jedne te iste glasove jedna i ista slova u svim jezicima. Time je već dokazana praktičnost toga pisma, jer ono olakšava izgovaranje i učenje tuđih jezika. Ako se setimo, kako su očajno nepraktični engleski, francuski ili nemački pravopis, pa da je čak i naš ponegde nedosledan i višeputa nefonetičan, naučićemo još radije ovo pismo. Najpotpunija i za sada najviše raširena je internacionalna fonetička azbuka koja se upotrebljava u časopisu „Maître phonetique“ (organ tzv. „Association phonétique internationale“). Nekoji udžbenici upotrebljavaju je dosledno pri obradi pojedinih glasova, njihovih veza te pri fonetičkoj transkripciji običnog (uobičajenog) pravopisa. Za studij fonetike je naročito praktična i očigledna azbuka koju je izumeo jedan od najvećih fonetičara sadašnjice, univerzitetski profesor *O. Jespersen*. Ona je zgodna iz ovih razloga:

1) dade se vrlo zgodno upotrebiti za analizu glasova;

2) vrlo je elastična i priprosta;

3) obuhvata sjedinjujućim simbolima čitave skupine srodnih glasova na pr. takove koje izgovaramo na vrhu jezika ili na donjoj ivici gornjih zubi, nadalje sve zatvorne suglasnike*) (Ver-

---

*) Dr Miletić prevodi termin „Verschluss“ (occlusion complète) sa „pregrada“ — dakle: „pregradni“ suglasnici. Termin „zatvor“ (zatvorni suglas-

schlusslaute), sve zvučne glasove itd.; i

4) ona ne odabire simbole proizvoljno, zato lako pamtimo njihovo značenje.

Ta azbuka upotrebljava mala grčka slova: alfa, beta, gamma, delta, epsilon, zeta; — a u izvesnim slučajevima također odgovarajuća slova A i O (alfa i omega), zatim iz latinice: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, brojke (cifre): 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i rimsku cifru I a pored toga još R i okrenutu cifru 2 (Ƨ). Najlakše ćemo ovu azbuku naučiti uporedo s analizom delovanja pojedinih govornih organa tako, da njome obeležimo usput sve fenomene koji se javljaju pri opisu izgovora glasova, razume se po udžbeniku prof. Jespersena. Još jednu napomenu: s grčkim slovima označujemo govorne organe i to po redu od napred prema unazad. Dakle: sa „alfa" usnice, sa „beta" vrh jezika, „gamma" površinu jezika, „delta" pomično nepce, „epsilon" glasne žice. Slovima latinice (a — l) označujemo mesto kamo artikuliramo, sa ciframa (uračunavši ovamo: I, R i okrenuto 2) način izgovora glasova tj. razmak na artikulacijskom kraju: 0 znači *zatvor* (Verschluss, occlusion complète)*), 1 sasvim mali otvor ili *tesnac*, *pripor* (Enge, occlusion incomplète, détroit)**), 9 široko zevanje itd.

Da odgovorimo još na jedno načelno pitanje. Ono glasi: Zašto da se pri studiju fonetike oslanjamo na genetičko-artikulacijski sistem a ne toliko na akustički? Stvar će vam biti odmah jasna. Spomenuli smo već pre da glasove možemo studirati s različnih gledišta. Akustičari gledaju u njima samo talasanje i govore o zvučnim talasima i njihovom širenju u prostoru, za fiziologa su glasovi samo igra mišića i veza (ligamenata). Razume se da ti principi nisu kod najboljih naučnika nigde dosledno provedeni; tako se na pr. akustičari *Helmholtz* i *Pipping* oslanjaju i na položaje organa pri artikulaciji, a genetičari *Bell* i *Sweet* vode računa i o akustičkoj strani glasova. Sporovi koji su nastali posle opredelenja fonetičara u ta dva tabora rodili su duge i učene rasprave, ali pobedio nije ni ovaj ni onaj tabor već zlatna sredina. I ovde se obistinilo ono: „in medio veritas est". Pobedilo je gledište da je artikulacijski deo govora isto toliko vredan kao i akustički. Ali ako povedemo računa o činjenici da su artikulacije u mnogo većoj meri pristupačne i da se dadu vrlo dobro zapažati i opisati, dalje da među naučnicima genetičarima ima mnogo više jedinstva nego među akustičarima, onda je jasno da ćemo se pri svome studiju držati više genetičara nego akustičara. Akustičke osobine šumnika (šumnih glasova, Geräuschlaute) još su neobjašnjene i nemamo još izvedene klasifika-

---

nici) uzet je prema zvaničnoj srednjoškolskoj gramatičkoj terminologiji (Beograd, 1932)

*) Vidi prethodnu belešku!

**) Dr Miletić upotrebljava termin „prolaz", mesto „tesnac", kako stoji u zvaničnoj terminologiji.

cije konzonanata po principima akustike. Još gore je u pogledu vokala, gde se ni dva naučnika ne slažu. Da spomenemo samo ovo: kod vokala treba najpre naći odgovarajući sopstveni ton (Eigenton), dakle ton koji je uglašen (akordiran) na usni prostor proizvedenog vokala i koji deluje prema vokalu kao rezonator. Sopstveni ton vokala određivali su na različite načine naročito tako da su vokal šaptali i tako izdvojili elemenat koji nastaje s tonom i smeta, pa njegovu visinu upoređivali s klavirom. Upotrebljavali su takođe precizno uglašene (akordirane) akustične viljuške, koje su ekscitovane držali pred ustima koja su bila postavljena za dotični vokal koji se ispitivao, pa su onda prisluškivali kod koje će viljuške ton da ojača s rezonancijom usta. Tako su radili različiti naučnici. Iznenaditi nas moraju dobijeni rezultati koji su kod svakog naučnika drukčiji. Kao dokaz ovoj tvrdnji evo par primera: Po *Helmholtzu* sopstveni usni ton glasa „u“ odgovara muzičkom tonu „f“, usni ton glasa „o“ tonu “b^1“, vokalu „a“ odgovara ton „b^2“, vokalu „e“ ton “d^2“ itd. Po *Stormu* opet vokal „u“ odgovara tonu „a“, vokal „o“ tonu „g“, vokal „a“ tonu „f^3“ itd. Dug je niz tih istraživača a nigde nema među njima podudaranja. Slično je i s vokalnom analizom tj. određivanjem osnovnog tona i alikvotnih (deonih) tonova. Iz rečenog sleduje, da će radi toga haosa kao podloga našem studiju fonetike biti artikulacija; na akustiku ćemo se osvrtati samo utoliko, ukoliko nam ona može da koristi za objašnjenje i za upotpunjenje znanja o glasovnim fenomenima te fenomenima reči i rečenice, i ništa više.

Ima još dosta principijelnih pitanja koja zaslužuju dublje proučavanje, ali o njima možda jednom docnije.

(Svršiće se)

Logopedija i fonijatrija

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

O važnosti logopedije u okviru zdravstvene pedagogije

(Predavanje na osnivačkoj skupštini Udruženja, decembra 1932 g. u Zagrebu)

Velika važnost logopedije u okviru zdravstvene pedagogije već je kroz decenije poznata i priznata. To je dovelo do toga, da je u većini kulturnih zemalja sa živim interesom za skrb oko mladeži, čiji je razvoj sputan bilo kakvim manama, stvoren novi

tip zdravstvenog pedagoga, pedagoga-logopeda, i jedna nova grana zdravstvene pedagogije: specijalne škole, razredi i tečajevi za djecu, koja trpe na grješkama govora. Da je došlo do toga, to je plod dugotrajnog rada i mnogih mukotrpnih istraživanja na ovom području, koje je oduvijek bilo pastorče oficijelne medicine. U tu svrhu trebalo je najprije skupiti sav rezultat stoljetnih iskustava u jednu sistematsku cjelinu, i to postaviti na znanstvene temelje. Trebalo je, dakle, najprije stvoriti jednu naučnu disciplinu o manama govora i o njihovom racionalnom liječenju, prije nego što se mogao razviti jedan novi smjer unutar zdravstvene pedagogije, koja je do u najnovije doba obuhvatala, uglavnom, skrb oko gluhonijeme, nagluhe, slijepe, teško odgojive, slaboumne i psihički abnormne djece.

U tu je svrhu najprije trebalo ukazati na „socijalno značenje grješaka govora" (*H. Gutzmann, 1905)* i sakupljati sve poznate statističke podatke o raširenosti tih mana. Iz tih podataka izlazi:

1) Od grješaka govora trpi između 2—3.6% sve školske djece. 1% sve školske djece muca.

2) Prosječna inteligencija te djece doduše nešto zaostaje iza normalne, no njihov uspjeh u školi mnogo je slabiji, nego što bi odgovaralo njihovom intelektualnom razvoju. Grješke govora čine kao takove zapreku napretka i duhovnog razvitka.

3) Grješke govora težega stepena pretstavljaju znatno socijalno oštećenje velikog broja pojedinaca i time i zajednice. Pravilno vršenje mnogih zvanja logopatima je onemogućeno. Oni nužnim načinom postaju asocijalni, te padaju dijelom na teret svojim bližnjim i državi.

Iako se ta nova grana zdravstvene pedagogije mogla stvoriti tek nakon stanovitog razvoja mlade logopedske discipline, ipak je veza zdravstvene i opće pedagogije sa područjem mana govora mnogo starijeg datuma. Stoljećima bilo je to područje smatrano domenom učitelja za gluhonijeme, tako da je logopedija baš sa te strane primila mnoge važne pobude. Spominjem ovdje samo *Itarda,* slavnog liječnika na zavodima za gluhonijeme u Parizu na početku prošlog stoljeća, koji se mnogo bavio liječenjem mucavaca te jasno odijelio tu grješku od naoko sličnih grješaka; nadalje *Alberta Gutzmann*-a, učitelja gluhonijemih u Berlinu, čijem se nastojanju imade zahvaliti, da su god. 1888 uvedeni prvi javni tečajevi za mucavce u Nemačkoj. Spominjem zatim činjenicu, da se i u mnogim drugim zemljama osim Njemačke, na pr. u Madžarskoj, Švicarskoj, Španiji, Italiji, Francuskoj razvio novi smjer logopedije baš iz zavoda za gluhonijeme. — Sa grješkama govora bavili su se zarana i učitelji za slaboumnu i teško odgojivu djecu kao *Guggenmoos* u Salzburgu na početku i *Katenkamp* u Delmenhorst-u sredinom prošlog stoljeća. — Od općih pedagoga zaslužni su u historiji nauke o mucanju *Blume* (1841) i *Beesel* (1845), koji su svoja izvanredna o-

pažanja publicirali u još danas vrijednim radovima. U najnovije vrijeme se istaknuo osobito učitelj *K. C. Rothe* u Beču, koji je sa Froeschelsom iza rata preuredio i izgradio skrb za logopatsku djecu u Beču. 1921 imenovan je pedagoškim upravnikom bečkih specijalnih razreda i tečajeva za logopate. Spominjem napokon i zaslužnu radnicu na polju logopedije u Holandiji, višu nastavnicu na učiteljskoj školi u Rotterdamu, gospođu *Branco van Dantzig*, koja je u svojoj domovini organizirala kako skrb za logopate, tako i izobrazbu učitelja, koji se kane posvetiti logopediji. — Da su se baš učitelji u tolikom broju stalno interesovali i sarađivali na polju logopedije nije nikakovo čudo, jer nitko nije mogao imati bolji uvid u važnost govora za duhovni razvoj djece i za njihovo snalaženje u zvanju i društvu, nego baš učitelji koji su s njima stalno u kontaktu.

KRATKI NACRT LOGOPEDIJE

Koje su najraširenije grješke govora, što o njima znamo, kakovim ih metodama liječimo?

Opširno odgovoriti na ta pitanja značilo bi, dati prikaz čitave logopedije. To je ovdje moguće dakako samo u najkraćim crtama. Krug pedagoga zanimaće u prvom redu one mane, koje su od važnosti za dječje doba i koje su pristupačne liječenju sa zdravstveno-pedagoškim metodama, a manje one koje zaslužuju više čisto medicinski interes radi kompliciranosti svojih problema i svoga liječenja.

Logopedija je specijalna medicinska disciplina, te se ne da svrstati ni pod koju od drugih poznatih struka, niti se može smatrati privjeskom jedne druge struke, iako sa mnogima od njih graniči. Ona se služi i psihološkim, i neurološkim, i laringološkim, i pedijatrijskim, i fonetskim i specifično logopedskim metodama istraživanja i liječenja, no kraj svega toga čuva svoju osebujnost, koja leži u jedinstvenosti objekta: u svestranom znanstveno-medicinskom proučavanju patologije govora.

Od svih mana govora najizrazitija je ona, koje se očituje u potpunom pomanjkanju dara govora: nijemost (mutitas).

Nijemost i smetnje u razvoju govora

I) Najčešći je povod (prividnoj) nijemosti kod male djece *zakašnjenje u razvoju govora.* Dešava se da dijete od 4 odn. 5 godina ili ništa ne govori, ili da mu je govor ostao na stepenu djeteta od 2 godine, tj. ono se služi samo najprimitivnijim riječima („mama“, „tata“) te pomoću nekoliko slogova („nana“ . . .) označuje sve predmete (Hotentotizam; simbolički govor po *Chovorki*). Za izražavanje radnja služi se gestama. Ta smetnja u razvoju govora može poprimiti sve stupnjeve intenziteta počevši od potpune nijemosti preko tepanja težeg stupnja do tepanja lakog stupnja, te obuhvaća većinom i gramatične i sintaktične funkcije. Ondje gdje su izražene poglavito posljednje smetnje,

govori se o *agramatizmu (Liebmann)* ili *paragramatizmu (Froeschels)*. U najtežim se slučajevima dijete pritom služi namjesto rečenice jednom jedinom riječi, a od rečenice, koju treba da ponavlja, opetuje, uglavnom, samo posljednju riječ. Kao uzroci takovih zakašnjenja govornoga razvoja kod inače normalne djece dolaze u obzir mnogi faktori kao: nedovoljni nagon za govornim izražavanjem: često naslijeđeno (osobito po ocu); nedovoljni vanjski govorni utisci; razne bolesti u prvim godinama života, naročito rahitis sa cerebralnom komponentom; vjerojatno katkada ozljede mozga iza težeg porođaja. Liječenje je pedagoško: u kontaktu sa drugom djecom u igralištima itd. treba pobuditi nagon i volju za govorom. Tek kod djece iznad 5 godine mogu se upotrebiti direktne vježbe u artikulaciji.

II) Najteži stepen zastoja u razvoju motorične funkcije govora je tzv. *motorična slušna nijemost.* O njoj govorimo onda, ako dijete normalnog sluha, normalne inteligencije i sa dobrim razumijevanjem onoga što mu se kaže i iza 5 godine ništa ne govori. Ako fali i razumijevanje govora drugih, radi se o tzv. *senzoričkoj slušnoj nijemosti.* Katkada je teško kod te djece sa sigurnošću isključiti da postoji nagluhost, gluhonijemost, slaboumnost i afazija. Srodnost sa afazijom tako je velika, da bi se tu skoro moglo govoriti o „funkcionalnim" motoričkim ili senzoričkim oblicima afazije. Češće, nego što se to prije mislilo, krije se pod slikom slušne nijemosti slaboumnost. Po *Meumannu* za tu manu je od važnosti abnormno psihičko ustrojstvo: plahost, manjkavi nagon za imitaciju, razna kočenja (Hemmungen), sklonost depresijama itd. *Liebmann* smatra bitnim defekte optičke, akustičke i taktilne pažnje, te uzima da je slabost pamćenja za riječi posljedica tih defekata pažnje.

III) Daljnji su uzroci nijemosti: *gluhoća i slaboumnost.* O govoru slaboumnih, nagluhih i gluhonijemih govorićemo kasnije.

IV) Nijemost može biti posljedica *organskih oboljenja,* krvarenja, prirođenih defekata, te traumatskih ili postoperativnih ozljeda bilo motoričkih centara za govor (motorička afazija), bilo jezgara moždanog stabla, bilo perifernog živčevlja, bilo samih organa za govor. U posljednju grupu spadaju stanja iza razorenja glasnica usljed raznih oboljenja (tuberkuloza, lues, sklerom, tumor) te operativnog otstranjenja čitavog grla (laringektomija). Kod oštećenja senzoričkih centara za govor gubitak govora nije potpun (parafazije). Govor se nakon organskih mozgovnih oboljenja, već prema toku i obujmu bolesti, ili spontano vraća ili ostaje trajno defektan. Liječenje *afazije* je vrlo mučno i dugotrajno, ali znade uroditi dobrim rezultatima. Uspjesi kod laringektomiranih ovise dijelom o osobnoj vještini bolesnika, dijelom o postoperativnim prilikama. I oni znadu da budu vrlo dobri. Defekti jezika i usana ne ugrožavaju, kako se inače misli, govor u znatnoj mjeri, te se dadu savršeno korigirati.

V) *Histerička nijemost* je za razliku od dosada nabrojenih vrsta nijemosti apsolutna. Njenom se podlogom smatra danas potsvjestan, psihogeni mehanizam sa izrazitom željom za oboljenjem.

Ozdravljenje može biti spontano, time, da se promjene okolnosti, koje su dale motiv za „bijeg u bolest“, ili umjetno, psihoterapeutsko.

Tepanje

I) Uzroci tepanja tj. potpunog pomanjkanja ili nepravilnog izgovaranja pojedinih glasova uglavnom se podudaraju sa gore navedenim uzrocima nijemosti. Između nijemosti i lakših forma tepanja, koje su, takoreći, samo estetske grješke, postoje svi mogući prelazni oblici.

Dok su se prije uzrokom tepanja smatrale jednostavne anatomske nepravilnosti organa za govor, danas se uzima da je uzrok više funkcionalne i složenije naravi: zakašnjeli razvoj i zaostalost motorne ili senzorne govorne sfere; izolirani defekti sluha; manjkava samokontrola; katkada i psihološki momenti, kao: oponašanje loših govornih uzora, asocijalan stav prema okolini itd. Potreban je, dakle, u svakom slučaju tačan tjelesno-psihički nalaz, da bi se po mogućnosti ustanovio vjerojatni uzrok, a naročito, da bi se isključila nagluhost i slaboumnost. Nepravilnosti čeljusti, koje su se prije podvrgavale ortodontskom liječenju, smatraju se danas samo predisponirajućim faktorom, koji nikada nije zapreka za logopedsko liječenje.

Tepanje je ograničeno ili na pojedine glasove, koji se krivo izgovaraju ili zamjenjuju drugim glasovima, ili se ono proteže pri spontanom govoru na sve moguće glasove, koji se međutim izolirano pravilno izgovaraju *(pojedinačno i univerzalno tepanje)*. Osobito često, su izloženi tepanju glasovi: „s“ (sigmatizam), „r“ (rotacizam), „k“ (kapacizam). Stanovita predispozicija za sigmatizam leži u nepravilnosti čeljusti i zubala te u nagluhosti za najviše tonove. Kod dobre inteligencije i dobrog sluha uspjesi liječenja su vrlo povoljni, tako da tepanje spada među najzahvalnija poglavlja logopedije.

II) Posebno poglavlje čini tepanje uslijed anatomskih ili funkcionalnih defekata vanjskoga govorila: hunjkanje (Rhinolalia), koje dijelimo u otvoreno i zatvoreno, te govor kod uranoshizme (nepotpunog razvoja gornje čeljusti), pri čemu govor poprima forme najtežeg tepanja i najtežeg otvorenog hunjkanja. Dok je otvoreno hunjkanje, osim kod uranoshizme, većinom funkcionalne naravi ili posljedica živčane kljenuti, zatvoreno je hunjkanje obično prouzrokovano anatomskim zaprekama u stražnjem ili prednjem dijelu nosne šupljine, koje se dadu operativno otstraniti, no ono može biti i funkcionalne naravi uslijed odviše energičnog gibanja mekog nepca.

Brzopletost (Poltern, paraphrasia praeceps)

Užurbanost govora znade poprimati takove dimenzije, da govor uslijed toga postaje manje više nerazumljiv. Dolazi do ispuštanja i iskrivljenja slogova i riječi i čitavih dijelova rečenica. Nagon za govornim izražavanjem i tok misli tako su živahni, da govorna sposobnost tomu nije dorasla. Opaža se i inače nespretnost govornih kretnja. *Liebmann* drži da je akustička i motorička pažnja slabo razvijena. Jačanje te pažnje i pooštrenje samokontrole čine prema tome jedan važan faktor terapije. Između brzopletosti i mucanja postoje svi mogući prijelazni oblici i kombinacije.

Mucanje (u odnosu prema tepanju)

Mucanje je od svih mana govora jedna od najvažnijih i najraširenijih. Od njega trpi 1% od sveukupne školske djece, i to muškarci u znatno većoj mjeri od djevojčica. Dok se tepanje tijekom školovanja kod cirka 80% spontano gubi, mucanje postaje sve češće, tako da krajem 14 godine imade više nego dvostruki broj mucavaca nego na početku osnovne škole.

Mucanje i tepanje ne samo da su dvije potpuno različite mane, nego su dapače u svemu diametralno protivne. Ipak su ih stoljećima zamjenjivali, a tek *Schulthess* (1830) jasno je odijelio jednu manu od druge.

Dok je tepanje velikom većinom smetnja u pravilnom razvoju govora, čiji povod obično leži u funkcionalnim ili anatomskim momentima, a simptom mu je nepravilno ili krivo oblikovanje stanovitih ili svih glasova, — mucanje obično nastupa nakon pravilnog dovršenja govornog razvoja kod djeteta, koje je u stanju pravilno oblikovati sve glasove; ono nije ni funkcionalne, a još manje anatomske, već *psihogene* naravi, a to će reći, uvjetovano predodžbama nemoći govora. Dijete koje muca doživljava nemoć produžiti tok govora, doživljava zastoj i kočenje pred i pri artikulatornim fazama slogova, preko čega mu je moguće preći samo afektivnim naporom. Da li će uslijediti mucanje ili ne, ovisi o situaciji i pomisli na mogućnost mucanja. Mehanizam mucanja imade svoju potpunu analogiju u tzv. *neurozama očekivanja*, koje je prvi opisao *Isserlin* i *Kräpelin*. Od važnosti za razvoj mucanja je tzv. *fiziološko mucanje* „male djece“ u 3 i 4 godini, koje se uglavnom sastoji u opetovanju slogova i riječi, u zastajanju, zapinjanju, razvlačenju itd. Uzrok toga fiziološkog mucanja je: preživ nagon za izražavanjem s jedne, i pomanjkanje riječi s druge strane, — afektivno stanje straha, stida, prkosa, logične nesigurnosti, unutarnji konflikti i drugo, uslijed čega dolazi do poremećenja unutarnjeg a time i vanjskog govora. Uslijed konstitucionalne velike osjetljivosti i razdražljivosti, ovi se događaji ne zaboravljaju, već se pažnja i očekivanje sve više na njih obraćaju. Time dolazi uvijek iznova do poremećenja unutarnjeg i vanjskog govora. Nastaje osjećaj govorne ne-

moći, strah pred stanovitim slovima i riječima, te strah i stid pred okolicom. Dok tepavac uopće sam nije svjestan svojih krivo oblikovanih glasova, te se njima potpuno bezazleno služi, mucavac je psihički bolestan: on trpi uslijed svoje mane, postaje plašljiv i povučen, savladan depresijama nakon svakog uzaludnog pokušaja da se othrva svojoj mani. To će se poglavito dešavati onda, ako već unapred postoji stanoviti stepen psihopatije.

Ta oprečnost pokazuje se naravno i u terapiji: tepavcu se jednostavno pokažu položaji i kretnje govornih organa potrebni za izgovor glasova i on se upućuje, da te njemu dotada nepoznate kretnje vježba. Kod mucanja ne može biti ni govora o kakovim vježbama, jer se tu uopće ne radi o nedostacima u govornoj sferi, već o poremećenju vjere u sposobnost govora, o krivo uperenoj pažnji, o afektivno-autosugestivnom podlijeganju u smislu umišljene nemoći, dakle smetnjama čisto psihičke naravi. Liječenje ovdje ne može biti nikakova vježba, jer bi to samo bila potvrda krive fikcije, da je govor težak. Nasuprot, liječenje se imade sastojati u tome, da se bolesnik odvraća od samopromatranja pri govoru, da mu se vraća vjera u njegovu sposobnost govora u svakoj situaciji, da ga se umiri, da mu se jača samosvijest, tako da on bude u stanju odoljeti životu i ne podleći uvijek iznova autosugestiji govorne nemoći. Toj svrsi služe i one metode, koje rade sa svrsishodnom modifikacijom govorne tehnike i koje su empirično prokušane kao dobra autosugestivna pomagala.

Spoznaja o bitnoj razlici između mucanja i tepanja došla je prilično kasno do izražaja u terapiji. Još 90-tih godina prošlog vijeka vjerovalo se u to da je mucanje otstranjivo time, da se pacijent vježba u pravilnom izgovaranju pojedinih glasova analogno poduci gluhonijemih i tepavih. Svjesna vježba fiziološkog govora bila je, po *Gutzmannu*, bit svake uspješne terapije mucanja: ta vježba trebala je da obuhvaća i disanje i glas i artikulaciju. Danas nam je jasno, da su uspjesi postignuti tim postupkom ne posljedica vježbanja, već povoljne autosugestije, mimo znanja i neovisno o volji terapeuta.

Možemo reći, da su se kako naša naziranja, tako i naš način liječenja kod mucanja zadnjih decenija potpuno izmijenili. Spoznaja o tome još je malo raširena, zahvaljujući dijelom autoritetu *Alberta* i *Hermana Gutzmanna*, čije velike zasluge za logopediju ostaju nepovrijeđene konstatacijom, da u shvaćanju mucanja nijesu bili sretne ruke.

Pridolaze još tzv. *simptomatične grješke govora* kod raznih živčanih oboljenja, ali bi nas predaleko odvelo da ovdje o njima detaljno govorimo.

Grješke glasa:

1) Ovamo spadaju *funkcionalna promuklost* bez organske podloge, koja je kod djece vrlo česta (29% muških, 33% ženskih

po Froeschelsu). Drži se, da pri tom imade stanovitu ulogu neracionalni način, na koji se gaji zborno pjevanje u školama, pri čemu su djeca prisiljena da prekorače obujam i jačinu svoga glasa. Tako dolazi do uobičajenog prenaprezanja.

II) *Fonastenija:* slabost ili umor glasa kod pjevača, govornika, nastavnika, vojničkih zapovjednika itd., dakle kod ljudi, koji se profesionalno mnogo služe glasom, odnosno govorom. Kod djece ta mana, koja je funkcionalne a dobrim dijelom i neurotske prirode, dolazi manje u obzir.

III) *Smetnje kod mutiranja.* Mutiranje, koje nastaje uslijed naglog rasta grla u pubertetu, može katkada uslijediti vrlo burno ili se održava dugo vremena, tako da nesigurnost u glasu dugo potraje. Govori se o *produženom mutiranju.* Može da namjesto sniženog glasa rezultira i jedan vrlo visok glas tzv. „Fistelstimme". Kod djevojaka može naprotiv doći do abnormnog sniženja glasa: *perverzno mutiranje.* Za vrijeme mutiranja važno je čuvanje glasa.

IV) *Afonia hysterica.* Imade iste uzroke i jednak način liječenja kao i histerična nijemost.

(Svršiće se)

DERSJANT: BRANCO VAN DANTZIG, ŽIVOT POSVEĆEN GOVORU I GLASU (Logopaedie en Phoniatrie, Bijbland van het Tijdschrift voor B. O. Den Haag, 1935)

Gđa BRANCO VAN DANTZIG,
zaslužna radnica na polju logopedije u Holandiji

Poseban broj posvećen višoj nastavnici na Rotterdamskoj učiteljskoj školi gđi Branco van Dantzig prigodom 65-god. rođendana i stupanja u mir nakon 39 godišnjeg rada. Ona je najzaslužnija radenica na polju logopedije i fonijatrije u Holandiji i njoj se imade zahvaliti veliki procvat tih nauka u Holandiji. Radila je na tom polju neumorno kroz 4 decenija znanstveno, praktički kao nastavnica i socijalno, propagirajući skrb za logopate. Napisala je velik broj stručnih radova na holandeskom, engleskom, njemačkom i francuskom jeziku, većinom o fiziologiji i fonetici govora i glasa, i izdala više knjiga (Fonetski rječnik Nizozemske, 1901; Vježbe u govoru 3 izd. 1933; O glasu i higijeni glasa, 2 izd. 1931). Poglavito njenim nastojanjem utemeljeno je „Društvo za logopediju i fonijatriju“ (1927), koje je u vlastitoj režiji provelo stručnu izobrazbu diplomiranih učitelja-logopeda, pri čemu sudjeluju i redoviti sveučilišni profesori i docenti sa sveučilišta u Amsterdamu. Ovo društvo utemeljilo je polikl̦inike za mane govora u Den Haag, Utrechtu, Groningenu i Eindhovenu. God. 1928 utemeljeno je njenom inicijativom „Rotterdamsko udruženje za logopedi u“, koje je osnovalo više savjetovališta, u kojima je dosada savjetovano oko 4000 logopata. Od god. 19 8 do danas ona je potpredsjednica „Internacionalnog društva za logopediju i fonijatriju“, te je na kongresima toga udruženja održala brojna značajna predavanja i referate.

Freund.

ZADNJI (VI) KONGRES „INTERNACIONALNOG DRUŠTVA ZA LOGOPEDIJU I FONIJATRIJU“ održan je od 5—7 septembra 1934 u Budimpešti.

Kongresu je prisustvovalo, osim brojnih zastupnika madžarskog javnog, naučnog i medicinskog života, preko 50 članova iz raznih zemalja, i to iz: Austrije, Belgije, Č. hoslovačke, Danske, Engleske, Finske, Francuske, Holandije, Italije, Jugoslavije, Njemačke i Rumunjske.

Kongres je svečano otvoren po pretsjedniku madžarskog fonetskog društva prof. univ. *Z. pl. Lenart*-u, u prisustvu zastupnika vlasti, univerziteta i liječničkih udruženja. U svom govoru upozorio je prof. Lenart na veliko značenje nauke o manama govora i glasa obzirom na veliku raširenost tih mana. Istaknuo je, da je u Madžarskoj utemeljeno „Fonetsko društvo“, da bi se stvorila radna zajednica liječnika i pedagoga na tom području. Ovo udruženje pozvalo je „Internacionalno društvo za logopediju i fonijatriju“ da svoj VI kongres održi u Budimpešti.

U ime Ministarstva prosvjete pozdravio je kongres načelnik ministarstva *Andor Molnar*; u ime univerziteta rektor prof. *Dr Kenyeres*; u ime kr. liječničkog udruženja prof. *Geza Illyes*, a u ime zemaljskog saveza liječnika prof. Dr *Arthur pl. Sarbo*. U ime čehoslovačkog sveučilišta u Pragu pozdravio je kongres prof.

Seemann (Praha), a u ime austrijskog fonetskog društva prof. *Stern (Beč)*. Zatim se predsjednik „I. d. z. l. i f." prof. *Froeschels (Beč)* zanosnim riječima zahvalio za srdačan prijem, te je time završen svečani dio kongresa.

Glavna tema naučnog dijela kongresa bilo je *mucanje*. O tome su bila održana 4 referata. O somatskim (tjelesnim) nalazima kod mucavaca govorio je prof. *Seemann (Praha)*, o psihogenezi (duševnom porijeklu) mucanja docent *Dr Stockert* (Halle), o simptomatici mucanja prof. *Dr Froeschels* (Beč), a o terapiji mucanja Dr *L. Stein* (Beč). Pojedinim referatima slijedile su živahne diskusije. O specijalnim pitanjima i problemima mucanja održali su predavanja: gđa *Martha-Vié* (Paris); *Dr Hinko Freund* (Zagreb); gđica *E. Mohr* i *Dr A. Friedmann* (Beč); gđa Dr *Samzelius-Lejdström* (Stockholm) i Dr *Völgyesi* (Budimpešta).

U svemu je održano 26 predavanja o raznim područjima mana govora i glasa, o sluhu gluhonijemih, o slušnim vježbama kod nagluhe djece, o logopedskom pokretu u raznim državama, o estetici i kulturi govora, o manama govora kod male djece, o nekim organski uslovljenim manama glasa, o stroboskopiji itd.

Sljedeći kongres „I. d. z. l. i f." održavaće se na poziv „Danskog udruženja za logopediju i fonijatriju" 1936 god. u Kopenhagenu. Kao teme referata određene su slijedeće: I) Liječenje vučjeg ždrijela (uranoshizma); II) Fiziologija glasa. Po pozivu pretsjedništva govoriće gđa *Branco van Dantzig* (Rotterdam) o problemima individualne i kolektivne poduke kod djece sa govornim manama, a prof. *H. Stern* (Beč) o promuklosti.

O VI kongresu izašao je u nakladi udruženja opširan štampani izvještaj (1935), sastavljen po tajniku udruženja Dr *Dezideru Weissu*.

Freund

EMIL FROESCHELS: O DANAŠNJEM STANJU NAUKE O GOVORU I GLASU (Logopedija) (Zeitschrift für Kinderforschung 1935, 44 sv. 2). Zanimljivo predavanje, održano pred fonetskim društvom u Budimpešti. Spomenućemo najbitnije. Kod prividne gluhoće pokazuje finije ispitivanje sluha često, da postoje znatni slušni ostaci: djeca reagiraju žmirkanjem, obrambenim pokretima i nistagmusom (podraživanje vestibularisa putem kohlearisa). Za razumijevanje terapije nagluhih slušnim vježbama važno je uočiti bit vokala, koji su po *Helmholtzu* i *Stumpfu* sastavljeni iz harmoničnih parcijalnih tonova, među kojima najveću važnost imadu formante, koje su za svaki vokal karakteristične. Vježbe trebaju da izoštre sposobnost u diferencijaciji tih formanata. Postoji nijemost bez gubitka sluha, tzv. slušna nijemost (audimutitas, *Coën*). Motorična forma te nijemosti, gdje postoji razumijevanje za govor, lakše je otstranjiva od senzorične forme, bez razumijevanja, koja je zacijelo organskog podrijetla (u anamnezi često grčevi), te nalik na afaziju. I kod negramatičnosti djece sa

zakašnjelim razvojem govora (paragramatismus), autor drži, da postoji organska komponenta, naime loše pamćenje za govorne oblike. Afazije kod djece, na pr. nakon infekcioznih oboljenja, znadu biti tvrdokorne i još teže otstranjive nego kod odraslih. Tepanje djeteta postaje patološko, ako se i nakon 4 godine ne gubi. O dvije velike grupe tepanja autor govori opširnije: o rinolaliji (hunjkanju) i o sigmatismu (pogrešnom izgovaranju glasa s). Uzrok rinolalije aperte (otvorenog hunjkanja) je otvorena komunikacija između usne i nosne šupljine, i to ili uslijed anatomskog defekta (lues, uranoshizma) ili uslijed organske ili funkcionalne kljenuti mekog nepca. Terapija kljenuti veluma se sastoji u pasivnom gibanju Gutzmanovim ručnim opturatorom i tzv. vježbama ručnim trzajima sa istovremenom intonacijom (po Froeschelsu). Uzrok nazalnom prizvuku vidi autor u rezonanciji visokih tonova u meatusima hodnicima nosa; meat-opturator *(Froeschels — Schalit)* ima svrhu, da zatvori od straga prilaz meatusima. Autor zatim govori o raznim formama sigmatizma (interdentalis, multilocularis, lateralis, nasalis) i o fiziologiji glasa „s". Obara se na shvaćanje Gutzmanove škole, da je kod sigmatizma potrebno ortodontsko (zubarsko) liječenje i da su kod te mane od važnosti defekti zubala. Iznaša mišljenje tzv. „bečke škole" o razvoju mucanja, čiji početak vidi u čestim opetovanjima slogova kod male djece sa preživim nagonom za izražavanjem, kod pomanjkanja riječi, osobito u afektu. Ova prvobitna opetovanja (primarni klonusi) zbivaju se još u tempu ostalog govora. Kasnije postaju sve napornija i usporenija (klono-tonusi) a napokon dolazi do čistog naprezanja (tonus) sa pomoćnim kretnjama i embolofrazijama, napokon brzi tonoklonus i brzi tonus. Dolazi stadij „kaširanja", u kojem pacijent nastoji da prikriva svoju manu. Simptomi se razvijaju prema tomu logički jedni iz drugih. U terapiji se autor služi posebno udešenom psihoterapijom.

Patologija glasa obuhvaća, uglavnom, funkcionalne smetnje, koje autor dijeli u spastičnu, paretičnu i spastično-paretičnu (grčevitu, mlohavu, grčevito-mlohavu) promuklost, distonaciju, detonaciju (opadanje glasa), prekid glasa (Stimmbruch), vox fistulosa persistens (trajno visoki glas) i afoniju (pomanjkanje glasa). Fonasteniju smatra jednom od navedenih funkcionalnih vrsti promuklosti zajedno sa neurasteničnim i hipohondričnim simptomima. U terapiji se uspješno služi metodom tzv. žvakanja zraka („Atemessen").

Na kraju autor govori o školskim uređajima grada Beča za pobijanje mana govora, o specijalnim razredima i tečajevima te stručnim učiteljskim silama. Tečajeva imade sada oko 46. Nadzor nad tim radom vodi prof. Froeschels. Broj djece ovako liječene kroz 15 godina iznaša 18.000. Kod 70% postignut je uspjeh.

Freund

IZ ŠKOLSKE PRAKSE — ZA ŠKOLSKU PRAKSU:

ZVONKO ERMENC — Beograd:

Nastava govornih oblika u školi za gluvoneme

Svakome, ko prati didaktičku literaturu nastave gluvonemih, poznata je borba „pro" i „contra" učenju govornih oblika. Bilo je starije doba, kada se to pitanje uopšte nije postavljalo, kao nešto što se razume samo po sebi. Ali novije doba sa *Querllom*, *Malischem*, *Schneiderom* i drugima prešlo je u precenjivanju psihološkog faktora na štetu čisto nastavnog faktora u nastavi u suprotnu krajnost, odbacujući svako učenje govornih oblika.

Bura borbe između obadva tabora je prošla, situacija u tome pogledu danas je jasna. Izabrana je zlatna sredina. Zabačeno je pretovarivanje gluvonemog sa nepotrebnim gramatičkim znanjem, zadržano je učenje govornih oblika, ali se reformisao metod. Ne učenje izoliranog govornog oblika, nego govorni oblik u celokupnom izrazu. Ne broj, rod i ime pojma, nego odelo u koje je pojam obučen, njegov oblik u rečenici. Ne staro, papagajsko brbljanje pravila, ne šablonsko menjanje prideva, imenica i glagola, ne nabrajanje predloga, nego pravilno primenjivanje njihovih formi u danom momentu. Našem učeniku na pr. nije potrebno da zna kako glasi četvrti padež imenice ženskog roda u jednini, ali mora da zna, da kažemo — „molim olovk*u*" a ne — „molim olovk*a*" — „vidim žen*u*", a ne — „vidim žen*a*".

Prirodno, da je našem učeniku potrebno izvesno poznavanje elemenata govornih oblika, način kako se oni tvore. Glavna naša zadaća je: pokazati učeniku put kojim mu je ići da dođe do pravilne upotrebe izvesnog govornog oblika. Zato je, po mome mišljenju, najvažniji posao nastavnika gluvoneme dece otkrivanje zakona po kojima se stvaraju govorne forme. Kod tog otkrivanja učitelj ne može računati na akustične i apstraktne predstave, koje su gluvonemom nerazumljive i neshvatljive. Nje mora zameniti drastičan, optički način predavanja: boja i grafički prikaz. Kao što gluvonemom predmet, slika i napisana reč omogućavaju svestrano poznavanje pojmova, tako mu moraju boja i grafička pretstava objasniti zakone koji vladaju modom, koji propisuju odela i haljine u koje se oblače u raznim prilikama glagoli, imenice, pridevi i ostala gospoda u carstvu žive rečenice i razgovora. Ukoliko to prikazivanje bude drastičnije, očiglednije, utoliko će brže, lakše i temeljitije biti i shvatanje i razumevanje.

Nastavnik gluvonemih ne treba nikada da se zavarava time, što mu se koji oblik čini toliko lak, da ga ne treba naročito vežbati. Takva samoprevara brzo se sveti. Svaki, pa i najobičniji govorni oblik, treba temeljito prikazati i bezbroj puta vežbati u celoj rečenici. Našem detetu treba posle svestranog

objašnjenja još mnogo, mnogo i često ponavljane vežbe. Ne didaktični materijalizam, nego malo, ali temeljito uvežbanog gradiva. Pored toga napisati oblike na tabelu, obesiti je na zid učionice, da je učeniku svakog momenta na raspoloženju, da ga stalno potseća na pravilo, da mu se njena slika ureže duboko u sećanje. Ne žaliti vremena i truda za izradu tih zidnih tabela, jer se uloženo bogato plaća. Deca treba da aktivno učestvuju u radu, upisujući pastelnim bojicama i mastilom jednake tabele u naročitu svesku za govorne oblike. Pisanje pastelnim bojicama deci je veliko zadovoljstvo, a naizmenična upotreba mastila i bojica budi pažnju i kontrolu za upisivanje pravilnog oblika. Deca se sa radošću takmiče u pronalaženju novih primera, jer im tabela pokazuje pravi put ka pravilnom obliku. Kada im tabela nije više potrebna, znam, da je gradivo potpuno shvaćeno i utvrđeno. Tada se tabela seli na zid, gde ostaje kao stalan memento pravilnog govora.

Za promenu i utvrđivanje izvesne govorne forme upotrebljavam tekstove sa prazninama. Otkucam ih na mašinu, a deca popunjavaju praznine bojicama. Ti tekstovi štede skupoceno školsko vreme, koje bi inače deca utrošila na nepotrebno pisanje, a ujedno nam služe kao vežba za čitanje štampanog teksta. Ti tekstovi su velika dečja radost! To su naše križaljke (ukrštene reči). Samo sumnjam, da normalna deca sa većom radošću rešavaju prave križaljke, nego što moja deca rešavaju te križaljke u službi govornih oblika.

Da pređem na primere. Počeću kod kičme našeg govora, kod glagola.

Menjanje glagola u sadašnjem vremenu: jedninu i prva dva lica množine deca dosta brzo nauče. Ali su zato teškoće sa trećim licem množine ogromne. Dete kaže — „čite“ umesto — „čitaju“; „nosiju“ umesto — „nose“; „gledu“ umesto — „gledaju“ itd.

Ma da pravilo na mojoj tabeli nigde ne stoji zapisano, ipak tabela sa raznim bojama i raznolikošću slova jasno pokazuje detetu pravi put iz šume, u koju je zalutalo. Bez ijedne reči slika objašnjava sama, razumljivo, kratko i jezgrovito. Bojadisana slova razne veličine rešila su zagonetku, koje gluvonemi sam ne bi možda nikada rešio. Evo je!

sed I *m*	čit A *m*	piš E *m*
sed I *š*	čit A *š*	piš E *š*
sed I	čit A	piš E
sed I *mo*	čit A *mo*	piš E *mo*
sed I *te*	čit A *te*	piš E *te*
sed E	čit AJU	piš U

Ponavljajuće se „I“ zahteva u trećem licu množine „E“, „A“ zahteva „AJU“, a „E“ zahteva „U“.

Čim kažem učeniku „ležim“, odmah ga karakteristično „I“ dovede do pravilnog oblika: „oni ležE“; „A“ u glagolu „crtati“ dovede ga do: „crtAJU“; „pletE*m*“ do: „pletU“ itd. A to jedino mu je potrebno! Sva ostala gramatička učenost o glagolskim vrstama i ostalom gluvonemom je nepotrebna i sasvim suvišna. To će mu biti dovoljno za upotrebu u jednostavnom, svakidašnjem govoru.

Pošto se iz teksta u časopisu sve ne razabire, napominjem, da su u tabeli glagolski koreni pisani mastilom; I i E crveno, A i AJU zeleno, E i U žuto, a „*m, š, mo, te*“ braon.

Drugi primer: Predlozi „na“ i „u“ na pitanje „gde?“.

GDE?		GDE?	
klup A.	NA klup I.	klup A.	U klup I.
stolic A.	NA stolic I.	kuć A.	U kuć I.
kuć A.	NA kuć I.	glav A.	U glav I.
glav A.	NA glav I.	fijok A.	U fijoc I.
slik A.	NA slic I.	korp A.	U korp I.
košulj A.	NA košulj I.	kutij A.	U kutij I.

GDE?		GDE?	
kapu T.	NA kaput U.	kapu T.	U kaput U.
prslu K.	NA prsluk U.	prslu K.	U prsluk U.
no S.	NA nos U.	no S.	U nos U.
orma N.	NA orman U.	orma N.	U orman U.
tanji R.	NA tanjir U.	tanji R.	U tanjir U.
dže P.	NA džep U.	dže P.	U džep U.
vo Z.	NA voz U.	vo Z.	U voz U.
ok O.	NA ok U.	ok O.	U ok U.

Pitanje, predlog i ostala velika slova u prvoj tabeli su crvena, u drugoj plava. Mislim, da je uostalom tabela tako jasna, da joj nije potreban nikakav komentar.

U sveskama i govoru govore i pišu se, naravno, cele rečenice. Tabela mora pre svega biti pregledna, zato na njoj nema ničega što bi bilo suvišno. Istotako cele rečenice nalaze se na sledećem tekstu sa prazninama, koje učenici popunjavaju.

— NA klupi leži guma, a — stolic — leži olovka. Knjiga je — fijoc—, a sveska je — klup—. Na prozor— stoji čaša, a — stolic— stoji bokal. Deca se igraju — dvorišt—, a ljudi — ulic—. — polj— raste žito, a — livadi raste trava. — šumi raste drveće, a u bašt— raste cveće itd.

Tako bih mogao nizati slične tabele u nedogled. Mislim ipak da je dovoljno tih par primera, da se iz njih razaberu principi, koji me rukovode kod nastave govornih oblika: odbacivanje svakog gramatičkog balasta, svakog pravila, svih imena govornih oblika, vežbanje oblika u celokupnom izrazu, bojadisani i grafički prikaz najvažnijih elemenata stvaranja govornih formi i svestrano uvežbavanje.

Nastava govornih oblika, na prvi pogled neinteresantna i dosadna za učitelja i učenika, na taj način oživi, probudi učenikov interes, mrtve reči postanu žive lutke, sa kojima se igramo, oblačimo ih u haljine raznih boja, pa su svaki čas interesantne, jer svaki čas dobijaju drugi izgled i formu. Učimo bez napora, igrajući se. Čas govornih oblika nije više dosadan ni meni ni učenicima, jer nije više čas suvoparne gramatike, nego čas živog govora i šarenih govornih oblika.

ALOIS NOVAK — Praha:

Značajan jubilej staranja za gluvoneme u Čehoslovačkoj

Braći jugoslovenskim kolegama šaljem pozdrav i veselu poruku da će naš zavod za gluvoneme u Pragu — Smichov proslaviti ove godine 150-godišnjicu od svoga osnivanja. To je po redu peti zavod u Evropi. Osnovali su ga 1786 god. slobodni zidari. Za svih 150 godina besprekidno je zavod vršio svoju misiju, vaspitao je preko 3000 gluvoneme dece, a prema njegovom uzoru osnivali su se ostali zavodi u ČSR kojih sada ima 17. Svojim naročitim nastavnim metodama pročuli su se i preko granica njegovi direktori P. Frost i P. Kmoch. Sada je zavod smešten u krasnoj palati, u njemu se vaspitava 140 štićenika, a poučava se oralnom metodom.

Ponosimo se što naš zavod-jubilant može da ukaže u svojoj istoriji na najtešnje veze s bratskom Jugoslavijom, što je on zapravo kolevka školstva za gluvoneme u bivšoj Srbiji. Ta u tom zavodu upoznao se pre 40 godina sadanji inspektor brat Veljko Ramadanović s nastavom gluvonemih da bi docnije mogao da osnuje prvi zavod u svojoj domovini, u Požarevcu. Zato je naš jubilej ujedno i vašim jubilejem.

Za dostojnu proslavu 150-godišnjeg jubileja vrše se opsežne pripreme. Svečanosti će se obaviti pod protektoratom pretsednika Zemlje Češke a uz učešće celokupnog čehoslovačkog učiteljstva za gluvoneme, pretstavnika javnih ureda i korporacija i svih bivših štićenika zavoda. Glavni dani proslave biće od 28-30 juna o. god. Sem svečanih sednica i manifestacija održaće čehoslovačko učiteljstvo gluvonemih svoj radni kongres sa stručnim predavanjima i velikom izložbom školstva i socijalnog staranja za gluvoneme u ČSR, kako bi naročito gosti iz inostranstva imali prilike da upoznaju kako istorijski razvitak našeg školstva za gluvoneme tako i njegovo sadašnje stanje i nastavne metode.

Slobodan sam ne samo da vas upozorim na ovaj tako značajan jubilej našeg zavoda, već da vas — kao direktor njegov — najsrdačnije pozovem, braćo kolege, da na proslavi korporativno uzmete učešća. Raduje nas što će Jugoslavija biti naj-

brojnije zastupljena od svih država. Da uzmete učešća obavezuje vas s jedne strane obećanje koje ste mi dali 1934 god. prilikom moje posete Jugoslaviji, a s druge strane naše bratsko prijateljstvo. Bićete nam najmiliji gosti!

Počnite s pripremama za odlazak u Prag u dane 28—30 juna o. god. Ne čekajte zvanične pozive s detaljnim programom koji će se docnije razaslati. Neka vaše geslo bude: „Juna o. god. gore na sever do zlatnog Praga!" — *Na shledanou!*

* * *

Ne sumnjamo da će ovaj apel direktora g. Novaka naići na lep odziv u redovima našeg članstva. Tim više što se tako pruža prilika mnogim našim članovima da upoznaju Prag, to „srce Slovenstva", i bratsku Čehoslovačku. A oni koji Prag i Čehoslovačku već poznaju osvežiće svoje stare uspomene.

Uprava zavoda zajedno s drugim faktorima vrši grozničave pripreme za organizaciju svečanosti, pa možemo slobodno reći — poznavajući talenat za organizaciju braće Čehoslovaka — da će sve biti organizovano tako kako se samo poželeti može.

Radi obaveštenja našim članovima donosimo provizorni program:

27-VI *u 20 časova:* raut u Opštinskoj kući (tzv. seznamovací večer).

28-VI *u 10 časova*: svečana sednica Vrhovnog kuratorija zavoda u Starogradskoj većnici.
popodne: zabavni sportski program koga priređuju odrasli gluvonemi (na pr. Praški sportski klub gluvonemih priređuje futbalski turnir uz učešće klubova gluvonemih iz inostranstva).
uveče: prijem u Opštinskoj kući.

29-VI *u 9 časova*: otvaranje V radnog kongresa Saveza udruženja učitelja za gluvoneme u ČSR, pozdravni govori pretstavnika vlasti, društava, gostiju.
u 14 časova: predavanja, i to:
Zavodi za gluvoneme nisu škole u pravom smislu te reči (Janovsky);
Teškoće artikulacije i razvoja govora gluvoneme dece (Synek);
O značaju ščitavanja (Svačina);
Apsolventi zavoda za gluvoneme u praktičnom životu (Souček — Šedó).
uveče: Glavna skupština Saveza.

30-VI *u 9 časova*: Staranje za gluvoneme i slepe u slovenskim zemljama — u slici i reči (Prinich);
Stvaranje Sveslovenskog saveza učitelja gluvonemih i slepih (insp. Ramadanović).
u 14 časova: Univ. prof. Dr Seemann: tema još nije određena (ticaće se nagluvosti i govornih mana);

Problem mucanja s pedagoškog gledišta (Synek);
Kursevi za logopate i organizacijska praksa njihova (St. Novák);
Staranje za logopate u kulturnim državama (Maly).

Svakako da će se taj program još upotpuniti ev. i proširiti, ali mi ćemo o tome na vreme izvestiti naše članstvo.

Da vidimo kako je sada s našim učešćem. Za sada se predviđa ovakav program:

Učesnici iz Jugoslavije idu u dve grupe: zapadna grupa, u koju ulaze Ljubljana i Zagreb s onim delovima države koji su bliži tim centrima, putovala bi vozom preko Maribora — Beča za Bratislavu, gde bi se sastala s istočnom grupom, ili direktno Maribor—Linz—Praha. Istočna grupa (Beograd i istočni te južni delovi države) ide lađom do Bratislave, otud vozom preko Brna za Prag. Oni koji to žele mogu i vozom za Bratislavu i tamo se sastaju s onim delom te grupe koji putuje lađom.

Propozicije za put za sada izgledaju ovako: Istočna grupa polazi u ponedeljak, 22 juna u 8 časova lađom iz Beograda i stiže u Bratislavu u sredu, 24 juna u 9,55. Poseta zavoda, razgledanje mesta, ručak. Posle podne u 14,20 odlazak brzim vozom za Brno, kamo se stiže u 16,35. Razgledanje mesta, zavoda (zavod za slepe, zavod za gluvoneme, pomoćna škola, zavod za bogaljastu decu itd.). U četvrtak, 25 juna odlazak u 16,45 časova brzim vozom u Prag, kamo se stiže u 20,49 časova. Odlazak sa stanice u Smichovski zavod na prenoćište.

U petak, 26 juna ceo dan razgledanje Praga (pored ostalog Masarykovi domovi u Krču, svi zavodi za slepe i gluvoneme, ostali specijalni zavodi i škole itd.).

U subotu, 27 juna do podne svečani prijem na većnici. Posle podne razgledanje varoši, uveče u 20 časova raut, a onda od 28—30 juna učešće na svim priredbama u okviru jubilejnih proslava.

U sredu i četvrtak, 1 i 2 jula izlet autokarom: Praha — Karlštejn (grad) — Sv. Jan pod Skalou — Beroun — Rokycany — Plzen (ručak, razgledanje Škodinih fabrika, pivovare, zavoda, varoši, prenoćište). Sutradan: Plzen — Mariánské Lázne — Kynžvart (banja) — Cheb (Waldsteinov muzej) — Loket (grad) — Karlovy Vary — Praha.

Odmah po povratku u Prag ide istočna grupa u 23,29 časova vozom preko Bohumína, Žiline za Kremnicu, kamo se dolazi u petak, 3 jula u 9,10 časova. U Kremnici razgledanje zavoda i produžne škole za gluvoneme, kovnice novca, prenoćište. U subotu, 4 jula u 4,58 odlazak vozom za Komárno, kamo se dolazi u 10,32 časova. Tamo se ukrcava na lađu i u nedelju 5 jula uveče dolazak u Beograd.

Za zapadnu grupu može se izraditi drugi program za povratak; na pr. ta grupa može se na povratku da zadrži koji dan u Beču. Zapadna grupa treba da udesi svoj odlazak tako da se

s istočnom grupom sastane u Bratislavi u označeno vreme, ukoliko se zapadna grupa odluči za put preko Beča do Bratislave.

Troškove za ovaj put i 14-dnevni boravak ne možemo proračunati dok se definitivno ne utvrdi plan puta. U cilju da se ti troškovi za jugoslovenske učesnike po mogućstvu što više smanje odobrio je Vrhovni kuratorij zavoda da će svi jugoslovenski učesnici za sve vreme bavljenja u Pragu imati u zavodu besplatnu hranu i stan (zajednička prenoćišta). Za sada je sigurna povlastica u 33% na čehoslovačkim drž. železnicama, besplatan stan i hrana u Pragu. Prema tačnom proračunu celokupni troškovi za put u samoj ČSR zajedno s hranom, prenoćištem, svim troškovima za izlete i džeparcem za boravak u Pragu iznose Kč 542,30 ili cca 1000 Dinara. Ova će se suma smanjiti, ako se dobije veća povlastica na čsl. drž. železnicama, ako se uspe osigurati besplatna prenoćišta (event. i ishranu) i u drugim mestima. Sem toga treba računati s tim da ovaj proračun važi samo za one koji idu na povratku do Kremnice (trošak za taj put: Praha — Kremnica — Komárno iznosi 164,80 Kč). Razume se u tu sumu nije uračunat podvoz do čehoslovačke granice.

Držimo ipak da treba predvideti za osobu trošak od 1500 —2000 Din. Konačnu sumu moći ćemo javiti kad se definitivno utvrdi plan puta, sve povlastice (sem molbe da nam se odobri veća povlastica od 33% na čsl. drž. železnicama, preduzelo je Udruženje korake kod naše Rečne plovidbe da se odobri povlastica u 75% za one koji idu lađom). Na pomoć od Ministarstva i sl. ne treba računati, već za vremena obezbediti potrebnu sumu.

Molimo sve članove koji žele uzeti učešća da *što hitnije* učine ovo:

1) da jednim pismom prijave da žele učestvovati;

2) u kojoj grupi (istočna ili zapadna; oni iz istočne grupe da naznače da li žele ići lađom ili vozom preko Budimpešte; put vozom je brži ali skuplji, lađom duži ali jeftiniji i udobniji. Oni iz zapadne grupe da izjave kojim bi smerom hteli: preko Beča na Bratislavu, ili preko Linza direktno na Prag);

3) da u pismu označe svoje specijalne želje i predloge u pogledu onoga što bi hteli videti i posetiti;

4) da naznače da li su spremni da deponuju kod Udruženja sumu potrebnu za put, čiji će se tačan iznos docnije saopštiti svima zainteresovanim u biltenu Udruženja, ili barem jedan deo te sume i koliko.

5) da podnesu molbu taksiranu s 5 Din. Ministarstvu prosvete, Odelenje za osnovnu nastavu, u kojoj će zamoliti za potrebno otsustvo (od 22 juna do 28 juna 1936) radi učestvovanja u ekskurziji Udruženja i odlaska u ČSR.

Prema tim prijavama i željama izradiće se onda definitivan plan puta i utvrditi tačno troškovi. Molimo ponova sve drugarice i drugove da po tome *najhitnije* postupe!

Udruženje je podnelo molbu za otsustvo za sve učesnike, ali Ministarstvo prosvete traži da svaki učesnik podnese sam molbu.

Molbu treba podneti *odmah* i to redovnim putem!

Dobijanje otsustva potrebno je obezbediti na vreme radi vađenja pasoša. Svaki putuje zasebnim pasošem, a i povlastica na čehoslovačkim drž. željeznicama glasiće na svakog učesnika lično. Ovo smo udesili zato, da svaki pojedinac bude nezavisan od čitave grupe, pa da može — ako želi — produžiti svoj boravak u Čehoslovačkoj. Pasoš treba da si svaki učesnik sam pribavi.

Ne sumnjamo da će odziv biti onakav kakav treba da bude. Odazvaćemo se onako, kako nam nalaže naša slovenska i staleška svest, žrtvovaćemo nešto „nejunačkom vremenu uprkos" ako treba, da bismo ispunili svoju bratsku i slovensku dužnost, da bismo upoznali i videli mnogo novoga, stekli novih potsticaja i pobuda za svoj rad!

O Sveslovenskom savezu učitelja specijalnih škola

Misao da se učiteljstvo specijalnih škola tj. škola za defektnu decu slovenskih zemalja organizuje u jedan savez nije nova. Ona postaje sada ponova aktuelna, jer juna o. god. prilikom jubileja Smíchovskog zavoda za gluvoneme u Pragu treba taj Savez da se osnuje. Njegovo osnivanje stavljeno je na dnevni red V radne skupštine čehoslovačkog učiteljstva za gluvoneme koja se održava u Pragu od 28—30 juna o. god. u okviru spomenutih jubilejnih proslava. Pošto u prethodnim radovima oko osnivanja tog Saveza naše Udruženje uzima aktivnog učešća držimo da neće biti izlišno ako o tome progovorimo koju reč više radi obaveštenja naših čitalaca.

Kratak istorijat ove ideje bio bi ovaj: Još jula 1928 god. na radnoj skupštini čehoslovačkog učiteljstva, kojoj su pored članova iz ČSR prisustvovali iz Poljske Fr. Hanelt (Bydgoszc) a iz Jugoslavije insp. Ramadanović, R. Hergešić (Zagreb) i V. Mazi (Ljubljana), predložio je naš pretsednik da se osnuje Sveslov. saveza učiteljstva *za gluvoneme.* Predlog je bio jednoglasno usvojen. Skupština je izabrala naročiti odbor pod pretsedništvom g. Bednarika, direktora zavoda za gluvoneme u Plznju, sa zadatkom da izradi nacrt pravila SS.

Odbor je svoj zadatak izvršio i krajem septembra 1928 g. razaslao je g. Bednarik projekat pravila SS svima zainteresovanim državama. Do ostvarenja SS nije došlo. Jedno, zato što mi Jugosloveni nismo imali organizacije, a drugo zato što odnosi između Poljske i Čehoslovačke nisu bili najbolji. Mislimo dabome na odnose političke, ali ti su imali jak upliv i na od-

nose između kolega na istom poslu, između čehoslovačkih i poljskih učiteja za gluvoneme. Bugarska i SSSR nisu onda mogle da dođu u obzir.

Prošle su pune 4 godine i kod nas je uspelo da se stvori jedinstvena organizacija za učiteljstvo defektne dece svih kategorija tj. naše Udruženje (decembra 1932 god. u Zagrebu). Time je kod nas Jugoslovena stvoren preduslov da se može pomišljati na ostvarenje zamisli iz 1928 godine. U pravila našeg Udruženja (član 2) ušla je odredba da Udruženje „može stupati u članstvo Sveslovenskog i Internacionalnog saveza tih Udruženja, ukoliko njihovi zadaci ne bi bili protivni zadacima ovog Udruženja". To je najbolji dokaz da se već pri osnivanju našeg Udruženja pomišljalo na budući SS.

I obe prve godišnje skupštine Udruženja za 1934 (Beograd) i 1935 godinu (Ljubljana) bavile su se ovim pitanjem i jednoglasno zaključile da se preduzme inicijativa za osnivanje SS učiteljstva specijalnih škola i da Udruženje u taj Savez stupi.

Prema tome ideja o osnivanju SS tokom vremena kod nas je Jugoslovena nužnim načinom evoluirala: mesto da obuhvati samo učitelje za gluvoneme Savez treba da obuhvati učitelje specijalnih škola sviju kategorija tj. učiteljstvo gluvonemih, slepih, duševno zaostalih, bogaljastih itd.

Kad je odlučeno da se svečano proslavi 150-godišnjica osnivanja i rada zavoda za gluvoneme u Pragu-Smíchov došlo se na misao da se toj proslavi dade širi, sveslovenski pa i internacionalni karakter i da se u toj prilici osnuje SS. Uvereni smo da se zaista nije mogla naći pogodnija i lepša prilika za to. Jubilej *najstarijeg* zavoda za defektnu decu u čitavom Slovenstvu najlepše će se krunisati baš osnivanjem Sveslovenskog saveza.

Decembra prošle godine bio je u Pragu naš pretsednik, o čemu smo izvestili u sv. 9-10 časopisa za 1935 god. (str. 323-324). Tom prilikom pokrenuto je bilo ponova pitanje osnivanja SS i na svojoj sednici od 15 decembra 1935 god. rešio je „Savez društava učitelja za gluvoneme u RČS" da „druga tačka programa kongresa čsl. učitelja za gluvoneme bude osnivanje SS *učitelja za gluvoneme i slepe.* Glavno predavanje ima brat insp. Ramadanović". Na istoj sednici zamoljeni su, na želju našeg pretsednika, za saradnju u tom cilju direktor Bednarik, insp. Zeman i V. Prinich, sekretar pomenutog Saveza. Njima je stavljeno u zadatak da porade na osnovu ranijih odluka, koje će da se *dopune današnjim potrebama i okolnostima,* na tome da se SS u dane kongresa može da osnuje.

Iz ovoga se vidi da je ideja SS kod braće Čehoslovaka evoluirala samo za korak dalje tj. pored učitelja za gluvoneme trebao bi SS da obuhvati i učiteljstvo za slepe. Tu je, dakle, izvesna razlika između gledišta našeg Udruženja i gledišta čeho-

slovačkih kolega, učitelja za gluvoneme, koji imaju tamo inicijativu za osnivanje SS.

Otkud ova razlika? Odgovor je prost: dokle kod nas postoji jedna jedinstvena organizacija, dotle u Čehoslovačkoj svaka kategorija učiteljstva za defektnu decu ima svoju zasebnu organizaciju. Učiteljstvo za slepe nije imalo uopšte organizacije. Ona je stvorena tek aprila 1935 god. (Vidi „Glas ned." 1935, sv. 4-5, str. 149). Odmah su bili povedeni pregovori da ova nova organizacija dođe u organizacijsku vezu sa „Savezom društava učitelja za gluvoneme", što je već — izgleda — uspešno i završeno. Zato učiteljstvo za gluvoneme u ČSR želi da u SS vidi pored učiteljstva za gluvoneme još i učiteljstvo za slepe.

Šta sada?

Posle povratka našeg pretsednika iz Praga održao je Izvršni odbor Udruženja sednicu 29 januara 1936 g. i na toj sednici podneo je g. Ramadanović opširan referat o svemu što je u vezi s osnivanjem SS-a. Razvila se duga debata i donet je jednoglasan zaključak da se svim ličnostima u ČSR koje imaju inicijativu u pitanju SS kao i svim društvima učitelja za defektnu decu u RČS pošalje opširniji dopis koji će verno izneti gledište našeg Udruženja a u cilju da se otkloni između nas i Čehoslovaka razlika u gledištima, kako je maločas opisasmo. U tim zaključcima izneto je:

a) zašto je nama nemoguće da odobrimo osnivanje SS *samo* za učiteljstvo gluvonemih i slepih.

Ovde je naglašeno da su u našem Udruženju organizovane sve 4 kategorije učiteljstva za defektnu decu koje uopšte kod nas postoje, pa bi bilo nezgodno da SS obuhvati samo 2 kategorije, a druge 2 da ostanu van SS-a. Sem toga jasni su i zaključci obiju prvih skupština. Ali i kad bi se dopustila mogućnost da u SS uđe samo *deo* našeg članstva tj. učitelji gluvonemih i slepih, izbio bi niz teškoća tehničke prirode na pr. u pogledu plaćanja članskog uloga za SS, u pogledu administracije itd.

b) zašto je i za samu ideju bolje da SS obuhvati *svekoliko* učiteljstvo za defektnu decu. Misli li se ozbiljno da SS ne bude samo organizacija na papiru već organizacija sposobna da provodi svoje ciljeve, onda je važno pre svega obezbediti materijalna sredstva. A većinu tih sredstava, ako ne i sve, iznosiće članski doprinosi pojedinih organizacija učlanjenih u SS. Ograničiti SS *samo* na učiteljstvo gluvonemih i slepih značilo bi smanjiti broj članova budućeg Saveza za više nego 100% tj. od 700-800 na svega 287 članova, koliko broje organizacije učiteljstva gluvonemih i slepih u ČSR i Poljskoj (pretpostavljajući da će Poljaci uopšte da pristupe Savezu), računajući ovamo i naše učiteljstvo tih dveju kategorija.

S druge strane nema mesta nikakovim strahovanjima za neodvisnost pojedinih društava. Ako braći čehoslovačkim kole-

gama više odgovara da imadu zasebne organizacije za pojedine kategorije učiteljstva defektne dece, neka im to bude; niko im to ne uskraćuje, pa ni sâm SS, jer on mora pojedinim društvima (svojim članovima) da ostavi punu slobodu i autonomiju u stvarima gde su ona direktno zainteresovana. Po našem shvatanju SS neće biti organizacija staleško-politička, već prvenstveno organizacija koja treba da propaguje saradnju između učiteljstva za def. decu slovenskih zemalja u pogledu stručnog usavršavanja svog članstva.

Zato je Udruženje predložilo da se dosadanja radna osnova proširi tj. da se radi odmah na osnivanju SS učiteljstva za defektnu decu (specijalnih škola) *svih kategorija.*

S više strana iz bratske Čehoslovačke dobili smo već povoljne odgovore i nadamo se da će do kongresa u Pragu moći da se postigne sporazum u svim pravcima i da se osnuje takav SS koji će odgovarati *današnjim potrebama i okolnostima* i koji će da bude sposoban za život i rad.

Nismo tu prvi. Koliki su nas već pretekli u tome pogledu! Počam od sokola, preko lekara pa do vatrogasaca i železničara postoji čitav niz profesionalnih organizacija sveslovenskog karaktera. Neka bi i naš mladi Sveslovenski Savez dostojno stao uz bok svojih starijih drugova kako bi se što potpunije ostvarila *slovenska uzajamnost* u smislu shvatanja velikog T. G. Masaryka, koji je jasno i odlučno naglasio da će ona biti samo onda realno ostvarena, ako se bude manifestovala u pozitivnoj saradnji na polju kulturnom, političkom i ekonomskom!

Prva škola za defektnu decu na Slovenskom Jugu

(ZAVOD ZA GLUVONEME U GORICI, OSNOVAN 1840 GOD.)

Širem krugu naših čitalaca biće po svoj prilici nepoznato da se uskoro navršava punih 100 godina otkako je osnovana prva specijalna škola na Slovenskom Jugu, a to je Zavod za gluvoneme u Gorici, osnovan 1840 godine. Zato smo držali da neće biti bez interesa ako čitaocima „Glasa nedužnih" u najkraćim potezima prikažemo istorijat ovog zavoda, uglavnom prema knjizi *Antona Rudeža,* učitelja na tom zavodu, koja je izišla 1894 god. u Gorici pod naslovom „*Gluhonemi. Zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja*". Ova opširna (XX + 341 str.) knjiga, stručno, pregledno i dokumentovano pisana, može da nam posluži kao lep dokumenat vrednoće, strukovne spreme i idealizma naših starijih drugova. Teško da bi i danas, u slobodnoj i proširenoj domovini, mogli da pomišljamo na sličnu ediciju. Knjiga Rudežova ostaće trajan dokumenat kulturnih stremljenja *slovenske* Gorice. . .

Pisac u svojoj knjizi posvećuje pune 44 strane (90—134) istorijatu „Deželne gluhonemnice za Primorje v Gorici", i mi ćemo pokušati pa prema piščevom izlaganju u najkraćim potezima iznesemo istorijat ove naše najstarije škole za defektnu decu.

Početkom XIX stoleća nismo imali na Slovenskom Jugu niti jedne škole za defektnu decu. Junačka Srbija počela je u to doba tek dugotrajnu, herojsku i žilavu borbu za oslobođenje ispod turskog jarma, u kome su stenjale i Bosna i Hercegovina. Mala Crna Gora nije imala uopšte organizovanog školstva. A oni delovi jugoslovenskog teritorija koji su pripadali Austrougarskoj monarhiji nisu takođe imali ni jedne škole, ni jednog zavoda za defektnu decu. Sva defektna deca iz tih zemalja morala su da idu u zavode austrijske i madžarske, odnosno u italijanske (deca iz Istre, Trsta, Gorice i Gradiške).

Austrijska vlada razaslala je 1836 god. rimokatoličkim konzistorijama na području bivše monarhije delo *Fr. Herm. Czecha*)* „Versinnlichte Denk- und Sprachlehre", da bi se popularisala nastava gluvonemih. Te knjige dobila je i konzistorija u Gorici odlukom br. 16783 od 30 jula 1836.

Goričkoj konzistoriji bio je na čelu u ono vreme knez-nadbiskup *Franjo Ksaver Lušin*, čovek visoke naobrazbe i plemenitog srca, i on je omogućio nastojanjem *Valentina Staniča*, kanonika i glavnog školskog nadzornika, osnivanje zavoda za gluvoneme u Gorici.

Za *Staniča* veli Rudež da je radi svog zauzimanja, radinosti i požrtvovanosti zaslužio ime *osnivača* zavoda za gluvoneme u Gorici. Rođen 12-II-1774 u Bodrežu blizu Kanala (kraj Gorice), završio je škole u Gorici i Salzburgu i kao mlad sveštenik došao 1802 god. u Banjšice sv. Duha, gde je ostao do 1809 godine, kad je premešten u Ročinj, a otud 1819 u Goricu. Još kao sveštenik na selu razvijao je Stanič svestranu delatnost; bio je on neki svestran talenat: odličan katiheta; prijatelj dece s kojom je pevao, gimnasticirao, vodio je u šetnju, učio plivati; cepio je kozice; sam pravio nameštaj za školu; osnovao vlastitu štampariju (knjige je sam pisao, štampao i vezao); bio je pesnik, bavio se voćarstvom itd. itd. Radi svojih zasluga za školstvo bio je imenovan glavnim školskim nadzornikom za Primorje. Kad

---

*) Fr. H. Czech, po imenu i rodu naš slovenski brat Čeh, bio je sveštenik reda pijarista, jedno vreme pretstojnik Terezijanske akademije u Beču i profesor filozofije na tom zavodu. Docnije je napustio to mesto da bi se predao nastavi gluvonemih.

God. 1818 postao je kateheta na zavodu za gluvoneme u Beču i tamo neumorno radio do svoje smrti 1841 god. Spomenuto svoje delo napisao je u cilju da svi gluvonemi dobiju potrebno obrazovanje. Video je da zavoda nema dosta pa je napisao to delo da bi u njemu dao sva potrebna uputstva sveštenstvu i učiteljstvu i sklonio ga da uz svoje učenike poučava i gluvonemu decu. Indirektan plod tog dela bilo je osnivanje mnogih zavoda za gluvoneme, pa i našeg u Gorici. Nije li i to značajno, da je povod za osnivanje prve jugoslovenske specijalne škole dao brat Sloven — Čeh?

mu je došla u ruke spomenuta Czechova knjiga zainteresovao se i za gluvoneme i slepe (Rudež veli, da do osnivanja zavoda za slepe nije došlo jer ih je u Gorici bilo vrlo malo; neke su slali u Padovu, a druge u Graz). On je video da je neposredno dejstvo Czechove knjige bilo vrlo slabo: sveštenstvo se preplašilo „hieroglifa" na str. 40 i 42, ti znakovi činili su mu se preteški i zato je ono vratilo konzistoriji knjige a da ih nije ozbiljno ni pročitalo.

Međutim u Gorici i njenoj najbližoj okolini bila su 2 učitelja narodnih škola, koji su bez svakih nastavnih sredstava i nezavisno jedan od drugoga podučavali i gluvoneme i to s puno uspeha. To bejahu: *Anton Pagon* (r. 12-V-1790 u Solkanu, umro 21-X-1869 u Gorici), učitelj u Gorici, i *Anton Toman* (r. 2-III-1802 u Vipavi, umro 24 IV-1885 u Gorici), učitelj u Kanalu [4 časa od Gorice, uz Soču] a docnije, od 1849 u Gorici. Krajem 1836/37 škol. god. priredio je Stanič s Pagonom javan ispit njegovih gluvonemih učenika pred mnogo odličnih gostiju. Uspeh je bio odličan i led probijen: 21 maja razašalje nadbisk. konzistorija štampanu okružnicu u kojoj su se pobijale neke predrasude u pogledu nastave gluvonemih i stavljalo sveštenstvu u dužnost da se stara i o obrazovanju gluvonemih. Sledeće, 1838 godine priredio je Stanič ponova javan ispit sa 3 gluvonema učenika Tomanova, opet sa sjajnim rezultatom: 1-VIII-1839 sledila je druga okružnica konzistorije, gde se hvali rad Pagonov i Tomanov i apeluje na narod Primorja da pomogne prilozima rad na zbrinjavanju i obrazovanju gluvonemih (i slepih).

Odziv je bio lep: sabran je kapital od 2250 zlatnih forinti, a za naredne 3 godine osigurana godišnja pomoć od 1150 for., pa je konzistorija trećom okružnicom (od 7 marta 1840) pozvala sve darodavce na sednicu za 22-IV-1840 da se tamo odredi u šta i kako će se investirati skupljeni novac, i da se izabere odbor koji će o svemu da se stara. Ovo je i Pokrajinska vlada odobrila odlukom br. 8415 od 8-IV-1840 i prepustila voćstvo čitave akcije goričkoj konzistoriji. Sve tri okružnice potpisao je osim kneza-nadbiskupa i Stanič. Rudež misli obzirom na stil tih okružnica da je Stanič i njihov autor. Sem toga Stanič je pored nadbiskupa i materijalno najizdašnije pomagao novi zavod (godišnje 50 zl. for. pored 500 zl. for. osnivačkog kapitala) a posvećivao mu je, kako ćemo videti, sve do svoje smrti veliku brigu pa je zaslužio naslov „osnivača i dobrotvora" zavoda.

Na sednici izabran je odbor u koji su ušle prve ličnosti Gorice i zaključeno je da se otvori zavod. U oktobru 1840 iznajmljen je deo kuće u ulici Sv. Klare i tamo 10 novembra iste godine otvoren zavod sa 5 internista i 8 eksternista. Otvaranje je bilo sa svečanom misom koju je celebrirao sâm knez-nadbiskup. Upravu zavoda preuzeo je besplatno *Janez Budal* (r. 4-IX-1807, umro 2-VIII-1878), profesor katehetike i pedagogike na centralnom semeništu (bogosloviji) u Gorici, a prvi učitelj beše

Ivan Winkler. Pored osnovnoškolskih predmeta i materinjeg jezika (slovenski, italijanski) učili su dečaci zanate, a devojčice šivenje i domaćinstvo. Školovanje je trajalo 6—8 godina, ispiti su bili javni. Metoda beše mimička, ali se učio i glasni govor. Broj đaka se neprestano povećavao tako da ih je 1844 god. bilo već 36 (22 m., 14 ž.). Darovima pojedinaca i ustanova povećavala su se sredstva zavoda, tako da je krajem 1842 g. pokazivao god. račun već saldo od 5187 zl. for. 48 krajcara. Car Ferdinand I (V) odobrio je 1-II-1842 god. da se zavodu daje godišnja pomoć od 2150 zl. for. iz raznih državnih fondova, a sam je dao 500 zlatnih forinti. Tako je opstanak zavoda bio osiguran.

U novembru 1843 preuzeo je upravu zavoda *Dr Jakov Della Bonna*, profesor bogoslovlja i docniji biskup u Tridentu, i ostao sve do 1846 god. na tom položaju. Za njegove uprave dobio je zavod *vlastitu svoju zgradu* i time počinje

II PERIOD U RAZVOJU ZAVODA (1845—1864)

Prostorije u iznajmljenoj kući postale su pretesne, broj učenika sve više je rastao, pa kako se fond za gluhonemnicu povećao, a osigurana mu beše stalna pomoć od države, počelo se misliti da se za zavod sagradi ili kupi vlastita zgrada. Ovo je bilo aktuelno tim više, što je $1/4$ godišnjeg prihoda odlazila na kiriju za zgradu. Upravo u tome vreme bila je na prodaju kuća sestara grofica Thurn-Hoffer i Valsassina i odbor je kupi 1845 god. za 15000 zl. for. Isplativši u gotovu 3000 zl. for. (ostatak se imao otplaćivati u fiksiranim ratama) useli se zavod u tu kuću, koja se za potrebe zavoda adaptovala. Tek 1872 g. dobila je ta zgrada drugi sprat, a u njoj se i danas nalazi zavod.

Iza Dr Della Bonna preuzme 1846 god. upravu sam Stanič, ali već u proleće 1847 god. umre jer se teško nahladio kad se opravljala zgrada. U oporuci ostavi zavodu 1000 zl. for. Inače je Stanič bio duša zavoda. Sa štićenicima je pravio češće izlete. Najznatniji je „hodočašće na Sv. Goru nad Goricom“ što je on i opisao (nemački) u dužem opisu. Pored izleta u prirodu, koju je Stanič neobično voleo (sâm veli u tom opisu da se 21-IX-1808 god. ispeo na vrh Triglava i da ga je *prvi* merio barometrom), starao se za gimnastiku, igre itd. ukratko za fizičku kulturu učenika. Treba uočiti što to znači, kad se uzmu u obzir sve one predrasude o gimnastici koje su onda vladale u pedagoškom svetu.

Po smrti Staničevoj preuze upravu po drugi puta *Janez Budal* (sada: od 1847—1856). Od 1851 god. dobivao je 500 zl. for. godišnje plate. On je isplatio dug za zgradu. Priredio je dve tombole: prva (1849) je donela 1666 zl. for. 40 kr., druga (1853) donese 14321 zl. for. 3 kr. Tu se pokazao Budal kao odličan gospodar i čovek pun inicijative. Dug je bio isplaćen, preostalo je dosta novaca i za uređenje zavoda. Sem toga umeo je Budal da pridobije mnoge dobrotvore, stalne i povremene, tako da je

celokupno imanje zavoda u novcu i hartijama od vrednosti krajem 1856 god. iznosilo 57.800 zl. forinti. Godišnji prihod od te sume iznašao je 3500 zl. forinti, ali je i broj štićenika porastao, tako da ih je 1856 god. bilo več 78. Po smrti Budalovoj preuzeo je upravu zavoda *Andrej Pavletič* (rođ. 10-XII-1821 u St. Andrežu, umro 2-VIII-1886 u Gorici), koji je upravljao zavodom punih 30 godina, tj. od 1856 g. sve do svoje smrti. On je preuzeo zavod u dobrim okolnostima, ali ubrzo se pokazalo kako je „charitas" nesigurna stvar. Došli su ratovi (u Italiji 1859 i 1866), skupoća, bolesti itd. Dobrotvori su počeli da izostaju, pomoć je postajala manja a potrebe sve veće, pa je već izgledalo da je zavodu — kraj. Ali Pavletič nije bio samo odličan pedagog, kako ćemo docnije videti, već i dobar organizator — ekonom. Uvideo je potrebu da zavod postane državni i to mu je uspelo. Tako je 1846 god. gorički zemaljski sabor preuzeo goričku gluhonemnicu među zemaljske ustanove i time nastaje

III PERIOD: ZAVOD JE PREŠAO U DRŽAVNE (ZEMALJSKE) RUKE

Time je konačno bila obezbeđena njegova egzistencija i Pavletič se mogao posvetiti, rešen materijalnih briga, unutarnjoj i pedagoškoj organizaciji zavoda.

Ali o tome docnije. Moramo se za časak vratiti u razdoblje 1845—1864 tj. u eru Budalovu, da vidimo školske prilike u to doba.

Gluhonemi oba pola poučavali su se u 4 razreda u slovenskom i italijanskom jeziku. Školovanje je trajalo 6—8 godina.

Metoda je bila Czechova tj. *znakovna*, a predavalo se gradivo osnovne škole naročito probrano prema potrebama gluvonemih i podešeno njihovim sposobnostima. Samo neki bolji đaci učili su i artikulisani govor. Primala su se deca oba pola koja su navršila 7, a nisu prešla 12 godina. Pored školskih predmeta učili su se i razni zanati (1856 god. bilo 30 izučenih gluvonemih zanatlija koji su zarađivali: 5 krojača, 7 obućara, 6 stolara, 4 bravara, 2 bačvara, 1 štampar, 1 kamenorezac, 1 moler, 1 zlatar, 1 limar i 1 pokrivač krovova), a devojčice su učile domaćinstvo i ženski ručni rad. Škola je trajala svaki dan, sem četvrtka, po 7 časova: 5 časova predavanja i 2 časa ponavljanja. Četvrtkom od 8-11 časova bio je nedeljni ispit kojemu su prisustvovali i đaci bogoslovije i učiteljske škole. Nedeljom i praznikom se tumačila hrišćanska nauka i evanđelje i držali časovi crtanja za odrasle gluvoneme. Na šetnju se išlo dvaputa sedmično.

Po dva časa na sedmicu držala su se predavanja o nastavi gluvonemih.

Na kraju svake škol. godine bio je javni ispit. Tu su bili izloženi pismeni radovi, crtarije, ženski ručni radovi i izrađevine odraslih gluvonemih. Vredni učenici bili su nagrađivani a objavljivao se tom prilikom i završni godišnji račun zavoda.

O ekonomiji zavoda ostavio je dragocenih i zanimivih podataka ravnatelj Budal, a nalazimo dosta tih podataka i u cit. Rudežovoj knjizi.

Prvi učitelji u zavodu behu isključivo sveštenici, a od svetovnih poznati nam već *A. Toman* i *A. Pagon* te *Alojzij Budin.* Prvi učitelj dobijao je 360 zl. for. god. plate a imao je 26 časova nedeljno, drugi učitelj 300 zl. for. za isto toliko časova. Pomoćnik je imao 200 for. a učitelj crtanja 80 for. godišnje nagrade.

Spomenuti moramo da je u zavodu besplatno lečio decu *Dr Jožef Prokop* od prvog početka tj. od 1840 god. pa sve do svoje smrti (19-VII-1861). Posle njega preuzeo je tu dužnost Dr *Jakob Gentilli*, i to do 1871 god. besplatno a docnije uz god. nagradu od 100 odn. 150 for. sve do 1890 god. dok nije penzionisan.

Spomenusmo već kako je ravnatelj Pavletič posvetio naročitu brigu unutrašnjoj organizaciji zavoda. Pre svega odredio je šta i kako se ima učiti u oba razreda slovenskoga i italijanskog odelenja i prema tome podelio službe. Dao je zavodu statut, kućni red i organizacijsku uredbu.

Proveo je reforme u vaspitanju ženske dece. Naime, do 1858 god. vodila je čitavo žensko odelenje samo 1 učiteljica. Ona je vodila kuhinju, ekonomiju, vršila nadzor nad ženskom decom i učila ih domaćinstvu i ručnom radu. Pavletič je uvideo da je to odviše za jednu osobu. Zato je dozvolom nadbiskupskog ordinarijata zamolio Generalat školskih sestara u Münchenu da mu pošalje dve sestre, od kojih bi jedna vodila ekonomiju i bila nastavnica iz domaćinstva, a druga preuzela nastavu ženskog ručnog rada, a obe naizmence vršile nadzor nad napretkom ženske dece u školi i nad njihovim moralnim razvojem.

Već 1-XI-1857 god. došle su 3 školske sestre, a u januaru 1858 g. i četvrta, pa je zavod dobio tako dve redovne učiteljice, i žensko odelenje zavoda bilo je otad potpuno zasebna porodica kojom je, po savetima Pavletičevim, upravljala sestra pretstojnica. I škola, i domaćinstvo, i ručni radovi — sve je to napredovalo.

Docnije kad je zavod prešao u zemaljske ruke došlo je do nesuglasica između Zemaljskog odbora i Generalata u Münchenu, naročito u pitanju izdržavanja dece, pa su školske sestre u novembru 1868 g. napustile zavod, da bi se opet posle izvesnog vremena a po postignutom sporazumu vratile. Ipak to duplo gospodarstvo (sestre su vodile brigu samo za žensko odelenje, a za muško odelenje morao je to da radi sâm Pavletič) nije moglo da se održi. Sam Pavletič veli „Kaker stoje zdaj stvari, tako ne more dalje iti. Ravnatelj se ne more in ne sme pečati z obskrbniškimi podrobnostimi, sicer mora zanemarjati druge, veliko važniše svoje naloge“. Zbog toga, a i zbog zavedene *koedukacije* (zbog čega je Pavletič onda imao mnogo neprilika,

ali je ipak pobedio) napustile su školske sestre 13-IX-1884 g. definitivno zavod.

Da bi dobio ubuduće svetovne učiteljice održao je Pavletič 1881—1885 god. pripravni tečaj za nastavu gluvonemih po oralnoj metodi. Tečaj je posećivalo 14 učiteljica narodnih škola. Od tih su po završetku tečaja bile imenovane u zavodu: *Matilda Berlot, Tereza Sommariva* i *Jožefa Stepansig.*

Sad su postojala 3 slovenska i 3 italijanska razreda, poslove u kući i kuhinji preuzela je zasebna domaćica, a upravniku zavoda ostala je administrativno-ekonomska uprava i uprava škole.

U školi je početkom 1884/85 škol. godine uvedena *govorna metoda* a odbačena mimika.

Pavletič je naročitu brigu posvetio zemljoradnji. u čemu je bio pravi stručnjak. Učio je gluvoneme zemljoradnji, voćarstvu, pčelarstvu itd. — sve to u sopstvenom velikom vrtu zavoda. Krasni nasadi u tom vrtu, lep voćnjak, uređeno pčelarstvo, cvećarstvo — sve su to dela Pavletičeva.

Da ne bi gluvonemi šegrti morali ići na rad u varoš pojedinim majstorima, pobrinuo se Pavletić za to da majstori dolaze u zavod, gde su se posteno otvorile radionice.

Pavletić je napisao za sva 3 razreda udžbenike na italijanskom. Nje je preveo na slovenački *Mons. Štef. Kocjančič,* profesor bogoslovlja. Pisani su po Hillovoj metodi.

. . . Time završava Rudežova knjiga.

Docnije se zavod u Gorici sve lepše i lepše razvijao, dok nije došao rat, italijanska okupacija i tuđi režim. Svi Slovenci učitelji sa zavoda prebegoše u Jugoslaviju (danas rade u Ljubljani). Prema podacima koje smo dobili od gdč. Matilde Podkrajškove, koja je nekad i sama bila u Gorici, danas ima zavod 8 razreda i 1 razred za nedovoljno razvijene (zaostale) gluvoneme. Nastava se izvodi isključivo na italinskom jeziku. Sem direktora *Ugo Portelli,* koji nema odeljenja, sastoji se učiteljski zbor iz 9 lica i to 5 učiteljica i 4 učitelja. Poslednji slovenački učitelj g. *Reščič* penzionisan je, ali i dalje radi kao kateheta i učitelj. Sada se zida nova zgrada.

Kad se bude pisala istorija jugoslovenskog specijalnog školstva neće se smeti zaboraviti ni na ovaj naš prvi zavod za defektnu decu i njegova tri prva upravnika: Staniča, Budala i Pavletiča.

F. M.: DIE ERSTE SONDERSCHULE AM SLAVISCHEN SÜDEN

Der Autor wiedergibt die kurzgefasste Geschichte der Gründung und Entwicklung der ersten jugoslavischen Sonderschule, d. h. der Taubstummenanstalt in Gorica (Görz), die im J. 1840 gegründet wurde Alle Angaben sind im wesentlichen dem Buche des Taubstummenlehrers in Gorica A n t o n R u d e ž „Gluhonemi Zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja“ (Die Taubstummen. Die Geschichte und die heutige Methode ihrer Bildung), das i. J. 1894 in Gorica erschienen ist (XX -- 341 S.), entnommen.

Bibliografija

A) DOMAĆA:

Проф. ДРАГОЉУБ БРАНКОВИЋ: ПСИХОЛОГИЈА У „ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ“. Страна 52. Издање Геце Кона Београд 1936 год , цена Дин. —?

Најлепша и највреднија творевина српске књижевности, Његошев „Горски вијенац“, проучавана је досад са разних гледишта. Јован Скерлић, Павле Поповић, Милан Решетар и многи други књижевници просуђивали су уметничку вредност овог дела, Бранислав Петронијевић је разматрао философију, а Николај Велимировић религију у „Горском вијенцу“. Нису изостала ни друга проучавања са других гледишта. Нарочито је довољно подвучена његова национална и етичка вредност. Једну пак грану науке, психологију у овом делу, губили су досад испитивачи из вида, или су је само површно и недовољно додиривали.

Међутим уколико једно књижевно дело буде више у себи садржавало психолошких истина, уколико се више буде опирало на психологију, утолико ће више добијати у својој правој и трајној вредности. Другим речима писац неког књижевног дела мора своје јунаке што јаче психолошки осветлити, мора што дубље продрети у психологију, ако жели да му дело припадне и остане у домену књижевности.

Проф. Бранковић се подухватио једног захвалног задатка, да „Горски вијенац“ испита у овом правцу. Који и какви су његови резултати? Да ли „Горски вијенац“ са својом психологијом изостаје иза његове етичке, философске, националне и уметничке вредности? Да ли је Његош-психолог мањи од Његоша-уметника и философа.

Проф. Бранковић полазећи с гледишта савремене научне психологије анализира у „Горском вијенцу“ поједине душевне појаве: емоције, вољна поступања, карактерологију, пажњу, психофизичку енергију, инстинкте, сексуалност и др. Његови закључци су врло интересантни, јер нам открива Његоша као великог психолога, чије се познавање ових душевних појава потпуно поклапа са савременим резултатима научне психологије. У времену, када је философска психологија једва нешто наслућивала и била далеко од позитивних и егзактних психолошких чињеница, Његошев геније интуитивно улази у суштину емоција, воље, карактера, сексуалности. Проф. Бранковић цитира поједине стихове из „Горског вијенца“ и очигледно и јасно показује Његошеве психолошке назоре у сагласности са психолошким законима.

Писац нам је у овом свом спису открио једну нову вредност нашег највећег културног дела, „Горског вијенца“. Он нам је употпунио Његошев геније психолошком вредношћу,

открио га као великог познаваоца људске душе. Тиме је проф. Бранковић допринео, да се још више истакне и подвуче ово класично и ненадмашно дело наше књижевности и уједно свестраност Његошеве генијалности. М. В. Матић

B) STRANA:

Dr ERNST DÜRING: GRUNDLAGEN UND GRUNDSÄTZE DER HEILPÄDAGOGIK, Založba Rotapfel, Zürich—München u. Leipzig, 1925, 345 strani. Osnovo knjige tvorijo autorjeva predavanja o zdravstveni pedagogiki na filozofski fakulteti frankfurtske univerze. Snov je obdelana predvsem z zdravniškega vidika in obravnava etiologijo, patologijo in terapijo slaboumja v širšem smislu besede. Izredno bogata vsebina ter spreten, življenski način podajanja vežeta čitalca, da knjigo z zanimanjem preštudira. Ne samo za pedagoga, temveč tudi za lajika so posebno poučna poglavja o pomenu dispozicije in miljeja za razvoj vsakega posameznika, a posebno za duševno defektnega. Posebno poglavje posveča, med drugim, dedni obremenjenosti ter vzrokom slaboumja, kjer omenja tudi „socialno odrejeno slaboumje". Posebej obravnava vse, kar se navadno zajame v pojem „slaboumje", ter nevroze. Zanimiva je njegova sodba o inteligenčnih preiskušnjah na podlagi tako zvanih „testov", ki jih zavrača kot popolnoma nesprejemljive za pravilno presojo inteligenčnega stanja slabonadarjenih otrok.

V poglavjih o vzgoji se dotakne tudi psihoanalize in individualne psihologije ter njuno vrednost v vzgojnem pogledu kaj nespetno pobija, uporabljajoč kot poglaviten argument proti njima omalovaževanje, četudi mora priznati Freudovo zaslugo za spoznanje pomena „podzavesti".

V vzgojnem pogledu daje prednost družinski vzgoji ter zavodovo vzgojo kaj kritično motri.

Zanimivo in poučno je poglavje o mladinskem sodstvu in o seksualni vzgoji. Angela Vode

Dr HEINRICH HANSELMANN, EINFÜHRUNG IN DIE HEILPÄDAGOGIK, Založba Rotapfel, Zürich u. Leipzig, 1933, 584 strani ter 24 slik.

Podnaslov knjige označuje njen namen: „praktični del, za starše, učitelje, voditelje zavodov, delavce na polju mladinskega skrbstva, sodnike in zdravnike". Knjiga predstavlja, izvzemši enciklopedijo zdravstvene pedagogike, prvi poskus, zajeti celotni kompleks problemov, ki spadajo v področje zdravstvene pedagogike na znanstveni podlagi kot rezultat dolgoletnega, mnogostranskega praktičnega dela na tem težavnem polju. Pred Düringom, čegar učenec je bil Hanselmann, ga odlikuje izredna jasnost razdelitve ter znanstvena, a jasna utemeljitev sodb in trditev.

Knjiga obsega sledeča poglavja, ki so obdelana precizno kot v malokateri knjigi: Manjnadarjenost (slabomiselnost). Slabo-

umje. Govorne motnje. Težko vzgojljivi z neuropatično konstitucijo in težko vzgojljivi s psihopatično konstitucijo ter oni, z nepravo okolico. Ravnanje s težko vzgojljivimi otroci.

V zadnjem poglavju se ozira na vse stare in nove smeri ter tudi on obravnava psihoanalizo in individualno psihologijo, ter kritično razpravlja o njunem pomenu za vse vzgojstvo, a zlasti poslednji priznava vzgojno vrednost tudi v območju zdravstvene pedagogike. Saj pomenja individualna psihologija boj proti pedagoškemu pesimizmu, ki se je porodil iz premočnega povdarjanja pomena dednosti.

Knjiga v resnici obogati tudi onega, ki ni novinec v delu na polju zdravstvene pedagogike, zato bi jo morale imeti vse knjižnice, a tudi vsak posameznik ki ima opravka z defektnim otroci. (Cena je pribl. 200 Din.). Angela Vode

VACLAV PRIHODA uz saradnju J. Trajera, M. Dismana i M. Kühnelove: PRAXE ŠKOLSKÉHO MERENI (Praksa školskog merenja. Testovanje u narodnoj školi). Izdalo „Dedictví Komenského“ u Pragu, 1936. Strana 332. Cena 50,30.— Kč.

Kod nas se u široj pedagoškoj javnosti relativno malo zna o tzv. didaktičkim (nastavnim) testovima, koji se ne smeju zamenjivati ili identifikovati s psihološkim testovima. O njima je kod nas — koliko je nama poznato — vrlo malo pisano, a ni praktički nije ništa rađeno. U tome pogledu zaostajemo mnogo za Čehoslovačkom. Tamo je po tome pitanju urađeno mnogo najviše zaslugom Dr Príhode, koji je još pre 5 godina izdao delo „Teorija školskog merenja“ kao I deo šire zasnovanog dela „Pedotehnika“. Sad je agilno učiteljsko izdavačko preduzeće „Dedictví Komenského“ izdalo gornju knjigu kao drugi, praktički deo „Pedotehnike“. Razmak od 5 godina objašnjava se time što je autor u ovome praktičnom delu hteo čitaocima da pruži primere „domaćih“ testova za pojedine predmete tj. testova koji će biti izrađeni prema čehoslovačkim prilikama i potrebama te prokušani i standartizovani na osnovu opsežnih radova. Za tih 5 godina svršen je velik deo tog posla, uglavnom na pokusnim (oglednim) školama odn. na reformnim školama što ih je organizovala Reformna komisija pri Školi visokih pedagoških studija u Pragu.

Pregled tog rada daje autor u II odeljku knjige, redom za: nastavni jezik, račun, zavičajnu nastavu i realije. U III odeljku raspravlja on o obradi rezultata dobijenih testovanjem, dok je u I odeljku raspravio o metodskim osnovama testovanja (vrste testova, njihov značaj i funkcija u školi, uputstva za sastavljanje novih testova i za rad s njima). Dok je pisac u II odeljku utvrdio da je većina „domaćih“ testova prikladna, uglavnom, da bude jedan od kriterija za objektivno ocenjivanje đaka, dotle u IV odeljku prikazuje kritički diagnostičku vrednost nastavnih testova.

Drugu polovinu knjige zauzima osnovna pedagoška statistika. Tu je pregledno i sistematski izneta statistička tehnika, ukoliko je ona potrebna u praktičnom radu. Ovaj deo može odlično da posluži i studentima eksperimentalne psihologije.

Na kraju je pregled formula, registar autora i pojmova, te literatura (engleska, francuska, nemačka, poljska i čehoslovačka). Delo je tehnički sjajno opremljeno i čini svaku čast izdavaču. Preporučujemo ga naprednim školskim radnicima, a trebali bi da ga prouče i principijelni protivnici (naročito oni „a priori“!) svih „novotarija“, jer autor nigde nije jednostrani apostol već uvek oprezan i objektivan naučnik. Za protivnike biće od naročitog značaja „Uvod“, gde autor filozofski raspravlja o odnosu kvantiteta i kvaliteta u vaspitanju (pedagogici).

*

Isto izdavačko preduzeće izdalo je odn. sprema da u najskorije vreme izda još neka važna dela s područja pedagogike odn. literature za mladež.

Tako istaknuti ruski učitelj u elementarci (početnom razredu) *F. N. Novožilov* u svome delu *„Razvoj metoda čitanja u carskoj Rusiji i SSSR“* iznosi mnogo značajnog materijala o metodi početnog čitanja u carskoj Rusiji i upoređuje te metode s metodama sovjetskih škola. Čehoslovački učiteljski i pedagoški radnik *M. Skorepa* u svojoj knjizi *„Ideologija učiteljskog poziva“* raspravlja o učiteljskom pozivu s današnjih gledišta. Delo je značajno i zbog toga, što se danas s izvesnih strana jednostrano i pristrasno pokušava da oceni značaj i važnost učiteljskog poziva. *Ant. Kurš*, poznati radnik na polju dečjih pozorišta u ČSR koji je proboravio nekoliko godina u Moskvi kao saradnik režisera dečjeg pozorišta Trajceva, sabrao je svoja iskustva u knjizi *„Dečje pozorište u SSSR i kod nas“*.

Od knjiga za mladež izdaje „Dedictví Komenského“ dve knjige: *Josef Trojan: Halo, poslednje vesti!* (detektivski roman za mladež) i *Rudolf Nekola: Ostrvo Velikog mira* (češki Guliver i njegove pustolovine).

O svim tim izdanjima donećemo opširnije prikaze.

„PSYCHOLOGIE“ (Психологија), часопис за теорijску и примењену психологију. Уређује Др *Михајло Ростохар*, професор Масариковог универзитета у Брну, с редакцијским одбором. Излази квартално у свескама од по 3 табака. Цена 20 чешких круна годишње. Администрација: Brno — Na rejdišti 2 (ČSR).

У Чехословачкој није до сада било часописа искључиво за теоријску и примењену психологију, као што ни ми немамо ниједног психолошког часописа откако су после једногодишњег излажења 1925/26 престали излазити „Прилози за психологију детета“. Свакако да су се и у Чехословачкој,

као и код нас, јавиле незгоде услед тога: сви они који се активно баве психолошком науком нису имали свог правог форума већ су за своје чланке морали да траже гостопримство педагошких и осталих научних ревија. Услед тога с једне стране растуреност психолошких радова по мноштву других часописа и све тешкоће за појединца који би хтео да прати психолошку периодичку литературу, а с друге стране — многи су чланци, нарочито они посве теоријске природе, тешко налазили места у часописима који нису били посвећени чистој психологији.

Све ово па чињеница да психологија није значајна само за поједине науке и практичан живот (психотехника у вези с професионалном оријентацијом) већ нарочито и за *васпитање* узроком је да су Удружене педагошке корпорације у Брну (Друштво за испитивање детета, Друштво педаг. музеја, Чешко педаг. друштво и Педагошки центар) прошле године, 1935, почеле да издају овај часопис.

У првој години изашла су два двоброја са 182 стране великог формата и 8 страна засебног прилога „Весник“ те много слика, табела и диаграма.

У првој свесци је на првоме месту уводни чланак редакције. Доцент Др *Кратина* пише о тоталистичком гледишту у психологији мишљења и воље. Др *Хмеларж* саопштава свој опширни оригиналан рад о развоју трајања активне оптичке пажње код деце од 6—11 година. После управо узорно обрађеног научног (експериментално-психолошког) дела налазе се и практички педагошки закључци. Свршетак рада је у свесци 3-4. У своме раду „Принос психологији религиозног живота наших ђака“ износи *Др Ухер* резутате анкете, што је он у своје време провео код средњошколске омладине, уколико се односе на религију. Закључци као и резултати су врло занимљиви и поучни. *Роберт Конечњи* у чланку „Психологија литературе — или литерарна мистика“ подвргава критици дело Ј. В. Седлака „O díle básnickém“, а *Емил Пејховски* даје преглед проблема психологије младости (адолесценције).

У другој свесци уредник Др *Ростохар* пише о „структури у душевном животу“; Др. *Јан Ухер* износи у чланку „Дневник у животу ђака“ обрађене одговоре из анкете, чији је део био објављен у првој свесци, уколико се односе на проблем дневника код омладине. Др. *Вањек* даје у чланку „Дечје мишљење“ преглед најважнијих одлика дечјег мишљења (комплексност, синкретизам, антропоморфизам итд.) а *Цтибор Соневенд* расправља о „психолошким претпоставкама позоришта за децу“.

У рубрици „Реферати и рецензије“ налазе се оцене и прикази психолошких дела и ревија. Много пажње посвећено је југословенским ауторима. Сем тога неколико краћих радова,

некролог Георгу Е. Милеру и библиографија чехословачких, немачких и енглеских психолошких дела за 1934—35 годину.

Како се види, садржина часописа је обилна и разнолика па може у пуној мери да заинтересује не само психолога -научника већ и сваког васпитача. Ми часопис најтоплије препоручујемо, а нашој младој психолошкој науци желимо да и она што пре добије свој нарочити орган. Можда би с мало добре воље, идеализма и пожрвовања ипак ишло?

„VESTNIK PEDAGOGICKY“ (Prag). Izdaje „Státní nakladatelství“ u Pragu. Urednici: Sv. Dyk, Dr. J. Keprta i Dr. C. Stejskal. Izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata 28 čeških kruna. Administracija: Praha II, Ostrovní 24.

Među čehoslovačkim pedagoškim časopisima vrlo ugledno i značajno mesto zauzima ovaj „Pedagoški vesnik“ što ga izdaje čehoslovačko Ministar. prosvete. Svaka sveska (4 štampana tabaka velikog formata) donosi obilje dragocenog materijala. Na prvome su mestu članci o aktuelnim pedagoškim i školskim problemima, i to za sve vrste škola, uglavnom ukoliko se tiče Čehoslovačke. Kao autore tu srećemo mnoga poznata imena.

Ali naročitu odliku časopisa vidimo u sledećim rubrikama „Školska organizacija i reforma“ — „Didaktika, nastavna sredstva i uređenje škola“ — „Naučno ispitivanje mladeži, socijalno i zdravstveno staranje za mladež“. Ovde ima materijala od upravo neocenjive važnosti za svakog pedagoškog radnika, bilo u obliku originalnih rasprava, bilo u vidu kratkih izveštaja (referata) prema domaćim i stranim pedagoškim časopisima. Nema takoreći značajnije novine u pedagoškom svetu, čehoslovačkom i stranom, koja ovde ne bi bila zabeležena. U tome pogledu je časopis upravo neocenjiva riznica informacija.

Vrlo brižljivo uređivane su rubrike „Literatura“ i „Vesti“.

Poslednje dve stalne rubrike „Bibliografija članaka u domaćim časopisima“ i „Pedagoška *Čechoslovenica* iz stranih časopisa“ jesu druga naročita oblika ovog izvrsnog časopisa. U prvoj od njih jeste uvek potpuna bibliografija članaka svih čehoslovačkih pedagoških časopisa za prošli mesec sređena prema pojedinim geslima (Schlagwort) na pr. Školska higijena — Telesno vaspitanje — Moralno vaspitanje — Disciplina — Vaspitanje defektne dece — Učiteljsko obrazovanje — Nastavna sredstva itd. itd., a u drugoj rubrici je pregled svega što se na strani piše o čehoslovačkom školskom životu i pedagoškom kretanju.

Od februara o. g. dodate su na kraju svake sveske kratke „Vesti o vaspitnom pokretu i školskom zakonodavstvu u ČSR.“ na francuskom jeziku.

Uvažimo li sve ovo, a prolistamo li barem jednu svesku, videćemo koliko je tu posla uloženo, ali ćemo u isto vreme priznati — ma i nehotice — potrebu i želju da i mi Jugosloveni što pre dobijemo nešto slično. Zar ne bi naše Ministarstvo pro-

svete moglo ovakvim jednim preduzećem, koje bi se moralo poveriti sposobnim ljudima oduševljenim za stvar, stvoriti pedagoški časopis koji bi pretstavljao sintezu naših napora i stremljenja u pedagogici i izgradnji našeg školstva? To bi bio jedan pozitivan zadatak baš Reformnog otseka, što ga propagoju i predlažu mnogi naši pedagoški pisci u svojim člancima o reorganizaciji Min. prosvete. Po našemu mišljenju takav časopis ne bi konkurisao nijednom od pedagoških listova koje već imamo (a imamo ih relativno malo prema drugim narodima, da uzmemo na pr. samo susedne Bugare), već bi im bio samo nužna dopuna i veza. Možda će ipak doći vreme da to ne bude samo „pia sapientia"?

Pregled štampe

A) DOMAĆA

„ПОЛИТИКА" (Београд) у броју од 16 децембра 1935 год. доноси допис из Сарајева под насловом „Довршавање дома малолетника у Сарајеву". У допису се вели да ће се ускоро, изгледа, моћи завршити велика зграда одређена за Дом малолетника у Сарајеву с чијом се изградњом отпочело још 1929 године. Из слике се види да је централна зграда Дома, пространа и велика двоспратница, извана потпуно завршена. Недостаје још унутрашње уређење, намештај и инвентар, споредне зграде (перионица, кухиња, господарске зграде, станови за службеннке итд.) са намештајем и уређењем. Информисали смо се на надлежном месту (у Мин. правде), али нам је речено да ове године нису, нажалост, одобрена никаква средства у буџету за довршавање овог преко потребног дома. Иако је сума, која је потребна да би завод могао нормално да прорадн, позамашна, ипак би се морало наћи пута и начина да се она обезбеди и да се тај Дом оспособи за рад. Немамо, истина, тачнијих статистичких података, али знамо и верујемо да у нашој држави има приличан број малолетника који су од стране судова за младеж пресуђени на васпитање, а не може се на њих та мера да примени јер нема места у заводима који данас код нас постоје и раде. Тако да ова модерна одредба нашег кривичног законодавства остаје у извесном броју случајева само на хартији тј. илузорна.

„НАРОДНИ ПОДМЛАДАК" (Београд) св. 1-2 годишта II (јануар-април 1936) јачине 7 штампаних табака има овај садржај:

Izveštaj o I kongresu Jug unije za zaštitu dece -- Javna i porodična zaštita dece u pretškolsko doba (Dr M. Ambrožič) -- Смештавање деце у породице (М. Атанацковић) -- Дечје колоније у дунавској бановини (Др Ђ. Јовановић) -- Рад града Београда на заштити деце у туђим породицама (Др Марија Гајић) -- Rad drž. dečjeg dispanzera u Zagrebu na kolonizaciji male djece i odojčadi (Dr Mica Trbojević).

Резолуција конгреса -- Извештај са скупштине Уније -- O prvom balk. kongresu za zaštitu dece u Atenі -- Osnivanje banovinskih sekcija Unije (Nacrt pravilnika i uputstvo za organizaciju, kao i izveštaji o osnivanju sekcija u Splitu i Skoplju).

Beleške i vesti -- Dečji dani 1936 godine -- Прикази (Bibliografija)

Св. 3-4, новембар 1935 год.:
Њ. В. Краљица Марија: Југосл. унији за заштиту деце -- Др М. Ђ. По-

повић: Једна заборављена дужност -- Милена Атанацковић: Законодавство и организација заштите деце у Југославији -- S. Vidaković: U kakvim stanovima žive naša gradska deca?! -- Др М. Зелић: Заштита матера и деце у Русији -- А. Скала: Заштита напуштене и занемарене деце -- Dr M. Đ. Popović: Fizičko vaspitanje -- Oko legalizacije pobačaja.

O našim ustanovama -- Rad u našoj zemlji -- Prilozi za istoriju našeg rada -- Службени део -- Обавештења -- Некролози.

„DELO PROTI TUBERKULOZI" (Golnik) sv. 4 — 1935:

Dr Ž. Hahn: Socijalno osiguranje u borbi protiv tuberkuloze — Dr M. Čeh: Soc. zavarovanje krajevne bratovske skladnice na Jesenicah in protituberkulozna borba — Dr B. Đorđević: Da li i gde treba podizati sanatorijume? — Dr R. Neubauer: Vprašanje naših sanatorijev za bolne na pljučih — Dr J. Bohinjec; VIII občni zbor Narodne protituberkulozne lige.

Vesti iz protituberkul. pokreta kod nas i na strani — Iz uredništva.

„УЧИТЕЉСКА СТРАЖА" (Крагујевац) св. 6-7 за новембар-децембар 1935 године:

Пацифизам у мисли и делу, После годину и по дана Слоге (Д. Милановић) — Дечја проституција (М. В. Матић) — Село и просвета (И. Грбић) — Криза школе и питање ђачког успеха (Р. Вуковић) — Да ли и у којој мери диктандо помаже настави матерњег језика (М. П. Павловић) — Поред Радике и Дрима (М. Јовановић — Комунално-социјална заштита деце у нашим градовима (Слоб. Ж. Видаковић) — Толстој (Р. В. Теодосић) — Филип Вишњић (Драг. Д. Прокић).

Књижевни преглед — Белешке — Библиографија.

B) STRANA

ZEITSCHRIFT FÜR HEILPADAGOGIK (26 letnik „EOS-a"). Urednik: Emil Etzersdorfer. — Zvezek 6.

E. Etzersdorfer: Proslava 50 letnice dunajske pomožne šole. — K. Mühl: Kako se goji ostanek sluha v gluhonemnici. — Otto Schürer-Waldheim: Mladostna kriminaliteta in poklici. — Dr M. Löwy: Slučaj površnosti pri pisanju in čitanju pri manjvrednostnem kompleksu mlade deklice. — Otto Lettmayer: Razmišljevanje o pravilnem „S". — A. Heindl: Učna pot pri pouku odgledanja.

Pregled: Kratko poročilo o velikih uspehih pomožnih šol v Čehoslovaški republiki. Čehoslovaška ima 47 pomožnih šol z 2841 učencem, in sicer Češka 32, Moravska 14 in Slovaška 1 pomožno šolo.

Knjige in časopisi: V tej rubriki so zelo priporočljive ocene sledečih knjig in časopisov:

Ferd. v. Neureiter: Po neznani poti pridobljeno tuje znanje. Eksperimentalna preiskava. Založba: Leopold Klotz, Gotha. 56 strani. S 2·55. Pro Juventute: Švicarski mesečnik za mladinsko skrbstvo. Enciklopedija za zdravilno pedagogiko, druga predelana izdaja. Izdali: Dr A. Dannemann, † G. Guerlich, A. Henze, Dr C. Meltzer, H. Schober in Dr E. Stern s sodelovanjem 160 strokovnjakov. Založba: Carl Marhold, Halle a. S. 1934, — Cena 2 dela v platno vezana RM 88.—, nevezano v posameznih zvezkih RM 81.30, plačljivo tudi v obrokih — Enciklopedija je skupno delo priznanih strokovnjakov: psihologov, psihiatrov, juristov in zdravilnih pedagogov. Delo je namenjeno predvsem študiju, posamezni sestavki navajajo obsežno literaturo.

Dr med. in phil. W. Weygand: Učbenik živčnih in duševnih bolezni, s sodelovanjem profesorjev Dr Gruhl, Dr Kehrer, Dr Kihn, Dr Meggendorfer, Dr Ritterhaus, Dr Rosenfeld, Dr Scholz, Dr Stertz, Dr Veraguth, Dr Walter, z 210 slikami. Založba: C. Marhold, Halle a. S. 1935, vezano RM 28, nevezano RM 24.80.

Knjiga je predvsem namenjena za študij zdravnikom, a ima mnogo koristi za zdravilnega pedagoga in časopis nujno svetuje, da to delo nabavi sleherna strokovna knjižnica. A. L.

Poročila.

Domaći pregled

OSNIVANJE POMOĆNE ŠKOLE U ZEMUNU

Najnovijom odlukom g. Ministra prosvete osnovana je u Zemunu pomoćna škola od svih pojedinačnih pomoćnih odelenja (9) što su postojala pri pojedinim osnovnim školama. Odluka o tome glasi:

„G. Ministar prosvete odlukom svojom O.n.br. 24087 od 2 aprila 1936 god. a na osnovu §§ 14 i 17 Zakona o narodnim školama odlučio je da se sva pomoćna odelenja pri državnim narodnim školama u Zemunu grupišu u administrativnom i pedagoško-didaktičkom pogledu u jednu školu. Izdržavanje ove škole ostaće i nadalje isto kao i do sada što su izdržavana ova odelenja i zadržaće iste prostorije koje imaju odnosno koje im bude odredio Mesni školski odbor".

Za upravitelja te škole postavljen je g. *Milić Raković*, o čemu izveštavamo na drugome mestu (rubrika „Lične vesti"). Nova škola smeštena je u zgradi Srpskog doma (Bežanijska ulica 7) i pored upraviteljeve kancelarije i još nekih nusprostorija ima 4 učionice. Tu se za sada nalaze samo 4 odelenja koja su pre bila uz školu „Kralj Petar II", a početkom 1936/37 škol. godine preseliće se ovamo sva odelenja sa državnim nastavnim jezikom. Jedino će 2 odelenja s nemačkim nastavnim jezikom i dalje ostati u školi „Kraljica Marija".

Strani pregled

AUSTRIJA

POMOŽNO ŠOLSTVO V AVSTRIJI

Pred 50 leti, 19 oktobra 1885 je bila otvorjena na Dunaju prva pomožna šola, ki je bila obenem tudi začetek pomožnega šolstva v Avstriji. Učenci prve pomožne šole so bili z malimi izjemami imbecilni; radi nizkega duševnega razvoja otrok, vzgojni in učni uspehi niso bili zelo vidni in oblasti so venomer povdarjale, da je korist in pomoč, ki se nudi s posebno šolo duševno zaostalim, v primeru z velikimi izdatki, minimalna. Radi tega so se morali pionirji pomožnega šolstva na Dunaju: *Schiner*, *Miklas*, *Bösbauer*, *Hilscher* i dr. desetletja boriti za obstoj edine pomožne šole na Dunaju. Šele okoli leta 1912 so se začele otvarjati nadaljne pomožne šole in deloma pomožni razredi (oddeljenja) na Dunaju in po ostalih avstrijskih deželah; koncem vojne je bilo na Dunaju že 63 pomožnih razredov. Največji razmah je pa doseglo pomožno šolstvo v povojnih letih. Poleg otvarjanja novih samostojnih pomožnih šol in razredov, se je mnogo storilo za notranjo organizacijo: izdali so se točni predpisi za sprejem v pomožno šolo, izdelali prijavni listi, osebne

popisnice, definitivni učni načrt; otvorili so se tečaji za odpravo govornih napak, enoletni učni tečaji za gospodinjstvo in rokodelstvo za šoli odraslo mladino in šolo za priučitev tkanja preprog za one, ki se radi duševne nezmožnosti ne morejo naučiti druge obrti. Na dunajskem pedagoškem institutu se je tudi otvoril zdravstveno pedagoški oddelek, namenjen poklicni in nadaljni izobrazbi zdravstvenih pedagogov.

1 oktobra t. l. izkazuje statistika na Dunaju 11 šestrazrednih pomožnih šol s fakultativnim 7 razredom. Pod vodstvo teh šol spadajo vsi pomožni razredi, ki so priključeni kot pomožni razredi osnovnim šolam. Vseh pomožnih razredov je na Dunaju 130 in 1 pripravljalni razred. Za šoli odraslo mladino sta se tudi letos otvorila 2 enoletna tečaja za gospodinjstvo, 2 enoletna tečaja za rokodelstvo ter šola za tkanje preprog. Dunajske pomožne šole poseča 2.463 otrok. Vse te šole so podrejene dunajskemu mestnemu načelstvu, ki jasno dokazuje, kakšno razumevanje ima za čim večji razmah pomožnega šolstva.

V ostalih pokrajinah Avstrije sta 2 šestrazredni, 2 petrazredni, 1 trirazredna in 1 enorazredna pomožna šola ter 5 pomožnih razredov, priključenih osnovni šoli; skupaj 47 razredov.

Poleg teh šol ima Avstrija tudi več privatnih institucij, in sicer 3 pomožne šole in 11 zavodov za imbecilne, idiote in psihopate.

A. Levčeva

Iz života zavoda i škola

ПРОСЛАВА 100-ГОДИШЊИЦЕ ФИЛИПА ВИШЊИЋА У ДОМУ СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ

Прослава 100-годишњице смрти слепога гуслара и нашег Хомера — Филипа Вишњића изведена је свечано у целој земљи иницијативом Одбора за прославу Филипа Вишњића и народне песме. Министарство просвете одредило је да се недеља од 1—8 новембра 1935 год. посвети томе нашем највећем народном песнику, певачу и гуслару и значају наше народне (епске) песме уопште.

Тим поводом приређена је у Дому дана 7 новембра 1935 год. у свечаној сали академија у част Филипу Вишњићу, којој су присуствовали сви штићеници и особље Дома на челу с управником г. Рамадановићем. После уводне речи управника Дома одржао је учитељ г. Жика Радосављевић лепо предавање „О народним песмама и Филипу Вишњићу“. Наши народни гуслари М. Вуковић и Перуновић гудили су уз гусле више јуначких народних песама, а изведено је и пар пригодних музичких тачака. Тиме се Дом слепих достојно одужио сени великог нашег народног барда.

Lične vesti

A) ZVANIČNE:

1) Премештени су по молби:

ДУЊИЋ рођ. КАЧИЋ Љ. ЗЛАТКА (IX група) из Стопање, среза

трстеничког (моравска), МИЛОЈЕВИЋ АЛЕКСАНДАР (IX група) и МИЛОЈЕВИЋ А. НАДЕЖДА (IX група) из Сењског Рудника, среза раваничког (моравска), ДОШЉАК В. МИЛИСАВ (VIII група, 1 период пов.) из Влашке, среза младеновачког (дунавска) — сви за учитеље Дома слепих у Земуну;

ВЕРЕШ СЛАВКО (VIII група), наставник школе за дефектну децу у Заводу за васпитање деце „Амрушево" у Клинча Селима, и МАТИЈЕВИЋ СЛАВКО (IX група) из Мекињара, среза удбинског (савска) за учитеље Завода са васпитање глувонеме деце у Загребу;

МИКЛОУШИЋ СТ. ИВА (IX група), учитељица Завода за васпитање деце „Амрушево" у Клинча Селима, за учитељицу помоћног одељења Држ. народне школе „Даворин Трстењак" у Загребу;

ВУЦЕЛИЋ С. ДРАГИЦА (IX група 1 пер. пов.) из Добановаца, среза земунског (дунавска) за учитељицу помоћног одељења школе „Томислав Ивканец" у Загребу;

РИЧЛ СТЕЛА (IX група) из Дубице, среза костајничког (савска) за учитељицу Завода за одгој слепе деце у Загребу;

ХЕРАКОВИЋ В. ДРАГИЦА (IX група) из Бишкупца, среза вараждинског (савска) за учитељицу помоћног одељења шлоле „Краљица Марија" у Вараждину;

СТАНИЋ Н. ВЛАЈКО (IX група, 1 пер. пов.) из Дивосела, среза госпићског (савска) за учитеља Завода за васпитање деце и малолетника у Госпићу;

ГРОСМАН Е. БРАНКО (чинов. припр.) из Жегуле, среза столачког (приморска) за учитеља Завода за васп. деце у Пахинском код Иванца;

ИЛИЋ М. ЈЕЛИЦА (IX група) из Бачког Петровца, среза новосадског (дунавска) и АНОКИЋ АНЂЕЛИЈА (IX група, 1 пер. пов.) из Нештина, среза илочког (дунавска) за учитељице Држ. помоћне школе у Новом Саду;

ИЛИЧКОВИЋ З. ПЕТАР (IX група) из Скрпчића, среза крчког (савска) за учитеља помоћног одељења при вежбаоници држ. учитељске школе у Сомбору;

МИЉКОВИЋ-ЛУКИЋ С. РУЖИЦА (IX група) из Лугавчине, среза подунавског (дунавска) за учитељицу помоћног одељења у Белој Цркви;

ЈОВАНОВИЋ М. ДАНИЦА (IX група) из Тавника, среза жичког (моравска) за учитељицу помоћног одељења у Смедереву;

МИЉКОВИЋ С. ДОБРИЛА (IX група) из Лугавчине, среза подунавског (дунавска) за учитељицу помоћног одељења у Пожаревцу;

ЈОКСИМОВИЋ М. ВЛАДИСЛАВ (VIII група), наставник школе за дефектну децу из Крагујевца и МАРЈАНОВИЋ СТ. ЈАНКО (VIII група), наст. школе за деф. децу из Суботице — за наставнике школе за деф. децу при Држ народној школи „Цар Душан" у Скопљу;

ВИДАКОВИЋ М. МАТИЛДА (IX група, 1 пер. пов.) из Пала, среза сарајевског (дринска) за учитељицу помоћног одељења при Првој држ. народној школи у Сарајеву. (О. н. бр. 6502 од 30-I-1936 год.)

ПАНТИЋ ОЛГА, наст. школе за дефектну децу, из помоћног одељења школе „Доситеј Обрадовић" у помоћно одељење школе „Краљица Марија" у Београду (О. н. бр. 18462 од 16-III-1936 год.)

2) Преведена на основу § 62 тач. 24 финан. закона за 1932/33 годину:

РАК Т. ЗОРА, учитељица у Мостама, чиновник VII полож. групе преведена је у VI групу са даном 24-VII-1934 год., као даном када је имала навршених 15 година држ. службе. Принадлежности VI групе имају јој тећи према § 30 а исплаћивати се у смислу § 263 Закона о чинов. (О. н. бр. 26409 од 10-VII-1935 год.)

3) Постављен за управитеља школе:

Г. Министар просвете одлуком својом О. н. бр. 24086 од 8 априла 1936 год., а на основу § 113 Закона о народним школама одлучио је:

„да се РАКОВИЋ МИЛИЋ, наставник помоћне школе за дефект. децу у Земуну, постави за управитеља помоћне школе за деф. децу у Земуну и ослободи рада у разреду с тим да даје инструкције у раду неквалификованим наставницима свих помоћних одељења у Земуну".

B) PRIVATNE:

EDO JANAČEK, učitelj Drž. zavoda za vaspitanje dece Pahinsko kod Ivanca, venčao se 19 aprila o. god. u Ivancu sa gđicom MARIJOM rođ. PAVER, učiteljicom. Mladome paru naše iskreno čestitanje!

Iz uredništva

1) Na sednici Izvršnog odbora Udruženja od 17 maja 1935 god. rešeno je da se „Spomenica o radu osnivačke skupštine Udruženja" zbog prilično velikih troškova izdavanja štampa samo u slučaju ako se javi dovoljan broj pretplatnika. Pošto je odziv bio slab (svega 6 pretplatnika) to se definitivno odustalo od te namere. Drugovi (drugarice) koji su poslali pretplatu za „Spomenicu" mogu da je upotrebe za članarinu. U ovoj svesci donosimo članke g.g. Dr Šercera i Freunda, koji su bili određeni za tu „Spomenicu".

2) Prema našem obećanju zavodimo počam od ovog broja stalnu rubriku „Logopedija i fonijatrija". Zaveli smo i novu rubriku „Iz uredništva" gde ćemo pored opštih obaveštenja rado davati odgovore na sva pitanja kojima se list bavi a koja su od opšteg značaja.

3) Otsada ćemo uz svaki članak donositi kratak izvod (résumé) na engleskom, francuskom ili nemačkom jeziku, pa se mole g.g. saradnici da nam uz svaki svoj rad pošalju takav izvod na jednome od pomenutih jezika. Ko to sam ne uradi, spremiće mu izvod uredništvo.

Zaključak redakcije: 20 aprila 1936 god.

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br. 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

Table des matières:

NAŠI SARADNICI U OVOJ SVESCI:

Prof. MAKSIM AGAPOV, stručnjak za psihometriju Centralnog higijenskog zavoda — Beograd, Bulevar Oslobođenja 18

MELICHAR BEDNARIK, direktor zavoda za gluvoneme — Plzen (ČSR)

ANTONIJA DRUŠKOVIČ, nastavnica defektne dece — Maribor, Pomožna šola, Razlagova 16

ŽVONKO ERMENC, nast. za defektnu decu — Beograd, Deligradska 40

MUDr HINKO FREUND, stručnjak za mane govora i glasa — Zagreb, Đorđićeva 23|II

FRAN GRM, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana, Zaloška cesta 5

ANICA LEBAR, nast. za defektnu decu — Ljubljana, Pomožna šola

ANKA LEVEC, nast. za defektnu decu — Ljubljana, Tyrševa 17|I

MIODRAG V. MATIĆ, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

ALOIS NOVAK, direktor zavoda za gluvoneme — Praha, Smichov, Holečková 13 (ČSR)

MUDr. ANTE ŠERCER, profesor Univerziteta i šef otološke klinike — Zagreb, Novakova 17

ANGELA VODE, nastavnica defektne dece — Ljubljana, Pomožna šola

SAOPŠTENJA ADMINISTRACIJE:

1) Molimo sve pretplatnike i članove da čim pre izmire dužnu pretplatu odnosno zaostalu članarinu. Ko to ne učini najdalje do 15 juna 1936 obustaviće mu se časopis. Ovoj svesci priloženi su čekovi

Nađite nam novih pretplatnika!

2) Naredna sveska biće trobroj 4—6 za mesece april, maj i juni 1936 godine.

„GLAS NEDUŽNIH"

revue pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales, publié par la Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" parait 4 fois par an, 12 feuilles en tout.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd".

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: Ferdinand Maslić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA II (VI)

SVESKA 4-6

1936

SADRŽAJ:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Table des matières:

ГЛАС НЕДУЖНИХ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДОПАТОЛОГИЈУ И ПЕДАГОГИКУ СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА — ОРГАН УДРУЖЕЊА НАСТАВНИКА ШКОЛА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

Година II (VI) БЕОГРАД, април — јуни 1936 Свеска 4-6

Проф. МАКСИМ АГАПОВ — Београд:

Проблеми и задаће криминалне педагогике

(Свршетак)

Имајући у виду евентуалне кривце морамо признати и то, да крим. педагогика у извесним случајевима мора водити рачуна не само о малолетним или о не сасвим урачунљивим особама, него и о обичним, зрелим и за своја дела потпуно одговорним људима. Такви су случајеви: питање *прохибиције* и *незапослености.* Само се по себи разуме да је крим. педагогика овде ограничена на улогу експерта и саветодавца, пошто решење ових питања премашује могућности не само власти него и целокупне државе. Пример Северне Америчке Уније најбоље сведочи да фанатички догматизам и крајња решеност да се борба са злом најодлучније води још не гарантују успех. Избор и примена прохибиционих мера морају бити условљени не искључиво циљевима и жељама, већ у знатној мери и њиховом сагласношћу с реалним применама, а поготово с менталитетом и особинама друштва. Игнорисање закона психологије, непознавање тога: што, када и у коликој мери може бити измењено у души просечног човека, потцењивање улоге морално слабих и злочиначки расположених елемената друштва — све се то осветило. „Суви" режим донео је сумњиву корист и несумњиву штету у облику још тежих форма алкохолизма, готово јавног изигравања закона од стране „мокрих" и стварања злогласних гангстерских банда. Идеализам је врло добра одлика и служи на част његовом поседнику, али он мало што вреди, када се лако претвара у своју сопствену карикатуру!

Проблем незапослености, иако се не решава путем крим. педагошких мера, ипак не сме остати изван интересовања наше науке. Она треба да створи мишљење о вредности разних начина за сузбијање незапослености и беспосличења. Некада је антички Рим имао на стотине хиљада незапослених

и беспослених пролетарија, који су некако животарили. Специјалисте за подмићивање (ambitores) помагали су им продавати своје гласове на изборима. Од будућих и активних државника тражила је покварена руља „panem et circenses", те је извесно време то добијала. Тако је некада у Риму било решено питање незапослених, и он је за такво решење платио слободом и опстанком.

Пре тридесет година хронична незапосленост постојала је само у Енглеској. Популарни генерал, јунак Англо-Бурског рата, *Роберт Бедн-Пол* упозоравао је друштво на опасности, које прете од сталног пораста незапослености и од нездравог управо лудог одушевљења за спорт, ногомет, којим се мало ко активно бавио, али су се сви интересовали за њ као за занимљиви објекат за посматрање и за прављење опклада. Бедн Пол говорио је Британцима, као један сенатор у Картаги: „Имате злато и богатство, али немате чим да их браните!" Да се зло сведе на што мању меру Бедн Пол одлучио је да отпочне рад с омладином и у ту сврху створио је тзв. ***скаутски покрет***, који је прожет духом активне и радне школе и у највећој мери претставља волунтаристички правац у педагогици.

Дакле, ево два примера који јасно показују да има разних решења проблема незапослености; за један од њих тврдимо, да је поткопавао грађанску и уопште правну свест, за други мислимо, да је красно средство које се може врло корисно употребити у сврху васпитања душевно и телесно јаке, карактерне омладине.

Ми смо до сада говорили или о малолетницима или о евентуалним (потенцијалним) кривцима, тј. о оним категоријама људи, за које би се дало претпоставити да силом прилика лако могу постати извршиоци кривичних радња и чија молитва „et ne nos inducas in tentationem" не мора бити услишана не само на небу, већ ни овде на земљи. Али крим. педагогика не сме испустити из вида и праве кривце, јер њена акција не престаје ни после казне изречене од стране суда. Баш васпитање или поправљање оних, који су извршили кривично дело, најактуелнији је проблем наше науке. Док према потенцијалном и, такорећи, имперсоналном будућем кривцу *можемо предузимати* превентивне мере општег карактера, у погледу фактичног и одређеног кривца *морају* бити спроведене мере, такорећи, куративног карактера, које би одговарале индивидуалним особинама дотичног кривца. А то нас упућује на избор крим.-педагошких мера у сагласности с постојећим типовима криваца.

У овом случају крим. педагогија највише и најприродније може се ослонити на класификацију, коју је у „Основним проблемима кривичног права" предложио проф. Т. Живановић. Он дели кривце *по стању* с обзиром на психолошко

порекло њихових *по себи кривичних* диспозиција: „1. — у кривце *душевно-нездраве*, са специфично кривичним диспозицијама, које су особеност њиховог криминогеног оболења; 2. — кривце *рођене* . . ., тј. с наслеђеним специфичко-кривичним диспозицијама (но ипак застрашиве и поправљиве); и 3. — у кривце из *навике*, тј. са *стеченим* специфичко-кривичним диспозицијама. . .

Две особене групе сваке поједине од три горње генетичке категорије чине: 1 — кривци *малолетници* . . . и 2 — кривци из *убеђења*. . ,

На основу пак психолошке *особености* диспозиција *по себи не кривичних*, тј. *обичног* криминалног психичког стања делимо *тренутне* (акутне) кривце: 1 — у *афективне* (емоционалне, импулзивне, „пасионалне“) кривце, где се речене диспозиције састоје у афективности ове или оне врсте, и 2 у *случајне* кривце . . . где се речене диспозиције састоје у другим психичким особеностима (на пр. у сажаљивости, у слабој отпорности ка озбиљнијим животним неприликама) а где спадају и *нехатни* кривци“ (§ 25, 148 стр.).

Оваква класификација криваца генетичко-психолошког и квалитативно-психолошког карактера, за коју њен аутор каже да није дефинитивна, ипак може бити прихваћена више него ли ма која друга раздеоба као згодна база за постављање крим.-педагошких задаћа у односу на кривца. Заиста свака од горе наведених група криваца потребује нарочити крим.-педагошки поступак. Док је душевно-нездрави кривац на крају крајева објекат лекарског надзора и старања, рођени а ипак застрашиви и поправљиви кривци спадају у надлежност казнених завода, где ће с њима другачије поступати него с кривцима из навике. У погледу застрашивог, макар и рођеног кривца, крим.-педагошки задатак своди се на проналажење сугестивних средстава; за рецидивиста потребно је одучити га од навике уклањањем повода и могућности за рецидив. Исто тако и афективни кривци морају бити сасвим другачије третирани него случајни и нехатни кривци. За једне је потребан развој задржавајућих центара или самоконтроле и пажње према себи, за друге је нужно да буду научени на пажњу према спољашњим чиниоцима и чињеницама и на право одмеравање њиховог значења.

* * *

Крим.-педагошке мере у погледу одраслих криваца могу бити предузете или у смислу уређења казниона, или у облику нарочитог режима, или у форми специјалних санкција (условна осуда, условно ослобођење). А што је особито важно, крим.-педагошки елементи морају постати саставни део и најбитнија особина готово свих кривичних санкција. Вредност ових последњих треба оценити у светлости крим.-педагошког

критерија, јер на то упућује размишљање о циљевима и суштини реаговања органа државне власти на кривично дело.

Поставимо себи питање: *што је психолошки супстрат кривичног права?* Не ћемо погрешити, ако признамо да су овде од пресудног значаја два елемента: 1) социјални нагон, 2) признање примата интереса заједнице над интересима појединаца. Први елеменат има свој корен у подсвести, други претставља собом продукт виших психичких аката: мисаоног и волунтарног. Врло је карактеристично, да је ту емоционални елемент изостао, пошто је он мање подложан процесу објективације и чвршће везан за личност. Елементи мисаоног и волунтарног типа се баш напротив лако кристализују и објективишу. Циљ кривичне санкције је одржавање заједничке свести и заштита интереса заједнице и то заштита не само од фактичног напада на ове интересе, већ и од потенцијалног (претположеног) напада. Мотиви (специфични циљеви), којим се аутори кривичних санкција руководе у избору средстава за њихово (тј. крив. санкција) оваплоћење зависе од културних прилика и то су: освета, одмеравање казне по принципу „око за око“, застрашивање, поправљање, елиминисање па чак и лечење. Кривичне санкције могу бити двојаке: то су репресивне а у наше доба куративне мере — *казне* и превентивне мере — *мере безбедности*. Ради јасног и одређеног схватања ових појмова биће умесно, ако потсетимо на дефиниције, које им даје с материјално-формалног гледишта проф. Др Т. Живановић. Он каже: „*Казна је . . . одмазда — морална опомена — застрашење . . . у казненом закону предвиђени, који се изричу од надлежне јавне власти због кривичног дела и кривца против кривца и које овај има да издржи лично у општем интересу*“. (Основни проблеми кривичног права, 185 стр.). „*Мера безбедности је . . . поправка — лечење . . . у кривичном закону предвиђени, који se изричу од надлежне власти против извршиоца кривичног дела (или његовог саучесника) због њиховог опасног стања испољеног овим кривичним делом и које он има да издржи лично у интересу како општем тако и сопственом*“ (Ib. 185 стр.). Заједно за казну и мере безбедности вреди дефиниција: „*Кривична санкција је обезбеђење друштва — државе од криминалитета, у кривичном закону предвиђено, које се изриче од надлежне јавне власти против извршиоца кривичног дела*“ (Ib., 186 стр.).

На основу ових дефиниција морамо признати да казна има специфичне циљеве: а то су *одмазда, морална опомена* и *застрашење*, док су специфични циљеви мере безбедности: *поправка и лечење*. Кад су нам овако јасно предочени главни и непосредни циљеви кривичних санкција једног и другог типа, онда нам се на први поглед чини да криминална педагогика, као наука о васпитању, има присну везу само с ме-

рама безбедности, уколико је њима циљ поправка извршиоца кривичног дела. Али овакво гледиште није тачно. Криминална педагогика има задаћу да оцени педагошку вредност свих врста кривичних санкција. Зашто је то потребно? Зато што криминална политика у наше доба не може остати на терену чисто нормативних научних дисциплина. У наше доба осећа се потреба да се она ослободи од сколастике или претераног догматизма, који је сувише далек од реалног живота. Криминално-политичке мере, које углавном дају карактеристично обележје целокупној борби с криминалитетом у једној или другој држави, могу постићи успех само у том случају, ако се базирају на реалистичко-психолошком схватању природе кривца, кривичног дела и кривичне санкције. Шго значи у погледу ових последњих да криминално-политичке мере буду наслоњене на њихову реалистичко-психолошку концепцију? То значи исто, што су некада врло мудро тврдили грчки софисти: „Човек је мера свему“ (Протагора), а донекле овде важи и оно, што је речено у Еванђељу: „Није човек ради суботе, већ је субота ради човека“. Ако хоћемо да осигурамо успех извесних криминално-политичких мера, онда их морамо оценити с гледишта, да ли оне задовољавају јавно мњење у смислу своје оправданости, правичности, сразмерности, да ли предвиђају ефикасан поступак у погледу начина извођења, да ли овим поступком заиста могу постићи своју сврху. Сви ови критерији било етичке природе, било психолошког карактера синтезирају се у криминалној педагогици, која мора бити позвана да буде стални консултант крим. политике. Да илуструјемо своју мисао, узећемо ове примере: Руски цар Петар Велики није ни најмање водио рачуна о назорима и менталитету својих поданика и строго је кажњавао свако, макар и пасивно и безазлено, опирање његовим мерама. Познато је, како је осудио на смрт преко 30.000 „стрелаца“ и сам секао главе. „Расколнике“ (присташе старих верских обреда) прогањао је тако немилосрдно, да су се многе хиљаде од њих спалиле само зато да се не оскрнаве од стране никонијанаца (званична православна црква). Делање Петра Великог имало је, по мишљењу многих, кобне последице и у том смислу, што се интелигенција одвојила од народа и од државне власти, за шта је после 1917 г. платила велику цену у крви и у облику упропашћавања њених социјално-економских позиција. Максимализам Петра Великог доцније је родио максимализам бољшевика. Његове реформе и његова делатност не би имала таквих последица, да није нарочито погрешио у избору криминално-политичких мера.

Исто тако је трагична за данашњу и кобна за сутрашњу Русију криминална политика, која се сада тамо спроводи и која не води рачуна о стварним особинама и потребама живих људи. Вође совјетске кримин. политике нимало не у-

зимају у обзир ни прошлост, ни силу навикâ и традицијâ, ни ограничену способност за усвајање новога, а ни душевне потребе и склоност већег дела становништва, — они верују да ће социјалне, политичке и економске реформе створити нову индивидуалну и колективну психику, а и нову душевну културу. Ма да стоји да нови и силом наметнути чиниоци играју велику улогу, не смемо заборавити да они играју првенствено деструктивну улогу, а на формирање народне свести утичу само утолико, уколико нађу одјек, другим речима: асоцијативну везу у индивидуалној и колективној психици. Све што доживљава личност и друштво прелама се и прима своје обележје под утицајем њихових претходних душевних садржаја и раније формираних начинâ доживљавања. Управо игнорисање ове чињенице проузрокује врло слаб ефекат многих криминално-политичких мера у данашњој Русији. Свака иницијатива у области кримин. политике мора бити основана на реалистичко-психолошком познавању народног менталитета и на познавању најподеснијег поступка у предузимању нових мера.

Чак ни појам казне не стоји у супротности са теоријом и праксом крим. васпитања, па и у општој педагогици постоји питање кажњавања деце. На пример: питање телесне казне у школи није ни до сада скинуто с дневног реда (у Немачкој она је поново уведена). Још су, такорећи, педагошкије по својој суштини *морална опомена* и *поправка*, а нису изван компетенције педагогике ни *застрашење и лечење.*

Како бисмо могли формулисати основне задаће крим. педагогике у погледу кривичних санкција? Можда ће бити најправилније, ако их сведемо на ове главне:

1) проучавање и оцена постојећих кривичних санкција с обзиром на:
   а) природу кривца (малолетници, жене итд.);
   б) прилике и околности у којима се примењују (режим домова за поправљање, казниона итд.);
   в) однос између њиховог специфичког циља и реалних резултата;
   г) могућност њиховог бољег и сврсисходнијег извођења.
2) оцена пројектованих кривичних санкција (као и крим.-политичких мера уопште) са специјалног тј. крим.-педагошког гледишта (дакле то не би била критика уопште).
3) израда пројеката, који се односе на:
   а) стварање кадра стручних радника у области крим.-педагошког васпитања;
   б) организацију, уређење и режим свих могућих завода за васпитање, поправљање, издржавање казне.
4) руководство узорним установама, посматрање и оцена резултата њихове делатности.

* * *

Ако крим. педагогици заиста буде дана могућност решити те задаће, онда ће то бити реалан начин да се одрекнемо хладног, суровог и догматичког принципа „Fiat iustitia, *pereat* mundus!" и да преко удубљеног и проширеног начела „Omne ius hominum causa constitutum est" пређемо ка остваривању хумане тежње: „Fiat iustitia ut *floreat* mundus", и то не у име голог и кратковидног утилитаризма, већ у име правилно схваћеног хуманизма а још више у име идеалне правичности. Наравно, ту не мислимо на захтев руског песника *К. Баљмонта* који је тражио да „свет мора бити оправдан сав". Нови хуманизам базира се на признању централне улоге човечје психике, на правилном оцењивању значења спољашњих фактора, на идеји о прелазном и релативном значењу конкретних облика и на признању несумњиве вредности наше вечите тежње к бољему и савршенијем тј. к идеалу.

Општа педагогика говори о путевима, начинима и средствима, чијом помоћи можемо доћи или довести до циљева васпитања; од свих ових путева, начина и средстава тражимо да она ангажују и активирају психику оних, које треба водити, да делују на њу, да је развију, подигну и усаврше. Исто тако и крим. педагогика, проучавајући питање кривичних санкција, гледа у њима средства за активирање свести и савести кривца на путу к његовој душевној поправци и оздрављењу. Сама појава крим. педагогике сведочи да су прошла времена, када је кривична санкција ишла само за тим да за увек онемогући кривца и то једним тренутним актом у облику смртне казне или казне која је правила од човека телесног или душевног богаља. У наше доба кривичне санкције одговарају духу наше културе, а да постигну већу ефикасност и да стварно унапреде рад на сузбијању и предупређивању криминалитета оне морају бити проучене у светлости крим. педагогике.

Као што је образовање и васпитање деце биолошка потреба а и морална дужност личности и друштва те се они (васпитање и образовање) најмање сматрају актом неког милосрђа и хуманости, тако и криминално-педагошка активност не сме бити препуштена искључиво приватној иницијативи и хуманости добротвора, него мора постати саставни део криминално-политичког рада надлежних фактора!

За решење важних животних питања није довољно милосрђе! Мора се најзад увидети и признати, да је „човек у великој мери одговоран за постојеће социјално стање. Ако ово стање проузрокује рат, сиромаштво, злочин и болест, онда је човек дужан имати у себи лекове против ових зала — извора људских патња" (*Alfred Wishart*, R. Baden Powell).

Пронаћи барем неколико ових лекова, научно утврдити њихову вредност и најсврсисходнији начин употребе — то је суштина проблема и задаћа кримин. педагогике и у томе је њен „raison d'être".

MAXIME AGAPOFF: LES PROBLÈMES ET LES BUTS DE LA PÉDAGOGIE CRIMINELLE

Pour bien poser et exactement résoudre les problèmes de la pédagogie criminelle il faut se délivrer de deux conceptions populaires, qui sont fausses.

En premier lieu il faut constater que la protection de l'enfance et la pédagogie criminelle ne sont pas identiques. Bien qu'elles ont le même point de vue sur l'influence des facteurs intérieurs (l'hérédité, la nourriture, la santé) et extérieurs (milieu, la situation economique etc), l'une et l'autre se diffèrent essentiellement par les idées principales qui font leurs bases. La protection de l'enfance est fondée sur l'idée de la defense des intérêts communs, mais elle n'élimine pas de tout temps les éléments criminels (par exemple, les mineurs démoralisés), au contraire, elle tâche de les corriger et de les rendre à la société, comme les utiles travailleurs. Quant à la pédagogie criminelle, elle pense que la société est obligée envers ses membres, c'est à dire, la société a le devoir d'assurer à tous ses membres la possibilité de vivre et de se développer sous les conditions favorables. En conséquent, la protection de l'enfance accentue l'intérêt et le profit de la société même; la pédagogie criminelle s'appuie sur l'idée du droit de l'individu et sur la necessite de creer l'harmonie entre les interêts de la société et de l'individu.

L'autre conception, qui peut induire en erreur, est l'opinion que tous les problèmes pédagogiques sont liés avec certaines institutions, à savoir, avec la famille, avec le jardin pour les enfants, avec l'école etc. Au contraire, nous sommes sûrs que „tous les groupes ou les associations humains, qui sont organisés dans les bûts positifs, peuvent d'être utilisés pour l'action pédagogique". Cette action aura l'influence sur les groupes mêmes et sur les individus. Par conséquent, la pédagogie criminelle est dans la nécessité absolue d'agrandir sa sphère d'activité. En tout cas, elle est obligée d'avoir de l'influence sur la politique criminelle d'autant plus que l'une et l'autre science ont le même bût. L'une et l'autre insistent que l'activité de tous les facteurs de la vie commune sera consentant avec le bût principal, c'est à dire avec le devoir de développer la conscience juridique et avec la nécessité de repousser toute l'influence nuisible sur les individus qui sont les victimes de leurs pauvreté materielle ou spirituelle ou les victimes de la sugestibilité et de la désorientation morale.

Univ. prof. MUDr ANTE ŠERCER — Zagreb:

Važnost nauke o bolestima uha, nosa i grla za zdravstvenu pedagogiju

(Svršetak)

Mislim da je time dovoljno prikazana važnost normalne i patološke funkcije nosa za organizam djeteta, pa ćemo sada preći na ostale organe koji spadaju u našu struku. No kada

smo već govorili o nosu i o krajnicima, čini mi se zgodnim da odmah na ovome mjestu spomenem, kako se velik dio zaraznih bolesti širi kroz nos i ždrijelo. Kod govora, kašljanja i kihanja izlučuje bolestan čovjek veliko mnoštvo sitnih, prostim okom jedva vidljivih kapljica u kojima se nalaze klice bolesti. Bolesno dijete može ili direktno poprskati ovakvim kapljicama svoje drugove, koji su mu u neposrednoj blizini, ili kapljice lebde dulje vremena u zraku i plove sa strujom zraka te ih mogu udahnuti djeca iz velike udaljenosti od bolesnika. Nadalje upozoravam da mnoge zarazne bolesti kao na pr. šarlah, ospice, razne angine, influenca, difterija itd. pokazuju svoje prve znakove u ždrijelu i na krajnicima. Osim toga su bolesni krajnici često izvor nekih osobito teških bolesti kao što je na pr. reumatizam, upala bubrega, upala srca ili otrovanje krvi. *Iz toga slijedi da i pedagog mora biti upućen s jedne strane u pravila higijene govora i kašljanja, a s druge strane mora upravo na tom polju da vlada intimna saradnja između školskog liječnika i pedagoga,* a tamo gdje nema liječnika, moći će sam nastavnik spriječiti svojim savjetom mnogo zla.

A sada da ukratko prikažemo važnost otorinolaringologije za pedagogiju u pogledu uha. Značilo bi suvišno gubiti riječi, kada bih pred ovim forumom govorio o važnosti sluha za razvitak intelekta uopće. Nas najviše zanima upliv sluha na postanak i razvitak govora, *a taj možemo najjednostavnije prikazati, ako istaknemo činjenicu da dijete gluho rođeno ostaje nijemo, ili da dijete koje ogluši prije šeste godine života gubi dar govora.*

Govor je bitna oznaka čovjeka. *Lamartine* veli: „Čovjek je biće koje ima potrebu da se izražava i prema vani i prema unutra, da bude čovjek, i koje nije potpun čovjek nego samo kroz izražavanje. Riječ je dakle jedna od organskih funkcija čovječanstva, jer se ne može ni zamisliti čovječanstvo bez govora. Od kada je živjelo, od tada je i govorilo". I upravo ta glavna oznaka čovjeka ovisi o intaktnom sluhu.

Uho je također organ sa dvostrukom funkcijom: jedan dio služi sluhu, a drugi ravnoteži i orijentaciji u prostoru. Nas dakako danas zanima samo kakvi su uzroci nagluhosti i gluhoće, koja u mnogim slučajevima dovodi do gluhonijemosti, a u svakom slučaju smeta i otežava pedagoški rad. Gluhoća može biti prirođena radi raznih deformiteta Cortijeva organa, pa ju onda zovemo kongenitalnom, ili može biti stečena poslije poroda, pa ju zovemo akviriranom. Glavni uzrok akvirirane gluhoće su naslijeđeni sifilis i gnojne upale srednjeg uha.

Dok kod gluhoće uslijed naslijeđenog sifilisa ne možemo ni intenzivnom terapijom postići osobitih uspjeha, to kod gnojnih upala srednjeg uha treba naročito naglasiti važnost razborite terapije. *Ali, nažalost, među našim narodom još uvijek vlada čudna predrasuda da gnojenje iz uha nije opasno, nego se to nazivlje nekom vrsti čišćenja. Ovu predrasudu treba najenergičnije*

suzbijati, jer svako gnojenje iz uha može dovesti ne samo do gluhoće nego i do smrtonosnih komplikacija.

Sva školska djeca morala bi se svake godine sistematski pregledavati, a naročita pažnja bi se morala posvećivati uhu. Asistent moje klinike g. Dr *Gušić* pregledao je 1931 godine 2392 djece iz trećeg razreda zagrebačkih osnovnih škola, pa je našao 24.8% djece sa raznim bolestima uha, što znači da gotovo kod četvrtine djece nijesu uha u redu. Taj veliki broj nije nipošto pretjeran, jer su istaknuti stručnjaci u velikim njemačkim gradovima našli još i veći broj školske djece s abnormalnim uhom. Tako na pr. između pet njemačkih statistika varira broj nagluhe školske djece od 23 do 28%. U ovim brojkama su naravno uračunata sva djeca sa bilo kakvom patološkom promjenom na uhu, dakle djeca sa laganom nagluhosti, koja mogu slijediti obuku u običnim školama, i takva sa teškim destrukcijama uha i sluha, koja bi se morala sortirati u posebne razrede ili u posebne škole. Među djecom trećeg razreda zagrebačkih osnovnih škola bilo ih je 48 ili nešto preko 2% sa takvim sniženjem sluha da bi se morala odgajati u posebnoj školi za nagluhu djecu. *U Zagrebu i u večim gradovima naše države trebalo bi osnivati paralelne razrede za nagluhu djecu ili čak i posebne škole.* Samo se po sebi razumije da se takvo svrstavanje djece i osnivanje posebnih škola može provesti samo u uskoj saradnji pedagoga i stručnog liječnika. Isto tako bi stručni liječnik morao pomagati kod svrstavanja djece u običnim razredima, gdje *djeca sa sniženim sluhom spadaju u prve redove.*

Konačno što se tiče samog problema gluhonijemosti, tu nas uglavnom interesiraju dva pitanja. Prvo, na koji način bi bilo moguće uopće smanjiti broj gluhonijemih, i drugo, na koji način je moguće postići optimalnu izobrazbu gluhonijemog čovjeka.

Što se prvog pitanja tiče, možemo odgovoriti da je izvan naše moći da smanjimo broj prirođene gluhonijemosti, dok stečenu gluhoću i prema tome stečenu gluhonijemost možemo smišljenim higijenskim i terapeutskim radom i te kako smanjiti. Kao uzor može da nam posluži Švedska, gdje je u razdoblju od g. 1900 do 1920, dakle u razdoblju od 20 godina, uspjelo smanjiti broj djece koja su uslijed bolesti oglušila i onijemila za 25%.

Što se drugog pitanja tiče, tu je i opet saradnja pedagoga i otijatra, tj. stručnjaka za bolesti uha, od prvenstvene važnosti, jer svaki nastavnik gluhonijemih dobro znade da uspjeh obuke ovisi ne samo o intelektualnim sposobnostima djeteta nego naročito o njegovim ostacima sluha. Znameniti otijatar *Bezold* iz Münchena prvi je našao da gluhonijemi ljudi mogu imati ostatke sluha koje je nazvao *otocima sluha.* Što veći i brojniji su ovi otoci sluha, to lakša je obuka i to bolja je kvaliteta govora gluhonijemog čovjeka.

Važnost točne pregledbe funkcije sluha je od ogromne važnosti ne samo za bolesnika nego i za pedagoga. Za vrijeme

svojih naučnih putovanja po inozemstvu specijalno sam se zanimao i za skrb za gluhonijeme, pa sam tako upoznao i brojne zavode i njihove sisteme u Austriji, Češkoj, Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Engleskoj, Danskoj i Švedskoj, pa na temelju svojih opažanja i studija mogu reći da mi se novi projekat obuke gluhonijemih, kako se ima provesti u Švedskoj, čini uzornim i vrijednim nasljedovanja. Neka mi bude dozvoljeno da taj sistem ukratko prikažem prema podacima koje sam publicirao u „Liječničkom Vjesniku" 1926 godine.

Prvi švedski zavod za odgoj gluhonijemih osnovan je g. 1609 u *Manilli*, u neposrednoj blizini Stockholma, a od g. 1889 postoji organizacija skrbi za gluhonijeme u sadanjoj formi. Čitava Švedska je razdijeljena na sedam distrikata (Stockholm, Växyë, Lund, Vänersborg, Orebro, Gävle, Härnösand). U svakom distriktu postoji zavod za odgoj gluhonijemih za 80 do 150 đaka. Svi su zavodi bogato opskrbljeni svim potrebnim sredstvima za obuku gluhonijemih i uzorno higijenski uređeni. U kvaliteti zavoda nema razlike, jer su svi jednako dobri. Neki su od njih prave palače, a drugi su opet uređeni po sistemu paviljona. Svaki zavod ima malo bolničko odjeljenje i polikliniku. Po nutarnjem ustrojstvu zavodi su kombinirani: eksternati i internati. Držim, da je u Švedskoj upravo ovo pitanje o kojem se tako mnogo raspravlja, naime, moraju li se gluhonijema djeca odgajati u internatima ili u eksternatima, najidealnije riješeno. Poznato je da gluhonijema djeca vole međusobno razgovarati znakovima a ne glasovima. Naprotiv: ako žive među ljudima koji ne razumiju njihovih znakova, onda su prisiljena govoriti i na taj se način vježbaju i u govoru usavršuju. *Ali stanoviti postotak gluhonijeme djece radi svojih manjkavih duševnih sposobnosti ne može uopće nikada naučiti razgovjetno govoriti, pa je za takvu djecu boravak u eksternatu upravo škodljiv, jer okolica koja ih ne razumije ne posvećuje nikakvu pažnju njihovu odgoju.* U Švedskoj je, dakle, to pitanje tako riješeno, da manje sposobna djeca, koja ne mogu naučiti govoriti, borave za vrijeme godine u internatu. Tu se temeljito izobraze u znakovnom govoru i dobiju solidni etički i socijalni odgoj, a nakon svršene škole uče također u internatu razne obrte. Zavod za odgoj gluhonijemih pušta u svijet takve ljude istom onda, kad su potpuno sposobni za samostalan život. Duševno bolje razvijena djeca uče u zavodu govor i sve predmete niže i srednje škole, a čitavo slobodno vrijeme provode slobodno izvan zavoda u društvu ljudi koji čuju i govore, pa tako mogu gluhonijemi mnogo brže napredovati u duševnom razvitku.

Gluhonijema djeca počinju polaziti zavod sa 7 godina, a obuka traje 8 godina. U svim školama se uči oralna metoda govora, a samo u slučajevima gdje to nije nikako moguće postići uči se znakovni govor. Prema dosadašnjem iskustvu je samo 80% djece bilo kadro naučiti glasovni govor tako da ga u

životu mogu upotrebljavati, 20% djece moralo je ostati kod znakovnog govora.

Djeca se primaju u zavod samo svake druge godine. U prvoj godini još ne počinje prava obuka, već je ta godina posvećena tzv. kvalitativnoj selekciji djece. U toj godini moraju učitelji proučiti duševne sposobnosti novo pridošlih pitomaca te ih prema tim sposobnostima svrstati u dvije kategorije. U prvu kategoriju spadaju djeca za koju se tokom godine ispostavilo da neće moći naučiti glasovni govor. Takvu djecu se uopće kasnije više ne pokušava učiti glasovni govor, već se čitava obuka provodi znakovnim govorom. Budući da u ovu kategoriju spadaju samo djeca sa slabo razvijenim intelektom, sasvim je prirodno da je obuka vrlo teška i dugotrajna, pa stoga takvu djecu vode najiskusniji nastavnici. U drugu kategoriju spadaju sva ona djeca koja mogu naučiti govoriti. Ta se kategorija opet dijeli u tri grupe. U prvu grupu spadaju djeca s ostacima sluha, koja prema tome mogu vrlo dobro naučiti govoriti. U drugu spadaju djeca koja mogu slabo naučiti govoriti, bilo radi toga što nemaju nikakvih ostataka sluha, ili radi toga jer nijesu dovoljno duševno razvijena. U treću grupu konačno spadaju djeca koja se po svojim sposobnostima mogu uvrstiti između prvih dviju grupa. Prema tome u svakom zavodu za gluhonijeme počinje obuka u četiri razreda koja se razlikuju samo po duševnim sposobnostima pitomaca. *Na taj se način postizava da obuka u raznim razredima postaje jednoličnija i da sposobnija djeca mogu brže napredovati, jer ih manje sposobna djeca ne zadržavaju u napretku.*

Nakon svršene osmogodišnje obuke mogu pitomci izučiti razne obrte u posebnim zavodima. Djevojke uče razne ženske i kućne poslove i narodno gospodarstvo, a muški mogu izučiti razne obrte i agrikulturu. Sve potrebe zavoda za odgoj gluhonijemih (životne namirnice, pokućstvo, rublje, odijelo, obuća itd.) namiruju se iz ovih škola. Za stare i iznemogle gluhonijeme postoje dva lijepa doma sagrađena u obliku vila u slobodnoj prirodi.

Za potporu gluhonijemih u slobodnom životu brine se „Švedsko društvo za pomoć gluhonijemih" koje izdaje i časopis „Ny Tydning för Sveriges Dövstuma". U svakom distriktu je od države namješten po jedan duhovnik koji razumije govor gluhonijemih i koji se brine za njihove moralne potrebe.

Zavod za odgoj gluhonijemih u Stockholmu (Manilla) je istodobno i zavod za izobrazbu nastavnika. Ta izobrazba traje tri godine. Svaki kandidat mora biti svršeni učitelj i imati par godina prakse u običnoj školi. Zatim slijedi jedna godina teoretske izobrazbe, jedna godina praktičnog rada u Stockkolmu, jedna godina u provinciji, i konačno stručni ispit pred komisijom u Stockholmu.

Prema novom projektu zakona preostala bi u Švedskoj samo četiri zavoda za odgoj gluhonijemih. *U tim zavodima ne bi bili gluhonijemi razdijeljeni po svom boravku već po svojim sposobnostima.* Dosad su u svakom zavodu postojale četiri kategorije učenika tj. u svakom su zavodu bili razredi za gluhonijeme koji su učili samo znakovni govor i razredi za glasovni govor, a ovi su se opet dijelili u tri grupe. Prema novom projektu sabraće se sva nova djeca svake druge godine u Stockholmu, te će ih prema sposobnostima razdijeliti u četiri grupe. Djeca koja neće moći naučiti glasovni govor biće poslana u jedan zavod, gdje će se na taj način sakupiti sva djeca ove vrste iz cijele Švedske. U tom će se zavodu učiti samo znakovni govor. Djeca s najboljim kvalifikacijama sabraće se opet u drugom zavodu, sa slabijim u trećem, a s najslabijim kvalifikacijama u četvrtom zavodu. Na taj način će biti obuka znatno jednostavnija. Prema novom će projektu biti obuka gluhonijemih centralizirana; postojaće samo jedan institut sa četiri kvalitativno različita odjela u četiri razna mjesta. Taj projekat je plod iskustva od nekoliko decenija i jer sadrži u sebi vrlo lijepu i zdravu ideju, nema sumnje da će donijeti dobrih plodova.

Budući da se kod nas organizacija skrbi za gluhonijeme nalazi istom u povojima, bilo bi lako moguće ovaj švedski sistem primijeniti i na Jugoslaviju. Kako naša domovina ima dvaput toliko pučanstva koliko Švedska, trebali bismo mi barem dva takva na širokoj bazi zasnovana instituta. Kako je poznato, vid je glavno osjetilo kroz koje ulaze predodžbe u svijest gluhonijemog čovjeka, pa je stoga dobro da se gluhonijemi odgajaju u velikim gradovima gdje imaju prilike svaki dan primati nove dojmove. Bilo bi idealno riješenje, kad bi se u naša dva najveća grada osnovala dva velika instituta, gdje bi se koncentrirali svi gluhonijemi iz države i podijelili po sposobnostima na četiri kategorije. Ti bi zavodi morali biti državni, a ostali maleni zavodi koji već sada postoje, mogli bi ostati u rukama pokrajina ili općina te bi mogli preuzeti onaj ostatak djece koja iz ekonomskih ili drugih razloga ne bi htjela ili ne bi mogla biti primljena u državne zavode. Budući da broj gluhonijemih iz Slovenije otpada iz ovog programa, jer zavod za odgoj gluhonijemih u Ljubljani uz neke korekture potpuno dostaje cijeloj Sloveniji, to bi opseg ovih dvaju državnih instituta mogao biti u početku nešto manji, naročito ako uzmemo u obzir dosta nisko prosvjetno stanje našeg naroda. Takav bi sistem i za našu domovinu bio znatno jeftiniji, jer je u jednom centralnom institutu gospodarstvo znatno jeftinije. Kao dokaz u prilog ove tvrdnje dostaje navesti velik broj učila, koja su potrebna svakom zavodu za odgoj gluhonijemih. U četiri različita zavoda potrebne su četiri jednake zbirke, a u jednom velikom centralnom institutu dovoljna je samo jedna zbirka. *I pitanje smještanja djece u ekster-*

natima je u velikim gradovima znatno lakše nego u malenim mjestima.

Svratimo li, konačno, pažnju na organe za govor, vidjećemo da je i tu uska saradnja otolaringologa i zdravstvenog pedagoga neophodno potrebna. Ne samo da zdravstveni pedagog po dužnosti svoga posla mora biti upućen u mehanizam postanka glasa i govora, *nego je potrebno da znade da se niz mana govora i glasa dade izliječiti operativnim putem ili barem da prethodna operacija znatno olakšava pedagogu posao i bitno poboljšava uvjete za uspjeh.* Da to dokažemo, dovoljno je navesti samo jedan primjer. Svatko od prisutnih je valjda imao prilike čuti govoriti ljude kroz nos. Kod nekih ljudi je nazalni prizvuk tako jak da se govor teško može razumjeti, a kod drugih je nazalni govor skopčan i sa pogrješnom artikulacijom, tako da je govor potpuno nerazumljiv. Kod normalnog govora meko nepce potpuno zatvara nosnu šupljinu od ustiju, tako da zrak kojim govorimo izlazi na usta. Ako je meko nepce bolesno ili nepomično na pr. radi kljenuti ili radi procjepa, onda nosna šupljina nije odijeljena od ustiju pa zrak kod govora izlazi u većoj ili manjoj mjeri kroz nos i tako nastaje nazalni govor.

Ovakva pogrješka dade se raznim operativnim zahvatima ili sasvim ukloniti ili barem toliko poboljšati, da naknadno fonijatrijsko liječenje dovodi do potpuno normalnog govora.

Konačno ćemo spomenuti još sasvim ukratko i grkljan tj. organ koji štiti donji dio našeg respiratornog trakta, i koji služi funkciji glasa. Kako savršen mora biti mehanizam tog organa moći će sebi svatko pretstaviti, kada pomisli ne samo na kvalitetu nego i na snagu i ustrajnost našeg glasa kod pjevanja i kod govora. A sve to radi tako sitan i nježan organ kao što je naše grlo. To je organ kojemu se posvećuje isuviše malo pažnje. Ako itko a to bi svaki pedagog, čije vršenje zvanja je ovisno o njegovu grlu, morao iz vlastitog interesa posvetiti više pažnje pravilima higijene i ekonomije glasa i govora, i nastojati da ne precjenjuje snagu grla. Velik se dio učitelja i učiteljica za vrijeme čitavog svog zvanja muči sa vlastitim glasom, ne radi infekcije nego zato, jer ne znaju kako i koliko se smije govoriti.

Time bi, dakle, bila u najkraćim potezima prikazana važnost nauke o bolestima uha, nosa i grla za zdravstvenu pedagogiju. Mišljenja sam, da je poznavanje glavnih elemenata ove nauke za svakog zdravstvenog pedagoga neophodno potrebno, pa stoga predlažem, da se u planu studija za stručne nastavnike defektne djece umetne obligatni polazak jednog specijalnog kursa na medicinskom fakultetu. Svi modaliteti i opseg takvog kursa imali bi se utanačiti međusobnim dogovorom zainteresiranih faktora.

Prof. Dr A. ŠERCER: DIE BEDEUTUNG DER LEHRE VON DEN KRANKHEITEN DES OHRES, DER NASE UND DES KEHLKOPFES FÜR DIE HEILPÄDAGOGIK.

Da die Atmung von grundlegender Bedeutung für die Entwicklung des Kindes ist, beschreibt der Verfasser zuerst den Unterschied zwischen Nasen- und Mundatmung und hebt dann die grossen Vorteile der Nasenatmung hervor. Bei Mundatmung bleibt die Entwicklung des Kindes nicht nur in körperlicher sondern auch in geistiger Hinsicht zurück, so dass eine frühzeitige Regulation der Atmung von grösster Bedeutung ist. Die Hauptursache der behinderten Nasenatmung im Kindesalter ist eine Hypertrophie der Tonsillen speziell der sogenannten Rachenmandel, welche bei wenigstens 20 Prozent der kleinen Kinder vorkommt.

Deswegen beschreibt der Verfasser den schlechten Einfluss kranker Mandeln auf den allgemeinen Zustand des Kindes und auf die Entstehung der Infektionskrankheiten. Bie Beeinflussung der Ohren und des Gehörs durch kranke und hypertrophische Mandeln wird besonders hervorgehoben.

Die Wichtigkeit des guten Gehörs für die geistige Entwicklung des Kindes kommt deutlich zutage, wenn man sich den Einfluss der Taubheit auf die Sprache vergegenwärtigt. Eine regelmässige Prüfung des Gehörs bei allen schulpflichtigen Kindern sollte in allen Schulen stattfinden. Dort wo keine Schulärzte zur Verfügung stehen, sollten diese Prüfung die Pädagogen selbst mit Hilfe besonders geschulter Schwestern ausführen.

Bei der Untersuchung in den Zagreber Volksschulen fand man 2% Kinder mit solcher Herabsetzung des Gehörs, dass sie in besonderen Schulen erzogen werden müssten. Deswegen betont der Verfasser die Notwendigkeit der Gründung besonderer Klassen und Schulen für schwerhörige Kinder in unserem Staate.

Was die Taubstummenfürsorge anbelangt, beschreibt er das System, welches in Schweden durchgeführt ist und meint, dass bei der Reorganisation der Taubstummenschulen in Jugoslawien das schwedische Beispiel als Muster gelten sollte.

Schiesslich bespricht er noch kurz die Ergebnisse der modernen Chirurgie und der Phoniatrie auf dem Gebiete der Sprachheilkunde und betont die Wichtigkeit der Hygiene und der Oekonomie der Stimme und der Sprache nicht nur für die Kinder sondern auch für die Lehrer.

Aus allem bisher angeführten geht deutlich hervor, dass alle Lehramts-Kandidaten, welche sich der Heilpädagogik widmen wollen, unbedingt mit den wichtigsten Tatsachen aus der Lehre von den Krankheiten des Ohres, der Nase und des Kehlkopfes (Oto-rhino-laryngologie) vertraut sein müssen. Zu diesem Zwecke schlägt der Verfasser für die Kandidaten der Heilpädagogik die Absolvierung eines besonderen Kurses an der medizinischen Fakultät vor.

ANICA LEBARJEVA — Ljubljana:

Pomožnošolski otrok

POSKUS KARAKTERISTIKE Z OZIROM NA PRAKTIČNO DELO

(Svršetak)

Ko je pouk s svojimi zahtevami popustil — ob sklepu šolskega dela, v odmoru, na izprehodu, so pš. otroci, četudi še ostanejo v razredni skupnosti, vendar le odvezani šolske discipline in jih lahko opazujemo v drugačni skupnosti: *med seboj.*

Način obnašanja v krogu tovarišev je bolj spontanega značaja, brez vpliva vodilne osebnosti. Če že normalnega otroka najbolje spoznamo izven šole, v prostem času, v odmorih, pri igri, toliko bolj pokaže pš. otrok svoje značilnosti.

Če dalje časa opazujemo pš. otroke v odmoru, opazimo neko število otrok, ki se ne pridružijo drugim, ampak ostanejo sami. Sami sede, slone, čepe, žde, tudi hodijo in odklanjajo vabila tovarišev k skupnim igram. Od učitelja pozvani in v igro vpeljani, kaj hitro najdejo primeren trenutek, da se ločijo od igrajoče skupine. Poiščejo si skrivne kotičke, kjer jih nihče ne moti. So to največ novinci, vajeni še z osnovne šole zapostavljanja, ki pa se v novem ozračju kmalu prepričajo, da so tu vsem dobrodošli in enako dragi; otajajo se in postanejo kmalu družabnejši. Vendar se v večja prijateljska razmerja ne spuščajo, ampak ostanejo v skupinah po dva in tudi odtod se kmalu ločijo. Manjka globljih in tesnejših vezi, manjka izmenjave misli in mnenj, na katerih pš. otroci itak niso bogati, manjka globljega čustva sočutja, zaradi tega sožitje ni posebno razvito.

Zato pa zavzema protivno razmerje širši prostor, zlasti pri najmanjših, ki potrebujejo prav materinske zaščite. Plašni in boječi že sami na sebi, vidijo v najmanjši protivnosti ogrožanje, v nesrečnem naključju zlobo, v ljubeznivi nagajivosti in hudomušnosti že kar osebni napad; zato tolika tožba, in je le po dolgih in vstrajnih vplivih mogoče ublažiti to protivno razmerje. Pri večjih so celo pogosti resnični pretepaški napadi iz najbolj neznatnih vzrokov, ki se stopnjujejo, če jim je dom ali ulica vzgled, do neznosnosti, in ne pomagajo še tako blažilni vplivi besede in zgleda.

Posebna značilnost pš. otrok je ta, da niso zmožni dalje trajajoče urejene igre. Dokaz zato so nam preproste igre, ki jih gojimo pri telovadbi in le z največjo težavo priučimo. Urejena igra zahteva razumevanje igralskih pravil in razumno uvrstitev v potek igre. Težje so še tekmovalne igre; nekateremu cilj ne pomeni nič posebnega; drugi vidi v cilju višek svojih želja in si zanj na vso moč prizadeva, a pri tem pozabi na pravila; tretji je nestrpen, jokav, občutljiv, skratka nediscipliniran in zaradi tega pri igri nemogoč. Tudi večji otroci pomožne šole kažejo iste značilnosti. Preko vsakdanjosti nimajo ničesar povedati; manjka pripovedne vsebine zaradi netočnega opazovanja, razumevanja, doživljanja. Prav tem manjka tudi zavednosti in samozavesti ter zato tudi večji dečki ne dado dosti na čedno zunanjost, dasi se pri deklicah pokaže nagon za lišpanje, četudi nekoliko pozneje kot pri normalnih.

Pš. otroci le posamezno tu pa tam pristopijo h kakemu mladinskemu društvu, in navadno ne ostanejo dolgo, kar je dokaz, da jim taka urejena skupnost ne ugaja.

Iz teh kratkih opazk razberemo, kako važni sestavni deli socialnega značaja pri večini pš. otrok odpadejo. Viri neizčrpnega

bogastva, ki izvirajo iz družabnega življenja so pš. otroku nedostopni in le slabo pospešujejo razvoj osebnosti. Brez pravega prijateljstva, brez skupnega udejstvovanja z drugimi, brez opore ob enakomislečem, brez občutja povezanosti s kakim občestvom, brez sveta iz svoje okolice, brez vsakršnega osrečujočega občutja resnične notranje povezanosti s sočlovekom morajo ti mladi ljudje pot skozi življenje iskati in tudi najti. Pš. učenec je tip, v katerem je možnost izoblikovanja skupstvene zavednosti le slabo nakazana in zato tudi nima potrebnega močnega ogrodja za razumevanje in izoblikovanje družabnega življenja.

Zanimivo je na računstvu kot najbolj abstraktnem predmetu ugotoviti, kako se pš. otrok obnaša nasproti časovnim določbam, meram in pojmom. Znano je, da je računstvo najtežje delo v pomožni šoli, da pa so mu časovne mere prava pomoč. Zato se prav pogosto računski pouk obrača k časovnim predstavam in pojmom, ker te razgibljejo pš. otroku duha za težja vprašanja. Računsko delo pš. otroka se giblje v mejah, ki ne prestopajo srednjih razredov osnovne šole. Pri vseh različnih značilnostih pš. otroka je najbolj soglasna ta, da mu računstvo pripravlja največje težave bodisi z ozirom na razumevanje, bodisi na stalnost pridobljenega računskega znanja, kakor tudi praktične uporabe. Prav to zadnje je velikega pomena za otroka ob izstopu iz pomožne šole, ko stopa v nove življenske razmere. Zato pomožna šola posebno goji račune z denarjem in dosega, da večina otrok obvlada enostavne račune z denarjem, kakor to zahteva vsakdanje življenje. Težavnejše pa je že to pri računih, ki jih zahteva kako rokodelstvo ali obrt, saj splošna želja vseh, ki imajo opravka s pš. otroki, je ta, da bi se priučili vsaj kakega rokodelstva. Pri tem pa vsi skupaj pozabljamo, da je za to treba naravne priročnosti, razumnosti, preudarnosti, dobrega spomina in vztrajnosti; vse lastnosti, ki jih pš. otroci nimajo. Zato tudi vidimo, da iz pomožne šole izstopivši učenci v eni učni dobi menjajo tudi tri mojstre raznih obrti, ker jim pri enem kakor pri drugem zmanjka ene ali druge lastnosti, ki je pri učenju te obrti potrebna. S to menjo pa izgube ono notranjo oporo, ki jim jo nudi vsakdanje urejeno delo napram vsem močnim vplivom življenja in okolice. Vendar slišimo, da se pš. otroci po izstopu iz šole kar se tiče računstva precej dobro ponašajo, a jim manjka mnogo drugih pogojev, da bi se mogli samostojno, koristno in dovolj pridobitno udejstvovati.

Če gledamo poklicno delo ne samo kot pridobitni vir za življenske potrebe, ampak tudi kot torišče, na katerem se človekove telesne in duševne moči razvijajo in vežbajo ter do najvišje možnosti udejstvujejo in se v tem udejstvovanju osebnost človekova stalno izobrazuje in oplemeniti, potem lahko razumemo, da je izključitev pš. otrok od urejene poklicne izobrazbe najdalekosežnejšega pomena za njihovo usmerjenost v življenju. Zato je nujno potrebno, da se delo v pomožni šoli načrtoma

uredi tako, kakor to zahteva praktična usmerjenost v življenje. Vsem nam je znano,da si narava sama pomaga na ta način, da pomanjkljivosti v nekaterih čutnicah na pr. izenači s tem, da jih dopolni s polno porabnostjo ali nadporabnostjo drugih, kakor so pač ene manj, druge bolj razvite.

Vendar je vse pažnje vredno dejstvo, da je treba tudi časovne predstave in pojme gojiti vso šolsko dobo, ker je pač malo časovnih pojmov, ki bi se jasno in točno v vsem doživetju pokazali kar konkretno. Pš. otrokom manjka jasnega in prožnega pregleda o poteku leta, letnih časov in mesecev; konkretno doživljajoča doba teh pojmov je pač predolga in prepolna drugih vtisov. Zato jim po daljšem času ne zadošča pregledno ponovilo o njih, ampak jim je treba celotni krog obdelati v vseh podrobnostih in celotno zgradbo iznova izgraditi. To velja seveda za celotni pomožnošolski pouk.

K potrebni opremi za življenje, ki je v življenje vraščajoči mladi človek potrebuje, da more razumeti svoje lastno življenje in dogodke, ki se v njegovi okolici odigravajo in so važni za družabno življenje, ali so bili, spada gotovo časovna orijentacija, obvladanje časovne razdelitve in določanje časovnega poteka v zvezi z drugimi dogodki. Kako globoko je zrastel bodoči državljan v življenje naroda se pokaže na razumevanju mogočnih sil iz preteklosti; za to pa je neobhodno potrebna časovna zavest. Iz prakse pa vemo, da prav pš. otroku manjka v njegovem lastnem življenju in v razmerju do okolice časovne razdelitve. Živi danes, ki ga objemata včeraj in jutri. To mu zadošča. Preteklosti ne zaokroža v časovni odsek, bodočnosti ne oblikuje. To ga izloča od vseh pogovorov splošnega življenja, ki so vsi med seboj zvezani s časovnimi pojmi. To pa je tudi vzrok, da se odtujuje od ljudskega življenja. To nerazumevanje časa ga vživlja le v sedanjost in njena vprašanja, ki pa ne smejo kot časovna vprašanja katerekoli vrste biti povezana s preteklostjo in bodočnostjo.

Prav zato se mi zdi dovolj naše dosedanje skrbi za čim boljšo organizacijo pomožne šole, ki je v smislu organizacije kot take dosegla svoj primerni razvoj. Naši pogledi se poslej lahko obrnejo k drugim problemom, ki so vključeni v krogu nalog pomožne šole. *V prvi vrsti je potrebno, da ponovno obrnemo vse svoje zanimanje na pš. otroka.* Če ga je osnovna šola izločila, potem ni tak, da bi zadostovala zanj običajna skrb, kakor za druge otroke. Saj niti ne kaže enakomerne in enake zaostalosti, ampak so mu lastne mnoge skrite osobine, mnoge vidne značilnosti, ki jih je najprej treba spoznati in opredeliti, da so potem vzgojni in učni vplivi tem uspešnejši. Vse tozadevne trude mora voditi ena misel: kako izobraziti moči pš. otroka, da bodo koristile javnemu življenju, v katero vstopi pš. otrok po izstopu iz šole? Ves pomen in ves smisel vsakršne skrbi zanj se namreč osredotoči v vprašanju: kako se bo otrok razvijal po izstopu iz šole in kako se bo uveljavljal v življenju? Celotni kompleks

učnega načrta obdelava vsakdanje delo z otroki v 6 ali 8 šolskih letih po učnih metodah, ki odgovarjajo vsakokratnim potrebam. Poleg tega dela se razvija razredna skupnost ter se oboje doživlja na neki samo po sebi umevni način in v neki pripravljenosti za skupno delo vseh onih nalog, ki jih šola nalaga.

Nemogoče je, da bi učni načrt do podrobnosti predpisoval vse to delo v posameznem razredu, niti ne podrobni učni načrt, ki velja pač za eno šolsko leto, a ga za prihodnje šolsko leto, dasi v istem razredu, nov otroški materijal lahko postavi povsem na glavo. Razredni učitelj naj bi bil v tem oziru povsem prost, da si ustvari vsakokratni načrt za delo v svojem razredu, učni načrt naj bi bil samo okvir za to delo, ki se da razširiti, ali zožiti, kakor to zahteva vsakokratni razredni materijal. Seveda pa mora razredni učitelj osebno odgovarjati za tako in ne drugačno delo.

Vse podrobnosti in finese učnih in osebnih vplivov na otroke si mora pš. učitelj točno postaviti v vsakokratni program dela, kakor mu to narekuje studij posameznega otroka. Vsem metodičnim zahtevam mora z vso resnobo zadovoljiti, kakor jih je spoznal prikladne za posamezni slučaj. Uspehi ne bodo sicer kar vidni, vendar je usmerjenost v življenje toliko važna, da se ta ali oni uspeh, — zlasti oni, ki jih na pomožni šoli tako radi primerjamo z onimi na osnovni šoli — kar lahko pogreši. Vse to delo pa nehote kaže na veliko in neprecenljivo vrednost vzgojnih vplivov na otroka. Morebiti se tega danes vse šolstvo premalo zaveda.

Vzgoja ni polnitev duše z gotovo vsebino, ali zidanje te vsebine od zunaj, ampak je razvijanje tega, kar je v duši, pravilno usmerjenje tako razvitih duševnih sil h končnemu cilju. *Zato je posebni poudarek vzgojnega dela v šoli, in zlasti še v pomožni šoli, prav zelo na mestu.* Do najboljše možnosti prav vzgojeni pš. otrok, ki se zna prilagoditi življenskemu toku, ki mu je šola pomagala vzgojiti ono malo socialnih lastnosti, ki jih življenje od vsakogar zahteva sicer v obilni meri, bo lažje izhajal, kakor, če mu je pomožna šola natrpala še toliko materijalnega znanja. Za to naj služi po prestani šolski obveznosti tudi še *nadaljevalna šola na pomožni šoli.* Dejstvo, da so otroci doslej posečali pomožno šolo, pa najsi bi jo dovršili s še tako dobrim uspehom, je vzrok, da jih součenci zapostavljajo ali celo zasmehujejo, kar jim zagreni obisk obrtne nadaljevalne šole. Tudi jim prestop s pomožne šole dela težave zaradi izenačenih zahtev napram vsem učencem. Največje važnosti pa je nujna potreba, da imajo v pubertetni dobi še vedno vzgojitelja, ki jih skozi in skozi pozna in ga tudi otroci poznajo kot takega, ki jim dobro hoče. Ob njegovi roki in z njegovo pomočjo obvladajo silne in nenavadne vtise in vplive, s katerimi jih zajame življenje. Tudi ves novi potek življenja in dela z morebitnimi nerazumljivimi pojavi se razvozlja v nadaljevalnem pouku. Zato je

za resnični uspeh pš. dela nujna zahteva: *polnoorganizirana pomožna šola mora imeti lastno nadaljevalno šolo.*

Z ozirom na dejstvo, da pš. otroci povečini prvič ne najdejo pravega mesta za poklicno izobrazbo in potem begajo od mojstra do mojstra, je nujna potreba, da ima pomožna šola enega kraja ali vsaj sreza *zdravstveno-poklicno posvetovalnico,* kjer dobe starši pš. otrok vsa potrebna navodila za oddajo otrok v uk. Seveda pa mora ta posvetovalnica pridobiti tudi primernih mojstrov s potrebnimi lastnostmi za iz pomožne šole odhajajoče. Ta posvetovalnica naj bi imela tudi nekako nadzorstvo nad vajenci in vajenkami in naj bi jih ščitila pred izkoriščanjem. Seveda pa bi se moralo učiteljstvo vso šolsko dobo, zlasti pa zadnje leto, potruditi, da spozna zmožnosti otrok za to ali ono obrt in potem pri poklicnih posvetih sodelovati. Tozadevni izsledki (zanimanje, veselje za ta ali oni poklic, odpor za ta ali oni poklic, gotovi znaki, dogodki, izdelki, ki bi dali sklepati na ta ali oni poklic, zdravstveno stanje, možnost pridobitnega dela) naj bi se vpisovali vsaj zadnji 2 leti v osebno popisnico.

Ker je med pš. otroki, ki odidejo v življenje, v uk, v tovarno itd., mogo takih, ki nimajo svojcev, ali se le-ti ne brigajo zanje, bi bilo z veseljem pozdraviti *ustanovitev katerihkolih socialnih ustanov v prid slaboumnim in slabonadarjenim,* kakor: zavodov, zavetišč, shajališč, skrbstvenih domov, društev, ki bi si nadela nalogo: skrbeti zanje, zbirati jih ob času brezposelnosti, pomagati jim s svetom in dejansko, varovati jih izkoriščanja in vsakršnih krivic, ki jim jih tako pogosto prizadeva življenje.

Končavam. Zavedam se, da pš. otroka nisem označila celotno in v vseh pojavih, saj sem svoje delo že v začetku označila kot poskus. Marsikaterega dela bi bilo še treba, da bi ta poskus postal zaokrožena celota. Vendar je prav ta poskus hotel pokazati vsaj smer, v katero naj se usmerja bodoče delo. Tem otrokom je treba pokazati in uravnati pot v življenje, v kar naj služita vzgoja in pouk, ki naj bi končno tudi že pri nas doma dobila *potrebno znanstveno podlago.* Vse pa je odvisno od dela pš. učiteljstva, od njegove požrtvovalnosti in ljubezni do najbednejših med bednimi.

A. LEBAR: DAS HILFSSCHULKIND (VERSUCH EINER CHARAKTERISTIK MIT BERÜCKSICHTIGUNG DER PRAKTISCHEN ARBEIT IN DER SCHULE).

Die Autorin versucht eine Charakteristik des Hilfsschulkindes zu geben. Der Ausgangspunkt der Autorin ist, dass das Hilfsschulkind als Mitglied eines Lebenskreises betrachtet werden soll. Es folgt eine eingehende Beschreibung der charakteristischen Merkmale des Hilfsschulkindes in der Schule, beim Spiel u. s. w. Das Verstehen des Hilfsschulkindes sollte der entscheidende Faktor bei allen pädagogischen Bemühungen sein, ebenso sollte der Erziehung in der Hilfsschule eine wichtigere Stellung zugewiesen werden. Die völlig organisierte Hilfsschule soll eine eigene Fortbildungsschule sowie auch eine eigene Berufsberatungsstelle besitzen.

IZ DRŽAVNE ŠKOLSKE POLIKLINIKE U LJUBLJANI, V. D. ŠEFA: MUDr S. KRISTAN — LUNAČKOVA

Priv. docent RNDr B. ŠKERLJ:

Problem manjevrednog deteta s vidika eugenike*)

Dete, koje je umno ili moralno zaostalo, posmatraju društvo i škola još uvek previše sa gledišta teorije miljea. Skoro niko kod toga ne misli da je dete potomak svojih roditelja, da je jedan od članova u neprekidnom nizu predaka; ne samo poslednji član, jer u njegovim potomcima živeće nasledna tvar njegovih predaka i dalje, posle njega. Ta nasledna tvar je važnija nego razni uplivi okoline (miljea) na nju. Zapravo i ne smemo govoriti o naslednim osobinama, znacima, nego o naslednim reakcijskim normama ili sposobnostima. Ta, ne nasleđuje se na pr. celokupna visina od 182 cm, već sposobnost za visok rast (na pr. od 175—185 cm). Na tu sposobnost utiče okolina već u materinom telu, pri porođaju i posle porođaja. Kod mnogih telesnih osobina možemo granice naslednih reakcijskih sposobnosti takoreći skoro brojčano izraziti; kod duševnih osobina za sad još ne. Drugo je pitanje, hoće li to uopšte ikada biti moguće. Da okolina utiče na celokupnu duševnost (razum i moral itd.), koja se sastoji također iz raznih reakcijskih sposobnosti, o tome nema sumnje. Vrlo teško nam je u pojedinačnim prilikama da razlikujemo anomalije koje su uslovljene pretežno naslednom osnovom od anomalija koje su uslovljene okolinom (u najširem smislu te reči). Klasifikovanje i ocenjivanje anomalija pokušavamo postići na osnovu *rodovnika* (genealogije). Ako u nekom rodovniku naiđemo više puta na istu ili sličnu bolest ili makar stupnjeve jedne te iste anomalije, moramo pomišljati na to da je ona nasledno uslovljena. *Večina telesnih i duševnih pojava kod živih bića uslovljena je nasleđem i okolinom.* Koji je od ova dva faktora jači to nastojimo u pojedinačnim primerima utvrditi, ukoliko to ne znamo iz iskustva.

U licu pokusne osobe (Versuchsperson) stupa pred nas samo *fenotip* (spoljni fenomen, ono što vidimo); ali tome fenotipu moramo naći odgovarajući *genotip* (naslednu osnovu). Tek kad to utvrdimo možemo upoznati upliv okoline. Možemo ići i obratnim putem: najpre utvrdimo uticaje okoline, a ono što preostaje mora biti nasledno uslovljeno. Sasvim idealno jasno to dabome nikada neće biti, ali se ipak možemo ovome cilju približiti. Kod svakog pojedinačnog slučaja moramo da se odlu-

*) Priređeno po „Socialno-antropološki študiji k vprašanju manjvrednega otroka", koja je objavljena u Pedagoškom zborniku Slov. šolske matice u Ljubljani, 1933. Dozvolom autora prevedeno na srpskohrvatski.

čimo za ovaj ili onaj put. Nekada je potrebno da kombinujemo oba puta. Oboje nastojimo postići *sastavljanjem rodovnika*, što ih sastavljamo s roditeljima pokusne ličnosti putem anamneze: ispitivanjem o srodnicima i predacima. Dakako da bi bilo idealno kad bi se ispitali svi članovi porodice, ali to u praksi skoro nije moguće, osobito ne kod školskih ispitivanja. U svakom rodovniku, koji je sastavljen samo anamnestički, moramo računati s prazninama, s neutvrđenim činjenicama. Ne saznajemo sve, delom zato što mati (ili otac) uistinu ne znaju, delom stoga jer neće sve da kažu. Ali sa svakim anamnestički sastavljenim rodovnikom možemo lako postići barem neki *minimum saznanja*, ako je on savesno sastavljen, ako njegovome sastavljanju posvetimo dovoljno vremena i ako smo umeli za vreme anamneze da uspostavimo i održimo dovoljan kontakt s roditeljima. Taj minimum nam je u mnogo slučajeva već dovoljan da stvorimo sud da li je izvesna anomalija nasledno uslovljena ili nije, odnosno bolje: da li je više ili manje nasledno uslovljena. Samo u krajnjem slučaju možemo isključiti jedan od oba faktora.

U pogledu duševnih bolesti hteli bismo da upozorimo još na izvesnu svojevrsnost. Upravo kod njih se naime jasno vidi da je svaka pokusna osoba (proband), uopšte svaki čovek, uistinu ceo *individuum*. Već ta reč „in-dividuum" označuje da se kod svakog pojedinca radi o posve osobenoj *nedeljivoj psihofizičkoj jedinici. Svaki individuum je osoben, dat samo jedamput u tom određenom obliku koga saznajemo, jedinstven također u svojoj duševnosti, u svim svojim reakcijama na spoljnji svet, na okolinu. Baš nasledna osnova nam je garancija za jedinstvenost svakog individua.* Već jednostavan račun pokazuje nam da svih mogućih kombinacija kod tako mnogobrojnih nosioca (gena) naslednih osobina, kao što ih ima čovek, ima na milijarde, možda na bilijone. Verovatnoća da bi jedan pojedinac bio jednak drugome praktički je jednaka nuli (0, 000 000 000 000 0036). Izuzetak čine samo jednojajčani blizanci (monoovularni blizanci) kod kojih je nasledna tvar (materija) potpuno identična.

Taj kratki uvod činio nam se potrebnim da bi čitalac mogao pravilno da razume izlaganja koja sleduju, da bi mogao pravilno tumačiti rezultate i zaključke, koji iz tih izlaganja slede.

Pri analizi pojedinačnog slučaja radi se uglavnom o tome da utvrdimo ukoliko je neki pojav uslovljen nasledno, a koliko okolinom. Mora postojati i jedno i drugo, ali u pojedinim slučajevima je obično jedno važnije od drugoga.

Dva primera: Čovek, koji ima nasledna sklonost za opojna pića, ne može postati alkoholičar, ako nema prilike da dobije alkohola. Upravo tako ne postaje alkoholičar ni čovek, koji nema takove sklonosti, iako ima prilike da dođe do alkohola.

Svaka devojka ne postane u jednako rđavoj okolini prostitutkom; jedna postane, druga ne. Kod jedne je etički prag

što ga mora prestupiti da se oda prostituciji viši, a kod druge niži — oboje je nasledno uslovljeno. Samo u retkim slučajevima je ovaj prag tako nizak da devojka mora postati prostitutka i u povoljnim socijalnim prilikama. Ipak znamo za takve slučajeve i baš oni dokazuju prisustvo sklonosti koja se ne da pobediti (ta sklonost se javlja vrlo često na pr. također u tome, što prostitutke beže od rada i zarade koju im je priskrbila vlast — uporedi: *J. Schneider*, l. c.). Da li je ta specifična sklonost urođena, prirođena ili stečena, kazaće nam ispitivanje porodice u pojedinom slučaju.

Skoro ni u jednom rodovniku ne radi se o jednom te istom izrazu abnormalne sklonosti. Retko kada naći ćemo u rodovniku nasledno opterećene osobe na pr. samo slučajeve prostitucije. Naprotiv: u takvom rodovniku nalazimo većinom i alkoholizam, neurastenične pojave, možda samoubistvo itd. Obično se radi o velikom kompleksu pojava etičke labilnosti ili također nervne labilnosti, o kompleksu koga nazivamo „*moral insanity*" odnosno novijim i pravilnijim izrazom *moralna anestezija* (neosetljivost) ili *moralna astenija* (slabost, „manjevrednost"). Da li će i na kakav način doći do izražaja ta etička labilnost to, razume se, zavisi od okoline (miljea), ali je *nasledna podloga neosporno primarna i bivstvena.* Kod mnogih rodovnika može da se vidi ta zanimiva igra između nasledne tvari i okoline (miljea). Za nas je ta igra zanimiva — ali se u njoj izražava zapravo grozna, sudbonosna vezanost za naslednu tvar. Zadaća svakog individuuma jeste da upozna svoju naslednu tvar i da udesi svoj život prema tome saznanju!

Problem manjevrednog deteta važan je za budućnost čovečanstva s 2 vidika: 1) zbog teže, nadprosečne nasledne opterećenosti ove dece, 2) zbog bržeg množenja (rasplođavanja) manjevrednih elemenata. Pre nego pređemo na eugenički odgovor na ta dva za budućnost društva vrlo važna vidika, predočimo si u dve kratke tabele rezultate naših ispitivanja u Ljubljani.

1) Naslednu opterećenost poprečnog školskog deteta ispitali smo na svega 586 rodovnika dece iz Vežbaonice učiteljske škole u Ljubljani, Most i Viča i uporedili je s Pomoćnom školom.

Tabela 1

Bolesti i anomalije	Tbc	A	⊛	N	Sx	Cr	Ib	E	OBJAŠNJENJE:
Vežbaonica n = 134	60,0	18,0	23,9	17,1	—	—	0,8	1,5	Tbc — tuberkuloza A — alkoholizam
Moste (osn. škola) n = 306	50,3	22,9	21,6	10,8	1,3	—	0,3	0,6	⊛ — smrtnost do 4 god. N — nervna labilnost
Vič (osnov. škola) n = 146	61,0	43,2	23,2	8,3	0,7	0,7	1,4	2,0	Sx — spolna nevezanost
Upoređenje: Normalne škole svega: 586	56,8	26,8	22,6	11,6	0,9	0,2	0,7	1,2	Cr — kriminalnost Ib — slaboumnost
Upoređenje: Pomoćna škola u Ljubljani n = 64	28,0	84,2	25,6	35,9	12,7	4,7	20,6	8,0	E — epilepsija

NB! Brojevi u tabeli jesu % od n (numerusa).

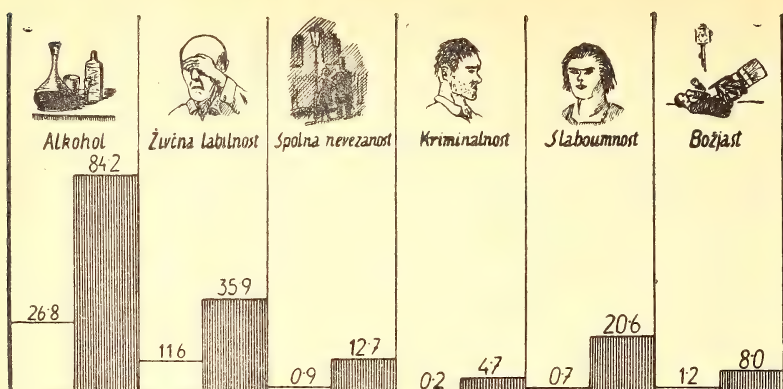

Slika 1

Vidimo, dakle, višekratnu naslednu opterećenost dece koja idu u pomoćnu školu. Za tuberkulozu je broj premalen; gde je tome uzrok, ne možemo rastumačiti. Zato imademo A skoro triputa veći, N takođe, Sx 12-puta, Cr 20-puta, Ib 20-puta i E skoro 8-puta veće nego kod dece iz drugih škola! Već sama ta činjenica koja se pokazuje u ovoj tabeli bila bi dovoljna da se ljudsko društvo uozbilji i počne misliti na svoju budućnost u svojim vlastitim potomcima!

2) Slika je još mnogo žalosnija, ako pored toga razmislimo i o bržem množenju (rasplođavanju) tih opterećenih porodica. Da li je to uistinu takova razlika, ako naša majka rodi prosečno 3,67 deteta, a majka dece koja idu u pomoćnu školu prosečno 5,43? Srazmera je 1:1,48 ili otprilike 2:3. Ako uzmemo za osnovu, da u datom vremenu rodi prva polovina majki (A) u nekom narodu 2 deteta, a druga polovina (B) 3 deteta, onda će srazmera između obe polovine u toku 10 generacija izmeniti ovako:

Tabela 2

	osnova	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	generacija
A po 2 dece	50,0	40,0	30,8	22,8	16,5	11,6	8,1	5,5	3,8	2,6	1,7	$^0/_0$ pučanstva (stanovništva)
B po 3 dece	50,0	60,0	69,2	77,2	83,5	88,4	91,9	94,5	96,2	97,4	98,3	

Zamenimo A s našim prosečnim majkama, B s onima koje šalju decu u pomoćnu školu, pa imamo pred sobom sliku svoje budućnosti. . . . Istina je da danas još nije osnova 50:50%, ali će to da se postigne približno za 120 godina, već zato jer je generacija grupe B mnogo kraća — prosečno za 8 godina. Čovek s manjim osećajem odgovornosti imaće već u ranoj mladosti, socijalno neobezbeđen premda moguće nezavisan, dece bez po-

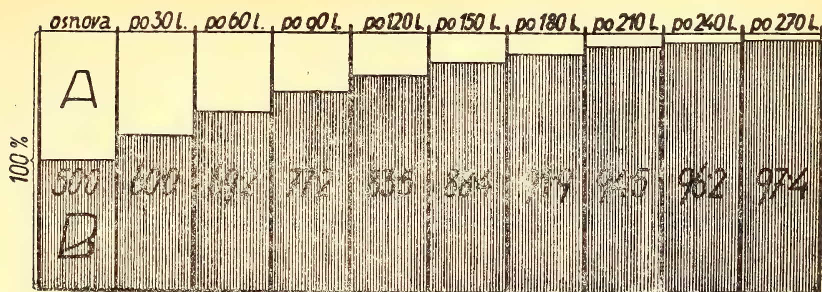

Slika 2

misli na budućnost, dok više odgovoran čovek čeka na socijalnu, egzistencijsku mogućnost. Zato ovaj drugi dobija docnije potomstvo i pored toga ima ga još manje (što je posledica prve okolnosti). *Tako stojimo danas pred žalosnom činjenicom da se prekomerno plode manjevredni, a da viševredni (punovredni) izumiru.* Kakova budućnost čeka naše potomke, ako već mi pri jasnom saznanju te strašne nesrazmere ne počnemo misliti na eugeničke mere, to će si svako moći lako da izračuna, takoreći na prste.

Šta, dakle, da radi individuum koji je upravo na podlozi svoje nasledne tvari asocijalan, moguće čak i antisocijalan? Kako da on reagira na okolinu? I kako da reagira društvo na nj?

To su vrlo teška pitanja. Ako društvo želi da ozdravi, ako želi da napreduje, da se razvija, onda će morati da ukloni sebi štetne pojedince. To bi bila barem poslednja konzekvenca, čiste, ravne linije. Ali danas nije tako. Društvo je upoznalo neke pojedince kao manjevredne, ali — pokušava da ih spasi, da ih pridobije za društvo. To je besumnje humano, također izgleda i etički. Kazao sam „izgleda". Saznali smo kako se brzo množe porodice koje šalju decu u pomoćnu školu. Upoznali smo također ogromnu naslednu opterećenost, naročito usled alkoholizma. Znamo također da je okolina, iz koje dolaze ta deca u pomoćnu školu, većim delom slaba. I bez sumnje upoznali smo pre svega *važnost nasleđa.* Da li ima društvo pored tog saznanja pravo što posvećuje manjevrednima toliko vremena, pažnje, truda i izdataka u neosnovanoj nadi da će ih ponova pridobiti za društvo? *Da li je uistinu etički i humano da mora zdravi deo društva izdržavati manjevredne i time štetiti svoje zdravo potomstvo?*

Ko poznaje zakone i suštinu nasleđa mora da se zaustavi kod ovog pitanja i da odgovori: ne! Sve što do sada znamo jeste *da nasledne tvari ne možemo izmeniti nikakovim vaspitanjem.* To još nikada i nikome nije uspelo. Govorili smo u uvodu o nasleđivanju reakcijskih normi (sposobnosti). *Samo u opsegu te norme može okolina (na pr. vaspitanje) uplivisati na poje-*

dinca. „Što nije dato u naslednoj osnovi ne da se nikada vaspitati“ veli *Alverdes* u svojoj značajnoj knjizi (vidi spisak literature!).

Od te norme zavisi *hoće li* dete na pr. uopšte naučiti da govori, misli i da se izražava. Od te norme zavisi *hoće li* izrasti visok ili nizak čovek. Od te norme zavisi *hoće li* individuum biti „muzikalan“ ili ne. Od te norme zavisi, *hoće li* se devojka prostituisati ili ne; *da li* će neko postati alkoholičar ili ne itd. Ali u granicama te norme može delovati okolina. Od te okoline zavisi *kako* dete misli, *kako* govori, *kolik* je njegov rečnik, *kako* se izražava; od okoline zavisi *kako* visoko će da izraste u granicama svoje nasledne norme (ako je slabo hranjeno ostaće manje, ako dobro postaće veće [pa ni hrana još nije sve]); od okoline zavisi da li će „muzikalno“ dete *naučiti da svira* na kakvom instrumentu, *koliko* će da nauči, hoće li svladati na pr. tehniku komponovanja; od okoline zavisi *kada* će devojka sa svojom naslednom normom postati prostitutka i *kakova*: da li će postati ulična devojka, ili metresa, ili udata žena koja je usprkos tome polno nevezana i igra se s mužem i prijateljem; od okoline zavisi hoće li rođeni alkoholičar postati uistinu *pijanica*, vidljiva i za druge ljude.

Slično je i sa sklonosti za asocijalno i antisocijalno delanje. Čovek dolazi na svet s izvesnom normom, a okolina onda formira vrstu kriminalnosti od neznatnih prestupa proti društvu pa do razbojništava, umorstava itd.

Ko poznaje zakone nasleđa i relativnu nepromenljivost nasledne tvari postane uistinu do izvesne mere fatalista. Čisti teoretičari okoline (miljea) su optimisti — nažalost uzalud, što zna svaki genetičar i biolog — i obično bez preko potrebne biološke naobrazbe. I upravo tu vratićemo se našem pitanju o umesnosti ili neumesnosti svih humanih pokušaja s nasledno opterećenim manjevrednima.

Prvo još kratko opišimo tri važna pojma: „Urođena“ je osobina ili reakcijska norma (duševna ili telesna) koja je zasnovana na naslednoj tvari individuuma. „Prirođena“ je osobina koja nije zasnovana na naslednoj tvari, već je pridobijena od okoline još u materinom telu („in utero“), dakle pre rođenja. „Stečena“ je osobina od momenta porođaja (također kakova ozleda, trauma pri porođaju) pa do kraja života.

Rekli smo da postane lako fatalistom, ko pozna značaj nasledne tvari; teoretičare okoline (miljea) nazvali smo optimistima. Izgleda, dakle, da jedni ne veruju u uspeh, drugi doduše rade verujući u uspeh — ali bez koristi. Ipak moramo naglasiti da bi *svaki fatalista*, koji bi usprkos poznatih činjenica o nasleđu ukrstio ruke, bio slab eugeničar. I ako još svedemo na pravu meru optimizam teoretičara okoline (miljea), koji se čini da je usprkos biološkim činjenicama bezgraničan, onda smemo očekivati saradnju i uspeh.

Moramo razlikovati urođene, prirođene i stečene osobine. Uopšte važi kao pravilo, da osobinu tim lakše lečimo (i vaspitno), čim je ona docnije stečena. Na takovu osobinu možemo uticati putem okoline. Što se tiče u našem slučaju dece koja pohađaju pomoćnu školu smemo, dakle, očekivati uspeh kod onih koji nemaju težih urođenih, još i sem toga prirođenih defekata. Takova deca besumnje spadaju u pomoćnu školu, ako ne mogu pratiti nastavu u normalnoj školi; kod njih će moći pomoćna škola mnogo da pomogne i da ih spasi društvu. Također i kod lakših urođenih defekata može pomoćna škola postići uspehe, iako ne smemo očekivati da će iz nje izaći geniji. Bez uspeha ostaje svako školovanje kod težih defekata (idiotija, teža imbecilnost, epileptična demencija i sl.). Interesantno je da nalazimo takove i slične defekte u malom procentu također samo prirođene i stečene (na pr. pozlede na glavi pri porođaju, posledice tetanusa, encephalitis lethargica itd.). Na svaki način moramo nastojati da čim detaljnije utvrdimo uzroke abnormalnosti, tj. zašto se dete nalazi u pomoćnoj školi. To možemo otkriti putem čim detaljnije i iscrpnije anamneze, putem studija rodovnika i porodice.

Pitanje je još, šta može škola da uradi kod pozleda moralnog osećanja. Znamo da ima razmerno vrlo mnogo dece koja su moralno ugrožena i to nasledno i po okolini. Jasno je da škola ne može „popraviti" nasledno opterećene. Ali ako bi škola imala internat lako bi se sprečilo barem to, da moralno anestezična deca uvek iznova dolaze u štetan dodir s kućom. Jer dom ove dece je većinom takav da ne utiče vaspitno u socijalnom smislu. Deca su zanemarena, zapuštena; višeput ih otac ili majka navode da prosjače, kradu itd. Ili pak na pr. majka znade da njena 14—15 godišnja kćerka ima svoje „frajere", čak šta više dozvoljava da ih kćerka dovodi kući i tamo zarađuje hleb za sebe i za — roditelje (često u prisustvu druge dece!). Takova okolina, razume se, ruši od reda sve što škola velikim trudom sagradi; zato je internat zaista osnovan zahtev, i osnivanje internata je bitni deo obrane društva od manjevrednog čoveka. Takav internat ne bi smeo da bude vremenski ograničen, dakle ne samo za decu u doba školske obaveze. Bilo bi potrebno pobrinuti se da deca, kojima dom ne pruža potrebnu i primernu socijalnu okolinu, ostanu tako dugo pod okriljem internata dok ne uzmognu sama da zarađuju hleb. Gde se to ne bi moglo postići, bilo bi preko potrebno da deca dođu iz internata u druge odgovarajuće zavode (skloništa, bolnice za duševne bolesti itd.).

Potsticaj za dalji rad na spasavanju te dece neka nam bude činjenica, da možemo kod približno 50% dece očekivati da će se prije ili posle moći uključiti kao aktivni članovi društva u tok života: jedan će biti vrtljar, drugi stolar, treći će mesti ulice,

devojke će obavljati lakše kućne poslove i raditi ručne radove. Sposobnosti za samostalan rad ne će verovatno steći niko — ali to i nije potrebno. Glavno je da svaki čovek društvu koristi, da nije asocijalan a naročito ne antisocijalan; s tim nije rečeno da svaki čovek mora vršiti samostalan posao; naprotiv, i nesamostalni pozivi potrebni su i društvu korisni — ta svi ne mogu da budu Napoleoni! Dakle, društvo se brani samo od asocijalnih i antisocijalnih elemenata. Dok ove poslednje već danas kažnjava (ako ih uhvati), proti prvih bori se dosada još uzalud i boriće se uvek uzalud, ako ne pronađe efikasnija sredstva nego što su škole, internati i razni zavodi. Sve to mora biti i — premda sve to plaća i izdržava zdrav, socijalan deo društva — društvo od toga barem nema štete, razume se pod uslovom da *izbor* dece bude primeren. Moramo biti načisto, da ima dece koja uopšte ne spadaju u školu, ni u normalnu, ni u pomoćnu (čak i tamo ometaju nastavu!); to su deca o kojima možemo opravdano da uskliknemo s Prešernom: „Kaj pa je tebe treba bilo. . .“ („Nezakonska mati“). Šta s njima? Za takovu decu, ako već ne mogu da ostanu kod roditelja, još nemamo zavoda. Zato ipak ne smemo iz lažne humanosti (vidi gore!) oklevati, već ih moramo, dok nemamo naročitih zavoda, smestiti u bolnice za duševne bolesti i azile za neizlečive bolesnike. Kod njih ostaje i najsavesnije vaspitanje bez uspeha. Moralno nepopravljivo defektna, a pri tom umno intaktna deca moraju za ceo život da ostanu pod nadzorom kakvog zavoda što bi ga mogla izdržavati vlastitim radom.

To bi bile, kratko rečeno, smernice za budućnost te dece.

Problem je još ono drugo, što se tiče budućnosti društva, jer vaspitanje, škola može da popravi, u onim slučajevima o kojima smo govorili, u tom smislu samo pojedinca. Ali time, kako nam je poznato, nije popravljena njegova nasledna tvar. Dakle: pitanje manjevrednih nije u dovoljnoj meri rešeno, ako se društvo u buduće ne bude znalo bolje čuvati takove dece. Već iz onoga što smo do sada izložili vidi se da se u tom celom problemu, u tom nizu pojedinačnih pojava koje nam daju biologiju deteta što polazi pomoćnu školu, ne radi samo o osobi toga deteta samog, već i o njegovom položaju u vlastitoj porodici i, preko porodice, u društvu uopšte. Ako nam je uspelo da dokažemo da većina te dece potiče iz nasledno opterećenih porodica, ako je uspeo dokaz da se te porodice brže množe od drugih, ko ne bi hteo znati šta može društvo učiniti protivu toga, šta može učiniti za svoje vlastito zdravlje, za svoju budućnost?

Tu nam može pomoći jedino eugenika. Reč ta znači nauku o dobrom (zdravom) rodu, potomstvu. Njen otac je Francis Galton (1822—1911), znameniti bratić Ch. Darwina (prvo eugeničko delo Galtonovo potiče iz 1864 godine). Eugenika radi sa naučnim,

biološkim sredstvima, ispituje biologiju čoveka i čovečanstva uopšte i nastoji da dobije norme za zdrav razvoj čovečanstva. Mnogo ljudi misli pri pomenu reči „eugenika" na sterilizaciju, kontrolu porođaja, ograničavanje porođaja, čak šta više na zagovaranje pobačaja (abortusa) i još na mnogo štošta, što samo po sebi nije eugenika. Istina sve su te stvari tzv. negativna eugenička sredstva, ali eugenika se mora poslužiti i pozitivnim sredstvima kao što su: unapređivanje i ubrzavanje množenja punovrednih pomoću poreskih olakšica, stambenih i drugih pogodnosti.

Eugeničar gleda na društvo kao lekar na pojedinca. Pojedinac želi dugo da živi — društvo isto tako; pojedinac misli na svoju budućnost — iako možda samo u vidu penzije ili osiguranja za slučaj starosti i nemoći — društvo . . . ovde ne bi mogli napisati da i društvo to čini. Još ne! Društvo danas još živi kao vrlo lakomislen pojedinac iz dana u dan. Društvo doduše „misli na budućnost" ali samo egocentričko-materijalistički, ali ne misli na ono šta će ostaviti u nasleđe svojim potomcima, svojoj vlastitoj narednoj generaciji. Kakova će biti ta generacija? Da li će biti u njoj sve tako kao što bi si na pr. pojedinac želeo za svoju udobnost? Da li će društvo, čovečanstvo moći još dugo da živi a da ne misli na svoje — tako da kažemo — „osiguranje za slučaj starosti"?

Bez pomoći celishodno usmerene populacijske politike, koja će stajati pod strogom kontrolom eugeničkih načela, po svoj prilici ne. To važi barem za područje evropsko-američkog kulturnog kruga belaca. Ali danas počinjemo naslućivati odakle bi mogla da dođe pomoć, jer sve jasnije upoznajemo uzroke nepogodnih pojava u društvenom životu. Naša generacija, koja je počela upoznavati činjenice, nosi upravo zato veliku odgovornost prema svojim potomcima a nosiće i veliku krivicu prema njima, ako im ne ostavi u nasleđe bolju baštinu! Buduće generacije moći će uvek da ukažu baš na nas koji smo saznavali a ništa nismo preduzeli, iako bi mogli, jer smo znali. Krivica je u tome, što mi znamo šta čeka našu vlastitu decu, koja će jednom da stenju pod teškim bremenima što će ih morati nositi da bi izdržavala uvek više azila za neizlečive, sve više zavoda, sve više kaznenih zavoda i sve više bolnica za duševne bolesti. Generacija, koja ne misli samo na sebe već i na svoje potomke, mora misliti i na njihovu dobrobit. Ona mora stalno razmišljati o pogodnim merama da bremena, što ih već danas nose punovredni za manjevredne, još ne narastu, do neizdržljivosti.

Pri izboru eugeničkih sredstava moramo uvek voditi računa o ekonomskim prilikama stanovništva i pojedinca. Sredstva, što ih populacija upotrebljava za svoje zdravlje, mora određivati društvo, bilo po svome državnom vođstvu (zakonodavstvo!), bilo

preko društava, koja su za to autorizirana od države ili možda čak i od Društva Naroda.

Spomenuli smo već ukratko sredstva, što stoje na raspoloženje eugenici. Pozitivna eugenika, koja bi morala biti cilj svake mudre populacijske politike danas je prema ekonomskim prilikama koje vladaju skoro u svim državama neizvodljiva, jer bi to stajalo mnogo novaca. Kako bi se dalo u tom pogledu barem nešto postići ne možemo razmatrati u tesnom okviru ove raspravice, jer bi to bilo preopširno.

Negativna eugenika ima bar jedno jako efikasno sredstvo: sterilizaciju onih, za koje se stručno utvrdi, da su manjevredni. O pravnom gledištu u pogledu sterilizacije ovde ne možemo raspravljati, jer projekata i sterilizacijskih zakona ima već toliko, da bi za to trebala samostalna rasprava. Najduže se takav zakon izvodi u Kaliforniji. Iskustva su dobra. Princip toga zakona jeste, da se steriliziraju samo one kao manjevredne utvrđene osobe, koje na tu operaciju privole, odnosno za koje dade privolu za to njihov zakoniti staratelj, zastupnik i sl., ako dotična osoba nije „uračunljiva".

U svim državama, gde su došli do istih zaključaka kao i mi (naime, da se utvrđeno manjevredni i nasledno opterećeni množe brojnije i brže), počeli su da misle na sterilizaciju tih ljudi kao na najpogodnije eugeničko sredstvo u borbi zdravog društva proti manjevrednih, kojih ima uvek više.

U Evropi je dobio sterilizacijski zakon (s privolom dotične osobe) najpre švajcarski kanton Waadt; sledovala mu je Danska (također s privolom), iza toga Nemačka 1933 god. s prvim takovim zakonom, koji u izvesnim slučajevima dozvoljava i upotrebu sile. Po uzoru Nemačke imaju sada zakone koji predviđaju tzv. prisilnu sterilizaciju: Švedska, Norveška, Finska i (noveliziran) Danska. S populacijsko-političkog gledišta je nemački zakon, koji se hrabro otresao sumnjive vrednosti što je ima privola manjevrednog čoveka (koji u najčešće slučajeva ne ume da rasuđuje) gotovo uzoran što mu je bilo priznato i na dva međunarodna kongresa. Nije slab znak ni to da su primeru Nemačke sledile države s tako demokratskom vladom kao što su baš sve četiri skandinavske države. I druge baltičke države, naročito Poljska, misle na sličan zakon. U Srednjoj Evropi nije do sada donet još ni jedan sterilizacijski zakon (s izuzetkom najstarijeg u kantonu Waadt). Isto vredi i za Englesku, gde je parlamenat odbio predloženi projekat navodno da za njega nema potrebe (!), iako upravo Engleska nije baš bez manjevrednih.

Posledice dobro provođenog sterilizacijskog zakona po nemačkom odnosno još bolje po skandinavskom uzorku morale bi da se poznaju i u smislu pozitivne eugenike. Ako pomislimo da su za manjevredne potrebni skupi zavodi (internati, azili za

neizlečive, kazneni zavodi, ludnice itd.) i da manjevrednih ima uvek više (dakle će trebati uvek više zavoda za njih!), onda ćemo uvideti da odlazi i odviše javnog novca u staranje za populaciji sasvim nekorisne, mnogoputa čak šta više antisocijalne, manjevredne. Kad bi s dobro izvođenim sterilizacijskim zakonom usporili možda čak i onemogućili množenje onih za koje se stručno utvrdi da su manjevredni, jasno je da bi s time uštedili mnogo javnih dažbina što su danas potrebne za naročite zavode za manjevredne, i da bi ih mogli upotrebiti u smislu pozitivne eugenike, naime za pomoć punovrednim: da mogu mladi da stupe u brak, da dobiju za svako dete primerenu nagradu, da porodice sa svakim daljim detetom rasteretimo od poreza itd., itd.

Razume se da ne smemo očekivati koristi preko noći, jer provođenje takovog zakona mnogo stoji (u Nemačkoj na pr. godišnje okruglo pola milijarde dinara!). Sem toga postoje i druge smetnje, koje leže u prirodi nekih bolesti o kojima se radi pri sterilizaciji, tako da bi se i uspeh prisilnog steriliziranja poznao samo vrlo sporo (uporedi za taj deo navode švedskog psihijatra Dr Essen-Möller-a). Usprkos tome vodi put koji nam se danas čini već podesan preko negativne eugenike, koja treba da zdrav kolektiv oslobodi što više strašnih dažbina (poreza) za izdržavanje manjevrednih, do pozitivne eugenike, koja će kolektiv obavezati da se stara za svoje zdrave punovredne članove i njihovo potomstvo. Samo tako moći će belci i dalje da zadrže vodeći položaj što ga zauzimaju danas. I za našu državu je vreme da počne računati s problemom manjevrednog čoveka i da misli na odbranu svog opstanka. Danas su države u Evropi ugrožene u svom opstanku mnogo više iznutra nego spolja — šteta što mnoge još nisu ni počele istraživati probleme svoje populacije.

Da taj problem postoji i za nas ne može biti nikakove sumnje. I mi ćemo morati računati s eugenikom i sa eugeničkim zakonodavstvom, koje će obezbediti naš opstanak barem za nekoliko narednih generacija. Ta naša država, dao Bog, nije samo za našu generaciju, već mi želimo da bi ona živela i u nebrojenim budućim generacijama. Da bismo to postigli, moraju eugenički principi postati važan sastavni deo naše unutrašnje državne politike!

LITERATURA:

Alverdes, F., 1935: Grundzüge der Vererbungslehre. Leipzig.

Essen-Möller, E., 1935: Untersuchungen über die Fruchtbarkeit einiger Gruppen von Geisteskranken, Kopenhagen.

„ 1936: Raziskavanja o plodnosti nekaterih skupin duševno bolnih, Evgenika II/2, Golnik.

Fischer, E., 1933: Taubstummheit und Eugenik. Eugenik III/6, Berlin

Herfort, K., 1927: Korelace duševní a telesné ménecennosti. Rozpr. Ust. pro vyzkum dítete a dorustající mládeže, Nr. 34, Praha.

„ 1928: Biologie a biopathologie mravne vadného dítete. Ibidem, Nr. 47, Praha.

Loeffler, L., 1932: Familienstatistische Untersuchungen an württembergischen Volksschullehrern. . . Arch. f. Rassen- u. Gesellschaftsbiol., XXVI/2, München.

„ 1932: Die Sterilisierung als Mittel zur Verhütung minderwertigen Lebens. Deutsches Ärzteblatt Nr. 17.

„ (1932?): Sterilisierung, Konzeptionsverhütung und Eugenik. Arch. Gynaekol., Bd. 144 (Kongressbericht). Berlin.

Muckermann, H., 1930: Die Eugenik im Anfang. Eugenik I/1, Berlin

„ 1930: Die Eugenik im Jahre 1883. Ibid./3, Berlin.

„ 1931: Galtons Eugenik um die Jahrhundertwende. Ibidem 5, Berlin.

Popenoe, P.,-Gosney, E. S., 1929: Sterilisation for Human Betterment. New York.

Popenoe, P., 1933: Effects of eugenic sterilisation as practiced in California. The Human Betterment Foundation, Pasadena.

„ 1933: Operations of eugenic sterilisation performed in state institutions under state laws up to january 1, 1933. The Human Betterment Foundation. Pasadena

Schneider, J., 1928: Cestou k prostituci. Knihovna Uchylné mládeže. Praha.

Schottky, J., 1936: Die Persönlichkeit im Lichte der Erblehre. Leipzig-Berlin.

Slater, E., 1936: German Eugenics in Practice. The Eugenics Review XXVII/4, London.

Škerlj, B., 1933: Socialno-antropološka študija k vprašanju manjvrednega otroka. Pedag. zbornik Slov. šol. matice, Ljubljana.

„ 1934: Sredstva negativne evgenike. Zdravn. vestnik VI/9, Golnik.

„ 1934: Evgenika ali rasna higiena? Ib./11, Golnik.

„ 1934: Eine sozialanthropologische Studie zur Frage des minderwertigen Kindes. Gesundheit u. Erziehung XLVIII/2, Leipzig.

„ 1935: Evgenika v naših narodnih pregovorih. Evgenika I/1, Golnik.

Verschuer, O. Frh. v., 1930: Soziale Umwelt und Vererbung. Ergebn. d. Soz. Hygiene und Gesundheitsfürsorge Bd. II., Leipzig.

(S ovim spiskom nije nipošto iscrpljena sva upotrebljena, a naročito ne sva literatura koja postoji o tom problemu. Navedeni su samo najglavniji izvori.)

Ljubljana, krajem marta 1936.

ŠKERLJ, B., D. SC.: THE PROBLEM OF THE INFERIOR CHILD FROM THE EUGENIC POINT OF VIEW.

In the beginning the author explains some fundamental notions of the hereditary norms of reactions. Psychical qualities too are hereditary. The heredity of all human characteristics is generally not yet sufficiently known. Heredity and environment incessantly influence each other, but the hereditary qualities are relatively unchangeable. Each individuality appeares but once, only with the exception of one-egg-twins, and is determined by the combination of parental and ancestral hereditary qualities. Even the defectives are individualities in the full sense of the word. The theorists of environment are optimists but usually without cause and without sufficient biological knowledge. Human society up to now has been strongly under the influence of this theorists so that nowadays the defectives are maintained by the normal and superior. But that is neither humane nor ethical against their normal descendents. Institutions and schools influence only the single living person and not his (her) hereditary qualities, so the problem of the inferior child has an eminently eugenic importance. Especially since we know that the ancestors of those children suffered from hereditary diseases and abnormities far over the normal and that their families propagate themselves quicker and in greater numbers, we must try to solve the problem by eugenic measures. A sterilization law on german lines would be indicated. Lessening the expenditure on defectives the Government would be able to finance positive eugenic measures before it is to late. The responsibility and perhaps guilt for later mischief lies on that generation which has realised the danger, yet has done nothing to save its own children from carrying a heavier and heavier burden, under which every people, every nation must in the end perish. Negative eugenic measures demand great amounts of money too, yet they give at least a hope of slow betterment, whilst without compulsory sterilization no betterment is to be expected.

МИОДРАГ В. МАТИЋ -- Јагодина:

Закон о стерилизацији у Немачкој

Закон о чувању потомства од наследних болести обнародован је у Немачкој 14 јула 1933 год. а ступио на снагу 1 јануара 1934 год. Присталице доношења овог закона у својој борби и образложењу позивају се на науку. Они указују на то, да је наслеђе довољно научно испитано и да се наследне болести могу тачно одредити. На основу *Менделовог закона* утврђено је, да ће се из једног брака, у коме је један родитељ наследно болестан а други здрав, родити 50% болесне деце. Ако су оба родитеља наследно болесна, проценат болесне деце се пење на 75%. Закон о стерилизацији треба да онемогући рађање наследно оптерећених и неспособних чланова народне заједнице.

Закон обухвата само такве болести, које се јасно и видно манифестују. Искључују се они случајеви, где се диагноза поставља само на основу породичног испитивања без јасног испољавања саме болести. Дакле, доћи ће у питање само јасно утврђени случајеви, где се спољашње манифестовање болести поклапа са испитивањем наслеђа у породици.

Стерилизација се извршује када суд о томе донесе одлуку. У извесним случајевима место стерилизације примењује се изоловање оваквих особа у заводе. Отпуштање из завода може бити под условом да се дотична особа стерилизује или после појаве природне неплодности (код жена после климактеријума, а код људи кад постану инпотентни што се лекарски констатује). Код деце стерилизација се предузима после навршених десет година.

Сваки лекар је дужан да пријави среском лекару случајеве наследне болести. То исто су по закону дужне да учине и друге личности, које имају додира са оваквим болесницима: општинске санитетске сестре, бабице, управитељи основних школа и завода за ненормалну децу, стараоци, свештеници и др. Срески лекар кад добије пријаву доставља је суду, који после детаљног испитивања доноси одлуку. Иста се писмено саопштава наследно болесној особи, која је дужна у одређеном року да се подвргне операцији. Сви трошкови око операције падају на терет државе. Судски поступак, испитивање наслеђа у породици и сама операција сматрају се као званична тајна, којој су обавезне све заинтересоване особе.

Закон обухвата следеће наследне болести: рођену слабоумност, схизофренију, депресивно лудило, наследну падавицу, наследну хореју, наследно слепило, наследну глувост, тешку наследну телесну богаљастост и неизлечиви алкохолизам.

Кад је у питању слабоумље, прави се разлика између стечене и наследне болести. Стечено слабоумље може бити условљено сифилисом мајке, заразним болестима, повредом дечјег нервног система и запаљењем мождане опне. Наследно слабоумље је често у вези с другим поремећајима, на пр. са општом заосталошћу телесног развитка, са узетошћу једног дела тела, са говорним манама и грчевима. Закон обухвата сваки рођени случај слабоумља, макар он и не био увек наследан. У Немачкој се рачуна да има 600.000 тежих и лакших случајева рођеног слабоумља, од чега четири петине, дакле око 500.000, спада у наследне.

Несумњиво, да ће се стерилизацијом слабоумних особа смањити не само један велики број непродуктивних људи, већ и злочиначких особа и проститутки. Слабоумне особе услед инфериорне интелигенције нису у стању догледати последице својих неморалних и антисоцијалних радњи, те често падају у кал проституције и канџе злочина.

Особа, које пате од схизофреније, има у Немачкој око 280.000, од кога броја се налази у заводима 190.000. Ова душевна болест појављује се обично у добу од 15—30 године. Она је у већини наследна, те готово сви случајеви подлеже законској обавези стерилизације. Врло велики број антисоцијалних људи, нарочито урођени злочинци, су схизоидни психопати.

Депресивно лудило се појављује у доцнијим годинама, обично после 40 године старости, када се већ заснује породица и изроде наследно болесна деца. У Немачкој има 25.000 тежих случајева ове болести у заводима. Укупан број ових болесника износи око 200.000. Пошто се ова болест појављује у доцнијем добу живота (код жена кад је способност рађања угашена), то се утврђивање ове болести базира на испитивању предака и сродника.

Наследних падавичара (епилептичара) има у Немачкој око 100.000. Епилептичари који у животу услед болести или повреде мозга добију ову болест не подлеже стерилизацији.

Људи, који пате од наследне хореје, такође долазе под удар овог закона. И ова се болест појављује у другој половини живота, те је борба против ње неефикасна.

Наследне болести које проузрокују слепило су: урођени star, урођени глауком, retinitis pigmentosa, урођена кратковидост, наследна атрофија видног нерва, ektopia leutis et pupillae, наследне дефектности чула вида. У Немачкој има око 33.000 слепих, од кога броја је 11.000 наследно слепих.

У наследну глувоћу долазе случајеви: 1) где је узрок наследна дефектност чула слуха, 2) наследна глувоћа у вези са кретенизмом, идиотизмом и слабоумљем, 3) наследна оштећеност мождланих делова, 4) наследна слабост слушног апарата, 5) наследна отосклероза. Глуве особе, за које се испитивањем утврди, да пате од ове врсте глувоће, подлеже стерилизацији. Међутим закон не обухвата глувоћу проузроковану сифилисом мајке, повредама приликом порођаја и заразним болестима. У Немачкој има 45.000 глувонемих, од кога броја је трећина наследно оптерећена.

Закон исто тако предвиђа наследну телесну дефектност. Овде долазе само тешки случајеви телесних ненормалности и дегенерације, чије се наслеђе врло брижљиво испитује.

И тешки непоправими алкохоличари долазе под удар овог закона. Утврђена је чињеница, да у породицама нотор-них алкохоличара има много психопата, слабоумних, криминалних и антисоцијалних особа, проститутки, епилептичара, хистеричара, душевно и телесно ненормалних. Стерилизацијом тешких алкохоличара спречава се рађање великог броја ових наследно оптерећених особа. Како се сваки тежак случај алкохолизма сматра да је наследан, то сви они подлеже операцији у сврху неплодности.

Закон о стерилизацији у Немачкој је изазвао жучну дискусију у иностранству. Велики број људи заузео је свој непријатељски став према оваквом начину побољшања расе наводећи религиозне, хумане, политичке и друге разлоге. Неке друге земље (извесне државе Северне Америке и неке земље на европском северу) донеле су сличне законе, само у нешто блажијој форми, још пре Немачке. И свуда овај закон има својих присталица и противника. Наше је мишљење да је ова ствар добра, јер уштеђује друштву рађање великог броја неспособних, непродуктивних и антисоцијалних особа, чије издржавање у заводима и апсанама кошта огромних народних добара. Неоспорно је да закон о стерилизацији доприноси много свежини и здрављу расе и користи народној привреди. Но само под једним условом: да се њиме не врше злоупотребе, нарочито не злоупотребе у политичке сврхе.

ZUSAMMENFASSUNG:

Der Autor stellt die Hauptbestimmungen des neuen deutschen Gesetzes für Verhütung erbkranken Nachwuchses dar. Es werden auch Angaben über die Verbreitung der einzelnen Erbkrankheiten in Deutschland gegeben.

RÉSUMÉ:

L'auteur donne des renseignements sur la nouvelle loi de stérilisation des hered. tarés en Allemagne. On trouvera aussi des chiffres concernant le nombre des malades qui tombent sous cette loi.

ANTONIJA DRUŠKOVIČ — Maribor:

Kako dolgo more slediti pouku pomožnošolski otrok?

(Svršetak)

Srednja stopnja, to je III in IV razred, ima pri sedanjem razporedu predmetov odmerjenih tedenskih 23 ur, to je en dan po 3 ure in 5 dni po 4 ure. Na tej stopnji je znaten del učencev, ki so le s težavo in z večkratnim repetiranjem posameznih razredov prestopili nižjo stopnjo. Njihova telesna moč se je v večini slučajev le neznatno ojačala in njej sporeden je tudi razvoj duševnih sil. Pazljivost, koncentracija misli ter vstrajnost pri delu sta tudi tukaj kratkotrajni in ne trajata več ko po 30 minut, na kar nas opozori učenec sam s svojim nemirom ali apatično nedelavnostjo ter tako sam diktira odmor. V drugi polovici prve in druge ure moramo nuditi otroku po možnosti spremembo učnega načina, ki obstoja na pr. v tem, da, če je bil prve pol ure pismeno zaposlen, v drugi polovici ustmeno dela.

V nasprotju z nižjo stopnjo sledi učenec srednje stopnje v prvi uri pouku nekoliko lažje in vstrajneje. Druga ura pa ga že znatno utruja, posebno po drugi polovici te ure se nervoznost stopnjuje in pisava postaja slabša. Eretik pripoveduje nemirno in hitreje kot običajno ter ponavlja večkrat eno in isto. Apatik pa kaže že mnogo znakov otopelosti. Kljub daljšemu odmoru, ki sledi tej uri, se kaže tudi v začetku tretje ure zmanjšana delazmožnost, ki jo spremlja pri najmanjšem neuspehu nervozna jezljivost in razdražljivost. Eretik hiti, da bi bil čimprej gotov in zopet prost, apatik je tako počasen, da ga je treba k delu spodbujati, a izvrši večinoma le del dane mu naloge. Če mora na pr. narisati hruško in jabolko, nariše le prvo ali obratno. Le telesno zdravi in duševno razvitejši učenci sledijo v tretji uri pouku, čeprav v znatno zmanjšani meri.

Četrta ura se kaže tudi tu kot velika obremenitev. Predolgo so že učenci od doma, lačni so in še jih čaka večinoma dolga pot domov. Vsekakor predstavljajo na tej stopnji 4 ure dnevnega pouka le za najkrepkejše možni maksimum, priporočljivo pa je, da pouk preneha po 3 in pol urnem zaposlenju, vsaj dvakrat na teden pa že po triurnem.

Preidemo k višji stopnji, to je k V in VI razredu. Tema odmerja sedaj veljavni razpored predmetov tedenskih 24 oziroma 25 učnih ur. V bistvu se pojavljajo tudi tu analogni psihološki momenti ter socijalni vplivi, ki ovirajo predolgo trajanje pouka na pomožni šoli. Res je, da v teh dveh razredih ni imbecilnih otrok, ker le ti vsled svojega počasnega napredka zapuščajo šolo navadno že na nižji ali vsaj srednji stopnji. Grupirajo se večinoma iz lažje in težje debilnih v starosti 13 do 15 let. Največ jih je eretikov. Živčna vznemirjenost, ki jih osobito karakterizira, se z nastopajočo pubertetno dobo zvišuje. Vsled nezadostne hrane in neurejenih domačih razmer telesno zaostajajo. Seksualne zaznave sprejemajo z večjo razdražljivostjo kot normalni. Zato so med njimi tudi pogostejše zablodnje.

Izkušnja kaže, da so vsi ti vplivi tako važni, da učenec te stopnje ne prenese več nego dnevno 3 in pol ure pouka ter da se v tem času izčrpa vsa njegova duševna energija. Naj navedem en od izvršenih poizkusov. Neki deček, star 14 let, modelira v prvi uri konjička. V tej stroki kaže veliko sposobnost. Dela se je lotil z veseljem. Modeliral je neprestano in se ni pustil motiti. Posebno dobro je izdelal glavo in sprednje noge; sicer je v grobem stanju izvršil celega konjička. Po preteku 35 minut se mu je delo odvzelo in on je kazal veliko nevoljo, ker bi bil rad še delal. Isto delo se mu je dalo v četrti uri. Delo je začel, a ne več z ono vnemo kot v prvi uri. Med delom se je oziral in rad klepetal. Izdelal ni nobene podrobnosti in pozabil je celo na rep. Ko se mu je po preteku 35 minut delo odvzelo, se je očividno oddahnil ter rekel: „Zjutraj sem lepše napravil, sedaj

pa mi ni več za delo". Na vprašanje, za kaj ne, je odgovoril: „Me že glava boli".

Za posamezne stopnje in ure bi lahko navedla mnogo dokazov k prej navedenim trditvam, kako dolgo lahko sledi pouku pomožnošolski otrok. To pa bi dovedlo do prevelike obširnosti te teme, ki mi je časovno omejena. O resničnosti mojih izkušenj se pa lahko prepriča vsak pomožnošolski učitelj sam, če sistematično opazuje delazmožnost svojih učencev.

In končno ne smemo pozabiti tudi na učiteljevo osebo, ki na pomožni šoli ne sme biti samo učitelj, nego mora nastopati kot vzpodbujevalec k delu, kot pomiritelj in tolažitelj naše defektne dece. Njemu je potrebno mnogo samozatajevanja, premišljen in primeren mora biti vsak njegov ukrep in obvladati mora do skrajnosti vsa svoja čustva. Ker pa to zahteva mnogo živčnega napora, se tudi dosti hitreje izčrpa.

Zaključujem svojo temo s tem, da predočim 3 tabele o razporedu predmetov (urnika) in sicer:

URNIK	pripr. raz.	niž. stopnja		sred. stopnja		višja stopnja	
		I	II	III	IV	V	VI
sedaj veljavni	18	19	20	23	23	24	25
iz leta 1911	18	18	18/19	20/21	20	20	20
ki ga predlagam	18	18	18	20	20	21	21

V prvi koloni je pokazan razpored predmetov (urnik) sedaj veljavnega začasnega učnega načrta za pomožne šole, v drugi koloni urnik, ki ga je odobrila okrajna učiteljska konferenca v Ljubljani dne 25 maja 1911 leta, ki je bil tudi pri nas v veljavi do leta 1932, ko je bil izdan sedaj veljavni urnik. V zadnji koloni navajam urnik, ki ga predlagam jaz na osnovi iznešenega in na osnovi dolgotrajne prakse.

Vsakokrat, ko sem gledala izmučene obraze svojih učencev in jih kljub milim prošnjam nisem mogla pustiti domov, sem čutila potrebo, da se to vprašanje enkrat temeljito razčisti in reši. Ne vem, ali bodo našle moje besede pri merodajnih činiteljih kak odmev, prepričana pa sem, da je reforma potrebna, bodisi v smislu mojega predloga, bodisi da se tudi na pomožni šoli uvede 45 minutna ura.

A. DRUŠKOVIČ: WIE LANGE KANN DAS HILFSSCHULKIND AM UNTERRICHTE TEILNEHMEN?

Die Autorin befasst sich mit dem Problem der Ermüdung der Schüler in der Hilfsschule. Sie stellt fest, dass dieser Schüler nur eine kurze Zeit

dem Unterrichte folgen kann. Schon eine halbstundige Konzentration der Aufmerksamkeit beim Unterricht erschöpft ihn so sehr, dass der Erfolg in der übrigen halben Stunde minimal ist. Ebenso soll die Gesamtzahl der Stunden im Stundenplan der Hilfsschule nicht zu gross sein. Die Autorin meint, dass diese Zahl an der Unterstufe nicht 18, an der Mittelstufe nicht 20, und an der Oberstufe nicht 21 Stunden wöchentlich überschreiten soll. Gründe dafür:

1) Grösserer Schulrayon der Hilfsschulen, darum länger dauernder Schulgang der Kinder;

2) Eine Mehrheit der Schüler stammt aus den sozialschwachen Kreisen, die Ernährung ist dürftig und mangelhaft;

3) Familien- u. Lebensverhältnisse überhaupt, sind ungeregelt, dazu kommen noch geistige und körperliche Defekte.

MUDr KURT LEVI — Zemun:

„Moralni defekt". Problematika jednog pojma

Jedna kritika pojma tzv. „moralnog defekta" bila bi opravdana čak i da to nije ništa više nego jedan pogrešan i bespredmetan pojam. Ali „moralni defekt" je nesrazmerno više. To je jedna zlosretna etiketa pod koju se trpaju ljudi sa najrazličitijim duševnim obolenjima, sa sasvim heterogenim psihičkim manama i nedostacima. Sve te nesretnike vezuje samo jedno: da su se ogrešili o zakone socijalne zajednice i da se zbog nekih svojih psihičkih faktora nikako ne mogu prilagoditi tim zakonima. Oni nikako ne mogu da budu moralni, bar u onoj minimalnoj meri moralni, koliko to prosečan čovek neophodno mora da bude. Kad je ta činjenica jednom utvrđena, onda odrasli mora da se učine bezopasnim za društvo i zatvaraju se zato u duševne bolnice, a deca i omladina treba da „poprave" svoje moralne defekte u popravilištu. Prvo je tragično ali neizbežno, drugo je još mnogo tragičnije, jer se nikada ne može nešto popraviti, što je krivo shvaćeno od onoga koji treba da učini dotičnu popravku.

Nećemo ovde uopšte da govorimo o slučajevima gde je jedan prestup ili zločin posledica socijalnih nedostataka, nepotpunog ili sasvim pogrešnog vaspitanja, zapuštenosti ili gole nužde. Svakom, ko je uviđavan, mora da je jasno da to nisu defekti dotične dece, nego defekti društva. Ti i takvi slučajevi ne spadaju u okvir ovoga rada koji se bavi samo moralnim defektima kao bolesnom pojavom. Ako jedno gladno dete ukrade komad kruha samo zato što je gladno, onda to pre znači da je zdravo nego da je bolesno.

U genezi moralnog delanja mogu i moraju se psihološki razlikovati tri komponente: 1) *intelektualna* komponenta, 2) *emocionalna*, osećajna komponenta, i 3) *energetska* komponenta.

Normalan čovek mora da je sposoban da uvidi, da razume u čemu je suština jednog moralnog akta. On mora da je sposoban da izrekne jedan moralni sud, da shvati svoja prava i dužnosti u društvu, da razaznaje ono što pripada njemu od onoga što pripada drugome, ono što sme od onoga što ne sme. Sve te čisto misaone procese morala obuhvata ona prva, intelektualna komponenta.

Emocionalna komponenta obuhvata tzv. moralne i socijalne osećaje. Saučešće, saosećanje, osećaj dužnosti, osećaj obaveze, zahvalnost, kajanje — sve to spada ovamo.

Energetska komponenta obuhvata sve ono što je aktivno, delotvorno u moralu. Sva stremljenja, svi napori i odluke, svi moralni impulsi proizlaze iz rezerva naše psihičke energije. Tek ova komponenta čini da iz moralne misli i moralnog osećanja nikne moralno delo.

Poremećaj ma i jedne od ovih triju komponenata, ako prelazi izvesnu meru, mora da dovede do „moralnog defekta". Već sada možemo jasno uvideti da moralni defekt i moralni defekt nije isto. Pre svega možemo da uvidimo da moralni defekt uopšte nije „moralan", on je ili defekt u intelektualnoj ili emocionalnoj ili u energetskoj oblasti psihe. To je uostalom moderna psihijatrija odavno uvidela i pojam „moralno ludilo" (moral insanity, moralna imbecilnost, moralna anestezija) spada već dugo u „staro gvožđe" te nauke (Gruhle: Psychopathie, u. Weygandt: Lehrbuch der Nerven- und Geisteskrankheiten, str. 596; Bumke: Lehrbuch der Geisteskrankheiten, str. 258). Jedna intelektualno defektna osoba podleže svim svojim impulsima bez ikakve psihičke kontrole, podleže dakle i onim impulsima koji će je dovesti do prestupa i zločina. Individua, čija intelektualna zaostalost ide toliko daleko da ona uopšte ne može da shvati pojam „zabranjeno", neće moći ni u svojim postupcima da vodi računa o tom pojmu. Sve su to slučajevi gde amoralni postupci direktno proizlaze iz intelektualnih nedostataka.

Ali do istog rezultata može da do i zbog defekta emocionalnog života. Za onoga ko nema osećanja dužnosti, ostaće dužnost uvek samo jedna prazna reč i jedan spolja nametnut teret. Kome sasvim nedostaje osećanje prema drugim ljudima, tome nedostaju i svi impulsi za altruističko delanje. Ko nema nikakvog osećanja za svoje porodične, građanske i društvene obaveze, za toga će te obaveze biti jedno nasilje protiv koga se treba boriti.

Ali i pored intelektualne i emocionalne ispravnosti moral može iz energetskih razloga da bude defektan. Svi slučajevi gde amoralni impulsi nadjačavaju moralne otpore, gde egoizam savlađuje altruističke tendencije i socijalnu uviđavnost, sve osobe koje neki nadmoćni nagon i pored moralne svesti i altruističkih osećanja vuče u zločin — sve su to ljudi sa moralnim defektima iz energetskih razloga. Moralna energija (ako je dopušten

taj izraz) kod ovakih lica defektna je prema energiji njihovih amoralnih tendencija i impulsa.

Cela stvar je i ovako dosta komplikovana. Ona međutim postaje još komplikovanija, ako uočimo bolesti i stanja kod kojih dolazi do moralnih defekata.

Ta su stanja: intoksikacije (trovanja)
idiotizam i imbecilnost
epilepsija
psihoze na početku i u toku bolesti
mor. def. kao posledica encephalitis lethargica (bolest spavanja)
„ „ kod inače normalne dece
„ „ kod nekih genijalnih ljudi
(Sir M. Craig and Th. Beaton: Psychological medicine, 390 str.)

Tome popisu mogli bi još dodati:
narkomaniju (morfinizam, kokainizam) i alkoholizam
neke vrste psihopatije i histerije, i konačno:
neke seksualne perverzitete.

Od svih nabrojenih obolenja idiotizam, imbecilnost i psihopatija daju najveći broj amoralnih osoba (prema Gruhleu 40-50%; cit. delo str. 609). Kod idiotizma i imbecilnosti stvar je još prilično jednostavna. Tu amoralnost proizlazi direktno iz intelektualne zaostalosti obolelih, iako već i tu, pored ove jedne komponente, mogu postojati i emocionalni nedostaci (tupost idiota).

Mnogo složeniji je postanak amoralnosti kod psihopata. Kod njih skoro nikada nema intelektualnih nedostataka, a često je njihov intelekat znatno iznad proseka. Oni jasno uviđaju šta je moralno i šta je nemoralno. Ono što im nedostaje je više emocionalne ili energetske prirode. Tu imamo one hladne i neosetljive ljude kojima je strano sve što se ne tiče njih samih, koji apsolutno ne mogu da se užive u potrebe i patnje drugih, koji sa ledenom i neumoljivom logikom idu za svojim egoističkim ciljevima. Jasno je da je ovde „moralni defekt“ samo direktna posledica osećajnih nedostataka.

Kod drugih je on opet direktna posledica jednog minusa u moralnoj energiji. Ljudi ove vrste imaju uvek najbolje namere, puni su vrlo altruističkih osećaja, svakom misle i žele samo dobro, ali kad ih uhvati neki antisocijalni impuls, neki bes ili ljubomora, neodoljiva želja za krađom ili prolivanjem krvi, onda se oni svemu tome ne mogu odupreti. Oni su nemoralni pored svojih moralnih ubeđenja i osećanja, jer nemaju dovoljno psihičke snage da se odupru onome što je u njima nemoralno. Slična je psihička situacija i kod seksualno perverznih. Vrlo je česta i kombinacija emocionalnog i energetskog manjka kod moralno defektnih i psihopata. To su one asocijalne i histerične individue koje žive od sitnih krađa, koje se nikako ne mogu prilagoditi nekom stalnom radu i stalnom mestu boravka, koje

uopšte nemaju potrebu za jednim uređenim načinom života i koje se uvek ponovo predaju skitnji i prostituciji.

Sasvim analogna razlaganja mogli bismo da iznesemo za moralne defekte kod drugih obolenja, ali to bi nas odvelo isuviše daleko i prekoračilo bi okvir ovog članka. Ima ipak među onim raznim vrstama moralnih defekata navedenim od Craiga i Beatona jedna koja nas ovde mora specijalno zanimati. To su „moralni defekti kod inače zdrave dece". Među tom decom ima sigurno izvestan broj psihopata, čija psihopatija iz nekog razloga nije utvrđena. Najčešće su to oni hladni i socijalno neosetljivi psihopati, koji na prvi pogled ne izgledaju psihički poremećeni. Sem toga među tom decom ima verovatno i larviranih epilepsija i psihoza sa neprimetnim početkom.

Ali iako sve to uzmemo u obzir, ipak preostaje jedan veliki deo te dece, koji ne pokazuje apsolutno nikakve simptome ma koga obolenja.

Da bi objasnili tu činjenicu, treba da se setimo, da je jedno egoistično i sasvim amoralno držanje, osećanje i htenje sasvim normalna pojava kod male dece. Dete doduše nosi u svojoj psihi dispoziciju i sposobnost za jedan moralni stav, ali taj moralni stav nije urođen. On tek postaje, on se tek stvara uticajem okoline i vaspitanja. Dok on još nije razvijen, dete će se bez rezerve i ustručavanja podavati svim svojim impulsima i naklonostima, a ti impulsi su velikim delom, sa stanovišta nas odraslih, nemoralni (krađa, mučenje, zlostavljanje, uništavanje, ismevanje i sl.).

Rekli smo da deca postaju moralna uticajem okoline i vaspitanja. Ali baš kod te normalne „moralno defektne" dece nije bilo nikakvog vaspitanja, a uticaj okoline je bio pogodniji za razvitak svih mogućih kriminalnih naklonosti, nego za razvitak morala.

To su obična zapuštena, socijalno obescenjena deca; deca koja su došla na svet takoreći neželjena i nepotrebna, deca koja su za svoje teret i prema kojima se ti roditelji i ponašaju kao prema jednom neželjenom teretu (vidi statistike M. Zillig). Nedostatak morala kod njih je skoro matematski nužna posledica socijalnih činilaca. On nema nikakve veze sa nekim psihičkim minusom.

Da rezimiramo.

Videli smo da je ono što se naziva „moralni defekt" u stvari defekt u jednoj od onih osnovnih psihičkih oblasti, čijom saradnjom postaje moral normalnog čoveka. Videli smo da taj tzv. „moralni defekt" često uopšte nije nikakvo bolesno stanje, nego neminovna posledica socijalnih nedostataka. Videli smo da „moralni defekt", koji je prouzrokovan nekakvom bolešću, postaje oštećenjem onih osnovnih funkcija ljudske psihe iz kojih niče moral.

Ako to sve uzmemo u obzir, dolazimo do ubeđenja da je izraz „moralni defekt" možda jedan zgodan sudsko-policijski termin, ali da on nema nikakvog stvarnog opravdanja u ustima jednog pedagoga ili terapeuta. U ovim dvema oblastima (pedagogiji i terapiji) treba da se uzima u obzir samo ono što je suštastveno, ono što je bitno u genezi antisocijalnosti jednog čoveka. Izraz „moralni defekt" ni u kom slučaju ne izražava tu bitnu crtu u genezi antisocijalnosti.

I još jedan drugi i važniji razlog. Obično se tim što se ustanovi taj „moralni defekt" završava cela psihološka i psihopatološka diagnostika antisocijalnih tipova. To je, međutim, sasvim nedovoljno i pretstavlja samo jedno maskiranje neznanja jednom zvučnom reči. *Nikakvo ispravno lečenje i nikakvo vaspitanje nije moguće na osnovu jedne tako prazne i beznačajne diagnoze.* Treba samo da se setimo koliko treba da su različite vaspitne metode za jedno dete čiji su nedostaci više emocionalni i za jedno dete kod koga oni leže više u energetskoj oblasti. Treba samo obratiti pažnju na to, kako je sasvim različito lečenje jednog psihopata i jednog larviranog epileptičara.

A sve se to trpa u isti koš „moralnih defekata"!?

LEVI KURT, D. Sc.: „MORAL DEFICIENCY". A PROBLEMATICAL IDEA.

„Moral deficiency" is a psichologically heterogeneous idea, because it may be the consequence of some emotional, intellectual or conative defectiveness. Also it can be caused by very different troubles. The instructors and healers of morally defectives should know that and apprehend that „moral deficiency" isn't a essential unit.

FRAN GRM — Ljubljana:

Studij fonetike

(Svršetak)

Pristupićemo sada pretresanju glasova i njihovih veza. Glas je — po Jespersenu — produkat čovekovih govornih organa koji u vazduhu proizvode takovo gibanje koje možemo sluhom posve detaljno percipirati i prepoznati, te ceo proces upotrebljavati kao pomoćno sredstvo za međusobno sporazumevanje. Glasove možemo proučavati, kako rekosmo, s različnih gledišta. To su fonetičari i radili, ali su u genetičko-artikulacijskim sistemima otišli tako daleko svak sebi, da je zavladao čitav haos. Čovek zaista ne zna ko ima pravo: *Brucke, Hoffory, Sweet, Trautmann, Sievers* ili neko drugi. Trebao je veliki čovek da uredi i pojednostavi sve te brojne sisteme glasova. Takav čovek je i došao, i znamo ga pod imenom *Melleville Bell.* Svojom razdebom vokala uneo je više pouzdanosti i preglednosti u stu-

dij fonetike i baš u tome je velika njegova zasluga. Polazeći od saznanja da je svaki glas određen položajem svih govornih organa, da su stoga svi glasovi u suštini jednaki jedan drugome on je odredio vokale po:

1) razmaku između jezika i nepca: *high* (visoki), *mid* (srednji), *low* (niski)

2) kretanju jezika unapred ili unazad: *front* (prednjonepčani ili tvrdonepčani), *mixed* (srednjonepčani), *back* (zadnjenepčani ili mekonepčani)

3) obliku ili stepenu napetosti jezika: *narrow* (napregnuti), *wide* (nenapregnuti)

4) po zaokruženju usana: *not round* (sa duguljastim otvorom usana), *round* (sa okruglim otvorom usana)

Time je pokazao da najpouzdanija podloga sistematike glasova leži u artikulaciji pojedinih govornih organa i nigde drugde.

Ogledajmo si sada malo artikulaciju i razdeobu glasova našega govora. *Za artikulisani glas potrebno je da se široko otvoren put običnog disanja negde suzi ili čak šta više zatvori jer glas nastaje jedino usled zapreke na tom putu.* Izgovorimo li na pr. „ka-pa", zapazićemo da su se pokrenuli jabučica i jezik. Makar da zapreke u jabučici ne možemo prostim okom videti možemo je prstom osetiti, a dodir jezika s nepcem možemo i očima zapaziti i tako se osvedočiti o istinitosti tog tvrđenja. Svako takovo ili slično podešavanje izdaha za tvorbu glasova jeste *artikulacija*, a nauka o tvorbi, kvalitetu i upotrebi artikulisanih glasova *fonetika* ili nauka o glasovima.

Prvu zapreku izdahu možemo postaviti u jabučici i to pomoću glasnih žica. Prostudiraćemo općenito položaj (postiranje) glasiljki za šaptanje, falset i prsni glas. Nato ćemo uzeti razdeobu glasova po akustici, vagnuvši na pr. razliku između glasa „s" i „a". Zapazićemo da „a" zvoni, jer se trese jabučica (glasne žice) a da „s" — pri kojem je smetnja izdahu uz potpuno mirnu jabučicu u nastavku — ne zvoni, da je dakle prvi glas zvučan, a drugi bezvučan; prvome velimo također ton, jer ga sačinjavaju dominirajući temeljni (osnovni) ton i slabiji prateći tonovi; drugog zovemo *šum*, jer u njemu nema tona. Kakova je razlika između tona i šuma u talasanju, čuli smo u akustici. Sad ćemo zapušiti uši i izgovoriti na pr. reč „šola"; zapazićemo sasvim jasno da je „š" šum, „o" ton, a „l" sinteza šuma i tona. Čiste šumove zovemo *bezvučnici*, mešane šumove i sve tonove *zvučnici*; vokali su tonovi bez šuma. Sve tonove proizvodimo u jabučici a skoro sve šumove u nastavku, gde takođe modifikujemo i tonove. Akustička razdeoba glasova je, dakle, sledeća:

1) Šumovi (bruits, Geräusche): p, t, k, f, s, š, h, c, č

2) Tonovi (sons musicaux, Klänge):

a) čisti: a, o, u, e, i

b) mešoviti: b, d, g, v, z, ž, l, r, m, n, ng, j

Prve izgovaramo u nastavku, većinom u ustima, druge u jabučici ali uz učešće nastavka itd. Posle ove razdeobe glasova upoznaćemo se još s njihovim izgovorom. Pri izgovoru vokala: „a-e-i“ pa zatim: „a-o-u“ posmatraćemo kretanje jezika i usana pa ćemo se „ad oculos“ osvedočiti da se pri izgovoru prvog niza vokala jezik pomiče unapred i gore prema tvrdom nepcu, uglovi među čeljustima se smanjuju, usne se šire u vidu pukotine (procepa, rascepa); pri izgovoru drugog niza vokala ide jezik natrag i gore prema mekom nepcu, istovremeno se usnice zaokružuju i sužavaju. Iz te introspekcije postavićemo ovo pravilo: *Za razdeobu vokala važno je: 1) prema kome delu nepca je upravljen vrh uzdignutog jezika, 2) kako velik je razmak na tome mestu između nepca i jezika.*

Za podelu vokala u *palatalne* (prednjonepčane) i *velarne* (zadnjonepčane) merodavna je dakle artikulacija jezika i usana, i to više artikulacija jezika nego artikulacija usana, jer vokale možemo sasvim razgovetno izgovoriti i pri neutralnom položaju usana. Time, razume se, ne želimo reći da smemo onako „meni ništa, tebi ništa“ da zanemarimo artikulaciju usana (u nekojim jezicima naročito nije dopuštena aljkavost artikulacije usana na pr. u francuskom jeziku, gde ta artikulacija mora da bude naročito brižljiva i fonetički pravilna). Ako pri izgovaranju vokala otvorimo nos, dobijamo nosne vokale (nazale), kojih u našem jeziku nema.

Radi upoznavanja načina izgovora konzonanata uopšte izgovorićemo na pr. reči: pas, mak, lak, rak, sak. Početni glas u prvoj reči izgovaramo sa pregradom (zatvorom, Verschluss), u drugoj sa pregradom (zatvorom) na usnama kroz nos, u trećoj lateralno (sa strana), u četvrtoj sa neke vrste ropota, a u poslednjoj reči sa prolazom ili sa tesnacem. Slično je kod ostalih konzonanata, samo što se tu zatvori (pregrade), tesnaci (prolazi), itd. pomiču po artikulacijskom putu unatrag, dakle prema jabučici. Ovi primeri objašnjavaju nam podelu konzonanata u zatvorne suglasnike (Verschlusslaute, plosives), nazale ili nosne glasove (nasales, Nasenlaute), l-glasove ili laterale (latelares, Laterallaute), r-glasove (roulées, Zitterlaute) i tesnačne suglasnike (fricatives, Engelaute ili Reibelaute).

Posle tog opšteg proučavanja artikulacije i podele glasova preći ćemo na detaljan studij fonetike po nekoj dobroj knjizi. Najbolja takova knjiga je, po našem mišljenju: *Jespersen „Lehrbuch der Phonetik.“* Ako pri učenju pažljivo i pribrano sledimo tu knjigu, otvoriće nam se i prikazati veličanstveno izgrađivenje akustičkog govora upravo igrajući i tako očigledno, da ćemo u duhu kao da vidimo i s lakoćom da si pretstavljamo govornu igru mišića naših organa za izražavanje psihičkih i fizičkih doživljaja itd.

Posle „Uvodne reči“ počinje *Jespersen* s „Analizom“, gde nam pretstavlja i objašnjava položaje i pokrete svakoga pojedi-

nog govornog organa odn. njihovih delova, što on zove elementima. U „Sintezi“ obrađuje on glasove, kao skupine više elemenata, u „Nauci o kombinacijama“ veze glasova u neprekidnom govoru. U „Nacionalnoj sistematici“ opisuje zajedničke karakteristike, crte koji karakterišu sistem glasova svakog pojedinog jezika u suprotnosti s artikulacijskom osnovom (bazom) drugih jezika itd. Pri svom razlaganju upotrebljava Jespersen posebne analfabetske znakove koje smo ranije pobliže opisali.

Pošto se u ovom referatu ne možemo upuštati u detaljniji opis metode, kojom nas Jespersen tako lepo i razumljivo upoznaje s fonetikom, već vas samo možemo da upozorimo na njegovu knjigu, dozvolite nam još nekoliko napomena k studiju fonetike.

Najvažnije i najteže poglavlje počinje s jabučicom. Za pravilnu nastavu artikulacije je od velikog značaja da se dobro razume i može pretstaviti rad tog organa pri šaptanju, prsnom glasu i falzetu (ili zvučnoj funkciji u glavi). Studiju tih fenomena treba posvetiti više vremena. Važno je također i poznavanje položaja glasnih žica pre fonacije. Moramo dobro znati kako nastaje aspirovani pristup (Hauchstellung, gehauchter Einsatz, spiritus asper, gradual glottid ili flatus glottid), običan pristup (weicher Einsatz, clear glottid ili clear beginning, arrivée douce) i oštar pristup (fester Einsatz, check glottid ili glottal catch, arrivée dure, coup de glotte). Poznavanje tih pristupa (položaja) naročito je važno još za logopatologiju i učenje stranih jezika. Poznate su na pr. smešne greške u izgovoru nemačkih reči s pogrešnim početnim nepčanim „ch“ namesto ždrelnog u slučajevima kao: Haus, hohl, Hund, her, hier — ili s oštrim pristupom u romanskim rečima kao: 'Auteuil, 'autel, 'aout, 'Adam, 'Egypte itd. mesto: Auteuil, autel, aout, itd. Ko pozna fonetiku neće praviti takove i slične greške.

S time prelazimo već na kombinacije glasova, pa vas upozorujemo da od njih mnogo zavisi lepota i jasnoća govora. Zato se moramo dobro upoznati s njima. Proučićemo do u detalje labijalizaciju, palatalizaciju i velarizaciju. Pri govoru pazićemo naročito da se vazduh ekonomično iskoristi, zato ćemo učenike terati da govorne jedinice (fraze) izgovaraju nepretrgano, dokle ima daha. Govoriti se mora tako, kao da su sve reči skupa pisane, između pojedinih reči ne sme biti nikakovih pauza. Pri izgovoru valja se strogo držati fonetičkih pravila. Pri dodiru dvaju glasova moraju se oba skupna govorna pokreta (gibanja) izvesti samo jedamput, dakle tako da se artikulacijski položaj prvoga glasa produži i za drugi glas, što važi kako za artikulaciju reči tako i za artikulaciju rečenica pri prelazima s reči na reč. Taj vodeći princip važi za artikulaciju u užem smislu (artikulaciju ždrela i usana) kao i za disanje. Za prelaz s reči na reč treba upamtiti, da svaki potonji glas počinje s početkom (Anglitt), koji se povinuje dočetku (Abglitt) ranijeg glasa itd. i zato valja na-

praviti skupni zatvor (pregradu) ili tesnac (prolaz) za oba glasa uistinu zajedno, samo jedared, a ne za svaki glas posebno (zasebno). Primeri: Včeraj—je bil—lep dan. Jaz—sem—močnejši kot—ti. Zakaj—jeziš—ženo? Prepih—hudo dene. Mit—dem—Ball., Er ist gestern—nach—Hause gegangen itd.*)

Pri spajanju glasova valja paziti još na ove osobitosti: Pri homogenoj artikulacijskoj vezi *zatvornih* i *tesnačnih suglasnika* kao na pr. u rečima: *tn*alo, pika*ntno*, *dn*o, po*dn*evi — ne izvedemo u skupinama „tn" i „dn" normalnu "t"-eksploziju (odnosno: „d"-eksploziju) već nevidljivu eksploziju jedra (velum palatinum, Gaumensegel), što stručno zovemo *faukalna eksplozija* (ždrelna eksplozija, od *fauces* — ždrelo); takovu eksploziju imamo također u vezama „pm" i „bm". U toj vezi je za oba glasa isti zatvor (ista pregrada), zato držimo artikulacijski organ nepomično u istom položaju, dakle tako da u zatvoru (pregradi) ne učinimo nikakove pauze, ali međutim otvorimo unutrašnje nosne otvore (choanen)**), da vazduh šine kroz nos.

Pri vezama „tl" i „dl" (tla, dleto i dr.) ostaje također skupni zatvor (pregrada) za oba glasa nepromenjen i neprekinut, vrh jezika je dakle pri oba glasa mirno uprt na desni (alveole) gornjih zubi, a eksploziju za „t" i „d" izvodimo na stranama (lateralno), jer tako zahteva izgovor glasa „l", Pošto se ovde rado greši i malo gde nalazimo doslednost, upozorujemo naročito na taj izgovor u ovom referatu.

Važno fonetičko pravilo je takođe da se zvučni zatvorni i tesnačni suglasnici na kraju reči izgovaraju bezvučno. Srpskohrvatski pravopis u većini slučajeva poštuje to pravilo i piše te glasove onako, kako ih treba izgovarati. Ali to nije slučaj u slovenačkom, nemačkom, francuskom itd. pravopisu. Na pr. reči: golob, gospod, Bog, mož, Francoz — ob, Stab, Bad, Lied — izgovaraju se kao: golop, gospot, Bok, moš, Francos — op, Stap, Bat, Liet itd.

Ne smemo zaboraviti ni na jednačenje *(asimilaciju)* tj. prilagođavanje glasova jednih drugima i to u rečima i rečenicama. Bez obzira na pravopis vežu se u artikulaciji bezvučni sa bezvučnima i zvučni sa zvučnima; pri tome obično drugi glas određuje izgovor prvog: Francoz-francoski, smoditi-smotka, grizem-gristi; blasen-blast, plagen-plagt (plakt), sagen-sagt (sakt), vrapci, slatko, opkoliti; observer (opserver), medecin (metsen), chemin de fer (šmin t-fer) itd. Prema tome u izgovoru je: sd — zd, vs — fs, gt — kt itd. Ovakva asimilacija, gde se izgovor upravlja po dru-

---

*) Prim. prevodioca: Srpskohrvatske primere nismo hteli ređati, već smo se ograničili samo na primere autorove. Svako, ko pažljivo bude čitao referat moći će lako i sam da nađe množinu primera.

**) Prim. ured.: Lateralne stenke nosa obrazuju prema nosno-ždrelnoj duplji jedan vertikalno postavljen ovalan otvor, koga stražnji deo nosne prečage (Nasenscheidewand) u sredini deli u dva dela tzv. choanen.

gom konzonantu, je *regresivna*, a ona gde se izgovor drugog glasa prilagođava izgovoru prvog glasa jeste *progresivna* kao u engleskom: observer — obzerver, a ponekad i u nemačkom: Wo bist du gewesen? — Vo bizdu gevezen. Primeri za faukalnu (ždrelnu) eksploziju i asimilaciju: septe*mb*er, Še*mp*eter, si*tn*ost, pe*tn*ajst, *dn*evi, če*dn*ik, pe*td*eset, šes*td*eset, deve*td*eset, pa*dl*a, A*ngl*ež, Ko*ng*o; a*bb*rechen, Wu*nd*e, mi*tn*ehmen, Sa*ckg*asse, Gre*m po* o*č*eta, gospo*d l*epo govori srbohrvatski, gospo*d t*roši po nepotrebne*m b*lago, ka*d ne vp*ušča, peča*t n*i dober, golo*b m*i n*i v*šeč, ja*z s*em bi*l l*epo doma itd.

Za razumevanje fonetičkih fenomena proučićemo najzad *redukciju* tj. ceo niz istorijskih promena što su ih pretrpeli pojedini glasovi tako da su izgubili bivstvene osobine (karakteristike) koje su bile merodavne za njihovu definiciju. Doživeli su takovu izmenu koja se nije mogla da predvidi u sistemu glasova.

Nadalje ćemo proučiti različite *naglaske (akcente)* naročito rečenične, da bismo dobili primeren ritam u izgovoru kod naših (gluvonemih) učenika i učenica. Za gluvoneme dolaze u obzir naročito vremenski (temporalni) i dinamički akcenat, tonički se obično pojavi sam pri pravilnoj upotrebi temporalnog i dinamičnog akcenta. Tonički (muzikalni) akcenat je nažalost za gluvoneme više od podređenog značaja, premda je on vrlo važan za određivanje i promenu smisla, a to zato što ga kod gluvih nikad ne možemo razviti u dovoljnoj meri, jer je za nj potreban regulator tj. sluh, koga gluvi nemaju.

Zašto spominjemo ovde sve to zasebno, kad i onako možete naći sva ta pravila i sve primere za lepu artikulaciju u udžbenicima fonetike? Zato što želimo naročito podvući da pri izgovoru moramo paziti na sve fonetičke detalje, ako nam je stalo do toga da naši učenici govore razumljivo i što je moguće skladnije. Do toga će ih dovesti jedino pravilna artikulacija reči i rečenica tj. pravilno vezivanje glasova u rečima i rečenicama, ekonomično disanje pri izgovoru rečenica, pravilni akcenti odnosno primeran ritam itd.

Na kraju još nekoliko reči o eksperimentalnoj (instrumentalnoj) fonetici:

U tuđini (Nemačkoj, Francuskoj, Engleskoj, Americi) obuhvata fonetički studij naših kolega i tu nauku. Eksperimentalna fonetika proučava pomoću pokusa s aparatima govor, odnosno čovečji glas i sve što je potrebno da on postane, i pomoću aparata, radi detaljnije analize, posmatra pokrete odnosno položaje govornog i glasovnog organa i više ili manje uspele grafičke slike organsko-akustičkih pojava. S eksperimentalno-fonetičkim uređajima kuša ona da unese svetlo u tajne naših artikulacijskih i fonacijskih organa, kamo inače ne može oko prodreti, i zato je njeno postojanje opravdano. U Nemačkoj imaju učitelji gluvonemih u nastavnom programu za svoje stručno spremanje, radi uvođenja u praksu fonetičkog istraživanja i radi upućivanja

u samostalnu obradu naučnih problema, ove eksperimentalno-fonetske vežbe:

1) Poznavanje aparature za registriranje. Merenje vremenskih vrednota pri govoru i pevanju;

2) Registriranje disaćih pokreta i potrošnje vazduha pri govoru i pevanju. Tumačenje dobijenih krivih;

3) Laringoskopija vlastite jabučice. Utvrđivanje rezultata opažanja;

4) Pokusi na umetnim jabučicama. Određivanje pravila vazdušnog pritiska, napona, visine tona i fonacionih položaja;

5) Stroboskopske vežbe;

6) Kretanja mekog nepca, jedra (veluma). Merenje njegove jačine. Eksperimentalno ispitivanje nazaliranja (govora kroz nos);

7) Pokusi s vokalnim tonovima i njihova analiza;

8) Rad s fonografom;

9) Eksperimentalno snimanje glasova;

10) Merenje visine tona (Stimmton). Određivanje melodije kod reči i rečenica;

11) Mehanika zatvornih suglasnika (praskavaca, eksploziva) izvedena s eksperimentalnom glasovnom azbukom (pismom);

12) Istraživanje tesnačnih suglasnika s krivuljnim pismom (diagramima) i s umetnim nebom, naročito glasova „s" i „l";

13) Registriranje „r"-glasova i nazala;

14) Glasovi i njihove promene ispitani u običnom, tekućem govoru. Govorni naglasci (akcenti); i

15) Grafičko ispitivanje načina govora kod gluvonemih (Vidi: „Blätter f. Taubst." od 15-VIII-1929 godine).

Eksperimentalna fonetika pruža dakle učitelju gluvonemih više nego dovoljno lepog i korisnog gradiva. Najveći značaj ima od vajkada registriranje gibanja grudnog koša i trbuha pri disanju. Zatim proučavanje postanka glasa u jabučici, naročito registara, gde je zapravo još uvek najskriveniji kutić eksperimentalno-fonetičkog studija. Da spomenemo samo još da, između ostalog, ni delovanje glasnih žica pri fonaciji još ni danas nije potpuno poznato i da se opšte shvatanje da vazdušni tok širi glasne žice koje se, jer su elastične, opet približuju jedna drugoj danas više ne može da održi. Danas imamo već druge teorije na pr. teoriju *Tonndorf* ovu, koja tvrdi da sam vazduh zanjija glasne žice i da ih približuje, a vazdušni tok — koga su pre pretstavljali pravolinijski — deluje po sadanjem naziranju kao vrtlog kod jednih nad glasnicom (glottis), kod drugih na samoj glasnici itd. Ne poznajemo još ni značaj nastavka pri tvorbi glasova tako kao što bi trebalo. Spomenuli smo već da imamo više teorija o vokalima, i da naučnici pri teorijama o vokalima nisu složni u pogledu delovanja nastavka. Pošto, dakle, ima još toliko neobjašnjenih organsko-akustičnih fenomena, to eksperimentalna fonetika pridobija za njihovo proučavanje sve to više terena na evropskim i vanevropskim univerzitetima, naročito u

Francuskoj, Nemačkoj, Italiji, Sjedinjenim američkim državama (USA), u Japanu i drugde. Nedavno nam je došlo ruku delo univerz. profesora kr. univerziteta u Kyusho gg. *Sakuma* i *Takamatse:* „Contribution à l'étude expérimentelle d'une consonne japonaise", 1935, pa smo se začudili kako su moderni i vredni Japanci. I kod nas trebaće da se misli na tu nauku i da joj se što pre otvore vrata naših „almae matris". Potrebna sredstva dobiće se već na ovaj ili onaj način. Učiteljski podmladak na našim zavodima za gluvoneme ne može sada još da studira eksperimentalnu fonetiku na univerzitetu, zato je u redu da se pomoću pogodnih knjiga bar u opštim potezima upozna s tom naukom, kako bi mogao s koristi za sebe čitati eksperimentalno-fonetičke članke u stručnim časopisima i knjigama.

Mnogo bi se još toga dalo reći o eksperimentalnoj fonetici, ali bojimo se, da smo sa svojim referatom bili i onako predugi, zato završavamo. Biće možda drugom zgodom prilike, da o njoj govorimo.

IV

Udžbenici, koje bi morala da ima biblioteka svakog našeg zavoda za gluvoneme, jesu:

Helmholtz: „*Die Lehre von den Tonempfindungen*" 5 izd, Augsburg-Braunschweig, 1896; (klasično delo)

John Tyndall: „*Der Schall*" bearb. von Helmholtz u. Wiedemann-Verlag F. Viewegund Sohn, Braunschweig;

Dr Hermann Gutzmann: „*Physiologie der Stimme und Sprache*" Vieweg u. Sohn A. G. Braunschweig 1928;

Dr Herm. Gutzmann: „*Sprachheilkunde*", H. Kornfeld, Berlin, 1924;

Dr E. Fröschels: „*Lehrbuch der Sprachheilkunde (Logopädie)*". Hugo Dude, Leipzig C. I,;

„*Glas nedužnih*" (brojevi gde je izišao srpskohrvatski prevod nekih odeljaka iz pomenute Fröschelsove knjige koji se odnose na fiziologiju govornih organa)

O. Jespersen: „*Lehrbuch der Phonetik*" — Teubner Verlag, Leipzig u. Berlin, 1926;

Sievers: „*Grundzüge der Phonetik*", Breitkopf u. Härtel, Leipzig 1901

Viëtor: „*Elemente der Phonetik*", O. r. Reisland, Leipzig, 1923;

Henz: „*Die menschliche Stimme und Sprache*" — Oskar Bonde, Altenburg, 1913;

Passy: „*Petite Phonétique comparée*" — Verlag Teubner, Leipzig u. Berlin, 1912 (u toj je knjizi lepo obrađena internacionalna fonetička azbuka):

Broch: „*Slawische Phonetik*" — Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1911;

Dr Ramovš: „*Historična gramatika slov. jezika*", II. Konsonantizem — Učit. Tiskarna, Ljubljana 1924; itd.

Ko se usuđuje još da prouči također vanredno stručno i vrlo moderno delo „*Leerboek der Phonetiek, 1928*" od *Zwaarde-*

makera (Utrecht) i *Eijkmanna* (Amsterdam), mogli bi mu toplo preporučiti ovo delo, koje je izišlo samo na holandeskom jeziku

Najvažnije delo iz eksperimentalne fonetike je još uvek:

Rousselot „Principes de Phonétique Expérimentale" Tome I — II — H. Didier, Paris. Zatim:

Panconcelli-Calzia „Das kleine Praktikum" — Otto Meisners Verlag, Hamburg — 1922;

Panconcelli-Calzia „Die experimentelle Phonetik" — Walter de Gruyter & Comp. Berlin 1924.

U Hamburgu izlazi periodički časopis *„Vox" Mitteilungen aus dem phonet. Laboratorium der Universität Hamburg* itd.

Time završavamo. Ako nam je uspelo da bar malo pridonesemo olakšavanju i upotpunjavaju teškog rada, koji očekuje naš stručni učiteljski podmladak, biće naša očekivanja ispunjena.

F. GRM: L'ÉTUDE DE LA PHONÉTIQUE.

L'auteur donne des conseils pratiques pour l'étude de la phonétique. Son travail contient les parties suivantes:

L'utilité des études phonétiques pour la linguistique et la préception des langues et spécialement pour les professeurs des sourds-muets et pour les logopédes. Connaissance préliminaire d'acoustique, d'anatomie et de physiologie des organes de la parole. Quelques questions principales sur l'étude de la phonétique. Écriture phonétique. Caractéristique des systèmes des sons. Classification des voyelles d'après Bell. L'essentiel d'articulation. Des sons en general suivant l'acoustique et l'articulation. Combinaisons principales des sons. L'étude de la phonétique à l'aide des livres de Paul Passy, Jespersen et Zwaardemaker-Eijkman. Importance de l'étude de la phonétique experimentale pour les professeurs des sourds-muets. Litérature.

RUDOLF DOSTAL — Ljubljana:

Nekoliko osnovnih misli o zemljepisnem pouku na gluhonemnici

Kakor polnočutnemu tako je treba tudi gluhonememu otroku zemljepisnega pouka. Tudi ta gleda in kupuje izdelke, napravljene v tujini; izgotavlja in prodaja predmete, ki gredo v tuje dežele. Odpre časopis in vsak napis, vsaka novica mu vzbuja nove predstave o daljnih, tujih krajih in deželah. Gluhonemi bere o nesrečah v domačih in tujih planinah in rudnikih, o potresih na Japonskem in Vzhodni Indiji, o poplavah v Franciji, o italijansko-abisinski vojni itd. Na trgu vidi neznano južno sadje, v izložbah angleško sukno in češko steklo. Na slikah in v kinu gleda pridobivanje tobaka na Kubi, karavane v Sahari, Švicarske Alpe, Francosko Rivijero itd. Potuje domov bodisi peš ali po železnici, obišče oddaljenega strica, gre v službo, dela izlete, roma na Brezje itd. Vse to in podobno nehote

opozarja gluhonemega na dežele, kraje in predmete, ki si jih brez zemljepisnega pouka nikakor ne more natančneje tolmačiti.

Zemljepisni pouk ima velik pomen in važnost za gluhonemega tudi zaradi tega, ker se razširja z njim poleg splošnega pojmovnega obsega tudi njegov besedni govorni zaklad. Z njim si pridobiva že na prvi stopnji novih pojmov in izrazov, kakor: desno, levo, ravno, strmo, gora, dolina, ravnina, planina; pa strani neba, plima in oseka, živinoreja, poljodelstvo, vinogradništvo, zemljina, kraljevina, republika itd.

Poleg vzgojnih in državljanskih vrednot, katere podaja, zemljepisni pouk naj obsega:

1) Nazorno poznavanje zemljepisne posebnosti domovine;

2) Poznavanje najvažnejših dežel, zlasti onih, ki se politično dotikajo domovine;

3) Zvezo med pokrajino in njenim naravnim razmerjem do človeka (Kulturne slike);

4) Razvijanje zemljepisnih izrazov, ki so potrebni za razumevanje knjige in časopisa;

5) Zmožnost branja zemljevidov;

6) Razvijanje predstav o številu in prostoru zemljepisnih enot;

7) Kratek pogled v vesoljstvo.

Pri zemljepisnem pouku naj se v surovih, a jasnih potezah poudarja značilnost vsakega pokrajinskega tipa, na pr. pri Gorenjski v zvezi z Julijskimi Alpami, Karavankami in Kamniškimi Planinami pomen turistike, planšarstva, živinoreje, mlekarstva in mlečnih izdelkov, pri Slovenskih Goricah nizko gričevje v zvezi z vinogradništvom; rudarstvo v zvezi z industrijo itd. Glede na bistveno važnost poedinih dežel in na počasno šolsko napredovanje v gluhonemnici je treba snov strogo izbirati. Uporabljajo naj se le prav prozorne zveze, ki se jih more jasno spoznati, lahko razumeti in govorno uporabiti. Preobsežna snov bi gluhonemega učenca, ki se mora boriti ne le s predstavami nove tvarine, temveč tudi z novimi, dotlej neznanimi govornimi izrazi, le zbegala.

Domoznanski pouk, kot temelj zemljepisnega pouka, naj prinaša stavbeno gradivo. Domoznanstvo v gluhonemnici ni spröva nič drugega nego razširjeni nazorni nauk in se odcepi od tega kot posebni pouk, čim se nazorni nauk zemljepisno določi. Najvažnejše naloge domoznanstva v gluhonemnici so:

1) Prisvojitev najvažnejših zemljepisnih osnovnih pojmov v zvezi s poznavanjem domačega kraja in ožje domovine;

2) Prisvojitev govornih izrazov na osnovi novo pridobljenih zemljepisnih pojmov;

3) Uvod v branje zemljevidov.

Za prisvojitev osnovnih pojmov v poznavanju domovine — pri tem je domoznanstvo strogo ločeno od ostalega zemljepisa — mora biti temelj ponazorovanja v naravi. Pojmov, kakor: potok, reka, struga, breg, strm, položen, grič, gora itd. ne moremo

pridobiti v šolski sobi, zlasti ne pri gluhonemih, pri katerih je odločilno važno razmerje splošnih pojmov do stvarnih predstav. Baš zato je v osnovnem zemljepisu — v domoznanstvu — nazornost, resnično in stvarno doživljanje tako važno. Domači kraj z bližnjo okolico mora otrok zares prehoditi in na ta način osebno spoznati.

Seveda ne moremo razvijati vseh zemljepisnih pojmov v obsegu domoznanskega pouka. Za marsikatere pojme gluhonemi učenec na tej stopnji še ni zrel. Zanimanje gluhonemega vzbuja vse to, kar je nenavadno, izredno, živahno in dejansko: s čim se ljudje bavijo; kako je na polju, v gozdu, vinogradu, na planinah, v rudniku itd. Tako bodi usmjeren pouk, četudi pri tem prezremo nepomembno goro, neznatno reko ali manjše mesto.

Ni prav lahka naloga domoznanskega pouka uvod v branje zemljevidov, tj. pot od resničnosti do znakov, odnosno od teh nazaj do stvarnih predstav. Gluhonemi se kaj hitro spoznajo na zemljevidu. Kako zelo jih zanima in razveseli, ko na zemljevidu iščejo in najdejo domači kraj, domačo goro, reko itd.

Najboljše sredstvo za stvarne predstave pri domoznanskem pouku je vsekakor *zaboj s peskom*. Zakaj oblikovanje s peskom se vrši razmeroma precej naglo, pri tem pa morejo sodelovati vsi učenci istočasno, kar je tudi v smislu načela delovne šole. Oblike, ki nastajajo v pesku, so poenostavljene slike pokrajine in nepričakovano vodijo do ugotovljenega znaka, ki se pojavlja s sodelovanjem učencev kakor sam iz sebe iz oblik peščene plastike. Samostojno udejstvovanje učencev je pri tem brezpogojno bistveno. Učenci, ki so v tem smislu sami sodelovali, nikdar ne stoje pred zemljevidom brez pravega umevanja in točnih predstav, temveč jim pokrajina vstaja in raste vsaj v surovih obrisih iz vsakega fizikalnega zemljevida.

Z zmanjšanim merilom se na nižji stopnji pri osnovnem domoznanskem pouku ne moremo baviti. Že zgolj računsko je nemogoče, da bi ga pri učencih razvijali. *Zmanjšano merilo* razlagamo šele potem, ko nastane za to naravna potreba, ko je treba brati na zemljevidu razdalje cest, železnic, gorovja, poedinih mest itd. Seveda je otrok že poprej risal načrt šolske sobe, zavoda, vrta, domače hiše itd. Pozneje je to tudi potrebno za pripravo na šolski izlet, potovanje ali o priliki pogovora o potovanjih učiteljstva, pri potrebnem primerjanju itd. Za večje razdalje naj se učenci vadijo merjenja s centimetrom, da morejo dobiti pravilne predstave o krajevnih razdaljah. Kilometer naj se jim pozneje ponazori v naravi, ravnotako tudi kvadratni kilometer. Važno je tudi primerjanje pojmov, kakor: daljši, večji, višji, krajši, manjši, nižji od . . . Vse to je v prid tudi govornemu razvoju gluhonemih.

Zemljepisni pouk o tujih deželah, državah in zemljinah naj se naslanja in veže že spočetka s predmeti, izdelki, prehrano, živalmi itd., kolikor imamo tega v domovini, v domačem kraju,

in če le mogoče v zavodu, na pr.: kava, čaj, riž, cimet, južno sadje, papiga, kanarček, razno blago v trgovinah, slon, lev, tiger v menežariji in v kinu itd. Pri tem doživlja tudi gluhonemi otrok tujino takorekoč doma, na ulici, v najmanjši izložbi in v obdajajoči ga javnosti.

Važni in zelo hvaležni učili za ponazorovanje pri zemljepisnem pouku sta tudi *slika* in *film*. Posebno s filmom moremo doseči zelo jasne predstave pokrajin, zlasti tipičnih, na pr Julijske Alpe, Cerkniško Jezero, Savinjska Dolina, Zasavski premogovniki, Jadransko Morje in otoki, norveški fjordi, pariški bulvarji, Saharska Puščava, ameriški nebotičnik, ruske stepe, kitajska riževa polja, brazilski pragozdovi itd. Dobro se uporabljajo tudi *stereoskopske slike*. Pri majhnem številu učencev jih moremo podrobno ogledovati ter pri tem lahko uporabljamo tudi *slike iz časopisja, koledarjev, knjig*, pa tudi *razglednice in reklamne slike*. Pri tem tem ne uči zemljepisa toliko učitelj, kolikor slika sama.

Kot učni pripomoček pri zemljepisnem pouku, odnosno za poglabljanje in uporabo predelane učne snovi so zelo važni *natisnjeni zemljepisni sestavki in spisi*. Pri tem ne mislimo na običajne realne knjige s suhoparnim, mrtvim naštevanjem gorovja in vodovja, mest, dežel, držav z mnogoterimi višinskimi in ploskovnimi merami, s številom prebivalstva itd. Otroci sploh, naši gluhonemi pa še posebe, potrebujejo drugačne hrane, — nazornega mišljenja. Tu so potrebni opisi, iz katerih govori neposredni jezik stvarnosti, življenja in resničnosti. Žal, je pri nas ta vrsta mladinske književnosti še zelo pičla in borna. Kolikor je pa imamo, naj se dobro uporablja in to čim več ilustrirana.

Moj namen je bil, podati nekoliko osnovnih misli glede zemljepisnega pouka na gluhonemnici. V podrobnosti se nisem spuščal, saj je snov domala neizčrpna. Kot glavno in osnovno načelo pri zemljepisnem pouku naj ponovno poudarjamo *nazornost*, ki bodi temeljno načelo vsakega osnovnošolskega pouka, pri gluhonemi deci pa še posebe.

RUDOLF DOSTAL: EINIGE GRUNDGEDANKEN ÜBER DEN ERDKUNDLICHEN UNTERRICHT BEI DEN TAUBSTUMMEN.

Das praktische Leben begründet die Notwendigkeit des erdkundlichen Unterrichtes bei den Taubstummen. Ausser dem allgemeinen Begriffsumfange erweitert er auch ihren Sprachschatz. Der erdkundliche Unterricht soll die Merkmale eines jeden Landschaftstypus betonen. Die Heimatskunde, welche anfangs nichts anderes als der erweiterte Anschauungsunterricht ist, soll die Baustoffe herbeischafen. Die Grundlage des heimatkundlichen Unterrichtes sei die Veranschaulichung in der Natur. Das Interesse des Taubstummen weckt alles Ungewöhnliche, Auffalende, Lebhafte und Tatmässige. In dieser Richtung sei auch der erdkundliche Unterricht gerichtet. Sehr wichtig ist die Einleitung in das Kartenlesen. Für sachliche erdkundliche Vorstellungen ist das beste Lehrmittel der Sandkasten, in welchem die Schüler vereinfachte Landschaftsbilder selbst formen. Für örtliche Entfernungen auf der Karte üben die Schüler das Messen mit dem Meterstabe und werden

so in den verjüngten Massstab eingeführt. Wichtige Lehrmittel für die Veranschaulichung beim erdkundlichen Unterrichte sind: Lichtbilder, stereoskopische Bilder, aber auch Bilder in Zeitungen, Kalendern, weiter Ansichtskarten, Reklambilder u. s. w.

VILIAM GANO — Kremnica (ČSR):

Preokret u nastavi gluvonemih?*)

Prema našim sadanjim saznanjima gledamo na nastavu gluvonemih ovako:

Postanak govora kod dece zavisi od izvesnih uslova. Među tim uslovima na prvome mestu je *normalan sluh*. Pošto gluvo dete ne čuje govor svoje okoline, ono ne može ni da ga podražava, ne može da nauči govoriti prirodnim načinom. Metoda nastave bila je izgrađivana na toj osnovi da je greška u uvu, a cilj nastave jeste da gluvonemi nauči artikulisani govor bez pomoći sluha. Sluh, koji nedostaje pri postajanju govora, imao se da naknadi drugim čulima.

Polazimo od toga da je govor doduše pretežno akustički fenomen ali dejstvuje na nas i optičkim impresijama. Mi ne samo da govor čujemo, već možemo i vidom da pratimo pokrete govornih organa. Vidimo na pr. da su pri tvorenju glasa „a" usta otvorena, kod glasa „p" usne su zatvorene. Pri artikulovanju glasa „t" vrh jezika je gore, kod glasa „k" opet dole itd. Uzimamo, dakle, da se govor može percipovati i pomoću vida, dakle optičkim putem. Istina, optička slika glasa ne može nikada da bude tako potpuna kao akustička impresija njegova. Optički put pri razvoju govora pruža manje mogućnosti nego akustički, jer primarni refleks govora vodi kroz akustički put.

Poznajemo ceo niz glasova koji imaju istu optičku sliku, ali to nisu isti glasovi. To su tzv. zvučni i bezvučni suglasnici. Artikulacija glasova p-b, t-d, ć-đ, k-g, f-v, s-z, š-ž itd. ima istu optičku sliku a ipak ih označujemo različitim slovima. Razlika je u tome što se kod bezvučnih glasova (p, t, ć, k, f, s, š . . .) glasne žice ne pokreću, a kod zvučnih glasova (b, d, đ, g, v, z, ž . . .) glasne žice se pokreću. Vid nije dovoljan da bi se razaznala ova važna razlika. Ovde se gluvonemi mora da pomogne drugim čulom. Pomaže se pipanjem (taktilnim čulom) i tako dopunjuje nedostatke optičkog percipovanja govora. Pored optičkog puta govora u nastavi gluvonemih vrlo je važan i taj motoričko-kinestetički put.

---

*) Prim. ured.: Ovaj članak preveli smo dozvolom redakcije časopisa „Uchylná mládež" (Praha), u kojem je izišao original (sv. 3-4 za 1936 god.). Redakciji bratskog časopisa pripada naša puna zahvalnost za ovaj gest!

Na toj fiziološkoj osnovi stvara se u zavodu govor gluvonemog i prirodni, akustički put govora naknađuje se optičkim i kinestetičkim putem. Nastava se deli u dva dela: stvaranje glasnog govora i njegovo razumevanje pomoću ščitavanja s ustiju drugih ljudi. Istina, danas više ne učimo artikulisati pojedine glasove, da bismo onda iz njih slagali reči i rečenice, već učimo gluvoneme da govore na govornim celinama, podražavajući uz date okolnosti način kako majka uči govoriti svoju zdravu decu (koja imaju sva čula).

Prirodno da govor stvoren bez sluha ne može biti tako čist, jasan, prijatan, a naročito ne tako zvučan kao što je govor deteta koje čuje, jer s jedne strane optičko i kinestetičko percipovanje govora ima svoje prirodne nedostatke, a s druge strane uvo — kao kontrolni organ govora — je nenadoknadivo. Upravo zato pri nastavi gluvonemih uvek nastojimo da iskoristimo ostatke sluha, ukoliko je to uopšte moguće pri današnjoj organizaciji zavoda za gluvoneme.

Iskustva nam dokazuju da znatan deo dece, s kojom se susrećemo na zavodima za gluvoneme, ima manje ili veće ostatke sluha. Pri nastavi gluvonemih kod te dece općenito se priznaje značaj i potreba toga da se ti ostaci metodički reparuju. To je tzv. *reedukacija sluha*, fizioterapeutska metoda koja apeluje upravo na zanemarene ostatke sluha. Cilj te metode jeste odoljevati tomu, da se sluh pri tvorbi govora isključi tamo gde su ostaci sluha već nastojati da on postane prirodnom potporom optičkog i kinestetičkog percipovanja govora i da na taj način izdašno doprinese njegovoj zvučnosti. Reedukacijom sluha postizava se:

1) Potstrekavanje i poboljšanje sluha zvučnim draženjem labirinta;

2) Izazivanje ili oživljavanje akustičke pažnje;

3) Poboljšanje zvučnosti artikulisanog govora.

Sve metode za reedukaciju sluha osnivaju se na fiziološkim zakonima. Prof. *Seemann* navodi sledeće zakone:

1) Zakon o nadražljivosti organa za percepciju specifičkim (adekvatnim) dražima;

2) Zakon o usavršavanju čulnih efekata (Sinnesleistungen) stalnom vežbom;

3) Zakon o sumaciji nadražaja koji svaki za sebe ne dejstvuju*);

4) Zakon o usmerenim refleksima**) adekvatnim draženjem

---

*) Prim. prevod.: Pod uslovom vremenskog kontinuiteta tih nadražaja.

**) Prim. prevodioca: Obično se jedan refleks može izazvati samo jednom izvesnom i specifičnom draži. Ima, međutim, pojedinih refleksa koji nastaju toliko lako da ih može izazvati ma kakova nespecifična draž. Te je reflekse prvi opisao ruski fiziolog Uhtomski i nazvao ih je „preformisani“ ili „usmereni“ refleksi. Oni ne postaju uvek, nego samo pod stanovitim uslovima.

senzoričkih nerava.

J. Flegel preporučuje za reedukaciju sluha kao minimalan zahtev očuvanje tzv. *„ostrva sluha“* barem u maloj i jedamput potcrtanoj oktavi. Čim veća je oblast ostataka sluha, tim je bolje kako za đaka, tako i za učitelja. Flegel naročito ističe da nastojanje oko reedukacije sluha ne može da ima za cilj dostići možda maksimalne granice ljudskog sluha, kvalitativne i kvantitativne, već samo da akustičku percepciju iskoristi unutar granica datih mogućnosti.

Kako vidimo iz toga, današnja metoda nastave gluvonemih osniva se na optičkom i kinestetičkom putu tvorenja govora, a akustička percepcija uzima se samo u pomoć i to u slučajevima gde se utvrde ostaci sluha. Dakako, treba iskreno priznati da se metodičkoj reedukaciji sluha u praksi ne posvećuje naročita pažnja, iako se općenito priznaje značaj ostataka sluha u nastavi gluvonemih i priznaje se potreba slušne percepcije. Uzrok je tome u današnjoj organizaciji zavoda koji u prvome redu računaju s gluvima.

Sve te metode, koje danas važe, imaju zajedničku pretpostavku da je uzrok nemoće periferan, da je u organu sluha.

Na VI međunarodnom kongresu za logopediju i fonijatriju u Budimpešti bilo je izraženo gledište, da je uzrok gluvoće većinom centralan i da se nalazi u mozgu. O toj stvari referisao je šef-lekar drž. zavoda za gluvoneme u Budimpešti, *Dr* G. *Bárczi.*

Novo gledište na gluvonemoću obuhvaćeno je nazivom: *surdomutitas corticalis*, dakle: kortikalna gluvonemoća, a polazi od pretpostavke da od 100 gluvonemih samo 15 njih pokazuje defekte u organu sluha. Kod 85 gluvonemih (od 100) moramo uzrok gluvoće tražiti u mozgu. — Kod većine gluvonemih nedovoljno je razvijen senzorički centar govora koji je smešten u levoj gornjoj slepoočnoj vijuzi korteksa, i to je pravi uzrok gluvonemoće. Iako je organ sluha bez greške, ipak ne dolazi do izražaja zbog nedostatka u mozgu. Liči to na radio, koji ima dobru antenu ali rđav stroj. Uzalud antena hvata zvučne talase, kad je pokvaren radio-aparat. Zbog tog uzroka deca i ne nauče da govore. Njihovi govorni organi su zdravi. Oni imaju zdrave glasne žice, jezik i usta, a ipak ne govore, jer njihov centar za govor u mozgu ne vrši svoju funkciju.

Dr Bárczi na osnovu starih statističkih podataka navodi da je u prošlom stoleću, od 1802 god., do 90% đaka madžarskih zavoda za gluvoneme pokazivalo defekte (smetnje) u organu sluha. Kod tadanjih đaka u zavodima gluvoća je počivala na tačnoj otološkoj diagnozi. Ta deca preležala su razne zarazne bolesti, koje su prouzrokovale delomično ili potpuno uništenje organa sluha. Uništenjem uva iščezla je mogućnost da bi dete naučilo govoriti pomoću sluha. Na tom osnovu postala je današnja optička metoda nastave gluvonemih, koja sluh nadomeštava vidom. Vremenom se opazilo da, usprkos stalnom usa-

vršavanju te metode, rezultati nastave nisu bili srazmerni uloženome radu i velikome trudu. Bárczi iz toga zaključuje da se vremenom izmenila slika bolesti gluvonemoće.

On je ispitao 1100 đaka po zavodima za gluvoneme u Madžarskoj i utvrdio je da je samo 164 dece imalo gluvoću ušnog podretla. Kod ostalih 936 nije mogao u organu sluha današnjim metodama ispitivanja naći nikakovu grešku ili abnormalnost. Tako je dobio spomenutih već 15% gluvonemih đaka, kod kojih je uzrok gluvoće besumnje u organu sluha. Utvrdio je pri tome i to, da ti đaci pokazuju u školi dobar i vrlo dobar uspeh po današnjoj optičkoj metodi. Naprotiv: ostalih 85% đaka može se tom metodom samo nedovoljno da obrazuje. Dakle, važno je to da je današnja optička metoda, koja je postala pred 100 godina, bila dobra za tadanji „dečji materijal", ali danas može tom starom metodom samo 15% gluvonemih da postigne postavljeni cilj nastave, dok 85% treba drugi neki način.

Prema tome u Madžarskoj bi sada bilo samo 164 gluvoneme dece, kojoj odgovara današnja optička metoda, dok statistika iz 1930 god. iskazuje 1100 gluvonemih koji su smešteni u zavode. To je, dakle, heterogeni materijal, ukoliko se tiče uzroka gluvoće, ali se podučava jedinstvenom metodom, tj. optičkom. Istina, nastava pomoću ščitavanja u tih 85% ne pokazuje takođe kvalitativne rezultate kao kod dece s ušnom (perifernom) gluvoćom. To je skupina gluvonemih kod kojih sedište gluvonemoće nije u uvu samom, već je „drugog porekla". Među uzrocima te gluvoće najčešće se nalazio: lues, encephalitis i meningitis. Ta obolenja ne samo da su prouzrokovala defekte u sposobnosti sluha, već i defekte pažnje i pamćenja.

Bárczi je kod te dece uveo nov put nastave i to put akustički. Pamćenje i pažnju je stalnim vežbanjem vaspitao za percipovanje akustičkih razlika.

Ovde je principijelna razlika između današnje metode nastave gluvonemih i između eksperimenata Dr Bárczi-a, koji kod onih 85% gluvonemih odbacuje današnju optičko-kinestetičku nastavu i zavodi akustičku, odn. akustičko-kinestetičku metodu. Ne uči, dakle, ščitavanje govora, nego vežba slušnu percepciju i imitovanje govora pomoću sluha.

Na tom novom putu postupa on ovako:

Počinje nastavu time da detetu izgovori u otvoren dlan „o". Zvučni talasi toga glasa dopru kroz ruku do mozga. Dete doduše nije čulo glas, ali je osetilo zvučne talase. To se ponavlja i dete se potstiče da podražava glas. Time se usadi u mozak prvi glas. Onda slede daljni. Kad se već u mozgu fiksiralo više glasova pacijent sedne pred mikrofon a na ušima ima slušalice. U mikrofon izgovori glas, koji je već bio dinamički uvežbao. Artikulaciju glasa ponovi nekoliko puta u mikrofon i polako oseća da se sâm čuje. Zaostali centar u mozgu počinje da radi i stupa u aktivnost. Posle se uče reči i rečenice. Kad se sluh

probudi i poboljša do te mere da dete čuje razgovor, otpadaju vežbe megafonom i sluh se vežba razgovorima. Istina, u praksi to ne ide tako brzo. To je posao koji iziskuje ne samo mnogo strpljivosti, nego i temeljitu i specijalnu pripravu.

Kako vidimo iz tog postupka, suština stvari je u tome što se ovde mora vežbati akustički put govora. Vidom se ispomaže samo toliko, što mikrofon stoji pred zrcalom u kojem pacijent vidi pokrete svojih govornih organa.

Eksperimentalni materijal Dr Bárczi-a u vreme kongresa (do septembra 1934 god.) obuhvatao je 62 slučaja. Od tih je on za svoj referat izabrao 17 slučajeva. Najstariji slučaj bio je uzet u rad pre 8 godina. Opis tih 17 slučajeva je vrlo interesantan i ubedljiv. Među njima bio je jedan slep gluvonemi bez slušne reakcije, a u toku pola godine naučio je 60 reči pomoću sluha. U svim slučajevima bilo je postignuto da se akustički percipuje govor onakav, kako se s njim služimo u običnom razgovoru.

Prirodno da su pokusi Dr Bárczi-a izazvali neobično interesovanje stručnjaka i kontrolu naročito od strane specijalista, lekara za uvo. Profesor *Sarbó* piše da je metodom Dr Bárczi-a bilo moguće probuditi sluh kod pacijenata, koji su pred početak lečenja bili u svakom pogledu gluvi. Danas oni čuju zvonjenje tramvaja, trube automobila i (uz naročito probuđenu pažnju) izgovaraju reči koje im se kažu, a da ne gledaju na usta.

Na osnovu eksperimentalnog materijala ponikla je nova slika bolesti za gluvonemoću, koja se morala tačno razgraničiti od otološke gluvoće.

Glavni znaci novog tipa gluvonemoće jesu:

1) Potpuno negativan otološki nalaz;

2) Porodična degeneracija dokazana istorijom bolesti (anamnezom);

3) Veliki defekti akustičke pažnje, ali ne i njen potpuni nedostatak;

4) Veliki defekti akustičkog pamćenja, ali ne i potpuni nedostatak njegov;

5) Pozitivan nalaz primitivne akustičke (slušne) reakcije, koji proizlazi iz toga, što pacijent razaznaje kad mu se u dlan izgovori zvučno, a kad bezvučno „o". Za dokaz tome on podražava glas artikulišući ga zvučno i bezvučno, a da ne može da vidi izvor glasa.

Ovu vrstu gluvonemoće nazvao je Dr Bárczi po predlogu prof. *Ranschburg*-a nazivom: *Surdomutitas corticalis.* Njenu patologiju utvrdio je ovako: nedovoljni razvitak, odnosno nedovoljna ishrana leve gornje slepoočne vijuge u mozgu i usled toga zaostalost u razvoju akustičkog a naročito govornog centra u kori velikog mozga (cortex).

Ovde se ne radi o reparaciji ostataka sluha, jer ovi se dadu dokazati, a u slučajevima Dr Bárczi-a nije bilo sluha. Kad se radi o ostacima sluha, onda se dadu uspešno upotrebiti aparati

koji pojačavaju zvuk. Kod „surdomutitas corticalis" takovi su aparati, sami za sebe, bez ikakve vrednosti. Iz toga Dr Bárczi zaključuje da je surdomutitas corticalis zdravstveno-pedagoški problem, koji se dâ rešiti psihološkom i psihoneurološkom terapijom što govori protivu „ostrva sluha" i ostataka sluha.

Eksperimentalni rad i smeo istup Dr Bárczi-a već je izazvao opoziciju. To je prirodna sudba svake novine. Ali Dr Bárczi ne debatira. On obećaje da će na sve odgovoriti praktičkim rezultatima svoje metode. Ceo postupak ima detaljno razrađen, i u Pešti ima već naročitih razreda u kojima se radi po toj metodi. Imamo pred sobom novu vrstu gluvonemoće za koju današnja optičko-kinestetička metoda nastave nije pogodna, jer je ta gluvonemoća centralnog porekla. Taj napredak može da se pozdravi s obzirom na potrebu diferenciranja dečijeg materijala i na potrebu specijalizacije metode. To još samo po sebi ne bi značilo principijelno otstupanje u nastavi gluvonemih. Radikalni preokret može da znači visok procenat broja gluvonemih, koje Bárczi uvrštava pod pojam surdomutitas corticalis, jer za njih nije pogodna današnja metoda nastave. Ako uočimo da u Madžarskoj ima 85% takove dece, onda to znači da se tamo većina gluvoneme dece obrazuje metodom koja nije podešena njihovoj mani. Usled toga tih 85% ne može postići cilj koji se postavlja obrazovanju gluvonemih, barem to ne može u punoj meri.

Istina, danas je sve još u začetku, ta prvi eksperimenti datiraju tek od godine 1926, a možda i od skorije. Ako se metoda Dr Bárczi-a proširi općenito na teritoriju Madžarske, neće to ostati bez uticaja na nastavu gluvonemih i u ostalim državama Evrope. U prvome redu valjaće utvrditi koliko gde procenata gluvonemih spada u oblast te nove vrste gluvonemoće. Ovaj broj odlučivaće o daljim merama.

Mi danas općenito priznajemo vrednost današnje optičko-kinestetičke metode nastave gluvonemih. Ali to ne znači da isključujemo mogućnost daljeg razvoja. Naprotiv. Ta — ništa nije večno, samo razvoj stalno napreduje!

VILLIAM GANO: THE NEW METOD OF THEACHING THE DEAF-MUTES?

The autor gives a general report about a new kind of deaf-muteness (surdomutitas corticalis). The chief-physicien of the Royal institute for deaf at Budapest, Dr Bárczi spoke about it on the VI international conference for logopedia and phoniatria (Budapest, 1934). He reported also about a new method of teaching the deaf-mutes according to the new kind of deaf-muteness. The method is greatly differing from every other. Dr Bàrczi is allready expe imenting about it.

Logopedija i fonijatrija

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

O važnosti logopedije u okviru zdravstvene pedagogije

(Svršetak)

LOGOPEDIJA I GOVOR SLABOUMNIH

Kod slaboumne djece zastupane su sve vrsti grješaka govora u znatno većem broju i opsegu, nego kod djece normalne inteligencije. Kod 65% postoji zakašnjenje u razvoju govora do poslije treće godine. Prividna nijemost, koju treba strogo odijeliti od slušne nijemosti normalne djece, postoji po *Casseliu* kod 56% do treće, a kod 44% iza treće godine. Pravilan je dakle razvoj govora u velikoj mjeri ovisan o pravilnom razvoju inteligencije. Iz toga su proizašli pokušaji, da se slaboumnost kao takova podijeli po stupnju govorne vještine. Ovi su pokušaji netačni, jer se inteligencija i sposobnost govora ipak često ne podudaraju: osim inteligencije, pamćenja i razumijevanja igraju, naime, pri razvoju govora veliku ulogu i nagon i volja za izražavanjem i oponašanjem, opšta motorička vještina, živahnost, akustičko-senzorička pažnja itd. Razilaženje među stanjem inteligencije i govorne vještine osobito je veliko kod verzatilnih idiota. I kod mongoloida često postoji brbljavost. Torpidni idioti nasuprot obično vrlo malo govore.

Najčešća je anomalija paragramatizam sa infinitivnim govorom (13.2%), zatim parcijalno (10.8%) te univerzalno tepanje (5.6%) (po G*namu*). Tepanje i paragramatizam mogu se smatrati obligatornim govornim načinom slaboumnih. Ali i druge smetnje govora kod njih su znatno češće, negoli kod normalne djece: užurbanost kod 10%, mucanje kod circa 4%. Vrlo često je otvoreno hunjkanje. Glas je kod kretena i slaboumnih često promukao, hrapav i dubok ili abnormno visok. Govor obično monoton, veoma tih ili veoma glasan.

Iako teškoća logopedskog liječenja raste sa težinom duševne zaostalosti, ipak iskustvo pokazuje, da je ono i kod slaboumne djece moguće. Nužni je preduslov za to da se pedagozi te djece, dakle učitelji pomoćnih škola, bave logopedijom i da se logopedi upoznaju dublje sa pedagogijom te djece.

Povoljni uspjesi takovog zajedničkog rada pokazuju se svagdje, gdje se radi po principu primjenjivanja logopedskih iskustava kod slaboumne djece po učiteljima, za to naročito izobraženim. U *pomoćnim školama u Beču* vrši se terapija govora na

dva načina. Ona je prvo *princip same poduke,* a drugo ona se vrši kao *specijalna struka u obliku tečajeva.* I) Kao princip poduke vrši se ona na taj način, da se vježbama disanja, glasa i artikulacije u obliku igre kuša kod djece buditi radost nad govornim izražavanjem, nadalje time da se pri poduci u čitanju iskorišćuje njegova artikulatorna sadržina. Tepanje se može na taj način stalnim terapeutskim uplivisanjem za vrijeme obuke znatno popraviti. II) Specijalni tečajevi vrše se kod onih grješaka, koje — kao mucanje — iziskuju dulje liječenje ili koje — kao sigmatizam ili hunjkanje — iziskuju kratkotrajnu ali jače individualnu poduku. Ove tečajeve održavaju učiteljske sile na temelju dragovoljne prijave i osobite sklonosti za taj rad. Kao učenici dolaze u obzir samo debilni viših godišta. Kod jačega stepena slaboumnosti ovakovo liječenje ostaje većinom bezuspješno. Liječenje vrši se 3—4 puta nedeljno. Stručni savjetnik tih tečajeva je liječnik-upravnik logopedskog ambulatorija (prof. Froeschels), koji dva puta na godinu nadgledava svu djecu ovih tečajeva. On ustanovljuje diagnozu, terapiju, te postignute uspjehe. Uspjesi su najslabiji kod mucanja a najbolji kod tepanja.

LOGOPEDIJA I ŠKOLE ZA GLUHONIJEME

Logopedska su nastojanja dobrim dijelom proizašla iz zavoda za gluhonijeme. Njemačka metoda podučavanja gluhonijemih u glasnom govoru bila je paradigma kod liječenja mnogih drugih grješaka, osobito pri tepanju, slušnoj nijemosti, motoričnoj afaziji itd. Pita se: da li je danas saradnja između zavoda za gluhonijeme i liječnika-logopeda potrebna, kada je ta struka već stoljećima domena vrsnih pedagoga, koji su poduku gluhonijemih ne samo stvorili i izgradili, već ju nastoje i sve više usavršavati, kako to na pr. pokazuju novija nastojanja *Malischa* (sintetska metoda), *Hogstrema* (tiha metoda), *Herlin-Decroly-a* (belgijska ili globalna metoda)? Držim da je ta saradnja potrebna i da se uobičajena kontrola gluhonijeme djece sa otološke strane (radi tzv. slušnih tragova i ev. svježega oboljenja uha) imade nadopuniti *logopedijskim pregledom.* Ovaj pregled imao bi svrhu ustanoviti, da li i u kojoj mjeri postoje ti slušni tragovi, te kod koje bi djece bilo potrebno osim uobičajenih vježba u ščitavanju i artikulaciji nadovezati još i tzv. *slušne vježbe.* Za ustanovljenje ovih slušnih tragova služe metode ispitivanja zvukovnih refleksa, koje je izradio *Froeschels.* Te slušne vježbe nemaju svrhu poboljšati slušni organ, nego vježbati i usavršavati akustičku pažnju i sposobnost diferencijacije u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Ove su vježbe indicirane ne samo kod svih slučajeva nagluhosti, već i kod tepanja sa defektima sluha, kod tzv. senzoričke slušne nijemosti i senzoričke afazije.

Zadaća logopeda bila bi nadalje, u onim slučajevima gdje ispitivanje odaje normalan ili neznatno oslabljeni sluh, ustano-

viti uzrok nijemosti, te odrediti, eventualno i vršiti nužnu terapiju. U prvom redu će se tu raditi: o slučajevima slušne nijemosti motoričkog i senzoričkog karaktera, nijemosti zbog slaboumnosti, motoričkoj afaziji, a iznimno i o teškom slučaju mucanja sa dragovoljnom šutnjom i histeričkoj nijemosti.

Po iskustvima *Bečke škole* uspjesi su sa slušnim vježbama vrlo povoljni kod one djece, kojoj je ostalo toliko sluha, da mogu kod direktnog govora u uho razlikovati vokale. Ne samo da ona na taj način mnogo brže uče govoriti nego običnim metodama, već im je govor i znatno jasniji i sličniji normalnom govoru od govora gluhonijemih.

Jedna daljnja zadaća logopedije leži u tome da se među širokim slojevima pučanstva, a i među liječnicima širi važnost spoznaje, da kod oglušjelog djeteta odmah treba započeti sa profilaktičkim vježbama po metodi gluhonijemih, čime se postizava da se govor uopće ne gubi, dok je u protivnom slučaju njegov posvemašnji gubitak siguran.

Napomenuti je da mnoga pitanja medicinske i psihološke naravi kod gluhonijemih još nijesu riješena. Potsjećam samo na važnost kongenitalnih i hereditarnih faktora, konsangviniteta, nagluhosti obiju roditelja. Ovdje leži jedna mogućnost profilakse gluhonijemosti u velikom stilu. Potsjećam nadalje na usavršavanje aparata za poboljšavanje sluha: stvaranje tzv. „slušnih naočara“ za individualno primjenjivanje kod svakoga slučaja nagluhosti. Dakle: usavršavanje nauke o gluhonijemima prema savremenom stanju medicine, daljnja je zadaća logopedije. Sve to nameće liječniku-logopedu dužnost, da se intenzivno bavi sa područjem gluhonijemosti, a pedagozima nalaže potrebu uske saradnje sa medicinom, a naročito sa logopedijom.

ŠKOLE ZA NAGLUHU DJECU

Jedno posebno poglavlje pretstavlja govor i poduka nagluhe djece, koja u redovnim školama ne mogu uspješno slijediti poduku, te su izložena nepravednom prigovoru u pogledu svoga znanja, a katkada u ruglu. Uslijed nedostatnih akustičnih utisaka govor im postaje nejasan: obično nastupa kod njih jedan stanoviti stupanj tepanja te smetnje u muzikalnom akcentu. Kod ispada sluha za visoke tonove nastupa često sigmatizam.

Skrb za tu decu ide već tako daleko, da je u mnogim zemljama kao primjerice u Njemačkoj došlo do osnivanja specijalnih razreda za nagluhe. U Njemačkoj za sada polazi ove razrede oko 1500 takove djece. Više nego polovica njih trpe na obostranom kroničnom zapaljenju srednjega uha. U Beču osnovani su 1921/22 prvi razredi za nagluhu djecu. Poduka je udešena prema njihovim slušnim sposobnostima, te je kombinirana sa vježbama artikulacije, ščitavanja sa usana i slušnim vježbama.

Osnivanje takovih razreda bilo bi i kod nas sigurno moguće, jer su nastavnici gluhonijemih uglavnom već zato izobraženi, te bi se lako dali uputiti u tu novu vrst poduke.

O JAVNOJ SKRBI ZA DJECU SA MANAMA GOVORA

Činjenica, da je skoro u svim kulturnim zemljama izgrađen jedan čitav aparat škola, razreda, tečajeva, dječjih igrališta, poliklinika, ambulatorija za logopate (osobito mladenačkoga doba), ustanova za stručnu izobrazbu pedagoga i liječnika-logopeda, te činjenica da se na sve većem broju sveučilišta održavaju predavanja iz logopedije i fonijatrije te osnivaju zavodi za znanstveno proučavanje te struke, dokazom je da u mjerodavnim krugovima tih zemalja postoji duboka svijest o važnosti govornih grješaka, kako za pojedinca, tako i za cjelinu.

O historijatu pokreta za javnu skrb i suzbijanje mana govora kod djece u pretškolsko i školsko doba mogu ovdje da govorim samo u najkraćim potezima. Ona je do nedavna obuhvaćala uglavnom samo mucavce. Već na početku prošlog stoljeća vidimo interes nekojih evropskih država za tu stvar. Lajicima, vještim u liječenju mucanja, daju se od strane belgijske i holandijske vlade gratifikacije i privilegije liječenja. *Leigh*-ova *metoda*, kojom su se oni služili, držala se onda još tajnom. U Pruskoj obavezuje se jedan takav privilegovani vještak da drži tečajeve učiteljima za gluhonijeme i slušateljima učiteljskih škola.

Drugi period javne skrbi za mucavce počinje koncem osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada su se na pobudu *Alberta Gutzmanna* osnivali tečajevi za mucavce po čitavoj Njemačkoj. Za podlogu služi *Gutzmannova metoda*. Poduku vrše najprije uglavnom učitelji za gluhonijeme, za koje poznavanje grješaka govora postaje obligatorno — a kasnije učitelji općih škola, koji su se uputili u Gutzmannov postupak. U te tečajeve primaju se vremenom na liječenje i druge mane govora.

Treći period počinje dijelom prije, a dijelom iza rata te je karakteriziran:

1) Osnivanjem razreda i škola za sve mane govora. Ovakovih razreda imade danas u Austriji (Beč), Danskoj (Kopenhagen, Aarhus, Odensee), Njemačkoj (u 14 gradova), Poljskoj (Vilno), Švicarskoj (Zürich), Engleskoj (Lancashire). Potpuno izgrađene škole sa 7—8 razreda postoje u Njemačkoj (Hamburg, Halle, Karlsruhe, 5 u samom Berlinu), Norveškoj (Lysaker kraj Osloa), Španiji (Barcelona). Do osnivanja novih škola doći će naskoro u Nizozemskoj, Americi, Poljskoj. Tečajeva, ambulanata, zavoda i poliklinika imade u velikom broju u svim kulturnim državama. U samoj Njemačkoj održavali su se 1928 g. tečajevi u 95 mjesta.

2) Temeljitom naobrazbom specijalnih učitelja za čitavo područje logopedije i graničnih disciplina sa trajanjem od više godina. Posebni propisi i diplome za učitelja-logopeda postoje u

Americi, Austriji, Madžarskoj, Holandiji, Belgiji, Poljskoj, Španiji i Čehoslovačkoj. U Švicarskoj i Madžarskoj vrši se ta naobrazba u okviru zdravstveno-pedagoških seminara.

3) Uskom saradnjom ovih ustanova sa logopedsko-fonijatričkim odjeljenjima, kako ih danas posjeduje gotovo svako sveučilište. Ova saradnja osigurana je time, što su šefovi ovih odjeljenja redovno i nadzorni liječnici škola, razreda i tečajeva za logopate, što redovno vrše pregledbe nad tom djecom, što u težim slučajevima određuju ili sami vrše terapiju, što ustanovljuju diagnozu, uspjehe i ozdravljenja (Beč, Berlin). Učiteljima je time dana mogućnost redovnoga posavjetovanja sa liječnikom, a ovomu se pruža prilika da na velikom broju logopata sabire nova iskustva u svrhu unapređenja nauke i terapije.

Potreba za ovim novim i proširenim oblikom javne skrbi za mane govora nastala je uslijed loših iskustava za prijašnjim tečajevima, kojima su upravljale površno uvježbane sile. Teza da je svaki učitelj nakon upoznavanja Gutzmannove metode sposoban liječiti dijete od mucanja, pokazala se netačnom. Ispostavilo se da otstranjenje te mane iziskuje mnogo više *psihoterapeutskog znanja,* vremena, truda i napora, nego što se to prije mislilo. Da se izbjegne koliziji sa redovnom obukom, bilo je nužno da se sama obuka spoji sa logopedskim liječenjem. Tako djeca nijesu bila, unatoč dugog liječenja, primorana izostati i zanemarivati školu ili nakon redovne obuke umorena i nepažljiva doći na liječenje i zanemarivati kućni rad. Pokazalo se shodnim da se logopatsko djete jedno vrijeme odijeli od sredine, u kojoj njegova grješka izaziva pažnju okolice, oponašanje, smijeh i ruglo. To vrijedi osobito za mucanje. Kod tepanja u većem stepenu nužno je to već i zato, jer je govor takove djece skoro nerazumljiv.

Ove škole i razredi imadu doduše isti cilj poduke kao obične škole, no izgleda da ga potpuno ne mogu postići; prvo zato jer se među đacima nalazi i mnogo djece, čija je inteligencija ispod prosječne, a drugo zato, što je poduka suviše preopterećena terapijom.

Na liječenje se primaju slijedeće grješke: mucanje, frfljanje (pojedinačno i univerzalno), funkcionalno i organsko tepanje, agramatizam, hunjkanje, brzopletnost, djeca sa uranoshizmom, posljedice nervnih i mozgovnih oboljenja (Chorea, Little, Encephalitis), afazije, slušna nijemost, grješke glasa. Preduvjet je: približno normalan sluh i približno normalna inteligencija.

Rezultati, koji se postizavaju u tim školama povoljni su, osobito kod funkcionalnog i organskog tepanja, hunjkanja i agramatizma. Ova djeca se velikom većinom otpuštaju sa estetski povoljnim govorom u normalne škole.

Slabiji su rezultati kod mucavaca. Prigodom posjete škole za mane govora u Berlin-Neuköllnu, koja je onda stajala pod osobnim nadzorom prof. *Flatau-a,* šefa fonijatrijskog odjelenja

otološke klinike, nastavnici mi nijesu zatajili svoje nezadovoljstvo radi nedostatnih uspjeha na području mucanja. O tom sam se mogao i lično uvjeriti; dok je u nižim razredima bilo djece sa svim manama govora, u višim razredima bilo je pretežno zastupano mucanje, te je ondje bilo đaka, koji su već godinama bezuspješno polazili tu školu. A da to za njihovu sudbinu nije irelevantno, uvidjet će svako, ko je svjestan, koliku ulogu igra momenat uspješnog ili neuspješnog liječenja za osjetljivu dušu mucavca. Vrijednost tih škola za mucavce je problematična. Uzrok tome leži uglavnom u tome, što se ondje ne vodi dosta računa o psihogenoj naravi mucanja, već se liječenje vrši uglavnom još uvijek po Gutzmannovoj metodi ekspiratornih, foničkih i artikulatornih vježbi.

Bolje sam uspjehe vidio u Beču, gdje postoje razredi I. i II. godišta, a za stariju djecu tečajevi. Ondje se liječenje mucanja vrši više u duhu savremenih spoznaja o njegovoj psihogenoj naravi i o psihopatskoj konstituciji većine mucavaca. Ondje je nastala i krilatica o potrebi „*odgojne preobrazbe*“ čitavog čovjeka uz izolirano liječenje govornog nedostatka. Liječenje se vrši većinom po metodama *Liebmanna*, *Froeschelsa* i *Hoepfnera*, a „odgojna preobrazba“ po direktivama *K. C. Rothea*.

U Beču kao i u Berlinu vrši se u istim razredima *zajednička* poduka i terapija svih mogućih grješaka i mana govora, što po mom mišljenju nije svrsishodno. Mucavci se moraju odijeliti od drugih logopata, jer je njihova mana bitno različita i jer za njih nije bez štetne posljedice, ako im se pažnja neprestano svraća na artikulacioni mehanizam govora, koji oni i onako sa patološki pooštrenom pažnjom promatraju. A za drugu djecu može prisutnost većeg broja mucavaca biti također od loših posljedica. Liječenje težih oblika mucanja iziskuje potpuno individualan postupak, potpuni prekid sa polaskom škole, 100% na koncentraciju na cilj ozdravljenja, eventualno potpunu promjenu okoline (miljea). U lakšim slučajevima biće, nasuprot, često moguće polazak javne škole spojiti sa individualnim liječenjem izvan škole.

Od velike su važnosti za profilaksu mucanja u velikom stilu dječja igrališta pod vodstvom stručno osposobljenih učiteljskih lica, kako ih sada imade u Rusiji, gdje se vrši i posavjetovanje roditelja i okolice djece kod koje se opažaju prvi znaci mucanja.

Uostalom držim da je današnji način zajedničke nastave i zajedničkog liječenja mucavaca sa logopatima svih vrsti samo jedan provizorij, a nikakvo konačno riješenje.

ZAKLJUČAK

Po svemu, što je ovdje spomenuto, postaje jasno da je logopedija jedna važna grana zdravstvene pedagogije, koja — međutim — može da donese većih praktičkih rezultata samo sarad-

njom liječnika i pedagoga, naročito osposobljenih za tu struku. Uloga pedagoga kod izgradnje logopedskih institucija (škole, razredi, tečajevi, dječja igrališta) od najvećeg je značenja. Preduvjet takovom radu je zainteresovanje državnih i samoupravnih vlasti te privatnih udruženja, koji treba da pružaju materijalne zakonske podloge njenoj izgradnji. Što je u drugim zemljama učinjeno već pred više decenija, treba da se kod nas sada stvara. A služeći se velikim iskustvom, stečenim drugdje na tom području, mogla bi organizacija logopedskih ustanova kod nas odmah na početku biti takova, da bi zajamčila maksimum danas mogućeg uspjeha.

UEBER DIE WICHTIGKEIT DER LOGOPÄDIE IM RAHMEN DER HEILPÄDAGOGIK

Zwischen Pädagogik und Sprachheilkunde bestehen schon seit alters her innige Beziehungen: Pädagogen aller Richtungen waren hervorragend an der Entwicklung dieser Disziplin beteiligt. Nach einer kurzen Darstellung der wichtigsten Sprachstörungen, wird auf das Verhältnis der Logopädie zu den Hilfsschulen und Taubstummenanstalten etwas näher eingegangen. Sprachstörungen bei Schwachsinnigen sind sehr häufig, darum sind logopädische Kenntnisse der Hilfsschullehrer notwendig. Bei Taubstummen ist den Hörresten und den Hörübungen gesteigerte Beachtung zu schenken. Es folgt eine kurze Darstellug der Geschichte und des gegenwärtigen Standes der öffentlichen Fürsorge für Sprachgestörte in anderen Ländern, die durch die Zusammenarbeit zwischen Spracharzt und wissenschaftlich ausgebildeten Sprachheilpädagogen karakterisiert wird. Die gemeinsame Behandlung der Stotterer mit allen anderen Logopathen ist unzweckmässig, die Erfolge unpsychologischer Behandlungsverfahren in Sprachheilschulen sind nicht befriedigend. Die Rolle der Pädagogen beim Ausbau logopädischer Institutionen ist von grösster Bedeutung. Eine Vorbedingung für die Entwicklung der logopädischen Bewegung in Jugoslavien is es das Interesse des Staates, der lokalen Behörden und privater Vereinigungen für die Sache zu erwecken um die nötigen gesetzlichen und materiellen Grundlagen zu erlangen.

IZ ŠKOLSKE PRAKSE — ZA ŠKOLSKU PRAKSU:

ВЛАДО ЕРАТ — Сарајево:

План лекција у помоћној школи

Пошто помоћна школа има исти или скоро исти задатак као основна школа, биће с истих разлога, који говоре за вођење плана лекција и код најсавршеније наставе у основној школи, потребно да се води план лекција и у помоћној школи. Ова потреба појачава се у помоћној школи још тиме, што су помоћне школе тек у почетку свога развоја. И овај нас разлог присиљава, да тачно одредимо циљеве наставе, да бисмо могли на крају школске године на основу разлике између замишљеног и стварно оствареног (обрађе-

ног) наставног програма закључивати на оне сметње наших ђака, које су им онемогућиле полазак у нормалну школу, и како бисмо у будуће боље могли здравствено-педагошким лечењем утицати на те сметње, да их отклонимо или барем ублажимо.

Код велике разлике душевних способности наших ђака било би приказивање нормалног плана лекција, који би важио за више помоћних оделења, немогуће. С овог разлога „Привремени наставни план и програм“ и не одређује максималне ни минималне циљеве, него су ови одвисни од душевних способности ђака. У нашим помоћним оделењима, где подела ђака још није тако строго спроведена, налазимо поред мало заосталог ђака и имбецилно дете. Особито у оним местима (као на пр. у Сарајеву), где нема помоћне школе него још увек међусобно независна оделења по појединим школама, прави ова хетерогеност ђака велике потешкоће и у погледу састављања плана лекција те тражи од наставника нарочиту пажњу код састављања истог.

План лекција за помоћне школе мора се одмах разликовати од истог за нормалне школе. Пошто имамо посла са заосталом децом, мора се ова разлика манифестовати и у унутрашњој и у вањској организацији плана лекција. Обично су циљеви много скромнији, известан правац је нарочито наглашен а обим, пошто здравствено-педагошке вежбе изискују много времена, осетно мањи.

Иако су здравствено-педагошке вежбе увек потребне код наставе у помоћној школи, ипак се не можемо подробније освртати на њих код састављања плана лекција. Ово здравствено-педагошко лечење не може опет бити потпуно одељено од осталих предмета, већ, иако има своје властите циљеве који траже одређен правац, може бити подређено целокупној настави, односно може ићи упоредо, што изискује, као што је већ споменуто, много времена и то морамо предвидети код састављања плана лекција.

Код избора градива има се учитељ помоћног оделења углавном освртати на практичан живот. У помоћној школи учи се само оно, што дете може требати у практичном животу, и од тога само најважније. Ту важи принцип: од најважнијег најважније, мало али сигурно. Мање важни предмети се уопште избаце или се пређу само нузгредно. Главно је да деца науче говорити, читати, писати и рачунати и то толико, колико је то у вези са практичним животом.

Даље у помоћној школи важи особито принцип: од лакшега тежему. Помоћношколско дете са својом дефектном психофизичком структуром изгуби веома брзо поверење у себе. А у првоме реду је потребно, да код њега развија поверење у себе и да се тиме охрабри за даљни рад (Адлер). Сувише тешко градиво развија безуветно осећаје мањевредности. И

из овог разлога веома је потребно састављање плана лекција. На добро организованим помоћним школама саставља план лекција учитељски збор у међусобном споразуму. На овим је школама омогућено да се градиво читавог школовања обради у концентричним круговима. У I разреду уче деца на пр. да је по дану светло, по ноћи тамно. У II разреду почну већ разликовати пре подне и после подне те дане у недељи (евентуално и месеце); у III разреду се упознају са сатом и у IV разреду рачунају теже практичне задатке о времену.

Наша су деца конкретни мислиоци, те се уживљавају само тешком муком или никако у стран животни круг (Lebenskreis). Стога нека план лекција садржи само оно, што дете интересује, што спада у његов миље, што оно може разумети. Што се не може довољно зорно приказати, отпада (Принцип домородности). Зато и можемо, кад се за то укаже прилика, отступити од плана лекција и употребити дечје доживљаје у настави, такозвану пригодну наставу. (Упореди: „Глас недужних" 1935 свеска 9—10, мој чланак „Пример доживљајне наставе"). Једино се код оваковe наставе морамо чувати, да се настава не расплине и не почне лутати.

Обим појединих циљева не може се тачно одредити за сву децу; за један део ђака биће довољно поправљање појединих погрешних појмова из градива радне јединице, док међутим други науче и парцијелне циљеве. Тако ће на пр. за једног бити доста, ако научи шта је то писмо, пошта, марка итд., док се други упознају већ и са пословањем на пошти.

Ни у основној, ни у помоћној школи не долази у питање план лекција, који би тачно одредио градиво за сваки поједини час. Одреди се нека идеја-водиља око које се групишу сви поједини предмети (концентрација наставе). У наставку ево примера двеју радних јединица из III разреда помоћне школе, које јасно показују концентрацију наставе:

XIII радна јединица

(од 16-III до 31-III- 1936 год.)

Д А Н

Стварна настава: На основу разговора о раду код куће и у школи обраде се појмови: ујутро, пре подне, у подне, после подне, навечер и ноћ.

Сат: врсте (џепни, кухињски, на кули одн. црквеном орњу, будилица). Оријентисање на сату.

Рачун: сат, минута, секунда. Деца утврде дуљину минуте са и без сата. (За време једне минуте излазе из разреда те утврде време бројањем до 60). За колико се бунио ђак А.? Додавање до 60.

На сатовима видимо често римске бројеве! Римски бројеви до XII.

Писање: Деломично-слободни писмени саставак: „Шта радим цео дан“

Читање: „Не оклевај“ — „Време је злато“.

Ручни рад: Прављење сата из картона као помоћног средства за упознавање времена.

Цртање: Цртање разних врста сатова. Цртање бројчаника.

Певање: „Добро јутро сунце мило“ као предвежба за двогласно певање, пошто у свом разреду имам одличне певаче.

Гимнастика: Ко је бржи? Утрке.

(Лепо писање се вежба преко целе године у вези са осталим предметима. Вежбе у лепом писању уписују се у дневнике, као преписивање или слично. Неправилни облици поправљају се нарочитим вежбама).

XI радна јединица

(од 16-II до 29-II-1936 год.)

ПОШТА

Стварна настава: На основу екскурзије на главну пошту обради се тема: Пошта. На пошти предајемо писма, новац, пакете и телеграме. Тамо можемо и телефонирати. Како наплатимо поштарину? Наше марке. Зашто имају марке црни оквир? Ко је насликан на оним малим маркама? (Краљ Петар II)

Голуб писмоноша. Птице.

Рачун: На пошти купујемо марке по 4 и 5 Дин. Множење 1X4 и 1X5.

Писање: Пишемо лист свом прошлогодишњем другу, који је отселио на Цетиње.

Читање: „На пошти“

Цртање: писма, поштански сандук, телефонски стубови, сандук за голубове писмоноше.

Ручни рад: исто се изрезује из папира или се моделира из пластелина.

Певање: У туђини осетимо чежњу за својом домовином. Словеначка песма: „Гор чез изаро“ или „Грлица је просо јела“

Гимнастика: Некада су пошту пренашали штафетом. Штафета.

Иако су поједини предмети појединачно наведени, ипак се обрађују често и скупа. Кад учимо на пр. о пошти можемо уједно то и илустровати, кад говоримо о франкатури ми ћемо и рачунати, а нека згодна песмица која садржином одговара веома би оживила наставу. Према томе личи ова настава такозваној *укупној настави*, само отступамо од ове, што она претпоставља спонтанитет деце, који можемо код наше деце само ретко када постићи. Горе споменута настава зове се *концентрациона настава*. Иако би било пожељно да живот у својој многостручности одреди нераздељену наставу — укупну наставу, ипак ова настава не би одговарала способностима наше деце. Ова многостручност живота збунила би

нашу децу, и она не би била у стању схватити односе између ствари и догађаја. Не само културне технике, него и свака област има своје сопствене законе и тражи извесно минимално знање и систематски пут. Особито за заосталу децу, која нису у стању схватити односе и чији развој стоји под утецајем разних сметња, потребна је настава, тачно одређена планом лекција. Особито учење вештина тражи систематски пут и много вежбе, што се све код укупне наставе мање или више занемарује.

Наставни програм помоћне школе као целина не претставља скраћен програм основних школа, него мора бити заокружена целина. На првоме месту стоје културне технике читања, писања и рачунања, уколико су ове у вези са практичним животом. Народни језик се стално вежба, тако да га деца науче што боље разумети и употребити. Нарочита важност се придаје телесном очвршћавању. Ручни рад и илустровање неопходно су потребни: прво се ради на вишем ступњу и са занатлијским значењем. Певање блажи ћуд. Остали предмети вежбају се само утолико, уколико су у вези са горњим предметима или уколико су потребни за разумевање дечје околине.

Литература: Arno Fuchs „Das Sonderschulwesen in Berlin" — Berlin, 1927

IZ PEDAGOŠKOG SEMINARA DRŽ. UČITELJSKE ŠKOLE U GOSPIĆU — PROF. MATE DEMARIN

Po HERMANNU HORRIX-U slobodno u pregledu prevele: OLGA I IVKA ZUBČIĆ, učit. kandidat. V razreda — Gospić:

Pješčanik u pomoćnoj školi

„Der Sandtisch in der Hilfsschule" od Hermanna Horrixa (Hilfsschulrektor in Düsseldorf — II popravljeno izdanje, Halle a. S. 1922) vrlo je interesantna i kod nas, držimo, možda manje poznata knjižica. Upravo studijem slabije nadarene, defektne djece mnogi se inostrani liječnici, pedopsiholozi i pedagozi naročito bave. Koliko je poznatih imena (Binet, Montessori . . .) baš proučavanjem i radom sa duševno zaostalom djecom počelo svoja stručna, znanstvena istraživanja i onda sa toga područja prešlo k upoznavanju duševnog života i ka radu sa normalno razvijenom djecom! To je, možda, sasvim prirodna pojava. Za koje je dijete majka više zabrinuta? Kome posvećuje veću pažnju? Svakako slabunjavoj, bolesnoj i fizički manje otpornoj djeci. U potrebnoj poredbi koju treba ovdje naglasiti, mnogi pedagozi, iz sasvim prirodnih, ne samo humanih već i naučnih razloga obraćaju svoju pažnju nemoćnoj, zaostaloj, slabije nadarenoj djeci. Ti jadnici, koji u nama pobuđuju toliku sa-

milost, treba da u nama nađu svu dužnu maksimalnu pomoć i potporu, kako bi ih barem minimalno snabdjeli potrebnim oružjem za životnu borbu. Veliki broj pedagoga svih naroda posvetio je čitavo svoje nastojanje upravo upoznavanju psihofizičke strukture duševno zahirenih, prisluškivanju i razumijevanju „glasa nedužnih". Proučavanje njihovog duševnog života i svih tjelesnih oznaka kao i iznalaženje najboljih i najpodesnijih sredstava i načina, pomagala i metoda za njihovo psihofizičko unapređivanje i podizanje, dalo je naročito u poslednjim decenijama vidne, bogate i vrlo plodne rezultate. Napose opaža se znatan napredak u razvitku metoda rada sa duševno zaostalom djecom.

Pješčanik*) — kako smo preveli njemačku riječ Sandtisch — (stol sa pijeskom) bez sumnje je odlično sredstvo i pomagalo u pomoćnoj školi. Pored toga što ono služi našem pomoćnom odjeljenju, upotrebljavamo ga, razumije se, i za ostale razrede prema prigodi za razne predmete, a napose i u prvom redu za zemljopisnu obuku u običnim razredima. Kako se, dakle, njime u praksi služimo i time njegovu korisnost i vrijednost sami iskušasmo, lakše smo se odlučili da pregledno, negdje u doslovnom, drugdje pretežno u slobodnom prijevodu, iznesemo u skraćenom opsegu najglavnije misli pomenute knjižice. Evo, dakle, bitnog sadržaja navedene knjižice.

I) UVOD

Djeca se vrlo rado igraju u pijesku ili sa pijeskom, iako to majkama često puta nije s voljom, jer se poslije takove igre vraćaju kući zamrljana i zamazana. Ona obično vole promjenu i ne mogu da se nečim zabave dulje vremena. U igri sa pijeskom znadu međutim proboraviti dulje vremena i tu pokazuju najveću moć i sposobnost kombiniranja. Pedagozi su iskoristili ovu dječju ljubav za igru u pijesku naročito u geografskoj nastavi. Kad bi se radilo u geografskoj nastavi o kakovom brdu, izvodili bi učitelji djecu do obližnjeg brda, a poslije bi to pravili u školskom dvorištu te najzad i u samoj školskoj sobi. Vrijednost pješčanika porasla je pojavom radne škole, tako da je on potreban u svakoj, a naročito u pomoćnoj školi. Pješčanik je važan i koristan za svu, a napose za slabo nadarenu djecu. Pomoću njega djeca uče naprosto igrajući se i tu im se mnogi nejasni pojmovi na posebni način objašnjavaju. Svakako će mnogo bolje ostati u dječjoj svijesti pojam jednog brda koje su sama napravila, nego što to može učiniti i najvještije učiteljevo pričanje. Osim toga rad u pijesku i sa pijeskom važan je i kao

*) Priopćujući ovaj rad napominjemo da nijedna naša osnovna, a pogotovo pomoćna škola ili odjeljenje, ne smije biti bez ovog, toliko potrebnog i korisnog pomagala. Stotinu, ako je bolje kvalitete 150—200 din., treba da se svakako žrtvuje za ovo nezamjenljivo obučno sredstvo. — M. Demarin.

sredstvo za odmor. Kad su djeca običnim školskim radom najumornija, vrlo će rado stupiti pješčaniku. Na njemu, pored ostaloga, djeca praktično utvrđuju znanje zadobiveno teorijskim putem. Stoga je pješčanik postao važno sredstvo u nastavi i time cijeli nastavni rad postaje mnogo lakši, bliži i shvatljiviji.

II) OPIS PJEŠČANIKA

Pješčanik je kao oveći školski stol na kome se nalazi pijesak. Gornja ploha toga stola duga je 2 m, široka 1 m i 20 cm, a u opsegu ove plohe pričvršćena je 10 cm široka, gore uzdignuta daščica u obliku okvira. Ova daščica mora naokolo biti dobro pričvršćena, u uglovima sa limenim pločicama, da je ne bi istisnuo pijesak koji se naspe unutra. Tako ovaj stol izgleda kao jedna škrinja koja stoji na 4 jaka stupa (nogara). Visina se određuje prema starosti djece, da bi ona mogla slobodnije i lakše na njemu raditi. Škrinja se napuni pijeskom koji ne smije biti glibav, jer se takav pijesak lako skrutne u kuglice, što smeta normalnom radu. Prije upotrebe pijesak se malo pokvasi, a poslije rada razgradi se ono što je na njemu napravljeno i sa posebno udešenom daskom poravna, da izgleda uredno kada se ne upotrebljava.

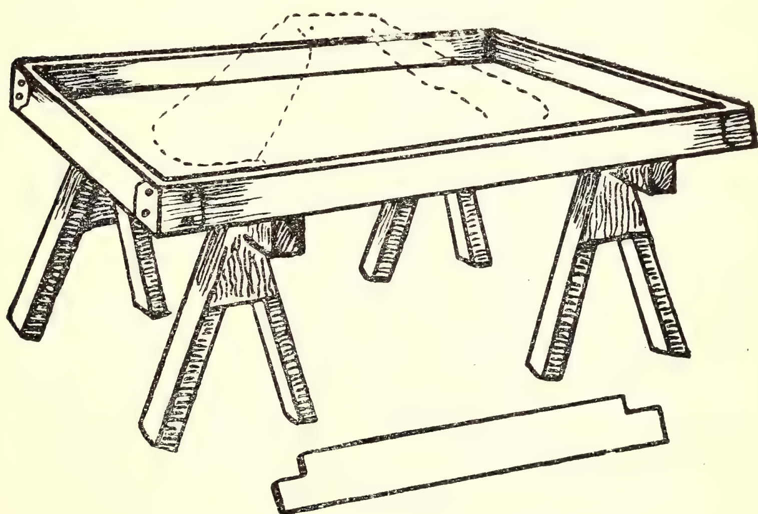

III) OBUKA NA PJEŠČANIKU

Obuka je na pješčaniku razredna. Morali bi na njemu raditi u isto vrijeme svi učenici, ali kako je za to premalen, radi samo jedan dio učenika, a ostali moraju pažljivo posmatrati

njihov rad. Da bi oni što u izvjesnom momentu ne rade mogli što bolje posmatrati, namjeste se kraj pješčanika na povišenu mjestu klupe u koje sjedaju ovi učenici. Nakon nekoga vremena učenici se zamjene. Od učitelja se traži da ima za vrijeme rada u vidu sve učenike i da ih potiče na veću pažnju jer inače, razumije se, ili učenici na pješčaniku ne rade kako treba, ili opet ne paze i valjano ne motre oni što sjede u klupama. Potrebno je da učitelj pazi na njih i kad sam radi na pješčaniku. Ne treba napose isticati da je nužna što veća koncentracija pažnje i učitelja i djece, ako se hoće da se rad na pješčaniku ne izvrgne u beskorisnu igru, već da donese istinske koristi za duševni život i razvoj djeteta. Da se pažnja može pobuditi i održati dulje vremena, potrebno je kod djece stvoriti raspoloženje, da ona to osjećaju kao pravo doživljavanje, a nipošto kao uobičajeno prisiljavanje. Na pješčaniku moraju, prema potrebi, raditi zajedno i učitelj i učenici. Kad bi radili sami učenici, oni bi to izvodili bez plana i cilja, a kad bi radio sam učitelj, ne bi mogao da zaokupi djecu, i u stvari opet bi to bila samo puka verbalna nastava. Rad je učitelja u tome slučaju uzoran, ali donosi malo koristi. Ako sudjeluju i učitelj i učenici u radu, tada oni čine pravu radnu zajednicu koja pretstavlja siguran izvor za duševno unapređivanje učenika.

IV) NAČIN UPOTREBE I PRIMJENE

A) Pripravni stepen

ili pretstupanj, kojem pripadaju najslabiji učenici, ima za zadaću da ih ovakvim radom učini sposobne za školu. Kolikogod ima više promjena u radu, to je veći interes za slabo nadareno dijete. Među prvorazredna sredstva, kojima se postiže ovaj cilj, pripada i pješčanik. Kao što razne gimnastičke i druge vježbe služe za stišavanje neprirodnog nemira, za podizanje snage mišića i unapređivanje moći koordiniranja, tako tome služi i rad na pješčaniku sa posebnom svojom određenom svrhom. Učitelj pušta da učenici rade po pješčaniku što hoće. Pri tome vidi koji rade prema nekom cilju, a koji opet bez ikakvog cilja i ko se može skoncentrisati; ko teži za radom, a ko opet samo stoji pred njim, a da ništa ne izvodi i oblikuje. U ovakovim slučajevima njihovi će radovi biti dakako različiti: jedan će na pr. napraviti hrpu od pijeska, drugi će ga samo smiješati, treći opet nešto drugo i tako će učitelj moći po tome prosuditi, u stanovitom smislu, njihovu duševnu sposobnost. Ipak učitelj treba da sudjeluje pri tome i potiče na rad one koji ne rade, druge da pita što rade, da pomaže onima koji ne mogu da nešto dovrše itd. A napokon kad sve pregleda, poravna pijesak kao da ništa nije bilo. Time će možda i ražalostiti one koji su nešto napravili, ali će ih odmah i utješiti obećavši da će sutra opet nešto lijepa napraviti. Red obuke na pješčaniku može biti slijedeći:

1) Vježbe za pažnju i koordinaciju. Učitelj se postavi pokraj uže strane pješčanika i bacajući pijesak uvis napravi od njega jedno brdo. Tada to isto prave učenici, i već pri tome učitelj vidi ko je pazio, ko teže a ko lakše radi, a to je za njega velik dobitak. Učenici će odmah spontano kritikovati radove pa će na pr. reći: njegov je brijeg malen, njegov velik, njegov najveći, a učitelj će izvesti na temelju ove zornosti i konkretnosti uz punu dječju saradnju ove pojmove: visok, uzak, dalek, kos, uspravan itd. Da se uvjeri jesu li djeca doista i dovoljno razumjela ove pojmove, tražiće od njih na drugim satovima da naprave brijeg: visok, nizak, velik, malen itd. Kad djeca nešto naprave, onda zajednički kritikuju, a uvijek ističu pojam koji su nanovo dobila. Dovršujući na pr. rupu, udubinu govore: tvoja je velika, malena, okrugla, duboka itd. a pri tome doznaju što znače ovi pojmovi. Praveći žlijeb dolaze do pojma: uzak, širok, dug, kratak. Ako naprave otisak od ruke, najprije sa stisnutim a onda sa raširenim prstima, pruža im se prilika za upoznavanje pojmova; desna, lijeva ruka; predugi, kratki i debeli prsti, a kod otiska hrpta ruke dolaze opet: kosti, nokti — kratki i dugi itd.

2) Vježbe u razlikovanju. Za ovakove vježbe upotrebljavaju se obično šuplje posude koje mora učitelj imati pri ruci. Napuni ih pijeskom i onda prevrne, a zatim zahtjeva od učenika da načini jedan takav oblik. Ako učenik načini drugi a ne onaj oblik koji mu je učitelj kazao, znači da još ne razlikuje oblika. Da učenici nauče razlikovati oblike, treba to s njima vježbati dulje vremena. Mogu se uzeti i oblici od drveta koji se pokažu učenicima i onda ih oni prave sami od pijeska. Dok djeca ne poznaju slova, može im se odrediti da na pr. otisnu krug u pijesku ili nešto drugo. Ove vježbe služe ujedno i kao predvježbe za kasnije razlikovanje oblika slova.

3) Predvježbe za nastavne predmete. I kod upoznavanja djece sa slovima služi nam opet pješčanik. Tu na pr. napravi učitelj prstom kroz pijesak žlijeb i odmah razgovara sa učenicima, odnosno oni konstatuju kako je on to pravio : odozgo — dolje. To moraju dotle vježbati dok ne uzmognu sami napraviti takav žlijeb. U nastavku rada ove crte postaju sve složenije tako da poslije vuku: odozdo—gore, pa opet dolje. Poslije dodaju tome još jednu crtu gore i, eto, gotovo je slovo: i. Slično je i sa ostalim malim slovima. No u pijesku ne prave odmah sama slova, nego najprije rišu predmete koji imaju sličan oblik sa slovima tako na pr.: I — igli, O — obruču, V — vilama, C — crvu itd. Time se izvjesne poteškoće koje bi nastale kod pisanja donekle prethodno savladavaju i uklanjaju.

4) Pješčanik je podesan i za *vježbe u računanju.* Već prije mnogo godina (u „Anschaulicher Rechnenunterricht“ od istoga pisca) postavljena je osnova prema kojoj kod učenika pomoćne škole u prvo vrijeme, barem kod poimanja brojeva i brojenja, nećemo upotrebljavati nikakove znakove za brojeve, jer im to

čini velike teškoće. Stoga se u početku ravnamo i radimo tako da se naprave kao neki kalupi u obliku brojaka i oni se napunjaju pijeskom. Mogu se napraviti i kao neke male luknjice na pijesku, ali se ni pri tome ne upotrebljavaju brojke, nego djeca govore: gore, dolje, gore. Poslije spajaju te luknjice i rišu tako razne predmete. Tek na taj način nauče djeca pravilno brojiti, jer to nije samo puko trošenje riječi. Kasnije djeca uče brojeve bez muke. Tada se opet brojevi mogu uporediti različitim stvarima: jedan — kuglica gore (˙), dva — kuglica gore i dolje (:), tri — kuglica gore, dolje, gore — kao ugao na prozoru (: ˙), četiri — sa četiri kuglice, a to su četiri kotača kod kola (: :). Djeca se naročito vesele kad sve ovo rade u pijesku i uz to govore: kuglica gore, kuglica dolje itd. Prije toga pokaže im učitelj te stvari u prirodi, a onda još i sam prikaže na pijesku. Tako učenici uče računati, a da to i ne osjećaju jer za njih na pr. pravljenje kuglica, kotača itd. ne izgleda brojenje i računanje nego vesela igra.

B) Niži stupanj

Gdje u pomoćnoj školi nema pripravnog stupnja, ono što je predviđeno za rad na tome stupnju, vježba se i obrađuje na ovom, nižem stupnju. Kad se znade kako je nastava u pomoćnoj školi, napose za prve dvije godine, osobito otešćana, jasno je da učitelj ne može u cijelosti obraditi sve gradivo označeno na prethodnom, pripravnom stupnju, već mora ovdje više puta da zgrabi i nešto od ranijeg, što je prije predviđeno, kad mu se za to pruži zgodna prilika. Moramo imati u vidu i uzeti u obzir da su djeca na nižem stupnju duševno više razvijena nego na pripravnom stupnju i da obuka na pješčaniku ima na ovom stepenu drugi karakter. Osobito se može upotrijebiti za stvarnu obuku, za razvijanje govora i pojmova, jer tu ne treba davati djeci gotove pojmove i suhe riječi, nego se sve pred njom može upravo scenski u pijesku izvoditi.

1) Vježbe za posmatranje, stvaranje pojmova i razvijanje govora. Na djecu, međutim, najjače djeluje ono što dožive u stvarnosti. Zato učitelj mora praviti mnoge i česte izlete sa svom djecom. Osim toga mora se učitelj pobrinuti da djeca na tim izletima svaku stvar dobro pogledaju, poslušaju i opipaju, a ako je nužno i pomirišu i okuse. To je posmatranje potrebno za svu, a naročito za slabo nadarenu djecu, jer im ti predmeti na taj način ostaju dulje i jače u svijesti, a pojmovi postaju jasniji i sigurniji. Na izletu upoznaju djeca stvari sama, a onda u školskoj sobi izvode zaključke i pravila na temelju pretstave o posmatranim predmetima. Što učitelj može bolje da im dovede u svijest posmatrane predmete i što se više na njima djeca budu očigledno zadržavala, praveći u minijaturi sve što bude moguće konkretno u pijesku, to će ova zbiljnost i konkretnost ne samo više olakšavati shvaćanje pojmova, nego i sve to jače razvijati

težnju i želju. Mnogo je bolje da djeca ono što su vidjela u prirodi prikažu ili nacrtaju na pješčaniku. Mogu se zato uzeti i različiti zadaci kao na pr. da nam djeca prikažu: „Mi smo bili jednom u vrtu“ — „Naš gradski vrt“, — „Mi smo napravili izlet u polje, šumu“, — „Naše školsko dvorište“ itd.

Da ukratko opišemo jednu od ovih tema! Na pr.: „Kako smo mi bili jednom u vrtu“. Učitelj im kaže: „Mi bismo htjeli opet vidjeti vrt, ali ne tako da idemo van, nego ovdje u sobi. — Napravićemo ga na pješčaniku. — Tko će mi pokazati na pješčaniku koliko je vrt velik? Jesu li sve strane onoga vrta bile jednako velike? — Ne, dvije su veće a dvije manje“. Ako ih prvi nije dobro napravio, onda ispravljaju drugi. „Što je bilo oko vrta? — Ograda. — Od čega je bila? — Od dasaka. — Kako su stajale daske? — Uspravno.“ Zatim im učitelj dade daske da ih postave, svaki po jednu i ujedno govore: „Daska stoji uspravno! — Kako su stajale druge daske? — Ovako! — Postavite ih! — Što bi bilo da dune vjetar? — Prevalio bi ih! — Kako bi napravili da se ne prevale? — Metnuli bi stupove! — Kakvi su stupovi? — Debeli i dolje šiljasti“. Zatim ustanove da su još potrebna vrata pa ih za sutra svi prave i najljepša se postavljaju na određeno mjesto vrta. Tako upoznaju sve o vratima kao i potrebu: „Ja zatvaram, otvaram, zaključavam itd.“ Iza toga dolazi unutarnje uređenje vrta. Dva puta, gredice, cvjetnjak itd. Sve to djeca prave na pješčaniku i ujedno opisuju i razjašnjavaju: zašto je ovo ili ono tako i kako se što mora napraviti. Poslije dolazi uporeďenje sa pravim vrtom, a nato slijedi obrada vrta. Prekopa se vrt jednom malom lopatom, izravna grabljicama, a zatim se posije i zabrana sjeme. To se radi na jednoj gredci. Na drugoj se sade krumpiri, koje nam pretstavljaju kamenčići. Još se sije i drugo povrće: salata, mrkva, grah itd. Tada djeca opisuju što su radila i pokazuju. Da sjeme ne bi pobrali vrapci, na uglove se postave plašila. Taj napravljeni vrt ostaje tako još neko vrijeme i učitelj se tokom nastave vraća više puta na njega, a otstrani ga sa pješčanika onda, kad vidi da je djeci sve to i što je s time u vezi kroz dulje i višekratno ponavljanje prešio, štono se kaže, u krv. Iza toga djeca to narišu na svojim pločicama. Slično se postupa i sa drugim radovima. Slabiji učenici, iako imaju srazmjerno slabo sjećanje, ipak će na ovaj način poslije znati pripovijedati što su gradili. Treba nastojati da djeca pripovijedaju na jedan živ i plastičan način, tako da time čitavu stvar i sve dosad obrađeno nanovo ožive. Ako bi djeca slučajno taj rad zaboravila, napravi im se na pješčaniku najgrublja skica vrta i sad se od njih traži da to sama nadopune. Djeca će to obično vrlo rado i sigurno pripovijedati kao da kod kuće pripovijedaju braći i roditeljima. Kad su djeca opisala pojedinosti na vrtu, upozori ih se na to da nam pričaju o vrtu kao o cjelini.

2) Prigodna up treba pješčanika za razjašnjavanje pojmova

i predočavanje. U cijeloj nastavi nižeg stupnja ima dosta pojmova koje djeca ne mogu shvatiti, nego im se opišu i predoče što jednostavnije. Pješčanik je za to odlično sredstvo koje nam može vrlo dobro poslužiti, jer je u tome na njemu združeno: doživljavanje i zornost. Evo nekoliko primjera, na kojima će se vidjeti kako se on u tu svrhu može upotrijebiti! Djeci je, recimo, nejasan pojam: 1) brazde i zato učitelj jednim komadom željeza napravi na pješčaniku više brazda jednu pokraj druge. Djeca to sada upoznavaju pa razjašnjavaju na temelju promatranja. Kažu za brazdu da je to jedna duga rupa u zemlji; 2) pojam kopati iskopa se jedan komad na pješčaniku, a oni tumače: kopati znači prevrnuta zemlja: zemlja odozdo dolazi gore; 3) grob — učitelj iskopa jednu rupu, udubinu — grob je rupa koja se iskopa u zemlji; 4) gomila — učitelj napravi jednu gomilu, a učenici kažu: gomila je mnogo zemlje na jednom mjestu; 5) puniti — učitelj napuni posudu sa pijeskom — puno; 6) presuti — učitelj napuni jednu posudu suhim pijeskom dok ne ide preko, — učenici kažu: tako napunjeno da ide preko ruba posude itd. Na ovaj način — zoran, konkretan i plastičan — razjašnjavaju se svi ostali, djeci nejasni, pojmovi.

(Svršiće se)

NEKROLOZI:

† Hugo Lieber

pretsednik „The Sonotone Corp." i profesor Kolumbija univerziteta

U petak 3 januara o god. umro je u New Yorku u starosti od 69 godina Dr Hugo Lieber.

Dr Lieber rodom je Nemac. Na univerzitetu u Strasbourgu svršio je studij iz hemije i kao inženjer hemije proveo je par godina u Francuskoj radi hemijskih istraživanja. Kao mlad inženjer emigrirao je u Sjedinjene Države Američke i odmah 1891 god. došao u New York. Tamo je pod svojim imenom osnovao preduzeće za uvoz i izvoz hemijskih i farmaceutskih proizvoda. Godine 1901 osnovao je časopis „Light" koji je postao organ američke industrije gasa za osvetlenje. Bio je takođe sekretar i blagajnik Američkog društva za idustriju gasa za osvetlenje (The Incandescent Gas Light Association of America). Osnovao je laboratoriju za hemijska i tehnička ispitivanja, gde se bavio različitim problemima gasa za osvetlenje, Röntgenovih zrakova i radiuma.

Dr Lieber prisustvovao je prvom predavanju *Mme Curie* u Parizu o radiumu, pa se već tada zainteresovao za ovu novu tekovinu. Osnovao je „The Radium Institute of America" i bio je nekoliko godina blagajnik Instituta. Za svoj naučni rad dobio je zlatnu medalju na izložbi u San Franciscu 1915 god. a Northwestern University odlikovao ga je počasnim doktoratom.

Iza Svetskog rata odlazi Dr Lieber u svoju domovinu Nemačku, gde se zadržava oko 2 godine zbrinjavajući zapuštenu decu, u prvom redu decu palih ratnika,

God. 1922 upoznao se Dr Lieber s jednim prijateljem svoje porodice čija je mlada žena bila nagluva. Na njega je učinilo dubok utisak stradanje te mlade žene i on odluči da se posveti ovome problemu: kako pomoći nagluvima tj. učiniti da oni pomoću aparata nadoknade svoj defekat. Odmah je uvideo da su dotadanji električki aparati, konstruisani u tu svrhu, nesavršeni. Zato se on punom parom baci na posao i na njemu je radio od 1922 god. sve do svoje smrti, stvarajući novo, neprestano usavršujući i doteravajući svoj izum.

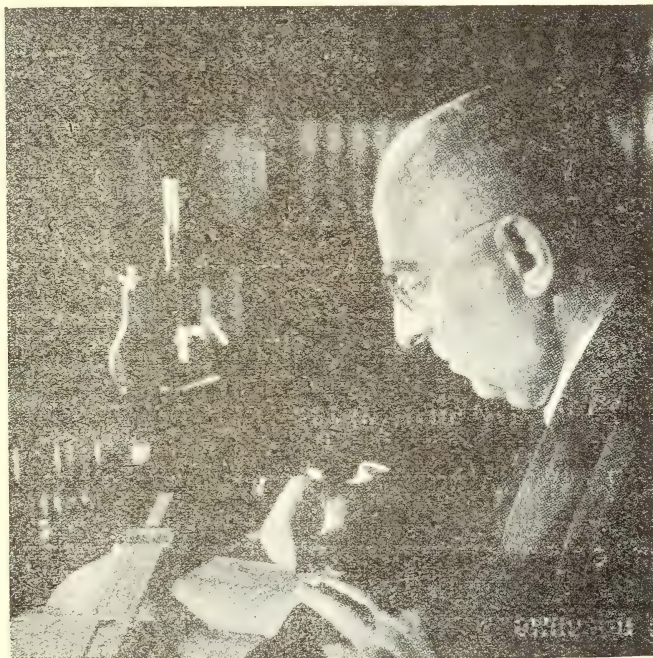

Organizovao je „The Sonotone Corporation“ 1930 godine ali tek 1932 god. u oktobru pustio je u prodaju svoj najznačajniji izum „Sonotone — oscilator“, koja se zasniva na principu slušanja preko kostiju glave (ta sposobnost kostiju da sprovode zvučne talase zove se „Bone Conduction“ ili „Bonal Conductivity“).

Pošto svi ljudi nemaju tu sposobnost ili je ona tako mala da se ne može praktički da iskoristi, to je docnije konstruisan nov aparat za slušanje „Convertible Sonotone“ koji pored oscilatora za sprovođenje zvuka preko kostiju ima slušalicu za slušanje preko vazduha.

Pored ovih aparata za individualnu upotrebu konstruisan je docnije u laboratorijama fabrike i „Sonotone“ — školski aparat za obuku nagluve dece i ispitivanje stepena gluvoće, koji se docnije usavršio i danas već ima raznih modela: za crkvu, pozorište, klubove itd.

Kad sam aprila 1931 god. bio u Americi na svetskoj konferenciji za rad sa slepima (World conference on Work for the Blind) i video aparate Dr. Liebera osetio sam želju da i mi u Jugoslaviji primenimo to moderno sredstvo za obuku nagluve dece. Ali kako, kad jedan aparat staje oko 1200 dolara? Odakle naći toliku sumu? Kad sam pokojniku saopštio moju želju ali i bojazan da se ona neće moći da ispuni zbog nestašice materijalnih sredstava, odgovorio mi je on na moje nemalo iznenađenje da poklanja dva kompletna aparata. Samo usled ovolike plemenitosti Dr. Liebera mi imamo danas u Jugoslaviji dve škole za nagluvu decu (u Jagodini i Zemunu) koje nose ime plemenitog darodavca i u kojima se radi njegovim aparatima.

Čoveku, čijim je neumornim radom olakšana sudbina hiljadama ljudi, koji bi inače zbog svoje mane (nagluvosti) imali mnogo da trpe — plemenitom Dr. Lieberu, koji je specijalno zadužio nas Jugoslovene, neka je svetla uspomena i trajan pomen među nama! V. Lj. Ramadanović

*

Raširenost „Sonotone“ — aparata velika je u čitavom svetu, a naročito u U.S.A. Tamo je marta 1935 god. u Chicagu otvoreno naročito pozorište za nagluve (The Sonotone Theatre), a i u mnogim drugim varošima ima u bioskopima i pozorištima mesta za nagluve koja su snabdevena aparatima Dr. Liebera.

---

† Станислав Новак

ПРЕТСЕДНИК УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА У ПОЉСКОЈ

Смрт Станислава Новака, претседника Учитељског удружења у Пољској, одјекнула је дуж целе Пољске као велики губитак за пољску просвету, јер је поч. Станислав Новак још у првим данима свога учитељевања почео кроз школу ударати чврсте темеље националности и патриотизма код пољског народа. Он је, као чврст и непоколебљив карактер, дао прве смернице како кроз школу треба будити народну свест и успаване духове стављати у акцију против свих зулума, који су у доба робовања пољског народа господарили од циновских Татри па до немирног Балтика. Као свестан Словен цео свој век провео је у борби и у раду у првом реду за социјално-правни положај пољске државе, а доцније бацио се свом својом циновском снагом на санирање прилика у

учитељској организацији пољског учитељства. Стао је на гледиште, да без уједињеног учитељства, без слоге и заједничког рада не може бити слоге и јединства ни код пољског народа. У часу када је учитељску организацију увео до највеће њене славе, а у својој отаџбини видео моћ и првостепену силу европских држава, физички је напустио своју отаџбину, а његов дух је остао да и даље бодри у раду његове колеге и да послужи за пример: ко ради тај доради, ко се бори тај се избори.

После дугог боловања Станислав Новак је преминуо 6 марта о.г. у Кракову, и у њему је пољско Учитељство изгубило првог оснивача Учитељског удружеља и свога 30-годишњег претседника.

Социјални и просветни радник поч. Новак родио се 28 октобра 1859 г. у Андрихову. Четири разреда средње школе свршио је у гимназији св. Јацка у Кракову, где је завршио и учитељску школу 1880 г. Своју учитељску каријеру отпочео је у Народној школи св. Барбаре у Кракову, а доцније је радио и у школама св. Флоријана и св. Војћеха.

Организовао је 1905 г. Покрајински савез учитеља народних школа са седиштем у Кракову, те је постао његовим првим претседником. У ослобођеној Пољској био је изабран за народног посланика и три пута је узастопно изабран за сенатора Пољске Републике.

Омиљен и поштован од стране пољског учитељства, увек је иступао у одбрану социјалних и правно-службених позиција, узимао учешћа у свима расправама и одлукама у извођењу школске реформе и ударању темеља правног положаја учитеља.

Високе и племените идеје поч. Новака у односу према друштву и држави развиле су опште поштовање према његовој особи у друштву, а у редовима Удружења пољских учитеља љубав и оданост. Под његовом управом Удружење је имало 50.000 чланова, подигло више санаторијума за туберкулозне учитеље на Татрима, неколико пансиона за опорављање у Шлезији и на мору, подигло огромну палату „Учитељски дом“ у Варшави и развило у великим размерама акцију издавања педагошких часописа (којих има преко 20), иедељних листова, брошура, књига за децу и народ, итд. Његова искрена, неуморна преданост у раду у школи и ван школе, његове врлине као социјално-просветног радника, његова несаломљива борбеност за слободу пољског народа, јесу дела, за која се може рећи: „Благо оном ко довјека живи, имао се рашта и родити“.

Чланови Удружења наставника школа за дефектну децу Краљевине Југославије искрено саосећају заједно са својим колегама из братске Пољске у губитку ненадокнадиве фигуре.

Умрломе великану нека је вечна слава!

В. Љ. Рамадановић.

Bibliografija

STRANA

JAN SCHNEIDER — (Zbornik k njegovoj 60-godišnjici). Uredio: Jozef Zeman. Biblioteka „Uchylné mládeže“ sv. XVIII — Praha, 1936. Cena Kč 10·—

„Spolek pro péči o slabomyslné v RČS“ u Pragu izdao je nedavno ovu knjigu u počast 60-godišnjice višeg savetnika Policijske direkcije u Pragu Jana Schneidera, svog počasnog člana. Inspektor Zeman kao urednik prikazuje u uvodnom članku život, rad i zasluge jubilara, a o njegovim zaslugama za „Spolek“ piše M. Novotná. Sem drugih članaka posvećenih jubilarcu nalazimo u ovom zborniku i nekoliko prvoklasnih radova opšte-naučnog karaktera. Navodimo za primer samo nekoje: Prof. MUDr K. Herfort piše o naslednoj opterećenosti i neuređenim prilikama u roditeljskom domu kriminalne mladeži, Aug. Bartoš u podužem članku prikazuje kako se zanatskoj nastavi u zavodima ne poklanja dovoljno pažnje i razumevanja, Karel Beneš daje kratak nacrt o istorijskom razvoju staranja za defektnu mladež u ČSR, MUDr L. Lukašová piše o sudbi odraslih slabomislenih, Fr. Machula je svoj prilog „Defektni kao prosjaci“ skromno okrstio kao „napomene k rešenju problema prosjačenja“. Univ. prof. Dr A. Mirička piše o problemu maloletnih delikvenata pred internacionalnim forumom, F. Vencová o „belom roblju“ itd. itd.

Ovaj zanimiv, tehnički besprekorno uređen zbornik preporučujemo pažnji naših čitalaca.

Pregled štampe

B) STRANA

„МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ“ (Софија)

св. 2-3 (јануар и фебруар 1936):

Школска хигијена -- Др Рајна Ганева: Пријемни испити, избор и диференцијација ђака -- Др Д. Гарвалов: Душевне и нервне болести деце у школском веку -- Др Б. Шанов: Дечја лаж -- Р. Петрова: Квалификован персонал за социјалну службу -- Л. Стојанова: Старање за ненормалну пецу у туђини и код нас -- С. Чилингиров: Каково васпитање захтевају родитељи -- А. Чешмеџијев: О дечјој упорности -- С. Стефанов: Алкохолизам и ђачки успех у школи - Г. Гиздов: Раздеоба дечјег узраста -- А. М. Герасков: Колегијалност међу учитељима -- Др Н. Којчев: Социјална заштита деце -- Р. Шарова: Старање за сирочад -- сиротишта.

Рубрика „За праксу“: С. Трајков: Како да се поступа при првој језичној настави слабоумне деце -- Г. Стојцев: Припремна вежбања за рвање -- К. Страшилов: Крвни опток -- Ив. Великов: Да будемо увек чисти -- Д. Ботушарова: Алкохолна пића и штете од њих.

Званичне наредбе -- Хроника -- Библиографија.

св. 4-5 (март и април 1936):

Школски диспанзери -- Проф. Др М. Герасков: Плач и његово јављање код детета -- Др Ал. Недељков: Школе на отвореном ваздуху и превенторији, њихово уређење и значај у борби против туберкулозе -- Др Д. Гарвалов. Душевне и нервне болести деце у школском веку --

Др Б. Шанов: Дечја лаж -- Ив. Ванев: Учитељ као психијатар -- Др В. Шуманов: Социјална патологија -- Мара С.: Више радости у школу! -- Др К. Веселовскаја: Рефлексолошко изучавање полног живота код деце и проблем полног васпитања младежи -- Ал. Симишчијев: Један типичан случај муцања -- Ил. Цонев: Пробава (варење хране) -- Р. Петкова: Методи соц. старања у Немачкој.

Рубрика „За праксу": Г. Дочев: О раду у школском врту -- И. М. Јаблоновски: Методика испитивања моторичке способности ученика -- Г. Караиванов: Начела телесног васпитања -- К. Страшилов: Како се вари (пробавља) наша храна -- Т. Иванов: Како смо основали нашу ђачку кооперацију.

Званичне наредбе -- Хроника -- Библиографија.

Domaći pregled

ОТВАРАЊЕ НОВИХ ПОМОЋНИХ ОДЕЛЕЊА И СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА

Одлуком г. Министра просвете отворено је при VI држ. народној школи у Сарајеву *једно* помоћно оделење (О.н.бр. 61780 од 18-X-1935 год.) а при Држ. нар. школи „Томислав Ивканец" у Загребу *друго* помоћно оделење (О.н.бр. 64334 од 18-X-1935 год.). Одлуком г. Бана дравске бановине од 9-IX-1935 год. IV-бр. 11683/1 отворено је помоћно оделење при Држ. народној школи у Мурској Соботи, среза истог, дравске бановине.

Одлуком г. Министра просвете О.н.бр. 67380 од 18-X-1935 год. отворено је у Дому слепих у Земуну једно оделење Др Либерове школе за наглуву децу и једно оделење школе за децу са говорним манама.

Г. Министар просвете, под О.н.бр. 73565 од 23-XII-1935 год. одлучио је: да се при Држ. помоћној школи у Љубљани отвори *сабирни разред*. Програм рада у том разреду израдиће Наставничко веће поменуте школе и послати га Министарству на одобрење.

Одлуком г. Помоћника Министра просвете О.н.бр. 74046 од 30-XII-1935 год. а на предлог Кр. банске управе у Љубљани IV бр. 9956/1935 отворена је Држ. шумска школа за туберкулозну децу при Држ. лечилишту за туберкулозу у Тополшици, срез Слозењградец, дравска бановина.

Одлуком г. Бана дравске бановине од 9-IX-1935 год. IV број 12678/1 отворено је у држ. народној школи у Мостама (срез Љубљана — место) *друго* помоћно оделење, а одлуком од 17-X-1935 год. IV бр. 13821/3 *друго* помоћно оделење у држ. народној школи у Цељу — околина.

OSNIVANJE DOMA ZA DUŠEVNO ZAOSTALU DECU U ZAGREBU

Kako izveštava beogradska „Politika" u broju od 7-XII-1935 god. odlučilo je poznato i zaslužno društvo „Kolo domačica" u Zagrebu da osnuje internatski uređen Dom za duševno zaostalu

decu. Dom ima da bude osnovan na stručnoj medicinsko-pedagoškoj osnovi, a primao bi slučajeve težeg imbeciliteta i idiotije, naravno samo takovu decu za koju roditelji mogu da plaćaju izdržavanje.

Nema sumnje da bi ovakva ustanova, prva svoje vrste u nas, u mnogome olakšala položaj roditelja ovakove dece koja se u školu (pa ni u pomoćnu) ne mogu da prime, a u porodici su samo na teret i smetnju. U domu bi ta deca imala potreban nadzor i medicinsko-pedagoško lečenje i vaspitanje.

Pozdravljamo ovu akciju vrednog „Kola domaćica“ u Zagrebu, ali bismo želeli da što pre proradi i takav Dom u Velikoj Gorici, za koji je u prošlogodišnjem budžetu bilo odobreno 150.000 dinara za adaptaciju potrebnih zgrada i gde su ti radovi, kako smo obavešteni, već i izvedeni. To je potrebno radi takovih roditelja slaboumne dece koji zbog siromaštva ne mogu plaćati relativno visoke troškove u privatnom zavodu.

Za obaveštenja obratiti se: „Kolu domaćica“ — Zagreb, Ilica 44.

Strani pregled

ČEHOSLOVAČKA

POŠTANSKA MARKA U SLUŽBI NARODNOG ZDRAVLJA

Poznato je da se u zvaničnim magacinima poštanskih ureda kroz izvesno propisano vreme čuva tzv. škart (tj. otsečci uputnica, sprovodnih listova i drugih zvaničnih poštanskih formulara sa nalepljenim upotrebljenim poštanskim markama). Tome *škartu* nije se do sada posvećivala naročita pažnja: on bi odležao svoje propisano vreme u tim magacinima, a onda bi svršavao kao najjeftinija makulatura u fabrikama hartije ili bi ga u bescenje kupovali razni dovitljivi spekulanti, trgovci markama, koji su na tome lepo zarađivali (tako je, navodno, poslednjiputa kupio kod nas veliku količinu tog škarta nekakav švajcarski židov).

Sad je u Čehoslovačkoj učinjen zanimiv pokus da se taj škart korisnije i bolje upotrebi.

U zavodu za bogaljastu decu u Brnu — Králevo Pole postoji grupa teških bogalja tzv. „darovatelja krvi“ za proizvodnju antipoliomyelitičkog seruma.

Dečji poliomyelitis (u jesen 1934 obolelo je od njega u Danskoj oko 5000 lica u jednoj sedmici) zarazna je bolest koju — prema američkim statistikama — preboli 80% ljudi. Otprilike kod 1 do 500 inficiranih osoba prodre bacil u centralni nervni sistem, proizvodi tamo u mozgu i leđnoj moždini promene u vidu upale, čemu sleduju oštećenja nervnih ćelija a onda paraliza udova, većinom donjih tj. nogu. Glavne žrtve jesu deca, ali

paraliza pogađa i odrasle, i baš najteži slučajevi bogaljastosti u zavodima jesu žrtve poliomyelitisa.

Jedini lek koji sprečava da pri obolenju dođe do paralize jeste da se za vremena preduzme lečenje serumom koji se izrađuje iz krvi poliomyelitičara tj. osoba koje su bolovale od te bolesti, jer se u njihovoj krvi nalaze antitoksini koji neutralizuju prouzrokovače bolesti.

Kako rekosmo, u zavodu u Brnu postoji grupa takovih teških poliomyelitika koji nekoliko puta godišnje daju krv Državnome zdravstvenom zavodu u Pragu za izradu seruma ne samo za potrebe ČSR već i za druge evropske države. U toj koloniji „darovatelja krvi" bilo je 45 štićenika zavoda starijih od 16 godina. Pošto oni svakog puta daju oko $1/2$ litra krvi, potrebno je da im se u znatnoj meri poboljša ishrana, kako bi oni mogli da daju krv bez štete po svoje zdravlje.

Čehoslovačko ministarstvo pošta odlučilo je sada, po preporuci zainteresovanih nadleštava i organa socijalno-zdravstvenog staranja, da se škart prodaje u svrhu izgrađivanja i izdržavanja te kolonije poliomyelitičara koji daju krv za proizvodnju seruma. Škart se šalje u zavod u Králevo Pole, i tamo ga sami članovi ove kolonije prerađuju da bude sposoban za filatelističko tržište. Pri tome poslu, koji se radi sedečke, ne smeta im njihova teška telesna mana.

Blagodareći ispravnome shvatanju čsl. ministarstva pošta i zauzimanju faktora čsl. staranja za bogaljaste stavljene su na taj način poštanske marke u uzvišenu službu narodnog zdravlja: s jedne strane za odvraćanje žalosne sudbine koja bi inače čekala mnoge ljude kad ne bi bilo seruma protiv poliomyelitisa, a s druge strane za obezbeđivanje ishrane teških bogalja koji daju svoj krv za opšte dobro. Ova akcija provodi se strogo seriozno. Filatelisti i trgovci mogu da se obraćaju *jedino i isključivo* na adresu: Ustav pro zmrzačelé (kolonie dárcu krve) v Brne — Král. Poli.

(Primedba uredništva: Donoseći ovaj članak prema podacima koje nam je ljubazno stavio na raspoloženje g. Jan Chlup, upravnik spomenutog zavoda, izražavamo želju da se i kod nas što pre nešto slična preduzme. Zašto i dokle ćemo da dajemo strancima da pune svoje nezasitne džepove zbog našeg nehata? Trebalo bi u tome pravcu preduzeti odmah potrebno kod našeg ministarstva pošta).

IZLOŽBA POMOĆNOG ŠKOLSTVA U ČEHOSLOVAČKOJ

Savez učiteljstva pomoćnih škola u RČS priređuje tokom juna o. god. informativnu i propagandističku izložbu pomoćnog školstva. Izložba će biti otvorena 30 maja 1936 u 9 časova i trajaće tedan dana. Ona ima da pruži sliku o stanju pomoćnog školstva u ČSR i da probudi interes javnosti za ovu kategoriju specijalnog školstva. Dana 31 maja 1936 je radna skupština

(kongres) Saveza s predavanjima Dr Stejskala, H. Mauera i Dr Ríhe. Izložbi i skupštini želimo pun uspeh!

JAN SCHNEIDER — ŠEZDESETOGODIŠNJAK

Dne 30 decembra 1935 proslavio je 60-godišnjicu viši savetnik Policijske direkcije u Pragu *Jan Schneider*, osnivač i šef Socijalnog odelenja te direkcije.

Život jubilantov posvećen je ceo boju proti socijalne patologije. Organizovanje Socijalnog odelenja u jednom policijskom nadleštvu pretstavljao je *novum* i u ČSR, ali se ubrzo pokazalo od kolike je ono koristi. Tisuće osoba prođe godišnje kroz to odelenje, a svaki nosi sobom neku bedu, svaki treba pomoći i zaštite. To je čitav defile ljudske bede. I sve to svojim taktom i bogatim Iskustvom dovodi u red sam jubilant.

Dva su problema koja naročito dolaze u obzir pri ovome radu: prostitucija i prosjačenje. Tu se Schneider ne zadovoljava samo sitnim radom individualnim, već prilazi problemu kao naučnik. Najznatnije jubilantovo delo „Cestou k prostituci" je značajan naučni prilog literaturi iz socijalne patologije, zapaženo u zemlji i inostranstvu. Sem toga sarađuje insp. Schneider i u časopisu „Uchylná mládež" a ima i drugih literarnih dela. Član je i funkcionar u kojih 25 humanih društava. Neumoran radnik, dobar organizator, talentovan psiholog-posmatrač i duboko human čovek vredni je jubilant prototip modernog policijskog činovnika: ne suvog čuvara zakona i slepog izvršioca zakonskih propisa, već policiste savetnika, lekara i pomagača, čoveka koji je čitav u službi onih „poniženih i uvređenih" i svih koji pomoći trebaju. Mi mu želimo: Na mnogaja!

Iz života zavoda i škola

МИНИСТАР СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ОБИЛАЗИ ДОМ СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ

Министар соц. политике и народног здравља г. *Драгиша Цветковић* обишао је 8 фебруара 1936 год. у пратњи начелника г. Љубе Хофмановића Дом слепих у Земуну. Г. Министра сачекао је пред Домом управник г. Вељко Љ. Рамадановић са особљем, поздравио га претставио му особље. Затим је г. Министар разгледао све просторије и упознао се с принципима рада у овој установи. На крају је обишао и нове павиљоне за доживотни смештај слепих и Школу за мане говора, показујућ и свуда живо интересовање за уређење, рад и потребе појединих одељења. По завршној инспекцији Министар г. Цветковић изјавио је г. Рамадановићу своје задовољство за беспрекорно уређење ове наше велике просветно-хумане установе.

ГОСТИ ИЗ БУГАРСКЕ У ДОМУ СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ

У Дому се бавила кроз читаву недељу дана као гост

управе Дома г-ђа *Мара Георгијева,* професор на раду у Заводу за слепе у Софији, која је дошла овамо у Београд са својим мужем, познатим бугарским публицистом. Г-ђа Георгијева врло је марљиво хоспитовала у школи Дома, упознала се довољно се уређењем Дома итд. па ће стечена искуства бесумње моћи добро да употреби у својој домовини. Својим шармом и љубазношћу оставила је гошћа из братске земље најлепше успомене код свих с којима је долазила у дотицај за време свог боравка.

ЕКСКУРЗИЈА ДОМА ГЛУВОНЕМИХ ИЗ ЈАГОДИНЕ У БЕОГРАД

У дане 5—7 марта 1936 год. извели су штићеници виших разреда овог Дома (њих 60) заједно са 10 својих наставника а под вођством управника Дома г. Миодрага Матића екскурзију у Београду у циљу да упознају знаменитости Београда. Разгледали су тамо све музеје, посетили Завод друштва „Краљ Дечански" (где су били као гости 6 марта на ручку срдачно дочекани од наставника и штићеника тог Завода), Министарство соц. политике, Фабрику хартије Милан Вапа, прегледали Топчидер, Калемегдан с градом итд, итд.

За све време деца као и наставници били су гости Дома слепих, где су имали преноћиште, доручак и вечеру за цело време. Благодарећи томе као и пажњи Завода за глувонеме друштва „Краљ Дечански" у Београду, предусретљивости претседника Београда г. Владе Илића, који је дао бесплатно општинске аутобусе за превоз из Земуна у Београд и обратно, па поклонима г. Вапе (2000 дин.) и г. Хофмановића (400 дин.) могла је ова по глувонему децу тако корисна екскурзија да се изведе уз минималне трошкове.

Lične vesti

A) ZVANIČNE:

1) Premeštena je: po molbi:

STOJANOVIĆ-SAVIĆ VERA, nastavnica škole za defektnu decu u Drž. narodnoj školi u Gnjilanu, sreza istog, banovine vardarske, u Pomoćnu školu u Zemunu s pravima činovnika IX polož. grupe 1 period. povišice (O.n.br. 16676 od 9-III-1936 god.).

2) Preveden po § 62 tač. 24 Finans. zakona za 1932/33 godinu:

KUMELJ I. METOD, nastavnik škole za defektnu decu u Ljubljani, činovnik VII pol. grupe preveden je na osnovu gornjeg zakonskog propisa u VI pol. grupu sa danom 24 jula 1934 god. kao danom kad je navršio 15 godina efektivne državne službe. Prinadležnosti VI grupe teći će mu od 1 avgusta 1934 god. a isplaćivati se u smislu § 263 Zakona o činovnicima u vezi sa § 4 Zakona o naknadnim i vanrednim kreditima uz budžet rashoda i prihoda za 1933-34 od 18 februara 1934 god. i § 70 tač. 7 Finans. zakona za 1934-35 budž. godinu (O.n.br. 6206 od 7 maja 1935 god.)

B) PRIVATNE:

Naš kolega VUKAŠIN MARKOVIĆ, nastavnik pomoćnog odelenja u Beogradu, venčao se sa gđicom ANĐOM ŠOVLJANSKI, zabaviljom iz Zemuna, dne 21 maja 1936 god. u Beogradu. Mladome paru naše iskreno estitanje!

Iz uredništva

1) Prema zaključku sednice Izvršnog odbora pokreće se biblioteka „Glasa nedužnih". Kao prve sveske nove biblioteke izaći će radovi gg. prof. Agapova, Dra Freunda, F. Grma i Dr Šercera, koji su bili objavljeni u ove dve sveske časopisa. Bliža obaveštenja u narednom broju.

2) Radi tehničkih zapreka ova je sveska nešto manja obimom, ali to će se nadoknaditi u narednim sveskama.

Zaključak redakcije: 20 juna 1936 god.

† Влада Петровић

учитељ у п., бивши претседник Ј. У. У.

Управо пред закључак редакције стиже нам тужна вест да је у ноћи од 17 на 18 јуна 1935 год. умро у Београду Влада Петровић.

Покојник је раније заједно с нашим претседником путовао у Чехословачку, Пољску и Бугарску и радио активно на развијању сарадње и учвршћавању братских веза између учитељства словенских народа. Узимао је активног учешћа и у радовима на стварању СС учитељства за дефектну децу. Баш у часу кад ова идеја треба да се оствари, отрже нам га немила смрт и не даде му да види готово дело на којем је и он радио.

У наредном броју донећемо опширнији некролог, а ово пар речи нека буде наместо воштанице на његов гроб. Слава његовој успомени!

„Glas nedužnih" izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br. 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

Inhaltsverzeichnis:

NAŠI SARADNICI U OVOJ SVESCI:

Prof. MAKSIM AGAPOV, stručnjak za psihometriju Centralnog higijenskog zavoda — Beograd, Bulevar Oslobođenja 18

RUDOLF DOSTAL, nastavnik za defektnu decu -- Ljubljana, Gluhonemnica (Zaloška cesta 5)

ANTONIJA DRUŠKOVIČ, nastavnica defektne dece — Maribor, Pomožna šola, Razlagova 16

VLADIMIR ERAT, nastavnik za defektnu decu — Sarajevo, Nikole Kašikovića 18

MUDr HINKO FREUND, stručnjak za mane govora i glasa — Zagreb, Đorđićeva 23|II

VILEM GANO, direktor Zavoda za gluvoneme — Kremnica (ČSR)

FRAN GRM, ravnatelj Gluhonemnice — Ljubljana, Zaloška cesta 5

ANICA LEBAR, nast. za defektnu decu — Ljubljana, Pomožna šola

MUDr KURT LEVI — Zemun, Akademska 18|I

MIODRAG V. MATIĆ, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

VELJKO LJ. RAMADANOVIĆ, osnivač i upravnik Doma slepih, Zemun

MUDr. ANTE ŠERCER, profesor Univerziteta i šef otološke klinike — Zagreb, Novakova 17

RNDr BOŽO ŠKERLJ, priv. doc. Univerziteta — Ljubljana, Drž. školska poliklinika

IVKA i OLGA ZUBČIĆ. učenice V god. Učiteljske škole — Gospić

SAOPŠTENJA ADMINISTRACIJE:

1) Iduća sveska, kao dvobroj za septembar-oktobar, izaći će u toku meseca oktobra

2) Molimo pretplatnike da podmire dužnu pretplatu, a članove da izmire zaostalu članarinu. Časopis se izdržava isključivo od pretplate i članarine.

Nađite nam novih pretplatnika!

„GLAS NEDUŽNIH"

revue pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales, publié par la Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" parait 4 fois par an, 12 feuilles en tout.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd".

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: Ferdinand Maslić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

SPECIJALNA SVESKA POSVEĆENA 25-GODIŠNJICI DRŽ. POMOĆNE ŠKOLE U LJUBLJANI

Uredila: ANGELA VODE, nastavnica za defektnu decu

GODINA
II (VI)
SVESKA
7
1936

SADRŽAJ:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

SONDERHEFT ANLÄSSLICH DES 25-JÄHRIGEN JUBILÄUMS DER HILFSSCHULE IN LJUBLJANA

Redigiert von Sonderschullehrerin ANGELA VODE

Inhaltsverzeichnis:

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Godina II (VI) BEOGRAD, septembar 1936 Sveska 7

Uvodna reč

Ove godine navršava se 25 godina otkako je udaren temelj pomoćnoj školi u Ljubljani, prvoj i najstarijoj školi te vrste kod nas. Vredni učiteljski zbor te škole na čelu s njenim upraviteljem g. *Ivanom Dimnikom* hteo je da ovaj jubilej obeleži jednom skromnijom proslavom. Potpuno opravdano. Jer jubileji nisu tu samo radi parada; u takovim momentima treba da se učini pregled i izvede bilans dotadanjeg rada: da se vide i uspesi i neuspesi, odnosno nedostaci, da se potraže uzroci tih neuspeha i nedostataka pa da se tako dobije jasnija slika o tome šta treba preduzeti za njihovo otklanjanje.

Takav bilans nalazimo u radovima ove sveske. Sem toga tamo su obeležene i smernice za budućnost. Stoga smo se rado odazvali molbi ljubljanskih kolega da ovu svesku posvetimo isključivo njihovome mezimčetu, njihovoj školi. A uvereni smo da će nam to odobriti i naši čitaoci.

Predajući ovu svesku našim čitaocima ne možemo da ljubljanskim drugovima s pomoćne škole ne čestitamo na dosadanjem radu i ne poželimo im mnogo uspeha u budućim nastojanjima. A školi-jubilarcu čestitamo dvadesetpetgodišnjicu sa željom da se i dalje razvija, napreduje i izgrađuje, kako bi sa što više uspeha mogla da vrši svoju plemenitu misiju! Neka bi u narednih 25 godina njeni uspesi bili još veći i lepši! Na mnogaja!

Redakcija

25-letni jubilej pomožne šole v Ljubljani

Letos je minilo 25 let, odkar je bil otvorjen prvi pomožni razred za manjnadarjene otroke v Ljubljani. S tem je bila podana podlaga za razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji, kjer je to šolstvo kljub raznim oviram stalno napredovalo. Pomanjkljivo je le v toliko, ker nimamo niti enega internata za duševno zaostale otroke.

Pomožna šola v Ljubljani — kakor v vseh kulturnih krajih — je nastala iz potrebe. Zmotno je mnenje onih, ki trdijo, da s takšnimi šolami in zavodi kažemo svetu svoje duševno uboštvo. Nasprotno: baš narodi z višjo kulturo so začeli prvi uvajati v svoje šolstvo te vrste diferenciacijo, ki omogoča čim boljšo pripravo na življenje tudi duševno zaostalim otrokom ter jih s tem obvaruje moralne in materialne propasti. Na drugi strani pa razbremenjujejo te šole normalne razrede, ki so jim duševni slabiči v veliko oviro.

Pričujoči zvezek, ki je izšel kot posebna številka skupnega glasila učiteljstva vseh vrst defektne dece (slepe, gluhoneme, duševno zaostale in zanemarjene) „*Glas nedužnih*“, ima namen, pokazati širši javnosti, zlasti pa učiteljstvu in predstavnikom socialnih institucij ter oblasti potrebo in socialni pomen pomožnega šolstva, poleg tega pa njegov razvoj v Ljubljani in Sloveniji ter Jugoslaviji.

Prepričani smo, da nam bo pogled v to panogo socialnega dela, ki ga vsaj v majhnem drobcu hoče pokazati ta knjižica, pridobil novih prijateljev.

UČITELJSTVO POMOŽNE ŠOLE
V LJUBLJANI.

ANICA LEBAR:

Pomožnošolski otrok

POSKUS NJEGOVE KARAKTERISTIKE S PSIHOLOŠKEGA VIDIKA

Znano je, da je glavni znak pomožnošolskega otroka nezmožnost ali pomanjkljiva možnost pridobiti si potrebnih vrednot kulturne skupnosti. Manjka mu torej čuta za vrednotenje, tj. zmožnosti za presojanje vrednot, za ostvarjanje vrednot in tudi volje za to dvoje. Potrebovali bi za to porabne tipologije, ki je pa žal nimamo in si jo mora ostvariti tako zdravnik, kakor vzgojitelj za vsakega posameznega otroka na podlagi dosedanjih tozadevnih izsledkov. Ker pri zdravilni vzgoji pomožne šole pridejo v poštev le otroci in mladostniki, bi se dalo izvajati poskusno tipiziranje po starostnih dobah; izkazalo pa se je da se noben

duševni defekt ne da omejiti na eno starostno dobo. Tudi simptomatična sestava skupin ni točna, ker je možno, da eni in isti vnanji znaki izhajajo iz različnih vzrokov in bi kot taki zahtevali različne metode zdravilne vzgoje in bi bilo pričakovati čisto različnih uspehov.

Če hočemo torej priti do enotne grupacije pomožnošolskih otrok, moramo gledati na globlje bistvo, ki je temelj za zunanje znake in pojave, tj. na značilnosti defektnosti otrok. Tu se pokaže prav kmalu, da je pri njih čut za vrednotenje izpal ali je zelo otežen, ker ga zaradi pomanjkljivih duševnih zmožnosti niso zmožni ali le omejeno zmožni.

Večkrat pa se iskaže možnost za duševno delo brezhibna, so pa vnanji vzroki, kakor bolezen, milje, zanemarjenosti i. p., ki omejujejo čut za vrednotenje v razvoju.

Umevno, da je čut za vrednotenje omejen tudi z izpadom posameznih čutil in čutov, zlasti tistih, ki so posebno važna za zbiranje duševnega inventarja. Saj vemo, da so prav čuti v službi vnanjega sveta, ko dovajajo vnanje vtise duši, prav tako pa tudi znanilci notranjih dogajanj vnanjemu svetu.

Ko pa trdimo, da je glavni znak pomožnošolskega otroka pomanjkanje čuta za vrednotenje, tj. zmožnosti za presojanje in ostvarjanje vrednot in volje zanje, trdimo istočasno, da tu ne gre le za slabost inteligence, ampak za splošno slabost razvojne zmožnosti celotnega otroka. K celotnosti osebnosti namreč ne spada samo inteligenca, ampak tudi čustvo in hotenje in zlasti zadnji dve tvorita človekov značaj. Nič nas ne sme motiti, če si je v zadnjih desetletjih vprašanje inteligence osvojilo najširši prostor in je inteligenčna preizkušnja poglavitno. Ker pa pripravljamo otroka, tudi pomožnošolskega otroka, za življenje, moramo gledati tudi na razvoj drugih duševnih zmožnosti, ki niso nič manjšega pomena zanj. Saj vemo, da duševni, tudi inteligenčni defekt ni nikoli izoliran, ampak se razteza v večji ali manjši meri tudi na čustvo in voljo. Prav učitelji na pomožni šoli predobro vemo, da je ta razkroj duševnih zmožnosti lahko dalekosežnega pomena pri vzgoji in pouku, zlasti pa z ozirom na metodo pouka. Še vedno je namreč tudi na pomožni šoli glavno in edino, da se učenec intelektualno izobrazi. Učni načrt, želja staršev, nepravilno pojmovanje socijalnega življenja silijo k temu. Zato nam ni žal, če leta in leta porabimo za to, da si otroci pridobe čimveč razumskega znanja, da preveč ne zaostajajo za sovrstniki osnovne šole. Ker pa se to dogaja na račun vzgoje srca in volje, se prej ali slej maščuje.

Ne moremo se zadovoljiti z zgolj znanstveno psihologijo. Hvaležni smo W. Sternu, ki je tako izrazito poudaril, da imamo dvoje vrst psihologije in jih moramo imeti: splošno in diferencijalno. Ko splošna psihologija brez ozira na posameznika izsleduje splošno veljavne duševne dogodke, je naloga diferencijalne psihologije, da pokaže individualne razvojne možnosti. S tem je

tudi podana pot, po kateri se zbližujeta psihologija in pedagogika.

Kolikokrat bi vzgojitelji za svoje vzgojno delo radi izruvali iz celotnega kompleksa otrokove duševnosti le posamezne duševne zmožnosti in pri tem pozabljajo, da je otrok celota, nedeljiva enota, individuum. Vsaka taka enota, tudi enota pomožnošolskega otroka, pa je živa tvorba, sestavljena iz množine duševnih značilnosti, ki se vse osredotočijo v čustveni, hotni in razumni sferi. Te značilnosti pa niso druga poleg druge, ampak druga v drugi vsestransko zapletene tako, da ene posamezne ne moremo razglabljati in je spoznati, ampak le v zvezi z drugimi. Ta enota pa je v vsakem posameznem človeku, tudi v otroku svojska, drugačna. Pri enem prevladuje čustvena, pri drugem hotna, pri tretjem razumska stran. To že v normalnem smislu, če ima namreč ta ali ona teh treh strani poseben poudarek v pozitivnem ali negativnem smislu. Vedno pa je stvar zdravilne pedagogike, da spozna duševno strukturo v razvoju zaostalega otroka, da more nanj vplivati.

Nastane pa vprašanje, v kakšnem obsegu moremo spoznati duševno strukturo sočloveka, v našem primeru pomožnošolskega otroka.

Vsako presojanje tujega duševnega življenja vršimo po analogiji. O poteku duševnega življenja vemo prav za prav le toliko, kolikor opazujemo svoje lastno duševno življenje. Čim dalje pa je odmaknjeno duševno življenje, ki ga hočemo opazovati, od našega, tem manj točnosti in gotovosti je v našem opazovanju. Ta negotovost se še stopnjuje, če in ker izrazi duševnega življenja opazovanega individuja izgubljajo na množini in jasnosti, kakor je to pri pomožnošolskem otroku.

S tem smo pa že v naprej povedali, kako mnogovrstne netočnosti, prenagljenosti in težave so zvezane s psihološkim raziskovanjem in kako težko je označiti karakteristiko pomožnošolskega otroka s psihološkega vidika, kako potrebno je dalje časa trajajoče opazovanje. To se ne sme in ne more raztezati na duševne zmožnosti kot take, ampak le na njihov izraz v resničnem življenju.

Če pa hočemo pomožnošolskega otroka opazovati, ga moramo vzeti od vseh onih strani, kakor z načinom svojega vsestranskega izraževanja stoji pred nami. Moj poskus karakteristike pomožnošolskega otroka nehote izhaja iz preprostega dejstva, da se ta otrok, kakor vsak drugi od zgodnje mladosti razvija kot član svoje družine, da se z razvojem in leti vrašča v druge družabne zajednice in se pozneje na katerikoli način udeležuje življenjskih oblik družbe in v njej pride do svojega mesta. Njegovo življenje se razvija v isti življenjski sferi, kakor ono normalnega otroka. Postavljen je v enake družabne zajednice in bi se moral razvijati pod enakimi pogoji kot vsak otrok. Oče, mati, bratje, sestre, sorodniki, znanci, sošolci, učitelji, tujci; dom, šola, poklic; kraji z dogodki javnega življenja — vse, kar ga obdaja,

postane predmet njegovega doživljanja, napolnuje njegovo notranjost in se v njegovem bistvu oblikujoče uveljavlja. Da se pa uveljavlja drugače kot pri normalnem otroku, da se izživlja in izoblikuje prečesto okrnjeno, izmaličeno, nepopolno, to je njegova značilnost, ki je obenem značilnost njegove duševnosti.

Ko se otrok udeležuje življenja, pa bodisi v družini, šoli ali življenjski skupnosti v poznejšem življenju, pokaže svoje značilnosti, iz katerih izstopi vsebina preproste percepcije, katere pomena se otrok zave in zavzame svoje stališče napram tej vsebini. Kmalu pokaže tudi razne načine udejstvovanja, kajti ko je napram vsebini zavzel svoje stališče, je v njem nastal nagib za vnanji izraz, ki naj pokaže, kaj je individualna zavest otrokova o pomenu te vsebine razumela. Obnašanje in udejstvovanje zajameta osebo kot enoto in v njej so dejansko psihofizične moči, ki čakajo na udejstvitev.

Pravilno karakteristiko pomožnošolskega otroka je mogoče izvesti le v resničnem življenjskem krogu, v katerem otrok živi. Zato ga ne kaže izruvati iz tega življenjskega kroga, ampak ga opazovati v zvezi s celoto, kateri pripada.

Tako pogosto rabljena krilatica: v pomožni šoli je vsak otrok problem zase, je razumljiva šele tedaj, če množino pojavov, ki jih posamezni otrok nudi, opazujemo s stališča njihovega pomena v življenju. Mnogovrstnost teh pojavov pa je tako velika in različna, da je zdaj na enem, zdaj na drugem poseben poudarek, ki zaradi premoči sili v ospredje in je zato treba prav toliko razmotrivanj, kolikor je posebnosti. Zato pa je nujno, da se celotni materijal r zmotrivanja in pregledovanja otrokove psihe uvrsti v naravno skupnost, da se na eni strani vidi slika otrokova, na drugi strani pa že način vplivanja nanj.

V časovnem poteku otrokovega razvoja zajame šola dobo od 6 do 14 leta; za pomožno šolo se skrajša ta doba na čas od 8 do 14 leta, ker osnovna šola odda po eno — do dveletnem brezuspešnem pohajanju vanjo otroka v pomožno šolo.

Ko ta otrok pride v pomožno šolo, že kaže nekaj vplivov skupnega življenja. V družini je živel kot član in se je udeleževal življenja v domu in na ulici in tudi eno do dve leti šolskega življenja. Prevod v pomožno šolo kaže, da otrok ni mogel slediti pouku v osnovni šoli in je bil za splošni napredek razreda ovira ter je s svojimi značilnostmi celo motil razredno skupnost. Dejstvo, da je bil otrok oddan v pomožno šolo, pa tudi kaže upanje, da bo pod drugačnimi pogoji mogel uspevati, se duševno razvijati in da se bo udejstvoval na skupnem življenju nove zajednice, ki odgovarja strukturi njegovega razvoja in njegovih duševnih zmožnosti.

Šolski obisk stavi svoje zahteve na otroka. Pot v šolo in nazaj mora sam najti, si jo zapomniti in jo prehoditi. To zahteva precejšno mero prostorne orientacije; kraje od doma v šolo je treba spoznati in si jih zapomniti; na križiščih je treba izbrati

pravo pot. Tudi pot iz šole je za slabotnega otroka kar posebno dejanje. Pot v šolo in nazaj pa zahteva tudi precej telesne moči, ki prihaja v poštev tudi pri pouku. Tudi časovnega preudarka je treba na poti z doma v šolo, da ostaneta pot in čas v pravem razmerju. Po poti pa se giblje otrok kot član javnega življenja; tu se pokaže njegova samostojnost. Če odštejemo priložnostne hibe v tem oziru, zlasti v prvem času, se po navodilih in vsakdanji vaji izkaže pravilno obnašanje pomožnošolskih otrok, ki mu le zavajanje škoduje.

Vstop v šolo zahteva od otroka tudi še red. Odlaganje gornje obleke na določeno mesto, stalni prostor v razredu, razred sam; pozdrav, vstajanje, delo samo zahtevajo od otroka vse polno pažnje, ki mu prvi čas dela težave, a se s stalno vajo tega navadi, da izvršuje vse to bolj ali manj sigurno.

S sprejemom v pomožno šolo je združena zahteva, da najde otrok v pouku in njegovi vsebini neko zvezo s seboj, ki jo razume. Pouk ne obstoji v podajanju in sprejemanju, temveč zahteva posredovanje še skritih vsebin, ki naj si jih otrok sam pridobi z lastnim delom. To je smisel delovnega principa pri pouku, ki ga je izvajala pomožna šola prva. Seveda morajo biti te vsebine složne v skupnosti in naj jih otrok tudi kot take doživi. Ta zveza med njimi je za razumevanje pravi temelj pouka. Četudi se v obsegu in možnosti razširjanja pokažejo še take meje, zveze za razumevanje med staro in novo snovjo ne sme nikoli manjkati. Pravi pouk je šele mogoč, ko učitelj in učenec to zvezo doživita, tj., ko je otrokova pažnja toliko prožna, da se samovoljno obrne k zahtevanemu predmetu. Od te zahteve pouk ne more odstopiti tudi, če gre za najmanjše miselne enote v učnem postopku. Zgolj mehanično delo v tem oziru ne privede do nikakih resničnih uspehov, četudi se tu pa tam navidezno pokažejo, a izginejo prav tako, ker snov ni postala duševna last.

Prešolanje otroka iz osnovne šole v pomožno zahteva torej neko mero psihičnih in fizičnih moči, brez katere je razredna zajednica nemogoča, nemogoča tudi udeležba pri pouku, nemogoč pa tudi vsak nadaljnji razvoj teh moči. Pomožnošolski otrok ima sicer pri vstopu v pomožno šolo znake duševne slabosti, ki so bile vzrok, da ni mogel držati koraka pri pouku v normalnih zahtevah, vendar je še zmožen skupnega razrednega pouka in zato še spada v šolsko zajednico.

Orijentiranje v kraju in času, dasi zelo nepopolno, se izvežba; telesno moč se uči ekonomično uporabljati; hotenje se usmerja v samostojnost; smisel za red se iz prvotnih minimalnih količin razvija; pažnja, doslej nedisciplinirana, postaja uslužna; inteligenca, sicer ne visoka, vendar tolika, da je upati na njen dvig; splošne povprečne sprejemljivosti za pouk toliko, da je možen obisk šole in skupnega pouka: to so značilne poteze otroka v pomožni šoli; kolikorkoli se odmikajo v smeri navzdol,

toliko je vzrokov, da se otrok izloči iz pomožne šole in odda zavodovi oskrbi.

Način obnašanja v krogu tovarišev je bolj spontanega značaja. Če že normalnega otroka najbolje spoznamo izven šole, v prostem času, pri igri, pokaže toliko bolj pomožnošolski otrok tu svoje značilnosti. Lahko opazimo lepo število otrok, ki se ne pridružijo drugim, ampak ostanejo sami. Sami sede in tudi hodijo in odklanjajo vabila k skupnim igram. Od učitelja pozvani in v igro vpeljani kaj hitro najdejo primeren trenutek, da se ločijo od igrajoče skupine. Poiščejo si skrivne kotičke, kjer jih nihče ne moti. So to največ novinci, vajeni še z osnovne šole zapostavljanja, ki pa se v novem ozračju kmalu prepričajo, da so tu vsem dobrodošli in enako dragi; otajajo se in postanejo kmalu družabnejši. Vendar se v večja prijateljska razmerja ne spuščajo. Manjka jim globljih in tesnejših vezi za izmenjavo misli in mnenj, manjka globljega čustva sočutja. Posebna značilnost je tudi ta da niso zmožni dalje trajajoče urejene igre. Ta zahteva razumevanje igralskih pravil in razumno uvrstitev v potek igre. Nekaterim teh otrok cilj ne pomeni nič posebnega; drugemu je morebiti cilj višek njegovih želja in se zanj na vso moč prizadeva, a je pri tem pozabil na pravila; tretji je nestrpen, jokav, občutljiv, skratka nediscipliniran in zaradi tega pri igri nemogoč. Celo starejši otroci pomožne šole kažejo iste značilnosti.

Preko vsakdanjosti nimajo ti otroci ničesar povedati; manjka pripovedne vsebine zaradi netočnega opazovanja, razumevanja, doživljanja. Manjka pa tudi zavednosti in samozavesti. Iz teh kratkih potez razberemo, da pri večini teh otrok odpadejo zelo važni sestavni deli socialnega značaja. Viri neizčrpnega bogastva, ki izvirajo iz družabnega življenja, so jim prečesto nedostopni in le slabo pospešujejo razvoj osebnosti. Brez pravega prijateljstva, brez skupnega udejstvovanja z drugimi, brez opore ob enako mislečem, brez občutja povezanosti z občestvom, brez osrečujočega občutja resnične notranje povezanosti s sočlovekom morajo ti mladi ljudje pot skozi življenje iskati in tudi najti. Pouk in vzgoja na pomožni šoli naj jim k temu pomagata.

Če gledamo poklicno delo v življenju ne samo kot pridobitni vir za življenjske potrebe, ampak tudi kot torišče, na katerem se človekove telesne in duševne moči razvijajo in vežbajo ter do najvišje možnosti udejstvujejo in se v tem udejstvovanju človekova osebnost stalno izobrazuje in plemeniti, potem razumemo, da je izključitev teh otrok od urejene poklicne izobrazbe največjega pomena za njihovo usmerjenost v življenju. Zato je nujno potrebno, da se delo v pomožni šoli načrtoma uredi tako, kakor zahteva praktična usmerjenost v življenju. Vse tozadevno prizadevanje pri pouku in vzgoji mora voditi ena misel: kako izobraziti moči, telesne in duševne, da bodo koristile otroku po vstopu v javno življenje. Ves pomen in ves smisel vsakršne skrbi za otroke se namreč osredotoči v vprašanju: kako se bo otrok

razvijal po izstopu iz šole in kako se bo uveljavljal v življenju. Nemogoče je, da bi učni načrt do podrobnosti predpisoval vse to delo v posameznem razredu, niti ne za vso dobo pomožnošolskega dela. Vse podrobnosti in finese učnih in osebnih vplivov na otroke si mora razredni učitelj postaviti v vsakokratni program dela, kakor mu to narekuje študij posameznega otroka. Uspehi sicer ne bodo kar vidni, vendar je usmerjenost v življenje toliko važna, da se ta ali oni uspeh, zlasti oni, ki jih na pomožni šoli tako radi primerjamo z onimi na osnovni šoli, kar lahko pogreši.

Vzgoja ni polnitev duše z gotovo vsebino ali zidanje te vsebine od zunaj, ampak je razvijanje tega, kar je v njej, pravilno usmerjenje tako razvitih duševnih sil h končnemu cilju. Zato je posebni poudarek vzgojnega dela v šoli in zlasti še v pomožni šoli prav zelo na mestu. Do najboljše možnosti prav vzgojen pomožnošolski otrok, ki se zna prilagoditi življenjskemu toku, ki mu je šola pomagala vzgojiti vse one socialne lastnosti, ki jih življenje od vsakogar zahteva, bo laže izhajal, kakor, če mu je pomožna šola natrpala še toliko materijalnega znanja. Največje važnosti za pomožnošolskega otroka je, da ima tudi v pubertetni dobi vzgojitelja, ki ga skozi in skozi pozna in mu dobro hoče. Ob njegovi roki in z njegovo pomočjo obvlada silne in nenavadne vtise in vplive, s katerimi ga zajame življenje.

Pogledali smo pomožnošolskega otroka, hoteč podati karakteristiko s psihološkega stališča, v življenju, ki ga živi. Duševne zmožnosti so pač celotni kompleks in jih moremo pregledati le kot take in le v izrazih, ki jih otrok v svojem življenju podaja. Čim bolj je njegovo življenje povezano z resničnim življenjem, tem laže opazujemo njegove duševne lastnosti in zmožnosti. Res je, da so bolje razvite zmožnosti bolj vidne in se zaradi tega tudi zanje raje in bolj zanimamo. V tem oziru nam mora biti vodnica narava sama, ki vse moči in sile, ki jih pri posamezniku bolj skopo odmerja, nadomesti z drugimi, ki so često zlasti za življenjsko delo prav primerne. Če pogledamo otroka le v bežnih obrisih v njegovem miljeju, nam bo poleg tega pridobljenega razmotrivanja zrasla tudi ona psihična slika otrokova, ki nam je naše bežno razmotrivanje ni moglo nuditi.

ANGELA VODE:

Socialne razmere pomožnošolskih otrok

V življenju vsakega otroka sta pomembni predvsem dve činjenici, ki odločilno vplivata na njegov razvoj in na njegovo bodočnost: prirojena dispozicija in okolica, v kateri otrok doraščа. Ta dvojni vpliv je pri večini pomožnošolskih otrok tako med seboj spojen, da v mnogih primerih težko določimo, kateri obeh komponent je pripisovati odločilni pomen. Ta trditev morda na

videz nasprotuje dosedanjim splošnim trditvam o bistvu duševne manjvrednosti pomožnošolskega otroka, češ da je treba pomanjkljivosti iskati predvsem v prirojeni duševni zaostalosti, na katero razmere le bolj ali manj slabo vplivajo. Toda novejši izsledki o psihologiji otroka govore tudi o tako imenovanem „socialnem slaboumlju“ *(Dr. Erik Stern)*, kjer nedvomno prednjačijo vzrokom duševne zaostalosti razmere, v katerih otrok dorašča. To potrjuje tudi raziskovanje rodovnikov in družinskih razmer posameznih otrok, ki kaže, da se v dispoziciji, ki jo prinese otrok na svet, javlja že vedno tudi vpliv okolja. Torej so činjenice milјeja tudi povzročitelji dispozicije. Sile, ki so povzročile, da je prišel otrok na svet duševno ali telesno zaostal ali kakorkoli betežen, nadaljujejo svoje razdiralno delo tudi pozneje v toku njegovega življenja.

Zato je za pomožnošolskega otroka kot posameznika ter za družbo kot celoto, ki naj ji koristi vsak njen posamezni član, nepobitne važnosti, da njegovi vzgojitelji točno spoznajo *poleg prirojene dispozicije tudi okolje,* v katerem otrok dorašča.

Vpliv okolja je sicer zelo mnogovrsten, vendar je za pomožnošolskega otroka najvažnejši vpliv *socialnih razmer,* v katerih otrok živi.

Podobo otrokovih socialnih razmer nam nudi pogled v njegovo *družino.* Pogled v družino nam pojasni vzroke otrokove duševne zaostalosti ter njegovega slabega napredka v šoli. S spoznanjem otrokove družine razumemo lastnosti njegovega značaja, njegova nagnjenja in njegove zablode. Tudi te povzroča v znatni meri okolje s svojim vplivom ter ne moremo vsega pripisovati na rovaš dedne obremenjenosti, čeprav iščemo v prvi vrsti vzroke v dispoziciji, ki jo je podedoval po svojih starših.

Vplivov, ki odrejajo socialni položaj družine, gotovo ne smemo ocenjevati enostransko. Vendar pa je odločilen za ustvaritev boljših ali slabših socialnih razmer *gospodarski položaj,* v katerem živi otrokova družina. Kjer oče nima stalne zaposlitve in kjer njegovi dohodki ne dosezajo eksistenčnega minima, tam družina propada, ker je izpodrezana pri korenini, in vsi drugi vplivi ne pomagajo nič. Otroci take družine morajo shirati telesno in duševno, pa naj bodo njih vi prirodni vzgojitelji — starši — obdarjeni z največjimi vzgojnimi sposobnostmi. Nedvomno tudi v teh družinah ne gre prezirati pomena vzgoje, to se pravi volje za vzgojo, možnosti vzgoje in sposobnosti za njo od materine, a prav tako od očetove strani. Toda če se vživimo v milje teh družin, tedaj moramo spoznati in priznati, da je podanih tako malo pogojev za delovanje teh treh komponent, da na vzgojo v pravem pomenu skoro nikjer ne moremo misliti.

Voljo za vzgojo more imeti samo človek, ki se v polni meri zaveda odgovornosti za otroke, ki so po njegovi volji na svetu in ki prevzema zavestno vse posledice svojega ravnanja. Toda velik del teh staršev je sam pogrešal vzgoje, to se pravi usmer-

janja k zavestnemu iskanju pravega in dobrega; večina njihovega dejanja in nehanja je plod nagonskih sil v človeku.

Prav to velja glede *vzgojnih možnosti* v družinah naših otrok. Mati, ki se ves dan potika okoli za zaslužkom, da pomaga svojemu brezposelnemu možu preživljati družino pač ne more misliti na vzgojo. Primerjajmo dva otroka, ki sta od narave enako prikrajšana, pa je usoda naklonila enemu srečo, da ne pogreša toplote materine ljubezni, ne zdrave hrane, ne tople sobe, dočim je drugi zagledal luč sveta v podrti baraki, med desetimi lačnimi bratci in sestricami v naročju matere, ki je zavoljo skrbi nikoli ne ožarja smehljaj, ki je žarek vsaki otrokovi duši. Ali je mogoče, da bi ta dva otroka enako uspevala v šoli in pozneje v življenju?

Nemški zdravstveni pedagog *F. Weigel* je pred leti izdal knjižico z naslovom: „Kaj morajo vedeti starši o vzgoji svojih slabonadarjenih otrok?“ Tu jim daje med drugimi tudi te-le nasvete:

„Starši naj postopajo s temi otroki z vso ljubeznijo in naj jim vedno kažejo, da jih smatrajo za polnovredne otroke. Zavedajo naj se, da ta otrok nikakor ni izgubljen niti za skupnost, niti zanje, če bodo pravilno in lepo ravnali ž njim. Vzgajati pa morajo takega otroka kar najbolj skrbno. Vztrajnost in umerjenost sta tu posebno na mestu. Mati mora biti vedno dosledna v svojih sklepih in zahtevah. Prizanesljiva resnoba in premišljena doslednost sta tu posebno potrebni. Krona vse vzgojne modrosti pri teh otrocih je pa potrpežljivost. Kar normalnemu trikrat prepoveš, preden sežeš po kazni, prepovej temu otroku desetkrat. Zavedaj se, da tu ni vse nravni prestopek, četudi izgleda kot tak. Lažnjivost je često napaka domišljije, nepoštenost napaka volje, surovost napaka v čustvenem življenju. Vedno skrbi za primerno zaposlitev svojega otroka in za njegovo razvedrilo, nikoli mu ne daj čutiti njegove nerodnosti, četudi te to stane dosti potrpežljivosti. Varuj se pred njim pokazati jezo! Prouči njegov prestopek in njegovo zadržanje.“

Sedaj pa premislimo te zahteve in se poglobimo v mater, ki ima samo eno skrb: kako bo nasitila svoje otroke. Kje naj vzame zgarana in utrujena mati vso potrpežljivost in doslednost, ki je tako nujno potrebna za pravilno ravnanje z duševno zaostalim otrokom?

Da v takšnih razmerah ni mogoče govoriti o *vzgojni sposobnosti* staršev, je več kot razumljivo.

Danes svet veliko govori o vzgoji, o evgeniki, o plemenski čistosti, ki da je pogoj za zdrave in odporne državljane. Gotovo so te činjenice važne, toda pozabiti ne smemo temeljne resnice, ki je osnova vsemu prizadevanju za telesno in duševno rast otrok in ki je tako neskončno preprosta: otroci morajo *najprej jesti*, da se morejo razvijati; če hoče imeti država zdravo pleme, mora najprej poskrbeti, da mladi zarod ne bo zavoljo nedohra-

njenosti shiral, predno dorase. Če velja to za normalne otroke, koliko bolj prihaja v poštev še za one, ki so slabše razviti in kjer bi morali vzgoja in nega popraviti to, kar je zagrešila narava. Če že dva normalna otroka, ki živita v materialno neenakih razmerah, v šoli povsem različno uspevata, koliko manjša je možnost napredka in duševnega razvoja pri slabo nadarjenem otroku, če so mu odtegnjeni domala vsi pogoji, ki so potrebni za zdrav razvoj.

Če raziskujemo družinske razmere naših otrok, pridemo do sledečega spoznanja, ki je značilno za dobo in za razmere vobče: pretežna večina izhaja iz socialno najnižjih plasti, — veliko očetov je brezposelnih — le zelo neznaten odstotek je iz tako imenovanih boljših slojev. Druga značilnost pa je ta, da so otroci, ki izhajajo iz premožnejših družabnih plasti navadno zelo obremenjeni, dočim spada večina otrok revnih staršev med tipične manjnadarjence, duševno zaostale, nerazvite — s strokovnim izrazom: debilne in lažje imbecilne, dasi tudi med temi ne pogrešamo težjih tipov. Od kod to? Ali je med boljšimi sloji v resnici število duševno zaostalih absolutno manjše kot v nižjih slojih? Na drugi strani se pojavi tudi vprašanje: Ali so med boljšimi sloji v resnici težji primeri slaboumlja kot med nižjimi?

Statistika, izvedena vsako leto, vsekakor dokazuje, da je resnično mnogo višji odstotek onih otrok, ki so revnega porekla kot pa takšnih, ki imajo boljše situirane starše. Prav tako se potrjuje druga ugotovitev. Toda to so gole številke, ki jih zna pravilno brati le tisti, ki je raziskal *vzroke*, kako so te številke nastale, zakaj so narasle prav med najbednejšimi.

Mnogi izmed otrok, ki obiskujejo pomožno šolo, bi prav gotovo uspevali med normalnimi, ko bi jih že v zibelki ne zaznamovala beda. Ko bi bile njihove življenjske okoliščine takšne, da bi bili deležni skrbnejše telesne nege, da bi imeli primerno prehrano ter obleko, ki jim ne bi od prvega dne, ko so se začeli zavedati, vzbujala občutka manjvrednosti — tedaj bi gotovo tudi njihov duševni razvoj zavzel drugo smer. Koliko je med temi otroci takih, pri katerih morda o znatni prirojeni anormalnosti skoro ne moremo govoriti, a so vendar umsko le slabo razviti ter je pogosto okrnjeno tudi njihovo čustveno življenje. Pogled v *osebno popisnico*, ki jo vodi pomožna šola o vsakem posameznem otroka skozi vso šolsko dobo in tudi še po otrokovem izstopu iz šole, nam pokaže sliko njegovega doma, položaj njegove družine, a tudi duševni obraz njegovih staršev. V oddelku „*otrokov razvoj v predšolski dobi*" zasledimo mnogokaj, kar bi dalo sklepati na njegov razvoj ter na vzroke, ki so ga pripeljali v pomožno šolo. Tu so zabeležene izjave staršev, ki dado sklepati na dedno obremenjenost otrok, na živčne bolezni v družini, na tuberkulozo in druge bolezni, ki zapuščajo v otrocih svoje kali. Iz nekaterih znakov in izpovedi bi sklepali tudi na spolne bolezni, toda teh se ljudje danes očividno še ne za-

vedajo. Vendar pa je tudi mnogo primerov, kjer je razvoj otroške dobe povsem normalen in so tudi starši razmeroma zdravi. Le običajna otroška bolezen kakor ošpice, norice spremlja otrokovo prvo življenjsko dobo. Ker pa mu je manjkalo vseh onih pogojev, ki bi mogli posledice takih malih navšečnosti odstraniti ali jih napraviti neškodljive, bo moral to občutiti skozi vso svojo razvojno dobo in bo morda nosil posledice vse življenje. Tu nikakor ne moremo govoriti o dedni obremenjenosti, kajti tu je zaostalost v razvoju posledica socialnih razmer, ki so povzročile, da otrokove normalne sposobnosti, kolikor so mu bile dane od prirode, niso prišle do razmaha.

Tudi ko zasledujemo zapiske o *otrokovem razvoju v šoli* vidimo, kako odločilno vplivajo na njegov napredek socialne razmere v njegovi družini. Naj navedem nekaj primerov.

Trinajstletna M. ne prinaša nalog, je utrujena, da ne more slediti delu v šoli, komaj se ji ljubi odgovarjati; vzrok: zvečer hodi kasno spat, zjutraj mora vstajati ob peti uri, da more osemčlanski družini nadomeščati gospodinjo-mater, ki je vedno bolna. Deklica pravi, da se najbolj odpočije v šoli.

Sedemletni J. zanemarja šolo. Vsepovsod ga vidiš, ko prosjači in postopa po ulicah. Majhen je, po uspehih v šoli soditi omejen, pa daje cinične odgovore: od sedenja v šoli se ne nasitim. Vzrok: oče je že več let brez dela; kar priložnostno zasluži, zapije, mati pa je ves dan z doma, da preživi sedemčlansko družino.

In tako dalje.

Nasprotno pa zasledimo tudi drugačen potek otrokovega razvoja. Prepričevalen primer nam nudi učenka H., ki je bila sprva zanemarjena po svoji duševnosti in po zunanjosti, kar je bila posledica zelo slabih družinskih razmer: oče je zaslužil zelo malo, otroci so hodili še vsi v šolo, stanovali so v vlažnem kletnem stanovanju. Dekle je bilo vedno bolehno, prav tako tudi drugi člani družine. Polagoma pa so se začele razmere v družini boljšati. Oče je prišel do večjega zaslužka, pa tudi dva sinova sta se spravila do kruha. Na deklici se je socialni dvig družine vidno opažal: postala je bolj snažna, pazila je na obleko, iz lastne iniciative je želela s svojimi ročnimi deli polepšati stanovanje. Šole pa se je poprijela s pravo ambicijo, kakor jo kažejo povsem normalni otroci. Uspeh je bil očividen.

V takih primerih, ki nikakor niso osamljeni, si moramo biti pač na jasnem, da sta šolska vzgoja in prirojena dispozicija drugotnega pomena glede vpliva na otrokov razvoj ter da so odločilne razmere. O pravilnosti te trditve se bomo prepričali, če prehodimo s pomožnošolskim otrokom vso njegovo trnjevo pot od rojstva do trenutka, ko stopi v prvo družebno zajednico — v šolo. Prav tako pa bomo razumeli tudi šolsko statistiko o napredku, ki vseskozi priča o poreklu in razmerah pomožnošolskih otrok.

Kriza je zajela delavsko družino, ki je že v normalnih časih težko životarila zlasti tam, kjer je bila obdarjena z večjim številom otrok. Brezposelnost pa je podobo družinskega življenja izkrivila do groteske, ki bi morala vzbuditi glas vesti vsem poštenim sodržavljanom. Mož, ki je že davno izgubil zavest, da je človek; oče, ki svoje očetovstvo občuti samo še kot pravico — edino, ki jo še ima — slediti svojemu spolnemu instinktu, tiplje za priložnostnim zaslužkom, ki ga v obupu znosi v krčmo namesto domov. Mati pa je dostikrat mučenica, ki vzame vse gorje družine na svoje rame. Z nadčloveško požrtvovalnostjo išče dela za zaslužek, oskrbuje družino — in rodi. Ali je čudno, da ta mati svojemu novorojenčku ne more dati tistih sil, ki bi jih potreboval, da bi uspeval? Da ne more biti svojemu otroku vzgojiteljica, ki dviga in goji prve poganjke otrokove duševnosti? Ali ni razumljivo, da je otrok te družine v naprej določen za pomožno šolo, četudi od prirode ni na slabšem kot njegov srečnejši vrstnik, ki je rojen v ugodnejših okoliščinah? Resnično: človeku pišejo njegovo usodo razmere, v katerih je rojen. Mati, ki živi v ugodnih razmerah, se lahko sama trudi s svojim malo nadarjenim otrokom, da uspeva v šoli, ali pa mu plača inštruktorje — mati iz naše slovenske Sibirije tega ne more. Preveč je utrujena, njene izdelane roke so preokorne, da bi učile svojega malega umerjenih potez. In tako otrok „ne pride nikamor naprej“ in njegova usoda je zapečatena.

To razmišljanje nam pa tudi pojasni vprašanje, zakaj je v pomožni šoli največ otrok iz najrevnejših ljudskih plasti. Premožni se lahko poslužijo vseh sredstev in pripomočkov, predno dajo otroka v pomožno šolo, dočim si revnejši ne morejo pomagati. Le v težjih primerih ko vsi pripomočki odpovedo, se poslužijo tudi boljši sloji za svojega otroka pomožne šole.

Pri današnjih razmerah bi bilo možno pomagati večini teh otrok edinole s primerno urejenim zavodom, kjer bi se jim razvile vse telesne in duševne sposobnosti ter bi se jim s tem omogočilo poznejše samostojno preživljanje.

Kdor trdi da se takšen zavod ne izplača, naj pomisli, da bi si javnost ž njim prihranila še večje izdatke za poboljševalnice, kaznilnice in ubožnice, kamor premnoge teh otrok privede njihova bridka usoda, če so prepuščeni sami sebi.

ANKA LEVEC:

Kako pripravlja pomožna šola svoje učence za življenje

Poglavitni vzgojni in učni princip pomožne šole je samodelavnost, s katero se vzbuja v učencih samozavest ter volja in smisel za delo. Taka vzgoja je za učence pomožne šole življe-

njskega pomena, kajti pretežna večina teh otrok se mora pozneje preživljati z manuelnim delom. Zato je ena poglavitnih nalog pomožne šole, da skuša ustvariti podlago za eksistenčno možnost manjnadarjencev ter jih na ta način rešuje pred moralno i materialno propastjo. Rado slabo razvitih duševnih in često tudi fizičnih sposobnosti mora biti vse prizadevanje pomožne šole usmerjeno k temu poglavitnemu smotru. Zato je ročno udejstvovanje na tej šoli nedvomno mnogo večjega pomena kot na drugih šolah.

Pomanjkljivosti pomožnošolskih učencev so tako mnogovrstne, da naleti učitelj tudi pri pouku ročnega dela na vsakovrstne, čestokrat nepremostljive ovire. Že telesno so ti otroci prav pogosto zelo slabotni in v rasti zaostali. Temu so mnogo krive bedne socialne razmere, v katerih večina životari, in ki ovirajo njihov telesni razvoj. Pogost vzrok telesne zaostalosti je pa treba iskati tudi v dedni obremenjenosti, saj večkrat kažejo znake degeneriranosti tudi na zunaj, in sicer ne samo na obrazu, marveč tudi drugi deli telesa so često pohabljeni in okrnjeni, kar posebno zmanjšuje okretnost pri ročnem delu. Poleg telesnih nedostatkov pomeni tudi duševna manjvrednost pomožnošolskih otrok veliko oviro ne le pri delu, ki izrecno apelira na intelekt, temveč tudi pri gojenju ročne spretnosti.

Vsako delo, tudi ročno, zahteva voljo in vztrajnost, ki pa našim otrokom prav posebno nedostajata. Skoro brez izjeme vsi pa so podvrženi tudi nenormalni menjavi dispozicije. Radi tega jim je silno težko vztrajati več časa pri eni vrsti dela, tudi če ne zahteva posebnega napora. Pomožnošolski učenec se na lastno pobudo ne bi nikdar lotil obsežnejšega dela, ker izgubi veselje in zanimanje še predno prav začne z delom. Učitelj mora te temeljne napake otrok upoštevati pri vsem pouku, zlasti pa mora pri ročnem delu uporabiti vso spretnost, da v učencu vzbudi potrebno zanimanje ter da ga zna tudi ohraniti do konca. V učencu pa je mogoče samo tedaj vzbuditi veselje do dela, če vidi uspeh. Zato je pa treba s posebnim preudarkom in popolnim poznanjem otrokovih slabosti odnosno sposobnosti, v kolikor so dane, izbirati vrsto in kakovost dela ter večkrat menjati. Tu pa naleti učitelj zopet na težkoče: ker si ti otroci trajno le stežka zapomnijo, ima taka menjava vrste dela tudi svojo slabo stran. Začeti je treba vedno znova, kar zelo ovira napredek in uspeh. Težave se kažejo tudi v tem, da pomožnošolskemu učencu navadno docela nedostaja natančnosti in preudarnosti, ki prav pri ročni spretnosti igrata važno vlogo.

Vse te težkoče skuša pomožna šola če že ne odstraniti, pa vsaj po možnosti omiliti in zmanjšati. Temu prizadevanju posveča mnogo časa od začetka do kraja otrokovega šolanja. Že na najnižji stopnji začne gojiti šola ročno spretnost. Na tej stopnji je ročno delo strnjeno z ostalim poukom in prihaja do izraza v modeliranju, lepljenju, risanju, polaganju palčič in ploščic, gu-

banju ter šivanju na lepenko. Poleg tega se učitelj zaveda važnosti izvrševanja majhnih praktičnih del, ki jih zahteva skupno življenje v šoli. Že na tej stopnji navaja otroke, da skrbe za red in snago v razredu. Vsakemu odmeri določeno delo ter mu na ta način skuša vzbuditi čut dolžnosti. Čemur se normalni otroci priuče mimogrede, zahteva pri nas dosti vaje in discipliniranosti: brisanje prahu, urejevanje mizic in stolčkov, pomoč pri oblačenju in slačenju drug drugemu — opravila, ki je treba naše učence navajati nanje vsak dan posebej in čisto sistematično ter z velikim potrpljenjem. S takimi opravili se vzbuja v otroku čut za red in čistost ter dobi s tem prvo podlago za smisel skupnosti.

Tako goji pomožna šola ročno spretnost od vsega začetka pri dečkih in deklicah, ki se poučujejo skupno. Poleg tega se začno vaditi deklice že v drugem razredu v ženskih ročnih delih. Deško ročno delo pa se začne poučevati kot samostojen predmet — seveda po možnosti še dalje v zvezi z ostalim poukom — šele na srednji in višji stopnji. Deško ročno delo poučuje na pomožni šoli učitelj, ki ni le izvežban v različnih tehnikah, temveč mora biti tudi strokovno-pedagoško usposobljen za pouk na pomožnih šolah. Kajti bistvo in namen, ki ga ima pomožna šola, zahtevata od učitelja ročnega dela, da je predvsem dober pedagog, ki zna psihološko premotriti in razumeti manjnadarjenca in individualno postopati z njim. Od njega je tudi mnogo odvisno, kako se bodo učenci pomožne šole uveljavili v poznejšem življenju. Zato je tudi ena njegovih najvažnejših nalog, da pri posameznem otroku spozna, za katero vrsto dela je najbolj sposoben, da to sposobnost goji, vzbudi v učencu zanimanje zanjo in mu vcepi spoznanje, da mu bo to delo koristilo v življenju. Na to opozarja tudi otrokove starše ter skupno z njimi ustvarja podlago za otrokovo eksistenčno možnost. S takim postopanjem olajša marsikateremu manjnadarjencu trnjevo pot njegove poklicne izbire. Duševno zaostali človek, zlasti pa še otrok, ne more sam presoditi svojih sposobnosti za poklic, starši pa večinoma tudi ne. Če si torej izbere poklic, kateremu ne ustrezajo njegove duševne in telesne sposobnosti, navadno že po nekaj mesecih popolnoma odpove. Učinek je navadno isti, ko si izbere drugi, tretji poklic. Takšni neuspehi mu ubijajo zadnjo iskro samozavesti, in občutek manjvrednosti, ki je zavoljo raznih okoliščin često močno zasidran v njem, ga vodi v obup ali v popolno otopelost. Začne mrziti vsako delo tudi tako, za katero bi bil sposoben. Tako ubit, drvi v neizogibno propast.

Kljub temu, da goji pomožna šola posamezne vrste dela, pa mora biti pouk deškega ročnega dela z ostalim poukom čim tesneje povezan. Ta povezanost pa zahteva, da učenci vrše tudi kolektivna dela, ki so drobec delovne enote, učnega kompleksa, a vrše še drugo vzgojno delo: s takim delom se vzgaja čut za

skupnost, ki je tudi pri normalnih otrocih prav malo razvit, pri duševno zaostalih ga pa docela pogrešamo. Čut za skupnost pospešuje tudi skupno uporabljanje orodja in materijala ter pomoč zmožnejših otrok manj sposobnim, ki prihaja zlasti pri tem pouku do popolnega izraza.

Pri pouku v ročnem delu prihaja prav posebno do veljave vzbujanje smisla za red in snago. Otrokom je treba obrazložiti, da je ličnost njihovih izdelkov mnogo odvisna od njihove osebne snage. Prav tako jih je treba navajati k redu: v razmetani delavnici ni mogoče delati, pa tudi preveč časa se izgubi z iskanjem orodja in materijala. Zato se mora spraviti vse orodje po uporabi na določeno mesto. Po dovršenem delu morajo otroci zapustiti delavnico počiščeno, pometeno in pospravljeno.

Pri ročnem delu goji učitelj tudi estetski čut, kolikor je to mogoče pri teh otrocih. Gotovo ima otrok več veselja z izdelki, ki so opremljeni z raznimi okraski, a s tem se mu polagoma privzgoji tudi okus, kar je nedvomno tudi važno za njegovo poznejše poklicno delo.

Prav take važnosti za poznejše življenje pomožnošolskih otrok kakor deško, je dekliško ročno delo. Pri izbiri poklica za dekleta, ki obiskujejo pomožno šolo, prihaja največkrat v poštev poklic šivilje, pletilje in gospodinjske pomočnice. Čeprav izbira poklica za deklice ni tako raznovrstna kot za dečke, vendar tudi tu priprava ni nič manj težavna. Tudi dekletom je treba dati realno podlago za življenje ter jim vzbuditi veselje in voljo do dela. Najboljšo pripravo nudi pomožna šola onim dekletom, ki si izbero poklic šivilje, ker šola polaga pri pouku ženskega ročnega dela mnogo važnosti na šivanje, ki ima nedvomno od vseh tehnik ženskega ročnega dela največjo vrednost za poznejše samostojno preživljanje. Šivanje goji pomožna šola od prvega razreda dalje ter usposobi zmožnejše učenke, da na najvišji stopnji same prikrojujejo in tudi na šivalni stroj sešijejo lažje perilne kose. Manj zmožne si večinoma izbero poklic gospodinjske pomočnice. Žal, da more naša pomožna šola za ta poklic nuditi le prav malo priprave, ker nima urejene kuhinje, kjer bi se deklice lahko praktično vadile v gospodinjskih poslih. Potrebne priprave za ta poklic bi bila dekleta deležna v posebni nadaljevalni šoli, ki jo je ministrstvo že pred leti odobrilo s posebnim odlokom, a radi raznih ovir še ni mogla pričeti z delom. Nadaljevalna pomožna šola bi bila velikega pomena tudi za dečke, ki bi se spopolnili predvsem v praktičnih rokodelskih delih, kar bi jim mnogo olajšalo mučno vajeniško dobo. Tako pa moramo smatrati pripravo za življenje v praktičnem pogledu, bodisi dečkov kakor tudi deklet, kot pomanjkljivo. Prav zavoljo pomanjkljive praktične podlage v gospodinjstvu je usoda duševno omejene služkinje često prav žalostna. Dandanes so čedalje bolj redke gospodinje, katerim materijalne razmere dopuščajo, da si najamejo služkinjo. Zato je brezposel-

nost tudi v tem poklicu od dne do dne bolj občutna in službo dobe le najsposobnejše. Ako se pa manjnadarjenemu dekletu le posreči, da dobi službo, tedaj jo gospodinja čestokrat izkorišča za sramotno nizko plačo, ali jo pa radi njene nespretnosti in manjvrednosti kmalu odslovi. Tako dekle navadno pogosto menja službo, večinoma je brezposelna ter se privadi brezdelju in pohajkovanju. Kaj čuda, če pri tem podleže raznim skušnjavam, katerim se radi šibkosti volje ne more upirati, in ki jo kaj hitro privedejo v prostitucijo.

Moralno in materialno propast duševno zaostalih bi v veliki meri preprečila ustanovitev smotrno urejenega zavoda. Samo trajno vzgojno vplivanje, ki se poslužuje vseh pripomočkov, ki jih nudijo izsledki psihopatologije, zdravilne pedagogike ter individualne psihologije more roditi uspeh pri teh otrokih ter jih usposobiti, da si pozneje sami služijo svoj kruh. Takšna vzgoja je pa možna v večini primerov edinole v zavodu. Sposobnejši fantje bi se v opremljenih delavnicah temeljito pripravili za bodoči poklic, v kuhinji bi se pa dekleta popolnoma izvežbala v gospodinjstvu. Oni pa, ki se radi težje slaboumnosti ne bi mogli sami preživljati, bi se v zavodu stalno zaposlili z mehaničnim delom, ki bi odgovarjalo njihovim sposobnostim. Pod dobrohotnim, a stalnim nadzorstvom v zavodu bi se otroci tudi odtegnili kvarnemu vplivu ceste, kateri je sedaj večina pomožnošolskih otrok prepuščena.

Kakor kažejo današnje razmere, kljub kričeči potrebi ne moremo upati na ustanovitev primernega zavoda v doglednem času. Za prvo silo bi naj nudila nadomestilo za zavod posebna dnevna zavetišča, ki bi se morala ustanoviti pri pomožnih šolah. Taka zavetišča ne bi nudila le prehrane tem, večinoma sestradanim, otrokom, temveč bi tudi vse vzgojno prizadevanje pomožnošolskega učiteljstva rodilo povoljnejše uspehe, ker bi otroci bili vsaj čez dan pod stalnim nadzorstvom.

Skrb za duševno zaostale pa se ne zadovoljuje z ustanovitvijo nadaljevalne šole, dnevnih zavetišč in zavodov. Šola in zavod ne smeta prepustiti gojencev po izstopu njihovi usodi. Slabonadarjeni mladostnik potrebuje, še bolj kot otrok, dobrohotnega vodstva. Dokler poteka njegovo življenje mirno, brez zunanjih in duševnih pretresov, opravlja on svoje delo pod primernim nadzorstvom še dosti zadovoljivo in tudi njegovo obnašanje ne kaže nobenih znatnih nenormalnosti. Kakor hitro pa ga razmere potegnejo v vrtinec raznih vplivov in nezgod, se le težko znajde in se jim zoperstavi. Zato učiteljstvo pomožne šole vestno zasleduje usodo izstopivših gojencev ter jim skuša preskrbeti primerna mesta. Ker je pa to mnogokrat zelo težavno, bi pomožna šola potrebovala v tem pogledu zaslombo oblasti, raznih organizacij in dobrodelnih društev, predvsem pa oporo mladinskega sodišča. Organizirati bi bilo treba posebno varuštvo, tako, da bi imel vsak otrok tudi pozneje, ko doraste, svojega

varuha, ki bi mu stal ob strani z nasveti zlasti v odločilnih trenutkih njegovega življenja. Tudi občina in obrtniška zbornica naj bi se zavzele za zaščito manjnadarjenih vajencev, kakor se to že več let izvaja v drugih državah. Nekatere občine podeljujejo posebne nagrade onim mojstrom in gospodinjam, ki vzamejo manjnadarjence v uk, odnosno v službo. S tem vajenca obvarujejo izkoriščanja ter slabega ravnanja.

S tem, da pomožna šola slabo nadarjene otroke vzgaja, dviga in razvija njihove sposobnosti ter jih na ta način usposablja za življenje, vrši važno socialno delo. Zato je v interesu skupnosti, da to delo po možnosti podpirajo oblasti in vse druge ustanove, katerih smoter je delo za bližnjega.

JOSIP MIHELIČ:

Otroci in učiteljstvo pomožne šole v Ljubljani

Ob 25-letnem jubileju pomožne šole v Ljubljani naj pred vsem omenimo, da vzgoja slabo nadarjenih in slaboumnih otrok ni le zahteva človečanstva, humanitete in krščanske ljubezni do bližnjega, nego tudi socialna dolžnost do posameznikov, naroda in države. Ti vidiki so bili odločilni, da so se po vseh kulturnih državah od leta 1870 dalje pomožne šole množile zelo hitro, kar je pa tudi dokaz, kako potrebne in koristne so se izkazale.

Prvotno so oskrbovali slaboumne in duševno zaostale otroke zgolj po zavodih. Ker so bili pa stroški za oskrbo po zavodih za slaboumne zelo veliki, je ostalo mnogo otrok iz ubožnih slojev brez vsake individualne vzgoje in pouka. Da bi temu vsaj nekoliko odpomogli, so na mnogih osnovnih šolah na Nemškem, Francoskem, Angleškem, Nizozemskem, v Švici, Avstriji, Ameriki in tudi v drugih kulturnih državah otvarali posebne razrede, kjer so vzgajali one otroke, katerih duševne zmožnosti so znatno zaostajale za sposobnostmi normalnih otrok, ki pa so bili kljub temu sprejemljivi za pouk in sposobni za omiko.

V teh razredih se je predvsem upoštevala individualnost posameznih učencev in se jim je vse ono, o čemer so govorili, pokazalo na praktičnih zgledih. Pouk je nudil malo, a izredno previdno izbrane snovi. Vso snov so podajali povsem nazorno ter ga s sistematično vajo dobro utrdili in spojili z resničnim življenjem. Ne za šolo, za življenje so učili v teh pomožnih razredih, zato pa so se kmalu pokazali prav lepi učni in vzgojni uspehi. Sčasoma so te razrede združili v novo kategorijo šol, v tako zvano pomožno šolo.

Pomožna šola je šola za slabo nadarjene otroke, ki jim zavoljo duševne ali telesne nerazvitosti ter deloma tudi zavoljo

zanemarjene domače vzgoje manjka prav mnogo onih predstav in pojmov, ki jih običajno normalni otroci prinesejo že v šolo. Ta zaostalost povzroča, da ne morejo takšni otroci slediti pouku in zato brezuspešno presedijo eno ali dve leti v elementarnem razredu osnovne šole. Ti otroci ne spadajo v osnovno, ampak v pomožno šolo, kjer sta vzgoja in pouk urejena primerno naravi manjnadarjenih otrok. Njihove slabotne in zaostale duševne moči je namreč mogoče razvijati, izrabiti in dvigniti le z individualnim in posebno izbranim poukom, ki ga nudi pomožna šola.

Važnost pomožne šole je tudi v tem, da razbremeni osnovno šolo, ko ji odvzame one slabiče, ki zadržujejo napredek osnovnošolskega pouka. Ločiti pa je treba slabo nadarjene učence od normalno razvitih otrok, ki le radi bolezni ali zanikrnosti zaostajajo v napredku. Glede na to je prva dolžnost pomožne šole, da pri prijavljenih učencih ugotovi nepravilnosti v duševnih funkcijah, ki se izražajo na ta način, da otroci ne morejo slediti pouku na osnovni šoli. Slabo nadarjene sprejme, normalno razvite lenuhe in zanikrneže ter one, o katerih se da z gotovostjo določiti, da bodo uspevali na osnovni šoli, pa odkloni.

O sprejemu otrok v pomožno šolo odloča posebna preizkusna komisija na podlagi pravilnika o sprejemu otrok v pomožno šolo, ki ga predpisuje ministrstvo prosvete v smislu § 15 zakona o narodnih šolah.

Prva preizkusna komisija se je vršila na tukajšnji šoli 10 in 11 septembra 1911 leta in sicer na osnovi pravilnikov že obstoječih pomožnih šol v Avstriji. Predsednik komisije je bil okr. šol. nadzornik Anton Maier, člani pa: upravitelj Janez Levec, učiteljica Ana Lebar in šol. zdravnik dr. Demšar. Prijavljenih je bilo 40, sprejetih pa 24 otrok.

Ker je število sprejetih otrok presegalo maksimalno število učencev pomožnošolskega razreda, sta bila takoj v začetku otvorjena 2 razreda. V I/a razredu je poučevala strok. učiteljica Ana Lebar, v I/b razredu pa supl. Jožica Maier. Verouk je poučeval sedanji katehet III osnovne šole, g. Ignacij Zaplotnik.

Učni postopek je bil enak postopku prej omenjenih pomožnih razredov, zato so se tudi tu kmalu pokazali lepi učni in vzgojni uspehi, kar je pridobilo šoli več dobrotnikov, ki so ji stali ob strani tudi v najhujših vojnih časih. Tudi šolske oblasti so zelo cenile delo pomožnošolskega učiteljstva, zato pa se je šola kljub raznim oviram lepo razvijala, kar dokazujejo naslednji podatki: (glej tabelo I!)

Učenci šolskega leta 1935/36:

Število učencev, ki nam ga predstavlja gornja slika, ni popolno, ker je bilo več otrok odsotnih in manjkajo tudi učenci treh pomožnih razredov iz Zavetišča sv. Jožefa.

Prej smo omenili, da mora pomožnošolski učitelj vsakega otroka posebej spoznati ter presoditi njegove slabosti in vrline, zmožnosti in zanimanje. Temu primerno je treba urediti in podavati učno snov, da dobijo učenci četudi skromno vendar zaokroženo izobrazbo za praktično življenje. V pojasnilo učnega postopka navajamo nasledнje slike:

Učenci pri domoznanskem pouku:
(Strok. uč. Angela Vode)

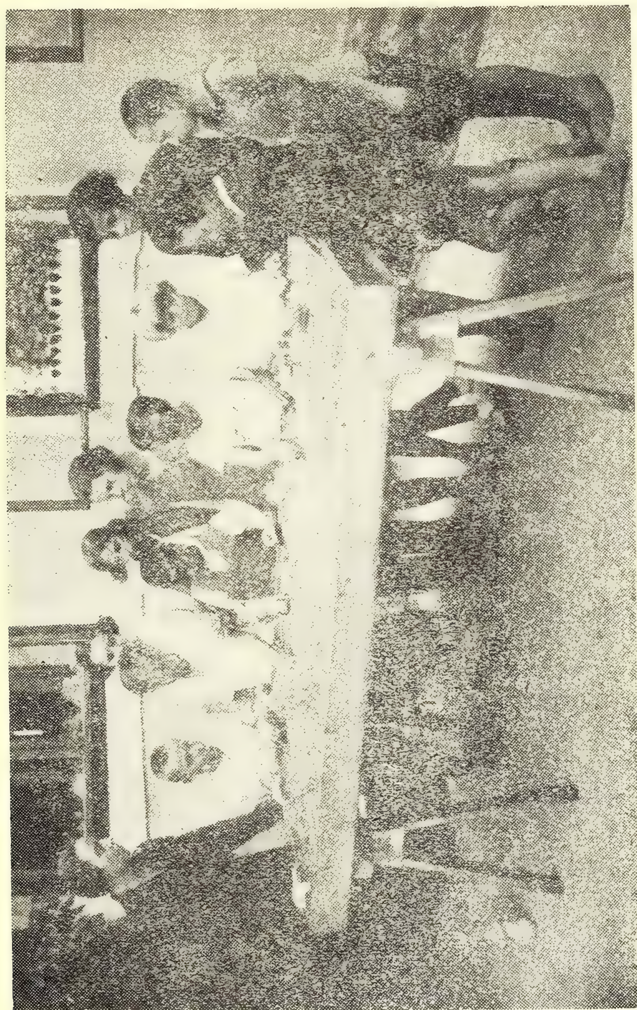

(Miza s peskom)

Miza s peskom je izvrsten pripomoček, ki ga uporablja učitelj pri vseh predmetih, posebno uspešno pa pri domoznanskem pouku. Pod vodstvom učiteljstva sestavljajo učenci sami preproste reliefe ter na ta način pridobivajo stvarno pravilno predstave, ki jih ne moreta vzbuditi zemljovid in učiteljeva beseda.

Dečki pri ročnem delu.
(Strok. uč. Ana Levec)

Pouk deškega ročnega dela, ki je na pomožni šoli obvezen predmet, vrši trojno nalogo: 1) z izdelovanjem raznih predmetov konkretno podpira ostali pouk;

2) vzbuja in utrjuje v učencih nagnenje za njihov bodoči poklic, kar je za otroke pomožne šole posebno važno;
3) vzbuja spoštovanje in veselje do dela in seznanja otroke z vrednostjo dela za obstanek človeške družbe.

Pravi pouk deškega ročnega dela se prične na višji stopnji: v IV, V in VI razredu. Tu so zaposleni le dečki. Poučuje jih posebna strokovna moč, ki je glede na koncentracijski pouk v trajnem stiku z razrednimi učitelji ter poleg tega goji: lepenkarstvo, kartonažo, obdelovanje lesa, pletenje iz vrbja in slame, vezenje krtač in čopičev.

Stalno mesto strokovnega učitelja za pouk deškega ročnega dela je bilo sistemizirano z odlokom višjega šolskega sveta v Ljubljani dne 29 oktobra 1919 štev. 16242 in oddano po razpisu strokovnemu učitelju Janku Blagajneju, ki je od 10 oktobra 1925 dodeljen za vodstvo deškega ročnega dela drž. učiteljski šoli v Ljubljani.

Deklice pri ročnem delu.
(Strok. uč. Ana Levec)

Pri ženskih ročnih delih se deklice vadijo tudi v gospodinjstvu, kar se bo dalo praktično izvesti šele tedaj, ako dobi šola *zavod z internatom* ali vsaj lastno *dnevno zavetišče*

Učenci pri delu na centralnem šolskem vrtu
(Strok. uč. Marija Pirc in Josip Mihelič)

Velik nedostatek je, ker nima pom žna šola lastnega vrta ali zemljišča. Nekaj let je imela poseben prostor na centralnem šolskem vrtu. Tu so imeli posamezni razredi svoje gredice, kjer so vsa važnejša dela opravljali otroci sami pod vodstvom učiteljstva in tu tudi opazovali razne prirodne pojave. Žal, da je ta ustanova prešla v upravo mestne vrtnarije.

Verske vaje pomožnošolskih otrok
(Katehet g. Janez Žerjav)

Cilj veronauka na pomožni šoli je isti kakor na normalni osnovni šoli, le pot, ki vodi do njega, je drugačna. Nazornost je tudi tu prvi pogoj za uspešen pouk. Zato skrbi veroučitelj za čim popolnejšo zbirko priznanih učil in mu njegova risarska

spretnost pri razlagi abstraktnih pojmov zelo dobro služi. Za učence pomožne šole je mikavno le to, kar je neposredno pred njimi, za to se ogrevajo, to zasledujejo in radi posnemajo.

Stalno mesto veroučitelja na pomožni šoli v Ljubljani je bilo sistemizirano leta 1925/26 in oddano z odlokom ministr-

stva prosvete O.n.br. 13034/III od 6 februarja 1926 g. *Janezu Žerjavu,* ki je še danes na šoli.

Pouk na tukajšnji pomožni šoli je v teku 25 let vòdilo naslednje učiteljstvo: (glej tabelo II!)

Posebne zasluge za ustanovitev ljubljanske pomožne šole ima strokovna učiteljica gdč. *Lebar Ana.* Mlada, vsestransko izobražena in polna življenjske energije se je podala v inozemstvo, kjer je dalje časa proučevala pomožno šolstvo. V tem času se je na Dunaju udeležila tudi šesttedenskega tečaja za specialno izobrazbo pomožnošolskega učiteljstva. Po vrnitvi v domovino je zastavila vse znanstvene in praktične pridobitve v to, da dobi tudi Ljubljana prepotrebno pomožno šolo. Njeno prizadevanje

je imelo uspeh, kajti 2 septembra 1911 leta je c. kr. deželni šolski svet v Ljubljani z odlokom štev. 5908 dovolil prvi pomožni razred.

Ob otvoritvi pomožnega razreda ji je bila prva skrb, da ustvari in utrdi stik z osnovno šolo in domom. V dosego skupnega delovanja je prirejala za učiteljstvo strokovna predavanja, pisala razprave in članke, obiskovala starše in otroke na domu in prirejala roditeljske sestanke. Ko so oblasti vzporedile pomožno šolo v vrsto priznanih šol, je izposlovala obvezno obiskovanje pomožne šole. Mnogo si je tudi prizadevala, da bi izsledki zdravilne pedagogike vplivali na pravno varstvo duševno zaostalih.

Ko je dne 17 aprila 1918 na Dunaju položila strokovni izpit, je bila z odlokom povjereništva za uk in bogočastje v Ljubljani štev. 6388 od 2 januarja 1920 imenovana za člana komisije za usposobljenostne preizkušnje učiteljstva na pomožnih šolah in zavodih za slaboumno deco. Na podlagi splošne in specialne izobrazbe zlasti pa na podlagi svojih izkušenj je leta 1920 spisala zelo potrebno knjigo: *„Oskrba manjnadarjencev"*.

Z njenim sodelovanjem se je šola razširila na 9 enot: 6 razredov z eno vzporednico ter s pripravljalnim in zbiralnim razredom. Za svoje plodovito delo v prospeh pomožne šole in vsestransko izvenšolsko delovanje je prejela od prosvetnih oblasti več pismenih pohvalnih priznanj, od Nj. Vel. Kralja pa odlikovanje Sv. Save V. stopnje in to na predlog prosvetnega ministarstva O.n.br. 11524 od 27-I-1928. Od leta 1928 deluje v najtežjem oddelku v pripravljalnem in zbiralnem razredu v Zavetišču sv. Jožefa na Vidovdanski cesti.

Ko je mestni šolski svet določil prostor pomožnemu razredu na IV deški osnovni šoli na Prulah, je pridelil ta razred upraviteljstvu imenovane šole. Tedanji upravitelj g. *Janez Levec* se je takoj z vso resnostjo poglobil v ustroj pomožnega šolstva. Z

vztrajnim študijem se je spopolnil v dobrega strokovnega vodjo pomožne šole, ki se je pod njegovim vodstvom razširila v šestrazrednico s posebnim pripravljalnim razredom. Sistemiziralo se je tudi stalno mesto strokovnega učitelja za deška ročna dela. Kot upravitelj pomožne šole je bil tudi član komisije za usposoblje-

nostne preizkušnje učiteljstva na pomožnih šolah. Upravitelj je ostal tudi po preselitvi pomožne šole v poslopje II deške osnovne šole na Cojzovi cesti. Z dekretom mestnega šolskega sveta v Ljubljani štev. 1884 je bil dne 3 oktobra 1924 razrešen upraviteljskih poslov na pomožni šoli ter kmalu nato stopil v zasluženi pokoj. Leta 1935 je praznoval 80-letnico svojega rojstva.

Za ustanovitev pomožne šole ima velike zasluge tudi takratni okrajni šolski nadzornik g. *Anton Maier*. Tudi on je pred in po ustanovitvi pomožnega razreda v Ljubljani proučeval pomožno šolstvo v inozemstvu ter se osebno prepričal, da ljubljan-

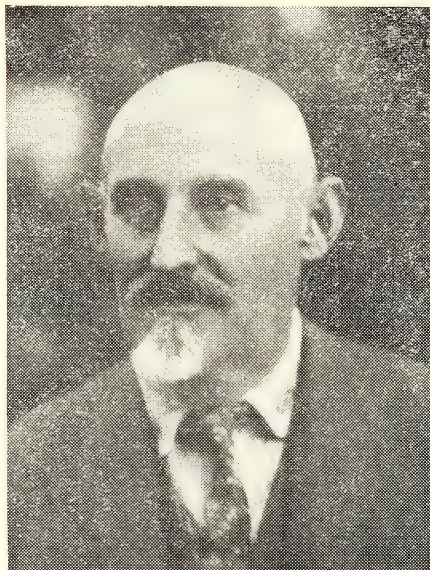

ska pomožna šola ne zaostaja za drugimi že ustanovljenimi pomožnimi šolami in da jih v marsičem celo prekaša. Ves čas, od ustanovitve do odhoda s službenega mesta kot nadzornik, se je živo zanimal za razvoj pomožne šole in je z lastno inicijativo mnogo pripomogel k njeni ustanovitvi.

Po upokojitvi upravitelja Janeza Levca je prevzel začasno vodstvo pomožne šole upravitelj II deške osnovne šole g. *Janko Polak*, ki je dne 20 marca 1925 izročil upraviteljske posle novo imenovanemu stalnemu upravitelju g. *Ivanu Dimniku.*

Prva skrb novega upravitelja je bila preselitev delavnice za deška ročna dela iz IV deške osnovne šole na Prulah v pritličje II deške osnovne šole, kjer se je v to svrho izvršila potrebna prezidava. Pouk deškega ročnega dela je bil odslej reden in koncentracijsko vezan z ostalimi predmeti.

S sodelovanjem učiteljskega zbora je predložil upravitelj Ivan Dimnik ministrstvu prosvete več zelo važnih predlogov — učnih načrtov, pravilnikov in poslovnikov — v odobrenje, med temi učni načrt in pravilnik nadaljevalne pomožne šole, ki je za nadaljnje vzgojne in učne stike z bivšimi učenci — rokodelski-

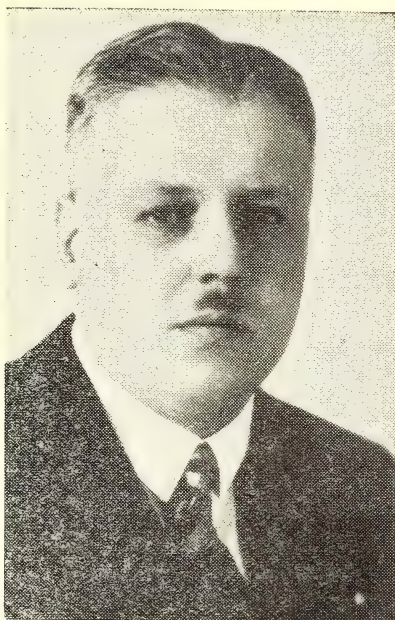

mi vajenci — nujno potrebna. Nadalje je izposloval: a) sistemiziranje stalnega mesta veroučitelja — odlok vel. žup. ljubljanske oblasti P. štev. 1725 od 23 februarja 1926;

b) vzdrževanje pomožne šole iz istih sredstev kakor osnovne šole — odlok ministrstva prosvete O.n.br. 11831 od 1 marca 1927;

c) pomožni razred v Zavetišču sv. Jožefa, ki se je tekom 7 let razvil v 3 oddelke: v zbiralni, pripravljalni in nadaljevalni razred (višji oddelek)*).

---

*) Odloki v zadevi pomožnih razredov v Zavetišču sv. Jožefa:
1) Pripravni razred sistemiziran z odlokom Min. prosv. O.n.br. 37270 od 10 maja 1929:
2) nadaljevalni razred (višji oddelek) sistemiziran z odlokom Min. prosvete O.n br. 66766 od 14 novembra 1931;
3) zbiralni razred sistemiziran z odlokom Min. prosv. O.n.br. 73565 od 30 decembra 1935.

V šol. letu 1927/28 se je na prošnjo g. Iv. Dimnika izvršila prezidava ene učne sobe in se je tako pridobila še ena soba za pisarno šolskega upravitelja. Od tega časa ima pomožna šola v rabi 3 učne sobe, delavnico, upraviteljevo pisarno ter skupno z drugimi šolami telovadnico II deške osnovne šole na Cojzovi cesti.

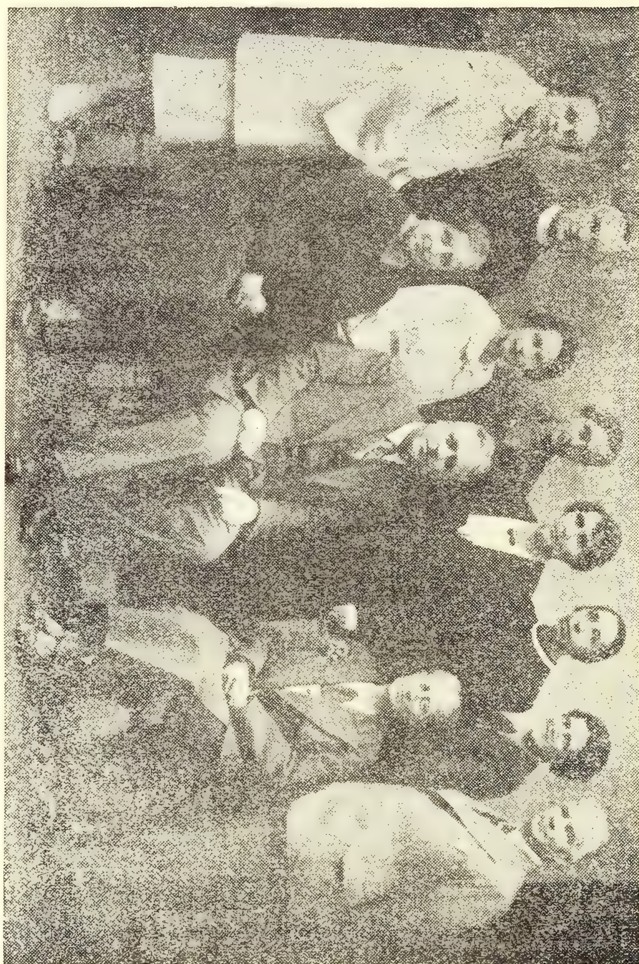

Učitelski sbor

Od leve proti desni sedijo: Ana Lebar, Ivan Dimnik, Štefanija Gruden; stojijo pa: Angela Vode, Janez Žerjav, Ana Levec, Marija Matković, Irena Jan, Marija Pirc, Marija Polak, Josip Mihelič.

V smislu odloka ministrstva prosvete O.n.br. 1667 od 1-IV-1925 in na osnovi pravilnika o ustroju šol za slabo nadarjeno deco čl. 10 od 17-VII-1926 O.n.br. 8358 in v soglasju čl. 15 zak. o nar. šolah je upravitelj pomožne šole oproščen razrednega pouka. V kolikor ga ne izčrpavajo službeni posli, se z velikim uspehom udejstvuje tudi v izvenšolskem delu, predvsem z vod-

stvom stanovske organizacije J.U.U. in s sodelovanjem v Glavnem prosvetnem svetu ministrstva prosvete v Beogradu. Leta 1930 je v posebni brošuri izdal statistiko o defektni deci in pomožnem šolstvu v Jugoslaviji in drugih državah.

Za svoje zasluge je prejel od nadrejenih oblasti več pohvalnih priznanj, Nj. Vel. Kralj pa ga je odlikoval z redom Sv. Save V vrste (K. U. br. 4979 od 14 marca 1924) in z redom Jugoslovanske krone V stopnje (K. U. br. 4788 od 15 decembra 1932).

Učiteljski zbor šteje 11 učnih oseb in sicer 3 učitelje in 8 učiteljic; med temi je posebna strokovna moč za deška ročna dela in stalni veroučitelj. Vse učne osebe imajo strokovno usposobljenost za pomožne šole.

Ljubljanska pomožna šola ima 6 razredov v poslopju II deške osnovne šole na Cojzovi cesti štev. 5, zbiralni, pripravljalni in nadaljevalni razred (viš. odd.), ki nadaljuje vzgojno delo zbiralnega in pripravljalnega razreda, pa v Zavetišču sv. Jožefa na Vidovdanski cesti. V Zavetišču sv. Jožefa je tudi internat za tamkajšnje šoloobvezne otroke, ki so vsi težje defektnega značaja, vendar so sprejemljivi za vzgojo in deloma sposobni za omiko.

Za 9 postopnih razredov ima šola na razpolago samo 4 učne sobe in sicer 1 v Zavetišču sv. Jožefa, 3 pa v poslopju II deške osnovne šole. Ker je nujno potrebno, da se otvori tudi sistemizirana nadaljevalna pomožna šola*), bi potrebovala šola še 5 učnih sob, zbornico in kabinet za učila Pred vsem pa potrebuje šola primeren zavod z internatom, kjer bi združevala vso duševno zaostalo mladino iz dravske banovine, kar je iz moralnih, socialnih, higijenskih in varstvenih razlogov nujno potrebno.

Po statistiki iz leta 1930/31**) ima dravska banovina 1792 slaboumnih otrok in sicer 661 otrok, ki bi spadali v zavod za defektno deco, kjer bi bili deležni le oskrbe in vzgoje, in 1131 otrok, ki bi iz zavoda lahko obiskovali tudi pomožno šolo. Všteta pa ni debilna in imbecilna deca, ki obiskuje pomožne šole v Ljubljani in Mariboru ter ostale pomožne razrede v dravski banovini.

Za gluhoneme, slepe in moralno pokvarjene je v dravski banovini dobro preskrbljeno, le za najrevnejše med revnimi — za slaboumno mladino — ni zadostnega razumevanja. Iz gornje statistike je razvidno, da takih otrok ni malo. Živijo iz dneva v dan brez vsake vzgoje in oskrbe ter so v nadlego svojcem, pa tudi drugim in samim sebi. Skrajni čas je, da se odločilni faktorji zavedo svoje socialne dolžnosti ter takoj skušajo realizirati

---

*) Nadaljevalna pomožna šola dovoljena z odlokom Min. prosv. O. n.br. 80990 od 16 decembra 1925, ki pa se vsled pomanjkanja prostora ne more otvoriti.

**) Iv. Dimnik: „Pomožno šolstvo za slabonadarjeno deco v Jugoslaviji in drugih državah". str. 7

sklep letošnjega banovinskega sveta, da zgradi banovina vzgojni in učni zavod za slaboumno in slabo nadarjeno mladino.

Tak zavod bi obenem služil tudi kot študijski institut za univerzo in učiteljske šole, kakor določata §§ 25 in 49 zakona o učiteljiščih z dne 27 septembra 1929, P. br. 21284.

V upanju, da ne bodo gornje besede „glas vpijočega v puščavi“, apelira pomožna šola ob svojem 25-letnem jubileju na vso slovensko javnost z besedami pesnika, ki je o teh otrocih izrekel sledeče besede:

„Na poti k luči vzemite vse s sabo,
vse tiste, ki sreča skriva jim lice,
ki tavajo v temi, ki žar jim ugaša,
otroka, ki nima zvezde vodnice,

vse tiste, ki begajo v noč in trpljenje.
Vi, srečni romarji v večno življenje,
peljite vse s sabo v ljubezni čuteči,
peljite vse s sabo k Luči in Sreči!“
(P. R. — M. E.)

IVAN DIMNIK:

Razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji in Jugoslaviji

RAZVOJ POMOŽNE ŠOLE V LJUBLJANI OD 1911 DO 1936

Ko se je vršil *prvi tečaj za izobrazbo učiteljev pomožnih šol* na Dunaju leta 1908, je deželni šolski svet v Ljubljani odposlal v ta tečaj vadniškega učitelja drž. učiteljišča v Ljubljani pok. Ivana Krulca, učiteljico gdč. Ano Lebarjevo in učitelja Ivana Dimnika iz Ljubljane.

Tedaj so se šolski krogi pri deželnem šolskem svetu in mestnem šolskem svetu v Ljubljani pričeli baviti z mislijo, da *ustanove v Ljubljani pomožni razred za slabo nadarjeno deco.* S tem se je hotelo razbremeniti normalne razrede osnovnih šol slabo nadarjene dece, ki je ovirala napredek pouka normalne dece. Na drugi strani pa se je hotelo odpomoči tudi slabo nadarjeni deci, da ne ostane zapostavljena in zanemarjena v osnovnošolskih razredih, ter se ji nudi popoln razvoj in polno pozornost z ločenim posebnim poukom.

Dne 2 septembra 1911 leta je pod št. 5908 dovolil deželni šolski svet *otvoritev pomožnega razreda* v Ljubljani ter je imenoval učno osebo za ta razred, učiteljico gdč. Ano Lebarjevo.

Mestni šolski svet v Ljubljani je z odlokom št. 1094 od 10 septembra 1911 določil *prostor pomožnemu razredu na IV mestni deški osnovni šoli na Prulah* **ter podredil pomožni razred vodstvu imenovane šole.**

Posebno so se za pomožnošolski razred zanimali gg. deželni šolski nadzornik Fran Levec, mestni šolski nadzornik Anton Maier in deželni odbornik Dr Ivan Zajc, ki so često posečali razred. Pomožni razred je bil pod zdravstvenim nadzorstvom šolskega zdravnika g. dr Demšarja Jerneja. Radi velikega števila otrok se je moral pomožni razred deliti v dva razreda in je bila imenovana 4 novembra 1911 nova učna moč. Vzporednica je bila dovoljena z odlokom mestnega šolskega sveta v Ljubljani, št. 1565 od 27 novembra 1911.

Že tedaj, kakor vse do danes, je služila pomožna šola kot vadnica za *hospitacije kandidatom in kandidatinjam učiteljišč in pozneje pedagoškemu krožku univerze.*

Z razpisom št. 2674 od 16 aprila 1918 je dovolil deželni šolski svet *razširjenje pomožne šole* in je bila s tem organizacija pomožne šole izpopolnjena v nižjo skupino z dvema oddelkoma in višjo skupino z enim oddelkom.

Po zlomu Avstrije se je mesto deželnega šolskega sveta ustanovil in konstituiral 1 januarja 1919 višji šolski svet, ki je z razpisom št. 7227 od 20 marca 1919 odredil, da so vsi trije razredi samostojni in je določil tudi nov naziv pomožni šoli tj. *„Trirazredna pomožna šola v Ljubljani“.*

Trirazredna pomožna šola, ki se je s šolskim letom 1919/20 *preselila iz poslopja IV deške osnovne šole na Prulah v poslopje II deške osnovne šole na Cojzovoj cesti št. 5,* je ostala še nadalje pod vodstvom IV deške osnovne šole. Z razpisom št. 16242 od 29 oktobra 1919 je višji šolski svet v Ljubljani *razširil pomožno šolo v petrazrednico,* a z razpisom od 30 januarja 1920 št. 446 je odredil, da *se šola razširi v šestrazrednico s posebnim pripravljalnim razredom.* Istočasno je sistemiziral posebno učno mesto za pouk deškega ročnega dela, da se vzgajajo otroci v ročnosti in da se jim privzgoji smisel za manuelne poklice.

Učni načrti za petrazredno pomožno šolo so bili odobreni od višjega šolskega sveta pod št. 19248 od 13 decembra 1919 leta, z razpisom od 13 avgusta 1920 je bil pa odobren podrobni učni načrt za pripravljalni razred.

Da se usposobijo posebne strokovne učne osebe za pomožne šole, je bila z odredbo povjereništva za uk in bogočastje v Ljubljani št. 6388 od 2 januarja 1920 imenovana posebna izpraševalna *komisija za usposobljenje učiteljstva pomožnih šol.*

Popolna osamosvojitev pomožne šole se je izvršila z odlokom mestnega šolskega sveta v Ljubljani št. 1884 od 3 oktobra 1924 s tem, da je *pomožna šola dobila samostojno vodstvo.*

Nadaljevalna šola in navodila glede *nadaljevalne šole pri pomožni šoli v Ljubljani* so bila odobrena od min. prosvete z O.n.br. 80990 od 16 decembra 1925.

Samostojne učne prostore je dobila pomožna šola v poslopju II deške osnovne šole na Cojzovi cesti z odlokom višjega šolskega sveta št. 11670 od 14 septembra 1922.

V pogledu učnih načrtov je nastopila izpremememba z odobritvijo *„Učnega načrta za šestrazredno pomožno šolo s pripravljalnim razredom"*, kot začasnim učnim načrtom za pomožni šoli v Ljubljani in Mariboru z odlokom min. prosvete O.n.br. 56362 od 1 avgusta 1928 na osnovi mišljenja Glavnega prosvetnega sveta S.br. 794 od 16 junija 1028.

Že pred tem so bile izdane sledeče *važnejše odredbe glede pomožnega šolstva:* O sprejemu otrok v pomožno šolo, pod št. 6233 od 30-V-1920 od višjega šolskega sveta; o oprostitvi šolske mladine pomožne šole od javnih nastopov, pod št. 6273 od 31-V-1920 od višjega šolskega sveta; o pomenu in organizaciji pomožnega šolstva, pod št. 7376 od 13 junija 1921 od višjega šolskega sveta; Pravilnik o ustroju šol za slabo nadarjene otroke, pod št. 106, toč. 277 „Uradni list" letn. III. od pokrajinske uprave — oddelek za prosveto in vere; pouk o pomožnem šolstvu na učiteljišču, pod št. 4208 od 28-III-1922 od višjega šolskega sveta; hospitacije na pomožni šoli, pod št. 15454 od 16 novembra 1922 od višjega šolskega sveta; Poslovnik za sprejemno preizkuševalno komisijo na pomožnih šolah, pod št. 18 tač. 84 „Uradnega lista" letn. VI. od prosvetnega oddelka za Slovenijo v Ljubljani z dne 1 marca 1924; Pravilnik o ustroju šol za slabo nadarjene otroke, Poslovnik za sprejem v pomožno šolo, Poslovnik za sprejemno preizkuševalno komisijo na pomožnih šolah, Poslovnik za izpit usposobljenosti za pomožne šole, Pravilnik nadaljevalne pomožne šole — odobreni z odlokom min. prosvete O.n.br. 8398 od 17 avgusta 1926 in vel. žup. ljublj. oblasti P.br. 4162/1 od 25 avgusta 1926 št. 80 toč. 339 „Uradnega lista" letnik VIII.

Slabo nadarjene otroke iz podeželskih občin, ki jih starši niso mogli pošiljati v osnovno šolo, so občine oddale v Zavetišče sv. Jožefa v Ljubljani na Vidovdanski cesti št. 9. Da bi ti otroci ne ostali brez pouka, je veliko županstvo v Ljubljani s P. br. 7567 od 27-IX-1928 odredilo pregled teh otrok, v koliko spadajo v pomožno šolo ter je z odlokom P.br. 7561/1 od 29 decembra 1928 *otvorilo pomožni razred v Zavetišču sv. Jožefa, kot sestavni del pomožne šole.* Min. prosvete je odobrilo ta razred z odlokom O.n.br. 37270 od 10 maja 1929, kasneje drugi razred, — višji oddelek.

V svrho izobrazbe in usposabljanja strokovnih učiteljev za pomožno šolstvo je izdalo ministrstvo prosvete z odlokom O.n. br. 40800 od 23 maja 1930 predpis o *polaganju strokovnega izpita za pomožne šole v posebnih tečajih.* Tak tečaj je otvorilo min. prosvete z odlokom O.n.br. 56123 od 29-VI-1930 na osnovi čl. 14 in 162 zakona o narodnih šolah in sicer za usposabljanje učiteljev slabo nadarjene, slepe in gluhoneme dece.

Aktualno je postalo tudi vprašanje posebnega poslopja in *internata za pomožno šolo.* Kraljevska banska uprava v Ljubljani je z odlokom VI. No. 3492 od 22 februarja 1930 zahtevala pred-

ložitev podrobnega načrta in predloga za zavod slabo nadarjene dece, ki bo nudil dovoljno podlago za vsestransko razmotrivanje vprašanja internata za pomožno šolo in sestavo potrebnih gradbenih načrtov in proračunov. Glasom dopisa kraj. šol. odbora v Ljubljani št. 148 od 14 marca 1932 je pozivno na odlok Kralj. ban. uprave IV. No. 294/1 od 5 januarja 1932 in dopis mest. nač. No. 6612/32 z dne 29 februarja 1932 občinska uprava na svoji redni seji sklenila, da odstopi mestna občina ljubljanska za nameravano postavitev pom. šole z internatom v Ljubljani državi oziroma banovini brezplačno del zemljišča južno od šole za Bežigradom. Obseg parcele se bo določil tedaj, ko bo izdelan projekt za pomožno šolo.

Vzdrževanje pomožne šole je bilo urejeno z odločbo min. prosv. O.n.br. 7087 od 21-III-1931 in O.n.br. 22881 od 9-IV-1931, a po dogovoru med kr. ban. upravo v Ljubljani IV. No. 1263/2 od 1-IX-1932 in kraj. šol. odborom v Ljubljani št. 62/2 od 23-II-1932 skrbi začasno za namestitev, kurjavo, snaženje in prostore na Cojzovi cesti krajevni šolski odbor v Ljubljani, banovinski šolski odbor pa krije stvarne šolske potrebščine ter stanarino učiteljev v smislu §§ 29, 180 in 15 zak. o narodnih šolah, § 29 fin. zakona iz l. 1931 in § 24 fin. zak. iz l. 1931/32 ter odločbe min. prosvete O.n.br. 17541 od 12-V-1930 O.n.br. 22881 od 9-IV-1931 in 27-VII-1932. Za šol. prostore v Zavetišču sv. Jožefa skrbi po § 139/6 zak. o nar. šol. Kraljevska banska uprava z ozirom na odlok IV No. 15170/1 od 5 novembra 1935, kar je urejeno s posebno pogodbo.

V zdravstvenem pogledu je pomožna šola do 5-X-1932 spadala pod zdravniško posvetovalnico mestnega fizikata v Ljubljani, z dopisom št. 732 tega dne je pa prevzela zdravstveno skrb za pomožnošolske otroke Državna šolska poliklinika v Ljubljani.

V pogledu notranje ureditve pomožnega šolstva so izšli sledeči važnejši predpisi: Pravilnik o zdravniškem pregledu otrok za sprejem v šole za nezadostno razvite in defektne otroke in dolžnostih zdravnika v teh šolah, odobren od min. soc. politike in nar. zdravja pod S.br. 5700 od 31-III-1932. Pravilnik o prijavi in sprejemu otrok v zavode, pomožne šole in oddelke za nezadostno razvite otroke, izdan na osnovi §§ 15 in 58 zak. o nar. šolah, odobren od min. prosvete pod O.n.br. 9905 od 12 februarja 1932. Predpisi o vodstvu „Osebne popisnice" v zavodih, šolah in oddelkih za nezadostno razvite in defektne otroke — z isto odobritvijo. Začasni učni načrt za pomožne šole in oddelke, odobren od min. prosvete pod O.n.br. 23661 od 28-III-1931.

Da se olajša opredelitev otrok in izločitev za postopno, višje šolanje nesposobnih otrok, je min. prosvete z O.n.br. 73565 od 30 decembra 1935 na podlagi §§ 15 in 58 zak. o nar. šol. in predloga Kraljevske banske uprave v Ljubljani IV. № 5272/5

od 28 oktobra 1935 otvorilo pri pomožni šoli poseben *zbiralni razred.*

Z odlokom IV. No. 1049/1 od 18 januarja 1936 je Kraljevska banska uprava v Ljubljani poleg pomožnih razredov v Zavetišču sv. Jožefa, ki sta v pedagoškem in upravnem oziru podrejena pomožni šoli, *podredila v instruktivnem pedagoško-didaktičnem pravcu tudi učiteljstvo pomožnih razredov v Ljubljani — Moste, Ljubljani — Vič in Devici Mariji v Polju,* s čemer se je pedagoški delokrog pomožne šole razširil tudi na pomožne razrede teh šol.

POMOŽNO ŠOLSTVO V DRAVSKI BANOVINI.

V dravski banovini je doseglo pomožno šolstvo znaten razvoj in se nahajajo pomožne šole in pomožni razredi v sledečih krajih:

1) Drž. šestrazredna pomožna šola v Ljubljani z osmimi razredi ter s pripravljalnim in zbiralnim razredom l. 1911
2) Drž. šestrazredna pomožna šola v Mariboru l. 1913
3) Dva pomožna oddelka pri Drž. nar. šoli Ljubljana-Moste l. 1921—1935
4) En pomožni oddelek „ „ „ „ Ljub-Vič l. 1931
5) „ „ „ „ „ „ „ Št. Vid pri Ljub. l. 1931
6) „ „ „ „ „ „ „ Dev. Mar. v Polju l. 1931
7) Dva „ „ „ „ „ šoli v Trbovljah l. 1931
8) „ „ „ „ „ „ „ v Celju-okolica l. 1933—1935
9) En „ „ „ „ nar. šoli v Šoštanju l. 1933
10) „ „ „ „ „ „ „ v MurskiSoboti l. 1935

ŠOLE ZA NEZADOSTNO RAZVITE IN DEFEKTNE OTROKE V KRALJEVINI JUGOSLAVIJI.

Poleg gori omenjenih šol in razredov so v Jugoslaviji sledeče šole in zavodi za defektno deco:

I. Zavodi za vzgojo gluhonemih otrok:

1) Zavod za vzgojo in izobrazbo gluh. otrok v Zagrebu l. 1891
2) Zavod za vzgojo in izobrazbo gluh. otrok „Kralj Dečanski“ v Beogradu l. 1897
3) Gluhonemnica v Ljubljani l. 1900
4) Dom gluhonemih otrok „Kralja Aleksandra I.“ v Ja-

godini, ustanovljen l. 1917 v Bizerti v Afriki, preseljen v Zemun l. 1919, iz Zemuna preseljen v Jagodinu l. 1928

II. *Zavodi za vzgojo slepih otrok:*

1) Dom slepih „Kralja Aleksandra I." v Zemunu, ustanovljen 1917 v Bizerti v Afriki, preseljen v Zemun l. 1919
2) Ban. zavod za vzgojo slepih v Zagrebu l. 1920
3) Banovinski zavod za slepe v Kočevju l. 1920

III. *Zavodi za vzgojo dece in mladoletnih:*
(Vzgajališča in popravilišča)

1) Banovinsko vzgajališče v Ponovičah pri Litiji l. 1873
2) Drž. zavod za vzgajanje mladoletnih v Glini l. 1902
3) Dom mladoletnih v Beogradu l. 1911
4) Drž. zavod za vzgajanje ženske dece in mladoletnic v Slavonski Požegi l. 1916
5) Vzgajališče „K. M. Amruša" mesta Zagreba v Klinča-Selu l. 1919
6) Drž. zavod za vzgajanje dečkov v Pahinskom pri Ivancu l. 1925
7) Drž. zavod za vzgajanje mladoletnih v Gospiću l. 1935

IV. *Pomožne šole in oddelki (poleg gori omenjenih):*

1) Drž. šestorazred. pom. šola v Novem Sadu l. 1930
2) Državna pomožna šola v Zemunu l. 1929
3) Šestnajst pom. odd. pri nar. šolah v Beogradu (progresivno) l. 1930-1935
4) En pomožni oddelek na drž. nar. šoli v Pančevu l. 1930
5) Dva pom. oddelka na drž. nar. šoli v Petrovgradu l. 1930-1935
6) 11 razredov na drž. nar. šolah v Zagrebu — progr. l. 1930-1935
7) 3 „ „ „ „ „ v Varaždinu progr. l. 1931-1935
8) 1 „ „ „ „ „ v Kastavu l. 1931
9) 1 „ „ „ „ „ v Gospiću l. 1931
10) 2 „ „ „ „ „ v Smederevu l. 1931 in 1935
11) 3 „ „ „ „ „ v Kragujevcu l. 1934
12) 1 „ „ „ „ „ v Beli Crkvi l. 1935
13) 1 „ „ „ „ „ v Požarevcu l. 1935
14) 1 „ „ „ „ „ v Somboru l. 1935
15) 1 „ „ „ „ „ v Iloku l. 1935
16) 1 „ „ „ „ „ v Titelu l. 1935
17) 8 „ „ „ „ „ v Sarajevu progres l. 1931-1935

18) 1 „ „ „ „ „ v Aleksincu l. 1935
19) 4 „ „ „ „ „ v Skoplju l.1931-1933
20) 1 „ „ „ „ „ v Kumanovu l. 1931
21) 1 „ „ „ „ „ v Vranju l. 1931 brez uč.
22) 1 „ „ „ „ „ v Subotici l. 1930
53) 2 „ „ „ „ „ v Petrovgradu l. 1930
24) 2 „ „ „ „ „ v Nišu l. 1936

V. Šole za slabotne otroke:

1) Drž. gozdna šola za tuberk. otroke v Topolšici l. 1927
2) Privatna gozdna šola Tuškanec-Zagreb l. 1924
3) Šola pri oporavilišču v Kraljevici
4) „ „ „ v Šumetlici pri Novi Gradiški
5) „ „ „ na Fruškogorskem Vencu
6) „ „ „ na Lokrumu l. 1932
7) „ „ „ na Palah pri Sarajevu
8) „ „ „ na Ozvenu
9) „ „ „ v Crikvenici
10) „ „ „ v Veli Luki-Supetru l. 1936
11) „ „ „ v Banji Koviljači l. 1936

VI. Šola za nagluhe otroke pri Domu slepih v Zemunu l. 1935

VII. Šola za otroke z govornimi napakami pri Domu slepih v Zemunu l. 1935.

Poseben znaten napredek in razvoj šolstva za nedovoljno razvito in defektno deco v Jugoslaviji se je pokazal, ko je bil ustanovljen poseben strokovni referat za defektno deco pri ministrstvu prosvete v Beogradu.

Kot referent min. prosvete za defektno deco je bil nameščen g. *Anton Skala.* Njegovo delovanje je bilo zelo olajšano, ker je v osebi g. insp. *Dragoljuba Brankovića* našel osebnost, ki se je z vso vesnostjo poglobila v probleme zdravilne pedagogike. G. Branković je vedno podpiral upravičena prizadevanja za pravilen razvoj šolstva za nezadostno razvito in defektno deco v naši domovini. Spisal je tudi sistematično delo z področja zdravilne pedagogike *„Opšta pedagogika lečenja s psihopatologijom“* (Beograd 1932 v cir.).

Prof. DRAGOLJUB BRANKOVIĆ
inspektor Min. prosvete, šef Nastavnega odseka Oddelenja za osnovno nastavo

Ministrstvo prosvete, oziroma njegov strokovni referat za defektno deco, deluje v sporazumu z inšpektorjem min. socijalne politike in nar. zdravlja g. *Velj. Ramadanovičem*, ki se bavi z istim poslom v min. soc. polit. in nar. zdravlja. Razvoj nam kaže tabela IV.

ANTON SKALA,
referent Min. prosvete za defektno deco

VELJKO LJ. RAMADANOVIĆ, osnivač in upravnik Doma slepih Kralja Aleksandra I Ujedinitelja v Zemunu, inspektor Min. socialne politike i narodnog zdravlja.

Napomena: Greškom štampara pogrešno je paginiran drugi tabak ove sveske: mesto str. 17-32 treba biti str. 193-208.

„Glas nedužnih“ izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja“ Zemun, Cara Dušana 111

TABELA I.

Šol. leto	lo:		skupaj			Od teh je			
		sk.	m.	ž.	sk.	Prestopilo v osnovno šolo	dovršilo šol. obveznost	odšlo v obrt	ostalo doma
1911/12		—	12	11	23	—	—	—	—
1912/13		—	17	15	32	—	—	—	—
1913/14		1	25	19	44	—	3	—	—
1914/15		—	22	24	46	—	1	—	—
1915/16		—	36	16	52	—	4	3	1
1916/17		1	36	14	50	1	10	3	7
1917/18		1	30	15	45	2	11	5	6
1918/19	I	3	34	13	47	—	3	2	1
1919/20	V	1	25	22	47	1	6	4	2
1920/21	V	2	25	22	47	3	4	2	2
1921/22	V	2	31	26	57	1	8	5	3
1922/23	V	3	24	31	55	3	7	4	3
1923/24	V	—	33	31	64	2	3	2	1
1924/25	V	1	42	21	63	1	7	5	2
1925/26	V	—	40	23	63	4	4	2	2
1926/27	V	—	38	24	62	1	6	4	2
1927/28	V	—	31	25	56	8	8	5	3
1928/29	V	6	36	26	62	2	5	3	2
1929/30	V	—	49	24	73	3	3	2	1
1930/31	V	—	51	23	74	4	6	3	3
1931/32	VI	1	56	25	81	3	6	4	2
1932/33	VI	—	60	32	92	2	7	3	4
1933/34	VI	2	60	38	98	4	8	5	3
1934/35	VI	—	54	41	95	5	9	7	2
1935/36	VI	—	54	37	91	3	10	6	4
		12	1	598	1519	53	139	77	52

VELJKO LJ. RAMADANOVIĆ, osnivač in upravnik Doma slepih Kralja Aleksandra I Ujedinitelja v Zemunu, inspektor Min. socialne politike i narodnog zdravlja.

Napomena: Greškom štampara pogrešno je paginiran drugi tabak ove sveske: mesto str. 17-32 treba biti str. 193-208.

„Glas nedužnih“ izlazi mesečno, sem jula i avgusta. Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja“ Zemun, Cara Dušana 111

TABELA I.

Šol. leto	Šola ima		V začetku šol. leta			Med šol. letom je									Ob sklepu šol. leta je bilo:												Od teh je			
						vstop.			izstop.			umrlo			spos.			nespos.			nered.			skupaj			Prestopilo v osnovno šolo	dovršilo šol. obveznost	odšlo v obrt	ostalo doma
	r.	vzp.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.				
1911/12	I	1	13	11	24	—	—	—	1	—	1	—	—	—	9	10	19	3	1	4	—	—	—	12	11	23	—	—	—	—
1912/13	I	1	17	16	33	—	—	—	—	1	1	—	—	—	10	12	22	7	3	10	—	—	—	17	15	32	—	—	—	—
1913/14	I	1	25	18	43	—	1	1	—	—	—	—	—	—	19	18	37	5	1	6	1	—	1	25	19	44	—	3	—	—
1914/15	I	1	22	24	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	19	35	6	5	11	—	—	—	22	24	46	—	1	—	—
1915/16	II	—	33	15	48	3	1	4	—	—	—	—	—	—	27	14	41	9	2	11	—	—	—	36	16	52	—	4	3	1
1916/17	II	—	36	14	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	13	34	14	1	15	1	—	1	36	14	50	1	10	3	7
1917/18	II	1	32	16	48	1	—	1	3	1	4	—	—	—	20	12	32	10	2	12	—	1	1	30	15	45	2	11	5	6
1918/19	III	—	34	13	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	8	29	11	4	15	2	1	3	34	13	47	—	3	2	1
1919/20	V	—	26	21	47	2	2	4	3	1	4	—	—	—	20	19	39	4	3	7	1	—	1	25	22	47	1	6	4	2
1920/21	V	1	28	25	53	—	1	1	2	4	6	1	—	1	19	17	36	5	4	9	1	1	2	25	22	47	3	4	2	2
1921/22	VI	1	31	28	59	1	—	1	1	2	3	—	—	—	26	23	49	4	2	6	1	1	2	31	26	57	1	8	5	3
1922/23	VI	1	30	33	63	—	1	1	6	3	9	—	—	—	19	30	49	3	—	3	2	1	3	24	31	55	3	7	4	3
1923/24	VI	2	33	34	67	2	—	2	1	3	4	1	—	1	31	27	58	2	4	6	—	—	—	33	31	64	2	3	2	1
1924/25	VI	1	45	20	65	4	1	5	7	—	7	—	—	—	39	12	51	3	8	11	—	1	1	42	21	63	1	7	5	2
1925/26	VI	—	42	23	65	—	1	1	2	1	3	—	—	—	37	19	56	3	4	7	—	—	—	40	23	63	4	4	2	2
1926/27	VI	—	38	26	64	1	—	1	1	2	3	—	—	—	35	22	57	3	2	5	—	—	—	38	24	62	1	6	4	2
1927/28	VI	—	37	23	60	3	8	11	9	6	15	—	—	—	27	23	50	4	2	6	—	—	—	31	25	56	8	8	5	3
1928/29	VI	1	35	28	63	2	—	2	1	2	3	—	—	—	27	17	44	7	5	12	2	4	6	36	26	62	2	5	3	2
1929/30	VI	1	52	24	76	—	1	1	3	1	4	—	—	—	45	15	60	4	9	13	—	—	—	49	24	73	3	3	2	1
1930/31	VI	1	53	25	78	1	1	2	3	3	6	—	—	—	43	20	63	8	3	11	—	—	—	51	23	74	4	6	3	3
1931/32	VI	2	58	24	82	3	2	5	5	1	6	—	—	—	42	18	60	13	7	20	1	—	1	56	25	81	3	6	4	2
1932/33	VI	2	64	30	94	3	3	6	7	—	7	—	1	1	46	21	67	14	11	25	—	—	—	60	32	92	2	7	3	4
1933/34	VI	2	63	45	108	4	—	4	7	5	12	—	2	2	44	29	73	13	7	20	3	2	5	60	38	98	4	8	5	3
1934/35	VI	2	57	45	102	—	2	2	3	5	8	—	1	1	39	29	68	15	12	27	—	—	—	54	41	95	5	9	7	2
1935/36	VI	2	53	45	98	1	—	1	—	8	8	—	—	—	33	29	62	21	8	29	—	—	—	54	37	91	3	10	6	4
			957	626	1583	31	25	56	65	49	114	2	4	6	715	476	1191	191	110	301	15	12	27	921	598	1519	53	139	77	52

TABLEAU II

Zap. štev.	[illegible]	[illegible]	Čas službovanja od	do	Strokovno usposobljenostni izpit za p. š.	OPOMBA
1	Janez Levec	šol. upr.	10./9. 1911	20./10. 1924	—	Upr. IV. deš. os. šole brez pouka.
2	Ana Lebar	strok. uč.	10./9. 1911	dalje	Dunaj, dne 17. 4. 1918	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
3	Jožica Maier	supl.	11./9. 1911	31./1. 1914	—	31./1. 1914 izstopila iz uč. službe.
4	Ignacij Zaplotnik	verouč.	5./1. 1912	30./11. 1913	—	Stalni katehet III. deš. os. šole v Lj.
5	Marta Maier	strok. uč.	27./11. 1913	28./6. 1924	Ljubljana 20. 5. 1920	V. š. l. 1924/25 upokojena
6	Pavel Zajec	verouč.	1./12. 1913	14./9. 1918	—	Stalni katehet I. deš. os. šole v Lj.
7	Marija Matković	strok. uč.	1./5. 1918	dalje	Ljubljana 20. 5. 1920	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
8	Josip Vrce	verouč.	15./9. 1918	30./9. 1920	—	Kaplan v Trnovem sedaj žup. v Žabnici.
9	Marija Bahovec	supl.	15./11. 1918	24./9. 1920	—	—
10	Ivan Dimnik	strok. uč.	24./9. 1919	dalje	Ljubljana 20. 5. 1920	Upr. pomožne šole v Ljubljani.
11	Štefanija Gruden	strok. uč.	10./X. 1919	dalje	Dunaj, dne 1. 7. 1917	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
12	Alojzij Škrinjar	supl.	1./3. 1920	16./9. 1920	—	Uradnik na prosv. odd. kr. ban. upr. v Lj.
13	Ljudmila Čermak	supl.	6./1. 1920	28./6. 1920	—	Učiteljica na II. deš. os. šoli v Lj.
14	Janko Blagajne	strok. uč. za deš. r. d.	27./5. 1920	10./X. 1925	—	Dodeljen drž. učit. šoli v Ljubljani.
15	Marija Pirc	strok. uč.	28./9. 1920	dalje	Ljubljana 18. 6. 1925	Strok. učiteljica pomožne šole v Ljubljani.
16	Roza Lampič	učit. ž. r. del.	30./9. 1919	28./6. 1920	—	Učit. ž. r. del. na IV. dekliš. os. šoli v Lj.
17	Janez Jalen	verouč.	1./10. 1920	21./3. 1921	—	Kaplan v Trnovem, sedaj katehet v p.
18	Ivana Prosenc	supl.	4./1. 1921	2./5. 1921	—	Strok. uč. II. dek. mešč. šole v Lj.
19	P. Metod Valjavec	verouč.	21./3. 1921	1./9. 1922	—	Stalni katehet na VI. deš. os. šoli v Lj.
20	Angela Vode	strok. uč.	21./5. 1921	dalje	Ljubljana 12. 5. 1921	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
21	Franja Plehan	supl.	12./12. 1921	12./2. 1922	—	Učiteljica v Šmartnem p. Šmarno goro,
22	Josip Mihelič	strok. uč.	1./9. 1922	dalje	Ljubljana 20. 5. 1920	Strok. učitelj pomožne šole v Ljubljani.
23	Janez Žerjav	verouč.	6./2. 1926	dalje	Ljubljana 8. VIII. 1921	Stalni katehet pomožne šole v Ljubljani
24	Anton Anžič	verouč.	1./9. 1921	6./2 1922	—	Prof. I. realne gimn. v p.
25	Ana Levec	strok. uč.	30./X. 1925	dalje	Ljubljana 2. 6. 1926	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
26	Irena Jan-Pečnik	strok. uč.	1./XI. 1928	dalje	Ljubljana 12. V. 1923	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
27	Marija Polak	strok. uč.	1./10. 1931	dalje	Beograd 11. VI. 1931	Strok. učiteljica pomožne šole v Lj.
28	Gabr. Filipič-Korbar	supl.	5./2. 1934	1./5. 1934	—	Učiteljica VI. deš os. šole v Lj.
29	Josip. Šeme-Bajuk	supl.	21./1. 1936	28./6. 1936	—	Učiteljica I. dek os. šole v Ljubljani.

ı II. razredu osnovne šole

	5 let			6 let			7 — 8 let		
	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.
1	11	6	17	4	4	8	—	—	—
2	25	30	55	4	3	7	3	1	4
3	5	4	9	2	2	4	1	—	1
4	9	10	19	2	3	5	3	3	6
5	—	3	3	—	—	—	—	—	—
6	6	5	11	5	2	7	—	—	—
7	3	4	7	1	1	2	—	—	—
8	10	6	16	1	—	1	—	—	—
9	8	2	10	5	1	6	1	—	1
10	26	20	46	10	3	13	—	1	1
11	7	5	12	4	1	5	1	—	1
12	14	6	20	5	2	7	—	—	—
13	4	—	4	—	—	—	—	—	—
14	10	4	14	6	—	6	2	2	4
15	4	3	7	4	2	6	1	—	1
16	5	8	13	3	2	5	—	—	—
17	2	3	5	—	—	—	—	—	—
18	26	11	37	4	2	6	3	1	4
19	19	14	33	13	8	21	2	—	2
20	9	2	11	—	—	—	4	3	7
21	13	13	26	7	5	12	—	1	1
22	8	4	12	4	3	7	2	—	2
23	5	2	7	3	1	4	—	1	1
24	8	7	15	7	3	10	—	—	—
25	4	6	10	2	1	3	1	—	1
26	9	6	15	5	3	8	—	1	1
27	4	2	6	5	3	8	—	—	—
28	19	4	23	10	5	15	—	—	—
	273	190	463	116	59	175	24	14	38

STATISTIKA DECE, KI PRIHAJA V POŠTEV ZA SPREJEM V POMOŽNO ŠOLO ALI INTERNAT

TABELA III

(Po uradnih podatkih Kralj. ban. uprave dravske banovine, 1930/31)

Številka	SREZ	Ostali v I. razredu osnovne šole												ostali v I. in II. razredu osnovne šole														
		odpuščeni takoj — slabonad.			2 leta			3 leta			4 in več let			3 leta			4 leta			5 let			6 let			7 — 8 let		
		m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.
1	Brežice	37	40	77	109	80	189	28	21	49	17	8	25	70	75	145	51	29	80	11	6	17	4	4	8	—	—	—
2	Celje	24	33	57	105	87	192	16	17	33	16	1	17	76	61	137	46	52	98	25	30	55	4	3	7	3	1	4
3	Dol. Lendava	8	12	20	36	21	57	10	2	12	4	6	10	21	35	56	6	6	12	5	4	9	2	2	4	1	—	1
4	Dravograd	41	48	89	122	100	222	36	14	50	19	26	45	80	47	127	41	20	61	9	10	19	2	3	5	3	3	6
5	Gornji grad	9	5	14	42	27	69	11	6	17	7	1	8	32	16	48	11	6	17	—	3	3	—	—	—	—	—	—
6	Kamnik	4	3	7	29	16	45	15	8	23	11	11	22	18	14	32	24	11	35	6	5	11	5	2	7	—	—	—
7	Kočevje	2	6	8	57	46	103	15	5	20	2	4	6	36	24	60	12	18	30	3	4	7	1	1	2	—	—	—
8	Konjice	25	25	50	50	49	99	17	10	27	6	1	7	36	32	68	30	20	50	10	6	16	1	—	1	—	—	—
9	Kranj	5	4	9	63	46	109	21	6	27	8	2	10	38	30	68	21	12	33	8	2	10	5	1	6	1	—	1
10	Krško	31	30	61	162	125	287	43	24	67	17	4	21	113	110	223	79	46	125	26	20	46	10	3	13	—	1	1
11	Laško	24	29	53	71	77	148	23	9	32	10	7	17	56	57	113	39	31	70	7	5	12	4	1	5	1	—	1
12	Litija	8	8	16	102	64	166	31	12	43	13	2	15	54	34	88	49	29	78	14	6	20	5	2	7	—	—	—
13	Ljubljana-mesto	4	3	7	24	11	35	1	—	1	—	—	—	16	15	31	4	7	11	4	—	4	—	—	—	—	—	—
14	Ljubljana-vzhod.	6	4	10	68	47	115	8	12	20	11	7	18	38	36	74	27	17	44	10	4	14	6	—	6	2	2	4
15	Ljubljana-zah.	6	8	14	90	63	153	22	10	32	11	6	17	35	25	60	20	15	35	4	3	7	4	2	6	1	—	1
16	Ljutomer	17	15	32	87	71	158	26	18	44	9	3	12	53	59	112	49	43	92	5	8	13	3	2	5	—	—	—
17	Logatec	5	4	9	41	31	72	—	1	1	4	3	7	14	12	26	17	17	34	2	3	5	—	—	—	—	—	—
18	Maribor-des. b.	33	26	59	130	125	255	32	13	45	12	8	20	76	89	165	32	20	52	26	11	37	4	2	6	3	1	4
19	Maribor-levi br.	37	44	81	193	159	352	37	26	63	19	10	29	152	132	284	80	57	137	19	14	33	13	8	21	2	—	2
20	Črnomelj-Metlika	5	11	16	63	40	103	16	13	29	10	6	16	—	—	—	16	10	26	9	2	11	—	—	—	4	3	7
21	Murska-Sobota	15	14	29	123	93	216	37	16	53	23	10	33	82	79	161	47	23	70	13	13	26	7	5	12	—	1	1
22	Novo mesto	11	7	18	143	82	225	36	12	48	5	4	9	101	77	178	60	37	97	8	4	12	4	3	7	2	—	2
23	Ptuj I	12	17	29	78	38	116	8	9	17	3	1	4	59	48	107	39	21	60	5	2	7	3	1	4	—	1	1
24	Ptuj II	12	7	19	81	67	148	15	10	25	3	5	8	59	47	106	24	18	42	8	7	15	7	3	10	—	—	—
25	Radovljica	2	3	5	29	30	59	7	12	19	6	5	11	39	28	67	15	17	32	4	6	10	2	1	3	1	—	1
26	Slovenjgradec	24	25	49	57	65	122	27	13	40	21	10	31	50	31	81	28	18	46	9	6	15	5	3	8	—	1	1
27	Škofja Loka	14	5	19	51	19	70	14	11	25	11	1	12	16	9	25	18	6	24	4	2	6	5	3	8	—	—	—
28	Šmarje — Rog.	39	30	69	137	122	259	30	14	44	24	9	33	68	68	136	62	39	101	19	4	23	10	5	15	—	—	—
		460	466	926	2343	1801	4144	582	324	906	302	161	463	1488	1290	2778	947	645	1592	273	190	463	116	59	175	24	14	38

VOLUME SPÉCIAL à L'OCCASION DU 25e ANNIVERSAIRE DE L'ÉCOLE AUXILIAIRE (L'ÉCOLE POUR LES ENFANTS ARRIÉRÉS) à LJUBLJANA

rédigé par ANGELA VODE, institutrice spéciale.

Table des matières:

NAŠI SARADNICI U OVOJ SVESCI:

IVAN DIMNIK, ANICA LEBAR, ANKA LEVEC, JOSIP MIHELIČ i ANGELA VODE, nastavnici Drž. pomoćne škole u Ljubljani.

SAOPŠTENJA ADMINISTRACIJE:

1) Naredna sveska izlazi tokom meseca decembra o. god. kao trobroj za oktobar, novembar i decembar 1936 god. u nešto pojačanom opsegu i sa svim redovnim rubrikama. Pošto je ovo specijalna sveska, morale su ovog puta da izostanu redovne rubrike.

2) Molimo sve pretplatnike i članove da čim pre izmire dužnu pretplatu, odnosno zaostalu članarinu.

Zamoljeni smo iz sekretarijata Udruženja da donesemo sledeće obaveštenje:

3) „Godišnja skupština Udruženja za 1936 godinu nije zbog tehničkih zapreka mogla da se održi za vreme ferija, pa će se održati za vreme Božićnjeg raspusta i to u Zagrebu. Članstvo će o tome biti izvešteno zasebnim raspisom i preko dnevne štampe."

4) Ubrzo će biti gotove prve četiri sveske biblioteke „Glasa nedužnih" i moći će se dobiti uz ove cene:

sv. 1) Prof. MUDr ANTE ŠERCER: Važnost nauke o bolestima uha, nosa i grla za zdravstvenu pedagogiju — cena Din. 2.-

sv. 2) MUDr HINKO FREUND: O važnosti logopedije u okviru zdravstvene pedagogije — cena Din. 2.-

св. 3) Проф. МАКСИМ АГАПОВ: Проблеми и задаће криминалне педагогике — цена Дин. 2.-

sv. 4) FRAN GRM: Studij fonetike — cena Din. 2.-

Propagujte izdanja naše Biblioteke i nađite nam novih pretplatnika na časopis!

„GLAS NEDUŽNIH"

revue pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales, publié par la Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih" parait 4 fois par an, 12 feuilles en tout.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd".

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: Ferdinand Maslić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.

Poštarina plaćena u gotovu

GLAS NEDUŽNIH

ČASOPIS ZA PEDOPATOLOGIJU I PEDAGOGIKU SPECIJALNIH ŠKOLA — ORGAN UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

Urednik: FERDINAND J. MASLIĆ

GODINA II (VI)

SVESKA 8-10

1936

SADRŽAJ:

IZDAJE: UDRUŽENJE NASTAVNIKA ŠKOLA ZA DEFEKTNU DECU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Inhaltsverzeichnis:

ГЛАС НЕДУЖНИХ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДОПАТОЛОГИЈУ И ПЕДАГОГИКУ СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА — ОРГАН УДРУЖЕЊА НАСТАВНИКА ШКОЛА ЗА ДЕФЕКТНУ ДЕЦУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

Година II (VI) БЕОГРАД, октобар-децембар 1936 Свеска 8-10

Univ. prof. MUDr BOŽIDAR ŠPIŠIĆ — Zagreb:

Liječenje i školovanje sakate djece

(Predavanje na osnivačkoj skupštini Udruženja, decembra 1932 g. u Zagrebu)

KOJE JE DIJETE SAKATO?

Sakato je ono dijete, koje je zbog prirođene ili kasnije stečene mane ili bolesti kostiju, zglobova, mišičja i živaca trajno spriječeno da se služi svojim trupom ili svojim rukama i nogama, tako da je njegova privredna sposobnost, koliko se može predvidjeti, bitno umanjena.

Broj sakate djece kod svih naroda dosta je velik.

Razlog je tome:

1) Što ima djece, koja već sakata dolaze na svijet:

2) Što ima djece, koja poslije poroda zbog raznovrsnih bolesti postaju sakata.

Prema tomu razlikujemo:

a) Prirođene mane i bolesti,

b) Kasnije stečene mane i bolesti.

I prirođene i kasnije stečene mane mogu da budu po svojim posljedicama iste. Tako se sakatost jednog djeteta, koje je bez ruke došlo na svijet, ne razlikuje od sakatosti onog djeteta, koje je ruku izgubilo bilo kojom nesrećom.

Uzrok prirođenim manama kao i prirođenim bolestima može da leži ili u samoj klici ili u abnormalnim odnošajima majčine posteljice, koji priječe normalan razvitak djeteta.

PRIRODENE MANE

Od prirođenih mana, koje mogu da budu najraznovrsnije, spominjem ove:

Djeca dolaze na svijet bez ruku i nogu ili bez pojedinih dijelova ruke ili noge. Tako na primjer može se roditi bez prstiju, bez šake, bez podlaktice ili nadlaktice. Ili pojedine kosti nogu mogu da budu nedovoljno razvijene. Često manjkaju pojedine kosti noge kao natkoljenica ili pojedine kosti potkoljenice ili nekoje kosti stopala. Sve to dovodi do pogrešnog po-

ložaja noge ili ruke tj. do osakaćenja. Rijetko priroda osakati samo jedan ekstremitet. Obično dolazi do nepravilnosti i na drugoj strani. A nijesu izuzeti i ostali dijelovi tijela.

Kod nekojih se slučajeva čitava noga ili ruka iskrivi u utrobi majčinoj. Takova djeca dolaze na svijet sa iskrivljenim rukama ili nogama.

Mnoga se djeca rađaju sa krivim vratom.

Još češća su prirođena iščašenja u kuku. Ovakovu djecu viđamo kako hramaju i kako se gegaju pri hodanju s jedne strane na drugu poput race (patke).

Prije 40 godina nismo još znali šta da počnemo s ovakovom djecom. Danas nam ona ne zadaju tolike brige, *ako započnemo za vremena ortopedskim liječenjem.*

Iskrivljene noge, ili kako ih mi zovemo čupaste noge, nijesu znali prije liječiti. Često su puta ovakove noge liječnici jednostavno odrezali. Lord Byron nije svojevremeno našao nikoga, koji bi ga bio oslobodio od te prirođene mane. Danas i tu manu liječimo lakoćom, ako se liječenje započne odmah poslije poroda.

PRIROĐENE BOLESTI

Osim prirođenih mana ima i prirođenih bolesti s kojima djeca dolaze na svijet.

Tako poznajemo prirođene bolesti hrptenice, koje su uzrok mnogim grbama i raznovrsnim iskrivljenjima (skolioze).

Prirođene bolesti *mozga, hrptenjače* i ostalog *živčanog sustava* uzrok su raznovrsnim kljenutima (uzetost). Tako primjerice djeca koja dolaze na svijet prerano, poslije osmog ili već poslije sedmog mjeseca, imaju ukočene, suhe noge i ruke. Takova se djeca ne mogu slobodno kretati i prohodaju vrlo kasno. Hod im je ukočen i nesiguran. Jednu od ovakovih prirođenih bolesti poznajemo pod imenom Littleove bolesti, kod koje su gotovo svi zglobovi grčevito ukočeni.

Moderna se ortopedija bavi posebno spomenutim prirođenim manama i bolestima, ona ih i uspješno liječi, ako takova djeca dođu zarana na liječenje, *koje treba da se sprovede u jednom za to posebno uređenom ortopedskom zavodu.*

POSLIJE PORODA STEČENE BOLESTI

Osim prirođenih bolesti imademo bolesti, koje nastaju poslije poroda i koje uvelike osakaćuju našu djecu. Najglavnije su od tih bolesti: *tuberkuloza, rachitis i poliomyelitis.*

Te su bolesti zaista najveći neprijatelj naše djece.

Mi ih nazivljemo socijalnim bolestima, jer slabe naše narodno tijelo i uništuju našu radnu i privrednu snagu. Djeca koja obole na tim bolestima, postaju, ako im za vremena ne priskočimo u pomoć, sakata i kržljava, postaju *pravi bogalji.*

Koliko je naše nejačadi postradalo od tih bolesti, a koliko ih danomice još uvijek strada?

Od tih nam bolesti propada na hiljade djece, a hiljade postaju od njihovih posljedica kržljava i sakata, nesposobna za polazak u školu, nesposobna za rad i privredu.

A što činimo mi, koji smo čili i zdravi za tu jadnu i bijednu dječicu?

Što činimo mi da uklonimo tu narodnu nesreću i da ublažimo to veliko socijalno zlo?

Činimo malo, vrlo malo, gotovo ništa.

A trebali smo im svi zajedničkim silama priskočiti u pomoć, jer ona našoj pomoći mogu postati opet zdrava, mogu postati za rad i privredu sposobna.

Svi treba da znadu, da se toj jadnoj dječici mora i može pomoći.

Mi im moramo pomoći, jer nas na to sili ljubav prema bližnjemu. Mi im možemo pomoći, jer ortopedska znanost ima sredstava da im pomogne, ako se za vremena privedu liječenju.

ORTOPEDIJA I SOCIJALNA MEDICINA

Ima tome 30 godina što se ortopedska nauka počela baviti teorijski i praktički jednim određenim područjem socijalne higijene, koje se zove: *skrb, pomoć ili zbrinjavanje za sakatu djecu.*

Moderna je ortopedija posmatrala već onda svakog pojedinog bogalja kao jednu radnu i privrednu jedinicu normalnog čovjeka. Ortopedski bolesnik, bio on sakat, kržljav ili uzet, on je kao bogalj jedan socijalno-biološki individuum, koji nije sposoban da se uzdrži vlastitom snagom u privrednom životu i kojemu se mora uspostaviti životna radna i privredna snaga.

DUŠA SAKATOG DJETETA

U tom nastojanju ne smije se zaboraviti, da se tjelesna mana gotovo uvijek, sad više sad manje, odrazuje i u duši sakatog djeteta.

U nijednoj fazi liječenja ne smijemo *odijeliti sakato tijelo od smalaksale duše.* Svi simptomi sakatog tijela dolaze biološki i socijalno do izražaja u životu. Oni djeluju na duševni život sakatog djeteta. Treba samo vidjeti ovakovo sakato dijete, koje je uzeto od poliomyelitisa (bolesti, koja se baš u poslednje vrijeme pojavljuje kod nas u nešto većem opsegu). Treba vidjeti ono bijedno stanje jednog bijednog djeteta, kod kojega je uništen gotovo cijeli pokretni sustav. Treba vidjeti jadnika gdje ne može ni da hoda ni da stoji, gdje mora da puže po zemlji, gdje mora u pravom smislu riječi da živi životom, koji nije dostojan čovjeka.

Ovakova jadna djeca, ogorčena okrutnom sudbinom nemaju pouzdanja ni u sebe, ni u okolinu, pa ni u liječnika. U tom teškom stanju prevladava nezadovoljstvo i smalakše im duša, jer ne znaju, da im se još uvijek može pomoći. A i roditelji ovakove djece često nemaju pojma, da za njihovu sakatu i uzetu djecu ima još lijeka i utočišta.

ORTOPEDSKA KLINIKA

U jednom ortopedskom zavodu, koji je snabdjeven sa svima modernim ortopedskim i pedagoškim pomagalima, toj se djeci dade pomoći. U ovakovom zavodu dobivaju djeca sve što im je za život potrebno. U tome zavodu liječnik zajedno sa učiteljem posvećuje svoju brigu sakotoj djeci, da iz njih zajedničkim radom učine potpune članove ljudskoga društva.

Mi smo iz ovih razloga predvidjeli *u našoj novoj ortopedskoj klinici čitavi drugi kat za sakatu djecu*, te će djeca tamo smještena dobiti osim *ortopedskog liječenja*, još i *socijalno obrazovanje i stručno školovanje.*

Tako bi se prema našem predlogu ortopedska klinika sastojala iz 4 odjela:

1. *Odio za svu bogaljastu djecu, izuzev tuberkulozu,* (sve forme kljenuti, rahitisa, skolioza, kongenitalna luksacija kuka, čupaste i plosnate noge i drugi deformiteti).

2. *Odio za djecu koja boluju na tuberkulozi kostiju i zglobova.*

3. *Odio za polikliniku i savjetovalište bogaljaste djece,* gdje bi se vršilo besplatno ambulantno liječenje svih ortopedskih bolesnika i savjetovalo izliječenima izbor zvanja.

4. *Znanstveni odio, sa muzejom, za proučavanje zaštite bogalja i fizički odgoj naroda,* gdje bi bilo slikovito i plastično prikazano liječenje sakate djece, gdje bi bili pohranjeni produkti rada bogaljaste djece. Tamo bi se ujedno održavala predavanja za medicinare, za liječnike-kurziste Škole narodnog zdravlja, za sestre pomoćnice i učitelje. Ujedno bi bili u muzeju pohranjeni i filmovi, koji prikazuju sva područja zaštite bogalja, zatim letci sa uputama za očuvanje i liječenje bogaljstva.

Ti odjeli služili bi se zajednički operacionom dvoranom, uređajem za sadrenje, röntgen i fotografiju, medikomehaniku i gimnastiku, radionicama za poduku u raznim zanatima (pletenje košara, sitna mehanika, uvezivanje knjiga, vezenje itd.), učionom za osnovnu nastavu (za djecu koja su u školskoj dobi, kod sasma male djece dječji vrtić).

Jedino ovakav usko povezani medicinski i socijalni rad, donosi na polju skrbi oko sakate djece dobre plodove.

Djelovanje ovakovog zavoda znači novo doba za našu sakatu djecu, znači veliki dobitak za naš kulturni i socijalni život.

U tome će zavodu svi oni, koji žele saradivati na tom humanom karitativnom djelu, a u prvome redu naši praktični liječnici, naći sve što im je za to potrebno.

Tamo će naučiti, kako se postavlja pravodobno diagnoza i kako se određuje dalekosežan način liječenja, odgoja i školovanja, po kome ćemo, sa što manje potroška vremena i novaca postignuti gospodarsku samostalnost sakatog bolesnika. Tamo će naučiti što znači *sprečavanje bogaljstva odnosno ortopedska profilaksa*, što znači borba protiv bolesti, koje stvaraju sakatu djecu. Tamo će naučiti što znači voditi brigu za tjelesni odgoj našega naraštaja.

Liječnici, učitelji, đaci, sestre pomoćnice i svi oni, koji žele da rade na tom karitativnom polju socijalne higijene, naći će tamo dovoljno poticaja i znanja za uspješan rad u narodu.

PREDNOST ZAVODA ZA SAKATU DJECU

Još treba spomenuti jednu dobru stranu ovakovog zavoda za sakatu djecu.

Djeca napadno kljasta, kržljava i sakata ne mogu da se pravo snađu u društvu zdravih i tjelesno normalnih individua. Ona su izvrgnuta, pa bilo to i u najboljoj namjeri, krivom milosrđu, mnogoputa i zapostavljanju. To izazivlje duševne boli koje ih neprestano sjećaju na njihovu tjelesnu manu.

A i u samom sakatom djetetu razvija se često nezadovoljstvo i zavist prama onima, koji su normalno građeni. Njegova grba, kljenuta ruka ili čupasta noga muti mu dušu. Ona ga goni na borbu sa životom, sa sudbom, koja ga je tako nepravedno kaznila.

Ta nutarnja borba stvara uz tjelesno još i duševno poremećenje, koje često vrlo zlo djeluje na karakter sakatog individua.

Zato je potrebno, da se ovakova djeca odijele od svoje zdrave okoline i da se smjeste u jednom zavodu, gdje će sa jednakima sebi sprovesti svoju mladost u jednakoj brizi, u jednakom veselju.

U takovom domu ne trebaju ona da ožalošćena i ojađena iz prikrajka promatraju igru svojih zdravih drugova ili družica. Ona tamo manje više jednako sposobna, u zajedničkoj igri ni ne osjete svoju tjelesnu manu, na koju ih inače njihova zdrava okolina uvijek sjeća. Odgoj, naobrazba, čitavo školovanje bogalja u ovakovom je zavodu lakše i temeljitije.

Sakata djeca, štaviše, mogu u ovakovom zavodu steći bilo u kojem zvanju spremu s kojom će u životu moći uporedo stupati sa zdravim i tjelesno normalnim ljudima. Ona dobivaju tamo sve što im je potrebno za samostalan život.

Ortoped i pedagog učiniće u zajedničkom radu sve što je moguće, da njihov bolesnik postane vrijedan član ljudskoga društva.

Mi, koji smo imali prilike motriti život sakate djece u ovakovom zavodu, osvjedočili smo se od kolike je blagodati ovakova institucija ne samo za sakatu djecu, nego i za narod i i državu.

SAKATO DIJETE KAO PRIVREDNA JEDINICA

Poznati su plodovi ovakovih institucija u drugim kulturnim državama. Tako primjerice na ortopedskoj klinici i s njim povezanoj školi za sakatu djecu u Münchenu od 10.000 sakate djece ostaje nakon liječenja i obrazovanja tek 100 njih nesposobnih za rad.

Kolika je to dobit za našu narodnu snagu i privredu! To ide u milijone.

Kolika je to dobit za nacionalni imetak!

Treba se samo potsjetiti, da našem bolesniku nije ugrožen život, jer on sa svojom kljenuti, svojom tjelesnom manom može poživiti i stotinu godina. Nije u pogibelji njegova biološka već njegova socijalna egzistencija.

Zato mu treba posebnim liječenjem i posebnim obrazovanjem osigurati socijalnu egzistenciju.

SARADNJA KLINIKE I ZAVODA

Još je nešto što moram spomenuti, a što govori za osnutak ovakovog zavoda za sakatu djecu.

Liječenje ovakove djece obično je dugotrajno. Ono traje po jednu i više godina. Naravno da se ovako dugotrajno liječenje ne može sprovesti u bolnici ili na klinici. Ovakovi bi bolesnici bez obzira na financijalne poteškoće kočili redoviti promet bolnice ili klinike. Zato se oni iz bolnica i klinika prije svršenog liječenja otpuštaju kući bilo sa ortopedskim sadrenim povojem bilo sa ortopedskim aparatom, da se nakon izvjesnog vremena opet vrate na daljnje potrebno liječenje. Mi smo imali ne jedanput prilike vidjeti, u kakovom se bijednom stanju vraćaju ta djeca na naknadno liječenje.

Nehigijenske prilike u kući sakatog djeteta, nedovoljna njega, nerazumijevanje okoline prema sakatom bolesniku, neshvaćanje dugotrajnog liječenja — sve to ugrožava onaj uspjeh, koji se postigao u prvoj fazi ortopedskog liječenja.

Bolesnici, koji se na neko vrijeme otpuštaju kući, vraćaju se u žalosnom stanju. Sadreni povoji promočeni, zamazani, puni nečistoće, često puta i gamadi, ortopedski aparati pokvareni, krivo primjenjeni, tako da nijesu donijeli koristi, koja se od njih očekivala. Djeca su slaba, zamazana, ranjava, u mnogo gorem stanju od onoga, kad su ostavila kliniku. Uspjeh koji se bio postigao, izgubljen je. Treba početi iznova. A to stoji vremena, truda i novaca. Ovakovih slučajeva ima kod nas, žalibože mnogo. Tako primjerice liječenje prirođenog iščašenja kuka traje 8 mjeseci do godinu dana. Za to vrijeme djeca dobivaju

po 3 do 4 sadrena povoja. Naravno da ta djeca trebaju posebnu njegu. Djeca sede na posebnim klupicama, kod hodanja treba poseban nadzor. Sadrene povoje treba čuvati, držati u čistoći itd.

Kod tuberkuloze kosti i zglobova situacija je još teža. Tamo je bolest teže prirode, a liječenje traje još dulje (dvije do pet godina).

Za čitavo to vrijeme primjenjuju se uz sadrene povoje i ortopedski aparati, koje treba čuvati, držati uredno. Jednom riječi: djeca u ovakovom stanju treba da budu pod stanovitom liječničkom kontrolom, ako hoćemo da ortopedsko liječenje bude od uspjeha i koristi. Osim toga je ovakovo dijete i duševno zaostalo, jer radi svoje bolesti nije moglo polaziti školu.

Sve su ovo razlozi, koji govore, da se ta djeca smjeste u jednom zavodu, gdje će ih liječiti ortoped i odgajati pedagog, da zadobiju što prije volju i snagu za život i rad.

Kod našeg predloga da se II kat ortopedske klinike upotrebi za liječenje i školovanje sakate djece, držali smo se također i rezolucija stvorenih na *svjetskoj konferenciji za riješenje problema o pomoći sakatoj djeci*, držanoj u Ženevi mjeseca kolovoza 1929., br. 3, 4, koja glasi: Postoji velika potreba za valjanim staleškim radnicima, liječnicima i odgojiteljima. Neka se svuda na sveučilištima osnuju ustanove za liječenje i školovanje sakate djece u kojima će naći potrebnu naobrazbu i dostatan broj ljekara, i sestara pomoćnica i učitelja.

KOJA DJECA POTREBUJU LIJEČENJE I OBRAZOVANJE

Ako postavimo pitanje, koja djeca potrebuju liječenje i obrazovanje u ovakovom zavodu, onda bi odgovor prema zakonu o skrbi za sakatu djecu, koji se primjenjuje u Njemačkoj (Pruskoj) glasio ovako:

Dijete, kojemu je potrebno, da se smjesti u zavod za sakatu djecu, bolesnik je, koji je zbog prirođene ili kasnije stečene bolesti kostiju, zglobova ili živaca spriječen da se služi svojim trupom ili ekstremitetima i kod koga je recipročan odnos između stupnja njegove tjelesne pogrješke (uključivo i druge bolesti i nedostatke) i životne prilike njegove okoline za njega tako nepovoljan, da se njegove preostale duševne i tjelesne snage mogu razviti do najveće moguće ekonomske samostalnosti samo u zavodu, koji raspolaže ujedno množinom upravo za tu svrhu potrebnih liječničkih i pedagoških pomagala.

DRUŠTVO ZA POMOĆ SAKATOJ DJECI

Iako smo naišli na potpuno razumijevanje kod državne vlasti, koja je već zakonom i pravilnicima predvidjela izvjesnu skrb za sakatu djecu, iako smo velikom susretljivošću našega medicinskoga fakulteta i ministarstva prosvjete dobili u drugom katu ortopedske klinike na Šalati prostorije za smještaj sakate

djece, ipak je od *velike potrebe, da nam u našem radu čitava javnost priskoči u pomoć.*

U drugim kulturnim državama osnovana su davno društva, koja se brinu za sakatu djecu.

To moramo učiniti i mi.

Stvorimo i mi društvo, koje će voditi brigu o liječenju i odgoju sakate djece!

Koliko ima kod nas sakate djece za koju se baš nitko ne brine! Koliko bi ih trebalo odmah ortopedsko liječenje, a nemaju otkuda da podmire ni najnužnije bolničke pristojbe.

Koliko ih treba sadreni povoj ili ortopedski aparat da uzmognu stajati i hodati, a nigdje nikoga da im pruži svoju ruku pomoćnicu.

Koliko ih ima, koji neznaju ni čitati ni pisati, a nikoga nema da im osvijetli um i razvedri dušu.

Za ove naše nesretnike moramo stvoriti što prije društvo, koje će nastojati, da naša sakata djeca dobiju barem ono što je najnužnije za liječenje i školovanje.

Treba osnovati društvo dobrih ljudi, koje će im priskrbiti sredstva i dati mogućnost da postanu zadovoljni i korisni članovi naše otadžbine.

Neka i kod nas ovakova djeca osjete blagodati opće etičke i socijalne samosvijesti, da i ona našom pomoći postanu samostalni i vrijedni članovi ljudske zajednice.

RESUMÉ

The patient, be he handicapped by never so great an infirmity, be he crippled, deformed or paralized, he still remains to us, although a cripple, a social-biologic individual, who is not able to maintain himself by his own powers in the economic life and for whome we must reconstruct life energy and economic ability. Phisical defects always have a repercussion in the soul of the cripple. We cannot therefore separate the treatment of a cripple's infirm body from consideration of and treatment for his soul.

Each cripple can become a useful member of human society. He will become such if we return to him his physical powers, if we give him solid knowledge and if we imbue him with the desire to live so that he will be able to become confident in his own powers. He does not need charity, let him live by his own labour.

Orthopaedy means to-day not only the treatment, but the upbringing of cripples.

Univ. doc. Dr STANKO GOGALA — Ljubljana:

Misli prilikom poseta zavodima za defektnu decu

Na primeru Pestalozzija i njemu sličnih uvideli smo da sasvim opravdano možemo govoriti o zasebnoj pedagoškoj kulturi i da Sprangerovu podelu kulturnih područja i vrednosti smemo dopuniti još i *pedagoškim* kulturnim područjem i *pedagoškom* kulturnom vrednošću. Ali zacelo još nikada nisam s tako elementarnom snagom doživeo istinitost tog saznanja kao prilikom poseta zavodima za defektnu decu, gde je za mene u tome pogledu prestala svaka teorija i ukazao se predamnom puni život koji je sa svoje strane nužno iziskivao više nego što je samo pedagog-naučnik i pedagogika kao deo nauke. U takvim prilikama doživeo sam lično da u pedagoškom životu ima mnogo toga što prevazilazi okvir naučnog rada i što se uopšte ne može niti naučno razumeti, niti naučno izraziti. Uvideo sam da je svekolika pedagoška teorija samo približavanje istinskome pedagoškom životu, da su svi pedagoški pojmovi samo umetni surogati za istinsko pedagoško zbivanje i da svi pedagoški i metodički principi i aksiomi dobijaju svoj pravi smisao tek onda, kad se radi o istinskome odnosu među živim vaspitanikom, koji treba vođstvo, i među živim pedagogom, koga vaspitanici uistinu osećaju kao „svog čoveka" i koji im neobično mnogo znači. Posmatrajući život i rad gluvonemog deteta i njegove dobre učiteljice-majčice i učitelja-oca, a naročito bezgraničnu strpljivost učitelja i učiteljice na pomoćnoj školi može čovek da doživi ono što sobom izražava pojam „pedagog". Postaje nam jasno da to nije čovek koji bi sa puno objektivnosti i stvarnosti sasvim ozbiljno i predano studirao i razumom spoznavao pedagogiku, metodiku, psihologiju mladosti, zdravstvenu pedagogiku, istoriju pedagogike itd. i da je sve to još uvek isuviše malo. Takav rad je, istina, naučni pedagoški rad koji je vrlo važan i neophodno potreban, ali po njemu je pedagogika samo deo naučne kulture, pošto pedagog-naučnik nastoji samo da upozna istine i činjenice, ideje i saznanja na određenom i ograničenom naučnom području. Pedagog-naučnik je formalni i hladni teoretik, on je čovek koji zna kako bi se dalo i na koji način je moguće prići čoveku i kako ga valja formirati. Ali njemu nedostaje ono po čemu bi ga drugi mogli da osete kao pedagoga, po čemu bi im on mogao nešta da znači u njihovome ličnom životu, po čemu bi od njega uistinu zavisio njihov duhovni, duševni i lični razvoj. Sve to obuhvata drukčiji pojam o *čoveku-pedagogu*, što ga više ne može celog da iscrpi nauka i za koga je i naučni pedagoški rad isuviše malen i preuzak. To je pedagog koji znači nov ži-

votni oblik čoveka i koji stvara novu kulturnu vrednost te naročitu (osobenu) pedagošku kulturu. To je pedagog kakvog žele deca i njihovi roditelji, na koga se obraćaju u teškim životnim i vaspitnim prilikama sa potpunim pouzdanjem, jer bi od njega hteli uputstava i saveta; to je pedagog koji je uspeo da učini na nas vrlo jak osobni utisak, pri kojem osetimo da nam je zavirio u dušu, da nas je uistinu razumeo ili barem nastojao da razume, to je onaj što je umeo da nas uvek pravilno i prilikama primerno savetuje, onaj što je našu dušu obogatio novim doživljajima i novim saznanjima, što je uspeo nekako da nas „uhvati" za dušu. To je čovek kako nam ga je u nedostižnoj veličini realizovao Pestalozzi, koji je u naučnoj pedagogici značio zacelo mnogo manje nego u pedagoškom životnom radu. Kad naiđemo na takvog pedagoga, onda osetimo da na svetu ima ljudi kojima nije stalo samo do lepote, istine, moći i vlasti, prijatnosti itd., već koji se celi iživljuju u tome da se razdaju drugim ljudima, da bitišu na svetu radi duševnih i duhovnih potreba drugih ljudi, da savetuju i vode one koji trebaju saveta i vođstva. Kao što se čovek-naučnik iživljava u tome da traži istinu i nova objektivna saznanja, kao što se umetnik iživljava u tome da stvara lepotu i umetnine, tako se čovek-pedagog iživljava u tome da se razdaje drugima, da živi za druge, da druge vodi i da u tome poslu ceo živi. Tako nam se ukazuje novi tip kulturnog čoveka, čovek-pedagog, i nova kulturna vrednost, duhovno razdavanje samoga sebe, koje ima svoj izvor u pedagoškom erosu.

Saznanja o potrebi takovoga pedagoškog čoveka postao sam najjasnije svestan prilikom poseta koje sam činio zavodima za defektnu decu (zavode za vaspitanje maloletnika, moralno posrnule ili ugrožene omladine, nisam na žalost posetio). Prilikom svake takve posete upotpunjavalo se to saznanje sa konstatacijom, da takvih ljudi zaista ima, da oni žive i rade sa najnesrećnijom omladinom. Prilikom hospitacija bio sam veseo i oduševljen kad sam utvrdio da učitelj i učiteljica žive u svom radu i da unutrašnjim načinom sagorevaju u svome duhovnom razdavanju i životu za decu. Ta nema ništa lepšeg nego videti zrelog i zdravog muža ili ženu koji su unutrašnjim načinom vezani sa svojim učenicima i učenicama; koji tako žive sa njima da već naslućuju njihove potrebe i razloge za njihove uspehe, za njihovu nepribranost i neradinost, za njihovo dobro raspoloženje i potištenost; koji su puni razumevanja za sve ono što se događa u dušama tih mladih ljudi i čije se celokupno nastojanje kreće u tom pravcu da iz svakoga od te dece naprave nešto lepa i vredna, da, bi uz njihovu pomoć — svako dete duhovno raslo i razvijalo se prema svojim sposobnostima. Sa druge strane opet ne može takav učitelj u ničem dobiti lepšu zadovoljštinu za svoj rad nego u tome što ga deca vole, što „vise" na njem, što s njim vole da rade i što su puna pažnje prema

njemu, što im on znači oca ili majku, zaštitu i uporište. To je unutrašnja povezanost između učitelja, koji radi iz lične potrebe i ima pravi odnos prema svojim štićenicima, i učenika koji se vesele svome učitelju, poštuju ga, vole ga iz sveg srca i prepuštaju mu se da ih vodi. Nigde nisam našao da su deca tako spremna da budu dobri učenici kao u zavodu za gluvonemu ili u zavodu za slepu decu, jer tamo ona nose svoje srce takoreći na rukama i poklanjaju ga učitelju koji je „dobre volje" i svom svojom dušom pedagoški usmeren. Blagoslovljeni svi takvi učitelji i učiteljice za sva dobra što ih na tako neposredan način daju svojim učenicima! Konačno, pri duhovnom formiranju ne radi se toliko o duhovnom bogatstvu — o saznanjima, istinama i znanju — koliko o osećanju da je neko samnom, da me razume, da me vole, da rado razgovara sa mnom, da želi da ja postanem takav i takav, da mi rado odgovara, da se ume zajedno samnom radovati i žalostiti, igrati se itd. Takovog saznanja trebaju učenici u svojim zavodima najviše. Neka hvale Boga što ga i dobijaju i doživljuju!

Pri ovakim razmišljanjima rađaju se konkretne misli što ih čovek upravlja na sebe samoga. Počinje te mučiti pitanje da li i napolju, među normalnim ljudima i učenicima, ne postoji istotako velika potreba za istinskim pedagogom; da li između tebe i tvojih učenika vlada takova povezanost, da li se tako razdaješ u svome poslu, da li živiš u njemu, da li te učenici osećaju kao pedagoga itd. Pri takvim pitanjima čovek teško da opstane. Od nekuda se pojavi saznanje da je naučno-pedagoški rad doduše potrebna i vredna stvar, ali da je ipak samo luksus, kad se uporedi s onim što naši učenici trebaju u konkretnim trenucima. Doživiš da je vrlo lako biti pedagog-predavač, bilo na univerzitetu ili na učiteljskoj školi, ali da je mnogo teži pravi pedagoški rad među decom i odraslima. Kao grom s neba ošine te saznanje da je samo jedan jedini pedagoški čin, zbog kojeg se u učenikovoj duši probudi iskrena zahvalnost i ljubav, više vredan nego ne znam kako potpuna i istinita pedagoška teorija. I čovek bi hteo da pedagoški dela. Hteo bi da okuša svoje pedagoške sposobnosti i sile. Hteo bi da oseti svoj pedagoški eros prema radu, prema učenicima i prema obrazovnim vrednostima. Ta gotovo je istina da je samo pedagoško-obrazovni rad pun životnog smisla, i da mnogo više vredi ako jednome čoveku pokažem pravi put, ako samo jednog pojedinca vaspitno usmerim i ako mu obogatim duh, nego ako doprem do ne znam kakvih detalja pedagoške teorije. Istina, da i pedagoško-teorijski rad može lako da bude izvor bogaćenja duha, našeg vlastitog i duha drugih, i da je zato vrlo odgovoran posao, ali je praktični pedagoški rad još odgovorniji i takođe sa tog vidika pun vaspitnih vrednosti za samog pedagoga-oblikovaoca.

Najteže pri svemu tome je činjenica da smo mi vaspitači po pozivu i učitelji neobično komotni i samoljubivi pa bismo hteli da se naš posao obavlja nesmetano i bez naročitih teškoća. Ako sve ide lepo i bez teškoća, onda smo zadovoljni i smatramo se dobrim vaspitačima; ali ako naiđu teškoće, postajemo nestrpljivi, ljuti, neraspoloženi, zlovoljni na svoje učenike itd. Posmatrajući baš vrlo naporan vaspitni i obrazovni rad u zavodima za defektnu decu upoznao sam da isuviše često zaboravljamo na to da smo ovde zbog drugih i da smo pedagozi. Isuviše retko pomišljamo na to da se naše pedagoške sile i sposobnosti mogu najbolje prokušati upravo onda, kad je rad najteži, da se najbolje pokaže da li štogod vredimo kao metodičari i učitelji onda, kad imamo posla sa slabim i zaostalim učenicima, i da se ukaže da li smo uistinu vaspitači onda, kad moramo da vaspitamo štićenika koji je svojeglav i razdražljiv, koji nas ljuti i opire nam se, koji neće da radi, laže, a možda je čak i moralno pokvaren. U takvim slučajevima vrlo rado posižemo za nasiljem i kaznama i mislimo da ćemo tako razumeti i popraviti mladog čoveka. Manjka nam saznanje da je svaki čovek pojedinac svoje vrste kod koga bismo morali da posmatramo njegovu prošlost, njegov značaj, njegove dosadašnje jake doživljaje pa da među njima potražimo one koji su prouzrokovali njegovo, za školu neobično i čudnovato ponašanje. Kao pedagozi ne bismo smeli očajavati nad takvim učenikom, ne bismo ga smeli kažnjavati ili posve isključiti iz škole, već bismo ga morali najpre dobro upoznati i pomisliti takođe da li mu nismo možda i mi sami i neznajući nekada naneli neku težu krivicu koja ga čini upornim i nevaspitljivim, a tek potom morali bismo početi s opreznim vaspitnim i obrazovnim radom, zadovoljavajući se i sa najmanjim uspesima. Kao što je težak bolesnik za pravog lekara prilika da oproba svoje tako slavljene sposobnosti, tako bi učenik, koji se teško obrazuje a naročito onaj koji se teško vaspita, morao za pravog pedagoga biti prilika u kojoj treba da se pokaže, da li on uistinu šta znači ili je njegovo zadovoljstvo sa samim sobom, pa čak možda i renome koga uživa lišen pravih osnova. A ipak smo tako čudnovato pasivni da se najradije uklanjamo vaspitnim teškoćama i da bismo ih voleli što pre otstraniti pa makar pri tom upotrebili i nasilna sredstva i sredstva dresure, koja ne mogu imati trajnih vaspitnih uspeha. Sem toga često smo toliko zaljubljeni sami u sebe da nam se zameri onaj čovek sa kojim ne možemo ništa postići običnim načinom pa zato postajemo uvereni da je *on* kriv što ga ne možemo vaspitno usmeriti. Retko kada lupimo se šakom o svoje grudi, malo kada izvije se iz naših grudi proživljeni uzdah: „Mea culpa!“ („Moj greh“!). I za ovo vrlo značajno saznanje zahvalan sam učiteljima i učiteljicama na zavodima za defektnu decu koji se, puni ljubavi prema deci, upravljaju po primeru Hrista, koji je napustio 99 ovaca i pošao za onom jednom izgubljenom.

U pedagoškoj teoriji navikli smo da razlikujemo ono što je na učitelju stručno-učiteljsko od onoga što je na njemu samo čovečansko. U poslednje vreme jako podvlačimo čovečanski momenat u vaspitanju, pre svega u vidu ličnog uticanja. Ali još nikad nisam u praksi tako ubedljivo upoznao unutrašnju vezu između onoga što je na učitelju stručno i onoga što je na njemu čovečansko kao prilikom hospitovanja u pomenutim zavodima. Kod učitelja i učiteljica, kojima su poverena ova deca — pastorčad prirode, dopunjuju se tako idealno učitelj i čovek, da uopšte ne razlikujemo samo jedan od oba momenta već uvek osećamo celinu. U toj celini čak šta više jako preovlađuje čovečanski elemenat i upravo u njemu leži izvor moći da je učitelj dušom i celim svojim čovečjim bićem vaspitač. Zato među učenicima i učiteljima postoji tako intiman čovečanski odnos, učitelj gleda u svome učeniku pre svega određeno i određenim defektom pogođeno dete, a učenik oseća u svome učitelju pre svega čoveka koji mu želi dobro i koji ga vole kao čovek. Zato je uistinu moguće da u ovakvim zavodima učiteljice i učitelji zamenjuju deci oca i majku, da se interesuju i za posve specijelne i lične probleme i da su učitelji i učenici međusobno povezani pravom ljubavlju. Retko se dešava da u takve porodične odnose posegne samo formalni učiteljski ton i da za časak razbije onaj za decu tako lep doživljaj da su u školi kao kod kuće, da u zavodu imaju uistinu svoj dom i da imaju ljudi kojima se mogu uteći kad su u nevolji.

Pri takvim konstatacijama čovek počne da ispituje svoju pedagošku savest i odluči da će pokušati i među normalnom decom i učenicima da ostvari nešto od te domaće atmosfere, gde će učitelj i učenik postati jedno, i na taj način biće stvorena mogućnost da obrazovanje ne bude školski prisiljeno i dugočasno, i da vaspitanje postane uistinu lično i toplo te da isto tako toplo bude od učenika primljeno.

* * *

U zavod za defektnu decu dolazimo obično sa predrasudom da su „uspesi“, razume se, vrlo mali i beznačajni i da neizmerni trud učiteljev ne stoji u nikakvoj srazmeri s uspesima. A ipak prilikom hospitovanja upoznamo za učitelje vrlo radosnu činjenicu koja im na svoj način naplaćuje njihov rad i nastojanje i koja im je na kraju jedina zadovoljština za njihovu ljubav i dobrotu. Ako hospitujemo u zavodu za gluvoneme od prvog do osmog razreda, u pomoćnoj školi od prvog do petog razreda, u zavodu za slepe od pripravnog odelenja do osmog razreda, moraćemo se začuditi koliko su učenici napredovali i kakav se duševni i duhovni razvoj izvršio kod njih. Ako tako hospitujemo nekoliko godina za redom, poznajemo pojedine učenike više godina, ne možemo si zamisliti da je taj učenik, koji sada u petom ili osmom razredu u zavodu za gluvoneme tako dobro

vlada jezikom i gramatikom, onaj isti što je pre nekoliko godina sedeo u prvom razredu i mučio se s izgovorom težih glasova. Takove uspehe koji iznenađuju nalazimo i u drugim zavodima. Dabome da ima i iznimaka, jer u zavodima za gluvoneme ili za slepe pored čulno defektne dece ima učenika koji su sem toga i intelektualno zaostali, tako da učitelj ima sa njima dvostruki posao. Ipak moramo priznati da je uspeh začudan, i naše prvobitne predrasude posvema iščeznu. Posmatrajući rad u školama za defektnu decu uviđamo da one imaju imanentan razlog za svoje postojanje, jer one se staraju da toliko mladih ljudi docnije u životu ipak nađe neko zaposlenje, da oni za koje bi se roditeljski dom vrlo malo ili ništa starao postanu ipak duhovno dosta bogati, da upoznaju i nauče ovo ili ono, da se na svoj način snađu u životu, da imaju makar nešto od kulture i da dobiju osećaj da su ipak vredni članovi ljudskog društva. Čovek mora da oseti i razume veliku čovekoljubivost onih ljudi koji su moralno i materijalno pomagali osnivanje ovakvih zavoda, jer su bili „socijalno živi“ ljudi, iako se nisu iživljavali u socijalnim teorijama. Ali mora da oseti i socijalni nehat i okrutnost svih onih kojima su ti zavodi trn u peti, koji prete sad ovom sad onom zavodu sa okrnjenjem, koji zavod za slepe šalju iz kraja u kraj, koji zavodu za gluvoneme prete da će mu oduzeti zgradu i prostorije, koji decu sa težim defektima inteligencije zatvaraju u rupe i među odrasle na po lude neizlečive bolesnike, umesto da za njih podignu zasebne zavode i da se sa ljubavlju za tu nesrećnu decu postaraju da im bude po mogućstvu lepo i prijatno, da imaju dosta mesta i da u zavode mogu da budu smešteni svi oni, koji su tako nesrećni da ne mogu stupiti u normalnu školu. Ta oni nisu baš ništa krivi, i naša je čovečanska dužnost da im spremno pomognemo i ublažimo im i onako vrlo težak život. Pomislimo samo koliko lepog i vrednog je za tu decu nedostižno pa će se otvoriti naše srce koje će takođe *naći* sredstava da zavodi za defektnu decu ostanu sačuvani za svoje ciljeve i da se razvijaju. Da se ne bismo morali stideti pred svojim precima koji su bolje razumeli ljudsku bedu nego što je razumemo mi, iako hoćemo da važimo kao socijalno vrlo svesni i probuđeni.

Prilikom hospitovanja na zavodima za defektnu decu pojavljuje se kod čoveka takođe teorijska i naučna usmerenost. U neposrednoj i životnoj praksi moguće je ovde osetiti i uvideti da o svima tim nenormalnim pojavama ipak vrlo malo znamo i da je sve što znamo tek u začecima i vrlo površno. U pogledu te dece ima još mnogo posla za istraživanja pedagoga, psihologa, psihopatologa, lekara, sociologa, antropologa, fonetičara itd. U zavodima bismo mogli upoznati na živim primerima šta uopšte doživljava takvo dete, kako je razvijeno njegovo mišljenje, kakvo je apstraktno i pojmovno mišljenje gluvonemog a kakvo slepog deteta, kakve logičke greške i greške

u mišljenju čini dete u pomoćnoj školi, kakav je njegov osećajni (čuvstveni) život, kakva je sposobnost za ocenu vrednosti i moralno suđenje kod omladine koja dolazi u sukob sa zakonom, kako je ona uopšte lično razgibana, kako dejstvuje njena volja, šta je sa životnom snagom tih mladih ljudi, šta sa njihovim značajem, životnim optimizmom i pesimizmom itd. Kod te dece mogli bismo upoznati celokupnu mogućnost za uspešno obrazovanje i vaspitanje, načine posebnog metodičkog i didaktičkog postupanja, uopšte sve šta je u vezi sa mogućnošću obrazovanja i razvijanja tih mladih ljudi. Fonetičari bi studirali dečji govor, pre svega neuobičajeni govor gluvonemih (tj. glasni govor), stvaranje pojedinih glasova itd. Nauka bi mogla na dosad neslućene načine da upotrebi materijal koji sada stoji posve neiskorišćen i samo se poneki pojedinac zbog neobičnosti pojava interesuje za ovo ili ono dete. Ova deca ne bi na taj način postala mrtvi materijal za posmatranje i eksperimentisanje, jer bi se postignuti rezultati mogli već da upotrebe za njihovo dobro i njihov razvoj, ili barem za uspešniji rad u narednim godinama. U tome radu lako bi se ujedinila oba interesa, praktički i teorijski. Zato je, razume se, potrebno da svi zavodi za defektnu decu dođu u univerzitetske gradove i da budu u najužoj vezi sa radom na univerzitetu. A univerzitet bi mogao takođe da ima pomoćna sredstva, pre svega tehnička, da bi se uopšte omogućio detaljni naučni rad i istraživanje u tome pravcu. Na taj način dobila bi naša nauka posla na potpuno konkretnom i sem toga na našem domaćem materijalu i postala bi takođe socijalno aktivna.

* * *

Naposletku da kažemo još jednu misao. Radi se o *umetničkom doživljavanju* dece u školama za defektnu decu. Na ovu misao došao sam u zavodu za slepu decu u Kočevju, gde skoro sva deca pevaju, sviraju na raznim instrumentima te im na taj način uvo posreduje umetničke vrednosti za koje su inače orobljeni, jer im oko ne može gledati vidne (optičke) lepote. I za gluvonemu decu trebalo bi upotrebiti nešta slična kako bi njihovo oko bilo deonikom što više lepota, jer ih njihovo uvo ne može da prima. Možda bi se to dalo postići na taj način što bi se sa tom decom priređivale ekskurzije u galerije slika i muzeje, što bi ona kod kuće imala umetničke albume slika i fotografija, što bi doživljavala koliko je moguće više lepota u prirodi, što bi sama fotografisala i postala fotoamaterima itd. Dabome da se ovde opet susrećemo sa problemom materijalnih sredstava za takvo vaspitanje, jer se inače i najbolja volja što je imaju vaspitači te dece razbije o praktičnu neizvodljivost pedagoških zamisli i saznanja. Na svaki način moramo znati da su lepota i umetnost vrlo moćni vaspitni utecaji i da i najnesrećnijoj deci moramo pružiti po mogućstvu

što češće jake i bogate umetničke doživljaje koji oplemenjuje svaku, a bez sumnje pak najviše teškom voljom prirode zastrtu ljudsku dušu.

ZUSAMMENFASSUNG:

In der Abhandlung liegt besondere Betonung auf folgenden Gedanken: 1.) die padagogisch erfolgreiche Tätigkeit hat einen mächtigen, vom Leben selbst bestätigten Vorrang vor der reinen pädagogischen Theorie, 2.) bei den Lehrern an den Schulen für defekte Kinder müssen sich beide Momente, der fachmännische und der rein menschliche, unterstützen und harmonisch zusammenwirken; eine ganz besondere pädagogische Wirksamkeit zeigt der rein menschliche Moment auf, 3.) bei der intensiven Arbeit der Lehrer an den Schulen für defekte Kinder kann man besonders klar erkennen, dass der pädagogische kulturelle Wert nicht nur theoretischer Natur ist, sondern dass wirklich Menschen leben, die eine Realisierung dieser Werte praktisch darstellen.

Autor betont auch die Notwendigkeit, dass die Schulen für defekte Kinder in den Universitätsstädten ihren Platz finden, wo diese Kinder von den Fachpsychologen, Pädagogen, Psychopatologen, Soziologen, Antropologen, Ärzten u. s. w. gründlich untersucht werden könnten. Auch die Notwendigkeit der ästhetischen Erziehung für defekte Kinder ist erwähnt.

IVAN ERBEŽNIK — Ljubljana:

Ilustracija kot govorni in učni pripomoček

Šele v začetku sedanjega stoletja so pričeli nekateri risarski metodiki dopuščati v šoli skiciranju po naravi, risanju prizorov iz življenja po spominu in po domišliji — torej ilustraciji — svoboden razvoj.

Prišlo je spoznanje, da je ilustriranje prizorov iz življenja pravzaprav pripovedovanje in da so tak govor upoštevali in uporabljali že Egipčani in drugi starodavni kulturni narodi z namenom napisati ilustrirano zgodovino na svojih stavbah, na spomenikih, v grobovih itd.

Ilustriral pa je celo preprosti pračlovek. V njegovih bivališčih, na stenah podzemskih votlin, so našli vrisane zanimive lovske prizore, razne praživali i dr. Že oni davni poldivji zemljan je čutil potrebo, izraziti na nek način svoje notranje občutke ob pogledu na razburljive lovske prizore. — Koliko uslugo so storili oni prailustratorji s svojim čečkanjem današnjim raziskovalcem. Saj jim povedo te priproste risbe marsikaj, kar bi sicer morda nikoli ne mogli točno dognati.

V vseh časih so tudi trgovci uporabljali risano reklamo. Vedno je bilo polno nepismenih ljudi in te je bilo treba vabiti in jim dopovedovati s sliko. Še danes je slikana reklama najučinkovitejša, — je najkrajši in najjasnejši govor.

Čisto poseben pomen pa ima ilustracija danes v šoli pri pouku in vzgoji. Zlasti v zadnjih letih, ko si je delovna šola jela utirati pot in so dobili v strnjenem pouku pomen tudi prej zapostavljeni stranski učni predmeti. S tem se je uveljavilo tudi risanje in sicer predvsem ilustrativno risanje, ki dostikrat služi pri strnjenem pouku kot piloti za temelj ali pa kot vez zajete snovi.

Skoro vselej pokaže otrokova ilustracija veščemu vzgojitelju otrokov značaj in njegove duševne zmožnosti. Zato pa pedagogi-psihologi neumorno raziskujejo otroške ilustracije iz predšolske in šolske dobe. Tako se jim je pri teh vztrajnih poizkusih posrečilo ugotoviti marsikaj iz otrokove duševnosti. — Prav zanimivi so podatki o teh raziskavanjih v delu *„Pädagogisch-psychologische Arbeiten aus dem Institut des Leipziger Lehrervereins XIV. Band. — Das taubstumme Kind in Vergleich mit vollsinnigen Schulkindern."* — Izdal *Maks Döring.*

Duševno zdrav otrok ni nikoli brez primerne zaposlitve. Vedno kaj opazuje, se giblje in podzavestno vadi svoje telo v raznih spretnostih. Med drugim pridejo na vrsto tudi vaje z roko, čečkanje. Vsako risalno sredstvo je dobro: bela stena, koščok oglja, kreda ali mehek barvast kamenček in deska v plotu. Seveda je svinčnik in papir prikladnejši, če ga otrok ima.

Psihološka raziskavanja so dognala, da otrok do četrtega leta, če je prepuščen sam sebi, povečini le čečka ter se mu redko posreči oblikovati kak predmet v toliko, da moremo razbrati pomen risbe. — Tudi med 4 in 5 starostnim letom so ilustracije po večini še prav nejasne, vendar že nekaj povedo, čeprav otrok v tej dobi riše le iz kratkočasja, ne pa v namenu z risbo kaj povedati.

Poizkuša pa otrok v risbi posneti ono, kaj mu je v življenju najbližje in najljubše. Največkrat je to silno enostaven lik človeka. Na prvih risbah je ta lik še prava zagonetka, nekaj kar naj bi bilo podobno glavi in neki dolgi izrastki: noge. — Otroku se je utisnil izraziti obraz človeka in njegova hoja. Prav polagoma se ta človekova figura izpopolnjuje in dobiva v presledkih: roke, oči, nos, usta in život. Vse to odspredaj (en face).

Tak razvoj je pri duševno normalno razvitem otroku do 6 leta. — Če mu pri ugodnih prilikah do tega časa ni uspelo na tem polju doseči tega, je znak, da bo slabič.

Človekov profil je že težja oblika. Od strani more narisati otrok človeka še le kasneje v šolski dobi že pod učiteljevim uplivom.

Važen predmet za risanje je otroku hiša, ljubi domači krov. Kadar otrok riše predmet, ga nikoli ne gleda, čeprav stoji pred njim. Vse riše po spominu.

Tako se razvija otrok v risanju, če mu pustimo prosto pot in nič ne uplivamo nanj, prav počasi, toda čisto po svoje.

Šele v šolski dobi otrokova ilustracija pričenja dobivati določenejše oblike in svoj pomen. Tu se otrok že pričenja izražati in hoče s sliko nekaj povedati ali vsaj pojasniti.

Učitelj naj bo pri presoji učenčevih risb previden, da otroku ne uniči veselja in ne vzame poguma. Risb mu ni treba popravljati in naj otroka le opozori na pomanjkljivo, a to le tedaj, če vsebina risbe res ni dovolj jasna.

Do šolske dobe sta si polnočuten in gluhonem otrok, — kot so pokazali poizkusi, glede risanja povsem ednaka. Obema je to otroško upodabljanje le igrača.

Vse večji pomen pa ima ilustrativno risanje v šoli in tudi kasneje v življenju za gluhonemega.

Že pri inteligenčni preizkušnji gluhonemega otroka je tudi po risanju mogoče spoznati stopnjo otrokove nadarjenosti. — Pri ilustraciji ne gre za lepoto in pravilnost, pač pa za dejstvo, do katere mere, na kak način otrok predmet samostojno opazuje in nariše in če je v izvajanju kaj samoniklosti.

Napake in pomanjkljivosti na šolskih ilustracijah naj si učitelj dobro zapomni in naj poizkuša kasneje pri risanju kot predmetu te hibe polagoma odpraviti s tem, da učence sistematično vadi upodabljati v čisto preprosti, jasni obliki vse predmete iz okolice, zlasti pa naj rišejo gluhonemi pojme, ki jih v govoru že obvladajo.

Prav uspešen je pouk, če učitelj pri podavanju pojmov obenem z izgovarjanjem pojm nariše, namesto da jim predmet pokaže že narisan. Najbolješe se vtisne v spomin ravno nastajajoča risba.

V gluhonemnici se večkrat primeri, da se učitelj in učenec ne moreta sporazumeti, tudi s kretnjo ne. — Pa zagrabi mali kredo in v zamahu nariše predmet. Uganka je rešena. — Tu naj učitelj učenca posnema! Risanje, čeprav čisto preprosto, mu bo delo olajšalo. Tista risba, ki jo je učenec napravil v sili, da nam nekaj razodene, je najboljša in najnaravnejša.

Gluhonemi je prisiljen sprejemati vse pojme visuelno, zato se mu čut opazovanja poostri tako, da v opazovanju in zato tudi v ilustrativnem izražavanju polnočutne učence v največ primerih, kar je s poizkusi dokazano, precej prekaša.

Seveda je pa tudi ugotovljeno, da mora končno gluhonemi za polnočutnim zaostati, ker je pravì ključ do duševnih zakladov vendarle sluh.

Izredno opazovalno zmožnost gluhonemega naj učitelj izkoristi pri vsaki priliki s tem, da uporablja ilustracijo za podavanje, razjašnjevanje in utrjevanje pojmov.

Po možnosti naj ilustrirajo učenci v višjih razredih sami ali po kratki napovedi vsebine. Risanje naj ne bo nikoli počasno in ne smemo pri tem izgubiti preveč časa z drobnarijami.

Pri tem ilustrirajočem pouku učenci ne smejo nič utrpeti na glasovnem govoru. Nasprotno: risanje in govor morata biti

povsem strnjena. — Vsak ilustriran pojm moramo obenem ko nastaja, v vseh oblikah preartikulirati.

Ravno v tem, da učenci vidijo, kako ilustracija nastaja, kako se dejanje po logičnem redu vrši, je največja korist takega pouka. — To je živa slika, je film, ki teče polagoma pred otrokovimi očmi in ki se gotovo vtisne v spomin.

Da pa ne izgubimo časa, je treba ilustrirati res zelo priprosto, z najbistvenejšimi črtami. — Vsa risba mora biti izvršena v zamahu z nekako naravno kretnjo, ki nam služi sicer pri govoru. Če riše tako učitelj, bodo sčasoma tudi učenci risali jasno in brez vsake nepotrebne drobnarije.

Dnevnik otroci pišejo, lahko ga pa tudi ilustrirajo. Pustimo jim možnost za oboje in jih navajajmo k temu.

Za primer ilustrativnega pouka na srednji stopnji v gluhonemnici naj navedem ciklus: „*Od setve do kruha*", ki bi obsegal ilustracije: oranje, setev, r. st žita, žetev, mlačev, mletje, mati peče kruh.

Učitelj je opazoval z učenci na polju obdelovanje zemlje in setev. Otroci so si ogledali in artikulirali pojme: plug, vol, orač, gonjač, motika, brana, sejalec itd.

V šoli ukaže učitelj spretnejšemu učencu narisati sliko: *kmet orje.*

Med tem, ko učenec riše, se razvije med učiteljem in učenci pogovor o vsem kar riše učenec na tabli na pr.:

Kaj dela N.? Riše. Kaj riše N.? Kdo drži plug? Kdo vleče plug? Kdo goni vole? itd. Odgovore na taka vprašanja artikulirajo vsi učenci.

Ko je slika gotova, je treba snov ponavljati in vse nove jezikovne oblike temeljito predelati.

Pri tej priliki lahko učitelj obravnava govedo in njegovo korist.

Za računske uporabne naloge porabimo: vrednost mleka, mesa i dr. kar nam daje govedo. Gospodarjevi stroški, delavčev zaslužek na dan, na mesec itd.

Na podoben način naj nastane ilustracija *sejalca.* Sem spada snov: Opis sejalca, vrste žita, cene žita, velikost njive itd.

Sliko *rast žita,* ki jo je treba narisati z barvastimi kredami, naj nariše učitelj sam, ker je treba, da učenci vidijo razvoj kakor v filmu in obenem dejanje artikulirajo.

Nastanejo tako risbe: zrno klije, zrno je rumeno, bilka raste, bilka je zelena, klas raste, klas cvete, klas ima zrnje in rese. . . .

Tako nastaja slika za sliko in se nabira snov za več predmetov na pr. za jezikovni pouk, prirodopis, računstvo, zemljepis itd.

Da se vsebina bolje vtisne, jo je treba seveda ponavljati. Ilustracije naj narišejo učenci v svoje zvezke po spominu. Obdelano snov naj napišejo učenci na vprašanja ali prosto.

Če dosledno postopamo na ta način, je ilustrativen pouk otrokom v večjo korist, kakor črpanje učne snovi iz dragih slik, ki so večkrat prenatrpane z mnogimi prizori, v katerih pa ni pravega življenja. Nastajajoča ilustracija pa je vselej živa ter je otrokom v veselje, čeprav je preprosta, enobarvna risba. Seveda, kadar so učenci postali spretnejši, naj uporabljajo tudi barve, ker so jim ljube in lahko z njimi večkrat povdarijo važnost predmeta ali dejanja.

DIE ILLUSTRATION ALS SPRACH-UND LEHRBEHELF.

Im 20. Jahrhundert hat die Schule, vor allem aber die Arbeitsschule, der Illustration als einem wichtigen Unterrichts-und Erziehungsmittel den gebührlichen Platz unter den Lehrbehelfen zugewiesen.

Von grosser Wichtigkeit ist das Illustrieren beim Taubstummenunterricht, was besonders betont werden muss. Der Taubstumme übertrifft im Beobachten den Vollsinnigen und deshalb auch im Illustrieren. Der Taubstummenlehrer muss sich angelegen sein lassen, die Beobachtung-und Zeichenfähigkeiten seiner taubstummen Schüler gut auszunützen, namentlich bei der Spracherläuterung und Sprachfestigung.

ИЗ ШКОЛСКЕ ПРАКСЕ — ЗА ШКОЛСКУ ПРАКСУ:

МИОДРАГ В. МАТИЋ — Јагодина:

Књижар

(Предавање у III р. школе за глувонеме)

I део:

Шта си ти? (Ја сам ђак, ја сам ученик, ученица.) — Шта учи ђак у школи? (Ђак учи да чита.) — Шта још учи ђак? (Ђак учи још да пише, рачуна, црта, говори.) На чему ђак пише? (На свесци, писанци.) Чиме пише? (Оловком, пером.) — Из чега ђак чита? (Из књиге.) — На чему ђак црта? (На цртанци.) — Овај део разговора преставља анализу и није потребно писати га на табли.

II део:

Учитељ пита:	Ђак одговара:
Ко продаје пера?	Књижар продаје пера.
Ко продаје цртанке?	Књижар продаје цртанке.
Ко продаје књиге? итд.	Књижар продаје књиге.
Ко продаје пера, цртанке, књиге, оловке, писанке?	Књижар продаје пера, цртанке, књиге, оловке, писанке.
Где се продају пера, цртанке, књиге, оловке, писанке?	Пера, цртанке, књиге, оловке и писанке се продају у књижари.

(Овај део разговора се записује на табли. То су нове ствари-синтеза. Ученици на крају часа преписују на своје свеске).

III део:

(Понављање и примена)
(Драматизација)

Ко хоће(жели) да буде књижар? Изађи! Тражи од Б. свеску! Тражи од Ј. оловку! Ишти од П. цртанку! Нека ти М. донесе гуму. Шта си ти сад? Шта продаје књижар? Ко хоће да купује од књижара оловку?

Иди купи оловку! Шта ћеш да купиш?

(Настаје фингирана сцена у књижари: Ђак поздравља: Добар дан! и тражи оловку. Пита шта кошта оловка, плаћа, поздравља се и иде на место. Учитељ пита купца шта је купио, а књижара шта је продао. Овом приликом може ђак дати банкноту од 10 дин. и тражити да му се врати кусур. Трговина се наставља са другим ђацима.)

(Овај део разговора се не мора писати.)

IV део:
(Примена)

Какав занат ти учиш? Шта ћеш ти бити? (Столар, обућар, бравар.) Је ли мајстор занатлија? Хоћеш ли ти бити занатлија? Хоћеш ли ти бити књижар?

Је ли књижар занатлија?	Књижар није занатлија.
Шта је књижар?	Књижар је трговац.
Ко су још трговци?	Трговци су књижари, дућанџије итд.
Ко су занатлије?	Занатлије су столари, обућари.

При давању новог градива (синтеза) поправљају се грубе језичне грешке, при понављању (драматизацији) се обраћа сва пажња правилном изговору и артикулацији.

Затим се на часу цртања и моделовања раде предмети у вези с књижаром. Онда се ђак пошаље у књижару ради куповине. У обзир могу доћи и други појмови. Обрада ове јединице може трајати више часова.

Po HERMANNU HORRIX-U slobodno u pregledu prevele: OLGA i IVKA ZUBČIĆ, učit. kandidat. V razreda — Gospić:

Pješčanik u pomoćnoj školi

(Svršetak)

C. Srednji stupanj

U prvoj školskoj godini srednjega stupnja, to jest u trećoj godini pomoćne škole, moraju djeca zadobiti na pješčaniku što više pojmova, a rad je inače isti kao i prvih dviju godina. Četvrta godina pomoćne škole mora svojom zornošću i mogućnošću stvarnog prikazivanja služiti za zavičajnu nastavu. Pješčanik dolazi naročito dobro i kod čitanja štiva. Tu dolaze mnogi djeci nerazumljivi pojmovi i situacije, koje se mogu vrlo lijepo i praktično prikazati na pješčaniku, te se tako na najbolji način obrazlože i rastumače.

1) Pješčanik kao sredstvo za pripravnu zavičajnu nastavu

Učitelj mora svakako upoznati djecu sa mjestom u kome se nalazi škola i s njegovom okolinom. Zato će ih među ostalim odvesti do rijeka dotičnoga mjesta. Tu ih mora upozoriti na sve stvari i objekte koje ima da obradi u nastavi, tako na pr. na: dužinu i širinu vode, nagibe, obalu i njezin izgled, ogradu, nasipe, korito. . . i dr. Ako za to nije dovoljna jedna šetnja, treba tamo otići drugi i treći put i tada ponovno još bolje uočiti i pomnije promatrati. Sve se ovo, što su djeca vidjela na šetnji, radi produbljivanja, razjašnjavanja i utvrđivanja pravi na pješčaniku. Na njemu se napravi tok rijeke i korito, a voda se prikaže tako da se korito pokrije plavim ili stanijol-papirom. Mostove, obalu, slapove i sve drugo prikazuju sama djeca pod učiteljevim rukovođenjem. Pri tome i opisuju što rade i tako se razjašnjava i upoznaje ono što im do tada nije bilo jasno. Time se obuka rješava onoga stereotipnog učiteljevog objašnjavanja koje potpomaže lijenost i sporost u dječjem mišljenju. Kad se na ovaj način utvrdi i objasni uzeta građa, pješčanik se poravna i sada djeca nanovo sama prikazuju. To ide dakako brže nego prvi put. Poslije toga rišu to na školskoj ploči koja se nalazi tik do pješčanika.

Da nam pokaže kako se sve to izvodi, pisac je uzeo za primjer rijeku Rajnu pa navodi: Rajna je velika rijeka, izlazi iz jednoga mjesta u zemlji koji se zove izvor. Od izvora pada voda malo na niže dok ne dođe do ušća. Izvor je na jugu, a ušće na sjeveru, dakle rijeka teče prema sjeveru. Teče kroz duboko i široko korito. Zato je to široka i duboka rijeka. Sa svake strane je zemljište koje se zove obala. Mjesto Düsseldorf leži na desnoj, a Oberkassel na lijevoj obali. Obale su niske i

zato kad Rajna nabuja, izađe izvan korita na obale, te tako nastanu poplave koje dođu često puta i do nasipa. Nasipi su visoki da voda ne može preko njih. Obale su pokraj grada čvrsto zazidane velikim kamenjem i cementom, tako da ih Rajna ne izdube. Kod sela Hamma idu preko Rajne dva željezna mosta. Preko ovoga idu dva tramvaja. Kod Hamma je na Rajni luka. To su tri široka, duboka i velika kanala koji imaju visoke obale. Rajnom se dolazi parobrodom u luku. Tu se jedni brodovi prazne a drugi prazni pomoću dizalica pune. Takve se dizalice nalaze na drugoj obali Rajne. Za vrijeme zime smjeste se parobrodi u luku, gdje su zaštićeni od vjetra i leda. Na lijevoj obali Rajne nalazi se luka za šport i druga za jedrilice. U prvoj stoje lađe i motorni čamci, a u drugoj jedrilice. Na taj se način prouči jedna rijeka i sve pojave koje su s njom u vezi. Slično se radi i sa ostalim rijekama koje su djeca usput na šetnji vidjela. Pisac dalje navodi rijeku Düssel i kaže da se kod nje mora paziti na sve kao i kod Rajne. Rijeke se osim toga uporeduju, pa se na pr. kaže za ovu rijeku da je manja od Rajne. Teče od istoka k zapadu, teče polaganije, neko vrijeme pod zemljom. Ima dva rukava, od kojih jedan utiče u Rajnu, a drugi protječe kroz grad. Dalje se upozorava na mostove, nasipe, obale i dr. Iz ovoga se vidi da se neka građa može posve jasno i zorno prikazati na pješčaniku i kako se može sve što se je iz zavičajne nastave vidjelo na šetnji prikazati, razjasniti i ponoviti na pješčaniku. Tu se može prikazati školska soba, škola sa dvorištem, kanali, voda, ceste, bregovi, vrhunci i sve drugo. Luke, drveće, brda i sve što je potrebno za prikazivanje mogu djeca napraviti sama ili se može kupiti.

2) Pješčanik kao sredstvo za logično čitanje

Pored potrebne spretnosti u mehaničnom čitanju razumijevanje i shvaćanje pročitanoga glavna je stvar, dakako, i za učenike pomoćne škole. Njima čini naročitu smetnju logičan tok misli u pripovijedanju ili u opisivanju i pojimanje onoga što se čita. Normalno razvijenu djecu priviknuće lako učitelj na pravilno čitanje, ako im, prema mišljenju nekojih, zada da jedan dio štiva prepišu nekoliko puta. Za slabo nadarenu djecu pomoćne škole ovaj je način suviše apstraktan, jer ona pri tome misle više na točno i lijepo prepisivanje nego na sadržaj. Mnogo je bolje da ona to i dožive. Učitelju dobro posluži pri tome crtanje i pravljenje skice. Tu djeca upoznaju najprije svaku i pojedinu skicu, a ujedno vide i red kojim one slijede jedna iza druge. Ako opišu ovaj red nekoliko puta, naviknuće se na njega, pa će ga kasnije unijeti i u svoje pripovijedanje ili opisivanje. Još je mnogo bolje da djeca prikažu svu pripovjetku na pješčaniku pri čemu ona stvarno i doživljuju. Da se ovo može provesti, potrebno je da učitelj ima sve stvari koje su nužne za prikazivanje. Učitelj vidi iz knjige, a iz iskustva znade koje su stvari potrebne pa ih mora

prije nabaviti. Mogu se prikazivati različita štiva iz čitanke kao i druge razne priče, a pisac spominje za primjer ova štiva: Dva jarca, Dječak kod ptičjeg gnijezda, Mačka kod ptičjeg gnijezda, Dječak i jarac, Dijete među vukovima i dr. Uzeo je za primjer štivo: „Mačka i ptičje gnijezdo" i prikazuje sadržaj kao i samo izvođenje na pješčaniku ovako: „1) Na grmu u jednom vrtu bilo je gnijezdašce sa četiri ptičice. One nijesu još bile pokrivene perjem. Njihovi su roditelji lijetali amo-tamo i donosili im hranu. 2) Jednoga dana šuljala se mačka oko vrta i ugledala gnijezdo. Kad je bila već dosta blizu gnijezda, ugledaju je stare ptice i izlete iz gnijezda. Lijetale su oko gnijezda i htjele otjerati mačku. 3) U blizini plijevila je vrt mlada žena i čula viku ptica. Kad je ugledala mačku, znala je o čemu se radi, pošla tamo i potjerala opasnog razbojnika. Oko gnijezda metnula je trnje, da mu se više ne može približiti ni jedna mačka". Pošto učenici pročitaju štivo, rekne im učitelj da će drugi put prikazivati na pješčaniku jednu priču i da im je za to potrebno: grm (neka ga nekoliko njih naprave iz malih grančica i donesu u školu), gnijezdo, četiri male ptice koje još nemaju perja nego samo male pahuljice (ptice neka naprave kako sjede i imaju otvorene kljunove); dvije veće ptice sa raširenim krilima. Osim toga potrebni su: mačka, žena koja kleči i druga žena koja stoji uspravno, treća žena koja trči, a zatim nekoliko grana od kupine koje će pretstavljati grmlje. Kad djeca donesu stvari napravljene, učitelj ih primi i pohvali. Stvari teže za izradu mogu se i kupiti. Ako djeca sama prave stvari nijesu jevtinije nego da se kupe, ali je bolje da ih djeca prave, jer se time pobuđuju u njima mašta i ponos da su i ona nešto napravila. Uporedo raste i dječji interes za priču. Tako ona djeca koja kod kuće sama prelistavaju knjigu, znaće već po stvarima o kojoj se priči i štivu radi. Kad se priča zajednički pročita doći će sigurno sva djeca do toga i reći: to je priča koju ćemo praviti i prikazati. Učitelj im obeća da će priču zaista praviti i prikazati, ali tek onda kad je dobro nauče čitati. Sad nastaje među djecom pravo takmičenje ko će bolje čitati. Kad počnu prikazivati priču, onda im učitelj najprije pročita po jednu rečenicu ili još manje. Kad on, na primjer, pročita: „u vrtu", djeca odmah znadu da moraju praviti vrt. Učitelj im naznači granice vrta, a oni tada razdjeljuju i prave putiće. Učitelj dalje čita „bijaše grm", a učenici ga onda prave itd., dok ne naprave prvi odlomak spomenute priče. Tada djeca ponove taj dio priče i pokazuju što su prikazala. To se čini i sa drugim odlomcima, a konačno se prikaže i ponovi čitava priča.

Ovdje, kako se vidi, najprije dolazi čitanje pa prikazivanje a ujedno razjašnjavanje. Na ovaj se način doduše izgubi dosta vremena i truda, ali se dobiva trostruko i višestruko na utisku koji priča ostavlja, a također je mnogo veće razumijevanje nego da im se priča samo pripovijeda. Gdjegod je moguće neka se ne upotrebljavaju definicije i puste fraze nego doživljaji, jer će

onda tu biti spojeno: trajan interes, napeta pažnja, jaka volja i samostalno stvaranje. Jedan zadatak obrađen na ovakav način neće nikada iščeznuti iz dječje svijesti. Ovako se stvara plodno zemljište na kojem će kasnije i drugo nešto lakše i bolje uspijevati. Istina, sve se ne može prikazivati na pješčaniku, ali ono što se može i koliko se može, svakako treba i mora da se na njemu prikazuje. Najpovoljniji rezultati neće izostati.

Pješčanik u službi prigodnog razjašnjavanja pojmova i predočavanja upotrebljava se kao na prije označem nižem stupnju.

D) *Viši stupanj*

Na višem stupnju pomoćnih škola mora se nastavno gradivo koje se prije uzimalo ponovno dovesti u svijest. Ako to nije moguće na drugi način, može se opet upotrijebiti pješčanik kao sredstvo za prikazivanje. On nam i ovdje može poslužiti kao i prije u zavičajnoj nastavi, kod logičnog čitanja, pismenih sastavaka, djelomično kod računanja i pouka o prostoru, dakle svagdje gdje treba zadobivati nove pojmove. I tu vrijedi ovo: štogod se izgubi na trudu i vremenu, to se nadoknadi time da djeca na taj način bolje i sigurnije shvate i zapamte preduzimanu nastavnu građu.

1) *Pješčanik u zavičajnoj nastavi.* U zavičajnoj nastavi upoznavaju se učenici sa kvalitetom zemlje, sa životom i običajima ljudi u zavičaju. Preko toga upoznavaju se sa udaljenim krajevima, sa cijelom domovinom, a preko ovoga i sa cijelim svijetom, koliko je to u stanovitom smislu kod djece moguće. Na ovaj način upoznaju i osjećaju oni i svoju vlastitu snagu, jer saznavaju da su članovi jedne velike zajednice u kojoj učestvuju.

Svoju užu domovinu, to jest zavičaj, mogu djeca posmatrati i potom prikazati na pješčaniku, a dalju domovinu i svijet zamišljaju na osnovu poznatoga i sposobnosti svoje fantazije. Pješčanik služi zgodno da se stvarno radnom nastavom produbi i razjasni sve što se vidjelo na šetnji. Ako se na pr. otšeta na obližnje brdo, tada djeca promotre njegovo podnožje, obronke, vrhunac, visoravan, greben, gorje ili šumu, klanac, dolinu, izvor itd. To se sve može prikazati i izvesti na pješčaniku, što pisac opisuje, tako da se ovim zornim načinom i konkretnim radom zadobiveni pojmovi učvrste i što nije dobro zapaženo ispravi. Sve ono, što se vidi na šetnji ili što se doživi, ponavlja se u radu na pješčaniku. Tako ako se na pr. pođe do kakove ciglane, napravi se na pješčaniku mala ciglana, a tako isto se postupa i sa drugim posmatranim objektima. Ali je pitanje; otkuda uzeti te objekte? Najbolje je da ih naprave sama djeca, što ona čine uglavnom pod učiteljevim nadzorom u školi, a poslije izrađuju i sama kod kuće. To će ih ne samo razveseliti, nego će im i učvrstiti znanje o tim predmetima. Ti se predmeti ostave za iduću školsku godinu i na taj se način svake godine umnožavaju. Kad djeca vide brijeg i prikažu ga na pješčaniku, onda će po slici

ili opisu učiteljevu moći stvoriti predodžbu i onoga brijega kojega nijesu vidjela.

Međutim učitelj ne smije obratiti pažnju samo na izradbu objekata, radova, jer sredstva moraju ostati samo sredstva da se dođe do cilja. Također se ni sam rad na pješčaniku ne može smatrati za glavno. Jasno je da je glavno ono što se time želi postići. Tako je na pr. u zavičajnoj nastavi glavno upoznati djecu s užom i širom domovinom. Kod normalne djece mnogo je lakše, jer tu više pomaže i mnogo razvijenija dječja mašta. U zavičajnoj nastavi može se vrlo dobro poslužiti zemljopisnom kartom, koju mogu i sama djeca napraviti. Slabije nadarena djeca vidjeće na zemljopisnoj karti samo obojene crte, tamne mrlje i mrtve točke, među kojima neće moći ništa razabrati. Za ovu djecu mnogo je bolje upotrebljavati reljefne karte. Nedostatak ove karte je u tome što je njome kraj pretstavljen već gotov pred očima. Slabo nadareno dijete vidjeće tu cijelost sastavljenu od pojedinosti, ali dalje neće ići. Kod djece je međutim glavno da mogu cijelost podijeliti na sastavne dijelove i da opet iz pojedinosti sastave cjelinu. Osim toga moraju djeca manje cijelosti vezati u duhu u jednu veću cjelinu. Tu je u oba slučaja pješčanik najpodesnije sredstvo. Na njemu se najprije prikazuje školska soba kao ishodište, a zatim školsko dvorište. To zauzme redovno već cijeli pješčanik tako da se ne može dalje ništa praviti. Drugo ćemo nacrtati na školskoj ploči koja se nalazi tik do pješčanika. U daljnjem radu slijedi prikazivanje ceste od kuće do škole a ujedno i kuća koje se nalaze uz cestu s obadvije strane. Iza toga dolaze druge pokrajne ceste dok se ne dođe do glavnog puta. Sve se to riše na školskoj ploči i ujedno objašnjava.

Tako se prikaže jedan dio grada sa svim uzvisinama, kućama, crkvama, drvećem i svim ostalim. Sada se prikazuju ceste sa susjednih sela i na taj se način izvede veća cjelina na kojoj se voda bojadiše plavo, a uzvisine tamno. Pješčanik se poslije ovoga poravna, a za ponavljanje traži se od te djece da prema slici to isto naprave. Kad se djeca donekle osposobe za prikazivanje krajeva, onda im učitelj nariše na ploči jedan kraj što onda djeca prikazuju na pješčaniku. Ovako isto prikazuje se i sve drugo što se uzima sa djecom iz zemljopisa. Granicu između pojedinih područja i krajeva naznače kao na školskoj karti. Tada pješčanik izgleda kao zidna karta i slabija će je djeca moći od prvi puta čitati. Kasnije se prikazuje na pješčaniku pokrajina u kojoj djeca stanuju, ali, razumije se, da zavičaj moraju djeca tako upoznati da ga uvijek imaju pred očima. Na ovaj se način zadovaljavaju poznata načela: od poznata k nepoznatome, od bližega daljemu, i: ne mnogo najedanput! Naročito se zadovoljava ovo drugo načelo. Učitelj ne može nikada uzeti za obradu previše gradiva, jer ovakav način prikazivanja uzima mnogo vremena. Time se ujedno posveti više vremena dubljem razjašnjavanju pojmova i olakšava dječje shvatanje.

2) *Pješčanik kao sredstvo u obradi pismenih sastavaka*

Već sam način kako su knjige štampane (članci, a svaki od njih po odlomcima) olakšava i potpomaže razvijanje dječjeg logičnog mišljenja. Sve to dolazi do većeg izražaja i mnogo se više u tome postizava prikazivanjem sadržaja pojedinih odlomaka na pješčaniku. Kad dijete nešto doživljava, ono vidi slijed misli i događaja, ali da bi taj slijed učvrstilo i produbilo potrebno je upotrijebiti pješčanik. Tu dijete ponovno doživljuje, a ujedno se svaki put jednostavnim rečenicama opiše ono što se prikaže. Tako dijete oponaša poredak u prirodi. Kada se učenik navikne da u svojoj zadaći prikaže misli logičnim redom, on će onda i kasnije, kad bude htio da drugome pismeno saopći svoje misli i doživljaje, iznijeti ih jasno i na lijep način. Jedan se otsjek može prikazati i na pješčaniku na tri načina: 1) prikazivanje po jednoj na pješčaniku obrađenoj pripovjetki; 2) promatranje u prirodi, a iza toga prikazivanje; 3) bez promatranja u prirodi tj. pomoću kakove male skice. Na ovaj se treći način prikazuje tek u posljednjoj školskoj godini. Primjer: a) *Ne draži pse!* Fritz je vidio na ulici psa i dražio ga štapom. Pas se razljuti i potrči za njim. Trčao je Fritz, ali ga pas dostigne i ujede za ruku. Otsada nije Fritz nikada dražio pse. Ova pripovjetka ima četiri glavne tačke koje se prikažu na pješčaniku: 1) Cesta sa nasipom, puteljkom i kućama, a na cesti dječak sa štapom; 2) pas i dječak koji trči; 3) kako je pas ugrizao dječaka za ruku; i 4) dječak koji plače i čvrsto drži ruku.

Sve potrebne figure izrežu se u razredu od papira ili naprave od plastilina. Najbolje se figure upotrijebe za prikazivanje. Iza toga se razdijeli pješčanik na četiri dijela i prikaže se cijela priča: 1) Kaže se djeci: „Mi ćemo praviti cestu, pa što moramo najprije napraviti?" „Nasip, puteljak, kuće". Kad su djeca to zgotovila pita učitelj: „Što se vidi na cesti" - „Pas i dječak sa štapom." Djeca to naprave, a zatim pripovijedaju što su uradila. 2) „Kakav je postao pas?" „Što on radi?" (Skače na Fritza.) „Što radi Fritz?" (Trči brzo.) Postavljaju Fritza naprijed, a psa iza njega i ponavljaju. Tako obrađuju treći i četvrti dio. Kad učenici ponove cijelu priču, narišu je na školsku ploču, a ispod svakoga dijela napišu kratki sadržaj.

b) *Što znamo o zaustavama za vodu u dolini.* Pisac navodi da su djeca bila na izletu u Remscheidu. On leži brdovitom kraju. Kad tamo pada kiša, onda voda teče s brda u dolinu i u dolini nastaje poplava. Voda teče preko polja u kuće, a to je vrlo štetno za ljude. Zato oni podižu zidove (nasipe) koji zaustavljaju vodu. Tako se skuplja voda i kasnije je ljudi upotrijebe za pogon stroieva u radionicama ili fabrikama, mogu je odvoditi i na koje drugo mjesto.

c) *Kako izgleda ugljenokop.* Učenici prave ugljenokop na pješčaniku. Najprije naprave jednu rupu, ali kako se ugljen nalazi nešto na lijevo moraju napraviti i potreban rov. Da se ne

bi rušila zemlja, u zidove stavljaju daske i drva. Kad dođu do ugljena kopaju ga i tovare na mala kolica pa ga onda vuku napolje. Nad ulazom se napravi kao neki toranj koji je podbočen jakim drvetom, a preko koga je prebačen konop. Na konop se priveže jedan sanduk kojim se vadi ugljen. Vani se ugljen istresa na velike hrpe. Odavle se trpa u željezničke vagone i razvozi u gradove i sela. Iza ovoga opisuju učenici kako su iskopali ulaz ili rov i kako su izvukli napolje ugljen kao i sve ostalo.

3) *Pješčanik u nastavi čitanja*

Pješčanik, kako znamo, može nam poslužiti i u nastavi čitanja. Na njemu se najlakše prikaže ono što kod čitanja djeca ne razumiju. Svako zna da će jedna pročitana lirska pjesma postati naša svojina tek onda, ako je proživimo, tj. ako nam je njezin sadržaj razumljiv i ako se u njega potpuno uživimo. Prije rada na pješčaniku učitelj uvede učenike u situacije i štimunge koji čine glavni ton i duh pjesme. Ako učitelj hoće da nešto postigne, mora djecu na to dobro pripremiti, jer zna da su djeca pomoćne škole duševno zaostala i slabo razvijena. Pisac uzima za primjer pjesmu: „Glazbeni zbor" od Ludviga Uhlanda i kaže da se za vrijeme sata određenog za čitanje mora pročitati, objasniti djeci sadržaj i naučiti je pjevati. Pri svemu tome mora se paziti da se ne bi umanjila estetska strana pjesme i njezino djelovanje te utisak koga ona mora proizvesti na svakoga ko je čita sa razumijevanjem. Djeci se prije čitanja pjesme mora protumačiti sadržaj, tako da ga kod čitanja odmah razumiju, ali im se ne kaže da je to bio sadržaj te i te pjesme, jer do toga moraju sama doći čitanjem sadržaja. U sadržaju se govori o brijegu, pa ga djeca naprave na pješčaniku i kažu: Brijeg-uspravno gorje, a odmah naprave na podnožju brijega nekoliko kuća. To pretstavlja selo, itd.

4) *Pješčanik kod prirodnoga razjašnjavanja pojmova*

Učitelj će morati djeci pomoćne škole često puta razjašnjavati neke pojmove koji su u vezi na pr. sa upoznavanjem šume. Tako će na pr. doći pojam: klanac, kojega djeca svakako moraju prikazati na pješčaniku, da bi ga mogla razumjeti. Ako na pr. čitaju „Robinzona" napraviće otok, kupalište i sve što je mogao napraviti Robinzon u blizini mora. Ima momenata koji se upravo ne mogu prikazati kao na pr. kad dolazi Robinzon sa divljači. Nadarenija djeca mogu to zamisliti u svojoj svijesti. Slabijoj djeci ostaće to puke riječi sve dok se ne uzmogne konkretno prikazati na pješčaniku.

5) *Pješčanik u računskoj i geometrijskoj nastavi*

Pješčanik se na višem stupnju može upotrijebiti i kod računanja. Na njega na pr. stavi vaga, te on tada pretstavlja dućan. Djeca važu pijesak, a ujedno se upoznaju sa težinom i

vrstama utega. Tako se važe jedan kilogram pijeska, zatim polovica kg, četvrtina kg, itd., čime djeca dolaze do pojmova: cijelo, polovica, četvrtina, osmina itd.

Nauka o prostoru koja, kako je poznato, u pomoćnoj školi mora biti samo „zorna geometrija“, ima najviše prilike da se izvodi na pješčaniku. Na njem se sve pokaže djeci: koliko je dm^2, koliko dm^2 može stati u m^2, koliko dm^2 ima pješčanik? Zatim se može sipati pijesak u bocu, u polovicu boce itd. te ustanovljati, u kom omjeru stoje ove veličine s obzirom na količinu i vrijednost neke robe. Poslije, kad se uzimlju kubične mjere, mogu se djeca osvjedočiti da jedna litra drži 1 dm^3 pijeska. Pijesak se može stavljati i u druge posude, da se vidi koliko su one velike. Na ovaj način može se izmjeriti koliko pijeska ima u čitavom pješčaniku, koliko je težak 1 dm^3 a koliko cijeli pješčanik.

6) *Pješčanik kao sredstvo za vježbanje oka i ruke*

Najplodonosniji rad za vježbanje oka i ruke jeste modeliranje plastilinom ili ilovačom. Ali se sve to može mnogo bolje izvoditi na pješčaniku. Prednost ovoga pravljenja na pješčaniku jeste u tome, što se tu mogu lakše prikazati uzvisine i udubine. Osim toga prednost ovakova rada leži u tome, što su to ujedno i upravo predvježbe za kasnije crtanje istih predmeta. Modeliranjem shvaćaju djeca mnogo lakše ravne i okrugle, malo ili jako izbočene predmete.

V) ZAKLJUČAK

Kako smo vidjeli, pješčanik je potreban u pomoćnoj školi gotovo svakoga dana i pri svakoj zgodi. Već i onaj ko vidi njegovu vrijednost kod prikazivanja samo jedanput moći će to odmah procijeniti. I sama djeca uvide da je pješčanik vrlo podesan za iskazivanje misli pa će mu rado prilaziti i više će raditi nego govoriti, te će se tako ispunjavati ona rečenica koja kaže: Stvaraj, umjetniče, a ne govori! Djeca stoje kod pješčanika sve dotle dok se ne prikaže, objasni i ponovi u stanovitom vremenu preduzimana građa. Zatim se pješčanik poravna da bude podesan za idući rad. Ako se nešto lijepa napravi na pješčaniku ne treba to, ako nije potrebno, ostavljati za čitave nedelje da i drugi kao ukras gledaju, jer u radu nije glavno parada. Pokažemo li pak nekome taj napravljeni rad, moramo nastojati da ga pri tome upoznamo sa vrijednošću pješčanika i oduševimo za rad na ovom prijeko potrebnom nastavnom objektu koji odlično služi kao nezamjenljivo sredstvo i pomagalo u pomoćnoj školi.

ZUSAMMENFASSUNG:

In dieser Arbeit ist der kurze Inhalt des Buches v. Hermann Horrix „Der Sandtisch in der Hilfsschule“(II. verb. Aufl., Halle a. S., 1922) u. zw in der Form eines Referats wiedergegeben. Die Arbeit stammt aus dem pädag. Seminar der Lehrerbildungsanstalt in Gospić.

VLADO ERAT — Sarajevo:

Nešto o zemljopisnoj nastavi u pomoćnoj školi

Kad bi se zemljopis hteo predavati u pomoćnoj školi *analogno* kao u osnovnoj, tražilo bi to mnogo vremena i na kraju krajeva uspeh bi bio minimalan napram utrošku vremena. A da se zemljopisna nastava sasvim izostavi iz plana lekcija za pomoćne škole, to ne bi bilo u skladu sa principima nastave pomoćnih škola, tj. da se deci omogućava razumevanje i shvatanje njihove okoline. Ovo razumevanje ne postizava se time, što se *„teži“* predmeti jednostavno izostave, nego da se stvori jedan plan lekcija, koji obuhvata u grubim obrisima sve ono, što je od praktične vrednosti i neophodno potrebno za život.

Današnjica *nije mozaik* pojedinih krajeva, nego pretstavlja usko povezanu zajednicu, koja nije ni podeljena na banovine, države i kontinente. I najobičniji predmeti pretpostavljaju katkada saradnju radnika iz najudaljenijih krajeva. Šetnja kroz grad nameće nam razna imena kao: *banatsko* brašno, *dalmatinsko* vino, *slovenski* kupus i kobasice, *češko* staklo i *englesko* platno. Također i novine, radio i željeznice upoznaju nas na svakom koraku s imenima mnogih zemalja, gradova i država pa je time nastala veća potreba za orijentisanjem u prostoru. Shvatiti današnjicu preduslovljava barem delomično upoznavanje uzročne povezanosti između sela i grada, između pojedinih banovina, država i kontinenata.

Iz ovog *principijelnog razmišljanja* možemo sa sigurnošću zaključiti da je zemljopisna nastava i za pomoćnu školu neophodno potrebna. Sada nam se nameće samo pitanje u kakvom obimu i kojim načinom.

Nastavno gradivo pomoćne škole ostaće uvek *skraćeno.* U obzir dolazi samo ono što stoji u *vezi sa današnjim i budućim životom* ove djece. Polazna je tačka *uvek dete*, njegova okolina, zavičaj. Pri izboru gradiva biće nam najbolji putokaz interesovanje djece. Tako se ova zavičajna nastava mora shvatiti u širem mislu. Danas, kad sav svet govori o Španiji i Abisiniji, ove zemlje bliže su interesu naše dece, nego ma koji obližnji grad u našoj domovini. A da naša pomoćna škola bude i životna škola, neophodno je potrebno, da se i u pomoćnoj školi govori o Španiji i Abisiniji.

Pri obradi ma koje jedinice ne smemo nikada gubiti iz vida *slabu psihofizičku energiju* naše dece. Svako napredovanje mora biti postepeno, pojednostavljeno i lako shvatljivo. Što se da neka se *konkretizira*, pri čemu opet ne smemo preterivati,

Jer i apstraktno mišljenje mora se nekako izvežbati. A kad svaku stvar prikažemo konkretno, nemaju deca ni prilike da se vežbaju u apstraktnom mišljenju.

Strogo uzeto, čista zemljopisna nastava ne dolazi u obzir ni na srednjem, ni na višem stupnju. Zemljopis stoji uvek u vezi sa *istorijom* ili *prirodopisom* te će zemljopisna nastava biti uvek vezana sa istorijom ili prirodopisom, tako da deca dobiju zaokruženu sliku, koja više odgovara životu.

Već na *nižem stupnju* počinje spremanje za zemljopisnu nastavu. Osnovni pojmovi kao: gore, dole, nizbrdo, uzbrdo; voda, potok, brdo, šuma, itd. moraju se obraditi u I i II razredu. Tu se opet pokazuje potreba saradnje celog učiteljskog zbora prilikom sastavljanja plana lekcija za sve školske godine. Srednji stupanj proširuje ovo znanje kod zavičajne nastave i prelazi na višem stupnju u zemljopisnu nastavu, a koja bi se još uvek mogla nazivati zavičajnom nastavom.

Ne može se baš tačno odrediti kad se počinje ovom nastavom, jer to u velikoj meri zavisi od duševnih sposobnosti đaka i opšteg interesovanja.

Izvođenje zemljopisne nastave pretpostavlja i *čitanje zemljopisnih karata*, što je uostalom za pomoćnu školu najteže izvodljivo. Ovo upoznavanje sa čitanjem zemljopisne karte traži bezuslovno sistematski put. Osnovni pojmovi moraju biti poznati, tako da nastavnik ne gubi isuviše vremena tumačenjem istih.

Počne se obično *nacrtom školske sobe*. Radili smo školsku sobu iz plastelina, nalepili hartijom i tek onda crtali; ali kad sam tražio od đaka da mi nacrtaju drugu školsku sobu, utvrdio sam da većina daka nije shvatila. — Izvesni pedagozi predlažu da se počne *nacrtom ulice*. Ovaj mi se način više sviđa; ulica je preglednija: na levoj i desnoj strani su kuće, koje se mogu vrlo lako pretstaviti plastelinom ili izrezanom hartijom u obliku kvadrata ili pravougaonika. Greške u srazmeri nisu baš tako osetne. Ali i ovaj način još je katkada suviše komplikovan za decu koja slabije misle.

Zato bi preporučio kao deci pomoćne škole lako pristupačan ovaj postupak: Ide se u šetnju u okolinu grada, kao na pr. u Sarajevu na ušće Mokrajinske u Paljansku Miljacku. I teren je tamo dosta jednostavan. Između dva brda teče reka Miljacka, niz njenu obalu vodi cesta, a gore više na brdu železnica. Baš na ušću stoji osamljena gostiona. Na ovom mestu došli smo više puta u šetnju, tako da su ga deca već poznala.

Vrativši se u školu razgovarali smo o našoj šetnji. Od velikog broja utisaka osvrtao sam se samo na najglavnije: „U šetnji smo videli: brdo, železnicu, cestu, potok i kuću." Jedan đak je to nacrtao na tablu, a šta je zaboravio on dopunili su ostali. Iako su pojmovi kao: voda, cesta itd. već obrađeni, ipak su deca zamenjivala cestu sa ulicom, a za Miljacku su imala samo širi pojam: voda. Tu se opet videla potreba *imanentnog* ponav-

ljanja. Posle razgovora o pomenutim pojedinostima sa slike na tabli, crtala su sva deca napamet istu sliku u svoje dnevnike. Đaci su sami međusobno dodali zaboravljene pojedinosti. To se sve pretstavljavalo i na peščaniku i plastelinom. Ređale su se razne predvežbe, potrebne za upoznavanje zemljovidne karte, koje ću opisati nešto opširnije u nastavku.

Strane sveta vežbaju se već na srednjem stupnju. Od početka se obraća pažnja deci da posmatraju gde izlazi, a gde „zapadne“ sunce. To se može nacrtati i na papir, koji se pričvrsti na odgovarajućem zidu školske sobe. Gde stoji sunce opodne i kamo pada sena u 12h? Docnije se prelazi na imenovanje strana sveta. Istok, zapad, sever, jug. I na našem crtežu označe se strane sveta time, da se crta sunce gde izlazi i zapadne. Ali slabija deca zamenjivala su čak i u školskoj sobi strane sveta, tim više ako su morala utvrditi strane sveta na nekom novom mestu. Ova deca nikada neće pravilno shvatiti odnos strana sveta na karti. Prema tome bilo bi stalno vežbanje i utvrđivanje suvišno i pretstavljalo bi samo gubitak vremena. Može se i bez tačnog znanja o stranama sveta čitati sa karte, kako se putuje iz Sarajeva u Beograd.

Još veću teškoću kod čitanja karte pretstavljaju *visinske crte* (izohipse). Tu nam opet pruža peščanik u vezi sa plastelinom najbolje sredstvo za tumačenje istih. Iz plastelina se pravi brdo. Umanjeno merilo shvate deca odmah, pošto i sama crtaju pokrajinu u umanjenom merilu. Iluzija visine može se prikazati tako, da se deci kaže: „Da bi se popeli na ovo brdo, trebamo otprilike jedan sat. Zamislite, da je ovo brdo 300 m visoko. Gde bi bilo po prilici 100 m? Ali ako pođeš drugim putem, gde će biti 100 m?“ Tako pravi svako dete svoju tačkicu i iz ovih tačkica povuče se prva visinska crta. Jednako se postupa sa drugom i trećom. „A sada, deco, da vam nešto pokažem!“ Razrežem brdo baš tamo gde su pravili crte (Poprečni prerez brda). Onda im pokažem kako se crta na karti brdo. „A ko bi mi mogao napraviti na peščaniku ovo brdo, koje smo nacrtali?“ Ovo vežbanje pretstavljanja nacrta na peščaniku vežba se dalje pomoću iluzornih nacrta, na kojima se prikazuje jedno nisko i jedno visoko brdo i slično. Mogu na osnovu što jednostavnijih brda na peščaniku napraviti i skice. Visinske se crte naprave od početka i na peščaniku, da se položi kakva vrpca ili rafija, ili pak da se metnu drveni štapići. Docnije se pokaže deci kako se niži prerezi (slojevi) brda na karti oboje svetložutom, sve viši i viši sve tamnijom i tamnijom bojom. Kad bi učitelj i poslije dugotrajnog vežbanja očekivao da će deca znati napraviti pravilne reljefe, taj bi se neprijatno iznenadio. Ali da deca onda shvate, da su tamo gde su visinske crte brda a ne ravnica, to se lako postigne. Čak i razlikovanje nižih i viših, strmih i manje strmih brda. Na peščaniku je 75% đaka besprekorno, a ostali delomično pravilno samo bez obzira na strminu, katkada i visinu, pretstavljalo raz-

na zemljišta sa karte, što je dovoljan dokaz, da su visinske crte shvatili.

Iako tumačenje *razmera* pretstavlja najveće teškoće u osnovnoj školi, ovo isto sam postigao u pomoćnoj školi sa dosta dobrim rezultatom i bez većih poteškoća. Sigurno nisam razmer protumačio na osnovu računskih zadataka. Kao slabije račundžije sigurno bi se đaci, ako bi uopšte shvatili ove račune, pobunili za jednu ili dve ništice (nule) i rezultat bi bio skroz pogrešan. Postupio sam kao što se radi u nekim atlasima, da se pored karte Južne Amerike crta i neka dobro poznata zemlja, kao na pr. (za nas) Jugoslavija. Tako dobije svaki na prvi pogled i bez računskog preračunavanja odmah približan pojam o udaljenosti na ovoj karti. Preporučljiva bi bila neka šetnja vozom kao iz Sarajeva na Ilidžu. Sad se upoređuje na karti, kuda bi bilo bliže, kuda dalje nego na Ilidžu. Koliko je dalje u Zenicu nego na Ilidžu? Na taj način utvrde se neke fiksne mere kao na pr. Sarajevo—Ilidža, Zenica, Beograd. Sad se to pomoću karte u raznim razmerima prenese i na ostale krajeve kao na pr. kako daleko je iz Zagreba u Ljubljanu. Odgovor: „Malo dalje nego iz Sarajeva u Zenicu“ nas potpuno zadovoljava. Ovo upoređivanje i izračunavanje odnosa pretstavlja one duševno-ortopedske vežbe, koje su baš za decu pomoćne škole od naročite važnosti.

Boje ne čine za ovu decu nikakvu poteškoću. Već na peščaniku prikazujemo šumu sa malim granama, livade pomoću kratke trave. Već kod crtanja se bojadiše odgovarajući teren uvek istom bojom.

Ostali kartografski znaci *kao reke, ceste, željeznice i znakovi za gradove* su lako shvatljivi. Preporučuje se, da se odmah ne pristupi simboličkom prikazivanju, nego da se crta. Kad sam bio jednom slučajno prisiljen da nacrtam našu kraljevinu bez potrebne prethodne pripreme, označio sam Sarajevo džamijom, Beograd belom palatom — Kraljev dvor, Zagreb lepom palatom i Ljubljanu neboderom. Kod ponovnog crtanja nacrtao sam Beograd i Zagreb sa tri, a Sarajevo i Ljubljanu, pošto su mnogo manji gradovi, sa jednim obručem, što su i deca odmah shvatila.

Ali i najzornije prikazivanje na peščaniku i u plastelinu ne može nikada zameniti *šetnje*. Sve ono, što se pretstavlja u peščaniku mora se ili prethodno ili docnije utvrditi odnosno dopuniti u samoj prirodi. Osobito osnovni pojmovi kao: brdo, izvor, ušće, km, ulica, cesta itd. moraju se posmatrati u samoj prirodi.

Veliku ulogu u zemljopisnoj nastavi igraju i *posmatranja dece.* Neka deca stalno zabilježe temperaturu, množinu padavina, vodostaj Miljacke. Na kretanje sunca i meseca mora ih učitelj upozoriti, da se i to stalno posmatra. Na pijaci ćemo se upoznati s izradama našeg domaćeg obrta i industrije itd., itd.

Učila: Slike neka budu što veće i što jednostavnije. Isto važi i za zemljopisne karte i globuse. Ali u nedostatku ovih mala dopisnica ima bolji uspeh nego prazna reč. Fotografski

aparat, osobito u vezi sa epidiaskopom, je od neprocenjive vrednosti.

Kad rezimiramo glavno o zemljopisnoj nastavi u pomoćnoj školi, moramo osobito podvući da u prvome redu treba da se utvrde najjednostavniji zemljopisni pojmovi, da deca treba da nauče čitanje zemljopisne karte utoliko da se mogu orijentisati u svakidašnjim potrebama života. Teže razumljive stvari kao: strane sveta, razmer i visinske crte, vežbaju samo utoliko, ukoliko ima izgleda da deca to shvate.

SOMETHING ABOUT GEOGRAPHY INSTRUCTION IN ASSISTANCE SCHOOLS (FOR IMBECILS)

Owing to the increased demands from life caused through commerce, communications, radio and the press, geography instruction became an indispesable necessity with assistance schools. The peculiarity of the pupils of such assistance schools has, of course, fuly to be taken into consideration. The contents of the instruction depends upon the surroundings and interests of the pupils. There is no question of an expert or school knowledge and in a general way the discussion of the home life and of that in countries abroad connected with us is sufficient. Thus the intruction takes the shape of life intructions connecting geography, history and natural sciences.

The cartography (reading of maps) can, with certain restrictions, be performed also in assistance schools. A slow change from figurative drawings to the symbolic map facilitates the apprehension. The usual starting point, the school class, is often too difficult to conceive. By far less difficult is a known street. I could register the best succeses during walks in free nature, where a picture was drawn, which subsequently changed in the school into a symbolic map. Scale, the parts of the world and height lines are to be practised according to the abilities of the pupils, fully employing plastelin and the sand-table. Walks and observations are of particular importance The means for instruction should be as simple as possible.

Logopedija i fonijatrija

MUDr HINKO FREUND — Zagreb:

PETI KONGRES „NJEMAČKOG UDRUŽENJA ZA LOGOPEDIJU I FONIJATRIJU“

održan je u Berlinu od 21-22 avgusta 1936 u velikoj predavaoni „Kaiser Friedrich Haus“-a, u vezi sa internacionalnim kongresom otolaringologa od 17-20 augusta.

Ljubaznošću dosadašnjeg tajnika ovoga udruženja, g. Hermanna Gutzmanna jr., mogao sam, na povratku iz Kopenhagena, sudjelovati kao gost i na ovomu kongresu.

Pozvan je bio čitav niz inostranih udruženja, i to: 1) American Society for the study of disordres of speech; 2) Société

Française de phoniatrie; 3) Nizozemsko udruženje za logop. i fonijatriju; 4) Società Italiana di fonetica biologica e di foniatria; 5) Magyàr phonetikai tarsasag elnöksège.

„Internacionalno društvo za logopediju i fonijatriju", sa sjedištem u Beču, nije bilo pozvano.

Od zakazana 23 predavanja bilo je održano 20. Uglavnom su bila obrađena područja eksperimentalne fonetike, akustike glasa, te organskih smetnja glasa i organa za govor. Od predavanja, koja su od više općeg interesa, spomenuo bih samo slijedeća:

Prof. M. Seemann (Praha): O značenju patologije blizanaca za studij smetnja govora. Studij razvoja i smetnja govora kod jednojajčanih blizanaca važan je za ustanovljenje prirođenog faktora. Po Seemannu je zakašnjeli početak govora hereditarno, idiotipičko svojstvo.

Prof. E. Reichenbach (Leipzig): Kakovi se obturatori imadu upotrijebiti kod vučjeg ždrijela? Predavač je dao lijep pregled sviju vrsti obturatora, te se na koncu osobito založio za obturator po prof. Froeschelsu, u slučajevima, gdje nije uslijed vanjskih razloga moguće dulje vremena vježbati govor.

G. *Lehmann* (upravnik zavoda za gluhonijeme u Berlin-Neuköllnu): *Praksa usavršavanja sluha kod gluhonijemih.* Predavač se toplim riječima zauzeo za potrebu usavršavanja slušnih sposobnosti kod „gluhonijemih" sa ostatkom sluha, pomoću slušnih vježbi. Upozorio je na velike zasluge prof. Urbantschitscha, koji je prvi upozorio na važnost tih slušnih vježbi i koji je god. 1898 rekao: „Nadam se, da ubuduće ni jedan slučaj gluhonijemosti neće biti isključen od slušnih vježbi." Predavač nadalje opisuje razne sprave osobito mikrofone i elektroakust. aparate, koji se danas upotrebljavaju u svrhu ispitivanja sluha i prenašanja govora. Upozorio je na važnost tih vježbi za usavršavanje ritmusa i melodije u govoru gluhonijemih. Jedna trećina đaka njegovog zavoda sudjeluje sa uspjehom kod tih vježbi. Bio je kod Dr. Barczy-a u Budimpešti, te je oduševljen s njegovim uspjesima, no ne slaže se sa njegovom teorijom.

Iza kongresa uslijedio je pregled raznih eksperimentalno-fonetskih ustanova grada Berlina i poznate ambulante za mane govora i glasa na Charité-u, gdje radio pokojni prof. Hermann Gutzmann, a koju danas vodi njegov sin.

SEDMI KONGRES „INTERNACIONALNOG UDRUŽENJA ZA LOGOPEDIJU I FONIJATRIJU" U KOPENHAGENU

Sedmi kongres „Internacionalnog udruženja za logopediju i fonijatriju", koje se sastaje svake druge godine, održavao se od 10-12 augusta 1936 god. *u Kopenhagenu*, u velikoj dvorani Righshospitala (Državne bolnice). Kongresu je prisustvovalo oko 120 učesnika iz 18 raznih zemalja, a dominirali su gosti iz sje-

vernih zemalja: Danske, Švedske, Holandije i Engleske. Dne 11 augusta poslije podne pozdravio je gradonačelnik Kopenhagena u prisustvu ministra prosvjete goste u golemoj svečanoj hali gradske kuće (Raadhus-Hallen) lijepim govorom, u kojem je spomenuo, da je u Danskoj velikom reformom socijalnog zakonodavstva od 20 maja 1933 god. svakom čovjeku omogućeno da se liječi u državnim zavodima za logopate, i da troškove za siromašne plaća država. Sa strane kongresa odgovorio je *prof. Dr Emil Froeschels*, pretsjednik Internacionalnog udruženja za logopediju i fonijatriju. Na balustradama goleme hale bilo je istaknuto, gostima u čast, osim danske još 18 zastava prisutnih nacija, među njima i jugoslovenska zastava.

Glavni referati održani su *o liječenju vučjeg ždrijela* i o *fiziologiji glasa*. O *kirurškom liječenju* vučjeg ždrijela referirali su *Dr V. Veau i S. Borel-Maisonny, Paris*; o konzervativnom liječenju raznim protezama referisao je *prof. R. Segre, Torino*; a *o pedagoškom liječenju H. Bering-Liisberg*, upravnik državnog zavoda za logopate u *Kopenhagenu.*

Vučje ždrijelo (angeborene Gaumenspalte, cleft palate, la division palatine innée, cheilo-gnatho-palatoschisis) čini se da je u sjevernim krajevima još češća pojava nego kod nas. Tačnijih podataka o tome nemam, no za to govori činjenica, da se ondje toj mani posvećuje kud i kamo veća briga, nego što je to slučaj u drugim jednako prosvjećenim zemljama (na pr. u Njemačkoj). Zato danski logopedi imadu baš na tom polju neobično veliko iskustvo. Spominjem, da u Aarhusu postoji posebna klinika za konzervativno liječenje vučijeg ždrijela pomoću proteza, a u državnom zavodu za logopate u Kopenhagenu posebno odjelenje za taj defekt, na kojem osim logopeda radi i kirurg i stomatolog. Ondje se vrše potrebne operacije ili dogotove potrebne proteze, a nakon toga se ta djeca podučavaju u posebnom razredu u čistom, jasnom izgovaranju.

Iz ovih referata, koji se temelje na neobično velikom iskustvu pojedinih autora, slijedi ovo:

I. Najbolje rezultate glede govora i fonacije (glasa) daju one *operacije* vučjeg ždrijela, koje se vrše u najranijoj mladosti, otprilike godinu dana prije nego što dijete počinje upotrebljavati svoje organe u svrhu govora. To je prva ili druga godina života. Pri tom dobro dolazi činjenica, da početak spontanog govora kod te djece obično pada tek u treću godinu. Čim se kasnije operira, time su rezultati glede govora nesigurniji te je potrebno nadovezati posebno logopedsko liječenje;

II. *Obturatori*, proteze iz mekane ili tvrde gume, koji imadu zadaću, da zatvaraju defekt nepca, uglavnom zaostaju što se tiče efikasnosti iza uspjeha operativnog liječenja. No ipak ima slučajeva, gdje je potrebno da se

i sa njima služimo. Prvo kod onih pacijenata, kod kojih operativni zahvat iz bilo kojeg razloga nije uspio. Zatim kod pacijenata, koji iz straha otklanjaju operativni zahvat ili kod kojih je operacija i iz drugih razloga neizvodljiva. A napokon kod odraslih, jer kod njih operacija obično više ne dovodi do uspjeha. (Iza 15 godine.)

III. Osim kod djece, koja su operirana u prvim godinama života, potrebno je da se što prije iza izvršene operacije ili dogotovljenog obturatora počne sa *logopedkim vježbanjem glasa i artikulacije*. Te vježbe imadu svrhu otstraniti teško tepanje i otvoreno hunjkanje, što su karakteristične mane govora i glasa kod vučjeg ždrijela. Operacijom ili obturatorom ove mane još nijesu otstranjene nego su tek stvoreni uvjeti za njihovu uspješnu logopedsku korekturu. Logopedska terapija treba da bude vrlo intenzivna i djeca treba da stalno stoje pod stručnim nadzorom. To je najbolje provedivo u zatvorenom zavodu.

U svojem opsežnom referatu „*O fiziologiji glasa*" obradio je *Desider Weiss* (Beč), dijelom na temelju vlastitih ispitivanja, mnoga važna pitanja toga područja.

Osim ovih referata bilo je najavljeno 22 predavanja, no održano ih je bilo samo 16. Od ovih neka budu spomenuta samo slijedeća: *Prof. Dr.* G. *Sanvenero-Rosseli, Milano:* O kiruškom liječenju vučjeg ždrijela, sa vrlo uspjelim filmom; *gdja Joan van Thal, London*: Psihološki problemi liječenja vučjeg ždrijela; *W. E. M. Werdill, Newcastle*: Vučje ždrijelo i govor kod vučjeg ždrijela; *Branco van Dantzig, Rotterdam:* O individualnoj i razrednoj poduci djece sa manama govora; *Prof. Dr David P. Broder, Chicago:* O liječenju slabosti čitanja (Legeasthenia); *Prof. Th. S. Flatau, Berlin:* K daljnjem razvoju endostroboskopije grla sa demonstracijom; *Dr. Hinko Freund, Zagreb*: Psihopatološki prilozi problemu mucanja.

O pojedinim zanimljivijim predavanjima i referatima uslijediti će opširniji prikazi.

Iako mnogi od najavljenih predavača a i neki od referenata nijesu osobno prisustvovali kongresu — nekoji referati bili su samo pročitani, te su ostali bez diskusije, a 8 predavanja nije uopće bilo održano — kongres je uspio i sa naučne i sa društvene strane. Da je društvena strana uspjela, tomu je, osim lijepoga vremena, te ljepota i znamenitosti ponosnog Kopenhagena i danske obale, najviše doprinjela gostoljubivost naših danskih kućedomaćina, koji su se trudili da gostima iz tudjine omoguće što ugodniji, zabavniji i veseliji boravak. Tako je bilo priredjeno nekoliko sjajnih banketa, zajednički pregled grada i luke, te koncertno veče danske komorne i narodne glazbe. Svi

gosti, koji su na to reflektirali, imali su u „Drž. zavodu za mane govora" (Statens Institut for Talelidende) besplatan stan i vrlo jeftino jelo (din. 20.— dnevno).

Slijedeći, VIII. kongres, održaće se 1938 god. u Salzburgu.

NOVI ČASOPISI SA PODRUČJA LOGOPEDIJE I FONIJATRIJE

O živom interesu za pitanja patologije, fiziologije i higijene glasa i govora u svim zemljama svjedoče brojni novi časopisi, koji su počeli izlaziti zadnjih godina:

1) *Logopaedie en Phoniatrie* izlazi od god. 1929 kao mjesečni podlistak časopisa: Tijdschrift voor Buitengewoon (časopis za pomoćno školstvo). Redaktori su: gdja Branco van Dantzig i P. H. Schreinder, Den Haag (Holandija).

2) *Mitteilungen über Sprach-und Stimmheilkunde* izlazi od početka 1935 u Beču kao provizoran šapirografiran mjesečnik. Izdaje ga: Dr. Desider Weiss.

3) *Revue francaise de Phoniatrie* izlazi od god. 1933 kao mjesečnik u Parizu. Izdaje ga: J. Tarneaud, glavni tajnik francuskog društva za fonijatriju.

4) *Speech.* The journal of fhe British Society of speech therapists. Published by Sir Isaac Pitman & Sons Ltd. Izlazi kao tromjesečnik u Londonu, od jula 1935.

5) *Tale og Stemme* (Govor i glas). Izdaje direktor H. Beering-Liisberg, Kopenhagen. Prvi broj treba da je izašao u jesen 1936.

6) *Voprosij logopedii.* Izlazi od decembra 1935. Izdavač: Dr. M. Paikin, Harkov (Ukrajina). 2—3 broja godišnje.

Dr HINKO FREUND (Zagreb)

АНТОН СКАЛА — Београд:

Стручно спремање наставника школа за дефектну децу

О стручној спреми наставника школа за дефектну децу писали смо у „Гласу недужних" свеска 1-3 за јануар-март 1935 године одмах после доношења Правила о стручној спреми наставника школа за дефектну децу (О. н. бр. 9088 од 8 фебруара 1935 године). Ова Правила остаће на снази још и до краја школске 1938/39 године.

На основу тих Правила имају право на полагање стручног испита сви учитељи који већ две године раде у школама за недовољно развијену и дефектну децу (помоћним школама или одељењима, школама за слепу, глувонему или децу са говорним манама, заводима за васпитање деце и млађих малолетника, школама при опоравилиштима и лечилиштима и у шумским школама или школама на слободном ваздуху). Ови испити полажу се у Београду кад поједине кандидате према њиховим пријавама позове Министарство просвете. На ове испите који ће се полагати још две године скрећем пажњу и учитељима који раде у заводима за васпитање деце и млађих малолетника. Ови учитељи наиме добијају звање наставника школа за дефектну децу на основу Уредбе о начину васпитања у заводима за васпитање деце и млађих малолетника, али им то звање важи само док раде у поменутим установама. Чим их управе тих установа на основу члана 34 ове Уредбе ставе на расположење, ови учитељи губе звање наставника те се враћају за учитеље у народне школе. Ако, пак, ови учитељи положе и стручни испит за наставника школа за дефектну децу, они се могу преместити у неку другу школу за дефектну децу.

Уредбом о вишој педагошкој школи М. С. бр. 648 од 11 августа 1936 године кренуло се корак даље. Сад ће се стручни испити полагати у Вишој педагошкој школи, где је отворен нарочити Отсек за спремање наставника школа за дефектну децу.

Ове године упутили су се о смислу поменуте Уредбе први учитељи на рад и хоспитовање у школе за недовољно развијену и дефектну децу. У смислу члана 14 Уредбе о Вишој педагошкој школи у школе за дефектну децу упућују се учитељи(це) који су са најмање врло добрим успехом положили дипломски и практични учитељски испит, радили најмање четири године у народним школама са одличним или врло добрим успехом, а нису старији од 28 година. Овакве учитеље(ице) бира конкурсом Министарство просвете.

После двогодишњег хоспитовања у школама за дефектну децу ови учитељи ће бити примљени у Вишу педагошку школу где ће после двогодишњег студирања полагати стручни испит за наставника школа за дефектну децу.

Учитељима који се упућују на рад и хоспитовање у школе за дефектну децу препоручује се да се овоме раду, који су сами изабрали, најсавесније посвете. Потребно је да се они већ за време хоспитовања и практично и теоријски спремају за свој будући позив.

Наставничко веће наше најстарије помоћне школе у Љубљани, која је 1936 године прославила већ 25 годишњицу свога рада, посветило је питању спремања учитеља за време

њиховог хоспитовања нарочиту пажњу и препоручује овим младим колегама следеће:

Учитељи који су се одлучили да раде на помоћним школама нека се већ у току првих двеју година спремају *теоријски* и *практично.* Њихово спремање нека обухвати ове главне гране:

а) физиолошку и психолошку;
б) педагошко-дидактичку;
в) социолошку; и
г) административну.

Све четири гране да се проучавају *упоредо* и *самостално* сопственим *практичним радом* и *теоријским улажењем* у дотичне проблеме.

Практична организација студија нека се креће овим редоследом:

1) Хоспитанту треба пре свега пружити *слику детета помоћне школе као целине (у телесном, душевном и социјалном погледу).* У ту сврху присуствоваће он по неколико часова раду у сваком разреду.

2) Са *методичко-дидактичким радом* у помоћној школи нека се хоспитант упозна на тај начин што ће непрекидно хоспитовати у једном те истом разреду док траје обрада извесне методичке јединице која треба да се пружи као заокружен исечак из живота.

3) Хоспитант нека се одмах почне упознавати са *врстама душевне заосталости* тј. са појединим *типовима* који долазе у обзир у помоћној школи. То ће постићи студијем целисходне стручне литературе и са непосредним посматрањем појединe деце при практичном раду у разреду.

4) У ту сврху нека се по свестраној обради *једне методичке јединице* одмах почне са *радом у разреду.* На подлози *упознавања* душевних и телесних недостатака организује се практичан рад у разреду.

5) Упознавање *телесних недостатака* нека обухвати:

а) телесне недостатке који ометају учеников напредак у школи (на пр. богаљасти удови а нарочито руке, наглувост, кратковидност, говорне мане итд.);

б) општу телесну слабост, живчано растројство;

в) извор и узроке тих недостатака (наслеђе); и

г) последице за напредовање одн. заостајање у школи.

6) *Психолошко проучавање* детета помоћне школе чини основ свеколиком другом раду, зато мора све остало настојање да иде упоредо с њим

Оно обухвата следеће гране:

а) психологију нормалног детета од рођења до пубертета;

б) психологију;
в) психологију говора; и
г) компаративни студиј дефектног и нормалног детета у душевном погледу.
7) Испитивање *социјалних прилика* детета:
а) узроци и последице;
б) уколико су социјалне прилике узрок душевне заосталости деце (и родитеља);
в) уколико поправка социјалних прилика утиче на душевно стање детета;
г) какове изгледе за будући живот појединца пружа похађање помоћне школе;
д) значај завода у појединачним случајевима; и
ђ) утицај помоћне школе на омладинско законодавство.
8) Хоспитант нека се упозна са *административним пословањем* помоћне школе које обухвата:
а) Пријављивање деце за помоћно оделење, посматрање деце и спремање података за пријемну комисију. Попуњавање „Пријавног листа“;
б) пословање пријемне комисије;
в) званична акта. Вођење „Личног описног листа“;
г) распоред часова;
д) план лекција (детаљни и оквирски наставни програм);
ђ) уџбеници; и
е) нарочити званични прописи.

Да би се могли у овај студиј правилно да уживе и они учитељи који су одређени да хоспитују у појединачним *помоћним оделењима* уз основне школе па су, према томе, више или мање препуштени сопственој инидијативности, било би потребно да сваки од њих хоспитује барем 1 месец на матичној помоћној школи пре него почне да ради у помоћном оделењу.

Osnivanje Saveza učitelja defektne dece slovenskih država

Kao što smo već pisali u našem časopisu (vidi br. 1—3 1936, str. 67—70) trebalo je da se prilikom proslave 150-godišnjice Smìchovskog zavoda za gluvoneme u Pragu, juna 1936 godine, stvori Savez koji bi obuhvatio učiteljstvo specijalnih škola (škola za defektnu decu) svih slovenskih zemalja. U tome članku izneli smo i ceo istorijat ovog pitanja kao i teškoće s kojima se morala sama ideja da bori dok se nije ostvarila.

Danas je ovaj Savez stvarnost. Usprkos sviju teškoća uspelo je da se ideja ostvari i Savez je osnovan 30 juna 1936 god. u Pragu u okviru jubilejnih proslava Smichovskog zavoda. Namera nam je da o tome upoznamo naše čitaoce sa par reči.

Ma da je postojala želja i kod čehoslovačkih kolega i kod našeg Udruženja da u pripremnim radovima oko osnivanja Saveza učestvuju i kolege iz Poljske, Bugarske i Rusije, ipak se sve ograničilo na Čehoslovake i nas. Poljaci su, doduše, principijelno pozdravili ovu zamisao, ali same njihove organizacije nije nam uspelo pridobiti za saradnju. Bugarski kolege nemaju uopšte svoje organizacije, a s ruskim kolegama nije se mogao uspostaviti direktan dodir, iako je naše Udruženje dobilo specijalnu dozvolu od naših nadležnih vlasti da može stupiti u Savez i onda, ako tamo budu kolege iz SSSR. Iz tih zemalja nije bio niko ni prisutan na kongresu i jubilejnim proslavama (kol. E. Zawadzki iz Varšave pretstavljao je samo svoj zavod).

U cilju da se otklone razlike u gledištima između Čehoslovaka i nas po pitanju osnivanja Saveza (o čemu je bilo reči u pomenutom već članku) kao i da se dopuni i definitivno izradi projekat pravila Saveza, kako bi se obezbedio miran i gladak tok osnivačke skupštine, održana je 30 juna 1936 pre podne pretkonferencija naših i čehoslovačkih delegata koja je bila prvobitno zak zana za 27 juni, ali se morala odložiti zbog iznenadnog i ozbiljnog obolenja pretsednika našeg Udruženja, insp. Ramadanovića. (Zbog ovog obolenja g. insp. Ramadanović, koji je bio prevežen na kliniku, nije mogao održati 29 juna posle podne svoje predavanje o osnivanju Sveslovenskog saveza nastavnika defektne dece na V radnom kongresu čsl. učiteljstva gluvoneme dece, već je njegovo predavanje, na češkom, pročitao urednik našeg časopisa). Na pretkonferenciji uzeli su učešća:

1) Za „Savez društava učitelja gluvonemih i slepih u ČSR" kol. Prinich, Zajìc, Židek, Bystersky i Šteffl;

2) Za „Društvo učitelja i prijatelja moralno defektne mladeži u ČSR" kol. Filla, Pancir, Reznìk;

3) Za „Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR" insp. Zeman i kol. Ludvìk;

4) Za naše Udruženje: Matić, Maslić, Žutić, Janežič i M. Dermelj.

Na predlog kol. Prinicha izabran je jednoglasno za pretsednika pretkonferencije insp. Zeman, a za sekretara Ferd. J. Maslić, pa se onda prešlo na rad: pravila su pretresena detaljno, član po član, i data im je definitivna redakcija. Uklonjena je i osnovna razlika između predloga našeg Udruženja, koje je predlagalo da Savez obuhvati nastavnike defektne dece svih kategorija, i gledišta što da je zastupao jedan dio čehoslovačkih kolega tj. da u Savez uđu samo nastavnici gluvoneme i slepe dece.

Posle podne u 17 časova u svečanoj dvorani zavoda održana je osnivačka skupština Saveza. Skupštinu je otvorio pretsednik „Saveza društava učitelja gluvoneme dece u ČSR"dir. Št. Sobolovsky pozdravivši prisutne i izrazivši zadovoljstvo što konačno dolazi do ostvarenja ove lepe zamisli. Zažalio je što glavni inicijator insp. Ramadanović zbog iznenadnog obolenja

ne može prisustvovati skupštini. Sa željom da nam što pre ozdravi proglasio je skupštinu otvorenom. Nato je na predlog F. Maslića izabran za pretsednika skupštine insp. Josef Zeman.

Zauzevši pretsedničko mesto upoznao je insp. Zeman skupštinu s time da je na zajedničkoj pretkonferenciji jugoslovenskih i čehoslovačkih delegata pojedinih organizacija saglasno primljen projekat pravila Saveza pa je zamolio dir. J. Šteffla da taj projekat pročita. Po izvršenom čitanju pravila su bez izmena usvojena. Na osnovu odredaba pravila (čl. IX) delegirani su u pretsedništvo Saveza sledeći:

1) Za „Savez društava učitelja gluvoneme i slepe dece u ČSR“: Pavel Bystersky i Josef Šteffl (zamenici: Julius Janovsky i Jan Šoltes)

2) Za „Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR“: insp. Josef Zeman i Jaroslav Pokorny (zamenik: František Ludvik);

3) Za „Društvo učitelja i prijatelja moralno defektne mladeži u ČSR“: Rikard Filla i František Reznik (zamenik: Jan Pancir);

4) Za „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije“: Miodrag Matić, Ferdinand Maslić, Đorđe Žutić i Gabrijel Janežič.

Po čl. IX pravila trebali su delegati da izvrše izbor pretsednika. Na predlog delegata Saveza društava učitelja gluvoneme i slepe dece u ČSR izabran je za pretsednika jednoglasno uz sveopšte oduševljenje insp. Veljko Lj. Ramadanović iz Zemuna. Pretsedavajući insp. Zeman proglasio je ovaj izbor uz buran aplauz cele skupštine, oglasio je Zemun za sedište Saveza i toplim rečima popratio velik etički značaj ovog izbora. Požalio je što zdravstveno stanje nije dozvolilo novo izabranom pretsedniku da prisustvuje izboru kao i što mu se neće odmah smeti saopštiti ni rezultat izbora. Obraćajući se delegatima zamolio je njihovu punu pomoć za uspešan rad i razvoj Saveza i naglasio njihovu suodgovornost za rad Saveza. Biranim rečima istakao je značaj i važnost Saveza i sa željom da on što uspešnije radi zaključio je skupštinu.

Čehoslovački delegati izabrali su na predlog delegata „Društva učitelja i prijatelja moralno defektne mladeži u ČSR“ za potpretsednika Saveza za ČSR svog osvedočenog idejnog vođu insp. Josefa Zemana, dok je jugoslovenskim delegatima ostavljeno da naknadno izaberu iz svoje sredine potpretsednika za Jugoslaviju, sekretara i blagajnika kao i čitav nadzorni odbor.

Taj posao naknadno je završen pa definitivna lista prvog pretsedništva Saveza izgleda ovako:

Pretsednik: insp. Veljko Ramadanović
Potpretsednici: insp. Josef Zeman (za ČSR) Miodrag V. Matić (za Jugoslaviju)
Sekretar: Ferdinand J. Maslić
Blagajnik: Đorđe M. Žutić

Delegati — članovi: kao gore

Nadzorni odbor (Revizori računa):

Pretsednik: Anton Skala
Članovi: Fran Grm, Rajko Hergešić

Donosimo i potpun tekst:

Pravila

SAVEZA UČITELJA DEFEKTNE DECE SLOVENSKIH DRŽAVA.

I

IME:

Savez učitelja defektne dece slovenskih država.

II

SEDIŠTE:

Mesto stalnog boravka pretsednika Saveza.

III

JEZIK RASPRAVLJANJA:

Pretsedništva: jezik pretsednika Saveza, kongresa: jezici slovenskih delegata.

IV

CILJ SAVEZA:

1) Pomagati i unapređivati teorijska i praktična nastojanja oko usavršavanja metoda vaspitanja i obrazovanja defektne dece, raditi na daljem stručnom obrazovanju učitelja škola za defektnu decu u slovenskim državama i aktivno širiti saradnju radnika na tom polju.

U tom cilju Savez će:

a) Davati članstvu povremene izveštaje o poslovima Saveza (u svim slovenskim jezicima) i izdavati priručnu biblioteku za pedagogiku škola za defektnu decu;
b) Pomagati izdavanje priručnih dela i udžbenika za sve vrste škola za defektnu decu;
c) Organizovati kongrese, ankete, predavanja, ekskurzije, tečajeve i izložbe;
d) Organizovati razmenu učitelja škola za defektnu decu među pojedinim slovenskim državama, u cilju studija.

2) Pomagati i unapređivati naučno ispitivanje defektne dece svih kategorija.

U tome će cilju:

a) Pomagati naučna ispitivanja i u njima aktivno učestvovati, samostalno ili u vezi s naučnim ustanovama koje se takovim ispitivanjima bave;
b) Pomagati izdavanje naučnih dela iz te oblasti.

3) Sarađivati sa zavodima i organizacijama koje se staraju za defektnu decu i mladež u doba pretškolsko, školsko i posleškolsko i najaktivnije pomagati osnivanje novih udruženja i ustanova te vrste.

4) Pretstavljati školstvo za defektnu decu slovenskih zemalja pred ostalim državama i narodima i kritički ocenjivati tuđe metode rada.

5) Širiti interesovanje o školstvu za defektnu decu u najširoj javnosti slovenskih država kao i u pozvanih nadleštava.

Savez će naročito nastojati oko:

a) uzakonjenja obaveze zavodskog vaspitanja i obrazovanja defektne dece;
b) podizanja novih zavoda;
c) izgradnje potpunog sistema školstva za defektnu decu;
d) organizovanja socijalno-zdravstvene zaštite defektne dece i mladeži.

V

ČLANOVI:

Članovi Saveza jesu:

a) počasni,
b) redovni,
c) vanredni.

Počasne članove (fizičke i pravne), bez obzira na narodnost, bira kongres po predlogu pretsedništva za uspešan i zaslužan rad na jednom od područja označenih u članu IV ovih pravila.

Redovni članovi mogu biti organizacije učitelja škola za defektnu decu slovenskih država, bez obzira na to da li su to udruženja učitelja škola za defektnu decu svih ili samo pojedinih kategorija.

Vanredni članovi mogu biti takovi učitelji iz slovenskih država koji nemaju svoje organizacije. Njihova prava i dužnosti odrediće u svakom pojedinom slučaju pretsedništvo Saveza.

Članom prestaje biti onaj ko pismeno oglasi svoje istupanje, ili koga isključi kongres po predlogu pretsedništva Saveza. Član koji istupa mora odjavi priložiti i zaključak svoje glavne skupštine o tom.

VI

DUŽNOSTI ČLANOVA:

Dužnosti članova Saveza jesu:

1) Rukovoditi se pravilima i principijelnim odlukama Saveza;

2) Slati delegate ili njihove zamenike u pretsedništvo Saveza;

3) Dostavljati pretsedništvu Saveza prepise zapisnika svojih glavnih skupština;

4) Plaćati Savezu redovne i vanredne članske uloge.

VII

PRAVA ČLANOVA:

Prava članova Saveza jesu:

1) Da budu zastupljeni sa po dva delegata, koji se uvek moraju iskazati urednom punomoći, u pretsedništvu Saveza. Po potrebi može delegata udruženja zastupati i zamenik (tiče se samo onih članova-udruženja, koja obuhvataju čitavu teritoriju dotične slovenske države). Ako je u nekoj državi jedinstvena organizacija, ona ima prava da pošalje po jednog delegata za svaku užu struku koja je u organizaciji zastupljena;

2) Slati predloge, pitanja, molbe, proteste, žalbe, itd. posredovanjem svog delegata ili izravno pismenim putem pretsedništvu Saveza ili kongresu;

3) Aktivno saradjivati pri pothvatima Saveza;

4) Uzeti učešća na kongresu, ekskurzijama, anketama, predavanjima i ostalim pothvatima Saveza;

5) Prosudjivati i odobravati delatnost pretsedništva Saveza.

VIII

IMOVINA SAVEZA:

Imovinu Saveza čine:

1) Članski ulozi (redovni i vanredni), darovi, legati i kamata od njih;

2) Knjige, brošure, tiskanice i časopis.

IX

UPRAVA SAVEZA:

Savezom upravlja pretsedništvo.

Pretsedništvo Saveza tvore delegati, što ih šalju pojedini članovi. Ovi delegati biraju pretsednika Saveza, a iz svoje sredine biraju:

a) po jednog potpretsednika za svaku državu iz koje su članovi Saveza;

b) sekretara; i

c) blagajnika.

Sekretar i blagajnik biraju se iz one zemlje iz koje je pretsednik.

Pretsedništvo Saveza može u slučaju potrebe naknadno kooptirati u pretsedništvo redaktora kao i druge činovnike. Koopti-

rani članovi pretsedništva imaju savetodavni glas. Pri glasovanju pretsedništva odlučuje većina prisutnih. Pri jednakom broju glasova odlučuje glas pretsednikov. Za punovažne odluke potrebno je da bude prisutno 5 (pet) članova pretsedništva, po prethodnom pismenom raspravljanju sa svim članovima pretsedništva.

Pretsedništvo se sastaje po pravilu jedamput godišnje. Putne troškove plaća član koji šalje delegata u pretsedništvo.

Pretsedništvo Saveza rukovodi kongresima, anketama, predavanjima i ostalim pothvatima Saveza. Ono je dužno starati se i raditi na tom da se ostvare ciljevi Saveza. Ono predlaže kongresu izbor počasnih članova, upravlja imovinom Saveza, odredjuje prema potrebi vanredne članske uloge, odobrava izdatke za kongres, odlučuje o radu Saveza, saziva kongrese i ostale pothvate Saveza označene u čl. IV 1)c i rešava o celokupnoj prepisci Saveza. Ono izvršuje i razašilje članovima odluke kongresa i objavljuje izveštaje o radu i sednicama Saveza.

Pretsednik zastupa Savez pred javnosti. Zajedno sa sekretarem potpisuje prepisku Saveza. Daje naloge za isplatu računa što ih je odobrilo pretsedništvo. Rukovodi celokupnim radom Saveza.

Sekretar otpravlja agendu Saveza. Vodi delovodni protokol, piše zapisnike o sednicama i drugim pothvatima Saveza, upravlja arhivom Saveza.

Blagajnik upravlja imovinom Saveza za koju je odgovoran. Po nalogu pretsednika isplaćuje račune, uredno vodi računske knjige i snabdeva ih računskim prilozima (dokumentima). Dužan je te knjige dostavljati revizorima računa na pregled. Na sednicama pretsedništva referiše o stanju imovine.

X

KONGRES (SKUPŠTINA) SAVEZA:

Pretsedništvo pripravlja i saziva radne kongrese i ostale pothvate Saveza. Kad se radi o kongresu (skupštini) objavljuje to svim članovima najmanje godinu dana unapred. Inače najmanje tri meseca pre s tačnim navodom mesta, vremena i dnevnog reda. Svaki član Saveza poziva svoje članstvo da uzme učešća na tim pothvatima. Ovi imaju pravo da raspravljaju i glasaju.

Ako dve trećine članova Saveza zahteva da se sazove vanredna skupština s naznačenjem razloga za to i dnevnog reda, pretsedništvo saziva vanrednu skupštinu tokom 6 (šest) meseci.

Kongres (skupština) punovažno rešava, ako je prisutna bar trećina članova Saveza. Ako se u određeno vreme ne sastane dovoljan broj članova, održava se kongres (skupština) za po sata docnije bez obzira na broj prisutnih.

Pri glasovanju odlučuje prosta većina glasova; pri jednakom broju glasova odlučuje pretsednik.

Kongresu (skupštini) pripada pravo:

1) Ocenjivati i odobravati rad pretsedništva, odobravati račune i podeljivati apsolutorij;

2) Menjati pravila. Za izmenu je potrebna saglasnost dvotrećinske većine prisutnih;

3) Određivati visinu članskih uloga (redovnih i vanrednih);

4) Birati revizore računa;

5) Primati i isključivati članove Saveza po predlogu pretsedništva;

6) Birati počasne članove Saveza po predlogu pretsedništva;

7) Raspustiti Savez.

Kongres se drži po pravilu jednom za 4 (četiri) godine.

Upravna godina podudara se s kalendarskom godinom.

XI

REVIZORI RAČUNA:

Kongres (skupština) bira 3 (tri) revizora računa na vreme do idućeg kongresa.

Revizori nisu članovi pretsedništva. Njihova je dužnost da najmanje jednom godišnje pregledaju računske i blagajničke knjige te računske priloge i da pretsedništvu predlažu godišnji izveštaj o rezultatu pregleda, a na kongresu da referišu o izvršenim pregledima u minulom razdoblju. Revizori računa jamče istovremeno s blagajnikom za ispravnost računa i za ispravnost računskih i blagajničkih knjiga koje su pregledali.

XII

ČASNI SUD:

O sporovima koji bi proistekli iz rada organizacije rešava sud časti, u koji svaka strana bira u toku od četvrt godine otkako je spor prijavljen pretsedništvu po 2 (dva) člana, koji su istovremeno i članovi Saveza. Ovi si biraju iz redova pretsedništva Saveza petog člana, koji je potom pretsednik suda časti. U slučaju da se ne postigne sporazum o izboru pretsednika, njega bira samo pretsedništvo Saveza. Protivu odluke suda časti nema priziva.

XIII

PRESTANAK SAVEZA:

Kongres može raspustiti Savez. Za raspuštanje Saveza potrebna je saglasnost dvotrećinske većine prisutnih članova Saveza. **Ako se Savez raspusti, njegova se imovina ima razdeliti organizovanim članovima prema visini plaćenih uloga.**

Usvojeno na osnivačkoj skupštini u Pragu, dne 30 juna 1936 godine.

DELEGATI:

Za „Savez društava učitelja gluvoneme i slepe dece u ČSR“: Pavel Bystersky, Josef Šteffl.

Za „Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR“: Josef Zeman, Frant. Ludvik.

Za „Društvo učitelja i prijatelja moralno defektne mladeži u ČSR“: Frant. Reznik, Jan Pancir.

Za „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kraljevine Jugoslavije“:
Miodrag V. Matić, Ferdinand J. Maslić, Đorđe M. Žutić, Gabrijel Janežič.

РАД. В. ТЕОДОСИЋ — Белошевац (Крагујевац):

Дефектна деца и школа

ДЕФЕКТНА ДЕЦА И НОРМАЛНА ШКОЛА. МОТИВИ ЗА ПОМОЋНУ НАСТАВУ. СТАТИСТИКА. ДРУШТВЕНО ВАСПИТАЊЕ ДЕФЕКТНЕ ДЕЦЕ.

Од здраве норме до случајева дубоког идиотизма, код кога се распознају само једва приметни трагови богате људске душе, протеже се дугачка линија постепених измена, које на крају дају читаву галерију дечјих типова који се разликују међу собом не само по степену дефектности, већ и њеном карактеру. Једна деца стоје на граници између норме и дефектности, друга претстављају слику привременог застоја у развићу због разних узрока и, најзад, трећа су дефинитивно прекорачила судбоносну границу и претстављају већ умно дефектну децу у пуном смислу те речи, пружајући слику опште слабости нервнопсихичке организације.

Потпуно је разумљиво што знатан број дефектне деце, а извесне категорије готово потпуно, доспевају у нормалну школу. У њој налазимо, нарочито у прва два разреда, све степене и форме умне дефектности закључно са оштро израженом ембесилношћу. И нехотице се постављају два питања: 1) Шта школа даје тој деци? и 2) шта она дају школи?

На прво питање морамо одговорити категорички: *ништа*. Темпо развића нормалног и дефектног детета је различит. На шта нормално дете утроши сате, умно заосталом су потребни читави дани и недеље. Оно што нормално дете усваја у процесу свакодневног живота, богатећи своје сазнање посматрањем и личним искуством — то пролази поред умно заосталог детета, остајући потпуно изван сфере његове па-

жње. Такво дете треба тек учити, помагати, оно треба да савлада елементарне појмове, као на пример: више-ниже, дуже-краће, јуче-сутра, трава-дрво итд, итд. Све то у школском узрасту, у 8—9 години, када нормално дете већ располаже доста широким кругом претстава и слободно се оријентише у својој околини.

Отуда је разумљиво, што се умно заостало дете, ступајући у нормалну школу, брзо нађе на зачељу разреда и што се са сваком недељом коју проведе тамо повећава растојање између њега и његових здравих вршњака. Учитељ не може помоћи умно заосталом, зато што има о врату цео разред, који живи једним заједничким животом, иде постепено напред одређеном средњом брзином. Индивидуална занимања која дају могућност деци која теже успевају да сустигну своје другове, не помажу умно заосталој деци, јер је њихов неуспех сталан фактор, и, према томе, она непрестано захтевају да им се посвећује изузетна пажња. На тај начин, изгубивши време, не добивши ништа од школе, умно заостало дете на крају крајева испада из школског тока и налази се често у много горем стању него при ступању у школу. Пре свега оно је дегенерик; узалуд је изгубило 2—3 године, а некад и више. Његова слаба воља подвргавана је јаким искушењима: оно је престало да верује у себе, у своје способности и моћи; убеђено је да не може научити да чита и пише, да рачун није за њега, да је оно нешто нарочито, слабије од других. Пењући се са ступња на ступањ по лествици индивидуалног развића, нормално дете задовољава своје интересе и у школској средини налази заједницу тих интереса с интересима разреда. Оно се осећа као члан одређене групе, заједнице, док дефектно дете, будући само формално везано с разредом, све време остаје по страни, само; или крећући се по линији најмањег отпора и потчињавајући се пасивно најјачим друговима, оно постаје слепи извршилац, примајући на себе често сву тежину последица појединих кривица, у чему је оно само оруђе у рукама умније и окретније деце, или активно супротставља своје интересе интересима разреда и ступа с њим у борбу: туче слабе, краде све што му до руку дође, квари ствари. Разуме се, да и у овој борби оно остаје побеђено: затвара се у себе, постаје огорчено, никоме се не поверава. На тај начин, друштвене тенденције разне врсте слабе и дете је потпуно у власти чисто егоистичких стремљења.

Опште је познато, да би се радило ма с каквим материјалом, треба познавати својства тог материјала. Материјал с којим ради педагог јесте дете, и разуме се, педагог треба да познаје особине тога материјала: треба да познаје природу детета и законе његова развића. Природа дефектног детета нешто је друкчија од нормалног. Његово развијање иде другим

путевима и другим реалним циљевима и према томе потребан је педагог-специјалист. Сваљивати на педагога нормалне школе бригу о васпитању дефектне деце исто је што и електротехничком инжињеру поверити рад рударског инжињера или технолога.

И тако, сви напред изнети разлози уверавају нас, да стварно нормална школа није у стању да дâ ништа позитивно умно заосталом детету.

Сада да одговоримо на друго питање: шта дефектна деца дају нормалној школи? На несрећу врло много. Пре свега, дефектна деца су баласт разреда, који смета постепени школски рад. Учитељ не може остати потпуно равнодушан према умно заосталој деци у разреду. Хтео не хтео он им мора посветити знатан део своје пажње, али сва његова енергија разбија се о њихову пасивност или се растура у додиру с крајном импулсивношћу, површношћу и неуравнотеженошћу. Разред је принуђен да чека док умно заостало дете схвати оно што нормално разуме намах. Умно заостало дете у разреду — то је кочничар у животу разреда.

Али није само то. Дефектно дете није увек само пасивни терет. Ми знамо, да је умна слабост често праћена и дефектима у нормалном погледу: крађа, грубијанство, џандрљивост и убојништво, склоност ка скитничарењу, егоцентризам*), затим онанизам, разне форме полне изопачености — то су својства која умно заостало дете доноси у нормалну школу. Па ипак то није идеално-дефектно дете: мана интелекта чини да му извесне гране живога остаду нејасне; његово расуђивање, нарочито опште и апстрактно, то је суђење, вербално позајмљено, вештачки усађено у сферу сазнања; слаба воља, смањена способност избора, ствара такве услове, да умно заостало дете лако пада у грешку. Треба га чувати што брижљивије. Док нормално дете само поклизава, умно заостало такорећи рамље на обе ноге. На тај начин, дефектно дете у разреду — је огњиште психичке заразе у школи. И полазећи од тога да „васпитавати“ значи пре свега „стварати услове“, ми с тога гледишта не можемо допустити присуство умно заостале деце у нормалној школи. Изолујући дефектну децу, ми не само да стварамо услове који одговарају њиховој природи, већ истовремено и нормалну школу чувамо од изложених негативних утицаја. Реформа школе мора и почети од тога, да пре свега одабирамо материјал, да стварамо услове за васпитање, и први корак у том правцу природно мора се састојати у одабирању дефектне деце и њиховом природном издвајању из школе за нормалну децу.

---

*) *Једна од црта које карактеришу хистеричан карактер и која се изражава у томе, што субјект захтева од своје околине — да се према њему нарочито поступа и да му се указује изузетна пажња.*

Потребно је да се упоредо са мрежом нормалних установа за децу стварају и мреже школа за дефектну децу. То је и логичка и стварна потреба. Истичући лозинку општег обавезног школовања, држава самим тим прима на себе обавезу да за сваку групу својих чланова створи и школу која одговара тој групи. Погрешно је мислити, да је могуће најпре створити мрежу нормалних школа, а затим се постарати о васпитању умно заостале деце стварајући за њих специјалну, како се обично каже помоћну школу. Без помоћне школе не може бити ни нормалне школе. Једна условљава другу.

Дефектно дете, пошто ступи у нормалну школу, као што је већ истакнуто, кроз 2—3 године налази се ван зидова те школе, не добивши ништа од ње, а често чак и знатно изгубивши. На тај начин, оно постаје сувишан терет на плећима друштва, који уз то често попуњује кадрове антисоцијалних елемената и већ активно ступа у борбу с друштвом. Друштво које није дало дефектној деци школе које одговарају њиховој природи, постаје порески обвезник дефектних: принуђено је, да би се обезбедило, да за њих подиже болнице, апсане, да издржава судове који скупо коштају итд. итд. Васпитање је— наследно продужење друштва. Према томе, васпитати—значи утицати на вољу и претставе. Отуда—сва деца, будући чланови друштва, морају проћи кроз школу. Школа пак, стављајући себи у задатак потпуно и свестрано развијање личности, манифестовање стваралачке индивидуалности и, на тај начин, потпомажући одређивање положаја личности у друштву, доводи у склад интересе друштва и личности: друштво добија продуктивног радника, а личност прима на себе онај део друштвено—неопходног рада за који осећа највећу наклоност. Према томе, и из чисто економских разлога потребно је да се дефектној деци дâ њихова школа.

И тако, помоћно васпитање потребно је из следећих разлога:

1) у циљу стварања нормалне школе,
2) из етичких мотива, и
3) из економских разлога.

Још један од јаких аргумената за потребу помоћног школства јесте статистика дечје дефектности, која указује да је дефектност — крупно народно зло, условљено како привременим пролазним узроцима (глад, рат, јаки друштвени потреси), тако и факторима чисто биолошког реда.

Само деце која претстављају слаб и средњи степен умне недовољне развијености има уопште узев од 2-2,5%: у Паризу 2%-1,2%, у Лондону 1,26%, у Берлину 1,5%, у Штокхолму 2,23%, у Хановеру 2,5%, у Петрограду, према подацима Г. А. Трошина*), 1,79%. Ова се последња цифра не

*) Из чијег сам чланка „Дечја ненормалност за последњих сто го“

може сматрати за тачну, пошто је добијена као резултат испитивања ненормалне деце само у основној школи. У Петрограду је у то време постојао још читав низ дечјих установа, склоништа у којима су постојале школе. У нека од тих склоништа одабирана су искључиво беспризорна деца међу којом је огроман проценат с оптерећеним наслеђем, дегенерисаних итд. и на тај начин она нису испитана. С друге стране, отсуство опште наставе још више је смањило цифру стварне дефектности. Имали смо прилике да 1918 г. вршимо испитивање деце дечјих склоништа у Петрограду у циљу издвајања умно заостале деце. Испитано је тада више од 10.000 деце у склоништима, која су одређена за нормалну децу, и број дефектне деце изнео је огромну цифру — 6% Према томе, ако узмемо средњу цифру помоћу података Трошина и оних које смо ми добили, онда ће се добити више од 3,5%. За слаби и средњи степен умне заосталости ову цифру треба нешто смањити, јер је међу дефектном децом коју смо открили приликом нашег испитивања био известан број дубоких ембесила, који, разуме се, могу да буду увршћени у тешке форме дечје дефектности. Ако узмемо цифру 3% онда ће се, очевидно, она највише приближавати стварности и може служити као полазна тачка при расуђивању о размерама зла, па према томе, и о потребној помоћи. Дакле, 3% захтевају специјалан однос према себи, захтевају своју школу. То је тако огромна цифра, да се не може преко ње прећи ћутке. Рачунајући да Петроград у округлим цифрама има 1,000.000 становника, онда ће деце у школском узрасту имати 150.000 (15%) од којих осећају потребу за помоћном школом 3%, тј. 4.500. Ова логика цифара показује нам да је борба с дечјом дефектношћу једина и могућа у државним размерама. Ту је потребна широка систематска друштвена помоћ.

Подаци добијени из Америке потврђују исту мисао. И тамо борба с дечјом дефектношћу узима широке размере чисто државне делатности*).

Кадрови дефектне деце попуњују се из свих слојева народа. Даје их и радничка класа, и село, долазе и из редова интелигенције: често различити узроци доводе на крају до истих последица. Тако 3% који је израчунат за Петроград, може се применити и на остала места. Цело друштво у знатној мери, захваљујући несавршенству своје структуре, даје дефектност, и друштво је обавезно да се стара о указивању помоћи тим правим пасторчадима живота. Приватна иницијатива ту има само посве релативан значај. Она се мора сли-

---

дина“ (Вопрос Педагогической Патологии в семје и школе. Изд. „Школа и жизн “. Восп. II. Спб. 1912) и узео горње цифре.

*) Види П. И. Љублинский.

вати у општи ток друштвене помоћи, где само у тој размери је и могућа борба с дечјом дефектношћу: васпитање умно заостале деце мора бити друштвена брига.

Приступајући практично решавању питања васпитања умно-заосталих, ми их пре свега морамо изоловати од негативних утицаја средине, а с друге стране, створити могућност за систематско педагошко утицање. И једно и друго могуће је само под условом да се дефектно дете издвоји из породице и смести у заводе за друштвено васпитање. Живећи ту у условима који одговарају његовој природи, уз благовремену умешну подршку педагога, умно заостало дете ће се постепено оријентишући се у својој околини, оспособити за живот, стећи низ практичних навика, усвојити норме друштвеног понашања и, по завршетку професионалног образовања, ступити у живот доста наоружано. Оно више неће претстављати баласт за друштво, већ ће постати користан грађанин, који је у стању да прими на себе онај део друштвено-корисног рада који одговара његовим снагама и умешности.

Разуме се, да сви родитељи не пристају да своју дефектну децу даду у заводе за друштвено васпитање. За такве треба организовати школе у току дана, где би деца проводила 8—10 часова дневно. Разуме се, да свака таква школа има само одређени број делатности, са 10—15 минута шетње; и друго, одлазак у школу треба да буде једном дневно. Дете треба у школи да ручава. Одлазак у школу по два пут дневно немогућ је, нарочито у великим градовима: то децу много замара, а што је главно дете се тиме пушта на улицу, од које га баш треба изоловати.

Умна дефектност често је праћена и недовољном физичком развијеношћу: деца задоцњавају у развићу. Раст, на пример, је у застоју, полно сазревање такође; а даље недовољно развијена координација покрета, слабе груди, јак рахитис*) — ето то су најчешћи пратиоци умне слабости,

*) На основу испитивања састава васпитаника Централне помоћне школе (60 девојчица и 75 дечака) откривено је:

		У дечака	У девојчица
Застој у расту:			
од њих	општи	66%	84%
	оштри	21%	33%
	норма	34%	16%
Слаба развијеност груди		33%	40%
Микроцефалија		4%	3,5%
Рахитичке промене:			
Остаци рахитиса		46%	20%

те и школа која стavља себи у задатак васпитање умно заостале деце, мора водити рачуна о тим недостацима и предузимати мере за лечење у циљу ублажавања или искорењавања тих недостатака. То је могуће само под условом да дете станује у дому. Темељно лечити дефектно дете значи створити одређени режим, што је ретко кад могуће у породици, али је зато потпуно остварљиво у заводима за друштвено васпитање.

На тај начин, оцртавају се два основна типа завода за васпитање умно заостале деце: прво је школа с интернатским уређењем, дечји дом, установе затвореног типа; и друго, школа у коју деца долазе од куће и ту остају преко целог дана. Разуме се, да из изнетих разлога треба избегавати да у школу с интернатом долазе и одлазе деца. Школа која ради са децом само пола времена није целисходна, јер њен утицај није ипак дубок, да би могла у својих васпитаника да створи чврсте навике, а с друге стране, и чисто образовни рад, нарочито у првим годинама наставе, обавља се у извесним областима много успешније кад се простире и на другу половину дана. Најзад, сам метод радног васпитања, метод у школи за заосталу децу, то је једини метод. Он захтева знатно времена и при условима под којима се примењује прелажење минималног програма не може се постићи за три до четири часа.

Резимирајући све што је досад изнето, долазимо до следећих закључака:

1) Дефектна деца морају имати своју школу.
2) Планска борба с дечјом дефектношћу једино је могућа у државним размерама.
3) Васпитање дефектне деце мора бити друштвено.
4) Најбољи тип завода за васпитање умно заостале деце јесте дечји дом; друго место заузима школа у којој деца проводе цео дан, а увече одлазе кући на спавање. Школа у којој се проводи пола дана, то је школа у којој се само учи. Таква школа је неподесна за умнозаосталу децу.**)

Тежак рахитис с деформисаним грудним кошем, главом и удовима	4,5%	5%
Застој у полном развијању	66%	16%
Од њих оштро изражен	40%	—
У норми	34%	—
Ослабела координација покрета	16%	12%

**) Проф. А. Н. Граборов: Вспомагатењнаја школа, 1925. Лењинград, 18—24.

Proslava 150-godišnjice Smichovskog zavoda za gluvoneme u Pragu - V. radna skupština „Saveza učiteljstva gluvonemih u ČSR" - Ekskurzija našeg Udruženja u Čehoslovačku

Apel direktora Smichovskog zavoda za gluvoneme u Pragu, g. A Nováka, objavljen u svesci 1-3 našeg časopisa, kojim je on pozvao naše nastavništvo za defektnu decu da uzme što brojnijeg učešća u jubilarnim proslavama njegovog zavoda naišao je na lep odziv u redovima članova našeg Udruženja. U smislu datih uputstava počele su da pristižu prve prijave za učešće u ekskurziji. A onda je započela obilna i živa prepiska sa Pragom a u cilju da se posvršavaju sve predradnje oko organizovanja ekskurzije, a prema već donetom programu. Po preporuci čehoslovačkog ministarstva prosvete primila se Centrala čehoslovačko-jugoslovenskih liga u Pragu zadatka da izvede u detaljima organizaciju ekskurzije i taj zadatak savesno izvršila blagodareći zauzimanju g. savetnika A. Beringera i svog sekretara g. J. Pavličeka.

Dispozicije za put naše jugoslovenske grupe bile su izmenjene utoliko, što je odlučeno da bude samo jedna tj. istočna grupa, a kolege iz zapadnih delova države da takođe doputuju u Beograd i odatle da svi zajedno krenemo lađom za Bratislavu, koja je pretstavljala prvu etapu našeg putovanja. Na put se krenulo tačno prema programu u ponedeljak 22 juna. Toga dana očekivala je na zemunskom pristaništu oveća grupa putnika na dolazak naše luksuzne lađe „Aleksandar I" koja stalno plovi na ekspresnoj liniji Beograd-Beč i obratno. U toj grupi bili su: pretsednik Udruženja insp. g. Ramamadanović sa gospođom, sekretar kol. Žutić i ovi kolege (kolegice): Desimir Ristović, Živojin Radosavljević, Milisav Došljak, Aleksandar Milojević — svi iz Doma slepih u Zemunu. Iz Doma uzeli su učešća u ekskurziji i sledeći slepi nastavnici(-ce) osnovne škole odn. muzike: Desanka Krajovan, Borka Jovićeva, Anastasija Dunđerović, Dimitrije Ilić (sa gospođom) i Ivan Odobašić (sa gospođom) a kao njihov pratilac išao je i naš nameštenik u domskoj štampariji g. Pera Pesić, koji je i inače koristio ekskurziji svojim perfektnim znanjem esperanta. Iz pomoćne škole u Zemunu bili su: Doroteja Janežič i Ferdinand Maslić. Slovence je zastupao kol. Janežič Gabrijel, upravnik Doma slepih u Kočevju (docnije u Brnu pridružiše se našoj grupi kolege Drago Supančič i Mirko Dermelj koji su zastupali na proslavi ljubljansku glu-

honemnicu), a iz Jagodine behu uprav. Miodrag V. Matić i Jovan Kovačević. Tačno u vreme određeno redom plovidbe uplovio je u pristanište ponosni naš „Aleksandar I“ i nastade užurbano ukrcavanje. Na lađi sretosmo kolegice iz Beograda Danicu Mandićevu i Radmilu Madžarac. Posle kraćeg zadržavanja lađa nastavi put uz Dunav da bi se zaustavila najpre u Novom Sadu, gde se našoj grupi pridružiše kolege sa novosadske pomoćne škole Ljubica Avramović, Anka Marković i Mladen Jovanović, te u Vukovaru, gde se ekskurziji pridružila kao gost gđa Marija Popović, vođa socijalnog odelenja fabrike „Bata“ u Borovu. Na vukovarsko pristanište izašle su i četiri slepe devojke, bivše štićenice Doma slepih u Zemunu a koje sada rade u Borovu. Dirljiv je bio njihov susret sa njihovim „tatom“ i „mamom“ — gospodinom i gospođom Ramadanović — kao i sa svojim bivšim drugaricama i drugovima iz Doma slepih. Još dugo pratilo nas njihovo klicanje: „Srećan put“.

Ubrzo su se pokazale sve prednosti putovanja rečnom lađom (ističemo namerno ono „rečnom“, jer putovanje lađom po moru ima i jednu svoju nezgodnu stranu a to je „morska bolest“): usprkos prilične vrućine na vodi je prijatno, jer pirka prohladan povetarac i ublažava inače nesnosnu vrućinu. Lađa socijalizuje: stvaraju se veće i manje grupice već prema zajedničkim interesima. Negde se peva, negde priča i čita, na drugome mestu opet marljivo jede (Bože moj, i gastronomija ima svuda svojih uverenih pristalica) itd. Luksuzno uređenje broda, prijatne i udobne prostorije, ljubazan i predusretljiv personal počam od kapetana poznatog „g. Janka“ (Popovića) pa do popularne garderoberke, izvrsna hrana — sve to čini putovanje naročito prijatnim: čovek nekako brzo sraste sa brodom, svojim saputnicima i životom na lađi i bude mu prosto žao, kad mora da napusti lađu i da se opet iskrca na suvo.

Iako okolina kojom plovi „Aleksandar I“ nije naročito interesantna, ipak je većina ekskurzista po ceo dan na gornjoj palubi. Noću preplovismo jugoslovensko-mađarsku granicu, pošto se lađa u Apatinu snabde sa svime što će joj trebati za ishranu putnika do Beča, i utorak, 23 juna, zatekne nas već u Mađarskoj. Krajina pusta i jednolična — vrbe, rukavi i rukavci Dunava, manje i veće ade, peščani sprudovi, jata ptica vodarica, tipične dunavske vodenice na reci, široka i beskrajna polja i livade te pašnjaci sa značajnim đermovima — eto pejsaža Mađarske. Posle podneva u utorak nastade na lađi življe gibanje: približavamo se mađarskoj prestonici, Budimpešti. Već izdaleka ukazuju se konture Budima i brežuljaka na kojima se on diže, na drugoj strani vidi se crn dim i pojavljuju se pomalo siluete fabričkih dimnjaka. Kako se lađa približava Budimpešti, sve se jasnije vide lepi obrisi njeni. Mora se priznati da Budimpešta ima vrlo lep prirodan položaj, ali i da je čovečja ruka mnogo uradila da ulepša prestonicu „Magyarorszaga“: divne palate, krasan zidani kej, par-

kovi i drveće po ulicama, velike građevine nad kojima dominira veličanstvena kraljevska palata na budimskoj strani, brojni mostovi, živahan promet na ulicama — eto slike Budimpeste.

Na pristaništu dobijamo propusnicu za izlaz u varoš, jer lađa se tamo zadržava punih 6 časova pa to svak hoće da iskoristi. Tamo nas očekuje ljubazni g. Gusztav Schnitzl, direktor zavoda za slepe (Vakok foglalkoztato egyesülete) u Hermina utca sa nekoliko nastavnika svog zavoda i nekoliko odraslih obrazovanih slepaca i g. ing. Dr Miklos Báno, poznati i oduševljeni esperantista, koji već odavna održava prijateljske veze sa našim slepim esperantistima. Preko g. Pesića nastaje međusobno upoznavanje, a onda cela grupa kreće da razgleda zavod za slepe. Zavod je u krasnoj palati, podignut iz privatnih sredstava i ostavio je svojim unutrašnjim i spoljnim redom najlepši utisak na sve jugoslovenske ekskurziste. Po razgledanju prostorija zavoda čekalo nas jedno prijatno iznenađenje: u svečanoj sali zavoda priredio nam je ljubazni g. direktor mali koncerat sa svojim horom „Homeros“ u kojem su samo štićenici zavoda. Nekoliko pesama koje je otpevao „Homeros“ uverilo nas je o velikoj tehničkoj spremi hora i o savršenome umetničkom predavanju tako da se nismo nimalo čudili da je pre dve godine hor odneo na jednom festivalu pevačkih društava prvu nagradu i da je rado slušan u prestonici i u provinciji bilo na samostalnim svojim koncertima, bilo na priredbama gde učestvuje. Ostalo je još taman toliko vremena da se poslužimo malom zakuskom, spremljenom nama u počast, i da se onda u pratnji našim mađarskih domaćina — kolega po pozivu i struci vratimo na lađu. Pozdravi, srdačan stisak ruke, maramice i — zbogom Budimpešto! U sumrak plovimo pored Vaca, čije tamnice koje se lepo vide s lađe bude u nama neprijatne uspomene na vreme Svetskog rata, u zvezdanoj noći promiče kraj nas ogromna sena Ostrogona, sedišta primasa nadbiskupa mađarskog, i evo nas u bratskoj ČSR! Ujutro u sredu 24 juna pozdravlja nas sa standarta draga čehoslovačka trobojka, koja nam kazuje da plovimo onim delom Dunava koji pripada Čehoslovačkoj. Pejsaž se unekoliko menja — uz reku ima sve više zelenila i šume. Krasan sunčan dan omogućava nam da već izdaleka ugledamo simbol Bratislave — bratislavski grad koji dominira nad celom Bratislavom. Pored tog istoriskog simbola vidimo i simbole modernog vremena koji svedoče o naglom razvitku Bratislave od 1918 god. naovamo. To su velika fabrička postrojenja, pa onda bratislavska luka sa dizalicama, magacinima, mrežom železničkih koloseka i zimovnikom. Oko 11 č. pre podne lađa pristaje uza štek. Kratke carinske formalnosti i pregled pasoša, a onda nas dočekuju bratislavski prijatelji: direktor škole za gluvoneme kol. Julius Valentovič, izaslanici Čs-jug. lige, Saveza za staranje o mladež, Udruženja čs. legionara i naš zemljak lektor univerziteta g. Dr Rista Kovijanić koji

će nam služiti u Bratislavi kao „čičerone". Srdačno se pozdravljamo sa ljubaznim domaćinima. Prtljag se slaže na teretni auto, a mi krećemo peške u grad da ga razledamo. Prolazimo lepim i prostranim ulicama novog dela varoši i posle te kružne šetnje vraćamo se na trg pred pozorištem. Tamo zajedničko fotografiranje, a onda krećemo u pratnji naših bratislavskih domaćina starim delom grada na „hrad". Usput nam objašnjava g. Dr Kovijanić znamenite zgrade koje imaju značaja za našu nacionalnu istoriju: srpski licej, palate gde se nekad sastajao mađarski državni sabor, krunidbenu crkvu hrvatskih i mađarskih kraljeva, grobove naših znamenitih ljudi iz Srednjeg veka u toj katedrali, itd. itd. Sa uzvisine na kojoj je grad (danas su tamo izvesne vojničke ustanove) uživamo u panorami Bratislave i njene bliže okoline. Pogled nam luta po slovačkim brežuljcima i slovačkoj ravnici, uz Dunav do tromeđe čehoslovačko-mađarsko-austrijske i dalje sve do historijskog Djevina. Jedan ljubazni vojnik pokazuje nam gde leži Bradlo, grob narodnog heroja i mučenika Dr Milana R. Štefanika. Silazeći s „Grada" prolazimo zanimivim ulicama jevrejskoga Gheta, da bismo kroz neku vrstu srednjoškolskog „Quartier Latin-a" došli u Panensku ulicu br. 7 gde se nalazi palata koju je iz privatnih ruku otkupilo društvo „Zemaljsko staranje za mladež u Slovačkoj" i gde je pored drugih brojnih ustanova za socijalno-zdravstvenu zaštitu smeštena i škola za gluvoneme. Razgledali smo prostorije škole, koja je isključivo eksternatski uređena, u pratnji ljubaznog upravitelja g. Valentoviča, koji nam se docnije u Pragu lepo pretstavio na izložbi sa izloženim modelima plastičkog nastavnog sredstva za računanje. Oko 13č. bio nam je u dvorani za sednice na I spratu serviran ručak, kojemu je pored članova Čjug. lige, pretstavnika ustanova za socijalno-zdravstvenu zaštitu dece i mladeži prisustvovao i naš generalni konzul g. Dr Kičevac. Pale su prve srdačne zdravice, življe su zakucala srca; osećali smo se kao kod svoje kuće među braćom, u bratskoj zemlji. Nažalost već u $14^{h20'}$ moralo se dalje brzim vozom za Brno. U poslednjem momentu stižemo na stanicu praćeni od ljubaznih domaćina s kojima se teška srca opraštamo žaleći što nismo mogli duže da ostanemo u slovačkoj metropoli.

Lepim brežuljastim predelom nosi nas brzi voz prema moravskoj metropoli, ponosnome Brnu, kamo stižemo oko pola 5, dakle posle dvočasovne vožnje. Na stanici već poznata i draga lica: naš zemljak, univ. profesor g. Dr Mihajlo Rostohar i s njim grupa prijatelja koja nas očekuje. Tu su pretstavnici Čehosl. — jug. lige II potpretsednik g. K. Pit'ha, direktor Zemaljskog ureda za osiguranje stoke, i neumorni sekretar g- Stanislav Janek, činovnik Direkcije državnih željeznica, onda naš domaćina g. Jan Chlup, direktor Zavoda za bogaljastu decu u Kraljevom Polju, pretstavnice Udruženja jugoslovenskih žena itd. Odlazimo u čekaonicu I razreda, gde nas pozdravljaju dobrodošlicom direktor

g. Pit'ha, g. Chlup i gđa V. Balatková u ime Udruženja jugoslovenskih žena. Na sve pozdrave odgovorio je naš vođa insp. g. Ramadanović, a onda cela grupa kreće sa nama tramvajem do Zavoda za bogaljastu decu gde smo bili smešteni, ženske u internatu za žensku decu, a muški u muškom internatu. Prtljag odvezi sa stanice autobus gradske opštine. Po dolasku u Zavod upoznajemo se sa domaćicom gđom Chlup i osobljem Zavoda, da bi nas ljubazna naša domaćica odmah iznenadila pravom češkom belom kafom, koja nam izvrsno prija s puterom i džemom. Odlazimo u sobe, određene za prenoćište, a onda nastaje užurbano doterivanje, jer treba da se spremimo za svečanu večeru koju nam daje Čehosl. — jug. liga u „Besednom domu". Na večeri su pored nas učestvovali pretstavnici Lige, kolege nastavnici za defektnu decu iz Brna, pretstavnici Univerziteta i socijalno-humanitarnih društava i ustanova. Iz počasti sudelovao je i hor „Opus", poznat nam sa njegovoga gostovanja u Beogradu pod upravom svog dirigenta prof. V. Steinmanna otpevavši nekoliko pesama. Za večerom pozdravili su nas jugoslovenski počasni konzul g. ing. Vlad. Filkuka u ime Lige, g. Dr M. Rostohar u ime Univerziteta i g. Karel Kotek, zemaljski instruktor u ime „Saveza za staranje o mladež". Svima je zahvalio toplim rečima g. Ramadanović. Na večeri je bilo i nekoliko odraslih slepih iz brnskog zavoda koji su imali prilike da dođu u vezu s našim slepim učiteljicama i nastavnicima muzike. U najlepšem raspoloženju i izmeni misli protekla je ova zaista lepa večera sve tamo do 11 sati, kad je trebalo misliti ne povratak u prilično udaljeno Kraljevo Polje, jer nas je sutradan očekivao obilat program.

Kako god je prvi dan našeg boravka u Brnu bio tmuran naoblačen i kišovit, tako nas je u četvrtak, 22 juna, dočekalo sunce. R no smo ustali i spremili se, jer je naš vredni domaćin g. direktor Chlup požurivao da bismo videli sve što nam je želeo pokazati u Brnu. Posle doručka razgledali smo prvo sam Zavod za bogaljastu decu. Čovek zbilja mora stati udivljen i zapitati se: kako je moguće da se uspelo privatnom inicijativom sagraditi jedan ceo mali grad? Zavod je naime vlasništvo „Zemaljskog društva za staranje o bogaljastima" u Brnu a njim upravlja od osnivanja njegova g. Jan Chlup. Zavod je smešten na jednoj uzvisini, gde je prvobitno bio samo jedan stari gospodski dvorac s ogromnim parkom. U tom starom dvorcu sad je administrativna zgrada zavoda, a na čitavom kompleksu dižu se bele, divne novogradnje, razni paviljoni, po spoljašnjem i unutrašnjem uređenju poslednja reč tehnike. Tu nalazimo zaseban paviljon za radionice, zaseban bolnički paviljon sa najmodernijim uređajima za lečenje raznih ortopedskih mana i anomalija i odelenjem za neizlečivo bolesne, internat za odrasle bogalje koji samostalno privređuju, internat za odraslije devojke koje uče zanat, internat Dečjeg doma — ogromni trodelni i dvospratni

paviljon gde su smešteni škola za decu i zasebni internati za mušku i žensku decu koja posećuju školu. Sve građevine pretstavljaju poslednju reč tehnike, obzirom na projektovanje i izvedbu kao i upotrebljeni materijal. Svuda centralno loženje, svuda tekuća topla i hladna voda itd. itd. Iako je to već danas pravi mali grad, ipak neumorni g. Chlup ne sustaje, već marljivo radi na tome da ostvari ceo svoj građevni program, po kome ima da se izgradi pored dosadanjih 6 objekata još 7 daljih koji su već planski projektovani tako da čine organsku celinu sa već postojećim. U školi smo razgledali izložbu učeničkih radova, prisustvovali koncertu za decu u velikoj sali. Videli smo da deca imaju lutkarsko pozorište, bioskop, sve moguće igračke, zidne novine itd. Svuda buja oko nas život, jer glavni vaspitni princip glasi: Nije dovoljno bogaljastom detetu vratiti samo pokretljivost udova ili eventualnom terapijom popraviti njegovo telesno stanje. Važnije je od toga i na prvom mestu mora biti: vratiti mu veru u sebe, dakle: jedno prevaspitanje u cilju otstranjenja kompleksa manje vrednosti.

(Nastaviće se)

NEKROLOZI:

† Janez Levec

PRVI UPRAVITELJ POMOĆNE ŠKOLE U LJUBLJANI

Čitaoci našeg časopisa sećaće se još lika pok. Levca o kome smo, kao o prvom upravitelju ljubljanske pomoćne škole pisali u prošloj svesci našeg časopisa, posvećenoj 25 godišnjici Pomoćne škole u Ljubljani (vidi „Glas nedužnih“ sv. 7/1936 str. 27-28). Sada je taj čestiti starina koji je doživeo tu 25-godišnjicu, već među mrtvima: 10 marta 1937 pokopan je uz veliko učešće ljubljanskog i okolišnjeg učiteljstva, svojih bivših đaka i mnogobrojnih poštovalaca.

Rođen je pre 82 godine, dakle polovinom prošlog stoleća. Kao učitelj osnovne škole prošao je običan put narodnog učitelja: selenje iz kraja u kraj; na putu malo cveća, mnogo trnja. Naposletku je postao upravitelj IV dečačke osnovne škole na Prulama u Ljubljani. Kad je gradski školski odbor u Ljubljani odredio prvome pomoćnom razredu (odobren odlukom bivšeg kr. zemaljskog školskog saveta br. 5908 od 2-IX-1911) prostorije u toj školi, postao je pokojnik upraviteljem i tog razreda iz koga se kasnije razvila ljubljanska pomoćna škola. Kad je pok. Levec preuzeo tu dužnost nije više bio mlad; bio je već u godinama kad se svaki čovek, pa i učitelj, teže udubi u novu struku, u nov posao. Ali Levec je ipak savesno shvatio svoju novu dužnost i sa svom ozbiljnošću udubio se u ustrojstvo pomoćnih škola, pa se pokazao kao odličan starešina pod čijim upravi-

teljstvom se pomoćna škola raširila u šestorazrednicu sa zasebnim pripravnim razredom, a bilo je sistemizirano i mesto stručnog učitelja za muški ručni rad. Upravitelj je ostao sve do 3 oktobra 1924 god. kad je razrešen dužnosti i ubrzo zatim penzionisan.

Ali ako bi ko pomislio da nije teško vršiti administrativnu dužnost upravitelja škole, pa da pok. Levec nije imao težak posao, prevario bi se. Jer sa položajem upravitelja pomoćne škole bio je vezan i položaj člana u ispitnoj komisiji za učitelje koji su želeli da se posvete radu u pomoćnim školama. Na tome poslu pokazao je pok. Levec mnogo smisla za naučno udubljivanje u teorijske probleme. Kao član ispitne komisije preuzeo je predmet: psihofiziologija govora i pisanja. Sve smetnje i mane u govoru i pismu (afazije i agrafije) do detalja je naučno proučio i izradio potrebne skice za taj studij.

Voleo je prirodu i njegov školski vrt bio je uvek botanička bašta u malome i nosio je pečat njegove originalnosti: tu su na pr. bile zastupljene sve vrste otrovnih biljaka koje kod nas rastu, sve retko cveće i ostalo bilje naše flore.

Oni koji su ga poznavali saglasni su svi u tome da je pok. Levec bio kristalan značaj, iskren i otvoren, ali istovremeno i beskompromisan. Nikad nije težio za jeftinom popularnošću, jer to njegov katonski značaj ne bi ni dozvolio.

Neka mu je večna slava i uspomena među našim nastavništvom za defektnu decu!

† Вида Лесковац

НАСТАВНИЦА ПОМОЋНЕ ШКОЛЕ У ЗАГРЕБУ

По први пута од оснивања нашег Удружења посегла је смртна коса у наше редове: 9 јула 1936 умрла је код своје куће у Сомбору кол. Вида Лесковац, наставница помоћне школе у Загребу, и сахрањена 11 јула на тамошњем гробљу.

Са покојном Видом нестаје из наших редова једног савесног и амбициозног прегаоца и то, на жалост, исувише рано. Пре него је дрво понело зреле плодове обори га вихор!

Покојница је рођена 24-IX-1902 год. у Старом Сивцу у угледној и поштованој учитељској породици. После ниже гимназије посећује учитељску школу у Сомбору, тамо матурира 1922 год, па одмах добија место у Старом Сивцу, доцније у Стапару и Сомбору да би одатле отишла на први течај ради спремања наставника школа за дефектну децу у Београду, 1929/30 школске године. По завршеном течају буде постављена за наставницу ново отвореног помоћног оделења у Вел. Кикинди, али тамо не остаје дуго: свега пола године, јер услед разних препрека и тешкоћа не успева да оделење формира и у њему нормално ради. Добија јануара 1931 год. премештај у

Бања Луку где остаје пуне две године. Године 1933 премештена је у Загреб и то јој је последње место.

Своју амбициозност засведочила је с једне стране својим литерарним радом (сарађивала је у „Народној просвети“, „Напретку“ и “Учитељу“ — овде нарочито о настави цртања), а с друге стране тиме што је поред редовне дужности студирала педагошко-Философску групу наука на загребачком универзитету.

ВИДА ЛЕСКОВАЦ
наставница помоћне школе у Загребу

У нашем Удружењу била је пок Вида активна од његозог оснивања: несебично је вршила дужност административног повереника за загребачка помоћна оделења, присуствовала је свим скупштинама (Загреб, Београд, Љубљана) и тамо активно радила у разним скупштинским одборима.

Тиха, скромна, ненаметљива, љубазна у саобраћају и префињених манира а пуна озбиљности остављала је пријатан утисак на свакога ко ју је познавао, па ће у таквој успомени остати и међу нама.

Нека јој је трајан и светао помен у редовима нашег наставништва специјалних школа!

† Влада К. Петровић

УЧИТЕЉ У ПЕНЗИЈИ, Б. УПРАВНИК ЗАВОДА ЗА ГЛУВОНЕМЕ У БЕОГРАДУ И ПРЕТСЕДНИК Ј. У. У.

Ноћу између 17 и 18 јуна 1936 умро је у Београду Влада К. Петровић, учитељ у пензији, бивши управник Завода за глувонеме друштва „Краљ Дечански" у Београду и претседник Југосл. учитељског удружења. Подмукла болест схрвала је и скршила ову снажну и лепу фигуру којој нико жив не би рекао да је већ превалила шездесету; толико је прав и снажан био пок. Влада, као поносни бор у планини.

Рођен је 1874 год. у Сарајеву и отуда, такорећи, у повојима пренет у Србију камо емигрира његов отац, горштак и бунтовник по раси из Босанске Крајине притиснут од окупаторске власти.

Свршио је врло млад, са свега 19 година, учитељску школу у Нишу 1893 год. и одмах добио место у селу Разбојни. Отуд премештен у Тибужде, па у Алексинац, Врање и Лесковац. У Лесковцу врши дужност школског надзорника и покреће и уређује часопис за децу „Напредак". Доцније добије Београд. Ту испрва ради у разреду, а касније буде постављен за управника завода за глувонему децу друштва „Краљ Дечански" са ког положаја и одлази у пензију. Поверењем југословенског учитељства постаје претседник Ј. У. У. и остаје на челу учитељске организације пуне 4 године. Поред плодног рада у школи, у учитељској организацији (његовом иницијативом подигнут је и Дом удружења), ради литерарно: покреће и уређује дечји часопис „Звонци", сарађује у многим листовима и часописима, пише уџбенике итд. Перу је пок. Влада остао веран и у пензији: 1936 год. добија награду Српске Краљевске Академије наука у Београду за један свој рад под насловом „Моја вера" а на расписани конкурс из фонда Димитрија Стаменковића. Још пре рата добио је једном награду Главног просветног савета. За свој рад био је одликован многим нашим и страним одличјима.

Нашу стручну литературу задужио је пок. Петровић сарадњом у ранијем „Гласу недужних", лепим радом „Дом слепих Краља Александра I у Земуну" која је отштампана у „Београдским општинским новинама" а изашла је и засебно као св. 30 Библиотеке Градског поглаварства града Београда.

С претседником нашег Удружења г. инсп. Рамадановићем везало га је трајно и присно пријатељство и с њим у заједници, док је био претседник Ј. У. У., много је путовао у братске словенске земље (Чехословачка, Пољска, Бугарска) живо радећи на оснивању Свесловенског учитељског савеза

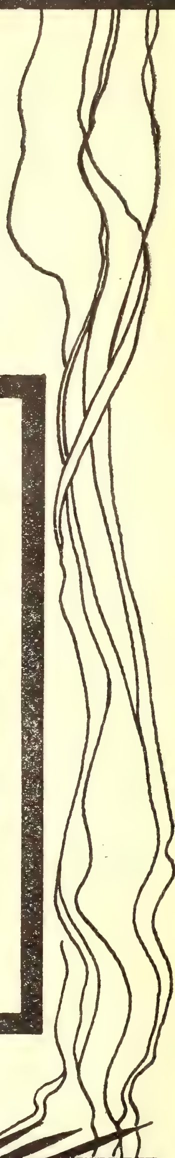

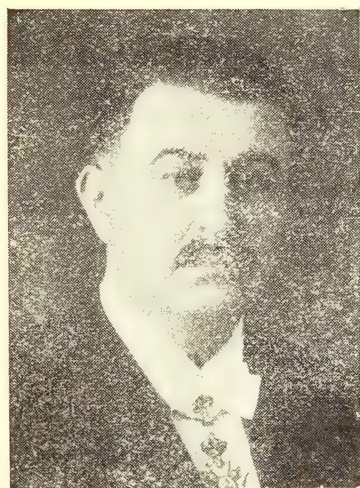

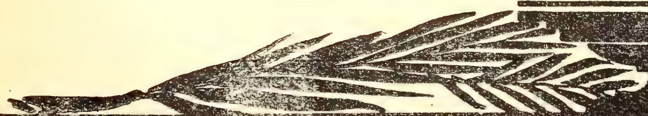

и свесловенског савеза учитеља дефектне деце. Умро је, на жалост, на неколико дана пре него је остварена ова друга замисао.

Сахрањен је 19-VI-1936 на Новом гробљу у Београду, где су се с њим опростили претседник Београдске секције J. У. У. г. Драгомир Остојић, онда учитељски ветерани: Мил. Станковић, Станиша Станишић и Мил. Недељковић а у име Дома слепих слепи наставник музике г. Д. Илић.

Нека му је вечна слава и трајан помен међу нама!

Bibliografija

A) DOMAĆA

ШКОЛА РАДА по најновијем наставном програму за основне школе. Учитељски приручник са програмом, коментаром, методским упуствима итд. од СИМЕ М. ЈЕВРИЋА професора *Београд, 1936 год., издавачка књижара Милорада П. Миловановића, Краља Александра 3.*

Школа рада није више педагошка мода, већ императив. Она није дошла по нечијој жељи већ спонтано из педагошких потреба, па је као таква данас освојила себи првенство у васпитном раду и руши оно калупљење и шаблонизирање које беше у моди усвајањем Хербартовог формализма. И г. Јеврић је тако поступио. Ова његова најновија књига биће најбољи потсетник да се по новим принципима схвати наставни програм, где је изнето и неколико практичних примера, поред теориског излагања. Жалимо што простор листа не допушта више места, али је нама најлепша препорука за ову књигу нашег признатог педагошког писца и практичара.

Св. П. Н.

B) STRANA

„POMOCNÉ ŠKOLSTVI“ (Pomoćno školstvo), Vesnik Saveza učiteljstva pomoćnih škola u ČSR, izlazi mesečno, odgovorni urednik Frant. Ludvìk, sekretar SUPŠ — Praha-Vršovice, Tyršova 33. Za članove SUPŠ besplatno, za druge: Kč 25·- god.

Prema zaključku svoje skupštine iz juna 1936 počeo je Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR da početkom 1936/37 školske godine izdaje svoj časopis, od koga smo — na žalost — dobili samo jednu svesku, za oktobar 1936. U toj svesci (1 štampani tabak) otštampano je predavanje Dr C. Stejskala, „Koje dete spada u pomoćnu školu“, održano na kongresu Saveza kao i svršetak predavanja V. Multrusa „Petnaest godina pomoćne škole u Žižkovu“. Sem toga se nalazi rubrika „Pravni

pregled“ i vesti iz organizacije. Mladom časopisu i njegovim pokretačima želimo pun i najlepši uspeh u njihovome nastojanju i radu.

„POMOCNÉ SKOLSTVI“ (Pomoćno školstvo) je naziv publikacije što ju je izdao agilni Savez učiteljstva pomoćnih škola u ČSR prilikom svoga kongresa i izložbe u junu 1936 godine. Pored čisto prigodnog dela (kratka skica svih predavanja i referata sa kongresa, javnih predavanja u vezi sa kongresom i dnevni red kongresa i s njim spojenih priredaba, shematizam organizacije SUPŠ s pravilima, vodič kroz izložbu) nalazimo u toj 128 strana velikoj brošuri i mnogo vrlo dragocenog materijala od trajnije vrednosti.

Ovamo spada pre svega tekst čsl. zakona o pomoćnim školama iz 1929 sa izveštajima kulturnog, socijalno-političkog i finansijskog odbora Senata prilikom donošenja tog zakona. Posle toga je prikazana geneza tog zakona, registar najvažnijih naređenja u vezi s pomoćnim školama i nekoliko rešenja Najvišeg upravnog suda (Državnog saveta). Dragocen je spisak literature koja ima da posluži za spremanje za stručni ispit uz referat J. Mauera, onda statistika pomoćnog školstva u ČSR zavoda za slabomislenu decu i zavoda za ispitivanje dece, pa spisak biblioteka gde se mogu dobiti stručne knjige (na str. 67-73 je tačan popis knjiga o psihologiji i vaspitanju duševno zaostale dece iz Pedagoške biblioteke Komenskog u Pragu I. — Klementinum), ali naročitu vrednost ima bibliografski pregled čehoslovačkih dela i članaka iz pedopatologije, pedagogike lečenja te područja pomoćnog školstva uopšte i to od prvih početaka (1875) do 1935 godine, koji su sastavili insp. J. Zeman i Karel Beneš. Taj rad trebao bi i kod nas da nađe nekoga ko bi se za njim poveo i izradio nam kritički pregled naše literature iz pedopatologije i specijalne pedagogike. Čehoslovačkim kolegama možemo samo čestitati na ovako uspelom propagandističkom delu.

„REVUE“ (Praha) časopis posvećen problemima obrazovanja, vaspitanja i socijalne zaštite gluvonemih, nagluvih, logopata i slepih.

Naš stari poznanik „Revue pro vzdelání a vychovu hluchonemych“ pojavila se početkom 1936/37 škol. godine u novome ruhu i sa novim naslovom i podnaslovom koga gore ispisasmo. Promena u naslovu dolazi otud što su na V. radnoj skupštini Saveza učitelja gluvonemih u ČSR, održanoj juna 1936 u Pragu, u Savez primljeni i učitelji zavoda za slepe, a s druge strane dosadanji redaktor kol. Souček dao je ostavku na položaj urednika pa je Savez poverio uređivanje svog stručnog organa redakcionom odboru u koji su ušli: Miloš Maly, St. Novák i St. Svačina (ovaj je i odgovorni urednik). — Dosadanja četiri dvobroja svedoče da su novi urednici s mnogo volje i razumevanja

pregli na posao da časopis dignu na što veću visinu. Veći deo sadržine ovoga godišta posvećen je prikazu jubilejnih proslava 150-godišnjice Smichovskog zavoda za gluvoneme i s tim spojenih priredaba (skupštine Saveza i izložbe školstva za gluvoneme u ČSR), ali pored toga nalazimo mnogo lepih stručnih članaka, većinom s područja vaspitanja i obrazovanja gluvonemih. Slepstvo je zastupljeno svega s jednim jedinim članku, što bi se dalo protumačiti jedino mnogo manjom literarnom aktivnošću nastavništva za slepe (slično kao i kod nas!). U svakoj svesci ima pregled aktuelnih događaja u ČSR i u inostranstvu, pregled novih knjiga i časopisa te organizacijske vesti. Pretplata: Kč 20.- godišnje. Adresa redakcije i administracije: Praha VII., Jatečni 13 Ponova najtoplije preporučamo zainteresovanima!

„VELIKÉMU SYNU JUGOSLAVIE" naslov je krasne bibliografske knjige što ju je u počast 40-godišnjice rada „oca slepih u Jugoslaviji" insp. Veljka Ramadanovića izdalo društvo „Česky slepecky tisk" u Pragu 1936 (str. 81) u redakciji insp. J. Zemana.

Ova knjiga najrečitiji je dokaz ljubavi i poštovanja koju gaje čehoslovački socijalni i pedagoški radnici, a naročito radnici na polju vaspitanja i zaštite slepih i defektnih lica drugih kategorija za ličnost insp. Ramadanovića. Posle uvodne pesme Q. M. Vyskočila nalazimo članke opata Zavorala, upravnika Jedličkovog zavoda za bogaljastu decu A. Bartoša, J. Doskočila, slepog kapetana R. Freszla, redaktora „Zore", K. Hájeka, Dra K. Herforta oca i sina, J. Chlupa, Dr Marie Nesnidalove, dir. A. Nováka ,vrhovne direktorke Centralnog soc. ureda u Pragu R. Pelantove, pretsednika Saveza učit. pom. škola J. Pokornog, V. Prinicha, univ. prof. Dr M. Rostohara, Berte Stejskalove, Karle Svobodove, Dra A. Zàhora, primatora praškog Dra P. Zenkla i slepih učitelja muzike A. Kuchara i Emilije Pollandove, a sem toga jedan članak na esperantu u ime SOČNE (Udruženje čeških slepih esperantista). S. Dominata Honkovà, upraviteljica Hradčanskog zavoda za slepe, posvetila je svoj toplo pisani članak vernoj saradnici insp. Ramadanovića, njegovoj drugarici života „gđi Kati". Ovaj niz članaka, koji većinom sadržavaju lične uspomene pojedinih autora na insp. Ramadanovića, zaključuje poletnim člankom redaktor ovog zbornika insp. Zeman. Uz svaki članak je i slika autorova.

Mi jugoslovenski učitelji defektne dece možemo biti samo ponosni što je naš pretsednik i idejni vođa insp. Ramadanović doživeo ovako lepo i zasluženo priznanje.

ST. SVAČINA: „ODEZIRANI---" (Ščítavanje s usana u nastavi i vaspitanju gluvonemih — istorijski deo), Praha 1936, vlastita naklada, str. 37, cena?

Opsegom neveliko delo kol. Svačine donosi dragocen i sistematski sređen materijal za istoriju ščitavanja (Mundablesen) u nastavi gluvonemih od prvih početaka do danas pri čemu do-

voljno pažnje posvećuje istoriji ovog pitanja na teritoriji današnje ČSR. Preporučujemo zainteresovanima ovaj lep monografski rad na kojem je očigledan uticaj autorove francuske orijentacije, koja mu je baš i omogućila da unese u svoje delce mnogo dragocenih podataka, a radovali bismo se da što prije dobijemo i drugi, praktični ili metodički deo. Može se poručiti kod autora: Praha VII., Jatečni 13.

JOSEF KOLAR: PRVNI ČESKY USTAV PRO HLUCHONĚMÉ V ČECHACH (Prvi češki zavod za gluvoneme u Češkoj), posebni otisak iz časopisa „Obzor hluchonemych" — Praha 1936, sa mnogo slika.

U ovome svom radu opisuje dir. Kolar kako je došlo do osnivanja prvog čisto češkog zavoda za gluvoneme na području zemlje Češke što ga je 1915 god. u Pragu osnovalo i izdržavalo novo osnovano „Društvo za staranje o gluvonemima" i vrlo dokumentovano liči rad zavoda sve do 1926 god. kad se on zajedno sa dolnjolukavičkim zavodom spojio u jedan zavod i preselio u novo izgrađeni Vymolov zavod u Radlicama. Mnoge reprodukcije fotografija povećavaju dokumentovanost ovog delca, kojim je autor dao dragocen prilog za istoriju specijalnog školstva u ČSR.

Pregled štampe

A) DOMAĆA

JEDAN INTERESANTAN PREDLOG

Po naslovom „*Centralizacija zavodov za defektno deco in ljubljanska bolnica*" donosi „*Učitelj. tovariš*" u br. 39 od 13-V-1937 jedan vrlo interesantan i, po našem mišljenju, dobar i pametan predlog iz pera kol. Janežića, bivšeg upravitelja Zavoda za slepe u Kočevju, a sada učitelja u Kočevskoj Reki. Lepo motivisani predlog svodi se u osnovi na to da banovina otkupi kompleks zgrada sadanje ljubljanske bolnice, koja je nedovoljna za sadanje potrebe, i da tako pridonese da se što pre izgradi u Ljubljani nova, moderna i dovoljno prostrana bolnica. A zgrade sadanje bolnice mogle bi se uz neznatne adaptacije upotrebiti da se tamo skoncetrišu svi zavodi za defektnu decu u dravskoj banovini. Tako bi dobit bila obostrana. Samo da ne ostane i taj predlog „vox clamans in desserto"?!

B) STRANA:

Zeitschrift für Heilpädagogik. (27 letnik „Eos-a") urednik Emil Etzersdorfer.

Zvezek 1.

Ing. O Schürer-Waldheim: Mladostna kriminalnost in poklic. — K. Baldrian: Vzbujanje in oživljanje govorne zavednosti. — Otto Letmayer: Pravilno zveneči lateralni „s“ pri prognatiji. — P. Ratkowetz: Slučaj pravilno zvenečega jezikovnega „r“ kljub nepravilni legi jezika. — K. Hilscher: Vincencij Edvard Milde, ustanovitelj znanstvene pedagogike slaboumja. — P. Ratkowetz: Uspehi dunajskega skrbstva za otroke z govornimi hibami v š. l. 1934/35. — A Heindl: Učna pot pri pouku odgledanja.

Pregled. Delo na specialnih zavodih na Ogrskem v l. 1930/35. Knjige in časopisi:

Oswald Kroh: Entwicklungspsychologie des Grundschulkindes. (Razvojna psihologija osnovno-šolskega otroka.) RM. 6.30 — Psychologie der Oberstufe. (Psihologija višje stopnje.) RM. 6.30. Založba obeh knjig: Hermann Beyer & Söhne, Langensalza. — Bruno Klopfer: Bibliographische Einführung in die Heilpädagigik. (Bibliografični uvod v zdravilno pedagogiko). — Založba Karl Stenger, Erfurt. 230 str. RM. 13.50 — Walter Hoffmann; Flegeljahre. (Mladostnikova leta). 6. zvezek „Neue Elternbücherei“, B. G. Teubner Leipzig, 48 str. RM. 1,80. — A. Goemann in P. Linthorst: Das Ablesen vom Munde. (Čitanje z ust.)

Poročila. Na Dunaju so osnovane zdravilno-pedagoške posvetovalnice na vseh mestnih specialnih šolah, na univerzitetni otroški kliniki, pri prosvetnem oddelku mestnega načelstva ter pri avstrijskem društvu za zdravilno pedagogiko.

Zvezek 2.

Dr Ottokar Wanecek: Kritika skupne izobrazbe slepih in polslepih. — O. Lettmayer: Prevladovanje dorsalnega „s“ napram apikalnemu „s“. — Ed. Hofbauer: Vzgojno in izobraževalno skrbstvo za ogrožene, vzgoje potrebne in težko vzgojljive otroke v Avstriji. — P. Ratkowetz: Ustni „r“ kot nadomestilo za običajni glasnik „r“. A. Heindl: Učna pot pri pouku odgledanja.

Pregled: Zavodi za slepe v Avstriji.

Knjige in časopisi:

„Zeitschrift für Kinderpsychiatrie“. (Journal de Psychiatrie Infantil) urejuje Dr M. Tramer, priv. docent v Bernu — Založba Schwabe v Bernu. — Časopis, ki je pisan v nemškem in francoskem jeziku, je predvsem namenjen otroškim zdravnikom, vsebuje pa tudi tehtna navodila za učiteljstvo spec. šol za boljše razumevanje otroške psihe.

„Lehrlings — Jugend — und Berufsfürsorge“. Mesečnik za skrbstvo vajencev, poklicna posvetovanja, nadaljevalno šolstvo itd. ki ga izdaja organizacija avstrijskih delavcev in nameščencev na Dunaju.

„Zeitschrift für Kinderschutz, Familie und Berufsfürsorge“, (Mesečnik za dečjo zaščito ter skrbstvo družine in izbero poklica). — Ottomar Wichmann: Erziehungs-und Bildungslehre

(Vzgoje in izobraz' oslovje). Založba: Buchhandlung des Waisenhauses, Halle a. S. 368 strani, RM. 12.50.

Dr Fritz Giese: Psychologisches Wörterbuch (besednjak). Založba. Carl Marhold, Halle a. S. RM. 4.60

Zvezek 3.

Ed. Hofbauer: Vzgojno in izobraževalno skrbstvo za ogrožene, vzgoje potrebne in težko vzgojljive otroke v Avstriji. — K. Hilscher: V. E. Milde ustanovitelj znanstvene pedagogike slaboumja. — Leo Heine: Vaja rok v šoli za pohabljence. — A. Feuenthaler: Zgodovinski pouk v gluhonemnici. — Joseph Peschl: Uporaba šepetanja pri terapiji sigmatizmov. — Theodor Dreyer: Nerešen problem.

Knjige in časopisi:

„Pro Juventute“: Švicarski mesečnik za mladinsko skrbstvo, letnik 1935. 9. zvezek obravnava temo: vzgoja ogrožene mladine.

Bibliothek der katholischen Pädagogik. 15. zvezek. Izhaja v Freiburgu, Herder'sche Verlagsbuchhandlung R.M. 5.-

Heinrich Hanselmann: Einführung in die Heilpädagogik: (Uvod v zdravilno pedagogiko.) O pouku in vzgoji anormalnih otrok; knjiga je namenjena staršem in učiteljem-vzgojiteljem, duhovnikom, sodnikom in zdravnikom ter obsega 584 strani. Rotapferl-Verlag, Erlenbach-Zürich.

Poročila:

Poziv k udeležbi občnega zbora udruženja za defektno deco v Nemški Avstriji, 22. in 23. maja na Dunaju. Drugi dan zborovanja je posvečen izobrazbi specialno-šolskega učiteljstva. Na programu so hospitacije na dunajski pomožni šoli ter ogled razstave. Ob času občnega zbora se vrše posvetovalna zborovanja za vse panoge zdravilne pedagogike, kje se bodo obravnavala najrazličnejša vprašanja, ki zadevajo vzgojo in pouk na specialnih šolah.

A. L-c.

Domaći pregled

ОТВАРАЊЕ НОВИХ ПОМОЋНИХ ОДЕЛЕЊА

Одлуком г. Министра просвете О. н. бр. 48025 од 7 августа 1936 год. отворена су нова два помоћна одељења у Нишу, и то: једно у школи „Краљ Александар“ а друго у школи „Карађорђе“. Оба одељења попуњена су и раде од почетка 1936/37 школ. године.

NOVI NASTAVNICI ZA DEFEKTNU DECU

Uredba o Višoj pedagoškoj školi M. S. br. 648 od 11-VIII-1936 god., kojom je nanovo regulisano pitanje stručnog spremanja nastavnika škola za defektnu decu otvaranjem zasebnog otseka

na Višoj pedagoškoj školi, ostavila je mogućnost onim učiteljima-hospitantima koji su proveli 2 godine na radu u školama i zavodima za defektnu decu a ne ispunjavaju uslove za studij na Višoj pedagoškoj školi da do kraja 1938/39 polože stručni ispit prema dosadanjim propisima. Ministarstvo prosvete odlukom O. n. br. 51216/36 odredilo je da se ispiti polažu pred naročitom komisijom pri Muškoj učiteljskoj školi u Beogradu dvaput godišnje: u martu i oktobru.

Tim pravom koristio se veći broj naših drugova, pa je ove školske godine položilo stručni ispit svega 23 koleginica i kolega.

A) U oktobarskom roku 1936 god. (15-23 novembra 1936):

1) s *odličnim* uspehom: Ažman Ana, Molan Marija i Makuc Stanislava iz Maribora, Isailović Mara iz Skoplja te Radosavljević Dušanka iz Zemuna

2) sa *vrlo dobrim* uspehom: Dirnbek Marija iz Slav. Požege, Kezele Ljudmila iz Ljubljane, Kovač Zdravko iz Celja, Kralj Vilma iz Kočevja, Pahor Slava iz Maribora, Radosavljević Živojin iz Zemuna te Cvejić Zora iz Skoplja

3) sa *dobrim* uspehom: Vereš Vjekoslav i Kolar Vera iz Zagreba, Litričin Dobrosava iz Rogatice te Marić Vojislav iz Jagodine.

B) U martovskom roku 1937 god. (od 4-8 aprila 1937):

1) sa *vrlo dobrim* uspehom: Vukičević Radojka iz Kragujevca, Domazetović Veliša iz Sarajeva, Kovačević Jovan iz Trnave (Jagodina).

2) Sa *dobrim* uspehom: Laban Božin, Marić Kosara i Nikolić Radovan, svi iz Jagodine te Stefanović Negosava iz Kragujevca

Ispitnu komisiju u oba roka sačinjavali su ovi članovi:

pretsednik: g. ILIJA MARIČIĆ, načelnik Odelenja za osnovnu nastavu ministarstva prosvete

potpretsednik: g. Dr MARKO KRSTIĆ, direktor Muške učit. škole u Beogradu

delovođa: g. STEVAN STANKOVIĆ, profesor iste škole

članovi-ispitivači: gg. MILORAD VANLIĆ, profesor Više pedag. škole (za opštu pedagogiku nenormalne dece i pedagošku psihologiju), Dr BRANISLAV KRSTIĆ, hon. profesor Više pedag. škole (za psihologiju deteta sa ispitivanjem darovitosti), Dr NIKOLA KRAINSKI, hon. profesor Univerziteta (za psihopatologiju deteta s uvodom o telesnim osobinama i fizičkom razvoju deteta), ANTON SKALA, pom. referent Min. prosvete (za metodiku poučavanja duševno zaostale dece) i MILIĆ RAKOVIĆ, upravitelj Drž. pomoćne škole u Zemunu (za istoriju pedagogike i metodiku poučavanja gluvoneme i slepe dece).

Svima kolegicama i kolegama čestitamo na položenomu ispitu i želimo im mnogo uspeha u radu!

Strani pregled

ČEHOSLOVAČKA

UTVRĐEN NA POLOŽAJU

U zasedanju Zemaljskog odbora za Češku od 22-XII-1936 definitivno je na osnovu konkursa utvrđen za direktora Smichovskog zavoda za gluvoneme u Pragu g. ALOIS NOVAK. On je tu dužnost otpravljao kao „vršilac dužnosti" od 1932 godine, posle smrti direktora P. Ant. Vetešnika, a na taj položaj došao je kao stručni veroučitelj zavoda u Radlicama. On je sa puno uspeha obnovio celu zgradu zavoda, koju je posle svetskog rata bio rekvirirao statistički ured, pa je posle celishodne restauracije prostorija (novo, moderno kupatilo itd.), igrališta i parka ponovo vratio divnu palatu u Holečkovoj ul. 13 njenome prvobitnom poslanju. Njegovim su zauzimanjem premešteni gluvonemi učenici nemačke narodnosti u Litomjeržice tako da je Smichovski zavod — nekad čisto nemački, a posle (i po 1918) dugo vremena utrakvistički — postao čisto češki zavod. Svoj organizacijski talenat dokazao je najlepše prilikom proslave 150-godišnjeg jubileja zavoda, kad su svi strani učesnici, a u prvom redu mi Jugosloveni, imali prilike da ocene što je dir. Novák uspeo da uradi uz pomoć i saradnju čsl. kolega i uz potporu članova kuratorija zavoda. Sem organizacijskih sposobnosti dir. Novàk razvija i živu pedagošku delatnost, prati sve novine u nastavi gluvonemih i uvodi ih u svoj zavod, pa je kao takav zapažen i u širim redovima čsl. učiteljstva za gluvoneme, a i van granica. Dir. Novàk je naš veliki i iskren prijatelj. Svaka njegova reč, gest i delo odiše dubokom ljubavlju i toplim simpatijama za nas, naš narod i državu. Zato se i veselimo da su nadležni faktori pravilno ceneći rad i zasluge dir. Novàka učinili baš ovakav izbor, a novome direktoru čestitamo od srca izbor želeći mu obilno zdravlja i snage da uzmogne učiniti što više za razvoj i procvat poverenog mu zavoda, za dobro gluvonemih u bratskoj Čehoslovačkoj i za proširenje i produbljivanje naših veza u neposrednoj budućnosti!

JEDNO ZASLUŽENO PRIZNANJE NEUMORNOM RADNIKU ZA DOBRO GLUVONEMIH

Ceneći rad i zasluge dir. JOSEFA KOLARA odlučilo je „Udruženje učiteljstva gluvonemih u Češkoj" na svojoj glavnoj skupštini 9 oktobra 1936 da ga izabere za svog počasnog člana. Udruženje je priredilo u njegovu počast intimnu večeru 7 novembra 1936 i tamo je slavljeniku predata diploma, umetničko

delo V. Vanka, stručnog učitelja iz Vymolovog zavoda u Radlicama.

Dir. Kolàr zaslužio je svojim neumornim radom to priznanje u punoj meri. Isprva (od 1883) učitelj na češkom odelenju utrakvističkog zavoda za gluvoneme u Brnu, postao je 1894 upravnik novo podignutog češkog zavoda za gluvoneme u Ivančicama i tamo ostao sve do 1-V-1915 kad je penzionisan. Ne samo da je uzorno uredio i vodio taj zavod (već 1905 bio je to najbolje organizovani zavod za gluvoneme u Austriji, jer je jedini imao svih 8 razreda), nego je napisao mnogo priručnika i udžbenika za nastavu gluvonemih, starao se za spremanje stručnog podmlatka (od 1895 bio ispitivač u ispitnoj komisiji za učitelje gluvonemih u Brnu), osnovao 1904 „Potporno društvo za gluvoneme u posleškolskom veku“ i bio njegov prvi pretsednik, a posle penzionisanja kad prelazi u Prag razvija i tamo mnogostranu aktivnost: postaje upravitelj prvog čisto češkog zavoda za gluvoneme u Pragu, što ga je 1916 god. otvorilo novo osnovano „Zemaljsko udruženje za staranje o gluvonemima u Češkoj“ (docnije, posle 1918 „Udruženje za staranje o gluvonemima u ČSR“) i vodio taj zavod do 1926, kad je sagrađena nova zgrada zavoda u Radlicama (Vymolov zavod) i tamo se preselio zavod iz D. Lukavice i praški zavod. U tom zavodu bio je upravitelj produžne škole. Živu aktivnost razvijao je dir. Kolár naročito u spomenutom „Udruženju za staranje o gluvonemima u ČSR“, gde je od osnivanja sekretar i stručni savetnik, a uređuje časopis Udruženja „Obzor hluchonemych“. On je dao potstrek i za osnivanje „Udruženja učiteljstva gluvonemih u Češkoj“ maja 1922 godine. U praškim učiteljskim školama držao je predavanja o nastavi gluvonemih, vodio tečajeve za spremanje učitelja za gluvoneme (1919, 1921) itd. itd. ukratko: uzimao učešća u svim preduzećima za dobro gluvonemih kako za vreme svoje aktivne službe tako i kao penzioner.

I mi se pridružujemo osećanjima čsl. kolega za osobu dir. Kolàra, jer je on zadužio i nas Jugoslovene svojim postupanjem prema našim kolegama koji su u Pragu studirali nastavu gluvonemih (omogućio im je usprkos izvesnih intriga polaganje ispita), i želimo mu da ga Bog poživi još dugo i mnogo zdrava i sveža kako bi mogao da produži svoju blagoslovenu i plodnu delatnost.

PROF. Dr PETR ZENKL, VELIKI NAŠ PRIJATELJ — PRIMATOROM OPŠTINE VELIKOG PRAGA

Pošto se dosadanji primator (pretsednik opštine) grada Praga, Dr. Karel Baxa zbog bolesti i poodmaklog veka sam zahvalio na tom položaju, sa koga je gotovo pune dve decenije upravljao sudbinom Velikog Praga, izvršen je 24 aprila 1937 na sednici gradskog veća izbor novog primatora. Ogromnom veći-

nom glasova (sa 81 glas od 99; 17 listića predato je praznih. To su apstinirali komunisti i ligisti) izabrat je prof. Dr PETAR ZENKL, direktor Centralnog ureda za soc. osiguranje u ČSR i pretsednik Centralnog soc. odbora grada Praga a naš veliki i osvedočeni prijatelj.

Nemamo potrebe da ponavljamo biografiju novog primatora koju smo već jednom doneli prilikom njegovog bavljenja u Beogradu 1935 godine (vidi: „Glas nedužnih" sv. 4—5 za april-maj 1935). Ličnost i rad Dra Zenkla dovoljno su poznati širom Evrope, a specijalno kod nas. Jer, kako smo onde izneli, novi primator je naš veliki prijatelj, prijatelj ne samo na jeziku nego i delom.

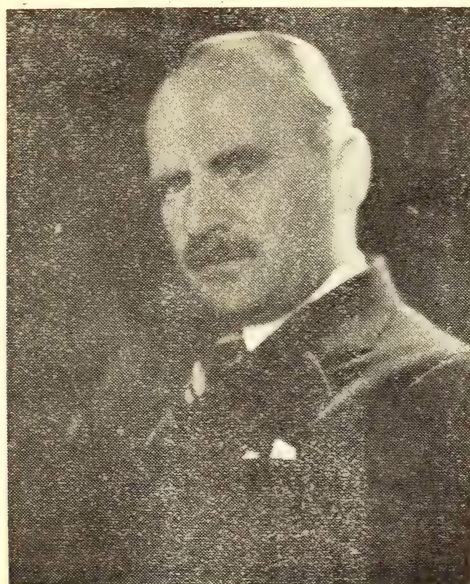

Dr PETAR ZENKL,
novi primator glavnoga grada Praga.

Izboru Dra Zenkla radujemo se iskreno i mi, jugoslovenski učitelji defektne dece, i pridužujemo se iskrenim čestitkama njegovih brojnih poštovalaca. Kao Jugosloveni radujemo se što posle Dra Baxe dolazi na položaj primatora glavnog grada Praga opet jedan prokušani naš prijatelj. Sigurno je da će on i na tome novom položaju zaorati još mnogu plodnu brazdu na polju našeg uzajamnog upoznavanja, zbliženja i bratske saradnje. A kao nastavnici za defektnu decu, prosvetni i socijalni radnici, radujemo se što na tako istaknut položaj dolazi čovek pedagog i socijalni radnik, koji je ceo svoj život posvetio dobru omladine, naročito one koja treba pomoć i potporu društva, pa onda svih

socijalno slabih bez obzira na uzrast i pol i čovek plemenita srca i izgrađene socijalne kulture. Verujemo da će on, ne zanemarujući ostale zadatke smišljene komunalne politike, moći mnogo štošta nova i korisna da učini specijalno na području socijalnog staranja u Pragu, koje je i inače — njegovom zaslugom — poznato u celom svetu i priznato kao primer za ugled planskog i sistematskog staranja, što ne počiva na lažnom filantropstvu, već na duboko proćućenom osećanju i uverenju da je sveta obaveza društva pomagati socijalno slabima.

Novi primator bio je svečano instalisan 14 maja 1938 i tom zgotom je izgovorio posle položene zakletve programski govor iz koga vadimo samo zaključak: „Tabor je moje rodno mesto, zbog svojih veza s Jugoslavijom postigao sam čast počasnog građanina ponosnog Beograda, a vašom voljom postao sam primator Praga. Tabor, Beograd i Prag — ta tri imena su simbolička za moj put. Ideja slobode i pravednosti, ukresana revolucijom Taborićana, konstruktivna ljubav prema narodu ovaploćenu u našem glavnom gradu i otale težnja za istinskim kozmopolitizmom rukom pod ruku s našim prijateljskim saveznicima — to je smer kojim sam išao i hoću i dalje da idem. Neka bi uspeo taj naš zajednički rad, sve što je dobro, srećno i uzvišeno za dobrobit našeg ljubljenog Praga i našeg dragog naroda i države.

Odmah posle izbora, o podne 24-IV-1937, primio je novi primator u svom stanu kao prvu deputaciju koja je došla da mu čestita izbor u ime Sveslovenskog saveza učitelja defektne dece i njegovog ličnog prijatelja insp. Ramadanovića, pretsednika Saveza, sledeću gospodu: potpretsednika Saveza insp. J. Zemana te A. Nováka, V. Prinicha i St. Svačinu.

Insp. Zeman oslovio je novog primatora ovim rečima:

„Uvaženi gospodine doktore,

Dozvolite da Vam u momentu, koji znači početak nove epohe u Vašem zaslužnom životu, u ime Ramadanovićevo i Saveza slovenskih učitelja defektne dece izrazimo najiskrenije čestitanje na izboru za primatora glavnog grada Praga.

Naš Savez, čijim pretsednikom je Vaš i naš prijatelj V. Ramadanović, ponikao je iz ideje koju i Vi propagujete i svojim silnim duhom ostvarujete. Ponikao je iz ljubavi prema slovenskim narodima, iz potrebe za saradnjom s njima i iz žive želje pomagati slabima, a naročito mladeži.

Ove ideje nećete, kako smo uvereni, napustiti ni na novome svom položaju, a mi Vam opet za sigurno obećajemo da ćemo Vam uvek rado stajati na raspoloženju, kako bi se te ideje širile i razvijale.

Za velike zadatke, koji Vas čekaju na položaju primatora, potrebno je zdravlja. Zato Vam želimo u izobilju zdravlja i izražavamo želju da Vas Bog poživi i da dugo i dugo budete primatorom našeg zlatnog Praga!

G. Dr Zenkl vidno uzbuđen zahvalio se kratkim govorom u kome je obećao da će uvek spremno pomoći kadgod bude Savez trebao njegovu pomoć i kad se bude radilo o dobru defektne dece.

HOLANDIJA

POŠTANSKE MARKE U KORIST DEFEKTNE DECE

Ministarstva pošta raznih evropskih i prekomorskih zemalja upotrebila su već često poštansku marku kao sredstvo za prikupljanje materijalnih sredstava za zaštitu dece i mladeži. Tako na pr. Švajcarska počevši od 1913 god. izdaje redovno 1 decem-

bra svake godine tzv. marke „Pro juventute“ sa viškom od 25 centi preko normalne vrednosti, koji ide u korist društava za zbrinjavanje mladeži. Slične serije izdale su i Holandija sa svojim „Voor het kind“ markama, Belgija sa markama „Pour l' enfant“ i Francuska u vidu maraka „Orphelins de la guerre“ i „Enfants des chômeurs“ (prve u korist ratne siročadi, a druge u korist dece nezaposlenih radnika) Na 1 maja 1936 izdala je i naša država seriju maraka sa likom Nj. Vel. Kraljice Marije „Za našu decu“ sa viškom od Din 2·50 a u nakladi od 100.000 serija, što je bilo preko noći rasprodano, Ove, 1937 godine izašle su isto takve marke sa likovima Nj. Kr. Vis. Kraljevića Tomislava i Kneževića Aleksandra a sa viškom od Din 1·—

Ali jedinstven slučaj u istoriji filatelije, koji je od naročitog interesa za nas nastavnike defektne dece, pretstavlja primer Holandije koja je 10 decembra 1931 izdala seriju od 4 komada maraka u korist defektne dece s napisom „Voor het misdeelde Kind“.

Prva vrednost (crvena s plavim natpisom) od 1½ centa sa viškom od 1½ centa pretstavlja gluvonemo dete sa svojim učiteljem, druga (zelena s ljubičastim natpisom) od 5 plus 3 centa slabomisleno dete, treća (ljubičasta sa zelenim natpisom) od 6 plus 4 centa slepu devojčicu na reljefnoj mapi, a četvrta (modra sa crvenim natpisom) od 12½ plus 3½ centa sakato dete sa rukama vaspitača koje ga pridržavaju.

Bilo bi za želeti da i naše Ministarstvo pošta izda sličnu seriju u korist jugoslovenske defektne dece, jer bi se time postigao ne samo materijalan nego i moralno-propagandistički uspeh, pošto bi ovakva serija vanredno popularisala naše školstvo za defektnu decu. U pogledu izdavanja ovakvih maraka trebalo bi doći u vezu i sa merodavnim činiocima Jugosl. filatelističkog saveza, jer ovakve dobrotvorne marke ne primaju se u redovima filatelista uvek podjednako simpatično.

Vlado Erat (Sarajevo)

MADŽARSKA

SPECIALNO ŠOLSTVO NA OGRSKEM

Specialno šolstvo je na Ogrskem tako dobro organizirano, da jo lahko v tem pogledu prištevamo med najmodernejše države. Kljub gospodarski krizi, pod katero trpe vse evropske države, je vsaka ogrska vlada uvidela potrebo za čim popolnejši razvoj te panoge šolstva. O razgibanem delu na polju zdravilne pedagogike nam priča poročilo za l. 1930-35, ki sta ga izdala deželni šolski nadzornik Peter Klug in strokovni nadzornik Jožef Simon. Po novejših predpisih si mora učiteljstvo specialnih šol pridobiti strokovno izobrazbo na višji pedagoški šoli in je uvrščeno v kategorijo profesorjev. V zadnjih petih letih se

je število učencev zvišalo od 3485 na 5465, učno osobje se je pomnožilo za 20 učiteljev. Od leta 1930 se je ustanovilo v provinci 5 samostojnih pomožnih šol ter odprla dva kurza za odpravo govornih hib. Ogrska, ki šteje okoli 9,000.000 prebivalcev ima danes: 12 gluhonemnic z 92 rednimi zdr.-ped. profesorji, 18 provizoričnimi učitelji in 54 spec.-šolskimi učitelji ter 1037 učenci.

1 zavod za nagluhe otroke z 6 rednimi in 3 honoriranimi profesorji. To šolo obiskuje 61 učenec.

5 šol za odpravo govornih hib z 2 rednima in 6 hon. profesorji. Učencev: 464.

6 zavodov za slepe z 25 rednimi in 10 hon. profesorji z 560 učenci.

5 zavodov za slaboumne z 21 rednimi in 20 hon. profesorji; 500 učencev.

24 pomožnih šol z 153 rednimi in 13 honoriranimi učitelji ter 2813 učenci.

A. L-c

AUSTRIJA

ZAVODI ZA SLEPCE V AVSTRIJI

Po najnovejši statistiki ima Nemška Avstrija 7 zavodov za slepce, in sicer:

Zavod za izobrazbo slepcev na Dunaju; najstarejši zavod za slepce, ki ga je l. 1804 ustanovil Johann Wilhem Klein. Zavod vzdržuje država in sprejema vsako leto 100 učencev. Na zavodu so posebni oddelki za otroke z opešanim vidom. Zavod služi obenem tudi za izobrazbo učiteljev za slepe. Ima lastno tiskarno in knjigarno za slepe ter specielen muzej.

Privatni zavod za slepe v Linzu z 20 učenci.

Odilijski zavod za slepe v Grazu z 40 učenci.

Koroški zavod za slepe v Celovcu z 30 uč.

Tirolski-Vorarlbergski zavod za slepe v Innsbrucku z 10 uč.

Israelitski zavod za slepe na Dunaju z 60 uč.

Asyl za slepe otroke na Dunaju z 12 gojencev. Edini otroški vrtec za slepe otroke v Austriji.

Razen prvega zavoda so vsi zavodi v privatnih rokah, od katerih dobe nekateri subvencijo deželne vlade.

A. L-c

SJEDINJENE DRŽAVE AMERIČKE (U. S. A.)

SMRT G-ĐE MACY SULLIVAN, UČITELJICE HELEN KELLEROVE

Dana 20 oktobra 1936 god. umrla je u svojoj 70 godini života Mrs Ana Macy Sullivan, svetski poznata učiteljica i doživotna drugarica glasovite gluvoneme i slepe Helen Keller, koja je poznata i našoj javnosti iz napisa g. Veljka Lj. Ramadano-

vića u ranijim godištima „Glasa nedužnih" kao i iz njegove knjige o Helen Kellerovoj. Zauzimanjem same Mis Kellerove i drugih istaknutih ličnosti američkog javnog života uspelo je da se urna s pepelom Mrs Macy prenese u „Nacionalni hram" u Washingtonu. Prenos je izvršen 2 novembra 1936 i svečano opelo služio je biskup James E. Freeman, koji je u svojoj reči rekao između ostalog i ovo:

„Njen život beše toliko značajan u borbi za sticanje kulturnih dobara, da se urna s njenim posmrtnim ostacima s puno

Mrs ANNA SULLIVAN MACY i Dr HELEN KELLER.

prava može da stavi pored urni naših narodnih velikana, koji su svoj život posvetili služenju svome narodu, kao što su: pretsednik Wilson, biskup Satterlee, admiral Dewey, ambasador White i dr.“

U pismu Dr Kellerove, koje je pročitano na dan pogreba u crkvi, ona veli: „Onoj koja je svu svoju ljubav i svu elastičnost razuma žrtvovala meni da me oslobodi iz tamnice tišine, zaista ne može biti ukazana plemenitija počast nego što je to učinjeno sada, kad se urna s pepelom njenih posmrtnih ostataka stavlja u „Nacionalni hram“.

Uistinu najveća počast, koju USA može da ukaže sinovima i kćerima svojim, stigla je ovaj puta jednu retko plemenitu dušu kao što to beše gđa Macy. Amerika je još jednom dokazala da ume pravilno da oceni zasluge i takve vrste, koje ne izgledaju možebiti na prvi pogled da su od nekog opštenarodnog značaja, nego posve lične i individualne. Ali kad se ima na umu da je Mrs Macy „stvorila“ Dr Kellerovu onako kakvu je danas poznajemo, i kad uočimo ogromne zasluge Dr Kellerove za propagandu staranja o vaspitanju čulno defektnih ne samo u USA nego i na čitavom svetu, onda moramo priznati da pepeo njen s puno prava počiva pokraj ostataka slavnih državnika i vojskovođa, jer „ona je bila i dobila težu bitku, nego možda poneki od njih“.

Iz života zavoda i škola

КОНЦЕРТ штићеника Домова слепих из Земуна у Јагодини

На други дан Ускрса, 3 маја 1937 увече, слепи штићеници Домова слепих „Витешког Краља Александра Првог Ујединитеља“ у Земуну, одржали су концерт у Јагодини, у сали Соколског дома. Овај концерт поред своје уметничке вредности имао је и пропагандистичку сврху за добро свих слепих у Југославији, пошто се тим концертом свима онима који нису имали прилике да раније упознају слепе данашњег времена пружила могућност да се лично увере да су слепи способни и за веће напоре и да их школа спрема за корисне чланове друштва. Живо интересовање грађана Јагодине, почев од најстаријег па до најмлађег, допринело је да овај концерт одговори своме правом циљу. Дупке пуна сала Соколског дома пружила је слику да становништво Јагодине има смисла и разумевања за овакве приредбе и да уме ценити и подупирати оно што је ва њано и племенито. Таквим одзивом за концерт, па и топлим пријемом и гостопримством, слепи штићеници су задовољени и сва та пажња и разумевање даје им повода да, заједно са својом Управом, овим начином изјаве срдачну захвалност свима својим пријатељима, који су заузимањем и ауторитетом допринели да концерт лепо успе, како у сваком другом тако и у материјалном погледу, као и свима онима који су ма и у којој форми учествовали у раду у прилог концерта или га увеличали својим присуством. На том концерту било је прихода: 4122.- динара и пошто је тиме повећан фонд у корист штићеника ових Домова, то не само слепи штићеници већ и њихова Управа искоришћује прилику и упућује највећу захвалност свима онима добротворима и пријатељима, који је помажу у раду, који спроводи око школовања, доживотног збрињавања и издржавања слепих код нас.

Lične vesti

A) ZVANIČNE:

1) Премештени су:

а) по молби:

ХАЈДИЊАК А. СТЈЕПАН из Шарића Струге, среза метковићког, приморске и ВАЛЕНТАНОВИЋ Д. ИВАН из Костела, среза прегрaдског, савске — обојица с правима чиновн. приправника — у Завод за васпитање деце „Амрушево" у Клинча Селима (О. н. бр. 28374 од 27-V-1936)

ЧОЛОВИЋ Т. ВЛАДИМИР (X|1) из Заблаћа, ср. шибеничког, приморске у Дом за васпитање малолетника у Београду с тим да врши васпитачку дужност (О. н бр. 36574 од 12-VI-1936)

ДИВЧИЋ СОФИЈА (VIII) из Дома глувонемих у Јагодини у Дом слепих у Земуну (О. н. бр. 55895 од 16-IX-1936)

АВРАМОВИЋ С. ЉУБИЦА (VIII) из Држ. помоћне школе у Новом Саду у помоћно оделење при Вежбаоници женске учитељске школе у Крагујевцу (О. н. бр. 34696 од 16-IX-1936)

ВУКОВИЋ Ј. СТЈЕПАН (IX) из Завода за васпитање деце Пахинско на Држ. народну школу у Иванцу (О. н. бр. 56009 од 8-IX-1936)

ХОЛУБ ЈОСИП (IX) из Которибе, ср. прелошког, савске у Завод за васпитање малолетника у Глини (О. н. бр. 65060 од 16-X-1936)

ПАНТИЋ В. САВА (VII) из Богаве ср деспотовачког, моравске у Дом глувонемих у Јагодину (О. н бр. 70354 од 24-X-1936)

ЖИВАНИЋ С. АЛЕКСАНДАР (IX|1) из Петровграда на помоћно оделење у Ниш (О. н бр. 54048 од 12-XII-1936)

б) по потреби:

КОВАЧЕВИЋ В. ЈОВАН (IX) из Дома глувонемих у Јагодини у Трнаву, ср. ђаковачког, савске (О. н. бр. 55216 од 31-VIII-1936)

МАРКОВИЋ А. ДРАГОЉУБ (VII) из Дома глувонемих у Јагодини у Доње Мосте, ср. бјеловарски, савске (О. н. бр. 57744 од 6-IX-1936)

ДИМНИК Ј. ИВАН (V|1), управитељ Држ. помоћне школе у Љубљани, из Љубљане у Београд (О. н. бр. 57759 од 11-IX-1936)

АЋИМОВИЋ М. ЉУБОМИР (VIII) из Дома глувонемих у Јагодини у Богаву, ср деспотовачког, моравске (О. н. бр. 60715 од 25-IX-1936)

ЈАНЕЖИЧ ГАБРИЈЕЛ (VII|1), управник Завода за слепу децу у Кочевју у народну школу у Кочевској Реки, ср. Кочевје, дравске

БИРСА ЈОСИП (VII) из Бановинског дешког взгајалишча у Поновичах при Литији у народну школу у Св. Крижу при Литији, истог среза и бановине

РАК-ПЛЕВЕЉ ЗОРА (VII) из Љубљана-Мосте у Мурску Соботу (О. н. бр. 57745 од 11-IX-1936)

2) Дођељени на рад:

МАТКОВИЋ Д. МАРИЈА из помоћне школе у Љубљани на помоћно оделење у Љубљани-Мосте (О. н. бр. 52152 од 21-VIII-1936)

3) Унапређени су:

а) у V положајну групу:

РАКОВИЋ Ђ. МИЛИЋ, управитељ Помоћне школе у Земуну, и РАКОВИЋ М. ДАНИЦА, наставница исте школе (О. н. бр. 70764 од 24 -X-1936)

ЖЕРЈАВ ЈАНЕЗ, вероучитељ помоћне школе у Љубљани

ЗОРА ПИАНЕЦКИ и КУНСТ ИВАН, наставници Глухонемнице у Љубљани (О. н. бр. 5679 од 14-I-1937

б) у VI положајну групу:

ИЛИЋ Д. БУДИМИР у Дому глувонемих Јагодина (О. н. бр. 54925 од 18-VIII-1936)

ц) у VII положајну групу:

ГАВЕЛА МАРГИТА, наставница пом. оделења у Загребу (О. н. бр. 54935 од 18-VIII-1936)

ШАФАРИЋ Љ. ЗЛАТА, наставница Завода за глувонему децу у Загребу (О. н. бр. 54933 од 18-VIII-1936)

д) у VIII положајну групу:

ШПОЉАР М. ТОМИСЛАВ у Вараждину (О. н. бр. 1232 од 5-I-1937)

ЖУТИЋ М. ЂОРЂЕ и РАДОСАВЉЕВИЋ ЖИВОЈИН у Дому слепих у Земуну (О. н. бр. 1229 од 5-I-1937)

АЋИМОВИЋ М. ЉУБОМИР у Јагодини (О. н. бр. 51085 од 14-VIII -1936)

4) Преведен на основу § 62 тач. 24 Финанс. закона за 1932/33 годину:

КРАВЕЋ П. АНДРИЈА, наставник Завода за глувонеме у Загребу, чиновник VII полож. групе у VI положајну групу са даном 15-II-1934 год. као даном када је имао навршених 15 година државне службе. Принадлежности VI групе имају му тећи од 1 марта 1934 год. а исплаћиваће се у смислу § 263 Зак. о чинов. у вези § 4 Зак. о накн. и ванр. кредитима уз буџет држ. расхода и прихода за 1933|34 год. од 12-II-1934 и § 70 тач 2 Финансијског закона за 1934|35 буџетску годину, " (О. н. бр. 29202 од 11-VI-1935)

5) Постављења управитеља:

ЛЕБАР Ј. АНА за управитељицу Држ. помоћне школе у Љубљани (О. н. бр. 58376 од 16-IX-1936)

6) Отпуштена из државне службе:

МИЛИЋЕВИЋ Б. МИЛИЦА (чин. прип.), учитељица женског ручног рада у Дому слепих у Земуну, на основу § 14 ст. 6 Закона о чиновницима (О. н. бр. 31337 од 6-VI-1936)

7) Примљен за слушаоца Више педагошке школе:

РИСТОВИЋ ДЕСИМИР, наставник Дома слепих у Земуну (О. н. бр. 49029 од 28-IX-1936)

8) Поништено решење:

О. н. бр. 33157 од 3-VIII-1935 којим је ПОПОВИЋ М. РИСТА, наставник Завода за слепе у Загребу, унапређен у VIII групу са даном 3-VII-1935 па се исти унапређује са даном 9-VIII-1935 (О. н. бр. 20285 од 4-IX-1936)

B) PRIVATNE:

ТУРИЋ МИЛА, наставница помоћног оделења у Загребу, удала се за НИКУ ГАМУЛИНА, учитељица-хоспитант помоћне школе у Новом Саду МИРКОВ ГОРДАНА за ЖАРКА МАТИЋА, судског приправника, учитељица-хоспитант Завода за слепе у Загребу РИЧЛ СТЕЛА за МИЛАНА МИЛОЈЕВИЋА, учитеља, СКЕНДЕРОВИЋ МАРГИТА, наставница пом. оделења у Загребу за ТОМИЋА БОРИСА, канд. инжињерства. Младенцима наше искрено честитање!

Наше Удружење изгубило је два своја члана: 9 јула 1936 умрла је код своје куће у Сомбору ВИДА ЛЕСКОВАЦ, наставница помоћне школе у Загребу, а 11 истог месеца умро је у Београду МЛАДЕН ПЕТРОВИЋ, учитељ-хоспитант помоћног оделења школе „Бранислав Нушић".

Нека им је вечна успомена међу нама!

Iz uredništva

Sa velikim zakašnjenjem predajemo našim čitaocima poslednju svesku „Glasa nedužnih" za 1936 godinu. Ovoliko zakašnjenje došlo je s jedne strane otud, što je u štampariji Doma

slepih, gde se časopis štampa, ostao svega jedan jedini radnik, a s druge strane zbog toga što se zavuklo štampanje 7 sveske i separatnih brošura za pomoćnu školu u Ljubljani usled tehničkih zahteva s tim u vezi kojima štamparija nije bila dorasla i koje je jedva savladala. Konačno i urednik zbog svojih drugih poslova nije mogao časopisu da pokloni toliko slobodnog vremena kao pre.

Ipak mi smo, evo, naš dug odužili. Kako je i poslednji radnik u štampariji Doma otkazao i ona će se po svoj prilici iza 1 juna 1937 da zatvori, ostaje naš časopis takoreći „na ulici". Preostaje jedino da ga štampamo u nekoj privatnoj štampariji, a to će povući sobom — obzirom na malen tiraž — znatno povećane troškove. Ipak ćemo nastojati da do kraja juna o. god. (tj. do skupštine) izdamo bar jednu svesku, makar i u smanjenome opsegu.

Kako smo pak namerni da svoj položaj stavimo skupštini na raspoloženje, jer ćemo se po svoj prilici — naterani silom okolnosti — morati orijentisati u sasvim drugom pravcu, to nam ostaje još jedna dužnost: da se oprostimo sa svima našim saradnicima, koji su sa puno nesebične ljubavi pomagali časopis svojim radovima i omogućili mu da se usprkos skučenih sredstava uzdigne na relativno dosta visok nivo, a onda svima pretplatnicima i članovima Udruženja, koji su omogućavali izlaženje časopisa s materijalne strane. Svima neka je naša iskrena hvala!

A mi, ako se budemo morali razići sa strukom u kojoj smo proveli punih šest godina, učinićemo to s pesnikovim rečima „Ono šta sam bio, bio sam rado", uveravajući sve prijatelje, saradnike i pregaoce na zajedničkom poslu oko časopisa i u organizaciji da ćemo ih uvek rado zadržati u prijateljskoj uspomeni i da ćemo uvek za njih prijateljski osećati.

U r e d n i k

Zaključak redakcije 28 maja 1937 god.

„Glas nedužnih" izlazi 4 puta godišnje na 12 tabaka Godišnja pretplata iznosi Din 40·—, za učenike učiteljskih škola i studente pedagogike Din 20.—, za inostranstvo Din 60·—; članovi Udruženja primaju časopis besplatno.

Administracija: Zemun — Dom slepih, kamo se šalje pretplata (na ček. račun Udruženja br 57083) i reklamacije.

Rukopise i ostalu prepisku za redakciju slati uredniku na adresu: Ferdinand Maslić, nastavnik — Zemun, Kraljice Marije 4.

Vlasnik: Veljko Lj. Ramadanović, pretsednik Udruženja — Zemun, Cara Dušana 111

Odgovorni urednik: Ferdinand J. Maslić, nastavnik defektne dece — Zemun, Kraljice Marije 4

Štamparija Doma slepih „Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja" Zemun, Cara Dušana 111

Table des matières:

NAŠI SARADNICI U OVOJ SVESCI:

VLADIMIR ERAT, upravitelj pomoćne škole — Sarajevo, Nikole Kašikovića 18

IVO ERBEŽNIK, nastavnik def. dece — Ljubljana, Zaloška cesta 5

MUDr HINKO FREUND, stručnjak za mane govora i glasa — Zagreb Đorđićeva 23|II

Ph Dr STANKO GOGALA, docent Univerziteta — Ljubljana Baragova 12

ANKA LEVEC, nastavnica def. dece — Ljubljana, Tyrševa 17|I

MIODRAG V. MATIĆ, upravnik Doma gluvonemih — Jagodina

ANTON SKALA, pom. referent Ministarstva prosvete — Beograd

MUDr BOŽIDAR ŠPIŠIĆ, profesor Univerziteta, pretstojnik ortopedske klinike — Zagreb, Šalata

RAD. V. TEODOSIĆ, učitelj — Beloševac p. Kragujevac

OLGA i IVKA ZUBČIĆ, diplomirane učiteljice — Gospić

SAOPŠTENJA ADMINISTRACIJE:

Ovom sveskom potpuno je završeno II godište obnovljenoga „Glasa nedužnih“ i svakoj svesci pripojen je „Pregled sadržine“ za 1936 godinu. Molimo pretplatnike da podmire dužnu pretplatu a članove da uplate zaostalu članarinu za 1936 godinu, jer od urednog slanja pretplate i članarine zavisi izlaženje časopisa.

O daljem izlaženju časopisa u 1937 godini biće pretplatnici i članovi Udruženja izvešteni zasebnim cirkularom.

„GLAS NEDUŽNIH"

revue pour la pédopathologie et la pédagogie des écoles spéciales, publiée par la Fédération des instituteurs des écoles spéciales de Yougoslavie, Belgrade.

„Glas nedužnih“ paraît 4 fois par an, 12 feuilles en tout.

Abonnement annuel pour l'Étranger Din 60.

Administration: Zemun, Dom slepih (Yougoslavie). Adresser les abonnements en bon de poste, mandat ou chèque à l' „Udruženje nastavnika škola za defektnu decu Kralj. Jugoslavije — Beograd“.

Compte-chèque: Beograd 57083

Toute correspondance pour la Rédaction adresser à l'adresse suivante: Ferdinand Maslić — Zemun, Kraljice Marije 4 (Yougoslavie)

Tout ouvrage envoyé à la Rédaction fera l'objet d'une analyse ou d'une notice bibliographique.